

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**FAHRİ BİLGE DEFTERLERİNDEKİ KAYSERİ VE
YÖRESİ HALK ŞAİRLERİ**

Tezi Hazırlayan
Erhan ÇAPRAZ

Tezi Yöneten
Prof. Dr. İsmail GÖRKEM

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Eylül 2005
KAYSERİ

Prof. Dr. İsmail GÖRKEM danışmanlığında Erhan ÇAPRAZ tarafından hazırlanan "Fahri Bilge Defterlerindeki Kayseri ve Yöresi Halk Şairleri" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

11 / 11 / 2005

JÜRI:

Danışman : Prof. Dr. İsmail GÖRKEM

Üye : Prof.Dr. Hayrettin RAYMAN

Üye : Yrd. Doç.Dr. Doğan KAYA

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 16.12.2005 tarih ve 37... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

16/12/ 2005

ÖN SÖZ

Millî kültürümüzün bütün yönleriyle aydınlatılabilmesi için halk kültürüne ait ürünlerimizin gün ışığına çıkarılması gerekmektedir. Bu kültüre ait olan türküler, destanlar, hikâyeler, ağıtlar, masallar, bilmece v.d. millete ait düşünce sistemini, duygu birliğini, kültürel değerleri, kısaca ortak geçmişin bütün inceliklerini yansıtmaktadır. Teknolojik gelişmeler ve globalleşme, bir taraftan millî kültürümüze ait bu ürünlerin kaybolmasına sebep olurken, diğer taraftan da bu ürünler için kaynak sayılabilecek kişilerin azalmasına neden olmuştur. Böyle bir kültürel ortam içerisinde yer alan halk bilimciler, sözlü kültür ürünlerini derleyerek kültür hazinelerimizin kaybolmasını engellemişlerdir. Geçmişin sesini geleceğe taşımanın heyecanını duyan derlemeciler sayesinde, kaybolmaya yüz tutmuş olan değerlerimiz kurtarılmış ve halk bilimi tarihimizdeki önemli yerlerini almışlardır. Bu açıdan Fahri Bilge (1891 Bolu-1961 İstanbul) 1937-1950 yılları arasında Kayseri’de Ziraat Bankası Şube Müdürü olarak çalıştığı dönemde özellikle Afşarlar arasında yaptığı derlemelerden oluşan defterleri ile büyük öneme sahiptir.

1976’da Bakanlar Kurulu kararı ile Millî Kütüphane’ye konulmuş olan bu defterler şu anda Millî Kütüphane’nin İbni Sina Yazmaları bölümünde kayıtlıdır. Biz de çalışmamızda Fahri Bilge’ye ait defterlerden Yz. FB 426, Yz. FB 564, Yz. FB 588a ve Yz. FB 430 (Halk Bilim Derlemeleri ve Biyografiler) adlı defterleri incelemeye çalıştık. Fahri Bilge tarafından derlenerek yazıya aktarılan bu metinler kurşun kalemle ve işlek yazı (eski yazı) ile rik’a tarzında kaydedilmiştir. Sarı yapraklardan oluşan bu defterlerin kurşun kalem ile tertip edilmiş olması, metinlerde yer alan bazı yerlerin mikrofilm çıktılarında açıkça görülmesini zorlaştırmaktadır. Ayrıca metinlerin kaynak kişilerden derlendiği anda yazıya aktarılmış olması, metinlerde bazı cümle bozukluklarını da beraberinde getirmiştir. Fakat defterlerde birçok hatalı bölümün daha sonra Fahri Bilge tarafından düzeltildiğini görmekteyiz.

Fahri Bilge bu defterleri genellikle aktif taşıyıcılardan derleyerek oluşturmuştur. Derlediği bilgileri, başka kaynak şahısların ve resmî kaynakların verdiği bilgilerle karşılaştırmıştır. Ayrıca bilgi hatalarını ve yanlış kayıtları da üzerlerini karalayıp, satır

aralarına çıkmalar yaparak düzeltmiştir. Bu açıdan bazı sayfaların okunması zorlaşmıştır.

Fahri Bilge, derlemelerdeki konuşma ve şiirleri yöresel söylenişine uygun olarak kaydetmiştir. Hatta bazı özel isimleri ve daha sonra okunmasında zorluk çekeceğini düşündüğü bazı yöre ağzı deyişleri de Lâtin harfli okunuşları ile birlikte aktarmıştır. Ayrıca yöreye ait kelimelerin anlamlarını dipnotlarda vermiştir.

Defterlerde çoğunluğu Afşar aşiretine mensup olan Kayseri ve yöresinde yetişmiş halk şairleri ile gene aynı yöreye dâhil az sayıda divan şairi yer almaktadır. Şairlerin önce biyografileri verilmiş, daha sonra varsa hayatları etrafında teşekkül etmiş anlatılar ve eserlerinden örnekler kaydedilmiştir. Özellikle şiirlere bağlı olarak aktarılan anlatılar Afşarların sözlü tarihini yansıtmaktadır.

Bizim bu çalışmada öncelikli amacımız “metin neşri”dir. Ayrıca bu metinleri tanıtmaya ve tanıtılan metinlere dair yazılı kaynaklardan edinebildiğimiz bilgileri kaynaklara göndermeler yaparak aktarmaya çalışacağız. Ayrıca Türkmen aşiretine mensup halk şairlerinin türkülü hikâye özelliği gösteren şiirlerini Prof. Dr. İlhan Başgöz’ün “şiir-vak’alar” tasnifine göre değerlendireceğiz. Bu gruba dâhil olmayan bütün metinleri/şiirleri de konusuna ve nazım türüne göre inceleyeceğiz. Metinleri/şiirleri incelerken Fahri Bilge’nin verdiği sayfa numaralarına bağlı kalarak bir değerlendirme yaptık. Şiirlere ayrı ayrı numaralar vermedik. Aynı sayfada birden çok şiir bulunması durumunda “kafiye + redif”ten oluşan ayaklara göre adlandırma şeklinde bir değerlendirme yolunu seçtik.

Fahri Bilge’nin metinlerde “Avşar” şeklinde kullandığı kelimeyi, çalışmamızda Türk Dil Kurumu’nun İmlâ Kılavuzu’na bağlı kaldığımız için “Afşar” şeklinde kullanmayı tercih ettik. Fakat metinlerin yer aldığı altıncı bölümde ve metinlerden doğrudan yaptığımız alıntılarda metnin aslına sadık kaldık. Noktalama işaretleri bakımından da metne bağlı kaldık. Defterlerin çevriminde günümüz imlâsı (Türk Dil Kurumu İmlâ Kılavuzu) esas alınmıştır. Sadece ağız özelliği gösteren metinlerin (konuşma ve şiirlerin) transliterasyonu yapılmıştır.

III

Metinlerde Fahri Bilge'nin parantez içine alarak vurgulamak istediği bölümleri tek tırnak içine (' ') alarak gösterdik. Okunamayan bölümleri ise, parantez içerisinde üç nokta (...) ile belirttik. Metinde Fahri Bilge'nin boş bıraktığı yerleri de, eğik çizgiler içinde üç nokta /.../ ile ifade ettik. Köşeli parantezler [] de tarafımızdan metne eklenen bilgileri göstermek amacıyla kullanılmıştır. Ayrıca halk şiirlerindeki vezin bozukluklarının bazılarını da düzeltmeye çalıştık. Hece fazlalıklarını bazı ekleri parantez içerisine alarak; eksik heceleri de köşeli parantez içerisinde ekler yazarak düzenlemeye gayret ettik. Metinlerde geçen eser isimleri ve şairlerin mahlâsları koyu harflerle gösterilmiştir.

Defterlerde yer alan halk şiirlerini, ayaklarına göre alfabetik olarak sıralayarak, şair adlarına ve sayfa numaralarına göre dizin bölümünü oluşturduk. Divan şiirlerini ise, "elifba" sırasına göre ele aldık. Ağıtları da sadece isimlerini ve sayfa numaralarını kaydederek gösterdik

Çalışmada desteğini esirgemeyen eşim Gülşen ÇAPRAZ'a, çalışma arkadaşım Betül AYDOĞDU'ya ve çalışmanın başından sonuna kadar değerli düşünceleriyle yol gösteren ve yoğun işleri arasında hiçbir fedakârlıktan çekinmeyerek yardımcı olan saygıdeğer hocam Prof. Dr. İsmail Görkem'e şükranlarımı sunarım.

Erhan ÇAPRAZ

ÖZET
FAHRİ BİLGE DEFTERLERİNDEKİ KAYSERİ VE YÖRESİ HALK
ŞAİRLERİ

Çalışmanın konusunu Millî Kütüphane'nin İbni Sina Yazmaları bölümünde bulunan Fahri Bilge'ye ait Yz. FB 426, Yz. FB 564, Yz. FB 588a ve Yz. FB 430 (Halk Bilim Derlemeleri ve Biyografiler) adlı defterlerde yer alan derlemelerin okunması ve tasnif edilerek tanıtılması oluşturmaktadır. İncelediğimiz defterlerin tamamı Fahri Bilge tarafından tertip edilmiştir.

Çalışmada öncelikle Fahri Bilge tanıtılmış ve onun derleyici kimliği ortaya konulmuştur. Daha sonra ise, derlemelerde bulunan çoğunluğu Afşar aşiretine mensup Kayseri ve yöresi halk şairleri tasnif edilerek incelenmiştir. Defterlerde yer alan konuşma ve şiirlerin de transliterasyonu yapılmıştır.

Fahri Bilge'nin derlemelerde, şairleri tezkireye benzeyen bir yaklaşımla profesyonelce kaydetmiş olması, defterlerin değerini daha da artırmaktadır. Ayrıca bu defterler sayesinde Kayseri ve yöresine ait 64 halk şairi ile 5 divan şairinden ilk defa haberdar olmaktadır. Şiirler etrafında Afşarların sözlü tarihine ilişkin anlatıların da kaydedilmiş olması defterlerin değerini artıran bir diğer önemli özelliktir.

Anahtar Sözcükler

- 1- Türkmenler
- 2- Afşarlar
- 3- Âşık Tarzı Şiir Geleneği
- 4- Fahri Bilge
- 5- Sözlü Tarih

ABSTRACT
FOLK POETS IN KAYSERİ AND NEIGHBORS IN RECORDS OF FAHRİ
BİLGE

The subject of the study consists of reading the records and defining them by classifying from Yz. FB 426, Yz. FB 564, Yz. 588a and Yz. FB 430 (Folk Science Gathers) of Fahri Bilge in İbni Sina Yazmaları section at National Library. All the records that we examined are organised by Fahri Bilge.

In the study, first of all Fahri Bilge is introduced and given information about his gathering identity. And then it's examined by gathering that poets in Kayseri and neighbor towns, belong to Afşars tribes. Speeches and poets that are in records, translated into another language literatures.

Since to be prepared gathers of Fahri Bilge by following the tezkire tradition, the records are getting more and more valuable. More over, by these records we are aware of sixty for folk poets and five classic literature poets in Kayseri and neighbour towns for the first time. It's another outstanding feature that the stories are about Afşars' oral history by following of poems.

Key Words:

- 1- Türkmens
- 2- Afşars
- 3- Folk Style Poem Tradition
- 4- Fahri Bilge
- 5- Oral History

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	I
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR	XI
1.GİRİŞ	1
1.1. ANADOLU'DA TÜRKMEN AŞİRETLERİ VE AFŞARLAR	1
1.2. ÂŞIK TARZI ŞİİR GELENEĞİ	11
1.3. TANIMLAR	17
2. FAHRİ BİLGE VE DERLEYİCİ KİMLİĞİ	23
2.1. FAHRİ BİLGE'NİN HAYATI	23
2.2. FAHRİ BİLGE'NİN TÜRK KÜLTÜRÜNE KATKILARI	24
2.3. FAHRİ BİLGE'NİN DERLEMELERİ	30
2.4. FAHRİ BİLGE'NİN DERLEMELERİNDEKİ HUSUSİYETLER	32
3. SÖZLÜ TARİH VE TÜRK HALK BİLİMİ AÇISINDAN FAHRİ BİLGE DEFTERLERİ	42
4. FAHRİ BİLGE DEFTERLERİNDE HALK ŞAİRLERİ	47
4.1. Abdurrahman	51
4.2. Abdullah Kul	52
4.3. Âbid	53
4.4. Ali Afkar Kırbıyık	53
4.5. Ali Bey	53
4.6. Ali Dünder	54
4.7. Arslan Oğlu	54

4.8. Arslan Paşa Oğlu.....	55
4.9. Âşık Ahmet	56
4.10. Âşık Ali.....	57
4.11. Âşık Ali.....	57
4.12. Âşık Ali.....	58
4.13. Âşık Ali.....	59
4.14. Âşık Ali (Kul Şeyh Ali)	59
4.15. Âşık Ali (Yeğen Ali)	60
4.16. Âşık Ali.....	61
4.17. Âşık Ali Paşa (Öksüz Oğlan).....	61
4.18. Âşık Battal	63
4.19. Âşık Fâzıl	64
4.20. Âşık Güllü	65
4.21. Âşık Halil	65
4.22. Âşık Halil	65
4.23. Âşık Halil	66
4.24. Âşık Hamza.....	67
4.25. Âşık Hamza.....	68
4.26. Âşık Hatice.....	68
4.27. Âşık Hüssüyün [Hüseyin]	69
4.28. Âşık İbiş [İbrahim].....	69
4.29. Âşık İsmail	70
4.30. Âşık Kadir.....	71
4.31. Âşık Kemalî (Hacı Bebek)	72
4.32. Âşık Medine	73
4.33. Âşık Murtaza	73
4.34. Âşık Murtaza	74
4.35. Âşık Omar [Ömer]	74
4.36. Âşık Osman.....	75
4.37. Âşık Süleyman	76
4.38. Âşık Süleyman	77
4.39. Âşık Veli	77
4.40. Âşık Zarif	78

4.41. Aziz	79
4.42. Azmi Bekir	79
4.43. Bekir Sıdkı Sayar	82
4.44. Bey Oğlu (Çerkez Bey).....	83
4.45. Büryânî.....	84
4.46. Cafer Tan	84
4.47. Ceyşî	85
4.48. Cingöz Oğlu Seyid Osman.....	85
4.49. Dadal Oğlu	89
4.50. Deli Boran	93
4.51. Derdi Çok.....	93
4.52. Emir Ali.....	94
4.53. Fakîr	95
4.54. Fakirî.....	95
4.55. Figânî.....	96
4.56. Firâkî	96
4.57. Garip Molla	97
4.58. Gedâyî	97
4.59. Habip Karaaslan	98
4.60. Hâdî	99
4.61. Hâlit Bey.....	99
4.62. Harbî	101
4.63. Hasan Ağa (Kader)	101
4.64. Hasan Baba	103
4.65. Himmetî.....	104
4.66. Hüznî	105
4.67. İbrahim Hakkı Efendi	106
4.68. İlbendi	107
4.69. İlbeğ Oğlu.....	107
4.70. Kadirî	108
4.71. Karârî.....	109
4.72. Kul Ahmet.....	110
4.73. Kul Fakîr (Molla Hüseyin)	110

4.74. Kul Haydar	112
4.75. Kul Mahmut	113
4.76. Kul Mehmet	114
4.77. Kul Mustafa	114
4.78. Kul Mustafa	115
4.79. Kul Mustafa	116
4.80. Mahcûbî Baba	117
4.81. Molulu Mehmet Revâî	117
4.82. Muharrem Usta	118
4.83. Mücrimî.....	119
4.84. Nâmî	119
4.85. Osman Eravşar.....	119
4.86. Rûzî	120
4.87. Rüşdî.....	122
4.88. Sâmî	122
4.89. Sıdkî	123
4.90. Şâzî	123
4.91. Şevkî	126
4.92. Tufan Doğan	126
4.93. Üçgöz Oğlu.....	127
4.94. Yazıcı Oğlu.....	128
4.95. Yunus.....	129
4.96. Yusuf	129
4.97. Zevâlî	129
4.98. Zühdî	130
 5. FAHRÎ BİLGE DEFTERLERİNDE DİVAN ŞAİRLERİ	131
5.1. Abdünnâfi Efendi.....	132
5.2. Ahmet Nazif Efendi.....	132
5.3. Ali Celâlettin Efendi.....	133
5.4. Çivici Oğlu Gâlip.....	134
5.5. Eşref	134
5.6. Hâşim Veli.....	135

5.7. Osman Azmi Bey	135
5.8. Recep Efendi.....	135
5.9. Reşit Âkif Paşa	135
5.10. Sâdî	136
5.11. Sânî Efendi.....	136
5.12. Sıdkî-i Engâkî	137
5.13. Yaşar Şâdî Bey	137
6. METİNLER.....	139
6.1. Yz. FB 426 [Defter]	139
6.2. Yz. FB 564 [Defter]	335
6.3. Yz. FB 588a [Defter]	379
6.4. HALK BİLİM DERLEMELERİ VE BİYOGRAFİLER (Yz FB 430) (11-17. sayfalar).....	388
7. SONUÇ.....	395
8. ŞİİR DİZİNİ	397
9.1. AYAKLI ŞİİRLER	397
9.2. AĞITLAR	406
9.3. DİĞER ŞİİRLER (DİVAN ŞİİRLERİ)	407
9. KAYNAKLAR	409
10. EKLER	423
10.1. Yz. FB 426 [Defter] (118. ve 171. sayfalar)	
10.2. Yz. FB 564 [Defter] (16. ve 127. sayfalar)	
10.3. Yz. FB 588a [Defter] (2. ve 5. sayfalar)	
10.4. Yz. FB 430 (Halk Bilim Derlemeleri ve Biyografiler) (11. ve 15. sayfalar)	

ÖZGEÇMİŞ

KISALTMALAR

Açık Yeşil Defter	: FB 513
FB 426	: Yz. FB 426
FB 513	: Yz. FB 513: Avşar Âdetleri
FB 564	: Yz. FB 564
FB 582	: Yz. FB 582: Avşar Boyunun Beyânındadır.
FB 588a	: Yz. FB 588a
TA	: Türk Ansiklopedisi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TED	: Türk Edebiyatı Dergisi
TDEA	: Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi
Tarihçe	: FB 582
Turuncu Defter	: FB 588a
YTKSG	: Yerel Tarihçilik, Kent, Sivil Girişim-Yerel tarih Grupları Deneyimi (Yerel Tarih Konferansı-Türkiye’de Yerel Tarihçilik ve Sivil bir Çaba Örneği Olarak Yerel Tarih Grupları, 16-17 Kasım 2001), (Editör: Funda Çelebi), Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2001.
hzl	: Hazırlayan
yyıl	: Yayınlayan
vd	: ve diğerleri
Vişne Renkli Defter:	FB 564
Yeşil Defter	: FB 426
/.../	: Metinde boş bırakılan yerler
(...)	: Metinde okunamayan yerler
‘ ’	: Fahri Bilge’nin metinde vurguladığı yerler
[]	: Metne tarafımızdan eklenen yerler
á	: a-e arası ünlü
ğ	: Kalın g veya yumuşak g sesi
ŋ	: Nazal n sesi
ó	: o-ö arası ünlü
ú	: u-ü arası ünlü

1. GİRİŞ

1.1. ANADOLU'DA TÜRKMEN AŞİRETLERİ VE AFŞARLAR

Türkler'in tarihçe bilinen en eski yurtları kuzeyde, Sibiry'a'da, Baykal Gölü ile Angara ve Yenisey ırmakları arasındaki bölge idi (Sümer 1999, 1). Yüzyıllar boyunca burada yaşayan Türkler, zaman aralıkları içinde yaptıkları göçlerle güneye doğru hareket etmişler ve buralarda Hunlar, Gök Türkler gibi Türk budunlarını oluşturmuşlardı (Sümer 1999, 1). Dünya tarihinde çok mühim rol oynayan Oğuzlar, Batı Gök Türk topluluğu olan On Oklar'a mensup olup, X. yüzyılda Seyhun kıyılarında yaşamış bir kavim idiler (Sümer 1999, 2). XI. yüzyılda İslamiyet'in bu kavmin büyük kitleleri tarafından kabulüyle birlikte 'Oğuz' adı yerini 'Türkmen'e bırakmıştır ve bu 'Türkmen' kavramı, İslamiyet'i kabul eden Oğuzları, diğer Müslüman olmayan konar-göçerlerden ayırmak amacıyla kullanılmıştır (Aksoy 2000, 108). Osmanlı Devletinin coğrafyasında ise bu kavram, Kızılırmak sınır kabul edilerek, Kızılırmak'ın doğu ve güneyinde bulunan konar-göçer topluluklara verilen bir isim olmuştur.

Anadolu'nun baştan başa bir Oğuz (Türkmen) ülkesi vasfını kazanmasında 1071 yılındaki Malazgirt savaşı milat olarak kabul edilir. Fakat, Türkmen topluluklarının, Anadolu'da Selçuklu Devleti'ni kurmadan evvel Maverâünnehir'den başlayarak Horasan, İran ve Anadolu'ya uzanan geniş bir alanda seferler gerçekleştirmiş olduklarını bilmekteyiz. Özellikle XIII. yüzyılın birinci yarısında başlayan Moğol hücumundan sonra, kalabalık Türkmen topluluklarının Türkistan, Horasan ve Azerbaycan'dan Anadolu'ya geldiklerini görmekteyiz. Ayrıca Seyhun boylarındaki şehirlerde ve köylerde yaşayan konar-göçerlerin de Moğollar'a tutsak olmamak, Moğol istilasından sonra Türkistan'da baş gösteren açlıktan ölmek için, emin bir yurt olarak gördükleri Anadolu'ya geldiklerini söyleyebiliriz (Sümer 1999, 5). Kısacası, Anadolu'nun önemli bir kısmı, XI. yüzyıldan başlayıp, XIV. yüzyıla kadar süren yoğun göçler ile bir Türkmen ülkesi vasfını kazanmıştır.

XIV. yüzyılda bu Türkmen toplulukları bulundukları bölgelere göre gruplara ayrılmışlardır. Bunlardan Yeni İl Türkmenleri, Sivas'ın güneyinden Malatya, Kayseri ve Kahramanmaraş'a kadar yayılan bölgede yurt tutmuşlardı. Halep Türkmenleri,

Halep, Trablusşam, Antakya ve Gaziantep’i içine alan bölgede yurt tutmuşlardı. Bunlar Sivas taraflarında yaylaya çıkmakta ve orada Dulkadirli teşekkülleri ile birlikte Yeni İl’i meydana getiriyorlardı. Halep Türkmenleri ile Yeni İl haslarına bağlı bulunan oymaklar yazın Arapgir, Canik, Divriği, Bozok, Çorum, Amasya ve Sivas sancaklarında yaylayıp, kışın Şam taraflarına konup göçerek kışlak yaparlardı (Orhonlu 1987, 16). Dulkadirli (Zülkadirli) Türkmenleri, Maraş, Elbistan, batıda Kars (Kadirli), Kozan, kuzeyde Bozok ve Sivas bölgelerinde; Bozok Türkmenleri, Yozgat ve havalisinde; Boz Ulus Türkmenleri, Diyarbakır ve Mardin bölgesinde yurt tutmuşlardı (Şahin 1982, 285-288). XVI. asrın başlarında bazı teşekküller Ankara iline kadar sokulmuşlardı. Bunlar Şam civarına kadar uzanıyorlardı. Bunlara bağlı birtakım şubeler, Boz Ulus’un Dulkadirli kolunu meydana getirmişlerdi (Orhonlu 1987, 17).

Bu ana Türkmen gruplarının dışında bazı Oğuz boyları da Anadolu’nun muhtelif yerlerini kendilerine yurt tutmuşlardır. Fakat bu Oğuz boylarının da ana Türkmen gruplarına bağlı birer aşiret olarak yaşadıklarını belirtmek zorundayız. Bir misal vermek gerekirse, konumuz gereği incelediğimiz Afşarlar, Boz Ulus Türkmenleri’nin en büyük aşiretlerinden olarak Halep, Antep, Antakya, Kayseri, Çukurova, Maraş, Uşak ve Aydın’da yaşamaktaydılar (Halaçoğlu 2000, 139).

Türkmenler konar-göçer bir yaşam tarzına sahiptiler. Muhtar Kutlu, konar-göçerliği “toprağa ve sabit bir konuta bağlı olmadan sürekli çadır hayatı yaşayan, üyeleri arasında bir akrabalık bağları olan, tek geçim kaynağını hayvancılığın oluşturduğu göçebe ya da konar-göçer olarak nitelenen toplulukların yaşama biçimi” (Kutlu 1992, 21) olarak tanımlamıştır. Bundan dolayı, Türkmenler arasında akrabalık bağları çok güçlüdür. Geçim kaynağı olan hayvancılık ise sosyal farklılaşmayı yaratan en temel ölçüttür.

İl veya Ulus adı altında bir gruplandırmaya tâbi tutulan bu konar-göçerler, sırasıyla, boy (kabile), aşiret, cemaat, oymak, mahalle, oba (aile) gibi bölümlere ayrılmıştır (Aksoy 2000, 114). Boyların pek çoğunun başında idareci olarak “boy beyi” unvanlı bir kimse bulunur ve bu boy beyleri, bir boyu teşkil eden “cemaat” adı verilen birimlerden birisine mensup olurdu. Boy beyleri, aşiret içinden birisini “kethüda” seçerler; bu seçilen kişiler “cemaat” adı verilen oymakların başında “oymak başı” olarak görev

yapardı (Şahin 2000, 237-238; Görkem 2002, XV). Konar-göçer teşekküller yapı itibariyle değişik topluluklar olarak karşımıza çıkmaktadır (Orhonlu 1987, 15). Bunlar:

- 1) Bir boydan ibaret olan, müstakil bir teşekkül şeklinde bulunanlar,
- 2) Bir boydan ayrılmış ve zamanla türeyerek sayıları daha fazla olan oymaklar grubu. Bunlar genellikle reislerinin ismiyle anılmaktadır. 1579 yılında Afşarlar'ın başında bulunan kethüdalarından biri olan Recep'in sahip olduğu nüfuz ve kudretten dolayı, XVII. yüzyılda Afşarlar'ın çok defa Recepli Afşarı diye anıldığını görmekteyiz (Sümer 1999, 282).
- 3) Federasyon şekli gösteren kuruluşlar,

olmak üzere üç grupta sınıflandırılmaktadır. İkinci gruba giren kuruluşların daha ziyade yaygın olduğu görülmektedir.

Türkmenlerin yaylak ve kışlakları ile göçüp konaklayacakları yerlerin sınırları merkezî hükümet tarafından tespit edilerek, belirli bir idarî ve malî düzene tâbi tutulmakta idi. Böylece, bir taraftan kaza ve sancak statüsünde yönetilen bu aşiretlerin güzergâhlarının ve idarî teşkilatlarının dışına çıkarak vergi vermemelerinin önüne geçiliyor; diğer taraftan da büyük konar-göçer topluluklarının dağılması engellenerek, ordunun ve büyük şehirlerin temel ihtiyaçları olan hayvanî ürünlerin tedarikinde süreklilik elde ediliyordu (Gündüz 1997, 41). Fakat aşiret ve akrabalık bağları çok güçlü olan bu konar-göçerlerin zaman zaman toplu hareket ederek, merkezî idarenin etki alanının dışına çıktıkları da görülmüyordu. Şüphesiz, bunda, “il” ve “ulus” adı verilen siyasal birlikler altında, eski “boy” geleneklerine göre “boy beyleri” tarafından yönetilmelerinin büyük payı vardı. Bundan dolayı Osmanlı Devleti'nde, Türkmen aşiretlerinin iskânına ilişkin olaylar oldukça önemlidir. Bilindiği gibi Osmanlı Devleti, olabildiğince merkezîleşmeyi öngören bir siyasî anlayışa sahipti. Ele geçirilen bölgelerdeki halkın, bu siyasî anlayışa karşı çıkmadığı sürece yerleşik statülerine müdahale edilmezdi. Devletin bu anlayışı, aşiret ağalığı biçimindeki idarî yapılanmayı resmî kurumların bünyesine dâhil etmekteydi. İşte bu yüzden “aşiret yapısı” devletin yıkılışına kadar sosyal bir düzen ve idarî bir kurum olarak yaşamını sürdürdü. Oldukça disiplinli bir iskân ve yer değiştirme siyaseti güdüldüğü halde, konar-göçer aşiretlerin bu uygulamanın dışında tutulmaları dikkat çekicidir. Bu yüzden yerleşik halka izinsiz yer değiştirme

yasaklanırken, konar-göçer aşiretlerin yaylak ve kışlak arasında hareket etmelerine izin verilmiştir. Böyle davranılmasında; konar-göçerliğin sosyal bir olgu olarak kabul edilmesinin ve özellikle de hayvancılık sektörüne duyulan büyük ihtiyacın önemli olduğunu söyleyebiliriz (Saydam 2000, 217-218).

Yukarıda zikrettiğimiz siyasî anlayışa, konar-göçerlerin tam anlamıyla riayet etmedikleri görülmekteydi. Zira “Osmanlı yönetiminin arzuladığı sosyal düzen, aşiretlerin gelenek ve göreneklerine çoğu zaman sınırlama getirmekteydi. Özellikle ağaların otoritesinde meydana gelen daralma ve denetime tâbi oluş onları rahatsız etmekteydi. Kanun ve otorite olarak ağa ve adamlarını gören aşiretlerin bu hallerinin devamı ağaların menfaatini de doğrudan etkiliyordu.”(Saydam 2000, 218). İşte devlet, ara sıra bu menfaatleri “adalet ve otorite” adına sınırlayınca çatışmalar ortaya çıkıyor ve birçok aşiret de devlete isyan ediyordu.

Bu bağlamda Osmanlı Devleti, devletleşme sürecinin hızlandığı dönemlerde önemli sayılara ulaşan konar-göçer nüfusunu denetim altına almaya mecbur kalmıştır. Bu çerçevede Türkmen aşiretleri XVII. yüzyıldan başlanarak birkaç defa iskân edilmişlerdir. 1691-1696 yıllarında yapılan ilk iskân hareketi, daha çok Hama, Humus sancakları ile Halep ve Rakka bölgelerine güneyden gelen Arap aşiretlerinin baskınlarını engellemek maksadıyla düşünüldüğü için, bir çeşit uç yerleşmesi tarzındadır. Faruk Sümer, bu ilk iskân hareketinin beş bölgede gerçekleştiğini belirtmektedir: Birincisi, Danişmendlü adlı büyük Türkmen teşekküllerinin Aydın, Balıkesir, Afyon, Isparta ve Denizli vilâyetlerine yerleştirilmesidir. Bu iskân başarılı olmuştur. İkincisi, Çukurova’da Misis’den Gâvur Dağları’na kadar uzanan topraklarda gerçekleştirilmiştir. Aslında bu bölge, XVI. yüzyılın birinci yarısının ortalarına kadar ekilmekte idi. Fakat, XVI. yüzyıl sonlarında ve XVII. yüzyılın birinci yarısındaki karışıklıklar yüzünden bu bölge gayri meskûn bir hale gelmişti. Bu yüzden devlet, Dulkadirli oymaklarından yirmi kadarını bu bölgeye yerleştirmek istediye de başarılı olamamıştır. Fırka-i İslâhiye gelinceye kadar bu bölge, oymaklara kışlak vazifesi görmüştür (Sümer 1999, 210). Üçüncüsü, Halep’in kuzey doğusunda, Menbiç (Membiç)’in batı ve güneybatısındaki yerleri içine almaktaydı. Buraya da İlbeğliler (Maraş İlbeğlileri) yerleştirilmiştir. Dördüncüsü, Halep Türkmenlerine mensup bir kısım oymaklar ile Hama, Humus ve Trablusşam bölgesinde dağınık halde yaşayan

oymakları Hama ile Humus arasındaki boş ve harap topraklara yerleştirmek şeklinde gerçekleştirilmişti. Fakat bu iskândan müspet bir neticeye ulaşılamamıştır. Bu oymakların bir kısmı devletin savaşlarla uğraşmasını fırsat bilerek iskân yerlerinden ayrılıp, Anadolu'ya geçmişlerdir (Sümer 1999, 210). Beşincisi ise, Aneze Arapları'nın baskınlarına son vermek ve Arabistan yol güvenliğini sağlamak amacıyla Halep Türkmenleri ve Yeni İl'e tâbi bütün Beğ-Dili obalarını, Boz Ulus'un göç etmemiş kalıntısını, Halep Türkmenleri ve Yeni İl'e dahil diğer birçok oymakları Belih ırmağının Harran'ın altındaki Akça-Kale'den Rakka'ya kadar uzanan kıyısında gerçekleştirilmiştir. Diğer oymakların pek çoğu da Urfa'nın doğusundaki Collab (Colab) ırmağı kıyılarına, Harran yöresine, Urfa'nın kuzey-batısındaki Boz-âbâd ile yine Urfa'nın güneybatısındaki bölgelere yerleştirildiler. Bu bölgeye yerleştirilen teşekküller arasında Beğ Dili'den başka Yeni İl'e bağlı Musacalu oymağı (Ağca-Koyunlu'dan), Barak (Cerid'den), Afşar (İmanlı Afşarı'ndan), Çimelu, Çepni, Diyarbakır'daki Boz-Ulus kalıntısından İzzeddinlü, Köçeklü, Afşar, İnallu, Acurlu, Hamza-Hacılı oymakları vardı. Ayrıca Lekvanik Ekradı ile ona tâbi Hacılar, Ak Baş, Kızıl-Koyunlu ve Kırıntılı oymaklarının buralara yerleştiğini bilmekteyiz (Sümer 1999, 211). Bunlara ilaveten, 1696'da Mamalı oymaklarının çoğunun yerleşik düzene geçmek taahhüdüyle Bozok sancağında iskân edildiğini görmekteyiz. Bundan dolayı, Bozok altıncı iskân bölgesi olarak kabul edilebilir (bk. Orhonlu 1987, 81-87).

XVII. yüzyılda daha çok Anadolu'da uygulanan ikinci iskân ise, aşiretlerin kendi yaylak ve kışlaklarına yerleştirilmesi şeklindedir. Bunlardan biri olan ve Kayseri bölgesinde bulunan Zamantı yaylası ve Pınarbaşı toprakları, daha 1693'de bazı oymaklara iskân sahası olarak tayin edilmişti. Bu sahada Recepli Afşarı iskân edilmiş, ancak bu iskân emri, onların nizamsız hareketleri sebebiyle başka yerlere havale edilmişse de, 1728'de Zamantı ırmağı etrafındaki harabe köylere yerleştirmelerine karar verilmiştir (Orhonlu 1987, 108-109). Üçüncü iskân hareketi, XVIII. yüzyılda Türkmen cemaatlerinden bazılarının cezalandırılmak amacıyla Rakka'ya zorunlu olarak yerleştirilmesidir. Osmanlı Devleti'ne karşı Aneze Araplarının saldırılar gerçekleştirmesi ve Anadolu'daki bazı aşiret mensuplarının huzur ve güveni bozan faaliyetlerde bulunmaları bu iskânı zorunlu hale getiren sebeplerdir. Osmanlı Devleti, bu şekilde aşiret mensuplarını bulundukları bölgelerden uzaklaştırarak asayiş sağlamayı istemiştir. Fakat, Arap aşiretlerinin artan baskısı, sıcak vb. sebepler Türkmenleri derinden etkilemiştir

(Halaçoğlu 1988). Bu bölgeye yerleştirilen Türkmenlerden bazılarının fırsat buldukça kaçarak, eski yaylak ve kışlaklarına döndüklerini görmekteyiz. Dördüncü iskân da 1865'te, Derviş Paşa ve Cevdet Paşa komutasındaki bir ıslâh tümeni tarafından gerçekleştirilmiştir. Fırka-i İslâhiye adıyla bilinen bu ıslâh tümeninin iskân etmeye çalıştığı aşiretler arasında Afşar, Reyhanlı, Tecirli, Cerid, Delikânlı, Kırıntılı, Lek gibi daha önce Rakka iskânına tâbi tutulmuş cemaatler mevcuttu. Fırka-i İslâhiye'nin bu eylemi daha çok, "Kırım harbinin akabinde, Osmanlı ordusuna yeni 'asker kaynakları' temin etmek; ikinci olarak, verginin intizamlı bir şekilde toplanmasını sağlamak; nihayet, eşkıyalığa son vermek, mal ve insan ulaşımını emniyet altına almak, mevsimlik göç hareketleri sayısız karışıklıklara sebep olan göçebeleri yerleşik hayata geçirmek" (Dumont 1980, 370-371) amacını taşımaktadır.

Kuşkusuz bu iskânların acı izlerini "iskân" ve "aşiret şairi" olarak telakki edebileceğimiz Türkmen saz şairlerinin söyledikleri türkülerde de görmekteyiz. Fakat şu bir gerçek ki, konar-göçer bir yaşam tarzına sahip oldukları için "Türkmen" olarak adlandırılan bu cemaatlerin yerleşik hayata geçirilmesi, imparatorluk tarihi açısından oldukça önemlidir.

Burada konumuzla ilgili olarak Çukurova bölgesinde konar-göçer hayat tarzına sahip belli başlı Türkmen aşiretleri hakkında kısaca bilgi vermek istiyoruz.

Afşarlar: Ceyhan nehri ile Kozan arasında kışlamakta; yazları ise Kayseri-Uzunyayla'ya çıkmaktaydılar. İskân sonrasında Kayseri'nin Pınarbaşı, Sarız ve Tomarza ilçelerine yerleşmişlerdir (Sümer 1999, 270-300).

Cerid: Mecburi olarak iskân edilmeden önce kışları Ceyhan nehrinin doğu yakası kıyılarında oturmakta; yazları ise Kahramanmaraş üzerinden Kayseri-Uzunyayla'ya gidip orada yaylamaktaydılar. Kışlak yerlerine iskân edilmişlerdir (Tezakir, 126; Sümer 1999, 215).

Tecirli: Kış aylarında Ceyhan nehrinin doğu yakasında ve Düziçi ovasında otururlar; yazları ise Gâvur Dağlarını aşarak Kahramanmaraş'a, oradan da Kayseri-Uzunyayla'ya

çıkarlardı. Aşiretin tamamına yakın bir kısmı kışlak yerlerine yerleştirildiler (Tezakir, 113, 126, 158; Sümer 1999, 215).

Sırkıntılı: İskândan önce Kozan-Adana arasındaki Sarıçam mevki ile buradan Ceyhan nehrine kadar olan arazide kışlamaktaydılar. Bunlar da kışlak yerlerine iskân edilmişlerdir (Tezakir, 115, 117, 267).

Ulaşlı: Bu aşiret mensupları Gâvur Dağlarında oturmaktaydı. Ali Bekiroğulları ile birlikte dört oymağı daha vardır. Bu aşiret mensupları Fırka-i İslâhiye tarafından Osmaniye ilinin doğusundaki kıyı köylerine yerleştirilmişlerdir (Tezakir, 127; Maruzat, 126).

Bozdoğan: İskân öncesinde Kahramanmaraş-Andırın ilçesi sınırları içinde kalan yaylalarda yaylamaktaydılar. Osmaniye ilinin Hemite kalesi civarındaki köylerine iskân edildiler (Tezakir, 204-205; Maruzat, 181; Sümer 1999, 213-215).

Varsak/Farsak: Kozan Dağları mıntıkasıyla Osmaniye-Düziçi ilçesi sınırları içerisinde Düldül Dağı mıntikasında yaşamaktaydılar (Sümer 1999, 213; Tezakir, 124; Maruzat, 124).

Kırıntılı, Lek, Hacılar: Anavarza kalesi eteklerine yerleştirildiler. (Sümer 1999, 288).

Kozan Oğulları: Çukurova'daki derebeylerinin en kuvvetlisi idiler. Bugünkü Kozan, Kadirli ve Saim-Begli yörelerinde yaşamaktaydılar. Varsak Türkleri'ndendiler (Sümer 1999, 213).

Reyhanlı: Bayat obalarından biri olan Reyhanlı teşekkülü, XVIII. yüzyılda Sivas'ın güneyinde yaylamakta; Halep çevresinde kışlamaktaydı. XIX. yüzyılda Fırka-i İslâhiye tarafından Amik ovasındaki kışlağında yerleştirilmişlerdir. (Sümer 1999, 246-247).

AFŞARLAR:

X. yüzyıl başlarından itibaren Oğuz elinden kümeler halinde ayrılan Oğuzlardan kalabalık bir nüfusun Seyhun'un orta yatağında bulunan şehirlere yerleştiğini bilmekteyiz. Hatta konar-göçer Oğuzlar'ın bu şehirli eldaşlarına, küçümsemek maksadıyla yatuk yani tembel adını verdiklerini görmekteyiz (Sümer 1999, 222). İşte Selçuklu Devleti'nin kuruluşunda önce Seyhun yukarılarında ve Kıpçak çölünde yaşayan bu boylardan biri de Afşarlar'dır (Kalkan 1982, 25). Yirmi dört Oğuz boyundan biri olan Afşarlar, Oğuzlar'ın Bozok koluna mensup olup, Oğuz Han oğlu Yıldız Han'ın dört oğlundan biri olan Afşar'ın soyundan gelenler bu isimle anılmışlardır.

Afşarlar'ın X. yüzyıldan evvel nerede ve nasıl yaşadıklarına dair bilgilerimiz yok denecek kadar azdır. X. yüzyıl gezginlerinden El-Makdisi, Türk sınırında "Afşar" adlı bir köyden bahsetmektedir. Yine, Türk âlimlerinden Kaşgarlı Mahmut'un eserinde "Sır Derya bölgesinde ve bu bölgenin kuzeyinde yaşayan Türkmenlerden, ırmak karşısında yerleşik hayat süren çiftçilik ve tüccarlıkla uğraşan ve 'YATUK' adı verilen Oğuzlar'dan bir kısmı Afşarlardandır." denmektedir (Kalkan 1982, 25). Bu bilgiler ışığında Afşarlar'ın büyük göçten evvel, Sır Derya bölgesinde yaşayan gerek konar-göçer, gerekse yerleşik hayatı sürdüren kalabalık ve önemli bir boy olduğunu söyleyebiliriz.

Afşarların anayurdu tamamen terk ederek İran, Irak ve Suriye'ye göçleri XI. yüzyılda, yani Selçuklu İmparatorluğu'nun kuruluşundan sonra başlamıştır. XI. yüzyılın sonlarına doğru ilk Afşar topluluğunun, reisleri Aksungur idaresinde Suriye'ye geldiklerini görmekteyiz. Aksungur ve daha sonra Musul Atabekleri Devleti'nin başına geçecek oğlu İmameddin Zengi idaresinde Afşarlar, kısa sürede Suriye'de güçlü bir topluluk haline geldiler. Anadolu Selçukları sultanları Alpaslan ve Melikşah'a bağlı olarak hareket eden bu Afşarlar'ın Anadolu'nun fethinde önemli rolleri olmuştur. XII. yüzyıl ortalarında ikinci bir Afşar topluluğunun da reisleri Küştöğän ve Aslan idaresinde ağırlığını Huzistan teşkil etmek üzere Luristan, Fars ve Kuh-Guliye bölgelerine geldikleri bilinmektedir (Kalkan 1982, 29, 33).

Afşarlar'ın Huzistan'daki hakimiyetlerinin sona ermesinden sonra diğer Türkmen boyları ile birlikte Anadolu'nun güney bölgelerine ve Anadolu içlerine dağıldıkları görülmektedir. Osmanlı İmparatorlu zamanında Türkmen topluluklarının, sadece vergi yükümlüsü ve asker olarak görülmesi, devlet idaresi ile orduda gerekli ayrıcalıkların tanınmaması gibi nedenlerle çöküntü içinde bulundukları görülmekteydi. Oysa XV. yüzyılda İran'da kurulan Akkoyunlu ve Safevi Devletleri ise bu Türkmen topluluklarına kucak açıyor, aşiret üyelerine ve beylerine ayrıcalıklar tanıyordu. Bu yüzden, Anadolu'da, Halep'te, Dulkadirli ve Boz Ulus oymakları arasında bulunan Türkmenlerle birlikte Afşarlar da kalabalık bir şekilde İran'a göçmüşlerdir (Kalkan 1982, 35).

Afşarlar, İran'da Nâdir Şah önderliğinde güçlü bir Afşar birliği ve hanedanlığı kurmuşlardır. Nâdir Şah, Safevi Devleti'nin ordusunda başkumandan olarak görev yapmış, Afgan, Osmanlı ve Rus Devletlerine karşı girdiği savaşlarda büyük başarılar göstererek, geniş yetkiler elde etmiştir (Kalkan 1982, 36). Daha sonra Şah Tahmasb üzerindeki tesirini artırarak yönetimi ele geçirmiştir. Afşarlar, İran'da siyasî hakimiyetlerini kaybettikten sonra da varlıklarını devam ettirmişlerdir. Faruk Sümer'e göre, "bugün İran'daki kalabalık Türk unsurunun mühim bir kısmı Afşarlar'ın torunlarıdır." (Sümer 1999, 299).

Afşarlar'ın Anadolu'daki mevcudiyeti, Emir Kalkan'ın makalesinde de belirttiği gibi "400'den fazla oymak-aşiret ve oba halinde, geniş bir coğrafi alana yayılmış vaziyette" karşımıza çıkmaktadır (Kalkan 1982, 39). Bu da onların gerek göçlerle, gerekse Osman Devleti'nin izlediği iskân siyaseti sonucu küçük-büyük teşekküller halinde sürekli bölündüklerini göstermesi bakımından oldukça ilgi çekicidir.

Anadolu'da Afşar teşekküllerinin oluşmasında, Musul Atabeki Nureddin Mahmud idaresinde 1173'te Sivas ve çevresini ele geçiren Afşarlar'ın; XIII. yüzyılda Halep ve Amik ovasında yaşayan, yaylamak için Sivas ve Uzunyayla'ya çıkan ve Şam Türkmenleri içinde yer alan Afşarlar'ın; yine XIII. yüzyılda Karamanoğulları beyliğinin kurulmasıyla soydaşlarının yanına göçen Afşarlar'ın ve Musul'da Aksungur soyunun hakimiyetinin sona ermesinden sonra Anadolu'ya gelen Afşarlar'ın etkili olduklarını

görmektediriz (Kalkan 1982, 39). Fakat, bunlardan bir kısmının çeşitli tarihlerde tekrar Suriye ve İran'a göçtüklerini görmekteyiz.

Faruk Sümer'in belirttiğine göre, XIV. ve XV. yüzyıllarda Halep, Antep ve Antakya bölgesinde yaşayan boylardan biri olan Afşarlar, ayrı ayrı bölgelerde üç aile tarafından idare olunmuşlardı. Bunlar: Köpek-Oğulları (Antep'te), Gündüz- Oğulları (Amik ovasında), Kut-Begî Oğulları (Halep ve çevresinde)'dır (Sümer 1999, 275-281).

XVI. ve XVIII. yüzyıllara gelindiğinde Afşarlar'ın, Halep Türkmenleri arasında Köpekli-Afşarı, Gündüzlü Afşarı ve müstakil bir Afşar oymağı olmak üzere üç aileden müteşekkil olarak; Boz Ulus'un oymakları arasında, Dulkadirli ulusu arasında Maraş (İmanlı Avşarı), Kars (Kadirli) ve Boz-Ok bölgesine yayılmış olarak; Yeni İl oymakları arasında, Sis (Kozan) bölgesinde kalabalık bir kol olarak; Uşak, Aydın ve Ankara'da büyük Yörük toplulukları arasında yaşadıklarını görmekteyiz (Sümer 1999, 281-286). Ayrıca bu yüzyıllarda İran'a gerçekleştirilen büyük göçler nedeniyle oymakların başına boy beyleri yerine kethüda aileleri geçmiş ve oymaklar bu kethüdaların isimleriyle anılır olmuşlardır. XVI. yüzyılın sonlarına doğru Afşarlar'ın başında bulunan kethüdalarından biri olan Recep, geniş bir nüfuza sahip olduğu için, XVII. yüzyılda Afşarlar 'Recepli Afşarı' olarak da tanınmaya başlamıştır (Sümer 1999, 286). Şüphesiz bunda, Osmanlı Devleti'nin izlediği iskân siyaseti gereği oymakların parçalanarak ikâmete zorlanması etkisi çok büyüktür.

XIX. yüzyıla gelindiğinde Anadolu'daki Afşarlar'ın büyük bir bölümünün yazın Zamantı ırmağı kıyılarında, kışın da Çukurova'da Ceyhan'ın sol kıyısında yaşadıklarını görmekteyiz. Yukarıda aşiretlerin iskânını anlatırken de belirttiğimiz gibi bu bölgede yaşayan Afşarlar, 'Recepli Afşarı' olarak bilinmektedir. Köpekli Afşar'ından geldiği ifade edilen bu Afşarlar'ın, XVIII. yüzyıldan itibaren kışlamak için Halep bölgesini bırakarak Çukurova'ya indiği belirtilmektedir (Sümer 1999, 286). İlk zamanlarda Rakka havalisine yerleştirilmeyen bu Afşarlar, Osmanlı Devleti'ni Zamantı ırmağı kıyılarında yerleşmek vaadiyle inandırmış; fakat yerleşmek şöyle dursun, orada giriştikleri yağmacılık ve soygunlarla büyük rahatsızlık vermişlerdir. Bundan dolayı Rakka'ya yerleştirilmişlerse de orada fazla kalmayıp kaçmışlardır (1703). 1712 yılında tekrar Rakka'ya gönderilmelerine karar verilmişse de 1728-1729 tarihlerinde devlet bu

Afşarlar'ın Zamantı bölgesine tekrar yerleştirilmesine razı olmuştur (Sümer 1999, 287). Bu bölgede eskisi gibi kovgunlar yaptıkları ve soygunlarda bulundukları için 1730 yılında tekrar Rakka'ya sürülmüşlerse de bu bölgeden yine kaçmışlardır.

XVIII. yüzyılın ortalarında çıkan savaşlar sebebi ile devletin Anadolu'daki otoritesinin zayıflaması, aşiretlerin daha serbest hareket etmelerine neden olmuştur. Yörede eşkıyalık olaylarının artması ve aşiretlerin kendi aralarında çatışmaları bölgenin güvenliğini bozarak, devletin tarım ve ticaretten elde ettiği gelirin azalmasına yol açmıştır. Bölgeden vergi ve asker alamayan devlet, ekonomik açıdan oldukça zor duruma düşmüştür. Bunu engellemek amacıyla 1865'te harekete geçen Fırka-i Islâhiye, geniş çapta başarılı bir iskân hareketi gerçekleştirmiştir. Bu itibarla Afşarlar da yaylak veya kışlaklarından birinde yerleşmeye mecbur edilmiştir. Bunun üzerine Afşarlar, önce kışlakları Çukurova'ya yerleşmek istemişlerdir. Bu sırada Afşarlar'ın yaylakları Uzunyayla'ya Kafkasya'dan muhacir olarak gelen Çerkezlerin yerleştirilmesi, yaylaklarına yerleşmek için fikir değiştiren Afşarlar'ın hoşuna gitmemiş ve iki topluluk arasında toprak mücadelesi başlamıştır. Bu mücadele sonrasında Afşarlar Kayseri'nin Pınarbaşı, Sarız ve Tomarza ilçelerinde yerleşmişlerdir (Sümer 1999, 300). Afşarların iskândan sonra daha çok Kayseri, Adana, Maraş, Hatay ve Sivas'a yerleştiklerini görmekteyiz. Nüfusları az olmakla birlikte Ankara, Kırıkkale, Yozgat ve Kırşehir'e de Afşarların yerleşmiş olduklarını bilmekteyiz.

1.2. ÂŞIK TARZI ŞİİR GELENEĞİ

Milletlerin hayatında tarih sahnesine çıktıkları andan itibaren “varlıklarını, bütünlüklerini ve farklılıklarını koruyan, ihtiyaçlarını her anlamda karşılayan ve süreklilik vasfı gösteren düzenler” gelenek olarak adlandırılır ve “özellikleri ve fonksiyonları ne olursa olsun, bir milletin hayatında yer alan geleneklerin tümü, o milletin kültürünü meydana getirir” (Yıldırım 1998b, 81). Topluluk karşısında sergilenen icraya dayalı âşıklık geleneği de, Türk milletinin tarih sahnesine çıktığı M.Ö. III. yüzyıldan itibaren oluşmaya başlayan ve tarihî süreç içerisinde, “çok geniş bir mekâna yayılan ve sık sık yurt değiştirerek pek çok kültür ve dinin tesiri altında kalan, ayrıca farklı medeniyet seviyelerinde ve her zaman hareket halinde yaşayan Türk milletinin millî geleneğe bağlı edebiyatı” (Günay 1999, 1) içerisinde oluşmuştur. Tarihî

süreç içerisinde ‘ozan-baksı geleneği’ olarak adlandırılan bu millî gelenek, daha sonra Anadolu sahasında âşık tarzı şiir geleneği olarak anılmıştır.

Fuad Köprülü, âşıkları, Asya’da kurulan eski Türk imparatorluklarında da rastlanan şair/çalgıcı olarak nitelendirerek, âşık tarzı şiiri “XVI. – XX. , hatta XVII.-XX. asırlar esnasında Anadolu’da yetişen ve edebî an’aneleri zamanımıza kadar devam edip gelebilen saz şairlerine mahsus şiir tarzı” (Köprülü 1999, 178) şeklinde tanımlamaktadır. Bu tarzın temsilcilerini de “kalem şairleri” ve “meydan şairleri” olarak ikiye ayırmaktadır.¹ Pertev Naili Boratav da, XVI. yüzyılın başlarından itibaren bu edebiyatı yaratanları “halkın anlayabileceği lisanla yazan, daha çok hece veznini kullanan, saz çalarak diyar diyar dolaşan, çok defa âşık adıyla kalem şuarasından, divan şairlerinden tefrik olunan şairlerin mahsullerinin heyet-i mecmuası” (Boratav 1982, 28) olarak değerlendirmektedir.

Âşık edebiyatı temsilcilerini adlandırmada terminoloji sorunu yaşanmaktadır.² Biz burada bu terminoloji tartışmasına girmeyeceğiz. Sadece halk edebiyatının manzum ürünlerini meydana getiren şairlerin tamamını “halk şairleri” genel başlığı altında değerlendirilmesi gerektiğini söylemek istiyoruz.³

Pertev Naili Boratav halk şairlerini müşterek vasıflar bakımından üç grupta değerlendirmektedir (Boratav 2000a, 83; Boratav 2000b, 5):

1) Halk şairleri ekseriyet itibariyle, saz çalan ve şiirlerini sazla söyleyen şairlerdir. Saz, âşıkların ayırıcı vasfı olarak görülmektedir. Hatta âşıklar arasında “sazı olmayan, saz çalmayan bir şair tasavvur olunamaz.” (Köprülü 1999, 171).

2) Dil bakımından nisbî (oransal) bir sadelik halk şairlerinin diğer vasfıdır.

¹ Prof. Dr. Fuad Köprülü, kalem şairlerini “yüksek sınıfa mahsus şiirler yazan klâsik şairler” olarak tanımlarken; meydan şairlerini “halk toplantılarında irticalen de şiirler tertip eden ve onları sazları ile çalıp söyleyen saz şairleri” olarak tanımlamaktadır (Köprülü 1999, 171).

² Bu sorun hakkında bk. Pakalın 1993; Elçin 1997; Sakaoğlu 1986; Oğuz 1994.

³ Prof. Dr. Öcal Oğuz, bu konudaki terminoloji sorununu tartıştığı araştırmasında, halk edebiyatının manzum ürünlerini meydana getiren şairlerin tamamını “halk şairi” genel başlığı altında değerlendirmeyi önerirken (Oğuz 1994, 29); Prof. Dr. Pertev Naili Boratav da ilk bakışta müşterek karakterler göstermeyen, hatta çok defa bambaşka estetik düşünüş telâkkilerine sahip görünen bir takım şairleri “halk şairleri” adı altında değerlendirmektedir (Boratav 2000a, 81).

3) Hece vezni hâkim vezindir. Bunlar arasında aruz ölçüsü ile yazanlar da bulunmaktadır. Fakat, “aruzda mükemmele varamadıkları halde, heceyi en güzel, en mükemmel ve ifade bakımından tekâmülünde [olgunlaşmasında] mühim rol oynamış olduklarını kabul etmek gerekir.” (Boratav 2000b, 5).

Saim Sakaoğlu da âşıkta bulunması gereken özellikleri, yukarıdaki vasıflardan birincisine ek olarak, “irticalen söyleme yeteneğine sahip olmak”, “atışma yapabilmek” ve “bade içtiği iddiasında bulunmak” şeklinde belirler (Sakaoğlu 1986, 247-251).

Âşıkların yetişmesi, geleneğin saptadığı kurallara bağlı olarak gerçekleşir. Çünkü “âşık edebiyatı, ferdî bir edebiyat olduğu kadar bir gelenek edebiyatıdır.” (Günay 1999, 8). Bu gelenek içerisinde âşıkların “rüya görme”, “bade içme”, “mahlas alma”, “saz çalma” ve “çıraklık eğitimi” gibi aşamalardan geçmeleri gerekir. Âşıkların çoğu zaman Pir elinden ya da Pir’in kendisine uygun gördüğü sevgili elinden bade içtiklerine inanılır. Sadece doğuştan gelen özellikleri ile “telkin edici bir gerçeklik taşıyabilecek ‘bade’yle enginleşmesi, âşığın yetişmesine, belli bir ölçüde ustalık kazanıp gene belli bir ölçüde halkça sevilir olmasına yetmez.” (Boratav 1968, 342). Ayrıca “bu geleneğe ait teknikleri ve bilgileri edinebilmek için âşığın uzun bir çıraklık eğitiminden geçmesi, yıllarca bir ustaya kulluk etmesi gerekir.” (Boratav 1968, 342). Böylece ustadan geleneğe dair her türlü bilgi ve tecrübeyi edinen âşıklar, genellikle ustadan aldıkları mahlas ile de geleneğin etkin bir icracısı olurlar.

Umay Günay’a göre, Âşık edebiyatı temsilcileri, sanatsal ürünlerini iki ayrı yoldan ortaya koyarlar (Günay 1999, 25-26):

1) Serbest deyişler: “Bu türlü âşık deyişleri, bir ölçüde yazılı edebiyat mahsulleri gibi sanatçının kendi kendine hazırlığını yaptıktan sonra bitmiş hâli ile dinleyici huzurunda sunulmaktadır. Bu türlü deyişler arasında sanat değeri yüksek, orijinal ve toplumun duygularına büyük ölçüde tercüman olanlar zamanla yaygınlaşarak millî türkü repertuarına girmektedirler.” (Günay 1999, 25). Bu tür ürünler, çeşitli konular için hazırlanmış âşıkların irtical güçlerini kullanmadan, geniş bir zaman dilimi içerisinde oluşturdukları müstakil şiirler veya hikâyelerdir.

2) Sistemli deyişler: Âşıkların daha çok bir dinleyici kitle karşısında önceden herhangi bir hazırlığa dayalı olmadan söylediği ve büyük oranda irticale (doğaçlamaya) dayalı olarak söylenen şiirlerdir. Bunlar genellikle âşık fasılları içinde yer alırlar ve âşıklık geleneği içerisinde belirli bir icra töresi içerisinde yürütülürlerdi (Günay 1999, 25). “Eskiden kasaba ve şehirlerdeki kahvehanelerin yanı sıra köy odaları, sıra geceleri, düğünler, bayramlar ve diğer özel eğlence günleri de âşık fasıllarının icra edildiği zeminlerdi.” (Düzgün 2004, 195).

Tarihsel seyri açısından âşıklık geleneğinin en önemli icra merkezleri kahvehanelerdi. Bu kahvehanelerde yapılan âşık fasılları, geleneğin devamını sağlayan bir işleve sahipti. Âşık fasıllarında şu uygulamalar bulunmaktaydı:

1) Münferit manzum söyleyişler: “XIX. yüzyılın âşık fasıllarındaki münferit söyleyişler arasında gazel, beyt-i müfred, münacat, na’t, müstezat, divan, satranç, kalenderi, semaî, türkü, koşma, destan, bozlak, mani ve tekerleme örneklerine yer verilir.” (Düzgün 2004, 201).

2) Hikâye anlatma: Âşıklar şiirleri arasında dinleyicilerle sohbet ederler, bu şekilde kurdukları sağlam diyalogu bir hikâye örneği ile daha da kuvvetlendirirlerdi (Düzgün 2004, 202).

3) Karşılaşmalar: “Âşık karşılaşmaları, iki veya daha çok âşığın bir arada, bir bilir kişi kurulu veya halk topluluğu karşısında sazlı sözlü imtihan olması, karşılıklı atışması ve birbirinin sözlerine karşılık (nazire) söylemeleri şeklinde olur.” (Düzgün 2004, 203).

4) Askı-muamma: “Muamma, âşık toplantılarında âşıkların sezgi güçlerini, kültürel birikimlerini ve sanatsal yeterliliklerini ölçmek üzere şiir biçiminde yazılan bir bilmecedir. Âşık kahvehanelerinde fasıl başlamadan önce usta bir âşık tarafından hazırlanır ve yazıya geçirilir. Sonra kahvenin bir duvarına süslü bir çerçeve içinde asılır.” (Düzgün 2004, 205-206).

Tarihsel gelişimi açısından değerlendirdiğimiz zaman Âşık edebiyatının hem köylerde, hem de şehirlerde temsilcilerinin yetiştiğini görmekteyiz.

Şehirlerde yetişen âşıklar, “köklü bir eğitim görmemekle birlikte medrese çevrelerinden uzak kalmamışlar, klâsik edebiyata ve müziğe az çok aşina olmuşlardır. Şehrin ileri gelenlerinin, varlıklı insanların konaklarındaki sohbetlerde bulunmuşlardır. Şehir hayatının sunduğu imkânlar ve kendi yetenekleri ölçüsünde bu kültürel ortamdan yararlanmışlardır. Bir kısmı tekkelerle biraz daha yakın temasa geçerek –tasavvuf kültürünü bütünüyle özümsememekle birlikte- teneffüs ettikleri havanın etkisiyle dinî-tasavvufî konulara ağırlık vermişlerdir. Şehir çevrelerinde yetişen âşıklardan kimileri ise kahvehane eksenli bir sanat atmosferi içinde yoğrularak halkla bire bir ilişkiyi daha canlı tutmaya çalışmışlardır. (Düzgün 2004, 190).

Köylerde yetişen âşıklar ise iki farklı sosyal yapı içerisinde gelmektedir. Bu gruptaki âşıklardan bazıları konar-göçer yaşam tarzını sergilerken, bazıları da yerleşik hayatı benimseyerek konar-göçerlere nazaran şehir hayatıyla daha yakın temaslar kurmuşlardır. Ayrıca, “köylerde yetişen âşıklar, geçmişte klâsik edebiyat ve aruz ölçüsünün, günümüzde ise modern edebiyatın ve buna bağlı nazım şekillerinin etkisinden oldukça uzaktırlar. Şehir âşıklarının farklı etkiler altında gelişen dil ve üslûplarına karşılık, onlar tümüyle içinde yaşadıkları halkın dilini kullanırlar, halkın konularını terennüm ederler. Köylere kadar uzanan tekke kültürüne ait unsurların etkisiyle –çok yüzeysel de olsa- bazen dinî-tasavvufî konularda ürün verirler. Bununla birlikte köyde yetişen âşıklar da bağlı bulundukları şehrin olanaklarını belli ölçülerde kullanırlar, il ve ilçelerdeki meslektaşları ile zaman zaman bir araya gelerek karşılıklı etkileşim içine girerler.” (Düzgün 2004, 191).

Pertev Naili Boratav da âşıkları ideolojik ya da estetik konusundaki anlayışlarında temsil ettikleri çevrelere göre, “kentsel ortam ozanları”, “köy ozanları”, “göçebe ya da yarı göçebe ortamların ozanları” ve “mezheplerle tarikatların damgasını taşıyan ozanlar” olmak üzere dört grupta değerlendirmektedir (Boratav 1968, 343).

Fuad Köprülü, köy ve aşiret çevresindeki âşıkları asıl edebiyat zevkine daha yakın olarak görerek, bu âşıkların içinden çıktıkları köylü sınıfın duygularına tercüman olmak

zorunda olduklarını belirtmektedir (Köprülü 1999, 177). Göçebe ya da yarı göçebe ortamların ozanlarını, “19. yüzyılda yaşamış, özellikle Güneydoğu Anadolu’nun Türkmen boylarından çıkma temsilcileriyle biliyoruz. Bunlar sop yahut oymak başkanlarının hizmetine girmiş, bir konak yerinden bir konak yerine giderek göçebe yaşayışın belli başlı olaylarını, oymaklar arasındaki çatışmaları, oymakların devlete karşı başkaldırıışlarını, bu çeşitli uğraşlarda sivrilenlerin kahramanlıklarını, aşk serüvenlerini vb. dile getirmişlerdir.” (Boratav 1968, 343). “Bu şairlerin eserleri birkaç bakımdan şayan-ı dikkattir: Bir defa vokabülerlerinde [söz dağarcıklarında], üslûplarında, mecazlarında hayatın günlük hadiselerine, canlı tabiatın reel ifadesine çok yer verilmiştir; daha çok eti ve kanı olan, bu nispette daha az sun’î ve sanatkârane, daha ham eserlerdir. Folklor mahsullerine en yakın eserler olarak bunları göstermek mümkündür.” (Boratav 2000a, 91).

Âşıkların dinleyiciler karşısında icra ettikleri ürünler, musiki ile şiir gibi ayrılmaz iki ögenin bileşimidir (Boratav 1968, 344). Âşıkların şiir biçimlerini belirleyen unsurlar vezin ve uyaktır. Âşık edebiyatında baskın vezin, hece sayılarının eşitliğine dayalı hece veznidir. Ancak kendini klâsik şiire yakın bulan âşıklar, hecenin yanında aruz ölçüsünü de kullanmışlardır. Uyak konusunda da âşıklar daha çok yarım uyağı tercih etmişlerdir. Âşık tarzı şiirlerde nazım biçimi olarak mâni ve koşma kullanılmıştır. Tür yönünden de “anonim halk şiiri türleri gibi büyük ölçüde mâni ve koşma nazım şekilleri ve bu şekillerin çeşitli kompozisyonlarına dayalı değişik türlerin yaygın olduğu görülmektedir. Hece vezni ile söylenen mâni (düz mâni, kesik mâni), koşma (düz koşma, yedekli koşma, musammat koşma, ayaklı koşma, zincirbend ayaklı koşma, zincirleme), bu iki ana tipin değişik tertiplerine dayalı varsağı, semaî, destan âşık tarzı şiirde kullanılagelen türlerdir.” (Günay 1999, 22).

Klâsik edebiyatın etkisi ile XVII. yüzyıldan itibaren âşıkların aruz vezniyle de ürünler verdikleri bilinmektedir.⁴ Bu ürünlerin türleri olarak da “divan, selis, semaî, kalenderi ve satranç” kullanılmıştır (Günay 1999, 23).

⁴ “Âşık tarzının ilk teşekküle başladığı XVI. asır sonlarından beri, gerek dış unsurlar ve gerek iç unsurlar, yani mefhumlar, mecazlar, dil, üslûp bakımından, bu klâsik şiir tesirinin daima daha kuvvetlenerek kendini gösterdiğini ve XIX. asrın ikinci yarısından evvel bunun artık son haddine geldiğini açıkça görüyoruz. Aruz vezninin hece veznine çok yaklaşan kalıpları –mesela fâilâtün, fâilâtün fâilâtün fâilün yahud, mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün, veya mefûlû, mefâilü mefâilü faülün- cüzleri, XVIII.- XIX. asır âşıkları tarafından sık sık kullanılmıştır. Klâsik nazım şekillerinden gazel, murabba, müstezad,

Âşık tarzı şiirlerde çok çeşitli bireysel ve toplumsal konuların dile getirildiğini görmekteyiz. Bunlar arasında daha çok aşk, özlem, yiğitlik, ölüm, toplum, din, zamandan yakınma ve doğa gibi konuların işlendiğini görmekteyiz (Artun 2001, 123). Ayrıca “âşık şiirlerini, içeriklerine, yönelişlerine, doğa ve toplum karşısındaki aldıkları tavırlara göre çeşitli şekilde bölümlere ayırabiliriz. Bunlar; doğa, toplum, kadere isyan konulu şiirler, din, kişilerin ve insanın kendisini eleştirisi, ayaklanma şiirleri, silahlı isyan şiirleri, eşkıyalık şiirleri, düzeni eleştiren şiirler, zamandan şikâyet konulu şiirler vd. dir.” (Artun 2001, 123).

1.3. TANIMLAR

Ağıt: Ölüm konusunu ve acıklı olayları dile getiren manzum eserlerdir. Âşıklık geleneğinde, âşıkların ölen bir kişinin arkasından duygularını dile getirdikleri, düşüncelerini sıraladıkları koşmalardır. Ağıtlar yedili, sekizli, on birli hece ölçüsüyle ve farklı kafiye düzenleriyle koşma, mani, destan, türkü nazım biçimleriyle söylenebilir.

Akrostiş: Her dizenin ilk harfi, yukarıdan aşağıya doğru okununca bir ad çıkacak biçimde düzenlenmiş şiire denir. Ayrıca, beyitlerin birinci dizeleri Arap alfabesindeki sırayı izleyecek düzende yazılmış akrostişler de bulunmaktadır.

Âşık: Âşıklık geleneğinde sazlı (telden), sazsız (dilden), doğaçlama yoluyla kalemle (yazarak) veya birkaç özelliği birden taşıyan geleneğe bağlı olarak şiir söyleyen sanatkârlar. Âşık, hem yaratıcı bir sanatçı, hem de icracıdır.

Âşıklık Geleneği: Âşıkları yönlendiren kurallar bütünüdür.

Âşık Kahvehaneleri: Âşıkların sanatlarını icra ettikleri mekân. Buralarda toplanarak âşık fasılları düzenleyen âşıklar, hem kendilerini yetiştirirler, hem de geleneğin aktarılması sağlarlar.

muhammes (beşlik), müseddes (altılık) ve bilhassa bunlardan ilk ikisi âşıklar arasında büyük rağbet buldu. Gazellerin eskiden beri bestelenerek klâsik musiki fasıllarında terennüm edilmesi, bu şeklin âşık tarzına girmesine âmil olmuştur.” (Köprülü 1999, 187-188).

Atışma: Karşılaşmalarda rakibi hedef alan, onun saz şairliği konusunda yeterli olmadığını iddia eden, zaman zaman onu küçük düşürmeye ve alay etmeye yönelen şiiirlerdir.

Ayak: Halk şiiirinde genellikle ilk dörtlüğün ikinci dizesinde başlatılan, bütün dörtlüklerin son dizelerinde yarım tam, zengin, hatta cinaslı kafiyeyle vücuda getirilen yahut dizenin tamamında aynen tekrarlanan sözlerle oluşturulan kafiye.

Bend: Manzum eserlerin her bölümüne, her bir parçasına verilen isim. Dörtlü, beşli, altılı dizelerden oluşabilir.

Bozlak: Çukurova yöresinde, sözel ortam yaratıcılığında manzum ve mensur anlatım ile örölmüş sözel metinler.

Dedim-Dedi (Demeli): Âşık edebiyatında, âşıkların koşma ve semaîlerde âşık ile sevgiliyi karşılıklı konuşturan anlatım biçimi. Her konuda ve çok çeşitli şekillerde oluşturulabilir.

Destan: Bir kahramanlık hikâyesini veya bir olayı anlatan, koşma biçiminde, genel olarak on birli hece ölçüsüyle yazılan halk şiiiri. Âşıkların ortaya koyduğu destanlar bilhassa konu, anlatım, dörtlük sayısı ve ezgi bakımından koşma, semaî ve varsağı gibi türlerden ayrılır.

Deyiş: Türkü, mâni, koşma gibi nazım şekillerinin bir ezgi eşliğinde söylenmesine verilen genel ad. Alevî-Bektaşî edebiyatı ve musikisinde dinî-tasavvufî inancı ve tarikat ilkelerini dile getiren şiiirler ile; övme, yerme, ölüm, aşk ve zaman konularında söylenen şiiirlerin de genel adıdır. Biçim olarak âşık tarzı deyişlerde özellikle sekizli hece ölçüsüyle söylenen semaî ve on birli hece ölçüsüyle söylenen koşmalar ağırlıktadır

Divan: Saz şairlerinin aruz ölçüsünün fâilâtün / fâilâtün / fâilâtün / fâilün kalıbıyla yazdıkları gazel, murabba, muhammes, müseddes biçimindeki şiiirlere verilen isim. Hece ölçüsünün 11'li, 14'lü, 15'li, 16'lı kalıpları ile yazılan örnekleri de yaygındır.

Gazel: Klâsik edebiyatta aşk, kadın, şarap gibi konuları işleyen, 5-12 arasında beyitten oluşan ve “a-a, x-a, x-a, x-a,…” şeklinde kafiyeleyen nazım biçimi.

Hicviye: Klâsik edebiyatta bir kimseyi yermek amacıyla yazılan şiir türü. Halk şiirindeki taşlamanın karşılığıdır.

İlâhî: Allah’ı övmek, ona dua etmek için yazılan ve makamla okunan şiirlere verilen addır. Çeşitli şekillerde bestelenip okunan ilâhîlerde, yüce varlık, yaratılış, rahmet kapısı, kerem denizi, birlik şarabı, çokluk âlemi, gönül hazinesi, cemal şevki, celal ateşi, aşk cilvesi, pişmanlık gözyaşı, dünya kayıtlarından ayrılmak, varlık defterini dürmek, mürşide bağlanmak gibi konular işlenir.

İrtical (Doğaçlama): Bir manzumeyi veya sözü önceden hazırlık yapmadan birdenbire içten geldiği gibi söyleme.

Kalem Şairi: Halk edebiyatı nazım şekilleri ve türleri dışında, aruz ölçüsüyle klâsik edebiyat nazım biçimleriyle şiirler yazmış âşık.

Karşılaşma: İki veya daha fazla âşığın bir arada, bir bilir kişi kurulu veya halk topluluğu karşısında sazlı sözlü imtihan olması, karşılıklı atışması ve birbirinin sözlerine karşılık (nazire) söylemeleridir.

Kıt’a: Divan şiirinde en az iki beyitten oluşan mahlassız şiirlerdir. Kıt’alarda önemli bir düşünce, hikmet, nükte, yergi, övgü konu edilir.

Koşma: Türk halk edebiyatında belirli şekil, konu ve ezgi özellikleri bulunan yaygın bir nazım şekli. Genellikle on birli hece ölçüsüyle yazılan, abab (xaxa veya aaab)-cccb-dddb-... şeklinde kafiyeleyen, üç ve daha fazla dörtlükten oluşan bir yapıya sahiptir.

Mahlas: Âşıklık geleneğinde ve divan şiirinde şairlerin asıl isimleri yerine kullandıkları ikinci bir isim.

Medhiye: Klâsik edebiyatta bir kimseyi övmek maksadıyla yazılmış şiir türü veya kasidelerin asıl yazılış maksadı olan memduhun övüldüğü bölümleri.

Meydan Olmak: Gezgin âşıkların gittikleri yerlerde şöhret kazanmak ve tanınmak için o yörenin âşıkları ile yarışmaya girmeleri.

Meydan Şairi: XIX. asırda İstanbul’da yaygın olan semaî kahvelerinde veya çalgılı kahvelerde, özellikle kış aylarında, Ramazan ve Cuma gecelerinde çalıp söyleyen âşıklara/şairlere verilen isim.

Muamma Asmak: Bir yöreye giden saz şairi, o yörenin âşıklarına meydan okumak amacıyla uğrak kahvehanelerde veya oda sohbetlerinde duvara muamma asılmasıdır. Muammalar belli kurallara göre düzenlenen ve cevabı Allah’ın sıfatlarından biri veya bir insan adı olan manzum bilmecelelerdir. Muamma bir dörtlükte rumuz olarak işlenir.

Münacaat: Allah’a dua konulu şiirlerdir. Bu şiirler sadece Allah’a yalvarmak ve dilekleri söylemek için yazılır.

Müseddes: Klâsik edebiyatta aynı vezinde altışar dizelik bendlerden oluşan her konuda yazılabilen nazım biçimidir.

Müstezat: Mısraların arasına ölçülü, daha kısa mısraların ilâve edilmesiyle oluşmuş şiirlerdir. Bunlar koşma ve semaîlerden “yedekli”, “ayaklı” adı verilen nazım biçimlerini oluşturmuşlardır.

Na’t: Bir şeyi nitendirip, överek anlatmaktır. Tekke edebiyatı ve klâsik edebiyatta Hz.Muhammed’i övmek amacıyla yazılan manzum ve mensur eserlerdir.

Nazire: Karşılaşmalarda karşılıklı övgüleri, şairlerin özel hayatları ile ilgili soru ve cevapları, yahut onların çeşitli konulardaki görüş, bilgi ve tecrübelerini dile getiren şiir. Âşıklar nazire söylerken, bir önceki âşkın şiirinde işlediği konuyu aynı kafiye ve aynı redifle işlerler. Klâsik edebiyatta ise, bir şiirin (genellikle gazel) başka bir şair tarafından aynı vezin ve kafiye ile yazılmış benzerlerine denir.

Nefes: Alevî-Bektaşî âşıklarınca söylenen, tasavvuf, tarikat ilke ve kurallarını işleyen ve bazı toplantılarda kendilerine has bir beste ile okunan şiirlerdir. Şekil yönünden koşmaya benzer.

Rüya: Âşık edebiyatı geleneği içinde sade kişilikten sanatçı kişiliğe geçişte önemli role ve fonksiyona sahip motif. Âşıklar, şiir söylemeye rüyada kendilerine Pirlerin sunduğu “Er dolusu” veya “Pir dolusu” bade ile dillerinin çözülüp şiir söylemeye başladıklarını söylerler.

Saz: Büyüklüğüne göre divan, bağlama, cura adlarını alan âşıkların kullandıkları müzik aletidir.

Semaî: Âşıkların sekizli hece ölçüsüyle ve koşma nazım biçimiyle söyledikleri şiirlerdir. Semaîlerde sevgi, doğa güzelliği, aşk gibi konular işlenilir, canlı bir üslûp göze çarpar.

Tahmis: Klâsik edebiyatta bir gazelin her beytinin başına başka bir şair tarafından aynı vezinde üç dize eklemek suretiyle meydana getirilen nazım biçimidir.

Tapşırma Dörtlüğü: Mahlasın geçtiği dörtlüktür. Tapşırma, âşığın şiire son vermek için mahlasını söylemesidir.

Tarih: Bir olayın geçtiği yılı, ebced hesabı ile karşılanan harfler topluluğu olarak göstermektir. Bir mısra, bir beyit veya daha çok kıt’a olmak üzere farklı nazım şekilleriyle yazılabilir.

Taşlama: Halk şiirinde bir kimsenin, bir topluluğun, bir yerin kusurlarını, kötü ve çirkin yönlerini ortaya dökmek; toplumun bozuk yönlerini eleştirmek amacıyla genellikle koşma nazım biçimi ile söylenen şiirler.

Tekerleme (Manzum Tekerleme): Âşık karşılaşmalarında yedili veya on birli hece ölçüsüyle söylenen, bir veya on beş mısradan oluşan tekerleme.

Türkü: Ezgi ile söylenen halk şiirinin her çeşidine verilen isim. Âşık şiirleri gibi düzenleyicisi bilinenler yanında, çoğunlukla, düzenleyicisi bilinmeyen halkın sözlü geleneğinde oluşup gelişen ve her zaman bir ezgi eşliğinde söylenen şiirlerdir. Türküler ezgi, konu ve yapılarına göre çeşitlilik gösterirler.

Usta (Üstad): Çırak âşıkların yetişkin âşıklara verdikleri isim. Âşıklığa hevesli olan gençler, usta âşıklara kapılanarak âşıklığı öğrenirler.

Üçleme: Halk edebiyatında üç mısralı bentlerden meydana gelmiş türkü.

Yaşnâme: Genellikle insanın ana rahmine düştüğü andan ortalama 90-100 yaşına kadar geçirdiği ömrün evrelerini yıllara göre karakterize ederek anlatan manzum destanlar.

Zincirleme/Koşma Şeklindeki Destan: Şiiri oluşturan her dördlüğünün son mısraındaki bir kelime veya kelime grubunun kendisinden sonraki dördlüğün ilk mısraının başlangıcını oluşturduğu ve böylece dörtlüklerin biri birine bağlanışını (zincirleme) ve ezberlenişini kolaylaştıran koşma şeklidir.

Musammat Koşma: Her mısraı iki bölümden oluşan ve bu bölümleri aynı kafiye taşıyan koşmalardır.

2. FAHRİ BİLGE VE DERLEYİCİ KİMLİĞİ

2.1. FAHRİ BİLGE’NİN HAYATI

Fahri Bilge, 1891 yılında Bolu-Mudurnu’da doğdu. Selim Ağalar [Yıldızlar] ailesinden Mehmet Ârif Bey’in oğludur. Okuma arzusuyla dolu olduğu için ilk tahsilini tamamladıktan sonra, ailesinin karşı çıkmasına rağmen Mudurnu’yu terk ederek 1907 tarihinde İstanbul’a gider. Daha sonra Ziraat Bankası’nın açtığı bir sınavı kazanarak Rize’nin Pazar ilçesinde memuriyete başlar (Güven 2000, XXXVII; Güven 1999, 22). 1926 yılından itibaren sırasıyla Çorum, Kütahya ve Giresun Ziraat Bankası şube müdürlükleri yapmıştır. Bu yıllarda Türk kültürü ve halk bilimi konularına merak salmış, büyük bir zevk ve liyâkatle vefatına kadar bu çalışmalarını sürdürmüştür. 1937-1950 yılları arasında Kayseri Ziraat Bankası şube müdürlüğü yapan Fahri Bilge, buradan tayini çıktıktan sonra sırasıyla Afyonkarahisar ve İstanbul’da çalışmış, 17 Nisan 1961 tarihinde İstanbul’da vefat etmiştir (Güven 2000, XXXVIII-XXXIX). Fahri Bilge’nin eşi, aslen Giritli muhacirlerden Soeurs’ler okulu mezunu Müşerref Hanım’dır. Aydın ve Aygen isimlerinde iki çocuğu olmuştur.

Orhan Okay’ın “İflah Olmaz Kitap Hastaları” (Okay 2002) isimli makalesinde Fahri Bilge’nin biyografisine ilişkin verdiği şu bilgiler oldukça önemlidir: “Ziraat Bankası’nda 235, Emekli Sandığı’nda 90-317.01 numarayla kayıtlı Ahmet Fahri Bilge, 1306 (1890) Mudurnu doğumlu. Mehmet Arif Bey ve Atiye Hanım’ın oğlu. öğrenimi hakkında bir bilgi yok. Bulunduğu görevler, tarih sırasıyla. Cumhuriyet’ten önceki dönemde: Nisan 1905 Mudurnu Bidayet Mahkemesi mülâzımı (stajyer), Şubat 1906’dan itibaren daima Ziraat Bankası’nda olmak üzere Mudurnu Sandığı odacısı, Ereğli Sandık memuru refakati, Atina (Rize’nin bugünkü Pazar ilçesi) Sandık memuru, Trabzon şubesi yevmiye mukayyidi, Vakfıkebir Sandığı memur vekili, Ordu ve Samsun yevmiye mukayyidi, Sinop şubesi veznedar vekili, Boyabat Sandığı’nda memur vekili, Boyabat iâşe muhasibi, Trabzon yevmiye mukayyidi, Ordu şubesinde yardımcı, Samsun’da müdür muavin vekili, Amasya müdür muavini, Çorum müdür vekili ve müdürü, Samsun şubesi müdürü, Hesabat-ı Merkeziyye müdürü. Cumhuriyet’ten sonra Ziraat Bankası Kütahya şubesi müdürü, Merkez Tasfiye Hesabat Heyeti memuru, Samsun şubesi müdür muavini, Çorum şubesi müdürü, Giresun şubesi müdürü (1929-

1937), Kayseri şubesi müdürü (1937-1950), Afyon şubesi müdürü (1950-1955). Yaş haddinden 13 Temmuz 1955'te emekliye ayrılmakla beraber İstanbul Fatih şubesinde de revizör olarak, ölüm tarihi olan 17 Nisan 1961'e kadar çalışmış." (Okay 2002, 8).

Orhan Okay, bir bibliyoman⁵ olarak tanıttığı Fahri Bilge ile ilk kez 1952 yılında Bursa'da, ikinci kez de 1954 yılında Afyon'da karşılaşmıştır. Fahri Bilge'yi uzun boylu, kalıplı, kıranta kıyafetli, epey tekellüflü [gösterişli] bir Osmanlıca ile konuşan, zarif, kibar, hoşsohbet, kitap dışında her şeyde mükrim [ikram edici/ağırlayıcı] bir zat olarak tanıtmaktadır (Okay 2002, 2).

Ayrıca ele aldığı konulara hâkim oluşu ve derin bilgisi sebebiyle Uluslararası Müsteşrikler Kongreleri'ne düzenli bir şekilde davet edilmiştir. Kendisi, Millî Kongre'nin 557 numaralı üyesidir.

2.2. FAHRİ BİLGE'NİN TÜRK KÜLTÜRÜNE KATKILARI

Fahri Bilge'nin en önemli tarafı Orhan Okay'ın da ifade ettiği gibi bir bibliyoman, yani kitap hastası olmasıdır. Onu tanıyanların verdikleri bilgilere göre, kitaplığında dünyada başka nüshaları bulunmayan pek çok müstesna eser bulunmaktaydı. Bu noktada, 1954'de Fahri Bilge ile görüşen Ahmet Emin Yalman'ın Vatan gazetesinde yazdıkları, onun bu yönünü daha iyi aydınlatması yönüyle ilgi çekicidir: "Fahri Bilge, kitaplarını süs için tedârik etmez. Bunları okur, yanlarına şerh verir, hükümler çıkarır. Bu faaliyet şimdilik kendisine ait bir manevî haz kaynağından ibarettir." (Güven 2000, XL). Fahri Bilge ile 1954 yılında Afyon'da ikinci kez karşılaşan Orhan Okay'ın da Fahri Bilge'ye ilişkin şu anlattıkları bu merakını yansıtmaları açısından oldukça kıymetlidir: "Bir akşam Nihat Çetin, Ahmet Ateş ve ailesiyle beraber Afyon Ziraat Bankası müdürünün evinde çaya davet edildik. Banka müdürü, Bursa gezisi sırasında tanıştığım Fahri Bey'di. Gecenin geç saatlerine kadar devam eden sohbette kitabın dışında başka bir şeyden bahsedildiğini hatırlamıyorum. Fahri Bey'in her zamanki zarafeti, kibarlığı, hoşsohbet konuşkanlığı, (burası çok mühim) kitap dışında her şeyde mükrim [ikram eden] tavırları yine üzerindeydi. Fakat konuşmalar ilerledikçe ondaki kitap sevgisinin adeta marazi bir

⁵ Bibliyoman: Her gördüğü kitabı elde etmeye çalışan , bunlara sadece sahip olmaktan zevk alan, sahip olduktan sonra da kimseye kaptırmayan kitap hastası adam.

hâl almış olduğunu görüyor ve gerçek bir bibliyomanla karşı karşıya kaldığımızı anlıyorduk.” (Okay 2004, 4).

Fahri Bilge’nin çok kıymetli basma ve yazma eski kitaplardan meydana gelen zengin bir kütüphanesi bulunmaktadır. Ziraat Bankası müdürü olarak Anadolu’nun çeşitli vilâyet ve kasabalarını dolaşırken yerlilerden ve köylülerden ellerindeki kitapları getirip göstermelerini, kendilerine iyi para vereceğini söyleyip, böylece kütüphanesinin ilk esasını oluşturduğunu, daha sonra da sahaflardan, hatta haberi olduğunda yurt dışından da kitap satın alarak kütüphanesini zenginleştirdiğini bizzat Orhan Okay ve beraberindekilere anlatmıştır (Okay 2004, 4).

Fahri Bilge’nin kütüphanesinde bulunan onbeş bin kadar basma ve yazma eseri Kayseri’de bulunduğu sıralarda (1937-1950) topladığı bilinmektedir. Bu kitapları nasıl topladığına gelince, “çoğunlukla para vererek kitap toplamış ve kütüphanesini böylece kurmuştur. Önceden bu kitapların çoğu, sahipleri ve mirasçıları tarafından cüz’î paralar karşılığında esnafa satılmıştır. Esnaf da, kitapların sayfalarını teker teker yırtar ve bu sayfalarla sattıkları eşyaları paketlermiş. Fahri Bilge, bu kitaplardan önemli gördüklerini hatıra binâen veya eski gazete kağıdı ve işe yaramaz eski kağıtlarla değiştirerek ya da esnaflardan para karşılığı satın alarak kütüphanesini zenginleştirmiştir. Onun cami, medrese gibi bazı dinî mekanlara atılmış olan kitap ve benzeri atıklar arasından seçtirmek suretiyle de pek çok kitap elde ettiği bilinmektedir.” (Görkem 2001b, 56). Ayrıca Kayseri ve yakın çevresinden topladığı bu kitapları teker teker inceleyerek “neye dair, kime ait, kimin tertibi, yazım tarihi ve kimin tarafından yazılmış olduğuna dair önemli açıklamalar, notlar ilave ettiği” bilinmektedir (Güven 2000, XXXXVIII). Kayseri’yi ziyaretleri sırasında Fahri Bilge ile görüşen Zeki Velidî Togan ve M. Fuad Köprülü’nün, kütüphanesini görüp hayran kaldıkları ve bu kütüphaneye muhteşem bir hazine dedikleri belirtilmektedir (Güven 2000, XXXVIII).

Fahri Bilge’nin kitapları ölümünden sonra yağmalanmaya başlamıştır. Oğlu Aydın Bilge’nin anlattıklarına göre kitaplarının birçoğunun taşınma, su basması, rutubet ve okunmak üzere rica edilerek iade edilmemesi gibi sebeplerle zâyî olduğu, çok zengin bir kütüphaneden sadece 628 parçadan ibaret yazma külliyatı kaldığı, bunların da 10

Eylül 1976 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla vârislerinden sembolik fiyatlarla alınarak Millî Kütüphane'ye konduğu bilinmektedir.

Fahri Bilge'nin kütüphanesinin, onun ölümünden sonraki durumu hakkındaki ayrıntılı bilgileri Ali Fehmi Karamanlıoğlu ile Orhan Okay'ın makalelerinden öğrenmekteyiz. Ali Fehmi Karamanlıoğlu'nun makalesinden öğrendiğimiz kadarıyla Fahri Bilge'nin ölümünden sonra, onun zengin kütüphanesiyle ilgilenen kişi ve kurumların olduğu bilinmektedir. Atatürk Üniversitesi kütüphane ile ilgilenir ve Orhan Okay'ı, Ahmet Türek'i ve Haluk İpekten'i kütüphanede bulunan eserleri incelemek ve değerini tayin etmek üzere görevlendirir. Bu arada İstanbul Üniversitesi'nden görevliler de kitapların değerli olduğunu ve istenilen fiyata uygun değerde olduğuna dair rapor verirler. İstanbul Üniversitesi görevlilerin belirlediği fiyatı yüksek bulan Atatürk Üniversitesi rektörlüğü, ayrı bir fiyat komisyonu kurarak, kütüphaneye 260 küsur bin fiyat takdir eder. Vârisler, bu fiyata kitapları Erzurum Atatürk Üniversitesine vereceklerini beyan etmelerine rağmen, daha sonra üniversite kitapları almaktan kesin olarak vazgeçer. Daha sonra vârisler de haklı olarak, yavaş yavaş kıymetli eserleri elden çıkarmaya başlar. Ayrıca Karamanlıoğlu, bu nâdide eserlerin değerinin yurt içinde takdir edilemeyeceği için yurt dışına götürülmesi ihtimali karşısında üzüntü duymaktadır (Karamanlıoğlu 1963, 45).

Orhan Okay da, Fahri Bilge'nin ölümünden sonra oğlu Aydın Bilge'nin, kitapların verileceği en uygun yer olarak Atatürk Üniversitesini düşündüğünü, bunun için Erzurum'a gelip kendisiyle görüştüğünü ifade etmektedir. Orhan Okay da dillere destan olan bu kütüphanenin alınması için rektörlüğe aracı olduğunu belirtmektedir. Fakat ziraatçı bir rektörün olumsuz yaklaşımı nedeniyle kütüphanenin alınamadığını üzüntüyle aktarmaktadır (Okay 2002, 7). Bu yüzden kitapların büyük bir bölümünün dağıldığını, bazılarının sahaflara, bazılarının özel kişilere düştüğü, bazılarının da yurt dışına çıktığı bilinmektedir. İsmail Gökem de Fahri Bilge'nin kitapları arasından satın alınmış özellikle Kayseri ve yöresinde topladığı cönklerden 13 tanesinin Amerika Birleşik Devletleri, Kaliforniya Üniversitesi kitaplığı yazmalar bölümünde bulunduğunu haber vermektedir (Gökem 2001b, 57).

Ahmet Emin Güven'in, Fahri Bilge'nin kütüphanesi hususunda Kayserililerin duyarsızlığını ifade ettiği şu ibareleri de pişmanlığımızı daha çok arttırmaktadır: "Ne yazık ki değeri tekrar tekrar belirtilmiş olan, hemen yüzde yüzü Kayseri'ye ait bu kütüphaneye ne zamanın Kayseri valisi, ne aklı erer Kayserililer, Fahri Bilge'nin Afyon'a gidişi esnasında sahip çıkarak bedeli karşılığında Kayseri'de alıkoymayı veya ziyanını önleyici koşullarla yine kendisinde kalması yollarını aramayı düşünememişler. Bu sebeple de yöresel kültürümüzün bu içler acısı erozyonunu önleyememişlerdir. Kusur tamamen bizlere, Kayserililere aittir. Merhum Fahri Bilge, lâıyk olduğu en doğal hakkını kullanmıştır." (Güven 2000, XL).

Fahri Bilge'nin kütüphanesi sayesinde kültürümüze olan katkılarını, Orhan Okay'ın şu ifadeleri ile noktalamak istiyoruz: "Fahri Bilge, kitap meraklıları arasında tanıştığım farklı tiplerden biriydi. Anadolu'nun birtakım kasaba ve köylerinde, kim bilir kimlerin elinde zayi olacak yüzlerce yazmayı farklı bir muhabbetle ve ihtirasla kurtarmıştı. Yukarıda kitaplarının çoğunun kaybolmuş olması sebepleri arasında zikredilen 'ariyet verilip de alınamamış' olanların bulunduğu sözü, tanıdığım ve başkalarından da duyduğum kadar pek doğru olmasa gerektir. O bakımdan Fahri Bilge'nin sağlığında araştırıcılara faydası olmamışsa da şüphesiz sonunda Türk kütüphaneciliğine bu yolda hizmeti geçmişti. Eğer kütüphanesi Atatürk Üniversitesi'ne alınmış olsaydı bu dağılmanın önüne geçilmiş olacağı gibi, Seyfettin Özege kitaplarıyla beraber Erzurum Türkiye'nin büyük bir kitap merkezi haline gelmiş olacaktı. Çok defa olduğu gibi o zaman da ilmin önüne dikilen anlayışsız zihniyet üniversitenin kaybı kadar bu hazinenin dağılmasına da sebep olmuştu." (Okay 2002, 8).

Fahri Bilge, Klâsik Türk Edebiyatı, Âşık Edebiyatı ve Halk Bilimi üzerine yaptığı derleme ve araştırmaların yanında 1947 yılında Kayseri'ye gelen şikago Üniversitesi dil bilimi profesörü Gelb'in eski doğu dilleri üzerindeki çalışmalarına da yardımcı olmuştur (Güven 2000, XXXIX).

Fahri Bilge'nin 1938-1950 yılları arasında yayımlanan Kayseri Halkevi'nin dergisi Erciyes'te üç araştırma ve bir de derlemesi yayınlanmıştır.

İlk araştırma çalışması “Kayserililer/Başlangıç” (Bilge 1940) adını taşımaktadır. İki sayfalık olan bu çalışmanın hemen başında şu ifadeler bulunmaktadır: “Mecmuamız değerli üstad Fahri Bilge’nin yazı yardımlarını temin etmiştir. Üstadın Kayseri ve havalisinin yetiştirdiği güzide şahsiyetler hakkındaki ilmî tedkiklerini KADI BURHANEDDİN’den başlayarak gelecek sayımızdan itibaren neşredeceğiz.” (Bilge 1940, 418). Bu ifadeler Fahri Bilge’nin Kayseri ve yöresinde yetişen güzide şahsiyetler hakkında söz sahibi olduğunu göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Ayrıca, Bilge’nin bu şahsiyetler hakkında bilimsel mahiyette incelemeler yapmakta olduğunu göstermesi bakımından da takdire şayandır.

Fahri Bilge, makalesinde Kayseri’nin tarihteki yerinin ciltlerle eser yazılmasını gerektirecek kadar parlak olduğunu belirttikten sonra, iktisadî alanda oldukça ilerleyen Kayseri halkının ilimde ve sanatta da büyük işler başardığını anlatmaktadır (Bilge 1940, 418). Daha sonra Kayseri’deki Tıp Medresesi üzerinde durmakta, bu hususta şunları söylemektedir: “Batı Türkleri tarafından 1205 tarihinde Kayseri’de kurulan ilk ‘tıp medresesi’nin şimdiki mülevves[kirli/pis/düzensiz], mühmel[ihmâl edilmiş] ve musanna [usta elinden çıkmış/çok süslü] kapısının harap halini görüp teessür duymamak mümkün değildir. Hükümetimizce, çok değerli ve sayın Maarif Vekilimiz Hasan Ali Yücel’in vekillikleri esnasında olsun bu tarih ve san’at âbidesinin –fazla vakit geçirilmeden- tamir ve tathir ettirilerek [temizlettirilerek] korunmasını bekleriz.” (Bilge 1940, 419). Ayrıca başka yerlerde memleket büyüklerini, âlimlerini, şairlerini ve ediplerini tanıtan eserler oluşturulduğu halde Kayseri’de yetişenler için böyle bir eserin yokluğundan duyduğu üzüntüyü belirterek, Ahmet Remzi Akyürek’in Kayseri şairleri hakkında hazırladığı basılmamış eserinden bahisle, “esasen Kayseri’de yetişen şairler arasında şiirleri muhterem üstadın gözlerine ilişmeyen ve bu yüzden değerli eserinde yer almayan daha hayli sima bulunduğu kaniim.” (Bilge 1940, 419) demektedir.⁶ Yazısının son kısmına, “Ben fırsat buldukça KAYSERİLİLER başlığı altında topladığım notlardan bir kısmını peyderpey neşre karar verdim. İleride hepsinin bir araya toplanması ve kitap halinde bastırılması mümkün olursa ne mutlu bana.” (Bilge 1940, 419) şeklinde bir açıklama koymuştur.

⁶ Ahmet Remzi Dede’nin sözü edilen çalışması halen bulunamıştır (Güven 2000, XXXI-XXXII).

Fahri Bilge'nin Erciyes dergisinde yayınlanan ikinci araştırması “Kalender Vak’ası ve Koyun Abdal” hakkındadır (Bilge 1941a). Makalenin içeriğini, hususî kütüphanesinde bulunan H. 973-983 [M. 1565-1575] tarihinde yazıldığı anlaşılan bir mecmuanın 85. yaprağında güzel bir siyakat yazısıyla kayıtlı Koyun Abdal’a ait bir manzume oluşturmaktadır. Bu makale ülkemizde Koyun Abdal hakkındaki ilk incelemelerden biridir (Görkem 2001b, 58). Makalede, Hacı Bektaş sülâlesinden geldiği iddia edilen Kalender’in isyanı ve Osmanlı hükümetinin bu isyanı bastırmak için verdiği mücadele ile mücadele sonrasında Kalender’in yakalanıp, başının kesilmesinden sonra Kalender’e candan bağlı olan tanınmamış halk şairi Koyun Abdal’ın üzüntüsünü dile getirdiği manzumesi ele alınmıştır. Ayrıca makalede Koyun Abdal köyü hakkında ayrıntılı bilgi verilmektedir. Bu bilgilere göre bu köy, Türkmenlerden oluşmaktadır. Köy halkı kendilerinin Koyun Abdal’ın neslinden türediğini söylemektedir. Köyün kuruluş tarihi çok eski olmayıp, bu köyde halen yaşamakta olan insanların ataları 150-200 yıl kadar önce yaz ve güz mevsimlerinde bu yerlerde, kış aylarında ise Kahramanmaraş ve Şanlıurfa taraflarında yaşamaktadırlar (Bilge 1941a, 505). “Koyun Abdal, Akkışla nahiyesinin nahiye merkezi ile –Gömürgen-den sonra en büyük köyüdür. 1939 senesi sonunda 161 evden 441 kadın ve 447’si erkek olmak üzere 888 nüfusu vardır. Köy halkı Türkmenlerin Hasanlı aşiretine mensuptur. Yalnız Koyun Abdal, Bektaşî olduğu halde şimdi köylerde yaşayanların Bektaşîlik ve Alevîlikle alâkaları bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bununla beraber sonradan sünîleşmiş olmaları da müsteb’ad [olacağı sanılmayan] değildir.” (Bilge 1941a, 506) Koyun Abdal’ın 1940’lı yıllardaki muhtarı Mustafa Turgut’un Koyun Abdal’ın mezarına ilişkin verdiği bilgilerin de, kaynak kişinin isminin belirtilerek aktarılması ve Koyun Abdal hakkında yukarıda ifade edilen bilgiler Fahri Bilge’nin ne kadar titiz ve düzenli bir araştırmacı olduğunu göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Dergi yazı heyetinin yazının başına koyduğu “Bay Fahri Bilge, eserleri neşredilmemiş halk şairlerinin muhtelif şiirleri üzerinde etüdler hazırlamaktadır. Bunlardan Koyun Abdal’ı bize lutfetmişlerdir. Aynı mahiyette yazılarını okuyucuya sunmaktan bahtiyar olacağız.” (Bilge 1941a, 503) şeklindeki açıklama da Fahri Bilge’nin sürekli olarak araştırma faaliyetleri içinde olduğunu göstermesi bakımından ilgi çekmektedir.

Fahri Bilge'nin Erciyes dergisinde yayınlanan üçüncü araştırması (Bilge 1945), ilk araştırmasındaki ifadelerden (Bilge 1940) yakın ilişkisi bulunduğu anlaşılan Ahmet Remzi Akyürek'in ölüm tarihi hakkında verdiği bilgileri içermektedir.

Fahri Bilge'nin Erciyes dergisinde yayınlanan bir de derlemesi (Bilge 1941b, 510) bulunmaktadır. Bu, "halk şairlerinden Azmi Bekir'in bir sabah güneş doğacağı sırada bir köye girerken, yol kenarındaki kapısında tabîî güzelliğin olanca ihtişamıyla gördüğü Avşar kadını [Dudu] için irticalen söylediği türkü"dür. Türkünün ağız özellikleri dikkate alınarak yazıldığı ve parça içinde yer alan bilinmeyen kelimelerin de açıklandığı görülmektedir.

Fahri Bilge'nin Erciyes dergisinde yayınlanan, gerek 1940 tarihli yazısının başında, gerekse Mayıs 1941 tarihinde yayınlanan yazısının başında "Kadı Burhaneddin yazısına diğer nüshalarımızda devam edilecektir" denilmesine rağmen, Erciyes dergisinde bir daha yazısı yayınlanmamıştır. İsmail Görkem'in de ifade ettiği gibi Erciyes dergisinde daha sonra yazı yazmamasına, bir makalesindeki (Bilge 1941a) dizgi yanlışlarının sebep olduğunu düşünmekteyiz.⁷ Gerek kendisini yakînen tanıyanların anlattıkları, gerekse Erciyes dergisinin Haziran 1941 tarihli 18. sayısındaki "Mühim Bir Düzeltme" başlığı altında yapılan açıklamada yer alan ifadeler kendisinin bilimsel anlamda ne kadar titiz olduğunu göstermektedir.

Fahri Bilge aynı zamanda şairdir. Soyadı "Bilge"ye nispetle "Ârifî" mahlasıyla şiirler yazmıştır. Şiirlerini topladığı mecmuası ele geçirilememiştir. Sadece Ahmet Emin Güven'in makalesinde (Güven 2000), Kayseri'nin önde gelen üstadlarından Ahmed Remzi Dede'nin vefatına yazdığı tarih manzumesi bulunmaktadır.

2.3. FAHRİ BİLGE'NİN DERLEMELERİ

Fahri Bilge, Klâsik Türk Edebiyatı, Âşık Edebiyatı ve Halk Bilimi üzerine yaptığı derleme ve araştırmalarla Türk kültürüne önemli hizmetlerde bulunmuştur. Özellikle

⁷ Erciyes dergisinin Haziran 1941 tarihli 18. sayısında "Mühim Bir Düzeltme" başlığı altında şu açıklama yapılmıştır: "Mecmuamızın geçen sayısında Bay Fahri Bilge'nin Kalender Vak'ası ve Koyun Abdal başlıklı bir yazısı intişar etmişti. Maalesef bu yazı, bize çok üzüntü veren teknik imkânsızlıklar yüzünden, manayı bozabilecek hatalarla çıkmıştır. Yazının ilmî değerini bozmamak kaygısıyla Bay Fahri Bilge ile okuyucularımızdan özür dileyerek dikkate çarpan hataları tashih ediyoruz. ERCİYES."

Kütahya’da çalıştığı dönemde başlayan folklor merakı, Kayseri’de görev yaptığı yıllarda (1937-1950) artarak devam etmiş, bunun sonucu olarak, daha sonra tashih ve tertip etmek amacıyla müsveddeler halinde defterler meydana getirmiştir.

Millî Kütüphane’nin İbni Sina Yazmaları bölümünde bulunan, FB 426, FB 564, FB 588a ve FB 430 numaralı bu defterlerin tamamı Fahri Bilge tarafından kurşun kalemle ve işlek yazı (eski yazı) ile rik’a tarzında yazılmıştır. Müellif hattı ile yazılan ve telif eser özelliği gösteren söz konusu defterler, Kayseri ve yöresi şairleri ve onların şiirleri hakkında yapılan derlemelerden oluşmaktadır. Defterlerde yer alan şairlerin büyük bir bölümü Türkmenlerin Afşar boyundandır.

FB 426 numaralı eser, ekleriyle birlikte 356 sayfadan oluşmaktadır. Defterin 314. sayfasından sonraki kısmı ek metinlerden dolayı dağınık bir vaziyette bulunduğu için, 315’ten 356’e kadar olan kısım, “Ek Metinler” başlığı altında, İsmail Gökem tarafından numaralandırılmıştır. 218 x 158 mm. ebatlarında olan bu defter, koyu petrol rengi pandizot bez kaplı cilt halinde bulunmaktadır. Çizgili olan bu defterlerin içinde Kayseri ve yöresi şairlerinin daha çok sözlü kaynaklardan derlenmiş biyografileri ile şiirlerinden örnekler bulunmaktadır. Defterde; Rûzî, Hâdî, Hasan Baba, Âbid, Muharrem Usta, Karârî, Molulu Mehmet Revâî, Bekir Sıdkı Sayar, Rüşdî, Âşık Omar, Âşık Kemâlî [Hacı Bebek], Kul Mehmet, Himmetî, Şâzî, Habip Karaarslan vd. olmak üzere 93 şair ve bu şairlere ait 306 adet koşma, türkölü hikâye, semaî, destan, gazel, divan tarzında şiir yer almaktadır. Ağıt, türkölü, atasözü, menkabe örneklerinin de bulunduğu bu defter diğerlerine göre oldukça hacimlidir.

FB 564 numaralı eser, 179 sayfadan oluşmaktadır. 212 x 160 mm. ebatlarında olan defter ciltsiz bir şekilde bulunmaktadır. Daha çok sözlü, kısmen de yazılı kaynaklardan yararlanılarak hazırlanmış defterde; İbrahim Hakkı, Zevâlî, Himmetî, Mahcûbî Baba, Sâmî, Nâmî, Büryânî, Dadal Oğlu, Kul Ahmet, Âşık Kadir, Ali Bey, Cafer Tan, Âşık Ali, İlbendi adını taşıyan 14 şair ile bu şairlere ait 56 adet koşma, türkölü hikâye, destan, gazel tarzında şiir bulunmaktadır. Ayrıca defterde, bir adet ağıt ile kaynak şahıslar Halil Kâhya ve Anber Ağa’nın biyografileri hakkında detaylı bilgiler de bulunmaktadır. Defterin son kısımlarında Türkmen aşiretleri hakkında tarihî belge niteliği taşıyan bilgiler aktarılmıştır.

FB 588a numaralı eser 14 sayfadan ibaret olup, Kayseri/Sarız-Yalaklı Eşef Işık'ın 1938 ve 1939 tarihlerinde yöresinden derlediği türküleri kaydederek Fahri Bilge'ye takdim ettiği günümüz harfleriyle yazılmış 175 yapraklı defterin sonunda bulunmaktadır. 200 x 160 mm. ebatlarında çizgili, koyu mavi bez kaplı, mukavva ciltli olan defterde Kul Fakîr [Molla Hüseyin]'in biyografisi ile 17 adet türkölü hikâyesi bulunmaktadır. Bunlardan 5'i Eşef Işık derlemesi, diğér 12'si ise Fahri Bilge'nin tespit ettiği metinlerdir.⁸

FB 430 numaralı defter ise, 21 sayfadan ibaret olup, "Halk Bilim Derlemeleri ve Biyografiler" adını taşımaktadır. Tamamen sözlü kaynaklardan yararlanılarak hazırlanmış defterde Sâdî'nin biyografisi ile eserinden örnekler bulunmaktadır. Ayrıca ağıt, türkölü örneğı ile Karaca Oğlan'a ait bir koşmanın da yer aldığını görmekteyiz.

Fahri Bilge, defterleri renklerine göre adlandırmıştır. Defterde geçen 'açık yeşil defter' FB 513 - "Avşar Âdetleri" adlı defteri; 'vişne renkli defter' FB 564'ü; 'yeşil defter' FB 426'yı; 'turuncu defter' ise FB 588'i işaret etmektedir. Bu ayırım, defterlerin kapak renklerine göre yapılmıştır. Ayrıca "Tarihçe" olarak işaret edilen defter de, FB 582 - "Avşar Boyunun Beyânındadır" adlı defteri ifade etmektedir.

2.4. FAHRİ BİLGE'NİN DERLEMELERİNDEKİ HUSUSİYETLER

Kitap ve kültür dostu Fahri Bilge'nin incelediğimiz defterleri gerek özgünlüğü gerekse de muhteviyatında taşıdığı değerler açısından kültür tarihimizin çok kıymetli eserleri arasında bulunmaktadır. Daha sonra tertip ve tasnif edilmek amacıyla müsveddeler şeklinde oluşturulmuş bu eserler, tenkide dayalı bir anlayışı ve sistemli bir çalışma yöntemini içermesi açısından oldukça değerlidir.

İncelediğimiz defterlerin büyük bir kısmında Kayseri ve yöresinde yetişmiş şairlerin biyografileri ve şiirleri derlenmiştir. Şairlerin biyografisi ve şiirleri merkeze alınarak, bu merkez etrafında değerlendirilen diğér konular, hem bilgilerin sağlam bir zemine

⁸ Bu hususta bk. Görkem 2001b.

oturmasına sebep olmuş hem de sözlü tarihimiz açısından zengin vesikaları oluşturmuştur.

Kurşun kalemle ve işlek yazı (eski yazı) ile rik’a tarzında yazılan bu defterlerin tamamı Fahri Bilge tarafından düzenlenmiştir. Derlemeler ve derlemelerdeki üslûp özelliğinden hareketle, Fahri Bilge’nin bu derlemeleri üç şekilde oluşturduğunu düşünmekteyiz:

- a) Mülâkat tekniğini kullanarak bizzat kendisinin yaptığı derlemeler
- b) Yörenin ileri gelenlerini devreye sokmak suretiyle yaptırdığı derlemeler
- c) Yazılı kaynaklardan tespit ederek aktardığı derlemeler

Defterlerde geçen “21.11.1940’da Söbeçimenli Avşar Halil Kâhya’dan dinleyerek yazdım.” (FB 588, 9) ve “15.11.1944’te Anber Ağa’dan yazdım.” (FB 430, 16) şeklindeki ifadeler Fahri Bilge’nin derlemelerde mülâkat tekniğini⁹ kullandığını göstermektedir. Ayrıca bu tekniğin de ağırlıklı olarak tercih edildiğini de söylememiz gerekmektedir. Defterlerde kaynak şahıslar olarak daha çok Anber Ağa ile Halil Kâhya’nın ismi geçmektedir. Ayrıca, Yusuf Fakı, Kayaaltılı Halil İbrahim Yörük, Ali Oğlu Osman Kara Yörük, Afşar beylerinden Hacı Bey, Emin Eravşar, Âşık Ali, Alemdarzâde Osman Bey, Muallim Kâzım Bey de adı geçen diğer kaynak şahıslardır.

Defterde Âşık Murtaza hakkında bilgi verilirken “Pınarbaşı’nın Potuklu köyünden Ali Oğlu Osman Kara Yörük’ten alınmıştır.” (FB 426, 140) şeklindeki ifade de Fahri Bilge’nin bu bilgileri yörenin ileri gelenleri vasıtasıyla edindiğine örnektir. Fahri Bilge, Pınarbaşı ve Sarız yörelerinin halkı ile resmî mahiyette ilişkiler kurmuş, daha sonra bu ilişkileri dostluğa çevirerek Kayseri ve yöresi hakkında derlemeler yapmıştır. Fahri Bilge çoğunlukla mülâkat tekniğini kullanarak derleme yapmakla birlikte, yazılı kaynaklardan öğrendiğimiz kadarıyla Alişir Işık ve Eşef Işık’a da derlettirmek suretiyle de bilgilere ulaştığını söyleyebiliriz. Özellikle Alişir Işık’ın katkıları derlemelerin ortaya çıkmasında oldukça etkili olmuştur.¹⁰ Alişir Işık, yöredeki hatırını ve itibarını

⁹ Bu tekniğin özellikleri için bk. Çobanoğlu 1999, 63-67.

¹⁰ Bu hususta Fahri Bilge’nin 5.3.1940’da Mahkeme Baş Kâtibi Mustafa Önal vasıtasıyla Alişir Işık’a gönderdiği mektup, derlemelerin nasıl oluşturulduğu hakkında bizi bilgilendirmektedir. Özellikle mektubun şu bölümü bizi aydınlatması açısından daha değerlidir: “Evvelce gönderdiğiniz defterleri değerli bir hatıra olarak saklamaktayım. Benim çok sevdiğim ve eski asâletlerini hiç bozulmadan hâlen de muhafaza etmekte olduklarına kâni bulunduğum (Avşarlar) için bir kitap yazmak tasavvurundayım. Hatta

kullanarak köy odasında topladığı Abdülkadir oğlu Mehmet Işık, Ali oğlu Mehmet Uydaç, Mustafa oğlu Mehmet Işıkdag, Tatlı Mustafa Doğan, Osman Özer, kendi oğlu Mehmet Işık; Oğlakkaya köyünden Ali Karakuş ve Yusuf Ateş; Mollahüseyinler köyünden Osman Çelik (Çavuş) ve Kemer köyünden Mehmet Sert adında aktif taşıyıcılardan derleme yapmış ve bu derlemeleri de yeğeni Eşef Işık'a yazdırmıştır (Özdemir 2004, 110).

“Tanrı Dağ Mecmuası’nın 10’uncu nüshasının 14’üncü sahifesinden” (FB 426, 197) ve 122. sayfadaki Himmetî’ye ait şiire düşülen dipnotta yer alan “Kalaçzâde Mahmud Cemâl Bey’in mecmuasından yazıldı” (FB 426, 122) şeklindeki ifadeler de Fahri Bilge’nin derlemeleri yaparken uyguladığı diğer bir tekniğe örnektir. Ayrıca defterde Sadeddin Nüzhet Ergun’un “Halk Şairleri” ve “Türk Şairleri” isimli eserlerine yapılan göndermeler de metinlerin bu eserlerden alındığına işarettir.

Fahri Bilge’nin mülâkat tekniğini kullanarak oluşturduğu derlemelerde oldukça sistemli hareket ettiği görülmektedir. Özellikle metinlerin başına veya sonuna derleme yaptığı yer ve zaman ile kaynak şahsı da yazması bu bilgilerin tarihî bir nitelik kazanmasını sağlamıştır.

Ayrıca “Anber Ağa’dan dinleyip yazdığım bu türkölü hikâye, Halil Kâhya’nın rivayetine nazaran, hükümetçe Sarı Ali Bey’in tedibi maksadıyla üzerine kuvvet sevk olunmuş; konağı yakılmış. Âşık Omar [Ömer], türküsünü bu münasebetle söylemiştir” (FB 426, 112) ve “Bu malûmat ve bu destan 17.10.1938’de Pınarbaşı ikinci okul öğretmeni Emin Eravşar Bey’den alınmıştır. Bu destan sonradan 10.11.1938’de Avşar beylerinden Hacı Bey’den de dinlenerek fasîh [açık, âşikâr] olmuştur” (FB 426, 169) şeklindeki ifadeler de metinlerin çok sayıda kaynak şahsın görüşüne başvurularak teyit yoluna gidildiğini göstermektedir. Bu çaba, Fahri Bilge defterlerinin ehemmiyetini daha da artırmıştır. Çünkü, zaman, mekân ve kişilere göre çeşitlenme özelliği gösteren sözlü kültür ortamı ürünlerinin çok sayıda kişinin tanıklığına başvurularak derlenmesi, bu ürünlerin tarihsel dokusunu ve değerini daha da zenginleştirmektedir.

bu işe başlamış bulunuyorum. Binaenaleyh bana evvelce yazıp gönderdiklerinizden başka daha ne kadar türköl toplamak mümkünse Mustafa beye teslimen gönderdiğim deftere yazdırıp göndermek zahmetini de esirgememenizi rica ederim.” (Özdemir 2004, 111).

Fahri Bilge'nin defterlerinde dikkati çeken diğer bir husus, derlenen metinlerin daha sonra bir metin tenkidine tâbi tutulmasıdır. Özellikle Sadeddin Nüzhet Ergun'un "Karaca Oğlan" adlı eserine yapılan göndermelerin çokluğu, metinlerin değerlendirme sürecine ışık tutması açısından önemlidir. Ayrıca, FB 426'nın 195. sayfasında bulunan türkölü hikâyeye düşülen "Bu parçayı Sadeddin Nüzhet Bey'in 'Türk Şairleri-Karaca Oğlan' adlı eserinin Konya'da 1927'de basılmış nüshasının 129. ve 131'inci sahifelerinde hemen de bunun aynı denilecek bir şekilde mevcuttur. Bu parçayı 'Dadal Oğlu'nun bilenler de var. Türk Şairleri 1117. Bana Anber Ağa başka şekilde 'Türk Şairleri'ndekine yakın şekilde 'Kul Mehmet'in olmak üzere anlattı.'" şeklindeki not, düşüncemizi aydınlatması açısından daha da kıymetlidir.

Fahri Bilge'nin kaynak şahıslardan aldığı bilgileri kalem ile kaydediyor olması bazı güçlükleri de beraberinde getirmiştir. Metinlerin üzerine yapılan karalama ve düzeltmeler, bir taraftan metinlerin tarafımızdan okunmasını zorlaştırırken, diğer taraftan da cümleler arasında kopukluklara sebep olmuştur. Metinlerde düzeltmeler ya ifadenin/kelimenin üzeri çizilip yeni kelimenin yazılmasıyla yapılmış, ya da çıkmalarla yeni kelimeler/cümleler eklenmiştir. Metinlerin mülakat ile birlikte yazılıyor olması, metinlerde anlatım bozukluklarına yol açmıştır. Fakat cümlelerin daha sonra kontrol edilerek, tekrara düşülen yerlerin çıkartıldığını, atlanılan yerlerin eklendiğini ve Lâtin harfleri ile bazı uyarılarda bulunulduğunu görmekteyiz.

Fahri Bilge, metinleri translitere ederek ve yöresel söylenişleri dikkate alarak kaydetme yoluna gitmiştir. Bazı yöreye has kelimeleri ve özel isimlerin okunamayacağını düşündüğü için de, bu kelimeleri Lâtin harfleri ile tekrar kaydetmiştir. Metinlerde yer alan yöreye has kelimelerin dipnotlarda açıklanması da, derlemeleri daha da zenginleştirmiştir. Ayrıca yeri geldikçe metinlerde geçen yer ve kişi isimlerinin de dipnotlarda açıklanması, şehir ve köy monografilerinin oluşturulması açısından oldukça önemlidir. Aynı zamanda bu bilgiler kültürel yaşamımızın geçmişine ışık tutmaktadır.

Metinlerde hâdiseleri değerlendirirken tarafsız bir bilim adamı yaklaşımı sergileyen Fahri Bilge, bu tutumu ile verilerin bilimsel değerini artırmış, böylece bize yöneten ve yönetilenler arasındaki görüş farklılığını sağlıklı bir şekilde değerlendirme imkânı sunmuştur.

Defterlerde dikkatimizi çeken diğer bir özellik de, tertip ve tasnifin ön plâna çıkmış olmasıdır. FB 426'nın 302. sayfasında "Avşar Şairleri" başlığı altında; 310. sayfasında "Kayseri Halk Şairleri " adı altında verilen tablolar; bizim "İçindekiler" adını vererek defterin başına koyduğumuz kısım ve 335. sayfada Afşar âşıklarının köylerine göre tasnif edildiği tablo bu açıdan hayli değerlidir. Ayrıca, FB 426'nın 336. sayfasında bazı âşıkların nüfus kayıtlarına ulaşarak, kütük numaraları, doğum ve ölüm tarihleri, köyleri, şöhretleri, babalarının adları ve yeni soyadları öğrenilerek yazılmıştır. Bu da derlemelerin bir diğer önemli özelliğidir.

Üzerinde durulması gereken diğer bir husus da, defterlerde ağırlıklı olarak ismi geçen kaynak şahıslardan Anber Ağa (Anber Eroğlu) ile Halik Kâhya'nın biyografilerinin ayrıntılı bir şekilde yazılmış olmasıdır. Fahri Bilge, bu derlemeleri oluştururken çok yararlandığı bu iki önemli kaynağa verdiği değeri göstermek ve bir nebze de olsa onlara karşı vefa borcunu ödemek maksadıyla FB 564'ün sonuna biyografilerini eklemiştir.

Bunlardan Anber Ağa, H. 1300 [M.1882-1883] yılında Sarız'ın İncedere köyünde doğmuştur. Babası Hacı Mustafa, H. 1282 [M. 1865-1866]'de bu köyde iskân edilmiştir. H. 1301 [M.1883-1884]'de de Sarız'ın o dönemde merkezi olan Köyyeri'ne taşınmışlardır. Anber Ağa, yedi yaşında iken, sıbyan mektebinde köy imamı Kara Halilzâde Mustafa Efendi'den ders almaya başlamış, sekiz yaşında Kur'an'ı hatmetmiştir. Daha sonra Mustafa Efendi, Anber Ağa'ya Türkçe münşeat okutmaya başlamış, H. 1311 [M.1893-1894]'de de Arapça Emsile vermiştir. H. 1312 [M.1894-1895]'de Kayseri'ye gelen Anber Ağa, burada Kurşunlu Camii civarındaki medreselerden Hüseyin Efendi dairesinde müderris Hacı Abdullah Efendizâde Ahmet Efendi'nin talebesinden Emsile, Binâ, Maksud; Hasan Efendi'den Subha-i Sıbyan; Abdurrahman Efendi'den Avamil, Ezhar; Hisarcıklı Kel Hacı Efendi'den de Ezhar; Hacı Efendi'den de Câmi okumuştur. Daha sonra medreseye gelememiş, H. 1322 [M.1906-1907]'de babasının ölümü üzerine de ailesinin sorumluluğunu üstlenerek, medrese öğrenimini yarıda bırakmıştır. Önceleri çeşitli mazeretlerden dolayı askerlik hizmetini yapamamış, H. 1328 [M.1912-1913]'de de cami imamı olduğu için askere alınmamıştır. H. 1326 [M.1910-1911]'da evlenmiş, bu evlilikten iki oğlu (Hacı Mustafa, Mehmet) ve üç kızı (Cennet, Sultan, Ayşe) olmuştur. 1929'da eşinin vefat etmesi üzerine 1930'da tekrar evlenmiş, bu evlilikten de dört oğlu (Mustafa, Hacıbey Bağ,

Abdullah, Habip) ve bir kızı (Selver) olmuştur. I. Dünya Savaşı'nda Sivas'ta bir sene askerlik yapmış, kalan üç yılını da Pınarbaşı'nda askeriye'nin inşaat işlerine bakmak suretiyle tamamlamıştır. Kurtuluş Savaşı'nda da cami imamı olmasından dolayı cephe gerisinde bırakılmıştır.

Fahri Bilge, Anber Ağa'nın hafızasının takdire ve hayrete şayan olduğunu belirterek, onun hafıza gücü hakkında şunları kaydetmiştir: “Her duyduğunu aynen söyleyebilmekte, tekrarlayabilmektedir. Hele aşiret hayatına ait tarihî hâdiseleri, ikinci ve üçüncü derecede ehemmiyeti hâiz vakayii [olayları] o esnada berabermiş gibi hatırlayarak anlatmaktadır. Avşar aşireti tarafından hemen her vak'a için kendi tabirlerince bir türkü söylenmiştir. Ölüm vakayii [olayları] için de ağıtlar yakılmıştır. İçlerinden 300-500 senelik olanı da vardır. Anber Ağa, bu türkülerden beş yüz kadarını hatırlayabilmekte, yüze yakın da ağıdı hafızasında saklamaktadır.” (FB 564, 173). Hatta FB 426'da Kul Mahmut'un biyografisi hakkında yapılan tartışmada Anber Ağa'nın hafızasına duyulan güveni yansıtan şu görüşler de oldukça değerlidir: “Anber Ağa'nın hafızası çok kuvvetlidir. Avşar âşıklarının hususiyetlerini öğrenmek hususundaki merakı kendisini yakından tanıyanlarca malûmdur. Binaenaleyh Kul Mahmut'un XVIII'inci asırda doğmuş ve yaşamış olması hakkındaki iddiayı kabul etmek doğru olur.” (FB 426, 138). Ayrıca dilindeki rekâkete [kekemeliğe] rağmen her türkü ve ağıda ait vak'ayı aynı anda etraflı bir şekilde anlatıp, seri bir şekilde izah etmesi de oldukça ilgi çekicidir. Fahri Bilge'nin, kısa süre görüştüğü için az istifade ettiğini belirttiği Anber Ağa, folklorumuz için canlı bir hazine olmuştur.

Anber Ağa'nın İncemağaralı Avşar Kara Beşir oğlu İbrahim'den, Çot Oğlu'ndan, Ceyhan'ın Sünbülhöyük köyünde yaşayan Hürü oğlu Mustafa ve onun kardeşi Halil İbrahim'den ve kendi amca oğlu Kör Ömer Oğlu Hacı Bebek (Âşık Kemalî)'ten çok istifade etmiştir. Ayrıca eski ağa odalarında “bir şorcu [sözcü], bir türkücü, bir de hoca bulundurmak adeti” olduğu için, ağa olan babasının odasında çok sayıda şorcuyu dinlemiş ve onlardan da istifade etmiştir. Bununla da yetinmeyen Anber Ağa, 12 aşireti gezmiş, onların şorcularıyla da görüşerek onlardan yeni şeyler öğrenmiştir.

Halil Kâhya ise, Sarız'ın Söbeçimen köyündendir. Arap Oğulları'ndan İnce Mehmet'in oğlu İbiş Efendi'nin mahdumudur. İbiş Efendi, Abdurrahman Paşa'nın H. 1276

[M.1859-1860]'da Afşarları tedip için Uzunyayla'ya geldiği zaman Diyarbakır'a sürülmüştür. Fakat yolda Hekimhanı'na varınca bir yolunu bularak Sivas'ın Gürün ilçesine dönmeye muvaffak olmuş ve oraya yerleşmiştir. Eşinin ölümünden sonra, H. 1278 [1861-1862]'de tekrar evlenerek, bu defa da Sivas'ın Tekirrasma köyüne yerleşmiştir.

Halil Kâhya da H. 1281 [M.1864-1865]'de Tekirrasma'da doğmuştur. Daha sonra İbiş Efendi, H. 1264 [M.1267-1268]'te Afşarların iskânı kesinleşince ailesini Sarız'ın Söbeçimen köyüne nakletmiştir. Halil Kâhya, babasından ve köy imamından okumayı öğrenmişse de, sonradan okumayı unutmuş, yazmayı da hiç öğrenememiştir. Hafızası oldukça kuvvetli olduğu için bir defa dinlediği türküyü aynen söylemeye muktedir olan Halil Kâhya, bu şekilde yüzlerce türkü ve ağıt öğrenmiştir. Bu özelliği, Sarız'ın Torun mıntıkasının fahrî nahiye müdürü Terkeşli Oğlu Hasan Ağa'nın dikkatini çekmiş ve onun himayesine mazhar olmuştur. Aynı zamanda âşık olan Hasan Ağa'nın türküleri, Halil Kâhya vasıtasıyla yayılmıştır. Halil Kâhya, Hasan Ağa'nın zamanında Söbeçimen'e muhtar olmuş, sonra da Sarız'ın nahiye meclisi azalığında bulunmuştur. H. 1305 [1888-1889]'te askere alınan Halil Kâhya, Diyarbakır, Mardin, Nusaybin taraflarında askerlik yapmış, Erzincan'dan tezkere almıştır. Daha sonra muhafız olarak Malatya'da üç sene tâlim görmüş, H. 1311 [M.1894-1895]'de Sivas'ta silâh ve cephane celbine memur olmuştur. H. 1303 [M.1886-1887]'te evlendikten sonra, eşinin H. 1307 [M.1890-1891]'de ölümü üzerine aynı sene içinde tekrar evlenmiştir. İlk eşinden bir kızı, ikinci eşinden ise üç kızı ve dört oğlu olmuştur. 1936'da ikinci eşinin de ölümü üzerine, H. 1329 [1912-1913]'da üçüncü kez evlenmiştir. Bu eşinden de iki oğlu olmuştur. Halil Kâhya'nın çocuklarından çoğu vefat etmiştir. Fahri Bilge, biyografisini derlediği dönemde Halil Kâhya'nın Ali ve Ahmet adında iki oğlu ile evli iki kızının hayatta olduğunu belirtmektedir.

Halil Kâhya, esmer benizli, mavi gözlü, davudî güzel sesli, hoş sohbet, nekre ve taklitçi bir zât olarak tanıtılmaktadır. Türküleri en çok Terkeşli Oğlu Hasan Ağa'dan öğrenmekle birlikte, kendi köyünde Dadal Oğlu Veli'nin karısı Fatış'ın oğlunun oğlu Mehmet'ten de hayli türkü öğrenmiştir.

Alişir Işık’a gönderdiği bir mektuptan hareketle Fahri Bilge’nin Afşarlar hakkında bir kitap hazırlamakta olduğunu öğreniyoruz. İncelediğimiz defterlerde yer alan Afşarlara ait bütün derlemelerin de bu kitap için yapılmış bir ön hazırlık çalışması olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca FB 426’nın 310. ve 312. sayfalarında yer alan “Kayseri Şairleri” başlığını taşıyan ve Kayseri’de yetişmiş bazı şairlerin adının ve kısa biyografilerinin verildiği bölüm ile “Ürgüp Şairleri” başlığı altında tasnif edilmiş ve sadece bazı Ürgüp şairlerinin adlarının yazılmış olduğu bölümü, bu başlıklar altında hazırlanacak diğer eserlere yönelik hazırlıklar olarak değerlendirebiliriz.

Fahri Bilge’nin defterlerinde az olmakla birlikte, Türkmen aşiretleri ve mıntıkları hakkında bilgiler (FB 426, 334; FB 564, 176-178), Kayseri türkülerinden örnekler (FB 426, 356), Afşar ağıtları (FB 426, 149-151, 160-163; FB 564, 172; FB 430, 17), menkabe örnekleri (FB 426, 152, 232), atasözleri (FB 564, 174) de bulunmaktadır. Ayrıca Sümmanî’ye ait bir koşma (FB 426, 163) ile Karaca Oğlan’a ait üç adet koşmanın (FB 426, 196, 300; FB 430, 15) da kaydedilmiş olduğunu görüyoruz.

Fahri Bilge’nin eski dile hâkim oluşu da derlemelerin değerini artırmış, metinleri tespit etmemizde¹¹ bize hayli kolaylık sağlamıştır. “Bir metni doğru tespit etmek, daha sonra yorumlamak ve değerlendirmek açısından önemli olduğu kadar yeni kuşaklara doğru metinler bırakmak açısından da o derece önemlidir.” (Kut 1999, 189).

Fahri Bilge defterlerinde dikkatimizi çeken diğer bir husus da, şairlerin tanıtımında sergilenen üslûp özelliğidir. Bu özelliği yansıtmak amacıyla tarafımızdan şu örnekler alınmıştır:

“Kayseri’nin Selaldı Mahallesi’nden /.../ oğludur. /.../ tevellütlüdür. Ümmîdir. Çok uzun boylu, iri vücutlu, güzel davudî sesli bir zatmış. Sanatı dülgerlik olmakla beraber inşaat işi bulamadığı zamanlarda ‘nalıncılık’ yaptığı için ‘Nalıncı Muharrem Usta’ diye tanınmıştır. Eli işiyle meşgul iken dili de şiir söylemiş. Müteaddid [çok sayıda] koşmaları, destanları varmış. Meyveler üzerine söylediği destanı da çok güzelmiş. Zincirli destan [zincirleme/koşma şeklinde destan] söylemekte de mâhirmiş. Mahlası hatıra gelmiyor. Esat Bey’in 15.01.1946’da hatırlayışına göre Muharrem Usta’nın mahlası ‘Vahdetî’dir. Muharrem Usta, Umûmî Harp’ten [1914] önce vefat etmiştir.

(Muharrem Usta, FB 426, 82)

¹¹ Metinleri doğru tespit etmek için bize yol gösteren çalışmalar: Ünver 1992; Korkmaz 1983; Ünver 1993; Kortantamer 1993.

“Âşık Veli, Avşar’dır. 19’uncu asrın ortalarında ‘1250-1255’ [1834-1839] senelerinde ber-hayatmış. Fakat hüviyeti hakkında ziyade malûmat yoktur. Hangi tarihte nerede öldüğü de meçhuldür.

(Âşık Veli, FB 426, 109)

Yukarıda da kısmen görüldüğü gibi Fahri Bilge, şairlerin biyografik bilgilerini kaydederken, şairlerin “memleketi/aşireti + doğum tarihi + mensup olduğu aile + baba adı + tahsil durumu + mesleği + fizikî görünüşü + kişilik özellikleri + sanatı ve eserleri + mahlası + ölüm tarihi + ailesi” gibi unsurlara bağlı kalmaktadır. Bu unsurlar, derleme ortamına, şairin hayatta olup olmamasına ve derlemelerin yapıldığı tarihe olan yakınlık veya uzaklığa göre metinlerde değişim göstermektedir. Yukarıda ele aldığımız ilk örneğimiz şehir ortamında derlendiği için bilgilerin mahiyeti de ikinci örneğimize göre farklılık göstermektedir. Ayrıca defterlerde yukarıda olduğu gibi, derleme esnasında elde edilemeyen veriler de, sonradan edinilir düşüncesiyle boş bırakılarak yazılmıştır. Nitekim örneğimizde de, ilk esnasında hatırlanamadığı için yazılamayan Muharrem Usta’nın mahlası, daha sonra aynı kaynak şahsın hatırlaması üzere kaydedilmiştir. Bu, Fahri Bilge’nin derlemeleri yaparken ne kadar titiz ve dikkatli bir yaklaşım gösterdiğini sergilemesi açısından oldukça önemlidir. İkinci örneğimiz ise, kırsal kesimden derlenmiştir. Tabi defterlerdeki bütün biyografik kayıtların aynı karakteri sergilediğini söylemek zordur. Fakat metinlerin genelinde şairlerin “memleketi/aşireti + ailesi + baba adı + doğum tarihi + ölüm tarihi” düzenli olarak aktarılmaya çalışılmış, daha sonra da şiir/türkü[lerden] örnekler sunulmuştur.

Fahri Bilge’nin bu yaklaşımından hareketle onun derlemelerini oluştururken klâsik edebiyat içerisinde yer alan “tezkire geleneği”nden etkilendiğini söyleyebiliriz. Ayrıca klâsik edebiyata vâkıf olmasından ve bu edebiyat içerisinde “Ârifî” mahlası ile şiirler yazmasından da yola çıkarak, derlemelerde “tezkire”ye benzeyen bir yaklaşım sergilediğini ifade edebiliriz. XIX. yüzyıl sonlarına kadarki kültürel hayatımızda, din-tasavvuf, ilim, sanat ve edebiyat alanlarında tanınmış kişilerin hayatlarından söz eden bir kısım biyografik eserlere genel olarak “tezkire” denmektedir (TA 1982, 161). Klâsik edebiyatımızın kaynakları arasında önemli bir yere sahip olan tezkireler, bir meslekten yetişmiş kişilerin biyografyalarını bir arada toplayan eserlerdir. Adlara ve mahlaslara göre alfabe sırasıyla tertiplenen tezkirelerde, kişilerin kısaca biyografileri aktarılır, resmî hayattaki görevleri ve kazandıkları aşamalar belirtilerek, şiirlerinden örnekler verilmektedir (Levend 1984, 119). Agâh Sırrı Levend’in tezkire hakkındaki şu

değerlendirmeleri, klâsik edebiyatımızın bu değerli kaynaklarını tanıtması açısından oldukça önemlidir: “Tezkirelerde, şairlerin doğum ve ölüm tarihleriyle yerleri tam olarak gösterilmiş değildir. Doğum tarihleri hemen hemen yoktur. Ölüm tarihleri eksiktir. Yargılar basma kalıptır. Hemen hiçbir kişinin gerçek portresi çizilmiş, niteliği açıkça gösterilmiş değildir. Devrin genel durumunu topluca görmek, edebî türlerin gelişimini izlemek olanağı yoktur. Bununla birlikte kimi tezkirelerde, kişileri tasvir eden satırlar arasında öyle cümlelere, öyle fıkralara rastlanır ki, bunları okurken toplumun o devirdeki durumu açıkça görülür. Tezkirelerin en özgün yönü budur.” (Levend 1984, 119). Şüphesiz Fahri Bilge’nin özgünlüğünü yaratan da, derlemelerin tezkireyi düşündüren bir anlayışla ortaya konulmuş olmasıdır. Ayrıca bu derlemeleri halk edebiyatında şairlerin biyografilerine ışık tutan bilgileri ihtiva eden “şairname”ler bağlamında da düşünebiliriz. Çünkü şairnamelerde, “âşık ya da saz şairlerinin adlarına, sanatlarına, devirlerine, memleketlerine, bağlı bulundukları tarikat, zümre ya da sınıflara dair bilgilere yer verilmiştir.” (Elçin 1997, 84)¹². Şairnamelerin hece vezni ile söylenmiş veya yazılmış manzumeler olması, şekil itibarıyla bu manzumeleri Fahri Bilge derlemelerinden uzaklaştırmaktadır. Fakat, içeriklerinde yer alan bilgiler bakımından da birbirlerine oldukça yakın olduklarını söyleyebiliriz. Derlemelerde şairlerin biyografilerine ilişkin verilen bilgilerin ön plânda tutulması, bu derlemelerin doğrudan, şairlerin eserlerinden seçilmiş metinlerin bir araya toplandığı bir antoloji olarak değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır.

Bir kısım özellikleri ile tezkire ve şairnameye, bir kısım özellikleri ile de antolojiye benzeyen bu defterleri herhangi bir tür altında değerlendirmek ve o türle bağdaştırmak mümkün değildir. Halk edebiyatı sahasında özgün bir anlayış ile oluşturulmuş bu derlemeler, tezkire/şairname ile antoloji arasında bir konuma sahiptir.

¹² Şairnameler konusunda değerli bilgiler veren Prof. Dr. Şükrü Elçin, şairnamelerin bir bakıma klâsik edebiyatımızdaki tezkireleri hatırlattığını; fakat bunların tezkireler gibi belli bir plâna, kronolojiye, alfabe düzenine göre hazırlanmadığını belirtmektedir (Elçin 1997, 84).

3. SÖZLÜ TARİH VE TÜRK HALK BİLİMİ AÇISINDAN FAHRİ BİLGE DEFTERLERİ

Sözlü gelenek içerisinde ortaya çıkan ve bu geleneğin tüm unsurlarını bünyesinde barındıran sözlü kültür, “toplumun ortak malı olan hazır kalıpların deneyimleri pekiştirecek şekilde biçimlendirmesiyle oluşur ve metinden yoksun olduğu için de toplum belleğinde yüzyıllarca gelişerek varlığını halkın bilincinde yerleştirerek sürdürür.” (Ersoy 2004, 103).

İnsanların günlük yaşantıda karşılaştıkları her türlü hâdise bu sözlü kültür ortamında yaşar. Tam bu noktada sözlü tarihi de sözlü kültürün alt basamağı şeklinde düşünebiliriz. Çünkü, “toplumsal olaylar cereyan ettikleri toplum içerisinde bir takım etkiler bırakmaktadır. Bu etkilerin bir yansıması olarak da sözlü kültür üretiminin (folklor ürününün) meydana gelmesi en doğal süreçtir.” (Ersoy 2004, 103).

Belirli bir konu etrafında o konuyla ilgili kişilerle yapılan ve kaydedilen uzun söyleşiler sonucu elde edilen bilgileri belirli bir sistem içerisinde değerlendirmeyi amaçlayan sözlü tarih disiplini, çağdaş tarih anlayışının en temel boyutlarından birini oluşturmaktadır (Öztürkmen 1998, 12). Sözlü tarih, bir yandan yazılı kaynaklarda bile bulunmayan farklı bilgilere ulaşmayı sağlarken, diğer taraftan da yazılı kaynakların sınırları dışında kalan bilgilere de ulaşmayı sağlayan bir potansiyele sahip olması yönüyle oldukça önemlidir.

Sözlü tarih¹³ çalışmaları sayesinde tarihî olay ve olguların farklı açılardan değerlendirebileceğini ifade eden Paul Thompson, bunu şu şekilde değerlendirmektedir: “Sözlü tarih insanlar arasında kurulmuş bir tarih türüdür. Tarihin içine hayatı sokar, kapsamını genişletir. Kahramanını sadece liderler arasından değil, çoğunluğu oluşturan ve o ana kadar bilinmeyen insanlar arasından da seçer. Toplumsal sınıflar ve nesiller arasında bağlantıyı, dolayısıyla anlayışı sağlar. Ortak anlamları ortaya çıkararak tarihçiye ve başka insanlara bir mekâna ve zamana ilişkin aidiyet duygusu kazandırabilir. Sözlü tarih, tarihin kabul edilmiş mitlerini ve baskın yargılarını yeniden

¹³ Sözlü tarih eleştirisi için bk. Roger D. Abrahams’ın “Sözlü Tarih Eleştirisi” adlı makalesi. Ayrıca, sözlü tarihin ülkemizdeki gelişimi için bk. Metin 2002, 32-42.

değerlendirme, tarihin toplumsal anlamını kökten dönüştürme aracıdır. İnsanlara tarihlerini kendi sözleriyle geri verir. Onlara geçmişi verirken, geleceği kurmak için de yol gösterir.” (Thompson 1999, 18).

“Şahitlik olmaksızın, tarih de yoktur.” (Halkın 1989, 20) düşüncesi, sözlü tarih bilgilerinin de tarih tenkidinin süzgecinden geçirilerek incelenmesini zorunlu kılar. Bu noktada sözlü tarihle uğraşanların, kaynak kişilerden derledikleri bilgilerin güvenilirliği ve tarafsızlığı konularında daha dikkatli davranmaları ve elde edilen bilgileri yazılı ve sözlü kaynaklardan da elde edilen bilgilerle karşılaştırarak değerlendirmeleri gerekir.

Sözlü tarihte önemli olan olaylardan çok onların anlamı ve yorumudur. Çünkü toplumun yaşadığı her tarihî olay, arkasından muhtelif tür ve çeşitlilikte sözlü kültür (folklor) ürünlerini meydana getirmektedir. Eğer, “söz konusu bu sözel metinleri üretenlerin dünyasına metinlerin yaratılış bağlamları ve bağlamdaki işlevleri göz önünde bulundurularak girilirse ve modern antropolojik kuramlar çerçevesinde bu metinler okunursa halkın ürettiği folklor metinleri çok daha farklı ve anlamlı bir tarihî belge haline gelebilir.” (Ersoy 2005, 84-85).

“Sözlü gelenekte yer alan tamamen söz ile, kısmen söz ile, ve tamamen sözsüz yaratılan, ama sözlü geçiş ve iletişimde fertler arasında dolaşan veya nesilden nesile geçen tüm unsurları, yapı, muhteva, biçim ve fonksiyonları ne olursa olsun” folklorun içerisinde değerlendirilmektedir (Yıldırım 1998a, 39). Bu değerlendirmede ‘sözelliğe’ yapılan vurgu, folklorun en temel özelliği olarak kabul edilmektedir. Sözellik unsuru içerisinde bir geleneğe bağlı olarak ortaya çıkan folklor ürünleri, anlatıcı ve toplum belleğinde korunarak günümüze kadar ulaşır. Bu noktada folklor metinleri de, tarih için vazgeçilmez bir kaynak özelliği taşır. Çünkü “tarih, sözlü kaynakların taşıdığı bilgiler ile o günün tanıklarının anlattıkları ile başlar.” (Yıldırım 1998c, 89).

Fahri Bilge defterleri ve bu defterlerde yer alan sözel tarih belgeleri¹⁴ de, genelde Türkmenlerin, özelde ise Afşarların tarihî süreç içerisinde yaşadıkları olayları, ötekilerin [yönetilenlerin] gözüyle aydınlatarak daha anlamlı bir hale getirmesi açısından oldukça

¹⁴ Prof. Dr. Dursun Yıldırım sözel ortam yaratıcılığında toplum hayatına kazandırılmış, karışmış her türlü ürünü o toplumun sözel tarih belgesi olarak kabul etmektedir (Yıldırım 2004, 136).

önemlidir. Çünkü yazılı kaynakları referans olarak kabul eden tarih, baskın olan yöneticilerin bakış açısını yansıtmaktadır. Yazılı ve elektronik kültür ortamlarının daha etkin olduğu günümüzde, sözlü kültür ortamında kültürel belleğin koruyucularından [aktif taşıyıcı/kaynak şahıslardan] derlenmiş bu belgeler, tarihî süreç içinde yaşanmış olayların yorumlanmasında bizlere farklı bakış açıları sunmaktadır. Örneğin bu sözlü tarih belgeleri, Osmanlı Devleti'nin XVII. yüzyıldan itibaren giriştiği iskân politikasını anlamada, bu iskânın aşiretler tarafından nasıl anlamlandırıldığına görülebilmesi açısından bizlere büyük imkânlar sunmaktadır.

Bu metinler aynı zamanda, Afşarlara ait maddî ve manevî değerleri de günümüze taşımıştır. Taşınan bu değerlerin sözlü iletişim yolu ile yapılan nesiller arası aktarımı da, topluluğun kültürel bütünlüğünün ve devamlılığının sağlanması açısından oldukça önemlidir. Bu açıdan birer folklor mahsulü olan bu metinlerin önemi büyüktür. Bu metinler, bir taraftan topluluk üyelerine bir zamana ve mekâna ilişkin aidiyet duygusu kazandırırken, diğer taraftan da eğlendirme, toplumsal değerlere ve törelere destek verme, gelecek kuşakları eğitime gibi fonksiyonları da üstlenerek toplumsal hareketin en etkin aracı olmaktadır (Ong 1995, 189). Şüphesiz, tarihî olgu ile tarihî gerçeğin iç içe geçmiş bir vaziyette dokunduğu bu metinler, toplumun fertlerini geçmişle tanıştırmada oldukça kıymetlidir.

Bu sözel tarihî belgelerin kuşaklar arası aktarımı, toplumsal hafızayı taşıyan kültürel belleğin koruyucuları vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Çünkü “anlatıcının esas işlevi grup belleğini korumaktır.” (Assmann 2001, 57). Başta halk arasında “Tarihçi Anber ” olarak tanınan Anber Ağa olmak üzere, Halil Kâhya ve Yusuf Fakı gibi kaynak şahıslar, toplumsal hafızayı taşıyarak grup kimliğinin yaşatılmasında (kültürün devamlılığında) ve belleğin (tarihin) taşınmasında önemli işleve sahiptirler. Bu kaynakların aktardıkları metinler, hâtıra olmaktan ziyâde iki fonksiyona sahiptir. Bunlar ya “gelişmenin motoru”dur, toplumun zorlukları aşmasında grup bilincinin yüksek tutularak topluluğunun devamlılığının ve gelişmesinin sağlanmasında etkili olur, ya da “sürekliliğin temeli”dir, topluluk üyeleri arasında köken bilincinin devamlılığını sağlar (Assmann 2001, 57-58).

Jan Assmann, bu metinlerin aktarılabilmesi için üç şartın gerekliliğini ifade eder. Bunlar: “kaydetme, çağırma ve iletme; ya da şiirsel biçim, ritüel sunuş ve toplumsal katılım”dır. (Assmann 2001, 59-60). Buna bağlı olarak defterlerdeki olayların bir şiir/türkü metnine bağlı olarak aktarıldığını görüyoruz. Ayrıca “gerçek tarihin unutulmuş değerleri, arkeolojik malzemeler, efsaneler, şiir, türkü gibi sözlü geleneklerle, törenler ve yazılı belgeler aracılığıyla yeniden öğrenilebilmektedir.” (Bıçak 2003, 141). Aynı zamanda sözlü kültürlerde hafızanın gücü, düşünme ve deyişlerin kalıplar hâlinde kullanılmasından kaynaklanmaktadır (Bıçak 2003, 141). Defterlerdeki türkü hikâye metinleri de bu işleve sahiptir. Kültürel belleğin koruyucuları tarafından aktarılan bu türkü hikâyeler sayesinde, sözel tarih belgesi bu ürünlerin kalıcılığı ve devamlılığı sağlanmıştır.

Defterlerde türküler etrafında kaydedilmiş anlatıların, “sözlü tarih” bilincini yaratma açısından etkili bir araç olduğunu ve mensup olduğu kitleye aidiyet duygusunun kazandırılmasında önemli bir işleve sahip bulunduğunu açıklıkla ifade edebiliriz. Çünkü, bugün hâlâ Çukurova bölgesinde yaşayan çeşitli aşiretlere mensup kişilerin ve grupların geçmişlerine dair bilgileri, genellikle aşiret kavgaları ve iskân hâdiseleri üzerine söylenmiş türkü hikâyelerden edindiklerini görmekteyiz (Mirzaoğlu 2003, 55).

Fahri Bilge defterlerinin diğer çok önemli bir hususiyeti de, gerek Türkmen aşiretine mensup, gerekse de Kayseri ve yöresinde yetişmiş halk ve divan şairleri hakkında bizleri ilk defa haberdar etmesidir. Bu bilgilerin, şairlerin ve şiirlerin tartışıldığı bir ortamda, tartışmaya çok farklı açılımlar getireceği muhakkaktır. Bu metinlerin, folklorun özelliklerinden¹⁵ yararlanılarak değerlendirilmesi, Türk halk bilimi ve halk edebiyatı açısından çok değerli verilerin literatürümüzde yer almasını sağlayacaktır.

Derlemeler ‘yerel tarih’ açısından da oldukça değerli hazinelerdir. Yerel tarih, geniş anlamda ‘modernleşme projesi’ olarak adlandırılan küreselleşme karşısında sosyo-kültürel dokunun tahrip olmasını engelleyen bir âmil olarak görülebilir. Her ne kadar yerel tarihçiliğin oluşmasında küreselleşmenin olumlu etkileri olduğu söylene de (YTKSG 2001, 126-127) küreselleşme, yerel olanın modernleşme sürecinde elektronik

¹⁵ Folklorun mahiyeti ile ilgili özellikler için bk. Yıldırım 1998d, 68-69.

ve yazılı kültür ortamlarının da baskısıyla hızla erimesine sebep olmaktadır. İşte kültürlerin homojenleşmeye başladığı bir ortamda, Fahri Bilge'nin bu derlemeleri, kültürel dokunun tüm zenginliklerini ortaya çıkararak yansıtmayı açısından daha da önem kazanmaktadır.

Bu sözel tarih belgelerine, Dursun Yıldırım'ın Kamanlı Mendoğ'un hayatı etrafında oluşturulan ve anlatılan sözel tarih belgesine yaklaştığı tarzda ve İsmail Görkem'in de "Yazıcıoğlu ile Senem" adlı türkölü hikâyesinin anlam ve nesne dünyasına girerek Yazıcıoğlu'nun biyografisini kurduğu çalışması tarzında yaklaşılmamasının hem sözlü tarihimize adına, hem de Türk halk bilimi adına geniş ufuklar açacağı muhakkaktır. Çünkü, Fahri Bilge defterlerinde çoğunlukla âşıkların biyografileri etrafında toplanan sözel tarih belgeleri, âşıkların biyografilerine ışık tuttuğu gibi, onların içinde yaşadığı toplum yaşantısını da aydınlatan eşsiz birer tarihî belge niteliği kazanmışlardır. Bu bilgilerin birden fazla sözel tarihçinin¹⁶ şahitliğine dayanarak oluşturulmuş olması da bu sözel tarih belgelerinin değerini daha da artırmıştır.

Bu bilgilerin aktarılmasında ve günümüze kadar ulaşmasında şiir/türkölü/şair[lere] dayalı bir aktarımın olduğunu düşündüğümüz için, bu sözel tarih belgelerini şairlerin biyografileri altında tanıtacağız.

¹⁶ Sözel tarihçi, içinde bulunduğu ortamın olaylarını, toplum üyelerinin müşterek hayat maceralarını, veya bireylerin hayat hikâyelerini metinleştirip gelecek kuşaklara aktarılmaya hazır metinlere dönüştüren kişidir (Yıldırım 2004, 140).

4. FAHRİ BİLGE DEFTERLERİNDE HALK ŞAİRLERİ

Fahri Bilge defterlerinde, çoğunluğu Afşar aşiretine mensup olmak üzere Kayseri ve Yöresine ait 98 halk şairinin biyografisi ve eserlerinden örnekler bulunmaktadır. Özellikle Afşar aşiretine mensup halk şairlerinin biyografilerine ilişkin bilgiler, bu şairlere ait kısa türkölü hikâyeye metinleri etrafında aktarılmıştır. İlhan Başgöz, bu tür metinleri “tam bir an’anevî hikâyeye [halk hikâyesi] karakteri göstermeyen, fakat âşıkların hem hayatından hem de şiirlerinden izler taşıyan şiir-vak’alar olarak tanımlamakta ve bunları özelliklerine göre şöyle değerlendirmektedir: “Şiir-vak’alarda şiir daima sanatkârın malıdır ve saz şairlerinin eserleri için ne kadar mümkünse o kadar sabit karakter taşır. Şiir- vak’aların sebep-i hikmeti, var olmasının zarurî unsuru şiirdir. Vak’a daima şiire yardımcı, onun daha iyi anlaşılmasını temin eden bir unsurdur. Esasen bütün şiir-vak’alarda, vak’a sabit bir karakter göstermez; folklorik bir mahiyet arz eder. Gerek ilk anlatıcı olan âşık, gerek ondan sonra bu vak’ayı anlatan diğer Aşıklar, vak’aya her zaman mevcut şartlara göre ilâveler yapıp onu yeni motiflerle zenginleştirmektedirler.” (Başgöz 1949, 112).

Pertev Nail Boratav, halk hikâyesinin doğuş şartlarını değerlendirirken ele aldığı bu metinleri, “türkü-hikâyeye” şeklinde adlandırmaktadır. Ona göre “türkü-hikâyeye”lerde esas olan şiirdir. Bunların nesir kısımları ise, sadece türkünün anlaşılmasını sağlayan bir izahtan ibarettir (Boratav 1987, 108). Ayrıca bunların tarihî ve olağanüstü unsurlar taşıyanına “menkabe”, sadece olağanüstü vasıf taşıyanına “efsane” adı verirken, her ikisinden de mahrum sadece tarihî bir karakter gösterenleri “sözlü rivayet” olarak değerlendirmektedir (Boratav 1987, 108). İsmail Görkem de, “türkülü hikâyeye” kavramının, Çukurova bölgesinde sözlü kültür geleneği içerisinde “anlatıcı” ve “dinleyici”ler tarafından da kullanıldığını belirtmektedir (Görkem 2000, 8). Gülay Mirzaoğlu ise, bu tür metinlerin Çukurova bölgesinde “bozlak” diye bilinen hikâyeli türküler olduğunu belirtmektedir (Mirzaoğlu 2003, 6-7). Bozlağı da, “hikâyevî şiir/türkünün esas olduğu, bu şiirin/türkünün anlattığı hikâyenin veya olayın kısa bir özetinin düz anlatımla türkünün başında ve sonunda yer aldığı bir anlatım türü” olarak tanıtmaktadır (Mirzaoğlu 2003, 5). Yer ve zaman faktörüne bağlı olarak, şiir metnine ek olan açıklayıcı sözlerin bulunmadığı, sadece türkünden ibaret olan bozlak icralarının da bulunduğunu belirterek, buna gerekçe olarak da bozlak metninin icracısı tarafından

hikâye kısmının aktarılamamasını göstermiştir (Mirzaoğlu 2003, 12,74). Ayrıca, bozlağın icrasının Güney Anadolu’da hikâyesi ile birlikte yaygınlaştığını; Orta Anadolu’da Türkmen aşiretlerinin yoğun bir şekilde yerleşmiş olduğu bölgelerde ise, hikâye kısmı bulunmayan bir türkü icrası olarak yaşadığını ifade etmektedir (Mirzaoğlu 2003, 12).

İsmail Görkem, bozlak teriminin belirli bir makamı ifade ettiği için kısa hikâye niteliğindeki eserlerle karıştırıldığını belirterek, uzun veya kısa olsun içinde müzik unsurunun bulunduğu, anlatı niteliğinin ağır bastığı bütün ürünlerin “türkölü hikâye” olarak değerlendirilmesinin daha tutarlı olduğunu söylemektedir (Görkem 2005, 42).

Bu açıdan biz de, Fahri Bilge defterlerinde yer alan Türkmen aşiretine mensup âşıkların bütün metinlerini –hikâyesi bulunsun veya bulunmasın¹⁷- kısa “türkölü hikâye” olarak değerlendireceğimizi burada belirtmek istiyoruz. Ayrıca, bu türkölü hikâyeleri İlhan Başgöz’ün değerlendirdiği tarzda tasnif ederek inceleyeceğiz. İlhan Başgöz bu metinleri şöyle tasnif etmektedir: “a) Kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak’alar, b) âşığın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak’alar, c) ağıt karakteri taşıyan şiir-vak’alar, d) tarihî karakter taşıyan şiir-vak’alar, e) imtihan ve karşılıklı münazara sahnelerini anlatan şiir-vak’alar, f) rüyada dolu içerek âşık olma ve bunları anlatan şiir-vak’alar” (Başgöz 1949, 97-108; Görkem 2002, XXXVII).

Dursun Yıldırım, ‘sözel tarih metinleri’ olarak da değerlendirebileceğimiz bu türkölüleri şöyle izah ediyor: “Yanan yürek, yaşadığı, gördüğü veya duyduğu olayı sözüyle, ezgisiyle yoğrulmuş türkölüye dönüştürüp hikâye eder, yakar ve tarihe bırakır. Yüzyıllar boyu bu türkölü dillerden dillere dolaşır, geçmişin anılarını tazeler, sığır dili defterlere kaydedilip ölümsüzlük kervanına katılır.” (Yıldırım 2003, 152).

¹⁷ Hikâye kısmı bulunsun veya bulunmasın bu metinlerin hepsi türkölü hikâyedir. Hikâye kısmının yazılmamış olması, bu türkölü hikâyelerin nesir kısımlarının olmadığı veya zaman içinde unutulduğu anlamına gelmez. Çünkü, “türkölü” demek, aynı zamanda bir müzik âleti ve ezgi demektir. Türkölünün icra edilmesi, anlatıcı (sanatkâr) ve dinleyici çevrenin nazarında (gözünde), eserin nesir kısmının da canlanmasına sebep olacaktır.” (Görkem 2005, 47).

Yazılı ortam içerisinde şekillenen tarih metinleri yazı ile korunurken; sözlü tarih metinleri ‘sözel hafıza’ sayesinde korunmaktadır (Yıldırım 2003, 151). Sözel hafızada korunan bu metinler, zaman içinde tahribata uğramakta veya Dursun Yıldırım’ın ifadesiyle bunlar “değişime uğrayarak veya yeni biçimlere dönüşerek, yahut biçim ve içerik farklılaşmalarına saparak çeşitlilik gösterebilir” (Yıldırım 1998c, 93-94). Çünkü, sabit kalabilmek yazılı kaynaklar için daha geçerlidir. Bu bakımdan derlemelerdeki bilgilerin çeşitlilik gösterebileceğini söyleyebiliriz.

Dursun Yıldırım, “Sözel ortam yaratıcılığı içinde, savaşları, olayları ve durumları tasvir ederek vücuda getirilmiş metinleri, ortam yaratıcılığına özgü ‘sözel tarih eserleri’ ” (Yıldırım 2003, 151) olarak kabul etmektedir. Biz de bu defterde yer alan, sözel ortam yaratıcılığı içinde savaşları, olayları ve durumları tasvir eden bütün metinleri aynı bağlamda değerlendiriyoruz. Bu metinlere, aynı zamanda tarih metinleri gözüyle de yaklaşabiliriz. Çünkü, bu türkülerin çoğu, gerçek olayların yaşandığı bir sırada durumu anlatmak maksadıyla yakılmış, yaratılmış metinlerdir (Yıldırım 2003, 152).

Âşık edebiyatı temsilcilerinin eserleri arasında yakın benzerlikler bulunmaktadır. Bu, beraberinde eserlerin kime ait olduğu problemini de getirmektedir. Umay Günay bu durumun, müstensih hatası, bilerek başkasının şiirini kendi adına tapşırma gibi sebeplerin yanında ayakların bağlayıcılığı gibi yeni bir sebebin de göz önünde tutularak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir (Günay 1999, 182).¹⁸ Şiirlerin yapısında çekirdek görevi üstlenen, ‘kâfiye + rediften’ oluşan ayak ve ortak dünya görüşleri, ortak söyleyişlere sebep olmaktadır. Ayrıca âşıkların gösterim esnasında içerisine girdikleri vecd hâli onları kalıplaşmış metin fikrinden uzaklaştırmakta, bu esnada türkünün çekirdeği ezberlenirken diğer unsurlar serbest bırakılmaktadır (Günay 1999, 182).

Âşık edebiyatında karşımıza çıkan diğer bir sorun da bir şiirin birden fazla şaire mal edilmesidir. Bu sorun hâlâ çözülememiş vaziyettedir. Walter Ong, “yazı ve matbaa kavramlarının varlığını bile bilmeyen, iletişimin yalnız konuşma dilinden oluştuğu

¹⁸ “Ayak, şiirde ahengi sağlamanın yanında anlam bütünlüğünün kurulmasına da yardımcı olmaktadır. Ayrıca âşıklar kendi şiirlerini ve usta-malı şiirleri ezberlerken şiirin aslı ve tamamı yerine ayağı, şiirin konusunu ve nazım türünü ezberlemekte, gerektiği zaman şiirleri bu bilgilerle yeniden inşa edebilmektedirler. Sözlü gelenekte sahibi belli şiirlerde varyantlaşma bu yolla meydana gelmektedir.” (Günay 1999: 182).

kültürleri, birincil sözlü kültür” (Ong 1995, 23-24) olarak nitelendirmektedir. Öcal Oğuz, “Birincil Sözlü Kültür Çağı ve Karac’oğlan” (Oğuz 2003, 31-39) isimli çalışmasında, birincil sözlü kültür çağına ait olan şairleri, sözlü kültür geleneği içerisinde ortak temsil yeteneğine sahip bir tip olarak değerlendirmek gerektiğini savunmaktadır. Buradaki tip teriminin, “sözlü gelenek içinde bireysel kimliklerinden sıyrılarak, belli bir tarzın yaratıcısı olarak ünlenen halk sanatçıları” (Oğuz 2003, 33) için kullanılabileceğini belirterek, “sözlü gelenek ortamının yaratma, nakletme, ezberleme ve hatırlama süreçlerinde ‘sahipsiz kalan’ şiirler, içeriklerine göre bu tiplerden birine mal edilmektedir” savını ortaya koymaktadır. Ayrıca, sözlü kültürlerde şiirlerin kalıplaşmış bir yapısı vardır. Hatta, “kalıplaşmış biçem, birincil sözlü kültürde sadece şiirde değil, hemen hemen tüm düşünme ve anlatım biçimine sahiptir” (Ong 1995, 40) ve “Asırlardır yazı yazmasını bilmelerine karşın henüz yazıyı içselleştirmemiş pek çok modern kültür, örneğin Arap ve Yunan gibi diğer Akdeniz kültürleri, kalıplaşmış düşünce ve anlatım biçimine hâlâ sıkı sıkıya bağlıdır.” (Ong 1995, 41). Bu noktada Öcal Oğuz, ferdî yaratıcılar olarak görülen halk şairlerini “kalıpları nakleden birer montaj işçisi” olarak değerlendirmektedir (Oğuz 2003, 32).

Öcal Oğuz’un tipleşme olarak değerlendirdiği olguyu, İlhan Başgöz “Karaca Oğlan” isimli eserinde ‘gelenek’ adı altında irdelemektedir (Başgöz 1992, 8).¹⁹ İsmail Gökem de, “Dadal Oğlu fenomeni” bağlamında saz şiirimizin sorunlarını ele aldığı çalışmasında Dadal Oğlu’nun sözlü kültür geleneği içinde ‘Çukurovalı Karaca Oğlan’ adı etrafında gelenekselleştiğini, zaman içinde oluşan bu gelenek içerisinde de Dadal Oğlu’na ait şiirlerin başka âşıklara, başka âşıklara ait şiirlerin de Dadal Oğlu’na mal edilmiş olabileceğini belirtmektedir (Gökem 2001a, 57). Biz de, birincil sözlü kültür çağı içerisinde bulunan, konar-göçer Türkmen aşiretlerine mensup şairlerin, bir tipe/geleneğe bağlı olarak değerlendirilmesinin gerekli olduğunu düşünmekteyiz.

¹⁹ Prof Dr. İlhan Başgöz, bu gün sözlü gelenek içerisinde geçerek bize kadar ulaşan, şairlerinden az ya da çok izler taşıyan şiirleri gelenek olarak değerlendirmektedir (Başgöz 1992, 23).

4.1. Abdurrahman²⁰ (FB 426: 166, 171-180):

Ceyhan'ın 'Hürü Uşağı' köyünde tahminen H. 1220 [M. 1803-1804]'de doğmuş ve aynı köyde tahminen H. 1270-1272 [M. 1853-1856] tarihlerinde ölmüştür. Karısı Ayişe [Ayşe], Pınarbaşı'nın Toklar nahiyesinin Emir Uşağı köyünde Afşar'dan Mızrakçı Oğlu'nun kızıdır.

171 ve 172. sayfalarda Abdurrahman'ın evlilik hikâyesi şu şekilde anlatılmıştır: Uzun müddet evlenmeyen Âşık Abdurrahman, daha sonra Pınarbaşı'nın 'Emir Uşağı' köyünde Emir Oğulları'ndan birinin kızıyla evlenmeye karar verir. Abdurrahman, kızın isteneceği sırada orada bulunmadığı için, kıza yakışıklı bir delikanlı gösterilerek, kızın gönlü yapılır. Gelin, Abdurrahman'ın köyüne geldiğinde karşısında gök gözlü, sarı benizli, kaba kemikli çirkin bir adam olan Âşık Abdurrahman'ı görünce, onu beğenmeyerek köyüne kaçır. Abdurrahman gelinin arkasından köye geldiğinde, kayın pederi kızı tekrar ona verir. Gelin, kocası tarafından sevildiğini anlayarak kocasına bağlanır. İki kız çocukları olur. Kızları Bünyan'ın İğdecik köyünde Türkmen Hacı Ömer Oğulları ile evlenmiştir. 175. sayfada anlatılan hikâye de ise, Abdurrahman kayın pederinin çadırına gelerek bir türkü²¹ söyler. Türkünün sonunda karşısındakinin damadı olduğunu anlayan kayın pederi, Abdurrahman'ı huzurundan kovarak, kızı beğendiği başka birine verir. Her vesile ile aşkını dile getiren Abdurrahman da sayılı âşıklardan olur.

Görüldüğü üzere, Fahri Bilge'nin Âşık Abdurrahman hakkında verdiği hikâyenin sonu farklı göstermektedir. Şüphesiz bu farklılığın ortaya çıkışında sözlü kültür ortamının etkisi büyüktür. Sözlü ortam içerisinde ortaya çıkan tarihî olgu ve gerçekler, kuşaktan kuşağa anlatıcılar vasıtasıyla söz ile aktarıldıkları için, kaynakların muhafaza ettiği bilgiler de tarihî zaman ve mekân boyunca değişime uğrayabilmektedir (Yıldırım 1998c, 93). Ayrıca âşığımızın yetiştiği dönemde sözlü kültür ortamının şartları hâkim olduğu için, hikâyesi de bir 'müellif hattı' niteliğinde yazılı olarak kayıt altına alınamamıştır (Görkem 2001a, 62).

²⁰ Bu âşık için ayrıca bk. Kalkan 1988, 24; Davutluoğlu 1981; Mirzaoglu 2003, 76,95,96,154-163; Kâmil 1981d, 7-8; Özdemir 1998, 79-104.

²¹ Türkü, 174. sayfadadır.

Defterin belirtilen sayfalarında Abdurrahman'a ait 10 adet türkölü hikâye bulunmaktadır. Bu türkölü hikâyeleri İlhan Başgöz'ün şiir-vak'alar tasnifine göre değerlendirdiğimizde, 166. sayfadaki türkölü hikâyenin "âşığın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak'a"; 171-179. sayfalarda yer alan türkölü hikâyelerin de "kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak'alar" olduğunu belirtmeliyiz. Fahri Bilge, 166. sayfadaki türkölü hikâyeye düştüğü dipnotta, "Âşık Abdurrahman'ın diğer türkölüleri hep kendi zevcesi için yazıldığı halde bu türkölü başka mevzuu için yazılmıştır" diyerek bu tasnife ışık tutmaktadır.

Fahri Bilge, 177. sayfadaki türkölü hikâyenin altına düştüğü notta: "Karaca Oğlan'ın ilk tab'ının 123'üncü sahifesinde böyle 'ziyâde' redifli bir türkölü vardır." demektedir. Bu ifade ile Fahri Bilge, Abdurrahman'ın türkölü hikâyesinin, Karaca Oğlan'ın şiirine benzerliğini vurgulamaktadır. Bu benzerliğin Umay Günay'ın (Günay 1999, 182) belirttiği gibi ayaklara bağlı olduğunu söyleyebiliriz.

4.2. Abdullah Kul²² (FB 426: İçindekiler):

Fahri Bilge, FB 426 numaralı defterinde yer alan şairleri, isimlerine ve bulundukları sayfa numaralarına göre sıralamıştır. Bizim de 'İçindekiler' adı altında defterin başına eklediğimiz bu bölümde, adı Âşık Abdurrahman'ın hemen üstüne sayfa numarası belirtilmemiş vaziyette yazılmış bir âşığımızdır. Hakkında sadece şu bilgiler kayıtlıdır: "Abdullah Kul, Yalıklıdır. Ber-hayattır [Sağ]. (Kurt Musa Oğlu diye söylüyor. Mavi defter 56-62.)."

Yukarıdaki bilgilerden hareketle, Fahri Bilge'nin derlemeleri yaptığı yıllarda (1938-1941) hayatta olan Abdullah Kul, 'Kurt Musa Oğlu' mahlasını kullanmaktadır. Fahri Bilge'nin işaret ettiği mavi defter ise ele aldığımız defterler içerisinde bulunmamaktadır. Abdullah'ın biyografisine ilişkin bilgilerin ve ona ait şiirlerin belirtilen defterde olması kuvvetle muhtemeldir.

²² Bu âşık için bk. Işık 1963, 104, 111; Özdemir 1998, 17-18.

4.3. Âbid²³ (FB 426: 81):

Kayserili'dir. Vaktinin çoğunu gezmekle ve gittiği memleketlerin halk şairleriyle meydan olarak tekerlemeler yapmakla geçirmiş, en çok koşma ve semaî ile göze çarpmış bir şairimizdir. I. Dünya Savaşı'ndan biraz önce ölmüştür. Fahri Bilge, Âbid hakkında bu bilgileri verdikten sonra, Sadeddin Nüzhet Ergun'un "Halk Şairleri" adlı kitabının 23. sayfasına işaret etmektedir.²⁴

Defterde Âbid'e ait bir adet gazel biçiminde divan bulunmaktadır. Divanda, aşk konu edilmiştir.

4.4. Ali Afkar Kırbyık²⁵ (FB 588: 10):

Biyografisine ilişkin hiçbir bilgi verilmemiştir. Yalnızca 1927'deki kıtlık için söylediği bir manzume ile üç adet koşma tarzında yazılmış şiiri bulunmaktadır. Fakat, kaynaklarda 'Ali Kırbyık' olarak bilinen bu âşığımızın biyografisi hakkında fazla bilgi bulunmaktadır.

4.5. Ali Bey (FB 564: 142-143):

Ağcakoyunlu²⁶ aşiretinin beylerindendir. XVII. asırda yaşamıştır. Ali Bey'in Karaca Oğlan soyundan geldiği belirtilmektedir.

Defterde Ali Bey'e ait bir adet türkölü hikâye bulunmaktadır. Türkölü hikâyesinin vak'a kısmında, Ağcakoyunlu aşireti ağalarından Dindahar Oğlu'nun kızını görmesi, onu beğendiğini mayaya [dişi deveye] teşbih etmek suretiyle ifade etmesi anlatılmaktadır. Türkölü hikâyeyi, "kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-

²³ Bu şair için ayrıca bk. Ergun 1936, 2; Kalkan 1988, 44; Satoğlu 2002, 2.

²⁴ Yaptığımız araştırma sonucunda Fahri Bilge'nin, Âbid ile ilgili bütün bilgileri bu kaynaktan aynen alarak aktardığını gördük. Bunun için bk. Ergun 1936.

²⁵ Bu âşık için bk. Kalkan 1988, 75; Satoğlu 2002, 262; Kalkan 1991, 111.

²⁶ Ağcakoyunlu aşireti, Bozok (Yozgat) bölgesinde yaşayan aşiretlere aittir. Bu aşiretin, İran'daki son Türk sülalesi olan Kaçarların, Anadolu'daki oymaklarından biri olduğu bilinmektedir (Sümer 1999, 176-177).

vak'alar" içerisinde değerlendirebiliriz. Fahri Bilge'nin Anber Ağa'dan derlediği bu trkl hikâyeyi Anber Ağa da, 9 yaşında iken amcasının oğlu Ruşen'den öğrenmiştir.

Ali Bey, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.6. Ali Dndar²⁷ (FB 426: 329):

Bünyan'ın Akkışla köyünde yaşıyan Trkmenlerdendir. Fahri Bilge, derlemeleri yaptığı yıllarda Ali Dündar'ın 18 yaşılarında olduğunu aktarmaktadır. Yine derlemelerin yapıldığı yıllarda Ali Dündar, Pazarören Ky Enstitüsü'nde öğrencidir. Defterde çok okuyan, az yazan, kuvvetli şiirleri bulunan bir ğrenci olarak tanıtılmaktadır. Ayrıca, şiir sahasında iyi bir yetenek olarak görülmekle birlikte; fikir sahasında kendisini daha çok gösterecek bir yetenek olduğu ifade edilmiştir. Şiirlerinden rnekler kaydedilmemiştir.

Fahri Bilge'nin, Ali Dündar'ın biyografisine ilişkin verdiği bilgilerden hareketle, onu yakından tanıdığını söyleyebiliriz.

4.7. Arslan Oğlu (FB 426: 170-171):

Afşar aşiretine mensuptur. XVIII. asırda doğmuştur. Tahminen 70 sene yaşıdığı rivayet edilen âşığımız, Afşarlar'ın Bozok'a sürüldüğü H. 1265 [M. 1848-1849] Mart'ında hayattadır. Vefat tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, Afşarlar'ın Bozok'tan dönüşlerinde Pınarbaşı ile Pazarviran (Pazarören) arasında bulunan köylerden birine yerleşmiş ve orada muhtemelen H. 1270-1280 [M. 1853-1864] yılları arasında vefat etmiştir.

Arslan Oğlu'nun biyografisine ilişkin verilen bu bilgilerden hemen sonra, Afşarlar'ın Bozok'a sürüldüğünde söylendiği belirtilen bir destanı verilmiştir; fakat destanda mahlas geçmemektedir.

²⁷ Bu şair için ayrıca bk. Kalkan 1988, 142; Satoğlu 2002, 93.

‘170’inci sahifeye ilave’ adı altında verilen diğer bir sayfada da Arslan Oğlu’nun mahlasının geçtiği ve H. 1264 [M. 1847-1848]’te Afşarlar’ın Bozok’a iskân etmek için sürülüşünde söylendiği belirtilen başka bir türkölü hikâyeye bulunmaktadır. Ayrıca türkölü hikâyenin sonunda Afşarlar’ı Bozok’a iskân etmekle görevli kişinin Çapan Oğulları’ndan Mecit Paşa olduğu belirtilmektedir. Aynı sayfanın devamında Abidin Bey’in vurulduktan sonra söylenildiği ifade edilen “-en/-am ağlasın” ayaklı türkölü hikâyeye ile Abidin Bey’i tanıtan bilgiler yer almaktadır. Bu türkölü hikâyenin tapşırma dörtlüğü bulunmamaktadır. Aynı türkölünün 334. sayfadaki çeşitlemesinde de tapşırma dörtlüğü bulunmamaktadır. Kaynaklarda bu türkölü hikâyenin Dadal Oğlu’na ait olduğunu görmekteyiz (Görkem 2002, 133). Bozok’taki Pehlivanlı beylerinden olan Abidin Bey’in (Sümer 1999, 288) ölümünden duyulan acıyı dile getiren ve ağıt karakteri gösteren bu türkölü hikâyenin, Dadal Oğlu’na da ait olduğunu düşünmüyoruz. Bu türkölü hikâyenin, onun ölümünden sonra yakınları tarafından yakılmış bir ağıt olduğunu söyleyebiliriz.²⁸

Kaynaklarda Afşarlar’ın Bozok’a iskân edilişi hakkında kesin bilgiler bulunmamaktadır. Fahri Bilge’nin, ‘Arslan Oğlu’ adı altında kaydettiği bilgilerde ise, bu iskân olayının zamanı konusunda üç farklı tarih belirtilmiştir. Şüphesiz bunda, bu metinlerin “sözel hafıza”ya dayalı olarak aktarımının etkisi büyüktür. Fakat, Afşarlar’ın Bozok’a iskânını anlatan bu metinler ‘Sözlü Afşar Tarihi’ oluşturulmasında büyük öneme sahiptir.

Arslan Oğlu, Fahri Bilge’nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.8. Arslan Paşa Oğlu (FB 426: 251, İçindekiler):

Türkmen’dir. Ramazan Oğulları’nın²⁹ obasındandır. Fahri Bilge’nin derlemeleri sayesinde tanıdığımız Arslan Paşa Oğlu, Anber Ağa’dan edinilen bilgilere göre, tahminen III.Selim [1789-1807] zamanında Çukurova’da yaşamış derebeylerdendir. Tarsuslu Kelin Oğlu’nun zulmüyle beyliğini kaybeden Arslan Paşa Oğlu, Afşar Osman

²⁸ Prof. Dr. Pertev Naili Boratav konuları bakımından türkölü tasnifinde ağıtları, “lirik” nitelikteki türkölüler içinde değerlendirmektedir (Boratav 1988a, 150-151).

²⁹ Ramazan Oğulları, Üçoklar’ın hâkim boyu olan Yüreğirler’in Adana bölgesinde kurmuş oldukları beyliğin adıdır. Bunların Adana’nın güneyinde Seyhan ile Ceyhan arasında kışladıklarını; kuzeyde Kızıl Dağ ve Üç-Kaplı yaylasında yayladıklarını görüyoruz (Sümer 1999, 344,345).

Bey'in himayesine girerek beyliğini tekrar kazanmıştır. Kelin Oğlu, Tarsuslu eşrafındandır. Silifke mıntıkasında başına bir kısım asker toplayarak, o mıntıkayı ve Adana taraflarını titretmiş, bu mıntıkların beylerini mağlup ederek, idareyi tamamen ele geçirmiştir. Yedi sekiz ay kadar süren hükümdârlığı, Afşar Osman Bey kumandasındaki Cerid ve Afşar'dan oluşan 2000 atlının hücumuyla sona ermiş ve Kelin Oğlu, askerleriyle birlikte öldürülmüştür.

Bu bilgilerden sonra Arslan Paşa Oğlu'na ait, vak'a kısmında Yusuf Bey ile İmirze Oğlu Hasan Bey arasındaki mücadele dolayısıyla söylendiği belirtilen bir türkölü hikâyeye verilmiştir. Türkölü hikâyeyi, "tarihî karakter taşıyan şiir-vak'alar" içerisinde değerlendirebiliriz. Ayrıca Bilge, 'Tarihçe'nin³⁰ 74. ve 75. sayfalarını işaret ederek, türkölü hikâyeyi aydınlatan diğer bilgilerin bu defterde bulunduğunu belirtmektedir. Fahri Bilge'nin kaynak şahısları Halil Kâhya ile Yusuf Fakı, bu türkölü hikâyenin Dadal Oğlu'na ait olduğu iddiasındadır. Bu türkölü hikâyenin Dadal Oğlu'na ait olduğu konusunda kaynak şahıslarla aynı görüşü paylaşan araştırmacılarımız da bulunmaktadır (bk. Görkem 2002, 197; Özdemir 1985, 195).

Arslan Paşa Oğlu, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.9. Âşık Ahmet³¹ (FB 426: 228-229):

Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz Âşık Ahmet, Sarız nahiyesindeki Afşarlardandır. Doğum tarihi bilinmeyen Âşık Ahmet ile ilgili şu rivayet bulunmaktadır: I. Dünya Savaşı esnasında asker kaçağı olarak o mıntıkada [Sarız'da] kalmış, bir Kürt'ün yanında durmak istemiş. Lâkin o sırada Kürt'ün evinde güzel bir gelin varmış. Kocasını ise geline yakışmayacak derecede çirkin ve beceriksizmiş. Gelinin ondan pek de memnun olmadığını hisseden Âşık Ahmet, geline 228. sayfadaki türkölü hikâyeyi söylemiştir.

³⁰ 'Tarihçe' olarak bahsedilen eser, "Avşar Boyunun Beyânındadır" (Yz. FB 582) adlı defterdir.

³¹ Ayrıca bk. Ergun 1936, 296.

Fahri Bilge yukarıdaki vak'aya dayanarak, Âşık Ahmet'in I. Dünya Savaşı esnasında asker kaçağı olmasından dolayı o sıralarda otuz yaşlarında bulunduğunun tahmin edilebileceğini belirtmektedir. Ayrıca "ne vakit öldüğü belli değilse de hâlen ber-hayat [sağ, diri] olmadığı muhakkaktır" denilmektedir. Daha sonra Âşık Ahmet hakkında söylediklerini özetleyen Fahri Bilge, onun 19. asrın ikinci yarısının sonlarında doğduğunu ifade etmektedir.³²

Defterin 228. sayfasında bulunan türkülü hikâyeyi, "kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak'alar" içerisinde değerlendirebiliriz.

Âşık Ahmet, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.10. Âşık Ali (FB 564: 179a):

Everekli Çakır Oğlu Ali namıyla tanınmaktadır. Biyografisi hakkında başka bilgi kaydedilmemiştir.

Defterde bir adet türkülü hikâyesi bulunmaktadır. Vak'a kısmı yazılmayan bu türkülü hikâyede sevgili konu edilmiştir. Türkülü hikâyeyi, "kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak'alar" içerisinde değerlendirebiliriz.

Âşık Ali, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.11. Âşık Ali (FB 426: 208-209):

Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz Âşık Ali, Cerid aşiretinin en eski âşıklarındandır. Anadolu Selçuklu Devleti'nin ortaya çıkmasından sonra (XII. yüzyıl) yaşamıştır.

³² Defterde bu ifade "Hulâsa Âşık Ahmet, 19'uncu asrın ikinci nısfının son yarısında doğmuş, Avşar aşireti içinde 30-40 yıl kadar /.../" şeklinde verilmiştir.

Lord Raglan, yazılı kayıtlara dayanmayan bilginin en fazla 150 yıl süreyle halk hafızasında yaşatılabileceğini söylemektedir (Ersoy 2005, 85). Âşık Ali'nin biyografisine ilişkin bu bilginin sekiz asır yaşatılmış olması oldukça ilgi çekicidir.

Defterde Âşık Ali'ye ait vak'a kısmı bulunmayan bir adet türkölü hikâye bulunmaktadır. Türkölü hikâyeyi, "tarihî karakter taşıyan şiir-vak'alar" içerisinde değerlendirebiliriz.

Âşık Ali, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.12. Âşık Ali³³ (FB 426: İçindekiler, 239, 241):

Âşık Ali'nin biyografisine ait bilgiler defterin 'İçindekiler' kısmında bulunmaktadır. Burada şu bilgiler verilmiştir: "Ali – Alevî, Türk (Ali, Sarız nahiyesinin merkezi olan Köy Yeri'nde Kör Ömer Oğulları'ndan genç bir çocuktur. Bir kızı mevcuttur.)" Bu ifadelerden hareketle Âşık Ali'nin, Sarız'ın merkezi Köy Yeri'nde yaşamış Kör Ömer Oğulları'na mensup genç bir âşık olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca 'Alevî-Türk' ifadesinin de, onu bölgede yaşayan 'Alevî Kürt'lerden ayırmak maksadıyla yazıldığını düşünebiliriz.

Âşık Ali'ye ait vak'a kısmı bulunmayan altı adet türkölü hikâye bulunmaktadır. Türkölü hikâyeleri "kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak'alar" içerisinde değerlendirebiliriz. Fahri Bilge tarafından 241. sayfadaki "-el + i güzeldir" ayaklı türkölü hikâyenin, Sadeddin Nüzhet Ergun'un "Karaca Oğlan" (1927) kitabının 161. sayfasındaki Karaca Oğlan şiirini hatırlattığı yönünde bir not düşmüştür.³⁴ Bu da Âşık Ali'nin Karaca Oğlan geleneği içerisinde yer alan âşıklarımızdan olduğunu işaret etmektedir.

Âşık Ali, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

³³ Ayrıca bk. Kalkan 1988, 28.

³⁴ İki şiir üzerine yaptığımız incelemede, birbirine oldukça benzer metinler olduklarını tespit ettik. Bunun için bk. Yüce 1999.

4.13. Âşık Ali³⁵ (FB 426: 240):

Pınarbaşı'nın Toklar nahiyesinin Melikviran köyünde Ali Cingöz Oğulları'ndan Türk Aliler'den Halil'in oğludur. H. 1318 [M. 1901-1902]'de doğmuştur. Ümmîdir. H. 1342 [M. 1925-1926]'de askerliğini yapmıştır. Karaca Oğlan, Seyrânî, Dadal Oğlu, Cingöz Oğlu gibi âşıkların etkisiyle türkü söylemeye başlamıştır.

Âşık Ali'nin dördü erkek, üçü kız olmak üzere yedi çocuğu olmuştur. Fahri Bilge'nin derlemeleri yaptığı sırada 40 günlük olan ikiz çocukları bulunmaktadır.

Fahri Bilge, Âşık Ali ile Pınarbaşı'nda üç gün görüştüğünü ve bu görüşmede birçok âşığa ait çok sayıda türkü öğrenip yazdığını kaydetmiştir. Ayrıca Âşık Ali'nin Seyrânî'nin şiirlerini çok iyi bildiğini aktarmaktadır.

Âşık Ali, uzun boylu, zayıfça, esmer simalı, mavi gözlü, siyah saçlı, kumral ve uzunca bıyıklı, keskin nazarlı bir zâttır.

Defterde Âşık Ali'ye ait bir adet vak'a kısmı bulunmayan türkölü hikâye bulunmaktadır. Türkölü hikâyeyi, "kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak'alar" içerisinde değerlendirebiliriz.

Âşık Ali, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.14. Âşık Ali (Kul Şeyh Ali)³⁶ (FB 426: 250):

Anber Ağa'nın rivayetine göre Âşık Ali (Kul Şeyh Ali), 250 sene önce³⁷ yaşamış Beğdili³⁸ aşireti şairlerindendir. Yirmi parçaya yakın türkölü hikâyesi vardır. Defterde

³⁵ Ayrıca bk. Yalçın 1939a; Bayrı 1959.

³⁶ Ayrıca bk. Şahin, 1962.

³⁷ FB 426 numaralı defterin tarihini (1938-1941) dikkate alırsak, '250 sene önce' şeklindeki zaman ifadesinden 1690'lı yılların öncesini işaret ettiğini söyleyebiliriz.

³⁸ Beğdililer Kuzey Suriye'deki Türkmenlerin Bozok kolunu meydana getiren boylardan biri idi. Bunlardan mühim bir kol Safevî devletinin kuruluşuna katılmak için İran'a gitmiştir. XVI. yüzyılda Boz Ulus ve Yeni İl arasında Kuzey Suriye'deki ana koldan ayrılmış Beğdili kolları görüldüğü gibi, İç-il bölgesinde de müstakil bir Beğdili oymağı bulunmaktadır (Sümer 1999, 301).

vak'a kısmı bulunmayan biri semaî tarzında, ikisi koşma tarzında üç türkölü hikâyesi bulunmaktadır.

Âşık Ali (Kul Şeyh Ali), Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.15. Âşık Ali (Yeğen Ali) (FB 426: 248):

XV. asırda yaşamış Afşar âşıklarındandır. Dulkadir Oğulları'nın tanınmış adamlarından Hasan Paşa'nın yeğeni olarak gösterilmektedir. Hasan Paşa'nın da Afşar olduğu halde Dulkadir Oğulları cemaatinde bulunduğu belirtilmiştir.³⁹

Âşık Ali (Yeğen Ali), Âşık Yunus'un arkadaşı olarak gösterilmiştir. Gerek bu bilgilerden, gerekse de aynı defterin 164. sayfasındaki malûmattan Âşık Yunus'un da aynı yüzyılda yaşayan Afşar âşıklarından olduğunu görmekteyiz .

Defterde Âşık Ali'ye ait, vak'a kısmında Dulkadir Oğulları zamanında Halep'in Mısır idaresine geçmesinde söylenildiği belirtilen bir türkölü hikâye bulunmaktadır. Türkölü hikâyeyi, "tarihî karakter taşıyan şiir vak'alar" içerisinde değerlendirebiliriz. Fahri Bilge, bu türkölü hikâyenin Sadettin Nüzhet Ergun'un "Karaca Oğlan" adlı kitabının 75. sayfasındaki türkölü benzerliğini işaret etmektedir. "Fakat bu daha eskidir." şeklindeki ifadesi, Âşık Ali'nin Karaca Oğlan'dan daha önce yaşadığına ilişkin görüşünü yansıtmaktadır.

Âşık Ali (Yeğen Ali), Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

³⁹ Dulkadir Oğulları, XIV. yüzyılda Kuzey Suriye'de yaşayan Türkmenlerin Bozok kolunu teşkil eden Bayat, Afşar ve Beğdili boylarının üçünden veya ikisinden (Bayat –Afşar) çıkan ailelerden biri olarak kabul edilmektedir (Sümer 1999, 242). Faruk Sümer, Dulkadir Oğulları'nın hizmetinde daima Bayat boyunun bulunduğunu belirtmektedir ki, bu ifade, Fahri Bilge'nin Hasan Paşa hakkında verdiği bu bilgiyi doğrulamaktadır (Sümer 1999, 242).

4.16. Âşık Ali⁴⁰ (FB 426: 248):

XVIII. asırda yaşamış Afşar âşıklarımızdandır. Hakikî kimliğinin bilinmediği belirtilmiştir. Âşık Ali'nin biyografisine ilişkin bilginin kırmızı küçük defterin 40. sayfasında olduğu ifade edilmektedir.⁴¹ Ayrıca Âşık Ali'ye ait bir adet türkölü hikâyeye bulunmaktadır. Türkölü hikâyeyi, “tarihî karakter taşıyan şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz. Türkölü hikâyenin hemen altına düşülen not ile “Tarihçe [FB 582]”nin “Osmanlı İdaresine Geçiş” bölümüne dikkat çekilmektedir.

Âşık Ali, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.17. Âşık Ali Paşa (Öksüz Oğlan)⁴² (FB 426: 205,212-214, 216-219):

Fahri Bilge, bu âşığın tahminen 250 sene evvel yaşamış Afşar âşıklarından olduğunu belirtirken, aktif taşıyıcı⁴³ Anber Ağa'nın bu görüşü paylaşmadığını belirtmektedir.

216. sayfada Anber Ağa'nın rivayetine göre kaydedilen bu âşığın, Afşar aşiretinden olduğu ve daha çok ‘Öksüz Ali’ namıyla bilindiği aktarılmıştır. Bu sayfada “Öksüz Ali” adı altında kaydedilen bu âşığın biyografisi, 213. sayfada yer alan türkölü hikâyenin vak’a kısmında verilmiştir. Bu hikâyeye göre Öksüz Ali, H. IX. asrın [M. XV.asır] sonlarında Maraş’ta veya Çukurova’da oturan Afşar aşireti eşrafından çok zengin birinin oğludur. Babası sağ iken, ‘Ali Paşa’ adıyla anılan servet ve itibar düşkünü amcasının kızı ile beşik kurtmesi yapılır. Fakat babası ölünce, Öksüz Ali'nin çocukluğundan istifade eden amcası, babasının bütün servetine konar. Evlenme çağına geldikleri zaman da kızını Öksüz Ali'ye vermekten vazgeçer. Öksüz Ali'yi çok seven kız, ondan ayrılmayı istemediği için, Âşık Ali'yi aşiret arasından kaçırmaya teşvik eder. İki âşık oradan kaçarak, Kırşehir civarında Mucur Özü denilen yere gelirler. Burada bir ağanın evine sığınır. Kızın güzelliğini gören ağa, kıza tutulur. Öksüz Ali yanındayken kıza kavuşamayacağını anlayınca, asaletini muhafaza etmek maksadıyla o sırada yanına

⁴⁰ Ayrıca bk. TDEA 1, 108.

⁴¹ Bu ifade, içerisinde âşıkların/şairlerin bulunduğu ‘kırmızı küçük’ bir defterin varlığını ortaya koymaktadır. Fakat, bu defter hakkında hiçbir bilgimiz bulunmamaktadır.

⁴² Ali Paşa (Öksüz Oğlan), biyografik halk hikâyesidir. Bu konuda bk. Eberhard 2002, 43-45, 119; Davutluoğlu 1982a, 9-11; Mirzaoğlu 2003, 165-166 ; Kum 1963, 60-61; Yalçın 1936, 65-71.

⁴³ Aktif taşıyıcı, sözlü kültür geleneğini canlı ve aktif bir şekilde, profesyonelce yaşatan kişidir.

gelen müfrezeye, Öksüz Ali'nin kanlı katil olduğunu söyler. Evraklar hazırlanır ve Öksüz Ali tutuklanarak İstanbul'a götürülür. Kız ile evlenmek isteyen ağa, kızın: "Emmimin oğlundan başka erkeğe varmam." cevabıyla reddedilir. Öksüz Ali, İstanbul'da hapishanede iken kızın bulunduğu yerden "Molla" adında biri İstanbul'a gider. Öksüz Ali, Mucur'dan tanıdığı Molla'yı görerek bir türkü söyler.⁴⁴ Öksüz Ali, bu türküyü Molla'ya söyledikten beş on gün sonra hapishaneden kurtulur. Lâkin bu esnada, ağa tarafından kızı Ali'nin öldüğü söylenerek kızın ister istemez gönlü yapılır. Hatta, kızı daha da memnun etmek için büyük bir düğün hazırlığı yapılır ve düğüne o civardaki herkes davet edilir. Öksüz Ali hapishaneden kurtulup Mucur Özü'ne geldiğinde bu duruma şâhit olarak, üzüntüsünden kendisini kaybedecek hâle gelir. Fakat dengesiz hareket ettiği takdirde neticenin fena olacağını düşünerek aklını başına toplar. Kıyafetlerini değiştirip, sazını omzuna alarak ortaya çıkar. İlk karşılaştığı adamlar: "Âşık, iyi rast geldin. Bizim ağanın düğünü var. Sana iyi bahşış verir." diyerek, Öksüz Ali'yi evlerine götürürler. Öksüz Ali, adamlara düğünün mahiyetini sorduğunda, "Maraş ilinden bir delikanlı ile bir kız kaçıp, geldi. Oğlanı katil katil diye ağa İstanbul'a gönderttiği için şimdi onu öldü diyorlar. Ağa kızı alıyor." cevabını alır. Bunun üzerine Öksüz Ali : "Kızın gönlü var mı?" diye sorunca adamlar da: "Kızın gönlü yok. O zavallı, 'Emmim oğlu, öksüzüm. Bir daha elime geçer m'ola' diye bir yumup kırk döküyor." cevabını verirler. Öksüz Ali bu cevabı alınca içini çekerek, durumunu korumaya çalışır. Daha sonra hep beraber kalkıp, düğün evine giderler. Öksüz Ali, o akşam düğün evinde kızı görmek ve kendisini tanıtmak fırsatını bulamaz. Sabah olunca Öksüz Ali ve adamlar 'Boz Gedik' diye anılan bir mevkie gidip, orada otururlar. Kızın da orada gezindiğini gören adamlar, Öksüz Ali'ye kızı işaretlerle gösterirler. Bu esnada Öksüz Ali, sazını eline alarak bir türkü⁴⁵ söyler.⁴⁶ Akşam olunca Öksüz Ali ile arkadaşları yine düğün evine giderler. Öksüz Ali, düğün evinde türküler söyler. Âşığın sazını ve türküsünü duyduğu için, kız da o gün pek neşesiz görünür. Bunun üzerine kızı: "Ne duruyorsun. Bir il ağasına varıyon. Senin evvelki nişanlın bir öksüz oğlan. Yürü, kalk. Odaya âşık gelmiş. Saz çalıyor; güzel çağırıyorlar. Sen de var, türküsünü dinle de gamın, kasavetin dağılsın." derler. Kız da kendisine arkadaş olan birkaç kız ve gelin ile âşığın bulunduğu çadıra doğru gider. Kızın geldiğini gören Öksüz

⁴⁴ Hikâyenin bundan sonraki kısmı, türkü ile birlikte 213. sayfada bulunmaktadır.

⁴⁵ Bu türkü 214. sayfadadır.

⁴⁶ Bu türkünün hemen altına, Öksüz Ali'nin, sevgilisi tarafında kendisine 'öksüzüm' denildiğini duyduktan sonra söylediği bu ilk şiir ile bundan sonraki türkülerinde seve seve bu mahlası kullanmaya başladığı yazılmıştır.

Ali, sevgilisi gelince bir türkü söyler.⁴⁷ Kız bu türküyü işitince sevgilisini geldiğini iyice anlar; fakat büsbütün renk vermez. Yatma zamanı gelince orada Öksüz Ali'ye bir yatak hazırlanır. Âşığın yatağını gören kız, gece kaçıp âşığın yanına gelir. Birbirine sarılan âşıklar sonunda kaçmaya karar verirler. Düğüne gelenlerin atlarından iki at beğenerek batıya doğru kaçarlar.⁴⁸

Bu hikâye ile birlikte, defterin 216-217. ve 218. sayfalarında bulunan yukarıdaki hikâye ile eş-metin⁴⁹ özelliği gösteren başka hikâyeler de bulunmaktadır.⁵⁰ Ayrıca 216-217. sayfalarında bulunan hikâyenin sonuna, Öksüz Ali etrafında gelişen bu olayların Afşarlar'ın Bozok'a sürüldüğü⁵¹ sırada cereyan ettiği, bundan dolayı da Öksüz Ali'nin bir asır önce [1800'lü yıllarda] yaşadığı kaydedilmiştir. Ayrıca, Afşarlar'ın Bozok'tan kaçışında Döne ile beraber Pınarbaşı'na gelip yerleştikleri, şu anda sağ olan evlat ve torunlarından kimlerin bulunduğu bilinmediği ifade edilmiştir.

Yukarıda, Öksüz Ali'nin biyografisine ilişkin bilgilerin biyografik halk hikâyesi içerisinde aktarıldığını görmekteyiz. Hatta, bu hikâyenin çeşitlendiğini [varyantlaşma] gösteren başka metinler de bulunmaktadır. Âşık Ali'ye ait türkölü hikâyeleri, “kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak’alar” ile “âşığın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz.

4.18. Âşık Battal (FB 426: 316):

Toklar nahiyesinin Emir Uşağı köyündendir. Âşık Battal'a ait, vak'a kısmında I. Dünya Savaşı esnasında, Toklar'ın nahiye müdürü Kara Müdür'e ve azalarına zem [yerme, kınama] maksadıyla söylendiği belirtilen bir türkölü hikâye bulunmaktadır. Türkölü

⁴⁷ Bu türkü 217. sayfada bulunmaktadır.

⁴⁸ Fahri Bilge, hikâyenin sonunda, 218. ve 219. sayfadaki türkülerin de hikâyenin arasına yerleştirileceğini hatırlatmaktadır.

⁴⁹ “Birbirine daha çok benzeyen metinlerden şu ya da bu şekilde farklılaşmış metinler ‘eş-metin’dir.” (Oğuz 2000c, 27)

⁵⁰ Bu noktada Prof. Dr. Öcal Oğuz'un şu görüşleri oldukça önemlidir: “Halk bilimi metinleri teatral bir ortamda yaratılmakta, yaşatılmakta ve nakledilmektedir. Bu bakımdan halk bilimi metinlerinin bir yaratıcısı olduğu gibi, bir de dinleyicisi veya dinleyici grubu bulunmaktadır. Anlatıcı ile dinleyici arasındaki ilişki bir anlatım ortamında gerçekleşmekte ve bu ortam, metni şekillendirmektedir. Ortam değiştikçe metin değişmekte ve değişen her ortam bir benzer metin (versiyon) veya eş-metin (variant) yaratmaktadır.” (Oğuz 2000a, 91).

⁵¹ Afşarlar'ın Bozok'a sürülmesi hakkında bk. “Arslan Oğlu”.

hikâyeyi, “âşığın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz.

Fahri Bilge’nin verdiği bilgilere dayanarak, Âşık Battal’ın I. Dünya Savaşı sırasında yaşadığı bilinen Afşar âşıklarından olduğunu söyleyebiliriz.

Âşık Battal, Fahri Bilge’nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.19. Âşık Fâzıl (FB 426: 256-257):

Afşar aşiretine mensuptur ve ailesi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Defterde Âşık Fâzıl’ın yaşadığı zamana dair çelişkili ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadelerden hareketle, Âşık Fâzıl’ın XVI. veya XIX. asırda yaşadığını söyleyebiliriz. Ayrıca, ‘Dadal Oğlu’ olabileceğinin de ihtimal dâhilinde tutulması, onun biyografisine farklı bir boyut kazandırmaktadır.

Defterde Âşık Fâzıl’a ait, vak’a kısmı bulunmayan beş adet türkölü hikâye kaydedilmiştir. Sayfa 256’daki “-al + ister göynüm” ayaklı türkölü hikâyenin ‘Âşık Veli’ mahlasıyla kaydedilmiş olması da, Fahri Bilge’nin Âşık Fâzıl’ın biyografisine ilişkin tereddüdünü göstermektedir.⁵² Yine aynı sayfada yer alan “-z + inan” ve “-l + verseñ başa” ayaklı türkölü hikâyelerin Karaca Oğlan şiirleriyle olan benzerliği Sadeddin Nüzhet Ergun’un “Karaca Oğlan” isimli eseri kaynak gösterilerek işaret edilmektedir. Bu da, Fahri Bilge’nin derlemeleri yaparken mukayeseli bir araştırma ve çalışma anlayışına sahip olduğunu göstermesi açısından oldukça dikkat çekicidir. Âşık Fâzıl’a ait türkölü hikâyeleri, “âşığın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz.

Âşık Fâzıl, Fahri Bilge’nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

⁵² Bu noktada Âşık Fâzıl’ı ve Veli/Fâzıl mahlasları altında değerlendirilen şiirleri ‘Dadal Oğlu olgusu’ bağlamında değerlendirebiliriz. Bu konu hakkında bk. Görkem 2001a, 57-66; Görkem 2002.

4.20. Âşık Güllü (FB 426: İçindekiler):

Biyografisi hakkında, sadece “Zelfin köyünden Tekerek Oğulları’ndan Kenan Çavuş’un kaynanası” ifadesi bulunmaktadır.

Âşık Güllü, Fahri Bilge’nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.21. Âşık Halil⁵³ (FB 426: 136-137):

Afşar aşiretine mensuptur. Aşiretle beraber kışın Çukurova, Rakka taraflarında; yazın Pınarbaşı’nda yaylayan Âşık Halil, 100 sene kadar yaşamış ve tahminen 250 sene önce vefat etmiştir.

Vak’a kısmı bulunmayan üç adet türkölü hikâyesi bulunmaktadır. 136. sayfada yer alan türkölü hikâyeyi, “tarihî karakter taşıyan şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz. 137. sayfada yer alan türkölü hikâyeleri de, “âşığın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz. Ayrıca 136. sayfadaki türkölü hikâyenin altına düşülen not ile, Afşar Tarihçesi’nin [FB 582] 39. sayfasına dikkat çekilmektedir.

Âşık Halil, Fahri Bilge’nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.22. Âşık Halil⁵⁴ (FB 426: 215):

Son asırda yaşayan Afşar âşıklarındandır.⁵⁵ Hakikî hüviyetinin öğrenilemediği ifade edilen bu âşık hakkında başka bilgi verilmemiştir.

⁵³ Ayrıca bk. Kalkan 1991, 95.

⁵⁴ Ayrıca bk. Davutluoğlu 1984, 10-11; Aslan 1988, 7-9.

⁵⁵ Afşar olduğunu, şiirindeki “Avşar Halil verdi zatı” mısraından çıkarıyoruz.

Âşık Halil'e ait, vak'a kısmı bulunmayan bir adet türkölü hikâyeye bulunmaktadır. Türkölü hikâyeyi, "kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğerkonulara bağli şiir-vak'alar" içerisinde değerkendirebiliriz.

Âşık Halil, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.23. Âşık Halil⁵⁶ (FB 426: 236-238):

Sarız'ın Yalak köyünden Celil Oğulları'ndan Celil'in oğludur. H. 1301 [M. 1883-1884]'de doğmuştur. Çocukluğunda köy imamından ders görmüş, daha sonra sırasıyla; Pınarbaşı'nda Mehmet Ali Medresesi'nde ve Kayseri'de Harputlu-zâde Kâzım Efendi'nin medresesinde okumuştur. I. Dünya Savaşı'nın ilânından birkaç sene evvel - H. 1321-1322 [M. 1904-1905] senelerinde- Pınarbaşı'nda Arazi Tahrir Komisyonu'nda bulunmuş, bu vazife sona erince köyüne gelerek ziraatçılıkla uğraşmıştır. Köyüne döndükten sonra, tahminen H. 1325 [M. 1906-1907] veya H. 1326 [M. 1907-1908] senesinde babası ölmüştür. Babasında kalan büyük servetin günden güne azalması ve hayvanlarının hastalıktan ölmesi Âşık Halil'i çaresiz bırakmıştır. Daha sonra I. Dünya Savaşı'na katılarak, Kafkas Cephesi'nde askerlik yapmıştır. Mütarekeden sonra da köyüne dönmüştür.

Âşık Halil, arazi tahrir vazifesi ile Uzunyayla'da dolaştığı sıralarda, bu mınıtkada bulunan Kaynar nahiyesinin Demirci Ören köyünden Çerkez Hacı Musa Bey'in kızı Fadime ile evlenmiştir. Kendisinin I. Dünya Savaşı'na katılmadan evvel bir kızı ile iki oğlu (Mustafa, Rüşdü); savaştan döndükten sonra da bir kızı olmuştur.

Âşık Halil, I. Dünya Savaşı'ndan sonra köyüne döndüğü zaman elinde hiçbir şey kalmadığı için çok zahmet çekmiştir. Daha sonra, köyünün en uzun müddet köy müdürlüğünde bulunan Eşef Oğlu Mehmet Ağa'nın oğlu Hasan Ağa ile Hasan Ağa'nın arkadaşı H. 1315 [M. 1896-1897] doğumlu Alişir Ağa'dan çok yardım görmüştür. Hatta Âşık Halil, Kuvâ-yi Milliye hareketi içerisinde yer almış, bu hareket içerisinde Alişir Ağa ile beraber çalışmıştır.

⁵⁶ Bu âşık için ayrıca bk. Işık 1963, 120-122.

Defterde Âşık Halil'e ait, vak'a kısmı bulunan üç adet türkölü hikâye bulunmaktadır. “-n + ın” ayaklı türkölü hikâyeyi, H. 1337 [M. 1918-1919] yazında Binboğa yaylasında misafiri olduğu Alishir Ağa'yı övmek maksadıyla söylemiştir. Türkölü hikâyeyi, “âşığın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak'alar” içerisinde değerlendirebiliriz. “-ş + ı dilberin” ayaklı türkölü hikâyeyi, Cerid aşiretinden İmirze Oğlu Mehmet Bey'in oğlu Hacı Ali Bey'in Osmaniye'ye bağı Araplı köyünde âşık olup evlenmek istediğı bir kızı, kendisinin de çok beğenmesi üzerine söylemiştir. Bu türküyeye ait ikinci hikâyede ise, Hacı Ali Bey, evlenmek istediğı kızı Âşık Halil'in de beğendiğini duyunca, ona: “ Oğlum, kızda gözün varsa senin olsun. Benim talihim böyle. At alsam ona göz koyarlar. Urba alsam ona göz koyarlar. Ben ne istesem ona göz dikerler. İstemem oğlum, istemem. Gözün varsa senin olsun” diyerek türküyü söylediğı anlatılmaktadır. Türkölü hikâyeyi “kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğerkonulara bağı şiir-vak'alar” içerisinde değerlendirebiliriz. “Beyim hoş geldin hoş geldin” ayaklı türkölü hikâyeyi ise, zarûret içerisinde yaşarken, kendisine Ceyhan'ın Şekeriye köyünden arsa vererek yardım eden Ceyhan Kaymakamı Ata Bey için söylemiştir. Türkölü hikâyeyi “âşığın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak'alar” içerisinde değerlendirebiliriz. Âşık Halil, arazi edindiğı bu köyde de 1932'de ölmüştür.

4.24. Âşık Hamza⁵⁷ (FB 426: 224-228):

XVIII. asrın ikinci yarısında yaşamıştır. Afşarların Keçeli Uşağı kabilesine mensuptur.

Âşık Hamza'nın biyografisine ilişkin diğerbilgiler, türkölü hikâyesinin vak'a kısmı olarak düşündüğümüz anlatıda bulunmaktadır. Yasak aşk temelinde şekillenen bu anlatıda, Âşık Hamza'nın, bulunduğu Mağara köyünden geçen Afşar göçleri içinden bir geline âşık olması, bu gelin uğrunda her şeyinden, hatta canından olmayı bile göze alarak gelinin gönlünü kazanması anlatılmaktadır. Ayrıca bu hikâyede anlatılan olayın 170-180 sene önce yaşandığı ifade edilmektedir.

⁵⁷ Ayrıca bk. Ergun 1945; Canpolat 1954.

Âşık Hamza'ya ait verilen türkölü hikâyeyi “âşığın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak'alar” içerisinde değerlendirebiliriz.

Âşık Hamza, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.25. Âşık Hamza (FB 426: 254-256):

Afşar aşiretine mensuptur. Bir veya yarım asır önce⁵⁸ yaşadığı tahmin edilmektedir. Hayatı hakkında daha fazla bilginin bulunmadığı ifade edilmektedir.

Âşık Hamza'ya ait, vak'a kısmı bulunmayan iki türkölü hikâye kaydedilmiştir. “-s + nenni nenni” ayaklı türkölü hikâyeyi, “kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak'alar” içerisinde değerlendirebiliriz. “Urlu dağa” ayaklı türkölü hikâyeyi ise, “âşığın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak'alar” içerisinde değerlendirebiliriz.

Âşık Hamza, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.26. Âşık Hatice (FB 426: İçindekiler):

Biyografisi hakkında sadece “Zelfin köyünden Tekerek Oğulları'ndan Kenan Çavuş'un karısıdır.” ifadesi bulunmaktadır. Ayrıca, bu âşık hakkında düşünülen dipnotta “Zelfin'den İbrahim oğlu Hacı, bu kadına ait türkölüleri yazdırarak gönderecektir.” denmektedir.

Âşık Hatice, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

⁵⁸ Bu zaman ifadesi, derlemelerin yapıldığı 1938-1941 tarihleri göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir.

4.27. Âşık Hüssüyün [Hüseyin]⁵⁹ (FB 426: 204):

XIX. asrın son yarısında yaşayan Afşar şairlerindendir. Ailesinin ve nerede yaşadığının tespit edilemediği belirtilmiştir.

Defterde Âşık Hüssüyün [Hüseyin]'e ait, vak'a kısmı bulunmayan iki adet türkölü hikâyeye bulunmaktadır. “-ş + in berit” ayaklı türkölü hikâyeyi “âşığın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak'alar” içerisinde değerlendirebiliriz. “-r + an/am ağlama” ayaklı türkölü hikâyeyi ise, “kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak'alar” içerisinde değerlendirebiliriz.

FB 426'nın 'İçindekiler' bölümünde, Fahri Bilge tarafından üç Hüseyin art arda sıralanmıştır. Bunların yanında “XIX. asırda yaşamış”, “Dayoluklu Molla Hüseyin?”, “Anber Ağa'nın teyzesinin oğlu” ifadeleri bulunmaktadır. Bu da Fahri Bilge'nin Âşık Hüseyin'in biyografisine ilişkin tereddüdünü yansıtmaktadır. Fakat, burada değerlendirdiğimiz Âşık Hüseyin, XIX. asırda yaşadığı ifade edilen Âşık Hüseyin'dir.

Yukarıda tereddütten hareketle Âşık Hüssüyün [Hüseyin]'e ait bu bilgilerin, sözlü anlatım geleneği içerisinde unutulmanın hızlı olduğu bir süreçte tespit edildiğini söyleyebiliriz. Çünkü, başlangıçta ferdî bir yaratmanın eseri olan ürünler, sözlü anlatım geleneği içerisinde zaman içinde unutularak anonimleşmeye başlar (Yıldırım 1998d, 69). Âşık edebiyatı açısından düşündüğümüz zaman, anonimleşen bu ürünlerin başka âşıklara mal edilerek yaşatılması gayet doğaldır.

Âşık Hüssüyün [Hüseyin], Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.28. Âşık İbiş [İbrahim]⁶⁰ (FB 426: 198):

Asıl adı İbrahim olan bu âşık, Pınarbaşı'nın Pazarviran [Pazarören] nahiyesinin Han köyünde İbiş Oğulları'ndan Hasan'ın oğludur. H. 1276 [M. 1858-1859] tarihinde

⁵⁹ Ayrıca bk. Kum 1963, 63; Ünler 1944; Ergenekon 1940; Başgöz 1956, 166; Davutluoğlu 1982b, 25-26.

⁶⁰ Ayrıca bk. Şahin 1962, 66-70.

doğmuş, H. 1336 [M. 1917-1918] tarihinde de vefat etmiştir. Hasan adında bir oğlu olduğu belirtilmiştir.

Defterde, Âşık İbiş'e ait bir adet türkölü hikâye bulunmaktadır. Türkölü hikayenin vak'a bölümündeki kısa anlatıda, bir müddet Çukurova'da kaldıktan sonra yaylasına dönen Âşık İbiş'in, yayladaki çadırların göçtüğünü görünce duygulanması ve yaylaya türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Türkölü hikâyede dağlara seslenen şairin biraz hüznölü, biraz hasret dolu nağmeleri duyulmaktadır. Türkölü hikâyeyi, "âşığın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak'alar" içerisinde değerlendirebiliriz.

Âşık İbiş, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.29. Âşık İsmail (FB 426: 190-196):

200 sene evvel yaşamıştır. Afşarlar'ın Cingöz Oğlu kabilesine mensuptur. Fahri Bilge, '200 sene evvel yaşamıştır' şeklindeki rivayeti biraz daha açarak, Âşık İsmail'in XVII. asrın ikinci yarısında doğup, XVIII. asrın birinci yarısında ölmüş olduğunu kabul etmek gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, bu kabule bağlı olarak Âşık İsmail'e ait kaydettiği dört türkölü hikâyenin XVIII. asrın öncesinde söylenmiş olabileceğini belirtmektedir.

Fahri Bilge, Âşık İsmail'in biyografisi ile ilgili olarak Alemdarzade Osman Efendi'nin rivayetini sunmuştur. Bu rivayete göre Âşık İsmail, "Hüsniye" adlı biriyle evlenmiştir. Bu evlilikten 1922'de "Şems" adında bir kızı olmuştur. Âşık İsmail öldükten sonra karısı Hüsniye, Kaman köyünden "Vezir Ağa" adında 90 yaşlarında bir ihtiyarla evlenmiştir. Şems, annesinin Vezir Ağa ile evlenmesinden sonra, 8 yaşında iken, Kayserili Alemdarzade Osman Efendi tarafından evlatlık alınmıştır. Şems'in adı daha sonra değiştirilerek Şerife olmuştur. Şems/Şerife 2 Şubat 1949'da, Sümerbank fabrikasında çalışan Dursun adlı biriyle evlendirilmiştir.

Yukarıda Fahri Bilge'nin Âşık İsmail'in yaşadığı zamana ait verdiği tarih ile Şems'in doğumuna ilişkin Alemdar-zâde Osman Efendi'nin rivayetine dayanarak verdiği tarihin

birbiriyle örtüşmedikleri görülmektedir. Rivayetler ayrı ayrı değerlendirildiğinde kendi içerisinde tutarlılık göstermektedir. Fakat iki rivayet arasında 200 yıllık fark açıktır. Bu farklılığı iki şekilde değerlendirebiliriz. Birincisi, kaynak şahıslardan birinin verdiği rivayet yanlıştır. Fakat bunu doğrulama imkânımız yoktur. İkincisi ise, aynı ismi taşıyan farklı zamanlarda yaşamış iki âşığın bulunduğudır. Bu görüş bizce daha doğrudur. Fakat bu farklılığı, rivayetlerin sözlü kültür ortamından derlendiği ve söze dayalı olarak biçimlendiği gerçeğini dikkate alarak değerlendirmeliyiz.

Defterde, Fahri Bilge'nin ifadesiyle XVIII. asrın öncesinde söylenilmiş dört adet türkölü hikâyeye bulunmaktadır. Vak'a kısmı bulunmayan bu türkölü hikâyeleri, "kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak'alar" içerisinde değerlendirebiliriz. Bu defterlerde anlatı niteliği taşıyan açıklamalar bulunmamaktadır. Türkölü hikâyelerde aşk, sevgi, kadın güzelliği gibi konular işlenmektedir. Ayrıca 192. sayfada bulunan türkölü hikâyenin, Karaca Oğlan şiiriyle olan benzerliği işaret edilmektedir.

Âşık İsmail, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.30. Âşık Kadir (FB 564: 139-141):

Biyografisi hakkında hiçbir bilgi verilmemiştir. Sadece "Dadal Oğlu'na meydan okuyan Âşık Kadir'den" ifadesiyle kaydedilmiş bir türkölü hikâyesi yazılmıştır. Bu ifadeden hareketle Âşık Kadir'in, Dadal Oğlu zamanında yaşayan Afşar âşıklarından biri olduğunu söyleyebiliriz.

139. ve 141. sayfalarda bulunan vak'a kısmı bulunmayan türkölü hikâyeleri, "âşığın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak'alar" içerisinde değerlendirebiliriz.

Âşık Kadir, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.31. Âşık Kemalî (Hacı Bebek)⁶¹ (FB 426: 114-118):

Sarız nahiyesinin merkezi Köyyeri'nde yaşamıştır. H. 1271 [M. 1854-1855]'de doğmuştur. Afşarlar'ın Kekeç kabilesinden Kör Ömer Oğulları'ndan Hüseyin oğlu Veli'nin oğludur. Kemalî, dört yaşındayken babasını kaybetmiş ve uzun müddet yaşayan dedesinin himayesinde yetişmiştir. Çocukluğunda köy hocasından biraz ders gördükten sonra, bulûğ çağına girince dedesi tarafından tahsil için Maraş'a gönderilmiştir. Kış mevsimini medresede geçirerek, Arapça'dan Ezhar'a kadar ders görmüştür. Yirmi beş yaşına geldiğinde tahsilden vazgeçerek koyun ticaretine başlamıştır. 10.08.1934 tarihinde köyünde 79 yaşındayken vefat etmiştir. Kabri, Köyyeri mezarlığında bulunmaktadır.

Defterde Âşık Kemalî'ye ait dört adet türkölü hikâye bulunmaktadır. “-la/lu + ya” ayaklı türkölü hikâyenin vak'a kısmında Âşık Kemalî, H. 1307 [M. 1889-1890] veya H. 1308 [M. 1890-1891] 'de Çukurova'da hayvan ticaretiyle iştigal ederken, Köyyeri'nde nişanlısı bulunan bir çobanın, nişanlısının yanına gitmek için ısrar etmesi üzerine Âşık Kemalî'nin türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Türkölü hikâyeyi, “âşığın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak'alar” içerisinde değerlendirebiliriz.

“-z + inan” ayaklı türkölü hikâyenin vak'a kısmında, Çukurova'da bir köye tosun almaya gittiğinde, Afşar beylerinden birinin kızını görüp âşık olması neticesinde türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Türkölü hikâyede Âşık Kemalî'nin coşkunluğu ve sevgilisinin güzelliği dile getirilmiştir. Türkölü hikâyeyi, “kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak'alar” içerisinde değerlendirebiliriz. “-l + bazı bazı” ayaklı türkölü hikâyenin vak'a kısmında, türlü yardımlarla birçok kere iyilik ettiği bir Kürt'ün vefasızlığı karşısında duyduğu üzüntü ile türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Türkölü hikâyede, Kemalî'nin Kürt'e karşı serzenişleri dile gelmiştir. Türkölü hikâyeyi, “âşığın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak'alar” içerisinde değerlendirebiliriz. Ayrıca Fahri Bilge, bu türkölü hikâyenin Karaca Oğlan şiiri ile benzerliğini işaret etmektedir. “-bilin mi hocam” ayaklı türkölü hikâyenin vak'a kısmında ise, sıtma hastalığına yakalandığında, ziyaretine köy hocasının gelmesi,

⁶¹ Bu âşık için ayrıca bk. Kalkan 1988, 59; Özdemir 1998, 143-144.

köy hocasının saçmalamalarına dayanamayan Kemalî'nin türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Türkülü hikâyeyi, “âşığın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak'alar” içerisinde değerlendirebiliriz.

4.32. Âşık Medine (FB 426: 268-272):

Afşar aşiretine mensuptur. Pınarbaşı'nın Payaslı köyündendir. Bu köyden, Ali Oğulları'ndan Mehmet Ali'nin kızıdır. H. 1250 [M. 1833-1834]'de doğmuştur. Pınarbaşı'nın Tahtalı köyünden Kadir Ali Oğulları'ndan Halil (Fakı/Fakıye) ile evlenmiştir. 15-20 yıl beraber yaşadktan sonra, I. Dünya Savaşı'nda Halil askere gitmiştir. Daha sonra Âşık Medine, kocasının hayatına dair hiçbir haber alamamıştır. Kocasının askere gittiği günden beri yalnız yaşayan Âşık Medine'nin dördü kız, dördü de erkek sekiz çocuğu varken, çocuklarından beşi Umumî Seferberlik'ten önce; üçü de Umumî Seferberlik'i takip eden yıllarda ölmüştür. Âşık Medine'nin soyundan hiç kimse kalmamıştır. Türkü söylemeye Umumî Seferberlik'te başlamıştır.

Defterde Âşık Medine'ye ait üç adet ağıt bulunmaktadır. 269. ve 270. sayfalardaki ağıtlarda kaybettiği çocuklarının acısını dile getirirken; 271. sayfada bulunan ağıtta ise parasının çalınmasından duyduğu üzüntü ifade edilmiştir.

Âşık Medine, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.33. Âşık Murtaza (FB 426: 140):

Fahri Bilge'nin kaynak şahıs Pınarbaşı'nın Afşar Potuklu köyünden Ali Oğlu Osman Kara Yörük'ten aldığı bilgiye göre Âşık Murtaza, Afşar âşıklarındandır. Yaşadığı zaman hakkında bilgi verilmemiştir. Defterde türküsü bulunmamaktadır. Sadece Afşar olduğu ve Afşar Potuklu köyünde torunları bulunduğu ifade edilmiştir. Âşık Murtaza hakkında verilen bilgilerin çok az oluşunu, kaynak şahsın pasif bir taşıyıcı olmasından kaynaklandığını düşünebiliriz.

Âşık Murtaza, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.34. Âşık Murtaza (FB 426: 140, 145):

Afşarlar'ın Hallı Uşağı [Halloğlu] kabilesindendir. Pınarbaşı'nın Büyük Karamanlı köyünde Dallı Oğulları'ndan Mehmet'in oğludur. H. 1281 [M. 1863-1864]'de doğmuştur. Ümmîdir. Orta boylu, sarışın, etine dolgun, kır sakallı, hoş-sohbet, meclis-ârâ bir zâttır.

Defterde bir adet türkölü hikâyesi bulunmaktadır. Vak'a kısmı bulunmayan türkölü hikâyeyi, "kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak'alar" içerisinde değerlendirebiliriz. Ayrıca, türkölü hikâyenin Karaca Oğlan'ın şiiri ile olan benzerliği işaret edilmektedir.

Âşık Murtaza, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.35. Âşık Omar [Ömer] (FB 426: 110-114):

Afşar aşiretindendir. Âşık Omar, II. Mahmud [1808-1839] zamanında yaşamıştır. Ayrıca, İbrahim Paşa'nın⁶² Osmanlı memleketlerine saldırdığına şahit olmuş ve Sultan Abdülmecid [1839-1861] zamanına da yetişmiştir. Sultan Abdülmecid [1839-1861] zamanında vefat etmiştir.

Kaynak şahıs Halil Kâhya'nın rivayetine göre Âşık Omar, Kozan Oğlu Sarı Ali Bey'in himaye ettiği âşığıdır. 112. sayfada yer alan türkölü hikâye de, bu iddiayı doğrulamaktadır.

⁶² İbrahim Paşa, Mısır valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın oğludur. 1849 yılında ölmüştür.

Fahri Bilge, Âşık Omar'ın ağızdan ağıza intikal etmek sûretiyle gelen 4-5 türküsünün kaldığını söylemektedir.⁶³ Fahri Bilge'nin bu yaklaşımı, sözlü kültür ortamında oluşan bu ürünleri birer folklor ürünü olarak değerlendirdiğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Ayrıca ürünleri, bir halk bilimci gözüyle değerlendirmeye çalışması da dikkat çekicidir.

Defterde Âşık Omar'a ait dört adet türkülü hikâye bulunmaktadır. Sadece 112. sayfadaki türkülü hikâyede vak'a kısmı bulunmaktadır. Burada, Osmanlı Devleti'nin Kozan Oğlu Sarı Ali Bey'i cezalandırmak için üzerine kuvvet sevk etmesi, Sarı Ali Bey'in konağının yakılması üzerine Âşık Omar'ın türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Türkülü hikâyeyi, "tarihî karakter taşıyan şiir-vak'alar içinde değerlendirebiliriz. 110. sayfadaki türkülü hikâyeyi ise, "âşığın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak'alar" içerisinde değerlendirebiliriz. 111. sayfadaki türkülü hikâyeleri de, "kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak'alar" içerisinde değerlendirebiliriz. Ayrıca 111. sayfadaki "-rd + kaldı" ayaklı türkülü hikâyeye düşülen dipnot ile, bu türkülü hikâyenin Karaca Oğlan şiirleriyle olan benzerliği işaret edilmiştir.

Fahri Bilge, 110. sayfadaki türkülü hikâyeye düştüğü dipnotta, türkülü hikâyenin FB 564 numaralı defterin 111. sayfasında Dadal Âşık Musa adına kayıtlı bulunduğunu belirtmektedir. Bu da Âşık Omar'ın bir tipe/geleneğe bağlı olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Âşık Omar, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.36. Âşık Osman⁶⁴ (FB 426: 142-143, 302):

Afşar aşiretindendir. Karaca Oğlan'ın muasırı olarak gösterilmektedir. 302. sayfada da Pazarviran [Pazarören] nahiyesinin Sindel köyünden olduğu ve Pemet [Cingöz Oğlu

⁶³ Fahri Bilge'nin bu tespiti, folklorun 'sözlü olma özelliğini yansıtıyor. "Folklorun içine giren bütün unsurlar, kişiden kişiye 'sözlü iletişim ortamında geçer ve öylece nesilden nesile aktarılır." (Yıldırım 1998d, 68).

⁶⁴ Ayrıca bk. Elçin 1997, 166-188; Deniz 1987b, 32.

Seyit Osman'ın]'in oğlu olduğu belirtilmektedir. Cingöz Oğlu Seyit Osman'ın 1880'de sağ olduğu rivayetini dikkate alırsak, oğlu Âşık Osman'ın da XIX. veya XX. asırda yaşadığını düşünebiliriz.⁶⁵ Görüldüğü gibi, Âşık Osman'ın yaşadığı zaman hakkında birbirinden çok farklı iki görüş ortaya çıkmaktadır. Bu da farklı zamanlarda yaşayan iki Âşık Osman'ın bulunduğu düşüncesini doğurmaktadır.

Defterde Âşık Osman'a ait bir adet türkölü hikâye bulunmaktadır. Türkölü hikâyeyi, "tarihî karakter taşıyan şiir-vak'alar" içerisinde değerlendirebiliriz. Türkölü hikâyenin tapşırma dörtlüğü hem Âşık Osman, hem de Âşık Mehmet adına ayrı ayrı yazılmıştır. Metnin sonunda da kaynak şahıs Halil Kâhya'nın, bu türkölü hikâyenin Dadal Oğlu Musa'nın biraderi veya babası Âşık Mehmet'e ait olduğu yönündeki iddiası bulunmaktadır. Ayrıca diğer kaynak şahıs Anber Ağa'nın da bu türkölü hikâyeyi 80 yaşındaki Kara İbrahim adındaki bir Afşar âşıktan dinlediğini ve bu türkölü hikâyenin Âşık Osman'ın olduğu konusunda ısrar ettiği belirtilmektedir. Fahri Bilge bu türkölü hikâye için, Cemal Bardakçı'nın "Anadolu İsyanları" adlı eserinin 48-49. sayfalarına bakılması hususunda bizi uyarmaktadır.

Yukarıda görüldüğü gibi Âşık Osman'ın biyografisine ilişkin verilen bilgilerden kesin bir hüküm çıkarmak zordur. Şüphesiz bunda, bu bilgilerin sözlü kültür geleneği içerisinde yaşıyor olmasının etkisi büyüktür.

Âşık Osman, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.37. Âşık Süleyman (FB 426: 146, 148):

Fahri Bilge, Âşık Süleyman'ın Afşar şairlerinden olduğunu ve İlbeğ Oğlu zamanında yaşadığını kaydettikten sonra bu ifadelerin üzerini çizmiştir. FB 426 numaralı defterin "İçindekiler" kısmında ise, parantez içerisinde İlbeğ Oğlu zamanında yaşadığı belirtilmektedir. Bu yaklaşıma bağlı kalarak, Âşık Süleyman'ın Afşar olduğunu ve İlbeğ Oğlu zamanında yaşadığını söyleyebiliriz. Ayrıca Âşık Süleyman'ın 148. sayfada

⁶⁵ Bu hususta bk. Cingöz Oğlu Seyid Osman.

bulunan türkölü hikâyesinde yer alan “İlbeğ Oğlu aklımda talan saldı” mısraı da onun İlbeğ Oğlu zamanında yaşadığı yönündeki iddiayı kuvvetlendirmektedir.

Defterde Âşık Süleyman’a ait, vak’a kısmı bulunmayan bir adet türkölü hikâye bulunmaktadır Türkölü hikâyeyi, “kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz.

Âşık Süleyman, Fahri Bilge’nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.38. Âşık Süleyman⁶⁶ (FB 426: 147):

Afşar âşıklarındandır. Dadal Oğlu zamanında yaşamış ve tahminen H. 1230 [M. 1814-1815]’da doğmuştur. Dadal Oğlu zamanında yaşamıştır. Âşık Süleyman, Afşarlar’ın H. 1268 [M. 1851-1852] Mart’ında Bozok’tan dönüp Pınarbaşı’na yerleştiğinde, Pınarbaşı’nın Karamanlı köyüne yerleşmiş ve bu köyde H. 1270-1275 [M. 1854-1859] tarihlerinde vefat etmiştir.

Defterde vak’a kısmı olmayan bir adet türkölü hikâyesi bulunmaktadır. Türkölü hikâyeyi, “âşığın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz.

Âşık Süleyman, Fahri Bilge’nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.39. Âşık Veli⁶⁷ (FB 426: 109):

Afşar aşiretine mensuptur. XIX. asrın ortalarında, H. 1250-1255 [M. 1833-1839] senelerinde hayatta olduğu, hayatı hakkında daha fazla bilginin bulunmadığı ve hangi tarihte nerede öldüğünün meçhul olduğu ifade edilmiştir.

⁶⁶ Ayrıca bk. Aşkun 1935; Köprülü 1940, 712, 714, 729-732; Başgöz 1956, 167; Bayrı 1957, 13; Bayrı 1962; Kocatürk 1963, 499; Sevensil 1967, 93-98.

⁶⁷ Ayrıca bk. Özbaş 1941; Elçin 1997, 463-471; Aslanoğlu 1984; Arısoy 1995, 128.

Defterde vak’a kısmı bulunmayan bir adet türkölü hikâyesi bulunmaktadır. Türkölü hikâyeyi, “kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğerkonulara bağılı şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz.

Âşık Veli, Fahri Bilge’nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.40. Âşık Zarfı⁶⁸ (FB 426: 252):

Kışın Çukurova’da, yazın da Pınarbaşı taraflarında yaşayan Afşar âşıklarındandır. Abdurrahman Oğulları ailesine mensuptur. Fahri Bilge, Âşık Zarfı’nın ne zaman doğduğunu belirtmemiş, sadece Sultan Abdölmecid [1839-1861] devrine kadar yaşadığını ifade etmiştir. Vefat tarihinin de açıkça belli olmadığını belirtmiştir. Yine Fahri Bilge’den edindiğimiz bilgiye göre, Âşık Zarfı’nın çocukları ve torunları Pınarbaşı’nın merkez mntıkasında bulunan Kızıldere köyünde yerleşmiştir. Âşık Zarfı, Maraşlı Kalender Paşa’nın oğlu Süleyman Paşa’nın himaye ettiği ve maiyetinde bulundurduğu âşıklardandır.

Defterde Âşık Zarfı’e ait üç adet türkölü hikâye bulunmaktadır. Sadece 252. sayfadaki türkölü hikâyenin vak’a kısmı bulunmaktadır. Bu vak’a kısmında, önceden evli olduğu halde tekrar evlenmek isteyen Süleyman Paşa’yı, bu fikrinden vazgeçirmek için verilen mücadele ve mücadele sonunda Âşık Zarfı’nın türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Türkölü hikâyeyi, “âşığın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz. 253. sayfadaki “-r + ın yiğidiñ” ayaklı türkölü hikâyeyi de aynı şiir-vak’alar içerisinde değerlendirebiliriz. Ayrıca bu türkölü hikâyenin, Anber Ağa tarafından, Karaca Oğlan’a ait olduğu ifade edilmiştir.⁶⁹ 253. sayfadaki “-l + yarasıdır” ayaklı türkölü hikâyeyi ise, “kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğerkonulara bağılı şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz.

Âşık Zarfı, Fahri Bilge’nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

⁶⁸ Ayrıca bk. Çiftçi 2000, 337-338.

⁶⁹ Şairlerin şiirlerinin birbirlerine mal edilmesi sorunu, Âşık Omar tanıtılırken değerlendirilmiştir.

4.41. Aziz⁷⁰ (FB 426: 330):

Aziz'in biyografisine ilişkin bilgilerin çoğu, türkölü hikâyesinin vak'a kısmında bulunmaktadır. Buradaki bilgilere göre, Afşarlar'ın Torun aşiretine mensup âşıklardandır. Derviş Ali oğlu Kara Ağa'nın amcasının oğludur. "Veli Oğlu" lakabıyla anılmıştır. Pınarbaşı'nın Deştiye köyünde H. 1282 [M. 1864-1865]'de iskân edilmiş ve bu köyde H. 1286 [M. 1868-1869]'da vefat etmiştir.

330. sayfada bulunan türkölü hikâyesinin vak'a kısmında ise şu olay anlatılmaktadır: Bozok'a sürüldüklerinde⁷¹, kışlak iklimine uyum sağlayamadıkları için ıstırap çeken Afşarlar'ın, gerek bu hususta devlete şikâyetinde bulunmaları, gerekse bu mîntıkada yaşayan Pehlivan Oğlu'nun öldürülmesi olayında⁷² sorumlu tutularak İstanbul'a şikâyet edilmeleri yüzünden, bu aşiretin hakikî vaziyetini incelemek için Yozgat'a bir paşa gönderilmiştir. Afşarlar'ın Bozok'tan ayrılmak istemekle fena bir niyetlerinin olmadığını ve Pehlivan Oğlu'nun öldürülmesinin devlete isyan mahiyetinde olmadığını anlayan paşa, biraz da Afşarlar'ın özelliklerini anladıktan, güzel ve manidâr türküler söyleyen âşıkların mevcudiyetini kavradıktan sonra bir türkü söylenmesini istemiştir. Bunun üzerine Aziz, türküyü söylemiştir. Türkölü hikâyeyi, "tarihî karakter taşıyan şiir-vak'alar" içerisinde değerlendirebiliriz.

Aziz, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.42. Azmi Bekir⁷³ (FB 426: 233, 242-244[1,2,3,4,5,6], 245-248, 317-324):

Asıl adı Bekir'dir. H. 1285 [M. 1867-1868] yılında doğmuştur. Sarız nahiyesinin Çörekdere (Hacı Veliler) köyünden Hacı Veli Oğulları diye tanınmış bir ailedendir. Babasının adı Kara Mehmet'tir.

Küçüklüğünde köy imamından biraz okuduktan sonra, Kayseri'de medreseye gitmiş; Eski Saray Medresesi'nde Yörük Oğlu Müderris Hacı Mustafa Efendi'den bir yıl ders

⁷⁰ Bu âşık için ayrıca bk. Kalkan 1988, 27.

⁷¹ Defterde, Afşarlar'ın Bozok'a sürülüş tarihi olarak 1846, 1848, 1849, 1852 tarihleri verilmiştir.

⁷² Bu konuda bk. Sümer 1999, 288.

⁷³ Bu âşık hakkında ayrıca bk. Kalkan 1988, 72-74; Bilge 1941b, 510; Özdemir 1998, 25-33; Tek 2004, 14-80, 257-276.

görmüştür. Bu esnada Tuhfe-i Vehbî de okumuştur. Arapça'dan başka, iyi derecede Farsça da öğrenmiştir.

Azmi Bekir, ölümüne kadar ziraat ve dağ hayatı ile meşgul olmuştur. Üç oğlu bulunmaktadır. Ayrıca orta boylu, beyzî simalı, iri gözlü, seyrek sarı sakallı, kalender-meşrep biri olarak tanıtılmaktadır.

Azmi Bekir, H. 1315 [M. 1896-1897]'te veya H. 1316 [M. 1897-1898]'da Kayseri'nin Akça Kaya köyünde, Hacı Süleyman namındaki bir Nakşî şeyhine intisap etmiş ve tarikatla bağ kurmuştur. Başka tarikatlara intisabı olmayan Azmi Bekir, 20 Mart 1339 [M. 1920-1921]'da vefat etmiştir.

Azmi Bekir'in iki büyük defter dolusu olan şiirleri, bir hocanın : “Bunları saklamak günahdır.” diye ailesine menfî telkinlerde bulunmasından dolayı vefatından sonra yakılarak imha edilmiştir.

Fahri Bilge'nin belirttiğine göre Azmi Bekir, “bahar gelip sular bulandığı zaman coşarmış. Yani tabiatın bütün güzellikleri muvacehesinde aşkı galeyâna gelirmiş. En güzel şiirlerini o mevsimde yazarmış.” Ayrıca Anber Ağa da, Azmi Bekir'e ait bir türküyü Afşarlar arasında “abdâl” diye tabir edilen bir çingenenin ağzından duyduğunu ve bu coşkunluğu bizzat yaşadığını ifade etmiştir.

Defterde Azmi Bekir'e ait hayli şiir bulunmaktadır. 245. sayfadaki “-aş + ları” ayaklı türkölü hikâyesinin vak'a kısmında, âşık olduğu Şerife adında bir kıza hitaben ilk türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Aynı sayfadaki “-la + ndı” ayaklı ikinci türkölü hikâye de Şerife'ye yazılmıştır. Her iki türkölü hikâyeyi de, “kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak'alar” içerisinde değerlendirebiliriz.

242. sayfada bulunan türkölü hikâyesinin vak'a kısmında, Azmi Bekir'in gördüğü bir rüya neticesinde türküyü söylemesi aktarılmaktadır. Rüya, Âşık Edebiyatı geleneği içerisinde sade kişilikten sanatçı kişiliğe geçişte önemli role ve fonksiyonlara sahiptir (Günay 1999, 97). Azmi Bekir ile ilgili olarak verilen bu rüya tasviri tam olarak, Umay Günay'ın dört safhada (hazırlık, rüya, uyanış, ilk deyiş) değerlendirdiği “Asıl Tip

Kompleks Rüya” motifine girmemektedir. Ayrıca, Azmi Bekir’in bu rüya ile birlikte ilk deyişini söylediğine dair kesin bilgiler bulunmamaktadır. Emir Kalkan ise, Azmi Bekir’in âşıklık geleneğine bağlı olarak, Pir elinden bade içerek kuvvetli bir şiir söyleme yeteneğine sahip bir âşık olduğunu belirtmektedir (Kalkan 1988, 72). Bu bakımından biz bu rüya tasvirini ve türkülü hikâyeyi, İlhan Başgöz’ün tasnifinde bulunan, “rüyada dolu içerek âşık olma ve bunları anlatan şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirmekteyiz.

243. sayfada bulunan türkülü hikâyesinin vak’a kısmında, Sarız’ın merkezi olan Köy Yeri’ne gittiğinde “Dudu” adında çok güzel bir kadını görüp, kendinden geçmesi üzerine türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Ayrıca, türkülü hikâyeye düşülen dipnotta Dudu’nun biyografisi ayrıntılı olarak verilmiştir. Türkülü hikâyeyi, “kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz. Bu türkülü hikâyenin, 244[/4]. sayfada çeşitlemesi bulunmaktadır.⁷⁴

244. sayfada bulunan “-n + ları” ayaklı türkülü hikâyesinin vak’a kısmında, annesi tarafından akrabası olan birinin vefatı sebebiyle türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Deyiş olarak düşündüğümüz bu türkülü hikâyenin, 244[/1]. sayfada bir çeşitlemesi bulunmaktadır.

247. sayfada bulunan türkülü hikâyesinin vak’a kısmında ise, H. 1320 [M. 1903-1904] veya H. 1321 [1904-1905] yıllarında Sarız nahiyesi müdürünün şikâyeti üzerine nahiye bir müfettiş gelmesi, müfettişin arzusu üzerine huzuruna gelen Azmi Bekir’in türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Bu türkülü hikâye de, deyiş özelliği taşımaktadır.

244. sayfadaki “-dâ” ayaklı türkülü hikâye, 244[/2]. sayfadaki türkülü hikâye, 246. sayfada bulunan türkülü hikâye ve bu türkülü hikâyenin 244[/3]. sayfadaki çeşitlemesi, 244[/5]. sayfadaki türkülü hikâye, 247. sayfadaki türkülü hikâyeler, 317. sayfadaki türkülü hikâye, 322. sayfadaki “-l + imden” ayaklı türkülü hikâye, 323. sayfadaki “-l + er nazlanı nazlanı” ayaklı türkülü hikâye de vak’a kısmı bulunmayan deyiş özelliği taşıyan türkülü hikâyelerdir. 317-318., 321-324. sayfalarda gazel tarzında yazılmış

⁷⁴ Bu türkü ve hikâyesi için ayrıca bk. Bilge 1941b, 510.

şiiirleri de bulunmaktadır. Bu şiiirler tür olarak ilâhîdir. 323. sayfadaki ilk şiiir ise, akrostiş özelliği göstermektedir.

Defterin 233. sayfasında Azmi Bekir'in yer aldığı bir de nazire bulunmaktadır. Bu nazirede Kul Haydar ile Azmi Bekir, dinî nitelikteki öğütlerini karşılıklı soru cevap⁷⁵ şeklinde sıralamaktadırlar.

4.43. Bekir Sıdkı Sayar (FB 426: 103-105, 310):

Kayseri'nin Deliklitaş Mahallesi'nden Tâceddîn Oğulları'ndan Hâfız Mustafa Efendi'nin oğlu olup⁷⁶, H. 1304 [M. 1887-1888] yılında Kayseri'de doğmuştur. İptidâî ve rüşdî tahsilini tamamladıktan sonra, H. 1320 [M. 1901-1902] senesinde Ankara'da otelcilik yapan dayısı Şevki Efendi'nin yardımıyla Çubukâbâd kazası tahrir [yazı] işlerinde kâtiplik yapmış, daha sonra sırasıyla, İncesu kazası nüfus kâtibî (30 Eylül 1323/M. 1905-1906), H. 1325 [M. 1907-1908] yılında da terfien Kayseri nüfus baş kâtipliğine tayin olmuştur. H. 1330 [M. 1911-1912] senesinde mutasarrıf Mithat Bey'in kura muayenesinde istediğini kurtarıp, istediğini asker yapmasından dolayı mahkemeyi aldatmak istemiş ve bir gün Mithat Bey, bir hoca için nüfus dairesinde dilekçe yazmakta olduğunu görünce onu görevden alarak, hakkında soruşturma açtırmıştır. Nüfus dairelerinin birkaçının bazı bölümlerinde yapılan kazıntı ve silinti masrafları da şahsına yüklenerek tutuklanmış ve yedi yıl kürek cezasına mahkûm olmuştur. Fakat, kazıntı ve silintinin kendisi tarafında yapılmadığı anlaşılarak, beraatına karar verilmiş ve hapis hânedan kurtulmuştur. Beraatı, Maârif'in [Millî Eğitim Bakanlığı'nın] yeni kurulduğu döneme tesadüf ettiğinden, H. 1331 [M. 1912-1913] senesinde bu kuruluşun ikinci kâtibî olmuş (7 Nisan 1332/M. 1913-1914), daha sonra H. 1333 [M. 1914-1915] senesinin sonuna doğru ref'iyen bu kuruluşun baş kâtibî olmuştur (1338/M 1919-1920). 1930 senesinde kısmî maaşla bu kuruluşun ilk tedrisat dosya memurluğuna tayin olmuş, 13 Aralık 1937'de mide kanserinden vefat etmiştir. Bekir Sıdkı'nın Maârif teşkilatında iyi hizmeti görülmüş, bu hizmeti dolayısıyla bakanlıkta taltif edilmiştir.

⁷⁵ “Âşıklar, zaman zaman karşılıklı konuşmalar veya soru cevaplarla tasavvufî bilgi ve motifleri anlatma yoluna başvururlar. Bazı öğüt türü şiiirlerde de bu anlatım yolunu seçerler.” (Artun 2001, 120).

⁷⁶ 310. sayfada, Bekir Sıdkı'nın “Tos Mahallesi'nden Talaslı Oğulları'ndan Hafız Mustafa Efendi'nin oğlu olduğu” ibâresi bulunmaktadır.

Bekir Sıdkı'nın yaratılışı mizaha meyillidir. Neşri [yayınları] güzeldir. Manzum şiirleri genellikle latîfe kabîlinde yazılmıştır, fakat her biri zarif nükteleri, mazmunları bünyesinde barındırır.

Bekir Sıdkı'nın babasının babası Mahmut Efendi de Kayseri'nin halk şairlerindendir. Bekir Sıdkı'nın cöngü ve mecmuası, Ankara'da ilkokul öğretmenliği yapmış olan kızları Akife ve Zarife'de kalmıştır. Bekir Sıdkı'nın üçüncü kızının da Fahri Bilge'nin derlemeleri yaptığı sırada hukuk tahsilini bitirmek üzere olduğu kaydedilmiştir.

Defterde Bekir Sıdkı'ya ait koşma tarzında yazılmış bir şiir bulunmaktadır. Kayseri'nin Hacılar ilçesinin konu edildiği bu şiir, ortaya koyduğu biyografik bilgiler açısından da oldukça zengindir.

Bekir Sıdkı Sayar, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz şairlerimizdendir.

4.44. Bey Oğlu (Çerkez Bey)⁷⁷ (FB 426: 210):

Afşar aşireti ve diğer aşiretler arasında “Çerkez Bey” adıyla tanınmıştır. Afşar beylerindendir. Asıl adı Şevki'dir. Fahri Bilge'nin rivayetine göre, Afşar aşiretinden beylik Çerkez Bey'in mensup olduğu aileye intikal etmiştir. Başka bey ailesi yoktur. Yalnız ikinci derecede nüfuza sahip bir de ağa ailesinin bulunduğu, bunların da Halli Uşağı adıyla anıldığını belirtmektedir.⁷⁸ Ayrıca Çerkez Bey'in soy kütüğü de çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu kütüğe göre, “Çerkez Bey, Osman Bey'in oğludur. Osman Bey'in babasının adı Ali Bey'dir. Ali Bey de Koca Mustafa Bey'in oğludur. Mustafa Bey'in babası Arap Hasan adıyla tanınmıştır. Hatta bu münasebetle kabilesi Arap Hasan Uşağı adıyla şöhret bulmuştur” denmektedir. Bu bilgileri Faruk Sümer, kısmen doğrulamaktadır, fakat Sümer, Arap Hasan'ı Ali Bey'in babası, Koca Mustafa Paşa'nın da kardeşi olarak göstermektedir (Sümer 1999, 292).

⁷⁷ Bu âşık için ayrıca bk. H.C 1932; Yalçın 1939b; Köprülü 1940, 465, 575-576; Bayrı 1959, 5; Kocatürk 1963, 363; TDEA 1, 420; Kurdoğlu 1973.

⁷⁸ Faruk Sümer, Afşarlar'ın 1856 yılında tekrar iskân edilmek istendiğinde başlarında Çerkez Bey ile İsmail Bey'in bulunduğunu belirtmektedir (Sümer 1999, 289). Fakat, Afşar beylerine ait verdiği soy kütüğünde de “1273 (1856) tarihli hükümde adı geçiyor. Fırka-i İslâhiye geldiğinde (H. 1282/M. 1865) Çerkez Bey hayatta değildi.” (Sümer 1999, 292) ifadesi bulunmaktadır.

Defterde Bey Oğlu'nun, güzelliği aşiret içinde ünlenen Dudu adlı bir kızla evlenmesi ve Dudu'ya karşı ilk kalbî temayülünü türküyle ifade etmesi anlatılmış, fakat türkü metni yazılmamıştır.

4.45. Büryânî⁷⁹ (FB 564: 97):

Defterde, Büryânî'nin biyografisine ilişkin hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Sadece 97. sayfada tek dörtlükten oluşan ve mahlasının geçtiği bir şiir metni bulunmaktadır. Defterin İçindekiler kısmında, Büryânî'nin 96. sayfada bulunduğu ifade edilmiştir, fakat sayfa boş bırakılmıştır. Tahminimize göre bu, Fahri Bilge'nin Büryânî'nin biyografisine ilişkin sonradan bilgi edinemediğini göstermektedir.

Büryânî, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.46. Cafer Tan⁸⁰ (FB 564: 160-162):

Tunceli/Dersim'in merkezi Hozat'a bağlı Karacaköy'dendir. Kango Oğulları'ndan İsmail'in oğludur. H. 1307 [M. 1889-1890]'de Karacaköy'de doğmuştur.

Cafer Tan'ın babası, Dersim halkının hükümete karşı husûmet güttüğünü anladığı için 1907'de Dersim'den göçerek, çocukları ile Pınarbaşı'nın Sarız nahiyesine bağlı İncemağara köyüne yerleşmiştir.

Cafer Tan, Dersim'de iken H. 1321 [M. 1902-1903] ve H. 1322 [M. 1903-1904] senelerinde Hozat mekteb-i iptidâîsine devam etmiş, fakat öğretmeni Elazıglı Hacı Mustafa Efendi'nin tüm gayretlerine rağmen okuma yazma öğrenememiştir. Sarız'a göçtükten sonra, evvelce zâbit çıkmış büyük biraderleri Ahmet Rami ile Ali Niyazi'nin Dersim'den getirdikleri kitaplarını karıştırmak suretiyle okumayı ve yazmayı öğrenmiştir.

⁷⁹ Ayrıca bk. Uğur 1939; Uğur 1940.

⁸⁰ Bu âşık için ayrıca bk. Kum 1938; Satoğlu 2002, 432; Satoğlu 1962, 85; Tan 1938, 46.

H. 1330 [M. 1911-1912]'de Umûmî Seferberlik'in ilânı üzerine asker olmuş; bir müddet nakliye kıtasında hizmet gördükten sonra 1932'de Hozat'ta jandarma olarak görev yapmış, H. 1339 [M. 1920-1921] Temmuz'una kadar da çeşitli bölgelerde bu hizmeti yerine getirmiştir.

1928'de şiir yazmak suretiyle edebiyatla ilgilenmiştir. Çok sayıda manzumesi olduğu, “Bizim ulumuzdur İsmet İbn-i Ömer” nakaratlı manzumesinin de bunlardan biri olduğu belirtilmiştir. Defterin 161. sayfasında, Cafer Tan'ın ilk defa yazdığı şiir olarak belirtilen yedi dörtlükten oluşan bir semaî bulunmaktadır. Semaîde ilâhî manada aşk konu edilmiştir.

4.47. Ceyşî (FB 426: 310):

Kayseri'nin Gavrem-zâde Mahallesi'nden Değirmenci Oğulları'ndandır. Asıl adı Hacı Ahmet'tir. Yağmacı-zâde Yusuf Efendi'nin kayın pederidir. Medine'de basılmış manzum bir eseri vardır. Ceyşî hakkında sadece bu bilgiler kaydedilmiştir.

Ceyşî, Fahri Bilge derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz şairlerimizdendir.

4.48. Cingöz Oğlu Seyid Osman⁸¹ (FB 426: 142, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 258-262, 258, 259, 260, 262, 278, 302, 315, 316, 331-332, 345):

Bu âşîğın biyografisine ilişkin bilgiler, defterin 169. , 262. , 258. ve 315. sayfalarında bulunmaktadır. 169. sayfadaki bilgiye göre Âşık Seyid, Pınarbaşı kazasının Pazarviran [Pazarören] nahiyesinin Sindel köyünde yaşamış Cingöz Oğulları'ndandır. H. 1297 [M. 1879-1880] Moskof Harbi'nde ber-hayattır. Bu harpten sonra da hayli yaşamıştır. Afşarlar arasında “Pemet” lâkabıyla anılan bu âşîğın, oldukça güzel türkülerinin bulunduğu ve H. 1300 [M. 1882-1883] yılından biraz önce vefat ettiği belirtilmiştir. 262. sayfadaki bilgiye göre ise, Afşar'ın âşık olarak tanınmış ve çok âşık yetiştirmiş Cingöz Oğulları kabilesinden olduğu, asıl adının, doğum ve ölüm tarihlerinin bilinmediği rivayeti vardır. Ayrıca burada, “Cin Oğlu” adlı bir âşîğın Âşık Seyid'in

⁸¹ Bu âşık için ayrıca bk. Dadaloğlu 1958; Aydemir 1964; Işık 1963, 30-37; Kalkan 1988, 63; Kalkan 1991, 66; TDEA 2, 75; Elçin 1975; Elçin 1997, 206-231; Satoğlu 1962, 32; Satoğlu 2002, 57; Cunbur 1968, 371; Kâmil 1981c, 13-17; Özdemir 1998, 54-78; Önder 2000, 34-48.

dedesi veya babası olduğu tahmin edilerek, Âşık Seyid'in kesinlikle XVIII. asırda yaşadığı söz konusu edilmiştir. 258. sayfadaki bilgiler de 262. sayfadaki bilgiler paralelindedir. Ayrıca burada, Cingöz Oğulları'ndan olduğu, Afşarlar'ın Mecid Paşa tarafından H. 1264 [M. 1847-1848]'te Bozok'a sürüldüğünde sürgünler arasında bulunduğu ve çocukları ile torunlarının Sindel köyünde yerleştiği bilgileri bulunmaktadır. 315. sayfada verilen bilgiler ise, araştırmaya dayalı bulguları da içermesi bakımından hayli ilginçtir. Burada Fahri Bilge, Âşık Seyid'i nüfus kayıtlarına göre takip etme yoluna gitmiştir.⁸² Meselenin tetkike muhtaç olduğunu belirttikten sonra, nüfus kayıtlarından ulaştığı Seyid'in, belki de Âşık Seyid'in torunu olabileceği ve bunun da âşık olabileceğini ifade etmektedir. Ayrıca Anber Ağa'nın, Âşık Seyid'in H. 1235 [M. 1819-1820]'te doğduğuna ve Bayazıd Oğlu Süleyman Paşa'nın maiyetinde bulunduğu kâni olduğunu belirterek, bu bilgileri doğrulayan türkülerin de bulunduğunu dile getirmiştir. FB 426'nın 'İçindekiler' kısmında da Cingöz Oğlu Seyid Osman'ı, Bayazıd Oğlu Süleyman Paşa'nın muasırı olarak göstermektedir. Defterin 302. sayfadaki "Avşar Şairleri" adlı kısımda yer alan Âşık Osman'ın da, Âşık Seyid'in oğlu olduğu söylenmektedir. Fakat Âşık Osman, defterin 142. sayfasında Karaca Oğlan'ın muasırı olarak gösterilmektedir.

Yukarıdaki bilgilerden hareketle, Cingöz Oğlu Seyid Osman'ı tek bir âşık olarak kabul etmek zordur. Çünkü bu bilgiler geleneğe/tipe dönüşmüş "Cingöz Oğlu"nu işaret etmektedir. Bu itibarla "Cingöz Oğlu olgusu"nın oluşmasında sebep olan kişilerden belki de sonuncusu Âşık Osman'dır. Fakat defterin 142. sayfasında bulunan Âşık Osman'ı iki farklı kişi olarak düşünmeliyiz. Karaca Oğlan'ın muasırı olarak yaşamış bir Âşık Osman bulunmakla birlikte, Cingöz Oğlu'nun torunu olan bir Âşık Osman'ın mevcudiyetini de kabul etmek gerekir. Kısacası Âşık Osman'ın, kendisi gibi birer saz şairi olan babası Seyid ile dedesi Cingöz Oğlu'nun "Çukurovalı Karaca Oğlan mektebi" dairesinde geliştirdiği şiir söyleme yeteneğini "Cingöz Oğlu Seyid Osman" adıyla sembolleştirdiğini söyleyebiliriz. Defterin 345. sayfasında bulunan şu bilgiler de görüşümüzü desteklemesi açısından önemlidir: "Cingöz Oğulları'ndan Ali oğlu Seyid (1260/ M. 1843-1844); Cingöz Oğulları'ndan Osman oğlu Osman (1310/ M. 1893-1894); Bayazıd Oğlu Süleyman Paşa zamanında yaşayan Âşık Seyid, [1260'da doğduğu

⁸² Cingöz Oğulları'ndan Hasan Oğlu Bayazıd'ın H. 1297 [M. 1880-1881]'de; Cingöz Oğulları'ndan Ali oğlu Seyid'in H. 1260 [M. 1843-1844]'da; Seyid'in karısı Mediş'in H. 1285 [M. 1868-1869]'te; Seyid'in kızı Şemşî'nin H. 1313 [M. 1896-1897]'te doğduğuna ilişkin bilgiler bulunmaktadır.

belirtilen] Seyid'in dedesidir. Tahminen XVIII. asrın veya XIX. asrın evâilinde [başlangıcında] doğmuştur.”

Bu açıdan Cingöz Oğlu Seyid Osman'ın da, tıpkı Dadal Oğlu'nda olduğu gibi “Çukurovalı Karaca Oğlan mektebi” etrafında gelenekselleşen bir olgu olarak bu gelenek içerisinde değerlendirilmesinin gerekli olduğuna inanmaktayız.

Defterde Cingöz Oğlu Seyid Osman'a ait, 14 adet türkölü hikâye bulunmaktadır. 164. sayfada tek dörölük hâlinde verilen türkölü hikâyenin vak'a kısmında, karısının bir türkölü istemesi üzerine Âşık Seyid'in türkölüyü söylemesi anlatılmaktadır. Türkölü hikâyeyi, “kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğerkonulara bağli şiir-vak'alar” içerisinde değerlendirebiliriz. Vak'a kısmı olmayan 164. sayfadaki “-ğ + inan gider” ayaklı türkölü hikâyeyi, 165. sayfadaki türkölü hikâyeleri, 166. sayfadaki “-l + in nic'oluk” ayaklı türkölü hikâye⁸³ ile 258. sayfadaki türkölü hikâyeyi de aynı şiir-vak'alar içerisinde değerlendirebiliriz. Ayrıca bu türkölü hikâyelerin, Karaca Oğlan şiirlerine olan benzerliğı işaret edilmektedir.

167. sayfada bulunan türkölü hikâye, “Moskof” başliğı altında yazılmıştır.⁸⁴ Bu türkölü hikâye, Moskof'un başkaldırdığı sırada Bozok'ta bulunan Âşık Seyid'in, askere istenmesi üzerine Bozok mıntıkasından kaçarak, Anavarza'ya Döğerk Oğlu'nun yanına gitmesi olayı etrafında değerlendirilmektedir. Bu yüzden bu kısmı, türkölü hikâyenin vak'a kısmı olarak düşünebiliriz. Türkölü hikâyeyi, “tarihî karakter taşıyan şiir-vak'alar” içerisinde değerlendirebiliriz. Ayrıca türkölü hikâyenin başında bulunan “aydos” kelimesi de, bu türkölünün acı dolu izlerini dile getiren bozlak ezgisiyle söylendiğini işaret etmektedir.⁸⁵

⁸³ 166. sayfadaki bu türkölü hikâyenin 169. ve 316. sayfalarda çeşitlemesi bulunmaktadır.

⁸⁴ Fahri Bilge, bu türkölü hikâyenin küçük vişne renkli defterin 100. sayfasında başkası tarafından yazılmış bir çeşitlemesinin bulunduğunu işaret etmektedir. Fakat belirtilen bu defter hakkında hiçbir bilgimiz bulunmamaktadır.

⁸⁵ Bu hususta Doç. Dr. Gülay Mirzaoğlu şunları söylemektedir: “Bozlak ezgileri gerçekten de acı dolu bir haykırışı, kederli bir sızlamışı ifade edecek şekilde; müziğın yüksek perdelerinden, tiz seslerden kuvvetle söylenilerek başlayan, giderek pes seslere inen bir gelişime sahiptir. Müzik cümlelerin ortasında ve sonunda yer verilen ‘süsleme’ denilen, belirli heceler üzerinde yapılan vurgu, sözün anlatımını ve aynı zamanda ezginin yansıttığı duyguyu da kuvvetlendirir. Benzer işlevi gören diğerk bir unsur ise, hece ölçüsüne dayanan asıl dizelere dâhil olamayan, genellikle icrâ sırasında ortaya çıkan bir özellik olarak dizenin başında söylenen ‘ah’, ‘hiç’, ‘jee’, ‘ah aman’ gibi sözler ile, daha sonra dize sonlarına katılan ‘aman of’, ‘vay vay’, ‘ey efendim of’ gibi uzatılarak söylenen sözlerdir.” (Mirzaoğlu 2003, 107).

168. sayfada bulunan türkölü hikâyenin vak’a kısmında, Beyrut’a giderken yol üzerinde gördüğü büyük bir meşe ağacı için türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Bu türkölü hikâyeyi, “âşığın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz. Aynı sayfada, bu türkölü hikâyenin çeşitlemesi olarak kabul edebileceğimiz ve Âşık Hasan’ın⁸⁶ mahlasının geçtiği bir türkölü hikâye daha bulunmaktadır. Fahri Bilge, kaynak şahıs Halil Kâhya’nın ifadesine dayanarak, meşe türküsünün Âşık Seyid’e ait olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bu sayfadaki vak’a kısmı bulunmayan “-l + görünür gözüme” ayaklı türkölü hikâyeyi de aynı şiir-vak’alar içerisinde değerlendirebiliriz.

259. sayfada bulunan türkölü hikâyenin vak’a kısmında⁸⁷ ise, Afşarlar’ın Bozok’ta gördüğü zulümden bahsederek devleti tahrik etmek ve o sırada devlete isyan eden Kozan Oğlu’nu cesaretlendirmek amacıyla türkünün söylenilmesi anlatılmaktadır. Türkölü hikâyeyi, “tarihî karakter taşıyan şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz. Fahri Bilge, destan olarak değerlendirdiği bu türkölü hikâyenin dört kıt’asını, Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası’nın 4. sayısının 12. sayfasında bulmuş, iki türkölü arasındaki farkı göstermek suretiyle bulduğu kıt’aları bu türkünün aralarına sıkıştırmıştır.⁸⁸ Bu, Fahri Bilge’nin metinlere gerek yazılı kaynaklarda, gerekse sözlü kaynaklardaki çeşitlemelerini de göz önünde bulundurarak, bir halk bilimci dikkatiyle yaklaştığını göstermesi açısından oldukça önemlidir.

260. sayfada bulunan türkölü hikâyenin vak’a kısmında, Afşar Koca Nallı aşiretinden Arık Mahmut’un oğlu Kara İsmail’in Abdurrahman Paşa’nın askerleri tarafından öldürülmesi üzerine türkünün söylenilmesi anlatılmaktadır. Türkölü hikâyeyi, “ağıt karakteri taşıyan şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz.

262. sayfada bulunan türkölü hikâyenin vak’a kısmında da, her kuşun türküsü olduğu halde, neden kazın türküsünün bulunmadığının Âşık Seyid’e sorulması üzerine, Âşık Seyid’in türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Türkölü hikâyeyi, “âşığın günlük hayatıyla

⁸⁶ Defterde Âşık Hasan hakkında bilgi bulunmamaktadır.

⁸⁷ Bu türkölü hikâyenin vak’a kısımları 258. ve 331. sayfada bulunmaktadır.

⁸⁸ Fahri Bilge, yaptığı mukayeseli çalışmayı şu şekilde ifade etmektedir: “Bu destanın dört kıt’ası, Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası’nın 4’üncü sayısının 12’inci sahifesinde yazılıdır. Mâî kalemlerle oradaki şekil buraya da –farkı gösterilerek- derc [arasına sıkıştırma] ettirilmiştir.”

ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak'alar" içerisinde değerlendirebiliriz.

Defterin 278. sayfasında Âşık Seyid'in mahlasının geçtiği vak'a kısmı bulunmayan bir türkölü hikâye daha bulunmaktadır. Türkölü hikâyede, II. Dünya Savaşı (1939-1945) konu edilmiştir. Zaman diliminden yola çıkarak bu türkölü hikâyenin, başka bir âşığa ait olduğunu düşünmekteyiz.

4.49. Dadal Oğlu⁸⁹ (FB 564: 106, 109-123, 125, 127, 129, 131, 133-135, 137-138, 145; FB 426: 169, 257, 263-268, 333):

Fahri Bilge'nin, defterlerde Dadal Oğlu'nu, "Âşık Dadal Oğlu Musa / Dadal Oğlu Âşık Musa / Dadal / Dadal Oğlu / Âşık Veli / Kul Yusuf" adları altında değerlendirdiğini görmekteyiz. Dadal Oğlu'nun biyografisine ilişkin bilgiler de 110. ve 112. sayfalarda bulunmaktadır. Fahri Bilge, kaynak şahıs Halil Kâhya'nın verdiği bilgilere dayanarak, Dadal Oğlu diye tanınan dört âşığın bulunduğunu aktarmaktadır. Bunlardan birinin Âşık Veli olduğu, onun da bu âşıklar içinde en genç öleni olduğu belirtilmiştir. En büyükleri olarak da Kul Yusuf gösterilmiştir. Kul Yusuf'un da, Halil Kâhya'nın dedesi zamanında [XIX. asır] çok ihtiyar bir vaziyette bulunduğu ifade edilmiştir. 112. sayfada "Âşık Dadal Oğlu Musa" adı altında şu bilgiler verilmektedir: Babası, Cerid aşiretinden, Altıgözbekirli köyünde yaşamış Dadal Oğlu'dur. Annesi Afşar aşiretinden Hacı Mustafa Oğulları'ndan birinin kızıdır. Asıl adı Musa'dır. Tahminen XVIII. asırda doğmuş ve H. 1223 [M. 1806-1807]'de ölmüştür. Önce Cerid aşiretinden; sonra Afşar aşiretinden Hacı Mustafa Uşağı'ndan bir kızla evlenmiştir. Âşık Musa, türkülerinde Musa ve Dadal mahlaslarını kullanmıştır. Âşık Musa'nın oğlu Veli de âşıktır. Âşık Veli tahminen H. 1195 [M.1778-1779]'te doğmuştur. Veli de önce Cerid aşiretinden; sonra da Afşar aşiretinden olmak üzere iki defa evlenmiştir. Âşık Veli H. 1263 [M. 1846-1847]'te ölmüştür.

Yukarıdaki biyografik bilgiler, Dadal Oğlu'nun fenomen olarak değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Şüphesiz Dadal Oğlu ferdî yaratmaları ile konar-göçer Türkmen aşiretleri arasında ünlenmiş bir âşıktır. Fakat, onu tek bir kişi olarak ele alıp

⁸⁹ Dadal Oğlu hakkında bk. Görkem 2002.

değerlendirmek mümkün değildir. Çünkü, yukarıda da görüldüğü gibi sözlü gelenek içerisinde tespit edilen “Dadal Oğlu, Âşık Dadal Oğlu Musa, Âşık Veli, Kul Yusuf” isimlerinden her biri Dadal Oğlu’nu işaret etmektedir. Bu noktada İsmail Görkem’in şu görüşleri önem kazanmaktadır: “Dadal Oğlu kavramını [mahlas], öncelikle sadece bir şahsa ait olarak düşünmediğimizi belirtmek istiyoruz. Araştırmalarımıza göre Dadal Oğlu olgusunun zaman içerisinde yerleşip kabulüne sebep olan kişilerden belki de sonuncusu Dadal Veli’dir. Veli, kendisi gibi birer saz şairi olan babası Dadalı Musa ile dedesi Kul Yusuf’un ‘Çukurovalı Karaca Oğlan mektebi’ dairesinde geliştirdiği Dadalı ismine bağlı şiir söyleme geleneğini Dadal Oğlu ismiyle sembolleştirmiştir. Mahlas olarak kullanılan ilk kelime Dadalı kelimesidir. Zamanla bu kelimenin sözlü gelenekte Musa ve Veli isimleriyle birlikte kullanıldığı görülüyor.” (Görkem 2002, XIX).

Öcal Oğuz, birincil sözlü kültür çağına ait olan şairlerin eserlerini, tarihsel kimliği bilinen bir şairin yaratmaları olarak değil, sözlü kültür geleneği içerisinde ortak temsil yeteneğine sahip bir “tip” olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirterek, “tip” teriminin de, “sözlü gelenek içinde bireysel kimliklerinden sıyrılarak, belli bir tarzın yaratıcısı olarak ünlenen halk sanatçıları” (Oğuz 2003, 31-39) için kullanılabileceğini ifade etmektedir. Bu bağlamda, birincil sözlü kültür çağı içinde yer alan, konar-göçer Türkmen aşiretine mensup olan Dadal Oğlu’nun da bir “tip” olarak değerlendirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Defterlerde Dadal Oğlu şiirleriyle benzerliği işaret edilen bütün metinlerin de bu “tip”e bağlı olarak ele alınmasının lüzumuna inanmaktayız.

Defterlerde Dadal Oğlu olgusuna bağlı, 33 adet türkölü hikâyeye bulunmaktadır. 106. sayfada bulunan türkölü hikâyenin vak’a kısmında, Afşarlar’ın Çapan Oğlu ile Cadı Oğlu’nun adamlarını bozguna uğratmaları ve bu bozgun üzerine Dadal Oğlu’nun türküyü söylemesi anlatılmaktadır. 113. sayfadaki “-r + gibi gibi” ayaklı türkölü hikâyenin vak’a kısmında, gençliğinde aşiret göçleri arasında görüp gönül verdiği bir kız için türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Bu türkölü hikâye, söylediği ilk türkölü olarak belirtilmiştir. 113. sayfadaki “eliñ seni ister Delikaroğlu” ayaklı türkölü hikâyenin vak’a kısmında ise, Kilis mntıkasında yaşayan Kürt beylerinden olan Delikaroğlu’nun hükümete isyan edip, gelen kuvvetler tarafından öldürülmesi üzerine türkölünün söylenilmesi anlatılmaktadır. 114. sayfadaki türkölü hikâyenin vak’a kısmında, Cerid aşireti beylerinden Osman Bey’in, aşiretin ileri gelenleri tarafından öldürülmek

istendiğini anlayan Dadal Oğlu'nun, Osman Bey'i uyarmak amacıyla türküyü söylemesi anlatılmaktadır. 115. sayfada bulunan türkölü hikâyesinin vak'a kısmında, Cerid, Tecirli, Karalar ve Bozdoğan aşiretlerinin Reyhanlı kabilesinden Mursal Oğlu ile Afşarlar tarafından bozguna uğratılması üzerine türkölünün söylendiği anlatılmaktadır. Bu olayın II. Mahmut zamanında olduğu ayrıca kaydedilmiştir. Fahri Bilge ayrıca, Cerid, Tecirli, Karalar ve Bozdoğan aşiretlerinin o zamanki reislerini aktarmakta, Tarihçe'nin [FB 582] 92. ve 93. sayfalarına da işaret etmektedir. 117. sayfada bulunan türkölü hikâyesinin vak'a kısmında, Mısırlı İbrahim Paşa'nın H. 1247 [M. 1830-1831]'de Osmanlı memleketlerine saldırması üzerine, derebeylerine ait çeteleri toplayan Hâfız Paşa'nın yaptığı denetimler sırasında Küçük Ali Oğlu'nun Hüseyin adlı bayraktarını beğenmemesi, daha sonra Hüseyin'in savaşta gösterdiği büyük kahramanlıklardan dolayı Hâfız Paşa tarafından Küçük Ali Oğlu'na üç tuğlu paşalık rütbesi verilmesi anlatılmaktadır. 119. sayfada bulunan, vak'a kısmı 118. sayfaya yazılmış olan türkölü hikâyede ise, Kozan Oğlu Sarı Ali Bey'in hükümete isyan etmesi üzerine, hükümet tarafından Dayının Oğlu ismiyle tanınan Tarsuslu Mehmet Ağa'nın görevlendirilmesi, Sarı Ali Bey'in Dayının Oğlu ile alay etmeye başlaması üzerine vaziyetin ne olacağını soranlara Dadal Oğlu'nun türkölü ile karşılık vermesi anlatılmaktadır. Bu vak'a için Tarihçe'nin [FB 582] 65. ve 66. sayfalarına işaret edilmektedir. 120. sayfada bulunan türkölü hikâyede ise, Çukurova'da Kars [Kadirli]'in Kara Omarlı köyünden Góg Ali Oğlu Mahmut Bey'in görkemini ifade etmek maksadıyla türkölünün söylenmesi anlatılmaktadır. 121. sayfadaki türkölü hikâyesinin vak'a kısmında, Dadal Oğlu'nun Cerid aşiretine mensup karısından, Afşar aşiretine mensup karısının yanına gitmek için üç ay izin alması, Afşar ilinde hastalandığı için bu izin süresini aşması ve bundan duyduğu üzüntü üzerine türküyü söylemesi anlatılmaktadır. 122. sayfadaki türkölü hikâyesinin vak'a kısmında ise, Kerim Oğlu'na taraftar olan Karalar, Bozdoğan, Tecirli ve Cerid aşiretlerinin, Kerim Oğlu ile Afşarların dövüşü esnasında, Bozdoğan ve Karalar aşiretinin kaçıp, Tecirli aşiretinin de yan çizmesi üzerine türkölünün söylendiği anlatılmaktadır. 123. sayfadaki türkölü hikâyesinin vak'a kısmında, Kozan Oğlu Ahmet Paşa'nın babasını ziyarete gelen Âşık Dadal Oğlu'na Kozan Oğlu'nun şaka yapması, buna sinirlenen Dadal Oğlu'nun türküyü söylemesi anlatılmaktadır. 125. sayfadaki türkölü hikâyesinin vak'a kısmında ise, Cerid beylerinden Ceyhan ve Osmaniye arasında yaşayan İmirza Oğlu Hasan Bey ile Gâvur dağında yaşayan Fettahlı aşireti beyi Fettah Oğlu Yusuf Bey arasındaki münakaşa üzerine türkölünün söylendiği anlatılmaktadır. 127.

sayfadaki türkölü hikâyenin vak’a kısmında, Dadal Oğlu’nun Cerid aşiretinden Memici Oğlu’na Afşarların kahramanlığını bildirmek için türküyü söylemesi anlatılmaktadır.⁹⁰ Bu vak’a için Tarihçe’ [FB 582]’nin 52. ve 53. sayfalarına dikkat çekilmektedir. 129. sayfadaki türkölü hikâyenin vak’a kısmında ise, Dadal Oğlu’nun Afşar olan karısı ile konup göçtükleri yerlere ait hatıralarını yaşatmak maksadıyla türküyü söylemesi anlatılmaktadır. 131. sayfadaki “vuruş arslanlarım diyor Yapalak” ayaklı türkünün vak’a kısmında, Reyhanlı aşireti ile Albustan ağaları arasındaki kavga münasebetiyle türkünün söylendiği anlatılmaktadır. Ayrıca vak’anın 180 yıl önce cereyan ettiği belirtilmiştir. 133. sayfadaki türkölü hikâyenin vak’a kısmında ise, Dadal Oğlu’nun çocukları ile yaylamak için Yozgat’ın kuzeyindeki Sultan Akdağ’a geldiğinde türküyü söylemesi anlatılmaktadır. 137. sayfadaki türkölü hikâyenin vak’a kısmında, Mısırlı İbrahim Paşa’nın Payas’tan Gâvur dağına kadar olan bölgeyi keserek Afşar, Cerid ve Tecirli aşireti mensuplarını öldürdüğü zaman Dadal Oğlu’nun türküyü söylemesi anlatılmaktadır. FB 426’nın 266. sayfasında bulunan “-ğ + ıyor” ayaklı türkölü hikâyenin vak’a kısmında, Reyhanlı aşireti ağaları ile Pehlivan Oğlu’nun Afşar ile boy ölçüşmek istemeleri üzerine mağlup olmaları, bunun üzerine türkünün söylenmesi anlatılmaktadır. FB 564’ün 107, 134, 135, 145. sayfasındaki türkölü hikâyeler ile 110. sayfasındaki “-r + imiş” ayaklı türkölü hikâyenin ve 131. sayfasındaki “-l + in gelir Góğdeli” ayaklı türkölü hikâyenin; FB 426’nın 263, 264, 265, 267, 333. sayfasındaki türkölü hikâyeler ile 169. sayfasındaki “-r + gundur” ayaklı türkölü hikâyenin ve 266. sayfasındaki “-n + ı bağlerin” ayaklı türkölü hikâyelerin vak’a kısmı mevcut değildir. FB 564’ün 106, 114, 115, 117, 119, 122, 125, 137, 145. sayfalarındaki türkölü hikâyeler ile 131. sayfasındaki “vuruş arslanlarım diyor Yapalak” ayaklı türkölü hikâyeyi ve FB 426’daki 263, 264, 266, 267. sayfalardaki türkölü hikâyeleri, “tarihî karakter taşıyan şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz. FB 564’ün 109, 114, 120, 121, 123, 127, 129, 134, 135. sayfalarındaki türkölü hikâyeler ile 110. sayfasındaki “-r + imiş” ayaklı türkölü hikâyeyi ve 131. sayfasındaki “-l + in gelir Góğdeli” ayaklı türkölü hikâyeyi; FB 426’nın 333. sayfasındaki türkölü hikâye ile 265. sayfasındaki “-r/n + gerek” ayaklı türkölü hikâyeyi “âşğın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz. FB 564’ün 107. sayfasındaki türkölü hikâye ile 113. sayfasındaki “-r + gibi gibi” ayaklı türkölü hikâyeyi ve FB 426’nın 169. sayfasındaki türkölü hikâyeyi “kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara

⁹⁰ Bu vak’a için bk Özdemir 1985, 171.

bağlı şiir-vak'alar" içerisinde değerlendirebiliriz. FB 564'ün 113. sayfasındaki "elin seni ister Delikaroğlu" ayaklı türkölü hikâyeyi ise "ağıt karakteri taşıyan şiir-vak'alar" içerisinde ele alabiliriz. 110. sayfada Genç bir âşık ile Kul Yusuf'a ait bir atışma bulunmaktadır. 134. sayfadaki türkölü hikâyeye ise tek dörtlük hâlinde yazılmıştır.

138. sayfada Dadal Oğlu hakkında bir de anekdot bulunmaktadır. Bu anekdotta, Göde Ali nâmında bir şahsın vefatından sonra yakılan ağıda, Dadal Oğlu'nun eşlik ederek dinleyenleri güldürmesi anlatılmaktadır.

4.50. Deli Boran⁹¹ (FB 426: İçindekiler):

Afşar aşiretindendir. Tahminen 300 sene evvel [XVII. asırda] yaşamıştır. Ayrıca 'İçindekiler' bölümünde, bir türkölü hikâyesinin vak'a kısmı olarak düşündüğümüz, Deli Boran'ın biyografisi hakkında bilgiler de veren eksik bırakılmış bir hikâyeye bulunmaktadır. Bu hikâyeye şöyledir: Rışvan Oğlu İsmail Bey tarafından Afşar beylerinden bir âşık istenince, Deli Boran gönderilir. Rışvan Oğlu, Deli Boran'ı hizmetinde bulunan adamlardan birinin Küpeli adındaki kızı ile kırk gün düğün yaparak evlendirir. Gerdeğe gireceği esnada Deli Boran, Rışvan Oğlu'nun atının gemini öpünce, Rışvan Oğlu ona on gün gelinin başından çıkmamayı emreder. Deli Boran da bu emre inanır. Hikâyesinin buradan sonraki kısmı boş bırakılmıştır.

4.51. Derdi Çok⁹² (FB 426: 221, 306):

Elbistan'ın Tılavşın köyündendir.⁹³ Asıl adı Lutfi'dir. Lutfi Hoca olarak tanınmaktadır. Lutfi Hoca, Elbistan'ın Kızılca Mahallesi'nde H. 1278 [M. 1861-1862]'de doğmuştur. Köy imamlığı ile geçinen Hacı Tafil'in oğludur. Medrese tahsili gören Lutfi Hoca (Derdı Çok), köylerde imamlık yapmak ve ziraatla iştiğal etmek suretiyle geçinmiştir.

⁹¹ Deli Boran, biyografik halk hikâyesidir. Bu hususta bk. Davutluoğlu 1982c, 20-24; Yalçın 1930; Mirzaoglu 2003, 171-172. // Bu âşık için ayrıca bk. Gürel 1938; Ergun 1938, 147; Köprülü 1940, 465, 573-575; Köseoğlu 1944; Ertüzün 1944; Yalçın 1945; Bayrı 1959, 6; Kocatürk 1963, 380; Yanık 1961; Sevilgil 1965, 335; Boratav 1945, 148; TDEA 2, 226-227; Arısoy 1995, 241; Sakaoğlu 1989, 202-203; Boratav; Fıratlı 2000b, 156-157.

⁹² Bu âşık için ayrıca bk. ASYA 1937; Salt 1938; Köprülü 1940, 713, 766-768; Emirmahmudoğlu; Özavşar; Küçükpınar 1946; Kocatürk 1963, 506; Sevilgil 1967, 32; Makal 1969; Onay 1933; Kalkan 1991, 115; Cunbur 1968, 142; Cengiz 1942; Kısakürek 1949; Çiftçi 2000, 74-76, Arısoy 1995, 322.

⁹³ Metinde, Develi'nin Tomarza nahiyesinden olduğu ifadeleri de bulunmaktadır. Fakat, 306. sayfadaki bilgede de Elbistan'ın Tılavşın köyünden olduğu işaret edilmektedir.

Muhitindeki halk şairlerinin tesiri altında kalan Lutfi Hoca, 1908 senesinde tahminen 65-70 yaşlarında bulunduğu sırada Pınarbaşı'na bağlı Tanır köyünde vefat etmiştir.

Defterde Derdi Çok'a ait, bir adet türkölü hikâye bulunmaktadır. Türkölü hikâyenin vak'a kısmında, çok sevdiği hâlde evlenmeye iknâ edemediği kızın başkasına verilmesi üzerine duygularını türkölle ifade etmesi anlatılmaktadır. Türkölü hikâyeyi, "kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğerkonulara bağlı şiir-vak'alar" içerisinde değerlendirebiliriz.

4.52. Emir Ali⁹⁴ (FB 426: 206-207):

Afşar şairlerindendir. Tahminen XVIII. asrın sonu veya XIX. asrın ilk yarısında yaşamıştır. Zamanımıza kadar sadece bir türkölü hikâyesi ulaşmıştır. Bu türkölü hikâye ilk defa, başından iki mısraı eksik olarak İzzet Ulvi Bey'in, Eylül H.1339 [M. 1922-1923] tarihli ve 2 numaralı Türk Yurdu Mecmuası'nda çıkan "Halk Şairleri ve Millî Hâdiseler" adındaki makalesinde yayımlanmıştır. Fahri Bilge ise, bu türkölü hikâyeyi Pınarbaşı'nın Toklar nahiyesinin Melikviran köyünde Âşık Ali'den dinleyerek yazmıştır.

Fahri Bilge, Anber Ağa'nın bu türkölü hikâyenin Karaca Oğlan'a ait olduğu yönündeki kanaatine, zamanına kadar neşredilen Karaca Oğlan şiirleri arasında böyle bir türkölün bulunmamasını gerekçe göstererek karşı çıkmakta; bu türkölü hikâyenin de Emir Ali tarafından söylendiğini ve bu adla da bir Afşar şairinin var olduğunu ifade etmektedir. Fakat, 207. sayfada bulunan türkölü hikâyenin altına düşülen notlarda, Karaca Oğlan'ın da buna benzeyen türkölünün bulunduğu Sadeddin Nüzhet'in Karaca Oğlan adlı kitabının 56., 125-126., 171. sayfaları işaret edilerek dile getirilmiştir. Ayrıca burada, Anber Ağa'nın bu türkölü hikâyenin Kul Hasan'a ait olduğu yönündeki görüşlerini de aktarmaktadır.

Görüldüğü gibi Emir Ali adında bir şairin yaşayıp yaşamadığı hususu kesin bir şekilde ortaya konulamamıştır. Fakat biz, bütün bu tartışmaların sözlü kültür ürünleri etrafında

⁹⁴ Ayrıca bk. Yalgın 1939a; Bayrı 1959.

yapılmasından hareketle Emir Ali'nin Karaca Oğlan geleneği/tipi içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Çünkü, “sözlü gelenek ortamının yaratma, nakletme, ezberleme ve hatırlama süreçlerinde ‘sahipsiz kalan’ şiirler, içeriklerine göre bu tiplerden birine mal edilmektedir” (Oğuz 2003, 33).

207. sayfada bulunan türkölü hikâyesinin vak'a kısmında, sevgilisinin Şam'a gönderilmesi üzerine Emir Ali'nin türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Türkölü hikâyeyi, “kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak'alar” içerisinde değerlendirebiliriz.

Emir Ali, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz şairlerimizdendir.

4.53. Fakîr (FB 426: 141):

Türkmen'dir. Şarkışla'nın Akkışla köyünde 70-80 yıl önce yaşamıştır. Biyografisine ilişkin başka bilgi verilmemiştir.

Aynı sayfada bulunan türkölü hikâyesinin vak'a kısmında, âşık olduğu bir kız için türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Türkölü hikâyeyi, “kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak'alar” içerisinde değerlendirebiliriz.

Fakîr, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.54. Fakîr⁹⁵ (FB 426: 277):

Biyografisine ilişkin hiçbir bilgi yazılmamıştır. Sadece “Atatürk” adı altında bir şiiri bulunmaktadır. Şiirin üstünde bulunan “Mahcûbî'nin oğlu Mardiruş'un manzumelerinden” ifadesi onun, Kayseri'nin Süleyman Mahallesi'ne yerleşen Ermeni şair Mahcûbî'nin (FB 564: 70) oğlu olduğunu ve Mardiruş mahlasıyla şiirler yazdığını göstermektedir.

Fakîr, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz şairlerimizdendir.

⁹⁵ Ayrıca bk. Deniz 1983b, 8-12.

4.55. Figânî⁹⁶ (FB 426: 282, 306):

Elbistan'ın Aktıl köyünün Kokmuş Kuyu Mahallesi'ndendir. Alhas aşiretine mensuptur. Kör olan Figânî'nin asıl adı, Kanberzâde Ali Efendi'dir. Tahminen H. 1308 [M. 1891-1892]'de doğmuştur. Tahsili rüşdî derecesini geçemeyen Figânî, Arapça ve Farsça öğrenmiştir. Yünden eğirip dokuduğu kumaştan elbiseler yaparak geçimini temin etmiştir.

Yine Fahri Bilge'nin verdiği bilgilere göre, kalender-meşrep bir zât olan Figânî'nin yaratılışından gelen şairlik tabiatı hayli yüksektir. Çok şiir yazmıştır ve Fahri Bilge'nin derlemeleri yaptığı esnada da yazmaya devam etmiştir.

Figânî, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz şairlerimizdendir.

4.56. Firâkî⁹⁷ (FB 426: 292-293, 295):

Asıl adı Mehmet'tir. Kayseri'nin Germir köyündendir. Babası Hoca Edhem Efendi'dir. Firâkî, köy mektebinde okuma yazma öğrenmiştir. Büyüyünce nakkaşlık sanatını öğrenerek, bu sanatı icrâ için İstanbul'a gitmiştir. İstanbul'da meydan şairlerinin sanatlarını icrâ ettikleri kahvehanelerde saz ve söz erbabları ile görüşmüş ve kendisi de merak edip şiir söylemeğe başlamıştır. Firâkî, hayli şiir söylemiş ve bu şiirleri bir mecmuada toplamıştır. Şiirlerini bir mecmuada topladığını H. 1335-1336 [M. 1919-1920] senelerinde ilkokul müfettişliği yapan baş muallim Ahmet Halil Bey'e söylemiş ve hatta ona defterin 293. ve 295. sayfalarındaki koşmaları yazdırmıştır.

Defterde Firâkî'ye ait dört adet koşma bulunmaktadır. 293. sayfada bulunan ilk koşmada 'ayrılık' konusu işlenirken; üçüncü koşmada 'gurbet' konusu işlenmiştir. İkinci koşmanın ise vak'a kısmı bulunmaktadır. Vak'a kısmında, İstanbul'da meydana gelen büyük bir yangın yüzünden halkın hanlara yerleştirildiğinde, Firâkî'nin de zemin katta samanlığa, ahıra benzeyen bir yere yerleştirildiği, bunun üzerine de türküyü yazdığı anlatılmaktadır. 295. sayfada bulunan koşmada da, 'gurbette kalmanın acısı'

⁹⁶ Ayrıca bk. TDEA 3, 224-225; Kocatürk 1963, 461; Kalkan 1991, 121.

⁹⁷ Bu âşık için ayrıca bk. Satoğlu 2002, 120; Kalkan 1991, 64.

işlenmektedir. Ayrıca Fahri Bilge, bu koşmaya düştüğü dipnotta, koşmanın 1937’de Kayseri Halk Evi’nin yaya köy gezileri serisinden ikincisini teşkil eden Germir broşürünün 19. sayfasında şairin biyografisiyle beraber görüldüğünü, fakat burada vefat tarihi olarak 1935 tarihinin gösterildiğini ve ayrıca adının da Mehmet Edhem olarak kaydedildiğini aktarmaktadır.

Firâkî, Fahri Bilge’nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz şairlerimizdendir.

4.57. Garip Molla (FB 426: 289):

Biyografisine ilişkin hiçbir bilgi yazılmamıştır. Sadece bir adet türkölü hikâyesi kaydedilmiştir.

Vak’a kısmı bulunmayan türkölü hikâyesinde, gezip gördüğü yerleri dile getirmektedir. Türkölü hikâyeyi, “âşığın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz.

Garip Molla, Fahri Bilge’nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.58. Gedâyî⁹⁸ (FB 426: 274-275):

Kayserili’dir. Epey bir zaman elinde sazıyla memleket memleket gezmiş, her zaman halk şiiri yolunda yazdığı ve söylediği eserleri ile önde gelen halk şairleri arasına girmiştir. XIX. asrın sonunda ölen Gedâyî’nin iki koşması alınmıştır. 275. sayfada bulunan ve vak’a kısmı bulunmayan bu koşmalardan “-yüz yerde” ayaklı koşmada ‘aşk’ konusu işlenirken; “-âr + ı gurbetî” ayaklı koşmada ‘gurbet’ konusu işlenmiştir. Ayrıca koşmaların sonuna düşülen not ile, Sadeddin Nüzhet Ergun’un “Halk Şairleri” isimli kitabının 186-187. sayfalarına işaret edilmektedir.

⁹⁸ Bu şair için ayrıca bk. Uraz 1933, 186; Uraz 1939-1940, 113; Deniz 1987a, 23.

4.59. Habip Karaaslan⁹⁹ (FB 426: 130-134, 310, 334):

Türkmen'dir. Bünyan'ın Akışla nahiyesinin Gömürgen köyündendir. H. 1336 [M. 1919-1920]'de bu köyde doğmuştur. Mehmet Oğulları'ndan H. 1296 [M. 1879-1880] doğumlu Hafız Ali Hoca'nın oğludur. Fahri Bilge Hafız Ali Hoca'nın aynı anadan doğan dokuz çocuğu bulunduğunu, bunların da dördü kız, beşi erkek olduğunu belirtmektedir. Habip Karaaslan da, Ali Hoca'nın iki büyük kızıdan sonra gelen üçüncü evladıdır. Babası okur-yazar ve hafız olduğu için, kendisi de küçük yaşlarda eski harflerle 'elif-ba' ve daha sonra 'Amme' ve 'Tebâreke' gibi cüzler okumuş, en sonunda Kur'ân'ı, babasından tekmiil [tamamlamış] etmiştir. Habip Karaaslan, daha sonra köyündeki üç sınıflı mektepte tahsil görmüş ve on beş yaşında bu mektepten diploma almıştır. Mektepten çıktıktan sonra da çobanlık yapmıştır.

131. ve 132. sayfada bulunan şiirin vak'a kısmında, köy mektebinde beraber okudukları ve kendisinden daha yaşlı olan arkadaşı Onbaşı Oğlu Hasan'ın jandarma baş çavuş olduktan sonra, Habip Karaaslan'a bir mektup göndermesi ve ona gıpta eden Habip Karaaslan'ın da mektuba cevap olarak şiiri yazması anlatılmaktadır. Şiirde, 'Hasan Çavuş' ve 'Hasan Çavuş'a duyulan özlem' konu edilmiştir.

133. sayfada bulunan şiirin vak'a kısmında da, tarladan harman sapı çekerken yolda sap yüklü kağının üzerine devrilmesi üzerine şiiri söylemesi anlatılmaktadır. Şiir, bu olayı dile getirmektedir. Bu şiirin altına düşülen not ile, Habip Karaaslan'ın bu şiirlerden başka elli iki şiir daha yazdığı ifade edilmiştir. 134. sayfada bulunan ibarede ise, bu şiirlerden dokuz tanesinin Atatürk için yazıldığı söylenmiştir.

Ayrıca Habip Karaaslan'ın 334. sayfada iki şiiri daha bulunmaktadır. Vak'a kısımları bulunmayan bu şiirlerden "-l + maz" ayaklı olanı Kayseri valiliğine; "-r + madı" ayaklı olanı da Bünyan kaymakamlığına yazılmıştır. İlk şiirde Kayseri valisine isteklerini sunarken, ikinci şiirde Bünyan kaymakamının övgüsünü dile getirmiştir.

⁹⁹ Bu şair için ayrıca bk. Kocatürk 1963, 519; Özder 1967a; Sevengil 1967, 300-306; Özder 1967b; Karaaslan 1945; Karaaslan 1946; Karaaslan 1970; Kalkan 1988, 131; Satoğlu 2002, 205; Kalkan 1991, 299; Akbaş 1994, 42-43; TDEA 4, 232; Arısoy 1995, 324; Sakaoğlu 1989, 232-233.

4.60. Hâdî¹⁰⁰ (FB 426: 65, 67):

Kayseri'nin Yalman (Kurşunlu) Mahallesi'nden Arapgirlizâde Hoca Mesut Efendi'nin torunu ve Tahir efendi'nin oğludur. H. 1302 [M. 1885-1886]'de bu mahallede doğmuştur.

H. 1312-1313 [M. 1895-1896] senelerinde Ahmet Paşa Mekteb-i İptidâîsi'nde üç sene okuyarak, en iyi derecede diploma ile mezun olmuş; daha sonra Yeni Daire nâmıyla anılan medresede 8-10 sene kadar da Arapça sarf, nahiv ve mantık okumuştur. Muammer Bey'in mutasarrıflığı zamanında muallimlik için imtihana girerek kazanmış ve Efkere köyünde mekteb-i ibtidâî muallimi olarak göreve başlamıştır. Beş sene kadar muallimlik yaptıktan sonra, H. 1330 [M. 1913-1914]'de seferberliğin ilânından iki ay kadar önce muallimlikten ayrılarak polis mesleğine geçmiştir. Adana Polis Mektebi'nde altı ay okuduktan sonra mezun olmuş, mezun olduktan sonra Kayseri'ye gelerek polislik yapmıştır. H. 1330 [M. 1913-1914]'de mahkemede yargılanmak üzere polislikten ayrılmış, mahkeme tarafından yargılanması men edilmişse de, bir daha mesleğine dönememiştir. O zamandan beri halı, cehri ve yapağı ticaretiyle uğraşan Hâdî'nin üç oğlu varmış.

Defterde Hâdî'ye ait, İstanbul'da gördüğü bir kadın için söylediği ifade edilen, sadece tek bendi yazılmış bir türkü bulunmaktadır. Bu türkü, konularına göre lirik türküler içerisinde aşk türkülerini olarak kabul edilmektedir (Boratav 1988, 150). Biçim olarak da üç dizeli bendlerden meydana gelmiştir (Boratav 1988, 161).

4.61. Hâlit Bey¹⁰¹ (FB 426: 186-187, 302):

Afşarların Torun kabilesinin reislerinden birinin oğlu olan Halid Bey, yaz mevsimini kabilesiyle birlikte Pınarbaşı'nda geçiren Afşar beylerindendir. Doğum tarihi belli değilse de H. XIII. asrın [M. XIX. asrın] ilk yarısında doğmuştur. Hâlit Bey¹⁰²,

¹⁰⁰ Bu âşık için ayrıca bk. Kalkan 1988, 76; Satoğlu 2002, 151; Güven 2000, 194; Fahri 1945, 15-16.

¹⁰¹ Bu âşık için bk. Yalgın 1977, 85-86.

¹⁰² Fahri Bilge, Pınarbaşı'na 10 kilometre mesafede "Hâlit Bey Öreni" adını taşıyan bir Çerkez köyü bulunduğunu, bu köyün de hâlen Hâlit Bey'in hatırasını ihyâ ettiğini söylemektedir.

çocukluğunu ve gençliğini babasının himayesinde ve aşiret içinde kalarak, kışın Çukurova'da; yazın da Pınarbaşı ve Uzunyayla taraflarında geçirmiştir.

Afşarların bir kısmı tahminen H. 1250 [M. 1833-1834]'de Urfa'nın Kamışlı semtine sürülmüştür.¹⁰³ Bu sürgünlerde Hâlit Bey de bulunmuş, fakat daha sonra eski yurduna dönmüştür. Defterde üzeri çizilmiş vaziyette bulunan cümlelerde ise, Çerkezlerin Uzunyayla'ya yerleştirilmesinden sonra başlayan çarpışmalar yüzünden, hükümet tarafından Afşarları zayıf düşürmek maksadıyla en seçkin Afşar beylerinin Diyarbakır'a sürüldüğü, bu sürgünler arasında Hâlit Bey'in de bulunduğu anlatılmıştır.¹⁰⁴ Ayrıca H. 1262 [M. 1845-1846]'de Afşarların Mecit Paşa tarafından Bozok'a sürülmesinden sonra, H. 1267 [M. 1850-1851]'de kaçarak eski yurtlarına döndükleri, bunun üzerine H. 1272 [M. 1855-1856]'de Abdurrahman Paşa tarafından da Diyarbakır'a sürüldükleri anlatılarak¹⁰⁵, bu meyanda Hâlit Bey'in de Diyarbakır'a sürüldüğü aktarılmıştır.¹⁰⁶ Ayrıca Fahri Bilge, Hâlit Bey'in çocuklarının ve torunlarının Diyarbakır'da kaldığını belirttikten sonra, Pınarbaşı'ndaki Afşar beylerinin de Diyarbakır havalisinde kalan Hâlit Bey'i hâlâ unutmadıklarını kaydetmiştir.

Hâlit Bey'in H. XIII. asrın ikinci yarısının sonlarına doğru, H. 1280-1289 [1863-1872] tarihleri arasında öldüğü tahmin edilmektedir.

¹⁰³ Kaynaklarda Afşarların belirtilen tarihte Urfa'ya sürülmeleri hakkında bilgi bulunmamakla birlikte, Faruk Sümer, Afşarları 1691-1696 yıllarında yapılan ilk iskân hareketi içerisinde Hama, Humus sancaklarıyla Halep ve Rakka bölgelerine yerleştirilen aşiretler arasında göstermekte, bu tarihler arasında birçok oymağın Urfa'nın doğusundaki Collab (Colab) ırmağı kıyılarına, Harran yöresine, Urfa'nın kuzeybatısındaki Bozabad ile yine Urfa'nın güneybatısındaki bazı yerlere yerleştirildiklerini ifade etmektedir (Sümer 1999, 211).

¹⁰⁴ Kaynaklarda Çerkezler'in Uzunyayla'ya yerleştirilmesinin Fırka-i İslâhiye tarafından Afşarlar'ın yaylak ve kışlaklarından birinde yerleşmeğe mecbur edildiği esnada (1865) gerçekleştiği ifade edilmektedir (Sümer 1999, 289). Çerkezlerin Uzunyayla'ya yerleştirilmesi hakkında bk. Ünlü 2001, 124-128.

¹⁰⁵ Halep eyaletinde bulunan Türkmenlerin 1837'de artan Arap aşiretlerinin baskısına dayanamayarak Anadolu'da kendilerine uygun kışlak yeri aradıklarını görmekteyiz (Ünlü 2001, 120). Bu yüzden Türkmen aşiretlerinin değişik bölgelere inmeleri kararlaştırılmış, bu bölgelerin dışında Diyarbakır ve Bozok sancaklarındaki yaylaklar da iskân yeri olarak tespit edilmiştir (Ünlü 2001, 120). Recepli Afşarları için de, Zamantı Irmağı boyları, Uzunyayla ve Çukurova yeni iskân yerleri olarak belirlenmiştir (Ünlü 2001, 120-121). Fahri Bilge'nin yukarıda verdiği bilgiler paralelinde, yeni iskân yerlerinde rahat durmayan Recepli Afşarlarının daha sonra Bozok ve Diyarbakır sancaklarındaki yaylalara (1837'den sonraki yıllarda) iskân edildiğini söyleyebiliriz.

¹⁰⁶ Fahri Bilge, Hâlit Bey'i değerlendirdiği bu bölümde sayfanın köşesine düştüğü not ile vişne renkli defterin 164. sayfasına dikkat çekmektedir. Fakat belirtilen bu defter hakkında bilgimiz bulunmamaktadır.

Fahri Bilge, Hâlit Bey hakkında bu bilgileri sunduktan sonra, Recep Oğulları'ndan olan başka bir Hâlit Bey'in daha bulunduğunu aktarmış, bu Hâlit Bey'in de Boz Doğan aşireti reisi Abdi Bey tarafından Pazarvıran [Pazarören] nahiyesi civarında Toybuk köyü kenarındaki çarpışmada öldürüldüğünü ifade etmiştir.

Defterde Hâlit Bey'e ait, bir adet türkölü hikâyeye bulunmaktadır. Türkölü hikâyesinin vak'a kısmında, Hâlit Bey'in Çerkezlerin Uzunyayla'ya yerleştirilmesini duyunca üzüntüsünden türkölüyü söylemesi anlatılmaktadır. Fakat Fahri Bilge, türkölü hikâyesinin Çerkezlerin iskânı münasebetiyle söylendiğini kabul etmeyerek, türkölünün Diyarbakır'a sürgün münasebetiyle söylendiğini iddia etmektedir. Gerçekten de bu türkölü hikâyede Hâlit Bey, eski yurduna olan özlemini dile getirmiştir. Türkölü hikâyeyi, "âşığın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak'alar" içerisinde değerlendirebiliriz.

Hâlit Bey, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.62. Harbî¹⁰⁷ (FB 426: 311):

Biyografisine ilişkin hiçbir bilgi yazılmamıştır. Sadece iki dörtlükten oluşan koşma tarzında bir şiiri verilmiştir. Fahri Bilge eksik olan bu şiiri, 25 Ocak 1948'de Mehmet Usta isimli birinden aldığını ifade etmiştir. Şiirde, bülbül konu edilmiştir.

Harbî, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz şairlerimizdendir.

4.63. Hasan Ağa (Kader)¹⁰⁸ (FB 426: 180-186, 302):

Sarız nahiyesinin Deştiye köyündendir. H. 1257 [M. 1840-1841]'de bu köyde doğmuştur. Yaşadığı bu mıntıkanın tanınmış simalarındandır. Hasan Ağa, Torun oymağı ağalarından Terkeşli Oğulları'ndan Mehmet Ağa'nın oğludur.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Bu şair için ayrıca bk. Kalkan 1988, 144; Akbaş 1994, 44; Yedekçioğlu 1978, 46-49; Akbaş 1991a, 13-14; Akbaş 1991b, 28.

¹⁰⁸ Bu âşık için ayrıca bk. Özdemir 1998, 13-16.

¹⁰⁹ Fahri Bilge, Hasan Ağa'nın ecdatlarını şu şekilde sıralamıştır: "Mehmet Ağa (Hasan Ağa'nın babası), Kekeç Hasan [Hasan Ağa'nın dedesi], Hamet Ağa [Hasan Ağa'nın dedesinin babası]"

Okuma yazma bilmediği halde, Torun nahiyesi denilen on dört köyden ibaret mıntıkada on seneden fazla fahrî müdürlük yapmış, bu esnada rütbe-i râbie [dördüncü rütbeye] mazhar olmuştur. Hasan Ağa'nın dördü resmî nikâhlı, diğerleri nikâhsız çok sayıda eşinin olduğu belirtilmiştir.

Manzumelerinde “Kader” mahlasını kullanmıştır. Orta boylu, etine dolgun, buğday renkli, kısa ak sakallı, hoş sohbet, savruk bir zât olarak tanıtılan Hasan Ağa, 11 Aralık 1322 [M. 1905-1906]'de köyünde vefat etmiştir.

Defterde Hasan Ağa'ya ait on bir türkölü hikâyeye bulunmaktadır. 180. sayfada bulunan, vak'a kısmı bulunmayan türkölü hikâyede, Hasan Ağa'nın hastalanması, bunun üzerine sağlığın değerini anlaması konu edilir. Türkölü hikâyeyi, “âşğın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak'alar” içerisinde değerlendirebiliriz.

181. sayfadaki “-dik bir zamanda” ayaklı türkölü hikâyenin vak'a kısmında, nahiye müdürlüğü esnasında Lek obasından bir Kürt'ün, İnce Ali nâmındaki birinin kızını kaçırmaması, kıza nikâh yapmak için Hasan Ağa'ya müracaat etmesi, kızı gören Hasan Ağa'nın da kıza âşık olması üzerine türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Türkölü hikâyeyi, “kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak'alar” içerisinde değerlendirebiliriz. Aynı sayfada bulunan “-iñ durnalar” ayaklı türkölü hikâyenin vak'a kısmında da, Hasan Ağa'nın Sivas'a gittiği bir zamanda, evinde alıkoyduğu kızın Sarız'a gelen babası ve akrabası tarafından götürülmesi, bu olayı duyan Hasan Ağa'nın da derhal atına atlayarak yola çıkması, bir an önce kızın yanına varmak için turna kılığına girmeyi arzulaması üzerine türküyü söylemesi anlatılmaktadır.

182. sayfadaki “-ş + umuş” ayaklı türkölü hikâyenin vak'a kısmında, Sivas'tan ayrılıp, akşam üzeri evine yaklaştığında kar fırtınasına tutulması, bunun üzerine türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Türkölü hikâyeyi, “âşğın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak'alar” içerisinde değerlendirebiliriz.

183. sayfadaki “-ler” ayaklı türkölü hikâyenin vak’a kısmında, Hasan Ağa’ya sevdiği kızdan mektup gelmesi, bunun üzerine türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Türkölü hikâyeyi, “âşığın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz. 183. sayfadaki “-an + gitti” ayaklı türkölü hikâyenin vak’a kısmında ise, dayanamayarak kızın yurduna giden Hasan Ağa’nın İnce Ali’nin çadırına girmesi, çadırda bulunan kızın nişanlısının da silahıyla Hasan Ağa ve adamlarının üstüne gelmesi, bunun üzerine kaçan Hasan Ağa’nın da türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Türkölü hikâyeyi, “kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz. Bu türkölü hikâyenin 185. sayfada çeşitlemesi bulunmaktadır.

184. sayfadaki “gördüm” ayaklı türkölü hikâyenin vak’a kısmında, Talas’tan köye dönüşünde, Halil Kâhya ve arkadaşlarının görüp anlattıkları güzel bir kız için Hasan Ağa’nın türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Türkölü hikâyeyi, “kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz. 184. sayfadaki “-ana” ayaklı türkölü hikâyenin vak’a kısmında ise, Talas’tan dönüşünde Köy Yeri’nde gördüğü ve evlenmek istediği bir kız için türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Aynı zamanda bu türkünün, söylediği son türkölü olduğu belirtilmiştir. Bu türkölü hikâyeyi de, “kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz.

185. sayfadaki “-aya” ayaklı türkölü hikâyenin ise vak’a kısmı bulunmamaktadır. Türkölü hikâyeyi, “kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz. 185. sayfada da Talas’a gideceği sırada söylediği belirtilen bir ağıdı bulunmaktadır.

4.64. Hasan Baba (FB 426: 70-75, 77-78):

Kayseri’nin Çakaloz Mahallesi’ndendir. Hasan Baba’nın hangi aileye mensup olduğu, babasının kim olduğu Fahri Bilge tarafından yazılmak istenmiş, fakat öğrenilemediği için bu hususlar boş bırakılmıştır. Hasan Baba, eskicilik yaparak geçimini temin etmiştir. Beloz’da esir düşmüş ve harp destanları yazmıştır. Kalın sesli, iri vücutlu, uzun sakallı, esmer biri olarak tanıtılmaktadır. Ayrıca Fahri Bilge, derleme yaptığı sıralarda

Hasan Baba'nın oğlunun Kiçikapu Mahallesi'nde bakkallık yaptığını ve arpa sattığını ifade etmektedir.

Defterde Hasan Baba'ya ait üç destan ile koşma tarzında bir şiir bulunmaktadır. 71. ve 72. sayfalarda bulunan destanın vak'a kısmında, kiraladığı bir eşek ile bağdan ot getirirken, kendisinden sonra ot kesenlerin yolda onu geçmelerinden duyduğu üzüntü neticesinde destanı yazması anlatılmaktadır. Destanda, kiraladığı eşeği konu etmiştir. 73. sayfada yer alan koşmada, bekçi yazılmaya karar veren Hasan Baba'nın bekçilere hitabı söz konusudur.

74. ve 75. sayfalarda bulunan ve altı dörtlükten oluşan destanda, H. 1311 [M. 1894-1895]'de Kayseri'de yaşayan Ermenilerin devlete karşı isyan etmeleri anlatılmaktadır. 77. ve 78. sayfalarda bulunan on iki dörtlükten oluşan destanda da, H. 1308 [M. 1891-1892] Aralık veya Ocak'ında Kayseri'de sokaklara Ermeniler tarafından hükümet aleyhinde afişler yapıştırılması üzerine, yirmi üç araba elebaşının Ankara'ya sevk edilmesi anlatılmaktadır. Bu destanlar, Kayseri'de Ermeni olaylarını aydınlatması bakımından oldukça önemlidir. Aynı zamanda birer sözlü tarih vesikalarıdır.

Hasan Baba, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.65. Himmetî¹¹⁰ (FB 426: 121-124, 325-328; FB 564: 55, 56):

Biyografisi hakkında hiçbir bilgi verilmemiştir. Sadece FB 426'nın 122. sayfasında yaşadığı tarihler (1811-1891) belirtilmiştir. FB 426 numaralı defterde Himmetî'ye ait sekiz nefes, dört koşma, üç gazel ve bir de müseddes bulunmaktadır. 121. sayfada bulunan müseddeste Kayserili bir Rum güzeli tasvir edilmektedir. Aynı sayfada yer alan üç nefeste de tasavvuf düşüncesi işlenmektedir. Ayrıca 122. sayfada bulunan “-âya + verdiler” ayaklı nefes, 121. sayfada tekrar yazılmıştır. 122. sayfadaki “-eri” ayaklı nefeste âlimlerin hünerleri işlenmiştir. 122. sayfada bulunan “-rık + ından bellidir” ayaklı koşmada ise Avanos tasvir edilmektedir. 124. sayfada bulunan “-nli + yâr” ve

¹¹⁰ Bu şair için ayrıca bk. Güven 2000, 104-105; Satoğlu 1962, 54; Kalkan 1988, 50; Satoğlu 2002, 167; Cunbur 1968, 266; TDEA 4, 239; Deniz 1983a, 12; Deniz 1987a, 26.

“-ana + sevdiğim” ayaklı koşmalarda sevgili konu edilirken; “-ân + a bülbül” ayaklı koşmada bülbüle verilen öğütler dile getirilmiştir. 124. sayfadaki “-âne + ı var” ayaklı nefeste insanoğluna öğütler verilirken; “-â + ya uğradı gitti” ayaklı nefeste tasavvuf düşüncesi ele alınmıştır. 325. sayfadaki “-â + da yetişir” ayaklı nefes ile 328. sayfada bulunan “-ân + a bedeldir” ayaklı nefeste tasavvufî manada öğütler verilmiştir. 325. ve 327. sayfadaki gazellerde de aşk konusu işlenmiş; 326. sayfadaki gazelde Eğri Bucak tasvir edilmiştir.

Fahri Bilge, 121. sayfada bulunan “-âya + verdiler” ayaklı nefesin mısralarına düştüğü dipnotlarla, bu nefesleri mecmuadan yazdığını ifade etmektedir. Ayrıca, metinleri yazarken nüshalar arasında da karşılaştırmalar yapmıştır.

FB 564 numaralı defterde de Himmetî’ye ait bir nefes ile iki türkü bulunmaktadır. 55. sayfada bulunan 1 numaralı nefeste tasavvufî öğütler verilmektedir. 55. sayfadaki 2 ve 3 numaralı koşmaların nesir kısımları bulunmaktadır. Bu kısımda, bir Afşar beyine konuk olan Rûzî ile Himmetî’nin, beye Fuzûlî’den, Bâkî’den gazeller okumaları, fakat beyin bunları beğenmemesi üzerine çobanını çağırarak türkü söyletmesi, Himmetî’nin de beyin takdir ettiği tarzı kavradıktan sonra 2 ve 3 numaralı türkülerini söylemesi anlatılmaktadır.

Fahri Bilge, FB 564 numaralı defterin içindekiler kısmında Himmetî’yi defterin 50. sayfasından itibaren yazdığını işaret ettiği hâlde, 55. sayfaya kadar olan kısımları boş bırakmıştır. Fahri Bilge’nin bu kısımları, daha sonra Himmetî’nin biyografisini ve diğer şiirlerini yazmak amacıyla boş bıraktığını söyleyebiliriz.

4.66. Hüznî¹¹¹ (FB 426: 310-311):

Kayseri’nin Alaca Mescit Mahallesi’ndendir. Demirci Oğulları ailesine mensuptur. Asıl adı İbrahim’dir. Kanun çaldığı belirtilmiştir.

¹¹¹ Bu şair için ayrıca bk. Ergun 1927, 43-47; Uraz 1939-1940, 25; Kocatürk 1963, 429; Göksoy 1983, 18; Yüksel 1981, 13-14.

311. sayfada, tek dörtlükten ibaret bir taşlaması bulunmaktadır. Âşık Rûzî'nin hicvedildiği taşlamanın, H. 1302-1303 [M. 1885-1887]'de Vahid Bey'in evinde Ahmet Remzi Dede, Rûzî ve Hüznî'nin bir arada bulunup saz çaldıkları sırada dinlenildiği aktarılmıştır. Bu ifadelerden yola çıkarak Hüznî'nin, Ahmet Remzi Dede ile Rûzî'nin çağdaşı olduğunu söyleyebiliriz.

4.67. İbrahim Hakkı Efendi¹¹² (FB 564: 10, 13-16, 18-24, 27-28, 31, 33; FB 426: 310):

Kayseri'nin Konukboğan Mahallesi'nde yaşamıştır. Mirab Oğulları'na mensup olan İbrahim Hakkı, Kayseri'de ölmüştür. Fahri Bilge tarafından, İbrahim Hakkı'nın baba adı ile ölüm tarihi de yazılmak istenmiş, fakat bu bilgiler boş bırakılmıştır. Diğer defterde de, Kırşehir'de vergi memurluğunda bulunduğu ifade edilmiştir (FB 426, 310).

Defterde İbrahim Hakkı'ya ait dört destan, beş nefes, üç koşma ve iki taşlama bulunmaktadır. 13. sayfada bulunan, şekil özellikleri itibariyle destan olarak düşündüğümüz yirmi dörtlükten oluşan şiirde, Allah'ın varlığı, birliği, yüceliği ve kudreti konu edilmiştir. 24. sayfada bulunan, gene destan olarak düşündüğümüz dokuz dörtlükten oluşan şiirde de aynı konular işlenmiştir. 14. sayfada “Kayseri Destanı” adını taşıyan bir şiir bulunmaktadır. Bu destanda, Kayseri'nin övgüsü söz konusu edilmiştir. 16. sayfada “Karacaviran Destanı” adını taşıyan diğer bir destan bulunmaktadır. Destanda, Erciyes eteğinde, Hacılar ile Hisarcık arasında bulunan Karacaviran/Karacaören adındaki bağlık, bahçelik bir mevkiin tasviri dile getirilmiştir. 18. sayfada Fahri Bilge'nin hicviye olarak isimlendirdiği, fakat halk edebiyatında taşlama olarak isimlendirilen bir şiir bulunmaktadır. Bu taşlamanın, İbrahim Hakkı ile aynı mahallede oturan Ermeni biri için yazıldığı belirtilmiştir. 19., 20., 21., 22., 23. sayfalarda bulunan, içerik ve yapı özellikleri itibariyle nefes olarak adlandırdığımız şiirlerde, insanlara dinî manada öğütler verilmektedir. 27. sayfada oğlunun kayın pederi için yazıldığı belirtilen diğer bir taşlama bulunmaktadır. Bu taşlamada, Cigeroğlu namıyla tanınan, oğlunun kayın pederi olan Hamdi'nin bir fahişeye alâkalanması eleştirilmektedir. 28. sayfada yer alan koşmada ise, bağ çıkırığı konu edilmektedir. 31. sayfada gene hicviye olarak isimlendirilmiş bir taşlama bulunmaktadır. İbrahim Hakkı

¹¹² Bu şair için ayrıca bk, Güven 2004, 21-23.

bu taşlamada ise, ortak oldukları dükkânın kirası yüzünden kız kardeşini eleştirmektedir. 33. sayfada da, Karacaören'deki bağına fazla yağmur yağmasından mustarip olması üzerine söylediği bir koşma bulunmaktadır.

4.68. İlbendi¹¹³ (FB 564: 100-103):

Afşarlar'ın Halli Oğlu [Halloğlu] kabilesindendir. XIX. asrın birinci yarısında doğmuş ve ikinci yarısında da ölmüştür.

Defterde İlbendi'ye ait iki türkölü hikâyeye bulunmaktadır. 101. sayfada bulunan türkölü hikâyenin vak'a kısmında, Afşarlar'ın H. 1264 [M. 1847-1848]'te Bozok'a sürüldükleri zaman, düştükleri perişan hâli gören İlbendi'nin türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Türkölü hikâyeyi, "tarihî karakter taşıyan şiir-vak'alar" içerisinde değerlendirebiliriz. 103. sayfada bulunan türkölü hikâyenin vak'a kısmında da, Bayazıd Oğlu Süleyman Paşa için türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Türkölü hikâyede, Süleyman Paşa'nın ölümünden duyulan üzüntü dile getirilmiştir. Türkölü hikâyeyi, "ağıt karakteri taşıyan şiir-vak'alar" içerisinde değerlendirebiliriz. Fahri Bilge, bu türkölü hikâyenin üçüncü dörtlüğünün üçüncü mısraında geçen Şerife Hanım'a dair düştüğü dipnot ile, Süleyman Paşa'nın nedîmesi [kadın arkadaşı] olan Şerife Hanım hakkındaki bilginin Tarih-i Osmânî Encümeni Mecmuaları'nın 5. cildinin 696. sayfasında bulunduğunu işaret ediyor. Bu, Fahri Bilge'nin, derlediği metinlere ne kadar titiz yaklaştığını göstermesi açısından oldukça önemlidir.

4.69. İlbeğ Oğlu¹¹⁴ (FB 426: 215, 302, İçindekiler):

Maraşlı'dır. Asıl adı Ahmet'tir. "Avşarlardan İlbeğ Oğlu'nun türküsü" adı altında bir türkölü hikâyesi kaydedilmiştir. Ayrıca bu türkölü hikâyeye düşülen dipnot ile, İlbeğ Oğlu'nun meşhur olduğu ve uzun bir bozlağı bulunduğu belirtilmiştir.

¹¹³ Bu âşık için ayrıca bk, Boratav 1945, 147, 149-150; Çiftçi 2000, 86-87; Yalın 1977b, 324-325.

¹¹⁴ İlbeğ Oğlu, biyografik halk hikâyesidir. Bu konuda bk. Eberhard 2002, 19-41, 117; Boratav 1988b, 135, 160; Kâmil 1980, 1-4; Yalın 1939c; Alptekin 1997, 261. // Bu âşık için ayrıca bk. Uraz 1939-1940, 32; Işık 1963, 133-141; Çavuş 1944; TDEA 4, 359; Bayrak 1985, 372-375.

Fahri Bilge, İlbeğ Oğlu adı altında verdiği türkölü hikâyesinin, İlbeğ Oğlu'na mı, yoksa Kul Fakîr'e mi ait olduğu konusunda tereddüt etmektedir. Bu tereddüdünü FB 426'ın 'İçindekiler' bölümünde görmekteyiz. Burada, 215. sayfada hem İlbeğ Oğlu'nu, hem de Kul Fakîr'i işaret etmiştir. Fakat, Kul Fakîr'in karşısına koyduğu (?) işareti, bu türkölünün İlbeğ Oğlu'na ait olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Bilge'nin bu tereddüdü, türkölü hikâyeye de yansımıştır. Nitekim, türkölü hikâyesinin 7. dörölüğünde Kul Fakîr mahlası geçmektedir.

İlbeğ Oğlu adı altında verilen türkölü hikâyede, lirik bir söyleyiş hâkimdir. Türkölü hikâyeyi, "kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğerkonulara bağılı şiir-vak'alar" içerisinde değerlendirebiliriz.

4.70. Kadirî (FB 426: 347-349):

Molu köyünden Hasan Ağazâde İsmail Bey'in oğludur. Asıl adı Emin'dir. Tahminen H. 1275 [M. 1858-1859]'te doğmuştur. Köyündeki medresede Erkiletli Hacı Ali Efendi'den biraz sarf [dil bilgisi] okumuş, daha fazla tahsil görmemiştir.

Askerliğini sıhhiye bölümünde tamamladıktan sonra, bir müddet köyünde arazi ve emlakinin geliri ile geçinmiş, daha sonra aşımemuru olmuştur. Zonguldak'ta aşımemurluğu yapan Kadirî, I. Dünya Savaşı [1914] esnasında Zonguldak'ta vefat etmiştir. Sami adında bir oğlu olduğu, onun da Konya'da ticaretle uğraştığı belirtilmiştir.

Kadirî, uzun boylu, kuru simalı, gür bıyıklı, esmer tenli, çeneli, yakışıklı bir zât olarak tanıtılmaktadır. Molulu Mehmet Revâî'nin izinde gittiği, genellikle Revâî ile birlikte bulunduğu için ondan etkilenererek de şiir yazmaya/söylemeye başladığı ifade edilmiştir.

Defterde Kadirî'ye ait dört koşma bulunmaktadır. 348. sayfadaki "-ân + eyledi" ayaklı koşmada felekten şikâyet işlenirken; "-âh + vatan" ayaklı koşmada vatan arzusu dile getirilmiştir. 349. ve 350. sayfalarda yer alan koşmalarda ise, dinî manada öğütler verilmektedir. Bu yüzden bu koşmaları nefes olarak düşünmekteyiz.

Kadirî, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.71. Karârî (FB 426: 86-87, 90-92, 94):

Karârî'nin biyografisine ilişkin bilgiler 94. sayfada bulunmaktadır. Bu bilgilere göre, Kayseri'nin Tabaklar Önü Mahallesi'ndendir. Ümmîdir. Mensup olduğu aile, baba adı, asıl adı ve doğum tarihi gibi hususlar da yazılmak istenmiş; fakat öğrenilemediği için boş bırakılmıştır. “Tabaklar Önü’ndeki dükkânında berberlik yapmaktadır” ifadesi, Fahri Bilge’nin derlemeleri yaptığı esnada Karârî’nin yaşadığını göstermektedir. Bu açıdan onu, XX. asırda yaşamış âşıklarımız arasında gösterebiliriz.

Defterde Karârî’ye ait bir adet destan verilmiştir. Destanda, Çöllo adında eşkıya bir Afşar’ın kahramanlıkları anlatılmaktadır. Bu destanın çeşitlemesi sayılabilecek diğer bir metin Ahmet Zeki Özdemir’in “Öyküleriyle Ağıtlar I” adlı kitabında bulunmaktadır (Özdemir 2002, 185-187). Burada metin, ağıt ve destan olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca metin, Âşık Abdurrahman mahlasıyla kaydedilmiştir. İsmail Görkem, bu çeşitten destanları, işledikleri konuları ile ezgileri bakımından ağıt olarak kabul etmekte, anonim ağıtlardan farklı olarak bunlarda, tahkiye unsurunun daha kuvvetli olduğunu söylemektedir (Görkem 2001c, 30).

Defterin 86-87. sayfalarında da Çöllo’nun biyografisi hakkında ayrıntılı bilgiler rivayete dayalı olarak aktarılmaktadır.¹¹⁵ Çöllo, Pınarbaşı kazasının merkez mıntıkasında Kadılı köyündeki Afşarlardandır. Ala Beğ Oğulları’ndan olan Çöllo’nun asıl adı İsmail’dir. Tahminen H. 1273 [M. 1856-1857]’de doğmuştur. Küçük yaşta anne ve babasını kaybeden Çöllo, akrabası Halil Paşa Oğlu Seyfali Ağa’nın yanına götürülmüş, uzun müddet Seyfali Ağa’ya hizmet etmiştir. Bir gün köy halkından birinin koyununu çalması üzerine, Seyfali Ağa tarafından kovulmuş, daha sonra hırsızlıkla geçinmeye başlamıştır. Sonra Küçük Hasan, Gâvur İmam, Culuk İbrahim ve Küçük Arap adındaki arkadaşlarıyla tam anlamıyla eşkıyalığa başlamıştır. Çöllo, zenginden alıp fakire verdiği için Afşarlar arasında çok sevilmiştir. Çöllo’nun Afşarlar arasında kahraman olarak telakki edilmesi de bundan dolayıdır.

Karârî, Fahri Bilge’nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

¹¹⁵ Çöllo hakkında ayrıca bk. Özdemir 2002, 185.

4.72. Kul Ahmet¹¹⁶ (FB 564: 108):

Afşar âşıklarındandır. Tahminen 150 yıl önce [XIX. asırda] yaşamıştır.

Defterde Kul Ahmet’e ait bir türkölü hikâye verilmiştir. Bu türkölü hikâyenin de Kayaaltılı İbrahim Yörük’ten dinlenildiği yazılmıştır. Vak’a kısmı bulunmayan bu türkölü hikâyede Kul Ahmet, yüreğinden dökülen dertleri dile getirmiştir. Türkölü hikâyeyi, “âşğın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz. Kaynak şahıs Halil Kâhya, bu türkölü hikâyenin Dadal Oğlu’na ait olduğunu söylemektedir Bu açıdan, Kul Ahmet’in de Dadal Oğlu geleneği içerisinde değerlendirilmesi gereken âşıklarımızdan biri olduğunu söyleyebiliriz.¹¹⁷

Kul Ahmet, Fahri Bilge’nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.73. Kul Fakîr (Molla Hüseyin) (FB 588: 1-9):

Sarız nahiyesinin Dayoluk köyündendir. Afşarların Dabanlı Oğlu kabilesinden Osman Fakı’nın oğlu İsmail’in torunu, Küçük Mehmet’in oğludur. H. 1297 [M. 1880-18881]’de Dayoluk köyünde doğmuştur. Dedesinin babası Osman Fakı tarafından kendisine “Osmanlı Hüseyin” adı verilmiştir. Fakat, nüfus kütüğüne yanlışlıkla “Osman” diye kaydolmuştur. Şiirlerinde Kul Fakîr mahlasını kullanmıştır.

Çocukluğunda köy imamından Kur’ân’ı hatmederek, Arapça Bina’ya [fiillere] kadar ders görmüştür. H. 1315 [M. 1898-1899]’te Kayseri’ye gelerek 10 yıl Beysaray Dairesi Kâzım Efendi’nin medresesinde ders görmüş, Molla Kâzım Efendi’den Arapça; Hacı Kâsım Efendi’den de Mülteka [fıkıh] okumuştur. H. 1325 [M. 1908-1909]’te askerî imtihan heyetinin yapmış olduğu sınavı kazanarak, askerliğini ertelemiştir. I. Dünya Savaşı’nda asker olmuş, Erzurum cephesinde bulunmuştur. Bu esnada sağ elinden yaralanmış, şahâdet parmağı ile orta parmağı sakat kalmıştır.

¹¹⁶ Ayrıca bk. 1991, 407; Elçin 1997, 92-94; Yalçın 1977b, 157.

¹¹⁷ Bu hususun izahı için bk. Âşık Omar.

Kul Fakîr (Molla Hüseyin), H. 1316 [1899-1900]'da Altı Söğüt köyünden dayısının kızı ile; H. 1329 [M. 1912-1913]'da Yalak köyünde, Saimbeyli'nin Ker köyünden Elif ile; 1939'da, Kadirli'nin Dere Mahallesi'nden Mahtı Oğlu kızı Fâtıma ile evlenmiştir. İlk karısından üç erkek, bir kız; ikinci karısından dört erkek, üç kız çocuğu olmuştur. Üçüncü karısında da bir çocuk beklediği belirtilmiştir. Asıl mesleğinin ziraatçılık olduğu, kış mevsimlerinde de koyun ticareti yaptığı ifade edilmiştir.

Kul Fakîr, 17-18 yaşlarında âşık olduğu Hasan Efendi'nin kızı için türkü söylemeye başlamıştır.

Defterde Kul Fakîr (Molla Hüseyin)'e ait dokuz türkölü hikâyeye bulunmaktadır. 2. sayfadaki türkölü hikâyenin vak'a kısmında, kendisi bekâr iken teyzesinin kızı Zalha için türküyü söylemesi anlatılmaktadır. 3. sayfadaki türkölü hikâyenin vak'a kısmında, 1933'de Kozan'ın Hacılar köyünde on beş günlük evli iken kocasından ayrılan Hacer Kız adlı geline âşık olması, gelini almak isteyip araya adam koyduğu esnada türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Aynı zamanda bu türkölü hikâyenin, Karaca Oğlan'a ait türkü ile benzerliği, hatta FB 426'nın 129. sayfasında Şâzî mahlasıyla kayıtlı bulunduğu ifade edilmiştir. Gerçekten üç türkölü hikâyenin ayakları birbiriyle hemen hemen aynıdır.¹¹⁸ 4. sayfadaki türkölü hikâyenin vak'a kısmında ise, Çukurova'dan gelen Hacer adlı gelinin 1934'te Dayoluk'ta başkasına verilmek üzerine olduğunu duyması neticesinde türküyü söylemesi aktarılmaktadır. Ayrıca bu türkölü hikâyenin de Karaca Oğlan türküsü ile benzerlik gösterdiği ifade edilmiştir. 5. sayfada yer alan türkölü hikâyenin vak'a kısmında da, 1933'te Hacer'in yanından ayrılacağı esnada, atının gemini tutan Hacer'in ağlamaya başlaması üzerine teessüründen türküyü söylemesi anlatılmaktadır. 6. sayfada bulunan türkölü hikâyenin vak'a kısmı mevcut değildir. Türkölü hikâyede, dünyadan şikâyet söz konusudur. 7. sayfada bulunan, vak'a kısmı bulunmayan türkölü hikâyede de, Hacer'e olan duygularını terennüm etmektedir. [7 b] numarasını verdiğimiz sayfada da dörtlük ve dizeleri eksik bırakılmış bir türkölü hikâye bulunmaktadır. Türkölü hikâyede, insanlara öğüt verilmektedir. 8. sayfada bulunan türkölü hikâyenin vak'a kısmında da, H. 1335 [M. 1918-1919]'de Ceyhan'ın Vasiye [Günyazı] köyünden bir gelin için türküyü söylemesi anlatılmaktadır. 2., 3., 4., 5., 7. ve 8. sayfada bulunan türkölü hikâyeleri, "kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer

¹¹⁸ Bu konunun izahı hakkında bk. Arslan Paşa Oğlu.

konulara bağılı şiir-vak'alar" içerisinde değerlendirebiliriz. 6. ve [7 b]. sayfada yer alan türkölü hikâyeleri de, "âşığın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak'alar" içerisinde değerlendirebiliriz. 9. sayfada yer alan türkölü hikâyenin vak'a kısmında ise, Adana derebeyi Hasan Paşa Oğlu'nun hükümet tarafından Halep'e sürölmesi üzerine, eski günlerini hatırlayan derebeyinin türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Tapşırma dörtlüğü bulunmayan bu türkölü hikâyenin, Kul Fakîr tarafından Hasan Paşa Oğlu adına söylendiğini düşünmekteyiz. Türkölü hikâyeyi, "tarîhî karakter taşıyan şiir-vak'alar" içerisinde değerlendirebiliriz.

Kul Fakîr, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.74. Kul Haydar (FB 426: 232-236, 302):

Sarız nahiyesinin Çörekdere köyündendir. Aslen Boğazlıyanlı olan Âşık Halil Oğulları'ndan Halil'in oğludur. H. 1286 [M. 1869-1870]'da doğmuştur. Asıl adı Haydar'dır.

Önce köy imamından ders gören Haydar, daha sonra Kayseri'de medrese tahsili görerek diploma almıştır. Köyüne döndükten sonra da, medrese inşa ederek dersler vermiştir. I. Dünya Savaşı yıllarında 1914'te vefat etmiştir.

Kul Haydar, gayet hoş sohbet ve istediği zaman irticâlen söz söyleme yeteneğine sahip biri olarak tanıtılmıştır.

Defterde Kul Haydar'ın adı altında nazire özelliği gösteren bir şiir yazılmıştır. Bu nazirenin vak'a kısmında, Haydar Hoca'nın komşusu Azmi Bekir'in yanına giderek nazireyi söylemeye başlaması anlatılmaktadır. Nazirede dinî manada öğütler verilmektedir.

Ayrıca, Kul Haydar'ın halk arasında kerametine inanılan bir veli olarak telakki edildiği de söz konusudur.¹¹⁹ Bu itibarla, 232. sayfada hayatı etrafında şekillenen bir menkabe¹²⁰ bulunmaktadır. Defterin 152. ve 153. sayfasında bulunan, Matbaa Müdürü Mahmut Bey'in rivayetine göre kaydedilen anlatıyı da menkabe olarak kabul etmekteyiz. Anlatıda Deli Derviş adıyla meşhûr bir zâtın keramet göstermesi anlatılmaktadır.¹²¹ Ahmet Yaşar Ocak, bu tip menkabeleri gerçekten yaşanmış tarihî vak'alardan kaynaklanan "tarihî gerçeklere dayanan menkabeler" (Ocak 1997, 34) olarak kabul ederken; Erman Artun, "zühd ve takvasıyla ünlenen velilerden söz eden menakıbnameler" (Artun 2002, 101)¹²² olarak kabul etmektedir.

Kul Haydar, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.75. Kul Mahmut¹²³ (FB 426: 138-139):

Afşar aşiretindendir. Hangi aileden olduğu, nerede, ne zaman doğup büyüdüğü bilinmemektedir.

Fahri Bilge, derlemeleri yaptığı sırada, Kul Mahmut'un Afşarlar arasında söylenmekte olan bir türkölü hikâyesinin bulunduğunu aktarmaktadır. Bu türkölü hikâyenin de, 70-80 yıl öncesine [XVIII. asır] veya daha da öncesine ait olduğunu iddia edenlerin bulunduğunu belirtmektedir. Bu noktada Fahri Bilge, kaynak şahıs Anber Ağa'nın rivayetine ve güçlü hafızasına güvenerek, Kul Mahmut'un XVIII. asırda yaşamış olduğunu kabul etmektedir.

¹¹⁹ Menkabelerin tasavvuf tarihinde, sûfilerin/velilerin ortaya koydukları kerametler olarak ortaya çıktığını görüyoruz. Sûfilerin göstermiş olduğu bu kerametlerin daha sonra benzeri folklor kaynaklarından beslenerek yeni keramet halkaları etrafında yayıldığını görmekteyiz (Ocak 1997, 27, 31).

¹²⁰ Menkabe, velilerin ortaya koydukları hârikulâde olaylar anlamına gelen kerametleri nakleden küçük hikâyelerdir (Ocak 1997, 27).

¹²¹ Defterin 152. ve 153. sayfasında bulunan menkabe de, yeri geldiği için burada değerlendirilmiştir.

¹²² "Yoğu var etmek, varı yok etmek, gaybı bilmek, geleceği haber vermek, mekân aşmak vd. gibi birçok olağanüstü olayları hikâye eden menkabeler, biçim itibarıyla gayet kısa ve edebî üslûp kaygısından uzak sade anlatımlardır. Yarı kutsal kimliğe sahip olup kendilerine kesinlikle inanılır. Evliya menkabeleri ait oldukları toplumun ortak yönünü ortaya koyan, o toplumun değer yargılarını sembolleştiren dinî teşkilâtının açıklamasını yapan metinlerdir. Ayrıca konu edindikleri velilerin toplum içinde propagandasını da yaparlar." (Artun 2002, 101).

¹²³ Ayrıca bk. Sevengil 1967, 288-292.

139. sayfada Kul Mahmut’a ait bir türkölü hikâye bulunmaktadır. Bu türkölü hikâyenin vak’a kısmı bulunmamaktadır. Sadece, “ilinden, ocağından ayrı düşmek acısıyla yanık yüreğinden kopan hazin nağmeleri sol sahifeye aksettirilmiştir” şeklinde türkölü hikâyenin içeriğine dair bir açıklama yapılmıştır. Bu açıklamayı vak’a özelliği taşımadığı için, bu türkölü hikâyenin vak’a kısmı olarak kabul etmek mümkün değildir. Türkölü hikâyeyi, “kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz. Ayrıca türkölü hikâyenin altında bulunan ibârede, bu türkölü hikâyenin Karaca Oğlan türküsüne benzerliği ifade edilmiştir.

Kul Mahmut, Fahri Bilge’nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.76. Kul Mehmet¹²⁴ (FB 426: 118):

Tahminen 200 sene evvel [XVIII. asırda] yaşayan Afşar âşıklarındandır. Hayatı hakkında esaslı bilginin bulunmadığı belirtilmiştir.

Defterde Kul Mehmet’e ait iki türkölü hikâye bulunmaktadır. Vak’a kısımları bulunmayan bu türkölü hikâyeleri, “kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz. Ayrıca, “-r + sarabiliş mi” ayaklı türkölü hikâyenin de Karaca Oğlan türküsü ile benzerliği söz konusu edilmiştir.

Kul Mehmet, Fahri Bilge’nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.77. Kul Mustafa¹²⁵ (FB 426:188-189):

Afşar aşiretine mensuptur. Tahminen 200 sene evvel [XVIII. asırda] yaşamıştır. Fahri Bilge, 201. sayfada bulunan diğer Kul Mustafa’ya ait bilgiler verirken, bu Kul Mustafa’nın 18. asrın ikinci yarısında yaşadığını ayrıca vurgulamaktadır. Kul Mustafa’nın biyografisi hakkındaki diğer bilgiler, türkölü hikâyesinin vak’a kısmı

¹²⁴ Ayrıca bk. Kâmil, 1981a, 7-10.

¹²⁵ Ayrıca bk. Yalçın 1938; Kum 1963, 62; Deniz 1981a, 19-20; Akbaş 1994, 34; Akbaş 1986a, 9-12; Akbaş 1986b, 32-33; Akbaş 1987, 18-19.

olarak düşündüğümüz bölümdedir. Burada, Kul Mustafa'nın Reyhanlı beylerinden birinin hizmetinde bulunduğu esnada beyin kızına tâliplerin çıkması, fakat bu tâlipleri beğenmeyen kızın daha önce görüp sevdiği Reyhanlı beylerinden birinin oğluna gönül vermesi anlatılmaktadır. Türkülü hikâyede ise Kul Mustafa, kızın başkasına gönül vermesinden duyduğu acıyı dile getirmiştir. Dolayısıyla bizim vak'a kısmı olarak düşündüğümüz bölüm eksik bırakılmıştır.

189. sayfada bulunan bu türkülü hikâyeyi, “kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak'alar” içerisinde değerlendirebiliriz.

Kul Mustafa, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.78. Kul Mustafa¹²⁶ (FB 426: 200-201):

Babası Reyhanlı aşiretinden; annesi de Afşar aşiretindendir. 201. sayfada bulunan türkülü hikâyenin III. Selim [1789-1807] zamanında söylendiği tahmin edilmektedir. Dolayısıyla Fahri Bilge, Kul Mustafa'nın III. Selim [1789-1807] zamanında sağ olduğunu düşünmektedir.

Biyografisi hakkında diğer bilgiler türkülü hikâyesinin vak'a kısmında bulunmaktadır. Burada, Afşar beylerinin Mağara'dan gelişleri esnasında bir kız beğenmesi, daha sonra kızın yaylasına kadar gelip, kıza aşkını belli etmek amacıyla kızın erkek kardeşinin yanında çobanlık yapması, ertesi yaz tekrar yaylaya geldikleri sırada kız ile aralarında geçen bazı olaylardan sonra, beylerin bir türkü istemeleri üzerine Mustafa'nın türküyü söylemesi ve bu türküyle Mustafa'nın kıza alâkasını anlayan kızın abisinin, kızı Mustafa vermesi anlatılmaktadır. 201. sayfada yer alan türkülü hikâyede de kıza olan aşkını terennüm etmektedir. Türkülü hikâyeyi, “kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak'alar” içerisinde değerlendirebiliriz.

¹²⁶ Ayrıca bk. Yalçın 1938; Kum 1963, 62; Deniz 1981a, 19-20; Akbaş 1994, 34; Akbaş 1986a, 9-12; Akbaş 1986b, 32-33; Akbaş 1987, 18-19.

Kul Mustafa, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.79. Kul Mustafa¹²⁷ (FB 426: 201-204):

Afşar olabileceği belirtilmektedir. Fahri Bilge, bu Kul Mustafa'nın ne zaman yaşadığı hakkında kesin bir hüküm vermemekle birlikte, bu hususta iki farklı görüşe sahiptir. Birincisi, aynı sayfada yer alan diğer Kul Mustafa ile aynı zamanda yaşadığı; ikincisi ise, aynı sayfada yer alan diğer Kul Mustafa'dan farklı bir zamanda yaşadığı görüşüdür. Birinci görüşü, her ikisinin de aynı sayfada ard arda yazılmaları desteklerken; ikinci görüşü, “Belki de terceme-i hâli [biyografisi] yazılan da asrından başka zamanda yaşamıştır.” ifadesi desteklemektedir. Hatta 201. sayfada yer alan her iki âşığı da tek bir Kul Mustafa olarak düşünebiliriz. Fakat, ayrı başlıklar altında kaydedilmiş olması, bunların ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiğini işaret etmektedir.

Defterde Kul Mustafa'ya ait, üç adet türkülü hikâyeye bulunmaktadır. 201. sayfada bulunan, vak'a kısmı bulunmayan türkülü hikâyede insanlara dinî manada öğüt verilmektedir. 202. sayfadaki vak'a kısmı bulunmayan türkülü hikâyede de, “Binboğa dağı” konu edilmiştir. Bu türkülü hikâyenin, küçük kırmızı defterin 122. sayfasında bir kıt'a fazla olarak bulunduğu belirtilmektedir.¹²⁸ Ayrıca, bu türkülü hikâyenin Karaca Oğlan türküsüne benzerliği de dile getirilmiştir. 203. sayfada bulunan türkülü hikâyenin vak'a kısmında ise, Bursa'ya gitmesi, orada evlenmesi, bu münasebetten dolayı türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Türkülü hikâyede, Bursa'nın övgüsü söz konusudur. Her üç türkülü hikâyeyi de, “âşığın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak'alar” içerisinde değerlendirebiliriz.

Kul Mustafa, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

¹²⁷ Ayrıca bk. Yalçın 1938; Kum 1963, 62; Deniz 1981a, 19-20; Akbaş 1994, 34; Akbaş 1986a, 9-12; Akbaş 1986b, 32-33; Akbaş 1987, 18-19.

¹²⁸ Bu defter hakkında bilgimiz bulunmamaktadır.

4.80. Mahcûbî Baba¹²⁹ (FB 564: 70-72):

Kayseri'nin Süleyman Mahallesi'ne yerleşen Ermeni şairlerdendir. Ermeni adı Erhans olan Mahcûbî, aslen Tiflisli'dir. 1848'de doğmuştur. Ümmîdir. Fahri Bilge, 1930 tarihli Millî Mecmua'nın 119. sayısının 68-69. sayfalarında yer alan Saadettin Nüzhet Ergun'un "Türk Edebiyatı Tesiri Altında Kalan Ermeni Şairleri" adlı makalesinde, Mahcûbî'nin asıl adının "Kirkor" olarak kabul edildiğini belirtmektedir. Mahcûbî, tahminen 1923'te hastalanarak 65 yaşında iken Kayseri'de ölmüştür.

Mahcûbî Baba, musikideki yeteneğini anlayan eski halk şairlerinden biri tarafından çırak olarak alınmış, Bektaşî tarikatına mensup olan üstâdı yanında hayli zaman bulunmuştur. Bu esnada kendisi de Bektaşî olmuş, bir müddet sonra da ünlü âşıklar arasında kendisini göstermeye başlamıştır. Anadolu ve Rumeli'nin çeşitli şehir ve kazalarını gezmiş, hatta Tiflis'e bile gitmiştir.

Her çeşit saz çalmaya muktedir olan Mahcûbî'nin, özellikle keman çalmadaki maharetinin çok yüksek olduğu belirtilmiştir. Gür sesiyle çok güzel nefesler söylediği, Fuzûlî'nin bütün şiirlerinin ezbere bildiği aktarılmıştır. Ayrıca, Hazret-i İsmail Aleyhisselâm için yazdığı çok güzel bir na'tı olduğu, bu na'tı okurken de ağladığı anlatılmaktadır. Defterde Mahcûbî Baba'ya ait gazel şeklinde yazılmış bir na't ile insanlara öğüt veren bir koşması bulunmaktadır.

Mahcûbî Baba, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.81. Molulu Mehmet Revâî¹³⁰ (FB 426: 96-102, 281):

Biyografisi hakkında hiçbir bilgi yazılmamıştır. Sadece ismi altında yaşadığı yıllar (1805-1883) belirtilmiştir.

¹²⁹ Ayrıca bk. Elçin 1997, 116.

¹³⁰ Bu şair için ayrıca bk. Güven 2000, 98-100; Satoğlu 1962, 43; Kalkan 1988, 39, Satoğlu 2002, 365; Ayata 1969; Önder 1946, 9; Tuncalp (?), 14-15; Deniz 1994, 44; TDEA 7, 322-323. Ayrıca Fahri Bilge'nin "Mehmet" olarak kaydettiği Molulu Revâî'nin adı, bu kaynaklarda "Mustafa" olarak geçmektedir.

Defterde Revâî'ye ait 6 adet nefes ile bir adet koşma bulunmaktadır. 96., 97., 98., 99., ve 100. sayfalarda bulunan nefeslerde tasavvuf düşüncesi işlenirken, tasavvufî manada öğütler verilmektedir. 101. sayfada yer alan koşmada ilâhî aşk işlenmiştir. Ayrıca, 96. sayfada bulunan “-âb + a sevdiğim” ayaklı nefesin, 281. sayfada çeşitlemesi bulunmaktadır.

Defterin 102. sayfasında Revâî hakkında bir de rivayet bulunmaktadır. Burada, Molu'ya gelen Seyrânî'nin Revâî ile karşılaşması, Revâî'nin söylediği bir muammâyı Seyrânî'nin çözmesi hikâye edilmektedir. Bu rivayet, iki âşığın “âşıklık geleneği”ne bağlı yaşamlarını hikâye eden değerli bir vesikadır.

4.82. Muharrem Usta¹³¹ (FB 426: 82-83):

Bu âşığın biyografisine ait bilgiler, Akçakayalızâde Esad Bey'in rivayetine göre kaydedilmiştir. Kayseri'nin Selaldı Mahallesi'ndendir. Ümmîdir. Uzun boylu, iri vücutlu, güzel davudî sesli biri olarak tanıtılan Muharrem Usta, dülgerlik sanatıyla uğraşmış, iş bulamadığı zamanlarda da nalıncılık yapmıştır. Bu yüzden de “Nalıncı Muharrem Usta” şeklinde tanınmıştır.

Muharrem Usta'nın çok sayıda koşma ve destana sahip olduğu, meyveler üzerine söylediği destanın çok güzel olduğu aktarılmıştır. Zincirleme koşma biçiminde destan söylemekte oldukça yetenekli olan Muharrem Usta, mahlas olarak da Vahdetî'yi kullanmıştır. Muharrem Usta, I. Dünya Savaşı'ndan [1914] önce vefat etmiştir.

Defterde Muharrem Usta'ya ait sadece 4 dörtlüğü yazılmış bir destan bulunmaktadır. Destanın konusunu, verilen az sayıdaki dörtlükle tayin etmek çok zordur. Fakat, bu destan Muharrem Usta adına, Erciyes (Kayseri Halk Evi Dergisi) Dergisi'nin 60. sayısında “Ermeni Vurgunu Destanı” adı altında 17 dörtlük hâlinde neşredilmiştir.

¹³¹ Bu şair için ayrıca bk. Muharrem Usta 1947; Kalkan 1988, 57; Satoğlu 2002, 93; Satoğlu 1970, 80-83.

4.83. Mücrimî (FB 426: 298-300):

Maraş'ın Pazarcık kazasındandır. Köyü açıkça ifade edilmeyen Mücrimî'nin, Hurşid Ağa'nın köyünden olduğu ifade edilmiştir. Asıl adı Mustafa'dır. Tahminen H. 1315 [M. 1898-1899]'te doğmuştur. Ümmîdir. Sol kolu çolak olduğu için Mücrimî mahlasını kullanmıştır. Fahri Bilge, derlemeleri yaptığı tarihlerde [1940'larda] Mücrimî'nin sağ olduğunu söylemektedir.

Defterde Mücrimî'ye ait 2 adet semaî bulunmaktadır. “-sızdır” ayaklı semaî, 8 dörtlükten oluşurken; “-t + mesi hoş olur” ayaklı semaî 5 dörtlükten oluşmaktadır. İki semaîde de sevgili konu edilmiştir.

Mücrimî, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.84. Nâmî¹³² (FB 564: 90):

Gürünlü'dür. Asıl adı Agup'tur. Tahminen 1867'de doğmuş, 1892'de ölmüştür. Fahri Bilge, Kayseri ile fazla münasebeti olmayan Nâmî'nin, 1891'de Tokat'tan gelen âşıkların sumak otu hakkında astıkları muammayı indirerek, herkesin takdirini kazandığını aktarmaktadır.

Defterde Nâmî'ye ait bir koşma ile tek dörtlükten oluşan bir münacaat bulunmaktadır. 91. sayfada yer alan koşmada felekten şikâyet, dünyanın geçiciliği işlenmektedir.

Nâmî, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.85. Osman Eravşar (FB 426: 346):

Pınarbaşı'nın Toklar nahiyesine bağlı Güzelce köyündendir. Bu köyün köy kâtibi olan Osman Eravşar'ın baba adı İsmail'dir.

¹³² Ayrıca bk. Deniz 1996, 21.

Defterde Osman Eravşar’a ait, 19 dörtlükten oluşan bir savaş destanı bulunmaktadır. Destanda, Kurtuluş Savaşı anlatılmaktadır. Fahri Bilge, destanın altına düştüğü not ile, bu destanı 06.12.1938’de Osman Eravşar’dan dinlediğini belirtmektedir. Dolayısıyla Osman Eravşar XX. asırda yaşayan âşıklarımızdandır.

Osman Eravşar, Fahri Bilge’nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.86. Rûzî¹³³ (FB 426: 3-6, 8-21, 29, 31, 39, 43, 45, -47, 49-51, 54, 56-59, 61-63, 279-281):

Ömer Faruk Akün’ün görüşleri¹³⁴ doğrultusunda Rûzî’nin sadece bir divan şairi olarak kabul edilip değerlendirilmesi mümkün değildir. Fakat, daha çok halk şiiri tarzında yazan Rûzî’nin, tamamen divan tarzında yazılmış şiirlerinin de bulunması, bu yönleriyle Divan edebiyatı içerisinde değerlendirilmesini gerektirmektedir. Nitekim M. Fatih Köksal da, değerli çalışmasında Rûzî’yi bu açıdan değerlendirerek, onu divan şairleri arasında incelemiştir (Köksal 1998, 167-170). Biz de hem Ömer Faruk Akün’ün görüşlerinden hareketle, hem de daha çok halk şiiri tarzında yazmasından hareketle, onun halk şairleri arasında değerlendirilmesinin daha uygun olacağını düşünmekteyiz.

Defterde “19. Yüzyıl Halk Ozanlarından Kayserili Mehmet Rûzî Divançesi” adı altında Rûzî’ye ait metinlerin kaydedildiğini görmekteyiz. Ayrıca defterin 3. sayfasında M. Adil Özder’in açıklamaları bulunmaktadır. M. Adil Özder, Rûzî’nin biyografisi hakkında Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu’nun 1928’de Hakimiyet-i Milliye Gazetesi’nin 2339 numaralı sayısında çıkan “Kayserili Rûzî Hakkında” isimli yazısını işaret etmektedir.

Rûzî’nin biyografisi hakkında ayrıntılı bilgi verilmemiştir. Sadece hakkında derlenmiş rivayetler aktarılmıştır. 4. sayfada altı, 5. ve 20. sayfalarda da birer rivayet bulunmaktadır. İlk rivayette, vefatından 8-10 gün önce Fakı Ender Efendizâde Sait

¹³³ Bu şair için ayrıca bk. Güven 1993; Köksal 1998, 167-170; Satoğlu 2002, 368; Fındıkoğlu 1928; Deniz 1987a, 25.

¹³⁴ Prof. Dr. Ömer Faruk Akün’ün bu husustaki görüşleri “Fahri Bilge Defterlerinde Divan Şairleri” adlı bölümde değerlendirilmiştir.

Efendi'nin Rûzî'nin ziyaretine gelmesi; ikinci rivayette Rûzî'nin oğlu Fâik'e kızması; üçüncü rivayette Said Efendi'ye bir beyit söylemesi; dördüncü rivayette Gevgili'de askerlik yapan oğlu Mahmut için yazdığı bir kıt'ayı Said Efendi'ye okuması; beşinci rivayette vakit buldukça Abdullah Bursevî'nin eserini okuması; altıncı rivayette oğlu Mahmut'u evden kovması; 5. sayfada bulunan yedinci rivayette, Akbey'in oğlu için bir beyit söylemesi; 20. sayfada bulunan sekizinci rivayette ise, mutasarrıf Nâzım Paşa'yı ziyarete gitmesi anlatılmaktadır.

Defterde Rûzî'ye ait 24 adet koşma, 11 adet gazel, 3 adet destan ile birer adet semaî, divan ve medhiye bulunmaktadır. 5., 6., 8., 14., 15., 16., 17., 18., 20. sayfalarda bulunan koşmalarda ve FB 426'nın 280. sayfasındaki koşmada aşk, sevgili söz konusu edilirken; 14. sayfadaki “-ân + olur” ayaklı koşmada dünyadan şikâyet edilmektedir. 15. sayfada bulunan koşmanın Tayyarzâde Nuri Bey'in rivayetine göre, Ürgüplü Büyük Fethî'nin koşmasına nazire olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, koşma hakkında “Tayyarzâde Nuri Bey, bu koşmanın Ermeni şairlerinden Emrah muâsırı Âgâhî'nin destanından intihal [çalıntı] edilmiş olduğuna kânidir” ifadesi bulunmaktadır.

9., 10., 11., 12., 13., 19. sayfalarda yer alan koşmalarda dinî konular işlenmiştir. 9. sayfadaki “-â + da kaldı” ayaklı koşmanın FB 426'nın 279. sayfasında bir çeşitlemesi bulunmaktadır. 10. sayfada bulunan koşmaya Ürgüplü Tayyarzâde Nuri Gökaşan tarafından bir nazire yazıldığı, bu nazirenin de Sadeddin Nüzhet Ergun'un Ürgüp şairleri hakkında verdiği notlara ait defterde kayıtlı olduğu belirtilmiştir. 19. sayfada bulunan koşmanın da, Kenzî'nin musammat koşmasına nazire olduğu belirtilmiştir. 21. sayfada bulunan müseddes biçimindeki semaîde sevgili dile getirilmiştir. 29., 39., 45., 46., 47., 51. sayfalarda bulunan gazeller ile FB 426'nın 280. sayfasındaki gazelde aşk, sevgili konu edilmektedir. 39. sayfadaki ilk gazelde, ümit dile getirilmiştir. Ayrıca, bu gazelin dördüncü beytinin, Akçakayalızâde Hüseyin Bey'in Rûzî'ye bir beyit okuması üzerine, irticâlen söylendiği anlatılmaktadır. 31. sayfada bulunan divanda da sevgili söz konusudur. 43., 47., 50. sayfalarda yer alan gazellerde, din ve tasavvuf düşüncesi işlenmektedir. 49. sayfada bulunan gazel şeklindeki medhiyede ise, Hazret-i Hüseyin'in övgüsü yapılmıştır. 54. sayfada bulunan 16 dörtlükten oluşan destan ile 56., 57., 58., 59. sayfalarda bulunan 12 dörtlükten oluşan destanda din ve tasavvuf düşüncesi terennüm

edilmiştir. 61., 62., 63. sayfalarda bulunan ve tamamının da başka bir mecmuada yazılı olduğu belirtilen 8 dörtlük hâlindeki destanda da Ermeniler konu edilmiştir.

Rûzî'nin Divançe'si, Mehmet Emin Güven tarafından neşredilmiştir (Güven 1993). Biz de, gerek defterin bütünlüğünü bozmamak, gerekse Mehmet Emin Güven'in değerli çalışmasında tespit ettiğimiz bazı eksiklikleri gidermek amacıyla Rûzî'ye ait bu metinleri tekrar neşrederek değerlendirdik.

4.87. Rüşdî¹³⁵ (FB 426: 106-108):

Kayserilidir. XIX. asrın ikinci yarısında yaşamıştır. Sesi güzel, musiki makamlarını iyi bilen biri olarak tanıtılan Rüşdî, gezici bir şairdir. Hacca gittiği, 1883'te Trabzon'da bulunduğu, Sipahi pazarındaki kahvede Trabzon şairlerinden Yusuf Ziya Efendi ile otururken irticalen güzel bir müstezad¹³⁶ söylediği aktarılmıştır. Ayrıca, defterin 'İçindekiler' kısmında, Himmetî'nin oğlu olduğu belirtilmektedir. Rüşdî'nin biyografisi verilirken, arada kaydedilmiş müseddesin de Rüşdî'ye aidiyeti sorgulanmaktadır. Ayrıca, Rüşdî hakkında Sadeddin Nüzhet Ergun'un "Halk Şairleri" kitabının 27. sayfası işaret edilmektedir.

Defterde Rüşdî'ye ait, bir müseddes, bir koşma, 3 nefes bulunmaktadır. 106. sayfada bulunan, mahlas olmadığı için Rüşdî'nin olması şüpheli gösterilen müseddeste sevgilinin perçeminin güzelliği konu edilmiştir. 108. sayfada bulunan "-âre + perçemiñ" ayaklı koşmada da aynı konu işlenmektedir. 107. ve 108. sayfalarda bulunan nefeslerde de Hakk'a teslimiyet söz konusudur.

4.88. Sâmi¹³⁷ (FB 564: 73):

Biyografisi hakkında hiçbir bilgi kaydedilmemiştir. Sadece iki dörtlüğü bulunan bir koşma yazılmıştır. Koşmada, bir hamamın basılması anlatılmaktadır.

¹³⁵ Bu şair için ayrıca bk. Güven 2000, 162-170; Deniz 1987a, 23-24; Uraz 1933, 29; Öztelli 1976, 557-559; Onay 1931.

¹³⁶ Müstezadın sadece ilk dizesi verilmiştir.

¹³⁷ Ayrıca bk. Sevengil 1967, 58.

Sâmî, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz şairlerimizdendir.

4.89. Sıdkî¹³⁸ (FB 426: 290-291):

Tahminen H. 1303 [M. 1886-1887]'te doğmuştur. Adana Yenicesi'ndendir. Asıl adı Zeynel Abidin'dir. Hacı Bektaş postnişinlerinden Çelebi Ahmet Cemâlettin Efendi'nin himaye ettiği bir âşıktır.

Asker olarak, önce Yemen'e gönderilmiş; daha sonra I. Dünya Savaşı'nda Suriye'de Cemal Paşa'nın ordusunda bulunmuştur.

Fahri Bilge'nin bu bilgilerinden sonra, M. Adil Özder'in açıklamaları bulunmaktadır. M. Adil Özder de düştüğü not ile, Tarsuslu olduğunu, 1863-1928 yılları arasında yaşadığını ve Hacı Bektaş'ta Çelebi Cemâlettin Efendi'nin serkâtibi olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, "Bu husustaki doğrulama kaynaklarıyla teyit kastında 426/45'e yazılmıştır." şeklinde bir ifade bulunmaktadır. Bu da, derlemelerdeki bazı bilgilerin M. Adil Özder tarafından değerlendirilmeye çalışıldığını göstermektedir. M. Adil Özder bu çabasıyla, Fahri Bilge'nin tespit ettiği bilgilerin doğruluğunu teyit etmeye çalışmaktadır.

Defterin 291. sayfasında Sıdkî'ye ait, bir adet koşma şeklinde yazılmış nefes bulunmaktadır. Nefeste Hacı Bektaş'ın övgüsü dile getirilmiştir.

Sıdkî, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.90. Şâzî¹³⁹ (FB 426: 124-129, 339-342):

Afşar aşiretinin Deliler kabilesindendir. Pınarbaşı'nın Kızıl Dere köyündendir. II. Mahmut zamanında [1808-1839] yaşamıştır. Şâzî, Âşık Zarfî'in amcasının oğlu olup, onun ile aynı devirde yaşamış ve birlikte Maraşlı Süleyman Paşa'nın maiyetinde bulunmuşlardır.

¹³⁸ Ayrıca bk. Satoğlu 1962, 59; Kalkan 1988, 42; Akbaş 1994, 32; Deniz 1981b, 19-20; Deniz 1984, 14-15; TDEA 8, 1.

¹³⁹ Bu âşık için ayrıca bk. Çiftçi 2000, 286-287; Tek 2004, 82-159, 278-307.

Defterde Şâzî'ye ait 6 adet türkölü hikâye bulunmaktadır. 124. sayfada bulunan türkölü hikâyenin vak'a kısmı 124., 125., 339., 340., 341., 342. sayfalarda bulunmaktadır. Burada şu vak'a anlatılmaktadır: Afşarlar'ın Çukurova'da kışladıkları sırada, aşiret beylerinden Osman Bey vefat eder. Osman Bey'in vefatı üzerine aşiret ağaları bir araya gelerek bey seçmek isterler. Halli Oğlu Anber Ağa, Koca Topuz'un oğlu Kara Recep'in bey olmasını isterken; Halli Oğlu İbrahim Ağa, Osman Bey'in oğlu Çerkez Bey'in bey olmasını ister. İki ağanın da hayli taraftarı olduğu için aralarındaki anlaşmazlık büyür. Boş yere kan dökülmesini istemeyen ağalardan birkaçı araya girerek, bey seçimini Halep derebeyine bırakmayı teklif ederler. Teklif, her iki ağa tarafından kabul edilerek, Halep'e doğru yola çıkılır. Bu sırada, Halli Oğlu Çerkez Bey, bey seçilebilmek için Maraş derebeyi Çengelci Paşa namıyla tanınan Bayazıd Oğlu'ndan, Halep mıntıkasında nüfuzu bulunan Reyhanlı aşireti reisi Mursal Oğlu için bir mektup alır. Bu mektubun etkisiyle, Kara Bey'in beylik seçiminden çekilmesi istenir. Bunu kabul etmeyen Kara Bey de, sert bir lisân ile karşılık verir. Meselenin kan dökmeden halledilemeyeceği anlaşıldığı için, Kara Bey Halep'te idam edilerek, Afşar Beyliği Çerkez Bey'e verilir. Bu haberi alan Kara Bey'in amcası Cinni Kır, Çerkez Bey'i bey olarak tanıyacak olanları ölümle tehdit eder. Bunun üzerine Çerkez Bey, aşiret üzerine nüfuz edemeyerek vergi alamaz. Derhal, Yozgat'taki Çapan Oğlu'ndan yardım ister. Çapan Oğlu, Sert Mahmut adlı Deli Paşa kumandasında 50 atlı gönderir. Bu gelen atlılarla Çerkez Bey'in 150 atlısı da birleşerek, Cinni Kır'a taraftar olan obaların üzerine giderler. Cinni Kır da Cin Yusuf¹⁴⁰ namıyla tanınan oğlundan, bu obaları göçürerek yanına getirmesini ister. Cin Yusuf da babasının isteğini yerine getirir. Obaların göçürüldüğünü duyan Çerkez Bey, Sert Mahmut'tan göçlerin geri çevrilmesini ister. Sert Mahmut da savaş kararı vererek, göç kafilesinin ardına düşer. Bunu duyan Cin Yusuf da Sert Mahmut'un üzerine doğru gelir. Cin Yusuf tarafından Sert Mahmut'un atı vurulur. Kendisinin de vurulacağını anlayan Sert Mahmut, geri çekilir. Bu esnada Cinni Kır'ın da gelmesi üzerine Çerkez Bey geri çekilir. Cinni Kır, Çerkez Bey'in ardına düşer. Sert Mahmut, Çerkez Bey'in aşiret üzerinde hiç etkisi bulunmadığını ve onun tesiri ile vergi alınamayacağını anladığı için Cinni Kır'a katılır. Bunun üzerine Çerkez Bey, Bayazıd Oğlu'ndan gene yardım ister. Bunun üzerine Bayazıd Oğlu, Kılıçlı aşiretinden Kürt Nebo kumandasında 150 atlı gönderir. Gelen atlılar da Cin Yusuf'u ele geçiremeyince, Cin Yusuf'un bir sürü sığırını sürerler. Sığırı sürerken Cin Yusuf'un üç atlısı Kürt Nebo

¹⁴⁰ Cin Yusuf için bk. Yalgın 1977b, 197-199; Bayrak 1985, 248.

üzerine saldırır. Bu adamların kahramanlığını yakından gören Kürt Nebo, sığırları bırakarak geri çekilir. Bunun üzerine hâdiseyi duyan Cin Yusuf adamlarıyla Kürt Nebo'nun ardına düşer ve onları Maraş'ın batısında Üngüt köprüsünde yakalar. Daha sonra Kürt Nebo ve adamları Maraş'a kaçar. Bunun üzerine Cin Yusuf geri döner.

Bayazid Oğlu'nun Cin Yusuf'u ortadan kaldırma teşebbüslerini yersiz gören Âşık Şâzî de, 124. sayfada bulunan türküyü söyler. Türkülü hikâyeyi, “tarihî karakter taşıyan şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz. 125. sayfada yer alan türkülü hikâyede ise, Cinni Kır'ın oğlu Cin Yusuf'tan obaları göçürmesini istemesi üzerine, Âşık Şâzî'nin türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Bu türkülü hikâyeyi de, “tarihî karakter taşıyan şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz.

127. sayfada yer alan türkülü hikâyenin vak’a kısmında da, Maraşlı Süleyman Paşa'nın, müstesna güzelliğini duyduğu Molla Hünkâr Oğlu'nun kızını almak istemesi üzerine Şâzî'yi görevlendirmesi, bu amaçla Konya'ya Molla Hünkâr Oğlu'nun dergâhına giden Âşık Şâzî'nin, kızın bulunduğu sırada türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Bu türkülü hikâyeyi, “âşığın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz. 128. sayfada bulunan türkülü hikâyenin vak’a kısmında ise, kızı iknâ edemedi Maraş'a gelen Şâzî'ye, Süleyman Paşa'nın “Vardım ki sevdiğim uykudan kalkmış” demesi üzerine Şâzî'nin türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Türkülü hikâyeyi, “kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz. Ayrıca bu türkülü hikâye, “Dedim-Dedi”li koşma özelliği göstermektedir.

129. sayfada bulunan “-z + alıñ gelin” ayaklı türkülü hikâyenin vak’a kısmında, Kalender Paşa'nın Rum iline savaşa gittiği bir sırada genç oğlu Süleyman Paşa'nın babasını arzulaması üzerine Şâzî'nin türküyü söylemesi anlatılmaktadır. Türkülü hikâyeyi, “tarihî karakter taşıyan şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz. Bu türkülü hikâyenin aynısı 126. sayfaya da yazılmıştır. 129. sayfadaki “-ağ + lıdır” ayaklı türkülü hikâyede ise, bir kıza âşık olması üzerine, aşkını türkü ile ifade etmesi anlatılmaktadır. Türkülü hikâyeyi, “kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak’alar” içerisinde değerlendirebiliriz. Bu türkülü hikâyenin, Karaca Oğlan türküsü ile benzerliği işaret edilmektedir. Ayrıca Kul Fakîr (Molla Hüseyin)'in de bu türkülü

hikâyeyi kendine aitmiş gibi gösterdiği ifade edilmektedir. Kul Fakîr'in Şâzî'den sonra yaşadığı göz önünde bulundurulursa Fahri Bilge'nin bu iddiası haklılık kazanmaktadır.

Âşık Şâzî'nin türkölü hikâyeleri içerisinde değerlendirdiğimiz Cin Yusuf, kaynaklarda Afşar eşkıyası olarak değerlendirilmektedir.¹⁴¹ Bu açıdan Fahri Bilge'nin bu derlemeleri önem kazanmaktadır. Ayrıca, Cin Yusuf'un Recep Oğulları'ndan İbrahim Bey'in oğullarından olduğu, bunlara "Topuz" lâkabı verildiği için, "Topuzlar" olarak anıldığı aktarılmaktadır. Bütün bu bilgiler, Cin Yusuf'un tarihî kişiliğinin aydınlatılmasında önemli bir yere sahiptir.

4.91. Şevkî¹⁴² (FB 426: 210-211):

Afşar veya Reyhanlı aşiretindendir.¹⁴³ Tahminen XVIII. asrın son yarısında yaşamıştır. Şevkî'nin zamanın önde gelen âşıkları arasında bulunduğu aktarılmıştır.

Şevkî'nin 211. sayfada bir adet türkölü hikâyesi bulunmaktadır. Vak'a kısmı bulunmayan türkölü hikâyede, sevgilinin tasviri yapılmaktadır. Türkölü hikâyeyi, "kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak'alar" içerisinde değerlendirebiliriz. Ayrıca, bu türkölü hikâyenin Karaca Oğlan türküsüyle olan benzerliği işaret edilmektedir.

Şevkî, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz şairlerimizdendir.

4.92. Tufan Doğan¹⁴⁴ (FB 426: 329):

Afşar'dır. Pınarbaşı'nın Pazarören nahiyesine bağlı Sıradan köyündendir. Pazarören Köy Enstitüsü'nde okumuştur. Fahri Bilge, derlemeleri yaptığı yıllarda Tufan Doğan'ın tahminen 19 yaşında bulunduğunu ve Pazarören Köy Enstitüsü'nde öğrenci olduğunu aktarmıştır.

¹⁴¹ Bu konuda bk. Mirzaoğlu 2003; Boratav 1987, 107.

¹⁴² Ayrıca bk. Çiftçi 2000, 292-293.

¹⁴³ Fahri Bilge, hem Afşar hem de Reyhanlı aşiretinden olduğunu beyan etmektedir.

¹⁴⁴ Bu şair için ayrıca bk. Satoğlu 2002, 24.

Tufan Doğan'ın, içli ve duygulu şiirlere sahip olduğunu; eğer dikkat ederse gelecekte de ümitli bir şair olarak kendini tanıtabileceğini ifade etmiştir. Fakat, şiirlerinden örnekler kaydedilmemiştir.

Fahri Bilge'nin Tufan Doğan'ın biyografisi hakkındaki değerlendirmesine bakılırsa, Tufan Doğan'ı gençlik devresinde yakından tanıma fırsatına eriştiğini söyleyebiliriz.

4.93. Üçgöz Oğlu¹⁴⁵ (FB 426: 196-198):

Afşar âşıklarından. Tahminen 100 sene önce [XIX. asırda] yaşamıştır.

Fahri Bilge, 196. sayfaya Karaca Oğlan'a ait bir türkü yazmıştır. Sadeddin Nüzhet Ergun'un "Karaca Oğlan" adlı eserinin 36. sayfasında yer alan ve içinde Üçgöz Oğlu'nun da adının geçtiği bu türkünün, FB 426'nın 197. sayfasındaki "-y + ılır" ayaklı türkölü hikâye ile aynı içeriğe sahip olduğu belirtilerek, Karaca Oğlan'a ait verilen türkölün de Üçgöz Oğlu'nun olabileceği ihtimali dile getirilmiştir. Aynı sayfada bulunan ve üzeri çizilmiş vaziyette bulunan cümlelerde de Anber Ağa, 197. sayfadaki "-y + ılır" ayaklı türkölü hikâyenin 300 sene öncesine ait olduğunu, hatta Üçgöz Oğlu'nun da Cingöz Oğlu olabileceğini söylemiştir.

Üçgöz Oğlu'nun, hem Karaca Oğlan'ın türküsünde isminin geçmesinden, hem de Anber Ağa'nın türkü hakkında verdiği bilgilerden dolayı Karaca Oğlan ile aynı devirde veya Karaca Oğlan'dan daha önce yaşadığını söyleyebiliriz. Ayrıca, Köse Ali'nin : "Üçgöz Oğlu'nun türküsünü bilen [başka] öğüt istemez." demesinden dolayı, Üçgöz Oğlu'nun öğüt veren türkülerinin yörede çok meşhur olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla, Karaca Oğlan'ın da bizlere öğüt verdiği türküsünde Üçgöz Oğlu'nun adını telmih maksadıyla kullandığını düşünebiliriz. Bu düşüncede, bizim Üçgöz Oğlu'nun yaşadığı dönem hakkındaki görüşümüze ışık tutmaktadır.

Defterde Üçgöz Oğlu'nun mahlasının geçtiği bir adet türkölü hikâye bulunmaktadır. Vak'a kısmı bulunmayan bu türkölü hikâyede, insanlara öğüt verilmektedir. Bu türkölü

¹⁴⁵ Bu âşık için ayrıca bk. Yalgın 1942, 13-14; Özbaş 1958, 86-87; Özbaş 1939, 15-17.

hikâyenin aynı sayfada, Tanırdağ Mecmuası'nın 10. nüshasının 14. sayfasından alındığı belirtilen bir de çeşitlemesi bulunmaktadır.

4.94. Yazıcı Oğlu¹⁴⁶ (FB 426: 220, 306):

Afşar aşiretine mensuptur.¹⁴⁷ Elbistan'ın –aynı zamanda Pınarbaşı'ya bağlı Sarız nahiyesine komşu olan- Tanır köyündendir. Asıl adı bilinmemektedir. Tanır isminin de eğer köy değilse, Yazıcı Oğlu'nun mahlası olabileceği belirtilmektedir. Tahminen H. 1150 [M. 1733-1734]'de doğduğu ve H.1210-1215 [M. 1793-1798] senelerinde hayatta olduğu kaydedilmiştir.

Yazıcı Oğlu'nun biyografisi hakkındaki diğer bilgiler, türkülü hikâyesinin vak'a kısmına karışmış bir vaziyettir. Burada, Tanır'ın yaylalarına yaylamaya gelen Reyhanlı aşireti arasında bulunan Senem adlı bir kıza gönül vermesi, birbirini uzaktan uzağa seven bu âşıkların uzun yıllar evlenememeleri anlatılmaktadır. Yazıcı Oğlu'nun Senem'e karşı olan aşkıdan gözleri kör olur. İki âşık da başkalarıyla evlenir. Fakat iki âşık da birbirinden hiçbir zaman vazgeçemez. Tanır köyünden biri, Reyhanlı aşiretinin bulunduğu mıntıkaya çalışmaya gider ve tesadüfen Senem'in çadırında kalır. Senem, misafirin Tanır köyünden olduğunu öğrenince ona hemen Yazıcı Oğlu'nu sorar. O da gözlerinin kapandığını ve yerinden kalkamadığını söyler. Bunun üzerine Senem, misafir ile, Yazıcı Oğlu'na haber gönderir. Haberi alan Yazıcı Oğlu da coşarak türküyü söyler.

Diğer bir anlatıda da Sarız'ın köylerinin birinde Senem adlı bir kadına gönül verdiği, türküyü de bu kadın için söylediği ifade edilmiştir.

220. sayfada yer alan türkülü hikâyede ise, Senem'den haber alması üzerine coşması dile getirilmiştir. Türkülü hikâyeyi, “kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak'alar” içerisinde değerlendirebiliriz.

¹⁴⁶ Bu âşık için ayrıca bk. Kâmil 1981b, 8-12; Gökem 2005, 40-46; Uraz 1933, 93; Kocatürk 1955, 95; Özdemir 1998, 4-7.

¹⁴⁷ Fahri Bilge, Yazıcı Oğlu'nun aşireti için “Avşar'ın Reyhanlı aşiretindendir” ifadesini kullanmaktadır. Fakat, Afşar ve Reyhanlı birbirinden farklı Türkmen aşiretleridir. Biz metnin genelinden hareketle, onun Afşar aşiretine mensup olduğunu kabul ediyoruz.

4.95. Yunus¹⁴⁸ (FB 426: 164, 249):

XV. asırda yaşayan Afşar âşıklarındandır. Âşık Yeğen Ali'nin arkadaşıdır.

Defterde Âşık Yunus'a ait iki adet türkölü hikâye bulunmaktadır. 164. sayfada bulunan türkölü hikâyenin vak'a kısmı bulunmamakla birlikte, Dulkadir Oğulları ile Mısır kölemenleri arasındaki çarpışmalara ait olduğu söylenmiştir. Türkölü hikâyeye, bu çarpışmalara ışık tutmaktadır.

249. sayfada bulunan türkölü hikâyede ise, Halep civarında yaşayan Türkmenlerden olan ve hayli zaman Afşar aşireti reisliğini yapmış Hasan Paşa'nın, Dulkadirliyle Mısır kölemenleri arasındaki savaşlarda müthiş mücadeleler verdiği, Türemez Oğlu kuvvetleri ile yaptığı en son mücadelede öldürüldüğü anlatılmıştır. Her iki türkölü hikâyeyi de, "tarihî karakter taşıyan şiir-vak'alar" içerisinde değerlendirebiliriz.

Âşık Yunus, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.96. Yusuf¹⁴⁹ (FB 426: İçindekiler):

Sarız nahiyesinin Molla Hüseyinler köyündendir. Hacı Osman'ın oğludur. Ümmîdir. I. Dünya Savaşı'na katılmış, bir daha köyüne geri dönmemiştir. Yusuf'un biyografisi hakkında sadece bu bilgiler verilmiştir.

Yusuf, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz âşıklarımızdandır.

4.97. Zevâlî¹⁵⁰ (FB 564: 41-45):

Kayseri'nin Talas nahiyesine bağlı Kıranardı köyündendir. Bu köyde, H. 1271 [M. 1854-1855]'de doğmuştur. Zevâlî'nin mensup olduğu aile, baba adı ve asıl adı kısımları defterde hatırlanamadığı için boş bırakılmıştır.

¹⁴⁸ Ayrıca bk. Deniz 1991, 10-12.

¹⁴⁹ Ayrıca bk. Aydemir 1965.

¹⁵⁰ Bu şair için ayrıca bk. Güven 2004, 23.

Defterin 42-45. sayfalarında Zevâlî'ye ait 16 dörtlükten oluşan bir adet yaşname (yaş destanı) bulunmaktadır.

4.98. Zühdî (FB 426: 310):

Hallaç Oğlu Mahallesi'nden Hallaç Oğulları'ndan Bekir Lutfi Efendi'nin H. 1277 [M. 1860-1861]'de doğan ilk oğludur. Asıl adı Hasan'dır. Meşhur Hoca Âtîf Efendi'nin ğrencisi olan Zühdî, hocasından icazet aldıktan sonra H. 1310-1314 [M. 1893-1898] senelerinde hukuk tahsili görmüştür. Birçok bölgede adliye memurluğunda bulunmuş, en sonunda İstanbul'da hukuk azalığından emekli olmuştur. 25 Eylül 1938'de Kayseri'de vefat etmiştir. Zühdî, Eski Matbaa Müdürü Cemal Bey'in biraderidir. Zühdî hakkında sadece bu bilgiler kaydedilmiştir.

Zühdî, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz şairlerimizdendir.

5. FAHRİ BİLGE DEFTERLERİNDE DİVAN ŞAİRLERİ

M. Fatih Köksal, klâsik edebiyatı bir şehir edebiyatı olarak kabul etmektedir (Köksal 1998, 17). Şehirler, “Klâsik Türk edebiyatının bir zevk ve kültür dairesi olarak devam imkânı bulduğu en önemli sosyal merkezlerden biridir (Köksal 1998, 18). Bu oluşumda Kayseri de yetiştirdiği şairler ile yerini almıştır. Bu bakımından Fahri Bilge defterlerinde yer alan ve 5’i hakkında ilk defa haberdar olduğumuz 13 divan şairi önem kazanmaktadır. Fahri Bilge, bu şairlerin biyografilerinden ziyade, genellikle gazel, kıt’a, tarih ve medhiye tarzında yazılmış şiirlerini aktarmıştır. Bu itibarla, şehrin kültür dairesi içinde düşündüğümüz ve daha çok Divan edebiyatı nazım türleri ile yazan sanatkârların bu bölümde değerlendirilmesinin uygun olacağı kanaatindeyiz.

Ömer Faruk Akün, “Edebî nevi ne olursa olsun İslâmî devirde ortaya konmuş her türlü eseri, ifadesinde Arapça, Farsça kelimeler çokça bulunduğu için yahut vezninin aruz olması dolayısıyla Divan edebiyatından saymak çok hatalı, fakat o derece yaygın bir görüş hâlinindedir” (Akün 1994, 390) dedikten sonra bu eserlerin özelliklerini şu şekilde belirlemektedir: “Dilinin Arapça ve Farsça kelimeler taşımasından, İslâmî kültür kaynaklarından beslenmiş olmasından ötürü İslâmî Türk edebiyatı mahsulü herhangi bir eserin hemen Divan edebiyatı dairesine girmesi gerekmez. Yalnız malzemeyi göz önüne alıp, estetik gayeyi hiç dikkate almayan bir mantıkla, aruz vezniyle de şiirler yazmış olmasına, Arapça’dan, Farsça’dan gelen kelimeleri kullanmasına, üstelik şiirleri divan adı altında toplanmış bulunmasına bakılarak ucu bir Yunus Emre’yi bile Divan edebiyatı içinde görmeye varacak bir garâbete düşmekten kurtulmak mümkün değildir. Divan edebiyatının kısmen tesiri altında kalmış olmanın da eser ve dolayısıyla müellifin tek başına Divan edebiyatına mensup gösterilmesine yetmeyeceği bellidir.” (Akün 1994, 390). Dolayısıyla Fahri Bilge tarafından az sayıda şiiri kaydedilmiş şairlerin divan şairi olup olmadığı konusu tartışmaya açıktır. Fakat biz, şairler hakkında kaynaklardan edindiğimiz bilgilerden hareketle ve şehrin kültür dairesi içinde yetişmiş hayal ve mazmunlar dünyası ile Divan edebiyatı içerisinde düşündüğümüz şairleri bu bölümde ele almaktayız.

5.1. Abdünnâfi Efendi¹⁵¹ (FB 426: 272-273):

Fahri Bilge'nin derlediği/kaydettiği bilgiler sayesinde biyografisine dair geniş bilgiler edindiğimiz şairlerdendir. Tahminen H. 1261-1262 [M. 1845-1846]'de Develi'de doğan bu şair, Develi'nin Hopculu Mahallesi'nden Şakir Efendi'nin oğludur. Küçüklüğünde mahalle mektebinde okumuş; bulûğ çağında Halâsiye Medresesi'ne girerek, H. 1312 [M.1895-1896]'de Ebilzâde İsmail Efendi'den icazet almıştır. Medreseden mezun olduktan sonra da vakitlerini genellikle köy imamlığı ile geçirmiştir.

Defterde Abdünnâfi Efendi'nin şiirlerinden örnekler bulunmamaktadır.

5.2. Ahmet Nazif Efendi¹⁵² (FB 426: 313-316, 354-355):

Kayserili müsevvid [müftü kâtibi], şair Râşit Efendi'nin oğludur. Lala Paşa Mahallesi'nde H. 1276 [M. 1859-1860]'da doğmuştur.

Mahalle mektebinde tahsile başlamış, Kayseri Mekteb-i Rüşdiyesi'nden diploma alarak medreseye devam etmiştir. Türkçe tekellüm [konuşma] ve kitâbette yetenekli olan Ahmed Nazif'in "Mir'ât-ı Kayseriyye" (Ahmet Nazif 1987) ve "Meşâhir-i Kayseriyye" (Ahmet Nazif 1991) adını taşıyan iki eseri bulunmaktadır.

Ahmet Nazif'in biyografisine ilişkin bilgileri FB 426'nın 354. ve 355. sayfasında bulunan Ahmet Nazif'in kendi el yazısı ile yazdığı iki sayfalık özgeçmişinden temin etmekteyiz. Bu özgeçmiş, Ahmet Nazif'in 7 Mart 1328 [M. 1911-1912]'de Kayseri Muhasebeciliği vasıtasıyla Sivas defterdarlığına ve oradan da Maliye Bakanlığı'na ulaştırmak maksadıyla yazdığını öğrenmekteyiz.

¹⁵¹ Bu şair için ayrıca bk. Köksal 1998, 205.

¹⁵² Bu şair için ayrıca bk. Güven 2000, 143-147; Satoğlu 2002, 5; Ahmed Nazif 1987; Ahmed Nazif 1991.

5.3. Ali Celâlettin Efendi¹⁵³ (FB 426: 156-157):

Everekli'dir. Babası Hacı İbrahim Ağa'nın mısır ticareti yapmasından dolayı Mısırlızâde şöhretiyle tanınmışlardır. Gerçek şecerede ise, Emir Oğulları diye kayıtlı olduğu belirtilmiştir. Everek'in İbrahim Ağa Mahallesi'nden olan Ali Celâlettin Efendi, gençliğinde Develi'de biraz medrese tahsili görmüştür. Bir ara İstanbul'da bulunan Develili Oğlu Kâsım Paşa'nın yanına gitmiştir. Orada Seyrânî ile beraber su yolculuğu vazifesi yapmıştır. Daha sonra Develili Oğlu Kâsım Paşa'nın, Zor'a mutasarrıf olarak gideceği sırada, kendisi de husûsî kitâbet vazifesi ile Kâsım Paşa ile gitmiştir. Sonra sırası ile Seb'a, Sincar ve Reisü'l-Ayn nahiyelerinde naiplikte [kadı vekilliğinde] bulunmuş ve sonunda Rakka kadılığına terfî olmuştur.

Ali Celâlettin Efendi, bir ara eşinin rahatsızlığından dolayı Develi'ye dönmüştür. Develi'de dört sene müstantiklik [sorgu hâkimliği] ve şer'îye baş kâtipliği gibi vazifelerde bulunmuştur. Daha sonra kadı olarak Konya'nın Hadim kazasına atanmıştır. Buradaki görevinin sona ermesiyle yine Develi'ye dönmüş ve eskisi gibi müstantiklik yapmıştır. Bir müddet sonra Erbaa kazası kadısı olarak tayin olmuştur. Görevini tamamladıktan sonra tekrar Develi'ye dönüp, müstantiklikte bulunmuştur. İki sene sonra, Gevaş kazasına kadı olarak tayin olmuş. Burada kadı iken Gevaş kaymakamının kâtilini bulmasından dolayı mükâfâten bir derece terfî görerek Bursa rüûssına [müderresliğine] nâil olmuş, memuriyeti de bir yıl uzatılmıştır. Buradan da Ankara'nın Bâlâ kazasına tayin olmuş. Oğlunun vefatı sebebiyle bir müddet sonra Develi'ye dönmüştür. Burada iki sene müstantiklik yaptıktan sonra 1905'te İşkodra'nın Leş Meazarıma kazasına kadı olarak tayin olmuştur. Üç buçuk sene sonra Beyrut'un Taberiye kazası kadısı olmuş, oradan da 1908 Şubat'ında 606 kuruş maaşla emekli olmuştur. 1911'de Develi'de vefat etmiştir.

Ali Celâlettin Efendi'nin şahsına mahsus bazı gariplikleri ve özellikleri bulunduğu belirtilmiştir. Develi havalisinde biniciliği meşhur olduğu, misafirperver, nargileye çok düşkün olduğu aktarılmıştır.

¹⁵³ Bu şair için ayrıca bk. Okay 1938a, 130-134; Okay 1938b, 294; Köksal 1998, 171-174; Develioğlu 1973, 56; Gürlek 1975, 103-104; Satoğlu 1962, 61-64; Satoğlu 2002, 13; Kalkan 1988, 61-62; Özdamarlar 1997, 160-162.

Ali Celâlettin Efendi'nin zekâ ve hafıza bakımından çok kuvvetli olduğu ifade edilmiştir. Nakşî tarikatına bağlı olan Ali Celâlettin Efendi, halûk ve mütevazı biri olarak tanıtılmaktadır.

Oğullarından birinin 20 yıldan beri Batı Amerika'da Bounes Aires'te bulunduğu, torunlarının da Develi'de yaşadığı aktarılmıştır.

Ali Celâlettin Efendi'nin bir Divan'ı olduğu, bu eserin de torunlarında bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca torunları da tanıtılmaktadır. Ali Celâlettin'in Divan'ında bulunan şiirlerin, bütün eserlerinin onda biri bile olmadığı, şiirlerin büyük kısmının kaybolduğu söylenmektedir. Kaybolan şiirlerin de hiciv vadisinde olduğu için korunamadığı ifade edilmiştir.

Yaptığımız araştırmalara göre, Fahri Bilge'nin Ali Celâlettin Efendi'nin biyografisine ilişkin bu bilgileri, Haşim Nezihi Okay'ın "Everekli Ali Celâlettin" (Okay 1938, 130-134) adlı yazısından edindiğini görmekteyiz.

5.4. Çivici Oğlu Gâlip¹⁵⁴ (FB 426: 352):

Biyografisi hakkında hiçbir bilgi kaydedilmemiştir. Sadece, sağ kulağından tabancayı sıkıp intihar edeceği sırada yazdığı belirtilen bir kıt'a kaydedilmiştir. Bu kıt'ada son arzusu söz konusu edilmiştir.

5.5. Eşref¹⁵⁵ (FB 426: 352):

Biyografisi hakkında hiçbir bilgi verilmemiştir. Sadece 352. sayfada, Gördes'e gittiğinde Gördes'in sâkinleri için söylediği bir beyit bulunmaktadır.

¹⁵⁴ Bu şair için ayrıca bk. Köksal 1998, 230-240; Parlak 1984, 22-26; Develioğlu 1973, 128; İnal 1988a, 453-457; Kuyat 1938, 1-13; TDEA 2, 151; Satoğlu 1970, 103-107; Kalkan 1988, 80-82; Satoğlu 2002, 72; Güven 2000, 112-131.

¹⁵⁵ Bu şair için ayrıca bk. Erdoğan 1995, 11-15.

5.6. Hâşim Veli¹⁵⁶ (FB 426: 344):

Biyografisi hakkında hiçbir bilgi kaydedilmemiştir. Defterde Hâşim Veli'ye ait üç beyit bulunmaktadır. İlk beytin ikinci dizesi eksiktir.

5.7. Osman Azmi Bey (FB 426: 306, 344):

306. sayfada ismi “Azmi Osman Bey” şeklinde yazılarak, İncesu'da öğretmen olduğu belirtilmiştir. 344. sayfada da “Gözsoysal soyadlı emekli baş öğretmen Osman Azmi Bey'in bir beyiti” ifadesi altında bir beyit yazılmıştır. Bu beyit altında, iki farklı beyit daha bulunmaktadır. Bunların kime ait olduğu yazılmamıştır. Fakat, bunların da aynı isim altında verilmesine bakarak, Osman Azmi Bey'e ait olduğunu düşünebiliriz.

Osman Azmi, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz şairlerimizdendir.

5.8. Recep Efendi (FB 426: 352):

Biyografisi hakkında hiçbir bilgi kaydedilmemiştir. Sadece, Karakimselizâde Hacı Mehmet Efendi¹⁵⁷,nin vefatına düştüğü tarih yazılmak istenmiş, fakat bu bölüm boş bırakılmıştır. Ayrıca Kışıkapa Pazar yeri civarındaki evi ile küçük çeşmede de tarihi olduğu, Bağrı Açık Kürt Ağa için de “Bağrı Açık ” diye tarih düşürdüğü söylenmiştir.

Recep Efendi, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz şairlerimizdendir.

5.9. Reşit Âkif Paşa¹⁵⁸ (FB 426: 352):

Biyografisi hakkında hiçbir bilgi kaydedilmemiştir. Sadece, Melik Gâzi hakkında yazdığı belirtilen medhiyeden iki beyit ile bir gazelinin matlaı kaydedilmiştir.

¹⁵⁶ Bu şair için ayrıca bk. Kocatürk 1963, 358-359.

¹⁵⁷ Bu şair için bk. Ahmet Nazif 1991, 107.

¹⁵⁸ Bu şair için ayrıca bk. Köksal 1998, 231-232.

5.10. Sâdî¹⁵⁹ (FB 430: 11-13):

XVIII. asır şairlerinden olduğu, fakat o asra ait şuara tezkirelerinde adı anılmadığı belirtilmiştir. Sâdî'nin asıl adı Seyid Mehmet'tir. Sivas'ta H. 1190 [M. 1773-1774]'da doğmuştur. Elimizde bu şairin mensup olduğu aileyi ve nerede, kimlerden tahsil gördüğünü aydınlatacak vesikanın bulunmadığı belirtilmiştir. Sadece özel kütüphanelerde 10 sayfa hâlinde 1168 beyitten ibâret “Nasâyih-i Sâlih” adlı manzum bir eseri bulunduğu anlatılmaktadır. Daha sonra bu eserden alıntılarla, manzumeyi yazdığı sırada altmış yedi yaşında bulunduğu, medresede okuduğu, Hicaz'a gittiği, Halvetî tarikatının Şemsî koluna bağlı olduğu, kendisinde tarikat erbâblarının sahip oldukları tarzda aşk ve irfandan eser bulunmadığı aktarılmıştır. Ayrıca, başka manzum eserler de meydana getirmiş olmasının kuvvetle muhtemel olduğunu belirtmektedir.

Sâdî, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz şairlerimizdendir.

5.11. Sâî Efendi (FB 426: 337-338):

Efkereli Hacı Seyit Ağazâde Lutfizâde Efendi'nin oğlu olan Sâî Efendi, H.1283 [M. 1866-1867]'te Efkeri'de doğmuş ve 1935'te kalp hastalığından ansızın vefat etmiştir.

İlk tahsilini Gesili merhum Hacı Abdurrahman Efendi'den; medrese tahsilini de Kızıklı Hacı Kasım Efendi'den almıştır. Öldüğü güne kadar bütün zamanını ilim uğruna harcamıştır. Farsça'ya Arapça'dan daha fazla önem vermiş; hatta Farsça'yı kendi dilinden daha fazla öğrenmiştir.

Sâî Efendi, Kayseri eşrafından Sebzeci Râşit Ağa'nın kızı Hayriye Hanım ile evlenmiş. Bu evlilikten iki oğlu (Ahmet, Seyit) ve üç kızı olmuştur. Oğullarından büyük olanı Ahmet, H. 1340 [M. 1923-1924]'te Şeyh Sait isyanı sırasında askerliğini yaparken Harput Askerî Hastanesi'nde vefat etmiştir. H. 1322 [M. 1905-1906] doğumlu olan Seyit ise, Fahri Bilge'nin derlemeleri yaptığı dönemde Kayseri Fabrikası'nın boyahanesinde kâtip olarak çalışmıştır. Büyük kızı 1929'da vefat etmiştir. İki kızı ise Fahri Bilge'nin derlemeleri yaptığı sırada evli ve hayattadır. Hayriye Hanım'ın H. 1328

¹⁵⁹ Ayrıca bk. Özdamarlar 1983, 13-14.

[M. 1911-1912]'de koleradan vefat etmesi üzerine, H. 1329 [M. 1912-1913]'da Bünyan Eşrafından Derviş Ağa-zâde Edhem Ağa'nın kızı Ayşe Hanım ile evlenmiştir. Bu evlilikten de bir oğlu (Hayrettin) ve iki kızı olmuştur.

Sânî Efendi, ilk zamanla müderrislik yapmış, daha sonra uzun müddet nahiyesinin müteaddid câmilerinde imamlık yapmıştır. H. 1323 [M. 1906-1907]'te Bünyan Mekteb-i İdâdîsi'nde baş muallimliğe tayin edilmiş ve 24 sene bu görevini sürdürmüş ve birçok talebe yetiştirmiştir.

Sânî Efendi, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz şairlerimizdendir.

5.12. Sıdkî-i Engâkî (FB 426: 345):

Biyografisi hakkında hiçbir bilgi kaydedilmemiştir. Sadece, matla beyti yazılmış bir gazeli kaydedilmiştir. Gazelde, din ve tasavvuf düşüncesi ele alınmaktadır.

Sıdkî-i Engâkî, Fahri Bilge'nin derlemeleri sayesinde haberdar olduğumuz şairlerimizdendir.

5.13. Yaşar Şâdî Bey¹⁶⁰ (FB 426: 343, 351, 353):

Asıl adı İsmail olan Yaşar Şâdî Bey, 16 Eylül 1888'de İstanbul'da doğmuştur. Babası, Talas nahiyesinin Kışıköy Mahallesi'nden Ak Mehmetzâde Oğulları'ndan Osman Ağa'nın oğlu "Kabadayı" nâmıyla tanınan Mustafa Ağa'dır.

Yaşar Şâdî Bey, önce Fâtih ibtidâî ve rüşdî mektebinden, daha sonra Mercan idâdîsinden mezun olduktan sonra, İstanbul Hukuk Mektebi'ne kaydolmuştur. Bir yıl kadar Rûsûmat (Gümrük) Emâneti Muhasebe Kalemi'nde çalışmıştır. 1909'da Şirket-i Hayriye idaresine geçmiştir. Şirketin, hukuk mektebine devam etmesine izin vermemesinden dolayı, yüksek tahsilden vazgeçmiş, şirkette Enspektör Başkâtipliği'ne yükselmiştir. Bu arada bir buçuk yıl Ticâret-i Bahriye Kaptan Mektebi'nde; üç ay da

¹⁶⁰ Bu şair için ayrıca bk. Köksal 1998, 258-263; İnal 1988b, 1753-1756; Güven 2000, 158-160.

Hâriç Medresesi'nde Türkçe okutmuştur. Başkâtipliği sırasında ortaya çıkan hastalığı yüzünden, 29 Haziran 1923'de ölmüştür.

Defterde Yaşar Şâdî'ye ait iki gazel bulunmaktadır. 351. sayfada bulunan ve 30 Nisan H. 1335 [M. 1918-1919] tarihli 14 numaralı Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası'nın 274. sayfasından alındığı belirtilen gazelin, Âgâh Semerkandî'nin gazeline nazire olarak yazıldığı belirtilmektedir. 353. sayfada da 30 Haziran 1336 [M. 1919-1920] tarihli 28 numaralı Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası'nın 702. sayfasında kayıtlı bulunduğu belirtilen diğer gazeli bulunmaktadır. Ayrıca, aynı mecmuanın 27 numaralı sayısının 734-736. sayfalarında da bir tahmisi bulunduğu ifade edilmektedir. Her iki gazelde de aşk, sevgili konu edilmiştir.

A. ÂRİFÎ [FAHRÎ BİLGE]

Yz. FB 426

Kayseri 1938-1941

(Millî Kütüphane İbni Sina Yazmaları Nu: Yz. FB 426)

[FB 426 İÇİNDEKİLER]

1-69	Rûzî
70-80	Hasan Baba
81	Âbid
82	Muharrem Usta
84-95	Kararî
96	Revâî
	Sıdkî (İlave halinde mavi kağıttadır.)
106	Rüşdî (Rüşdî, Himmetî' nin oğludur.)
108	(İlave) Veli
110-116	Omar (Bir beyit eksik.)
114-116	Kemalî – Hacı Bebek
118-195	Kul Mehmet
121	Himmetî
120-125	Habip Karaaslan
124-129	Şâzî (Kabileli olan Deliler aşireti Pınarbaşı'nın 'Kızıl Dere' köyüne yerleşmiştir. Şâzî'nin çocukları Maraş ilinde yerleşmişlerdir. Torunları 'Şîrâzî' mahlâsıyla şiirler söylemekte imiş.)
136	Halil-i Kadîm
	Halil Turgud
	Halil (Son asırda yaşamıştır.)
137	Kul Mahmut
140	Murtaza (Potuklu'dan)
141	Fakîr: Şarkışlalı
142-143	Osman
144	Yunus: Yeğen Ali'nin muasırı
145	Murtaza (Büyük Karamanlı'dan)
146-147	Süleyman (Dadal Oğlu zamanında yaşamıştır.)
147	Süleyman (İlbeğ Oğlu zamanında yaşamıştır.)
159	Celâlettin Ali: Develili
165-169/265	Seyid (Cingöz Oğlu: Bayazıd Oğlu Süleyman Paşa muasırındır.)

- 166/172-177** Abdurrahman Abdullah, Kul Yalaklıdır. Ber-hayattır. (Kurt Musa Oğlu diye söylüyor. Mavi defter 56-62.)
- 169/262-265** Dadal Oğlu
- Deli Boran: Avşar aşiretindendir. Takriben üç yüz sene evvel yaşamıştır. Rışvan Oğlu İsmail Bey tarafından Avşar beylerinden bir âşık istenilmesi üzerine Rışvan Oğlu'na gönderilmiş, Rışvan Oğlu Deli Boran'ı maiyetindeki adamların birinin (Küveli) adlı kızı ile kırk gün düğün yaparak evlendirmiş. Gerdeğe gireceği sırada Deli Boran Rışvan Oğlu'nun gemini öpünce üç gün gelinin başından çıkmamayı emretmiş. Boran'ın aleyhtarlarının bırakmadan Rışvan Oğlu'nun on gün gelinin yanından çıkmaması için söylediği söze inanmış;...
- 170-171** Arslan Oğlu
- 170** Aziz
- 180-185** Kader – Terkeşli Oğlu Hasan Ağa
Kara
- 186** Hâlit Bey (Terceme-i hali: ?)
- 187[Vişne]** Hasan – Kul Hasan (Kırmızı defterde)
Hacı Bebek (Kemalî)
- 190-192** İsmail Cingözoğlu
Vişne renkli defterde: Reyhanlı
- 196** Üçgöz Oğlu
- 198** İbiş – İbrahim
- 200-213** Kul Mustafa
Kul Mustafa
- 204** Hüseyin – 19'uncu asırda yaşamış
Hüseyin – Dayıoluklu Molla Hüseyin: ?
Hüseyin – Anber Ağa'nın teyzesinin oğlu
- 205/212-219** Ali Paşa – Öksüz
- 206** Emir Ali
- 208** Ali
- 210-211** Şevkî
- 215** Kul Fakir ?
- 215** İlbeğ Oğlu

220	Yazıcı Oğlu: 220'inci sahifede ?
220	Yazıcı Oğlu
222	Derdi Çok
224-225	Hamza: Türkmen
228-229	İlbendi – Üç dört türkü daha yazılacak Ahmet
230-234	Haydar Hoca
239-241	Âşık Ali – Alevî
239-241	Ali – Alevî, Türk (Ali, Sarız nahiyesinin merkezi olan Köy Yeri'nde Kör Ömer Oğulları'ndan genç bir çocuktur. Bir kızı mevcuttur.)
242-247	Azmi Bekir
247	Ali (Kırmızı defterin 40'ıncı sahifesinden itibaren türküleri var.)
247	Ali – Yeğen
250	Ali – Kul Şeyh (Cerid Beğdilli aşiretindendir.)
251	Arslan Paşa Oğlu (Türkmen'dir. Ramkan Oğulları'nın obasındandır.) Terkeşli Oğlu Hasan (Kader)
252	Zarîf ¹⁶¹
254	Hamza (224-226'da bir Hamza daha var)
256-257	Fazıl Kaytancı Halil
258-259	Seyid Osman
?	Güzel Fatma
262	Cingöz Oğlu
268-271	Medine
272	Abdunnâfi Efendi
274-275	Gedâyî
282	Figânî
290	Sıdkî Fâik (Akçakayalızâde Hüseyim Bey)
292	Mücrimî

¹⁶¹ Şâzî, Şevkî, Zarîfî yekdiğeriyle amcazâdedir.

292

Fırakî

Vahdetî

Nâbî

Yusuf: Sarız nahiyesinin Molla Hüseyinler köyündendir. Hacı Osman'ın oğludur. Ümmîdir. Umûmî Harp'e iştirak etmiş, bir daha köyüne dönmemiştir. Hayatı meçhuldür.

Yusuf: Eski harflerle yazılmış Karaca Oğlan'ın 13'üncü sahifesindedir.

Anber Ağa'dan yazılacaklar:

Âşık Seyid'den

Âşık Abdurrahman'dan

Bayazıd Oğlu Süleyman Paşa'dan

Aşiretler Tarihçesi

Riştân Oğlu hikâyesi

Âşık Hatice: Zelfin köyünden Tekerek Oğulları'ndan Kenan Çavuş'un karısıdır.¹⁶²

Âşık Güllü: Zelfin köyünden Tekerek Oğulları'ndan Kenan Çavuş'un kaynanası

3

19. Yüzyıl Halk Ozanlarından Kayserili Mehmet Rûzî Divançesi

Fahri Bilge merhumun tespiti ve M. Âdil Özder'in "Türk Halk Şairleri Bibliyografyası" adlı müsveddeleri ile.

Biyografya: 'Fındıkoğlu', Ziyâeddin Fahri; Kayserili Rûzî Hakkında: **Hakimiyet-i Milliye Gazetesi**, 'Ankara' Numara: 2339; Yıl: 1928.¹⁶³

4

RÛZÎ

Vefatından 8-10 gün evvel Fakı Ender Efendizâde Sait Efendi, Rûzî'nin ziyaretine gitmiş. Kendisine: "İnşaallah, şifâ-yâb olursunuz. Beraber sahralarda gezeriz. Hoş vakitler geçiririz." deyince, 'Rûzî' de: "Ah, Efendim ömür iyi şey, amma sıhhat şart. Bu

¹⁶² Zelfin'den İbrahim Oğlu Hacı bu kadına ait türküleri yazdırarak gönderecektir.

¹⁶³ Bunlar, M.Âdil Özder'in açıklamalarıdır. (hızl.)

dert, bu zafiyet bende olduktan sonra kalkmışım ne fayda olur?” diye nevmîd-âne mukabelede bulunmuş.

Rûzî, bir gün oğlu Fâik’i yanına alarak medreseye gelmiş. Akşamdan yalancı dolma yediğini söylemiş. Sait Efendi de oğluna: “Bir tanesini babanın ağzına tıkaydın.” demiş. Oğlu da: “Bir daha yalancı dolma yapılıncaya öyle edeyim.” demiş. Fakat, oğlunun bu tarzda cevap vermesini hoş görmeyen Rûzî, oğluna çok kızmış.

Rûzî bir gün Fakı Sait Efendi’ye :

“Gönül nâmında bir dildârıñ da var idi gitti
O da vardı ser-i kûy-ı dil-ârâda vatan tuttu” [diyor.]

Fakı Hacı Ender Efendizâde Sait Efendi, bir gün çok seviştikleri Rûzî’yi ziyaret maksadıyla dükkânına gitmiş. O da o sırada, Hacı Rûzî çok işini bir tarafa bırakarak yazı ile iştigal ediyormuş. Sait Efendi’ye: “Hele otur şu yazımı bitireyim.” demiş. Bitirdikten sonra, Gevgili’de askerlik hizmetini yapmakta olan oğlu Mahmut’tan kendisine harçlık gönderilmesi hakkında mektup aldığını ve bu talebine cevaben bir kıt’a söyleyerek, şu kıt’ayı okumuş:

“Kış bastı biz kûşe-i kâşânede kaldık
Evde ne kömür kaldı ne un var ne odun var
Gevgili’de sen zevkiñe bak, hâliñe şükret
Haftada iki zerde pilav ile taze somun var”

Rûzî’nin, Sait Efendi’nin ve kendi oğlu Fâik Efendi’nin rivâyetlerine göre, vakit buldukça Abdullah Bursevî’nin tek eseri olan Türkçe Husûsî Şerh’i okumuş. Mütalaalar hemen de buna meşmûlmuş.

Mahmutla dövüşmüş. Sait Efendi’ye haber gelmiş. Sait Efendi evlerine gitmiş. Fâik evlenmişti. Mahmut da sonradan evlenmişti. Rûzî, Mahmut’a: “Karını al, defol git.” demiş.

5

Koşma

1.N'ola görmeseydim şem'-i ruhsârın
Yaktın beni bir tükeñmez nâra yâr
Seniñ benim ile kavl ü karârın
Böyle miydi kaşı gözü kara yâr

2.Hüsnüñe olalı hayrân¹⁶⁴
Kebi[ñ] başımda mürğ-i âşiyân
El sitemi tîr-i cevriñ bir yandan
Eylediñ ciğerim pâre pâre yâr

3.**Rûzî** âşık saña olalı meftûn
Ne cefâlar ettiñ ey kadd-i mevzûn
Yürü şimdengeri taşlarla döğün
Eyvâh di de bu demleri ara yâr

Rûzî, Höcek Oğlu Aziz Ağa ile dükkânda otururken Aziz Ağa, Rûzî şu güzele bak demiş, Rûzî de bâ-bedâhe:

“Bir bakışta mahv eder manzâresi¹⁶⁵
Olmasaydı gerdeninde yaresi”

demiş. Filhakika çocuğun gerdanında yara olduğuna şâhit olmuştur. Matbaa Reisi Akbey'in oğlu için söylemiş. Çocuğun gerdanında, sağ tarafında bir işaret yeri varmış; letâfetini ihlâl ediyormuş. Ona telmih etmiştir.

6

[Koşma]

1.Temennâ etmezdik biz ol ağıyâra
Olaydı yâr ile imtizâcımız¹⁶⁶
Hitâb eylemezdik o işve-kâra¹⁶⁷
Her hâl ile vardır ihtiyâcımız

2.İlm-i vefâ okumamış mektebde¹⁶⁸
Cevri efzûn eder her rûz u şebde¹⁶⁹
Ne aceb ahterim burc-ı akrebde¹⁷⁰
Açılmadı gitti istimzâcımız

3.**Rûzî** yeter saña bu dağ-ı derûn
Dîde nemli, sîne mecrûh, ciğer hûn¹⁷¹
Müderris, münecim olsa Felâtun
Anlaşılmaz bizim istihrâcımız

¹⁶⁴ Vezin bozuk (hızl.)

¹⁶⁵ bir bakışta: yek nazarda

¹⁶⁶ olaydı yâr ile: yâr ile olaydı

¹⁶⁷ Hitâb eylemezdik o işve-kâra: Hitâb eyleme ol işve-kâra

¹⁶⁸ ilm-i vefâ: vefâ dersin

¹⁶⁹ cevri efzûn eder: cefâ eyler

¹⁷⁰ ne aceb: münhasif

¹⁷¹ dîde nemli: dideler nem

Koşma

1. Mübtelâ eylediñ ey verd-i rânâ¹⁷²
Bülbül gibi âh u zâra sen beni
Rahm etmez hâlîme olduñ bî-vefâ
Yaktıñ hecrin ile nâra sen beni

2. Her kim sever ise sen sitem-kârı
Elem ile geçer leyl ü nehârı
Ferâmuş eylediñ gönül den gayrı
Mürüvvetsiz kalbi kara sen beni

3. **Rûzî** bu sevdâdan gayri sen el çek
Ne lütfu o yârıñ, ne cevri gerek
Kadrimi bilmediñ ey zâtı melek
Yürü var bir zamân ara sen beni

8

[Koşma]

1. Ne otlar bitirdiñ başımda felek¹⁷³
Ben ki bir Leylâ'ya Mecnûn olalı¹⁷⁴
Hayâl oldu bize oğşayıp sevmek
Güzellere cefâ kanûn olalı

2. Tıfılken büyüttüm yâri sinemde
İyş ü işret ile safâ-yı demde
Şimdi hâlîm sorma kûşe-i gamde
Boynum buruk, kalbim mahzûn olalı

3. Severiz mahbûbu işve-kârından
Cândan geçer âşık geçmez yârından
Geçtim bu âlemin küllî varından
Rûzî bir dilbere meftûn olalı

9

[Koşma]

1. Tefekkür eyledim Ümmü'l-Kur'ân'ı
Rûmûz-ı Besmele bir 'ba' da kaldı
Topraktan yarattı Hak ins ü cânı
Kimi 'lâ' da kimi 'illâ' da kaldı¹⁷⁵

2. Lâ diyen küfr ile mevsûftur hâlâ
İllâ mü'minlere oldu reh-nümâ
Kâbe Kavseyn'den geçti Mustafâ
Mesîhâ dördüncü semâda kaldı

3. **Rûzîyâ** Mirâçla olan muammer
Mefhar-ı mevcûdât mu'ciz-i dâver
Sebât üzre girip İdris Peygamber
Çıkmadı cennet-i âlâda kaldı

[Koşma]

1. Hoca dinlemeyiz lâf u güzâfı
'Men Aref' dersiniñ i'lâliyiz biz
Okuduk, hatmettik ayın, şin, kaf'ı
Mâzî müstakbeliñ icmâliyiz biz

2. Ne güzel halk etmiş güzeli güzel
Güzeller içinde güzel lem-yazel
Müşâtâk-ı dîdârız ezelden ezel
Sanma hûrî, cennet[iñ] meyyâliz biz

¹⁷² Mübtelâ eyledi ey verd-i rânâ: Yaktıñ bir tükenmez nâra sen beni [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

¹⁷³ Ne otlar bitirdiñ başımda felek: Ne cefâlar ettiñ başa ey felek [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

¹⁷⁴ Ben ki bir Leylâ'ya Mecnûn olalı: Gönül bir dilbere meftûn olalı [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

¹⁷⁵ Kâbe Kavseyn [Üzeri çizilmiştir.]

3.**Rûzî** bi-hamdillâh bende-i pîriz
 Bir kalender-meşreb gerçi hakîriz
 Ne vezîr, ne müşîr ve ne de mîriz
 Âsitân-ı aşkîñ âbdâlîyız biz

10

‘Rûzî’ babanın kendi eli ile yazılmış evrâk-ı perîşânından:

[Koşma]

1.Halâs eyle Yâ-Rab kaldı zulmette
 Külbe-i ahzânım dûd u âh ile
 Esîr-i aşk olup dâr-ı gurbette
 Geçer her saatim âh u vâh ile

2.Râm olup bir pîre verdik ikrâr
 Bu sebepten terk etmişiz diyârı
 Geçt ü güzâr ettim çerh-i devvârı
 Elde bir saz başta ak külâh ile

3.**Rûzî** erenlerden giydiñse şalı
 Sür çıkar gönülde sû-i ef’âlî
 Terk edip celâli, kesb et kemâlî
 Oyalan dünyâda eyvallâh ile

Kânûn-ı Evvel 1301.

Hâmiş:

Ürgüplü Tayyârzâde Nuri Gökaşan tarafından bu koşmaya bir nazire yazılmıştır.
 Nazire, Sadeddin Bey’in Ürgüp şairleri için verdiği notlara ait deftere muharrerdir.

11

[Koşma]

1.Nefha-i kübrâdır vücûd-ı âdem
 Biz her gördüğümüz insân biliriz
 Husûsâ zâtîñız ey âlî-himem
 Kasr-ı dilde mîr-i mîrân biliriz

2.Mâzî, müstakbeli etme tasavvur
 Ne ise mukadder olacak zâhir
 Bulunduğuş hâle eyle teşekkür
 Eh zamân bir dönmez devrân biliriz

3.**Rûzî** fehm eylemiş bu mu’ammâyı
 Güller gibi tezyîn eder ma’nâyı
 Tefrîk etmek olmaz bâý ü gedâyı
 Her gönülde var bir arslan biliriz¹⁷⁶

Kânûn-ı Evvel 1301.

¹⁷⁶ Bu koşma da önceki sayfada ifâde edildiği gibi, Rûzî’nin kendi el yazısı ile yazılmış koşmasıdır. Bunu, her iki koşmanın yanına koyulmuş aynı işaretlerden çıkarıyoruz (hızl.)

[Koşma]

1.Mir'ât-ı Rahmândır kalb-i âşıkân
Ahâdis, şeriat müfessiriyiz
Hâlimiz, kâlimiz halka nümâyân
Sanmañ bizi şer'in mugâyiriyiz

2.Ehl-i aşka şeriattır muktedâ
Tarîkat, hakîkat, ma'rifet hâlâ
Bu dört nesnelerden bulmuşuz nemâ
Bekleriz, dergâhın mucâviriyiz

3.**Rûzî**, zikr ü fikriñ Allâh, Eyvallâh
İkrârımız ezel, yoktur iştibâh
Hitâb-ı irci'î sırrına âgâh
Olalıdan dehrin misâfiriyiz

12

[Koşma]

1. 'Mûtû kable en-temûtû'ñ sırrına
Erdi beni kerem-kân-ı yâ Allâh
Râhın da çile-keş hırka peşmîne
Olalım nefsimiz olmasın gümrâh

2.Âfet-i hayâtım ba'de'l-mevte hû
Hayrı ve şerri tartar terâzû
Meydân-ı mahşeriñ halkına karşı
Etme beni âsî, mücrim, rû siyâh

3.**Rûzîyâ** bu nutkun inceden ince
Ehl-i kemâl olan añlar netice
Ayın, şin, kafın muktezâsınca
Giyindiñ bir hırka, bir de ak külâh

13

[Koşma]

1.Âlûde eylemiş aşkına Mevlâ
Taksîminde derde âşinâları
Zâhir şeriatta zâhid ulemâ
Atar cehenneme şu'arâları

2.Kerbelâ çölünde gelip rû-be-rû
Mürüvvet eyleyip vermedi bir su
Hakkı olmayarak Yezîd-i bed-hû
Şehîd etti ibn-i Murtazâları

3.Aşkıyla gözlerim oldu kanlı yaş
Şâh Hasan Hüseyin anlar bir kardaş
Ba'zılar bizlere derler Kızılbaş
Kim bilir kim añlar, reh-nümâları

4.Muharrem mâhının geldi efrûzu
Eğer ârif iseñ fehm et rumûzu
Kavm-i Yezîdlerle derd-menddir **Rûzî**
Soralım mahşerde mâcerâları

14

[Koşma]

1.İstihkâmın kurmuş kenâr-ı feste
Mîr-i livâ kaşın, gözün, perçemiñ
Nice mülûkânı eder dem-beste
O bî-vefâ kaşın, gözün, perçemiñ¹⁷⁷

2.Tunus, Cezâyir ü Hind ü Bingâzi
Sudan ile Habeş, Mısır, Hicâzi
Keykubâd-ı Rûmu, Acem Şirâzi
Etti yağma kaşın, gözün, perçemiñ

¹⁷⁷ o bî-vefâ: o bî-pervâ

3.**Rûzî** vassâf değil vasfına lâayık
Sûretin, sîretin tab'a muvâfık
Bir teline ber-dâr olur biñ âşık
Vay ne belâ kaşın, gözün, perçemin

[Koşma]

1.Sabâvetten beri tecellim bu ya
Kime eyilik etsem baş düşmân olur
Nice feryâd edip âh eylemeyim
Her saat bu gönlüm perîşân olur

2.Her kim ile etsem sıdk ile ülfet
Yüz çevirir benden küser âkıbet
Bilmem ki efendim dünyâda âdet
Puşt oğlanın sonu dervîşân olur

3.Hâm u habis olan eylemez kerem
Rûzî nafakadır rûsvâ-yı âlem
Elin yumruğunu yemeyen âdem
Kahve köşesinde kahramân olur¹⁷⁸

15

Tayyârzâde'nin anlatışına göre Ürgüplü Büyük Fethî'nin koşmasına nazîre:

[Koşma]

1.Ey âfet-i devran, ey şûh-i fâik
Niçün gamzelerin bi-gânelenür
Cür'a-i lâ'lin den nûş eden âşık
Ayılmaz haşre dek mestânelenür

2.Nedir bu cefâlar ey nesl-i melek
Ya erdir murada, ya benden el çek
Kaşların Zülfikâr, kirpiğin nâvek
Çeşm-i âhûların fettânelenür

3.Sen şâh-ı hûbânsın, şûh-i bi-menend
Can alur ebrûlar gîsûlar kemend¹⁷⁹
Şem'-i ruhsârına **Rûzî**-i derd-mend
Per yakar giderek pervânelenür

16

[Koşma]

1.Göñüller uğrusu, fitne-i câdû
Kadir bilir ehl-i vefâ mı bilmem
Kaşları keman-keş gözleri âhû
Kırpikleri tîr-i kazâ mı bilmem

2.Görmedim böyle bir âşûb-ı devrân
Müstağni revîştir fettân-ı cihân
Ağyâr ile güler, oynar her zamân
Bu cefâlar sade başa mı bilmem

3.**Rûzî** anlaşılmaz oldu icmâlim
Esîr-i derd etti beni o zâlim
Ne benden vaz geçer, ne sorar hâlim
Başıma püsküllü belâ mı bilmem

¹⁷⁸ Tayyârzâde Nuri Bey, bu koşmanın Ermeni şairlerinden Emrah muasırı Âgâhî'nin destanından intihâl edilmiş olduğuna kânidir.

¹⁷⁹ Can alur ebrûlar gîsûlar kemend: Can alur, can verir, gîsûlar kemend

17

[Koşma]

1.Zümre-i hûbâna eylemiş serdâr
Halk edip Cenâb-ı Kibriyâ seni
Her ne kadar vasf eylesem sezâ-vâr¹⁸⁰
Ey kâmet-i serv-i müstesnâ seni

2.Lutf edip pendimi dinle mâh-ı rû
Derdime devâlar bul şimdengerü
Aklım zâyî ettiñ görelden berü
Seni mürüvvetsiz, bî-vefâ seni

3.Cemâliñ tal'atı mâh-ı münevver
Ahsen-i sûretsiz ey şûh-i server
Abd-i memlûkudur tâ haşre kader
Terk eder zannetme **Rûzîyâ** seni

[Koşma]

1.Neylesem, ne yapsam dil-i nâ-şâda¹⁸¹
Ne teferrüc ne bir ıyd-gâh bilir
Etmez beni bir dem gamdan âzâde
Çille-i felekte âh u vâh bilir

2.El sitemi dâğ-ı derûn olalı
Dûd-ı âhım arşa sûtûn olalı
Ben ol sitem-kâra meftûn olalı
Çektiğimi ancak bir Allâh bilir

3.O meh-pâre tıfl-ı mekteb olduğun
Bilirim, mevtime sebep olduğun
Rûzî bir dîvâne-meşreb olduğun
İran'da şâh, Rum'da pâdişâh bilir

18

Koşma

1.Firâk-ı aşkıñla her subh u mesâ
Ağlarım gezerim ter-civân böyle
Ya ben kimden kime eyleyem şekvâ
Sen ettiñ hâlimi perîşân böyle

2.Ne bu rencîdeler ey âfet-i nigâr
Hasret-i aşkıñla olmuşum bîmâr
Ne sabra tahammül ne liyâkat var
Bir gün değil cevriñ her zaman böyle

3.**Rûzî** böyle cevre gelir mi tâkat
Çekmeğe kalmadı bende liyâkat
Mübtelâ-yı aşk ol bulma kim râhat
Sen de bencileyin bak dolan böyle

Koşma

1.Nâ-murâdım diye gam çekme ey dil
Müheyyâdır kemâl zevâl ardınca
Bu meşhûr meseldir ey hor u zelîl
Görünür bir zevâl kemâl ardınca

2.Mecnûn ile Leylâ aşkıñ dâveri
Anlar muhabbetten verir haberi
Nevbetin gözetip hasret leşkiri
Çeker ordusunu visâl ardınca

¹⁸⁰ vasf: zikr [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

¹⁸¹ neylesem: neyleyim [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

3.**Rûzî** niçin bî-vefâdır güzeller
Bilmem neye müptelâdır güzeller
Aldanmayın dil-rübâdır güzeller
Biñ celâl gösterir biñ cemâl ardınca

19

Kenzî'nin zincirli koşmasına nazîre:

Koşma

1.Ey zübde-i âlem muhtâr-ı kevneyn
Zâtındır kevneyniñ şâh-ı serveri
V'ey mebde-i akdem sultân-ı mübîn
Sensiñ sultânı hem hayru'l-beşeri

2.Hayru'l-beşerisiñ Ahmet ü Mahmûd
Mahmûd-üş-şiyemsiñ ey kân-ı maksûd
Maksûd-ı mevcûdât ahter-i su'ud
Şefaât burcunuñ mâh-ı enveri

3.Enver-i mu'ciziñ engüşt-i kamer
Kamerdir cemâliñ nûr-ı münevver
Penâh-ı mücrimsiñ sâhib-i Kevser
Dûr etme bâbıñdan **Rûzî** kemteri

Koşma

1.Yâ kadîmü'l-ihsân kazîü'l-hâcât
Kıl hâlîme avn ü inayet benim
Ma'bûd-i Bi'l-Haksıñ maksûd-i bizzât
Zikr ü fikrim 'Kul Hüva'llâhu Ehad'

2.Ehadsıñ, Samedsiñ, Rahîm ü Rahmân
Rahmân olduğunda yoktur şek ü gümân¹⁸²
Gümânım yok ettim zâtıña îmân
Îmânımdır emr ü nehyiñ tâ ebed

3.Ebed olduk râh-ı aşkıñ çâkeri
Çâkeriyiz Îmâm'eyniñ kemteri
Hâşimî Kureyşi vü Hayderiyî
Rûzî âl evlâdıyız ced-be-ced¹⁸³

20

Koşma

1.Cânımı cânâna eyledim teslîm
Ben kendi nefsime âmir olalı
Tuttu bu âfâkı Rüstem-i tab'ım
Remz-i dakâyıkta mâhir olalı

2.Kaçma, rû-be-rû gel ey ehl-i da'vâ
Etmek vacip müddeâyla iddiâ
Gezdim çâr köşeyi merd-i bî-pervâ
Hakikat bahsinde şair olalı

3.**Rûzî** kadriñ bilir nâdir mi kaldı
Nâdir bilmez bilir vâfir mi kaldı
Ser-fürû etmedik şair mi kaldı
Levha-i eş'ârım zâhir olalı

¹⁸² Vezin bozuk (hızl.)

¹⁸³ Vezin bozuk (hızl.)

Koşma

1.Cânıma kasd eyler tîğ-i müjganın
Öldürür bu çeşm-i âhûlar beni
Merhamet eyle bak mûy u mûyânın
Yakmaktadır kemân ebrûlar beni

2.Güzelsin sevdiğim bulmam bahâne
Kül oldum aşkınla ben yane yane
Saf saf olup dizildikçe gerdâne
Ser-mest eyler siyâh gîsûlar beni

3.Yeter cevri eylediñ ey şûh-i server
Hasret-i aşkınla eylediñ ser-ser
Rûzî halâsın yok tâ haşre kadar
Yakıp gider böyle dil-cûlar beni

Koşma

1.Yeter cevriñ başa ey gül-i zîbâ
Gülşen-i hüsnünün bahârı geçti
Benden sağa destûr yürü bî-vefâ
Metâ’-ı vaslınun bazârı geçti

2.Va’de-i hicrânda her günüm mâtem
Lütfunla şâd olup gülmedim bir dem
Ettiğün cefâlar ey nûr-i dîdem
Bir değil, yüz değil hezârı geçti

3.**Rûzî** güzel sever tab’a muvâfık
Ne lâzım imtinâ ne lâzım hık mık
Şimdi çoktur ammâ dilber-i müşfik
Neyleyim gönlümün efkârı geçti¹⁸⁴

Rûzî’den işiterek, Nuri Bey’in anlatışına göre:

Rûzî bir gün mutasarrıf Nâzım Paşa’yı konağında ziyarete gitmiş. Nâzım Paşa orada bulunan diğer birkaç zât ile şiir ve şuara hakkında musahabede bulunuyormuş; Rûzî: “Şairân üzre bir erbâb-ı sühân yok mu dedim –Dediler: Nâzım-ı dânâ gibi fâik vardır ” deyince, Nâzım Paşa kemâl-i hayretle dinlediği bu beyti söyleyenin kim olduğunu anlamak ister. Orada bulunanlardan biri tarafından: “İşte medhini işittiğiniz şair Rûzî” diye kendisini anlatmışlar. O günden itibaren Nâzım Paşa’dan daima iltifat görmüştür.

21

Semâî

1.Beni ey şûh seniñ mir’ât-ı hüsnün saldı biñ derde
Kamu aklım alıp ser-mest edersin gördüğüm yerde
Eyâ nisbet mi edersin bilmezem bu ruhlerin verde
Bu denlü âşinâlık görmedim ben gayri dil-berde

Nazîrin yok seniñ ey nâzenînim Rûm ü Kayser’de
Değil bu Rûm ü Kayser Çin ü Maçin heft kişverde

¹⁸⁴ Neyleyim gönlümün efkârı geçti: Gönlümün o yüzden efkârı geçti

2.Nişân oldu seniñ evsâf-ı hüsnüñ gitti her yana
Geçip Bağdad ü Basra'yı erişti tâ Tatar Hân'a
Ki saldı bir muhabbet âteşi İrân'a, Turân'a
Bu bir avn-i inâyet pâdişâh-ı Âl-i Osmân'a

Nazîriñ yok seniñ ey nâzenînîm Rûm ü Kayser'de
Değil bu Rûm ü Kayser Çin ü Maçin heft kişverde

3.Terahhum eyle kıl üftâdeñiz **Rûzî**'ye insâfı
Mürüvvet, merhamet, şefkat, inâyet ile eltâfı
Efendim, dil-pesendim fehm edersin ayn ü şin kâfı
Baha yetmez saña dehrin tecemmu' olsa sarrâfı

Nazîriñ yok seniñ ey nâzenînîm Rûm ü Kayser'de
Değil bu Rûm ü Kayser Çin ü Maçin heft kişverde

29

[Gazel]

1.Etti aklım ey perî yağma seniñ kaşın gözüñ
Ehl-i aşka bir azim gavga seniñ kaşın gözüñ

2.Tîr-i gamzen bir belâ, hâl-i siyâhın biñ belâ
Gâlibâ kim fitne-i dünyâ seniñ kaşın gözüñ

3.Genc-i hüsne tutmuş istihkâmı ejderler gibi
Cân alır kanlar döker hâlâ seniñ kaşın gözüñ

4.Tâ Kızıl Elma'ya uc vermiş siyâh hâlin henüz
Hükmeder Fas mülküñe gûyâ seniñ kaşın gözüñ

5.Ârızın ham-ı gîsûların silk-i nizâm
Ok atar âşıklara ammâ seniñ kaşın gözüñ

6.Lâ'l-veştir ruhlerin, hokka dehân, tûtî-lisân
Hoştur ammâ her yerin illâ seniñ kaşın gözüñ

7.**Rûzî** te'lif eyledi hüsnüñ kitâbın muhtasar
Şerh olunmaz ey melek-sîmâ seniñ kaşın gözüñ

31

Dîvân

1.Bûy-i zülfün nâfe-i Çin, anber-i sârâda yok
Revnak-ı rûyuñ gibi neş'e Kızıl Elma'da yok
Hâsılı sen tek güzel kâşâne-i dünyâda yok
Görse kâfirler eder îmân cemâlin pertevin

2.Tal'atın ve'l-fecri ve's-şemsi kamer nûr ü ziyâ
 Sûre-i Ve'l-leyl'dir zülfün, cemâl-i ve'd-duhâ
 Bu sebep üftâde-i hâk-iderin **Rûzî** gedâ
 Âsitân-ı devletiñdendir necât-ı âşıkın

39

[Gazel]

1.Sevdiğim bir dil-fiğâr, izhârı güç, izmârı güç
 Gerçi bir âfet-i nigâr, izhârı güç, izmârı güç

2.Zîr-i festen uçurup kâkülleri ejder misâl
 Etti aklım târumâr, izhârı güç, izmârı güç

3.Sen ne anlarsın derûnum ızırâbın ey hekîm
 Dilde biñ efkârı var, izhârı güç, izmârı güç

4.Yine mi mahrûm edip derd-i dilim efzûn eder
 Bir perî-hüsn gül-izâr, izhârı güç, izmârı güç

5.Kıl kadar, cevri eylemezdi **Rûzî**-i dil-hasteye
 Bilirim ammâ o yâr, izhârı güç, izmârı güç

41

Gazel¹⁸⁵

1.Başa himmet yetişir kim gam-ı fersâda ümîd
 Nice teskîn olayım olmaya âmâde ümîd

2.Subh-dem vâde-i aşk içre nihâl-i gülde
 Düşüren bülbül-i şûrîdeyi feryâda ümîd

3.Diyemem kuvvet-i pâzû ile pergende-i kûh
 Çünkü hâhiş getiren tîşe-i Ferhâd'a ümîd

4.Kimse tahkîr ile yâd eylesin Ferhâd'ı
 Taştan taş çalar âdemi dünyâda ümîd

¹⁸⁵ Rûzî, 'Hasan Dağı' mevkiindeki kendi bağında bostan yeri açmak üzere taş, kaya sökerek orayı tesviyeye çalışırken, kendisini ziyârete gelen ve tabî'at-ı şiiye eshâbından Akçakayalızâde Hüseyin Bey Rûzî'ye yaklaşıncâ şu beyti okumuş:

"Gitti Mecnûn hâne-i dehri bize ısmarladı
 Bir harâb evdir kalır dîvânenen dîvâneye"

Rûzî, bunun üzerine yukarıdaki dördüncü beyiti irticâlen söylemiş. Cevap düşünerek sigara sarmaya başlıyor. Hüseyin Bey şu cinaslı sözleri ilâve etmiş:

Sigara yakmağa nâr ister isen
 Ecdâdımın yurdunu sormak isterseñ
 Kav, çakmak vereyim al, çak Rûzîyâ
 Taşı ak Rûzîyâ

Rûzî, bunun üzerine yukarıdaki gazelin dördüncü beytini irticâlen söylemiş ve sonra diğer beyitleri ilâve ile gazel hâline izâ' edilmiş.

5.Hâsılı büktü belim serde ağardı mûlar
Yok bî-behre sahâ hâfîde gezer sâde ümîd

6.Sen hemân bâb-ı tevekkülde mukîm ol **Rûzî**
Yakışır katre desem lüce-i deryâda ümîd

43

[Gazel]

1.Biz ki dostuñ âsitânın bilmişiz dâr'üs-sürûr¹⁸⁶
Âşık-ı dîdâr olan bilmez nedir cennât-ı hûr

2.Hakk'ı isbâttır velî dünyâyâ gelmekten garaz
Sen hevâ-yı nefis ile hâlâ gezersin bî-huzûr

3.Derek-i fakr u fenâyı eyleyip cây-ı karâr
El çeker âlâyış-i dünyâdan eshâb-ı şu'ur

4.Ger ki sen nâçiz gibi düşme ma'îşet kaydine
Meşrebiñ ankaya uydur gör neler eyler zuhûr¹⁸⁷

5.**Rûzîyâ** ister misin dâm-ı ta'alluktan halâs
Eyle her yüzden cenâb-ı Hakk'a tefvîz-i umûr¹⁸⁸

45

[Gazel]

1.Sipîhr-i bî-vefâdan diller çok elem görmüş
Değil ta'dâdı mümkün muhtelif cevri ü sitem görmüş

2.Müsâvî lutf u kahrı ehl-i aşka dehr-i nâsûtun
Ki anlar germ ü serd-i âlemi bir nice dem görmüş

3.Sezâdır dem urursa âşıkân vahdet makâmından
Merâtib sâhibi pîrâye-i âlî-himem görmüş

4.Sakın tahkîr ile yâd eyleme rind-i harâbâtı
Muhibb-i bende-i âl-abadır ayin-i cem görmüş

5.Bu dergâh-ı mu'azzam içre kâm almak mukarrerdir
Tarîk-i aşka sâlik **Rûzî**-i dil-sûz kıdem görmüş

¹⁸⁶ Biz ki dostuñ âsitânın bilmişiz dâr'üs-sürûr: Biz bu mahviyyet safâtın bilmişiz dar'üs-sürûr

¹⁸⁷ Meşrebiñ ankaya uydur gör neler eyler zuhûr: Misliñ ankayı tut kim gör neler eyler zuhûr

¹⁸⁸ Rûzîyâ ister misin dâm-ı ta'alluktan halâs: Eyle her yüzden cenâb-ı Hakk'a tefvîz-i umûr: Ger halâs istersen ey dil âlem-i kaydiyeden: Merdüm-i kâmil olup kıl Hakk'a tefvîz-i umûr

46

[Gazel]

- 1.Biz bu meydân-ı muhabbette ne hengâm ettik
Vâdî-i aşka düşüp haylice ârâm ettik
- 2.Bir zamân gâlib olup şöhretimiz zâtımıza
Mebhas-ı şîirde tesviye-i ahkâm ettik
- 3.Cây-ı gurbette geçirdik nice evkâtımızı
Silkinip çıktık hele çillemizi tâm ettik
- 4.Etmezdi zerre teveccüh bize ol çerh-i denî
Ömrümüz âhir olup hâsılı akşam ettik
- 5.Añlaşılmaz imiş ey **Rûzî** sipihriñ revîşi
Bir nemâ olmadı her vecihle ibrâm ettik

47

Gazel

- 1.Bahs etme ferâizle fıkıh mes'elesinden
Tahkîk haberin aldık anıñ Besmelesinden
- 2.Bâtından alır dersini erbâb-ı harâbât
İrşâd olamaz medreseniñ emsilesinden
- 3.Bir ehl-i dil görse idiñ bezm-i sühanda
Âfâk-ı semâvâtı yıkar velvelesinden
- 4.Deryâ-yı muhîr eyleyemez aşkımı teskîn
/.../
- 5./.../
Atlatmadayız esb-i dili merhalesinden

48

Gazel

- 1.Âh dile kancasını taktı yine bir püsere
Giderek âteş-i aşkı erişir cân u sere
- 2.Ne usûlât ile teskîn ide üftâdesini
Aklı ermez küçücük dahi anıñ hayr ü şere
- 3.Gördüm ağyâr ile ol mâh geçende ne yapsa
Bir iki kaç gün beni teşvîş ile saldı kedere

4.Rahm eder hâl-i perîşânıma /.../ o peri
Hata bir âvere çektirmese meylin diğere

5.Yoksa ta'yişe bedel bizde liyâkat **Rûzî**
Hele ol şûh heveskâr değil sîm ü zere

[Gazel]

1.Kıl vefâ , cevriñ yeter, cânânım, Allâh aşkına
Hasret-i aşkıñla yandı cânım Allâh aşkına

2.Bunca demdir âşık-ı efgende oldum ben saña
Sen de insâf eyle gel sultânım Allâh aşkına

3.Geceler tâ subha dek bir lahza ârâm etmeyip
Kan döker dü dîde-i giryânım Allâh aşkına

4.Verseler dünyâyı aşkıñdan ferâgat eylemem
Sen güzelsin, hüsnüñe hayrânım, Allâh aşkına

5.**Rûzî** yim, evsâfıñ ettim ben dahi her rûz ü şeb
Oldu memlû defter-i dîvânım, Allâh aşkına

49

Medhiyye

1.Ey sipihr-i bî-vefâ nittiñ o mâh-ı enveri
Evliyânıñ rehberi âl-i abânıñ serveri

2.Hayf ol mazlûma kim nûr-ı cemâliñden anıñ
Rûşenâ etti çerâğ-ı hâne-i Peygamberi

3.Kurretü'l-ayn-ı Halîlullâh'ı saldıñ gurbete
Kerbelâ hâkinde nâlân eylediñ ol dil-beri

4.Sen murâd-ı ehl-i beyt üzre dönerdiñ ey felek
Olmadıñ sabit-kadem bî-hûde dönme ser-serî

5.**Rûzi** mahşerde Hüseyin olsa n'ola sâhib-livâ
Zümre-i hayl-i şühedânıñ odur ser-askeri

50

[Gazel]

1.İdrâk edemez kimse bu ahvâl-i cihânı
Bî-hûdeye sen zihniñe verme helecânı

2.Âlemde tabasbusla yaşar ehl-i riyâset
İzhâr-ı kemâl eylemeniñ geçti zamânı

3.Dâmen öpüver ister iseñ sen de refî' hâl
Yoğise göremeñ izz ü vakâr bekle zamânı

4.Çok söz biliriz söylemeye olsa liyâkat
Her birisi bir lü'lü-i şeh-vâr-ı me'ânî

5.Bâ'is nedir âyâ bize devrân-ı muta'assıb
Fırsat bularak işledi türlü hezeyânı

6.Muhdes denilir âlem-i mülk-i melekûta
/.../

7.**Rûzî** ne aceb çıktı bu âlem saadedinden
Gâib edeli biz dahi isr-i selefânı

51

Gazel

1.Severim cânımdan özge dil-ber-i râ'nâ seni
Dem-be-dem arzû eylerim hüsn-i bî-hemtâ seni

2.Ben ki âşık olmuşum hüsnüñe bülbül gibi
Haşre dek terk eylemem ey ruhleri hamrâ seni

3.Hem dahi şâyeste biñ böyle gazel evsâfına
Nâzenînim bî-kusûr hulk eylemiş Mevlâ seni

4.Kudretiyle yaratan kılmış müzeyyin tâ ezel
Rûyi gül-ter, çeşmi âhû, kâkülü turrâ seni

5.Nâz u etvârıñ seniñ bu **Rûzî**'yi ser-mest eder
Yâ nasıl vâsf eyleyim ki melek-sîmâ seni

(54)

Destân

1.Emr-i ma'rûf nehy-i münkeri bilmez
Deli gönül benden sefâhat ister
Harâm helâl her ne verirseñ yermez
Dâimâ böylece adâlet ister

3.İcâzetten suâl etsen bî-haber
Nice âdemler var bî-hûde gezer
Kişi noksânını bilmektir hüner
Başta akıl, fikir, ferâset ister

2.Adâlet mülkünü etmeli teftîş
Zîrâ bu dünyâyı kullanmaktır iş
Bir destûr, eyvallâh öğrenen dervîş
Varır bir mürşidden icâzet ister

4.Ferâsetle bulun her bir cevâba
Benzesin sözlerin gevher-i nâba
İmâm olup geçer iseñ mihrâba
Sahîh Kur'ân, tecvîd, kırâat ister

5.Kırâat şart tilâvet-i Kur'ân'a
Dinlemek farz oldu ehl-i îmâna
Hakk'ı anlatmaklık güçtür nâdâna
Tevhîd-i Rabbânî, hidâyet ister

7.İbâdetde noksân etmez merd olan
Tenâsühe kâil çoktur münkirân
Emr ü nehyî fark etmeyen kaltaban
Bir de peygamberden şefaât ister

9.Alâmeti ehl-i îmânın namaz
Kılar mü'min olan kazâyâ komaz
Kerâhat olanda kerâmet olmaz
Evvel sıdık, sonra tahâret ister

11.Sadâkatli gerek âdem sözünde
Bir pul kadar gelmez dünyâ gözünde
Kişinin evvelâ kendi özünde
İstikâmetle dîn, diyânet ister

13.Mahâretle kurmuş Hudâ bir kânûn
Kimin mâ-vefk edip kimin mâ-dûn
Hasîs olma, artar rızıkın gün be gün
Çokça şükür, sabır, kanâ'at ister

15.Ticâret müstehab, bulagör hemân
Ehl-i ma'ârifle görüş her zamân
Her kande kurulsa bezm-i âşıkân
Kalb-i selîm, sâhib-i dirâyet ister

6.Hidâyet, hâlik-i halka inâyet
A'lânın, ednânın maksûdu cennet
Savm u salât, hacc ü zekât, şahâdet
İslâmiyet böyle ibâdet ister

8.Şefaât isteyen din çerâğından
Gûş etsin nutkumu cân kulağından
Kerâmeti aksa on parmağından
İllâ şeriatten alâmet ister

10.Tahâretle olur her müşkül âsân
Ahsen-i hâl ile olagör hemân
Kerâmetten hâlî değildir insân
Hizmet-i mürşidde sadâkat ister

12.Diyânettir kâmillerin hicâbı
Birler dergâhına kıl intisâbı
Nasîhattır âşıkların cevâbı
Lâkin dinleyende mahâret ister

14.Kanâ'atte sâbit erbab-ı hüner
Böyle gelmiş, geçmiş sad hezâr erler
Ekl ü şürbe muhtâc sûret-i beşer
Taayyüşe göre ticâret ister

16.Dirâyet-i **Rûzî** dest-i cûlarla
İttifâk edemez her bed-hûlarla
El âriftir kanmaz güft ü gûlarla
Âşıkta fesâhat, belâgat ister

56

Destân

1.Ey göñül muradın ne ise iste
Samîmi kalb ile yalvar Hudâ'ya
Nefs-i emmâreye peyveste, beste
Olma gel teslîm ol bâb-ı rızâyâ

3.Cümleden akdemdir bâb-ı şeriat
Tarîkat, hakîkat, sonra ma'rifet
Dâdın içre ister iseñ saâdet
Kazâyâ râzı ol, sabr et belâyâ

2.Yanaşma yanına ehl-i dünyânın
Ahvaliñe vâkıf iseñ ikbâlin
Emrin tut nehyinden kaçıp Mevlâ'nın
İnkıyâd et şeriat-i garrâyâ

4.Bî-hûde güherin çalma hacere
Aklın ermedikçe hayr ile şere
Aldanma mazzar'ata illâ hayre
Ne yüz ile varacaksın Ukbâ'ya

57

4.Âlim olmaklığa sa'y ile her bâr
Yâhut bir san'atı eyle ihtiyâr
Ticaretten helâlinden kesb ü kâr
Kimse mâni' olmaz ahz ü i'tâyâ

5.İlm ü hâlin öğren gel kalma echel
Şürût-i İslâm'a getirme halel
/.../
Edâ et farzları koyma kazâyâ

6.Ebeveyniň hakkı çetindir gâyet
İdegör anlara hürmet, ri'âyet
Kadem-i tahtında demişler cennet
Îtâ'at üzre ol pîr-i pîrâya¹⁸⁹

58

8.Kerâmet gösterir çok şeyh-i gümrâh
Husûsâ nefsinden olmamış âgâh
Bir külâh, bir keşkül, bir de eyvallâh
Budur mürîdâna başlı sermâye

10.Sofu inâd; hark atlamaz, su geçmez
Ekl eder harâmı, helâli seçmez
(...) ¹⁹⁰ başka şarâbı içmez
Hatâdır uzatmak eli sehbâya

59

12.**Rûzîyâ** sen ola derûnu sâde
Terezzuk kaydını çekme dünyâda
Fahr eyle fakr ile bâb-ı rızâda
Tevekkül ederek Hazret-i Mevlâ'ya

61

1.Zuhûr etti yine fitne mücessem
Meşgûl etmekliğe ehl-i îmânı
Pâdişâh-ı Selâtîn-i mu'azzam
Avn-i Hakla teshîr eder cihânı

3. 'Kanzalak'tan başladılar şirkete¹⁹¹
Tefevvuk etmeye cümle millete
Tedrîç ile hulûl edip devlete
Fî'le çıkardılar bu hezeyânı

62

5.Osmanlı der cüz'î zirâ'at bizde
Kârı topuktadır, zararı dizde
Ticâretin sühûletlisi siz de
Kapladınız memâlik-i sultânı

7.Sıdk ile yapış bir dâmen-i pîre
Pîrlerden himmet al kayd ol deftere
Biň bilirseň danış biri bilene
Aklıň ile cevâb verme fetvâya

9.Görmemiştir anlar medrese, mekteb
Şeriat hârici bilmem ne mezheb ?
Tarîkata taş attırır bî-edeb
Zinâ için dînin verir yağmaya

11.Tutmuş efkarınca bir fi'l-i fâsid
Elde tesbîh, dilde vesîle tevhlîd
Takmış, takıştırmış, uydurmuş zâhid
Cübbeyi destârı zühd ü takvâya

2.Yek ayâr olur mu cevherle boncuk
Zerre kadar hiç birinde akıl yok
Evvelce İngiliz verdi bir koltuk
Anlaşıldı Ermeni'niñ tuğyânı

4.Ermeni der hele gelsin Pengirdek
Görelim ne olur sebden perecek
İstavroz çıkarıp aypayın diyerek
Şimdi okuyalım avidiranı

6.Ermeni der nizâm olsa hürriyet
Fark ederdi cünha ile cenâbet
Haklı da'vâlarda aldığı rüşvet
Zîrâ adliyenin büyük ihsânı

¹⁸⁹ üzre: et

¹⁹⁰ مشتاق

¹⁹¹ Fukara cemiyeti namına yaptırılmış olan, hâlen Maarif Hanı namıyla maruf bulunan han o zaman bir fitne ocağı imiş. Bu mısırada ona işaret etmiştir.

63

7.Ermeni der tek olalım nâ-bedîd
Teklîf, tekâlîfte olmada medîd
Bedel-i askerî iksir-i mecîd
Hesâb eder beşikteki sıbyanı

8.Böyle gelir geçer ahvâl-i dünyâ
Günden güne olur fitneler peydâ
İbret alsın deyü a'lâ vü ednâ
'Rûzîyâ yazmıştır bu' dâsîâtânî¹⁹²

'Bu destanın tamamı diğer bir mecmuada yazılıdır.'

65

HÂDÎ

Kayseri'nin Yalman (şimdiki tabirle Kurşunlu) Mahallesi'nden Arapgirlizâde Hoca Mesud Efendi'nin torunu ve Tahir Efendi'nin oğludur. 1302 senesinde o mahallede doğmuştur.

1312-1313 senelerinde Ahmet Paşa Mekteb-i İptidâîsi'nde üç sene okuyarak aliyyülâlâ derecede şahâdetnâme ile mezun olmuş; hâlen Cumhuriyet mektebi olan mahallede evvelce mevcut Yeni Daire namıyla anılan medresede 8-10 sene kadar da Arapça sarf, nahiv ve mantık okumuş; Muammer Bey'in mutasarrıflığı zamanında muallimlik için imtihana girerek ehliyetnâme almış ve Efkere köyüne mekteb-i iptidâî muallimi [olarak] tayin olmuştur.

Beş sene kadar muallimlik yaptıktan sonra 1330 senesinde seferberliğin ilânından iki ay kadar evvelce muallimlikten ayrılarak polis mesleğine geçmiştir. Polis olarak da dört beş ay kadar Adana Polis Mektebi'ne gönderilmiş, altı ay okuyarak şahâdetnâme almış, mektepten çıkınca yine Kayseri'ye gelerek polis mesleğinde bulunmuştur.

1330 senesinde taht-ı muhâkemeye alınmak yüzünden polis vazifesinden ayrılmış, mercice men'-i muhakemesine karar verilmiş ise de bir daha memuriyet hayatına avdet etmemiştir.

O zamandan beri halı, cehri ve yapağı ticaretiyle iştigal etmektedir. Üç oğlu vardır.

¹⁹² 'Rûzîyâ yazmıştır bu': Âşıklar söylemiş böyle

67

Hâdî, İstanbul'da gördüğü güzel bir kadın için söylemiştir:

Güzel seniñ ile yoldaş olalım
Beraber yastığa başlar koyalım
Öpüp sevip neşemize doyalım

Görenler de güzel sevmiş desinler
Şu dünyadan murat almış desinler

70

Hasan Baba¹⁹³

Kayseri'nin Çakaloz Mahallesi'nden /.../ Oğullarından /.../ mahdumudur.

Eskicilikle temin-i maişet ederdi. Kalın sesli, iri vücutlu, uzun sakallı, esmer.

Beloz'da esir olmuş, harp destanları yazmış.

71

Hasan Baba, kira ile tuttuğu bir merkeple bağdan ot getirirken kendisinden sonra kesenlerin yolda hep kendisini geçtiklerini görünce teessür duyarmış.

Nihayet şöyle bir destan yazmıştır:

1.Öyle bir canı ağır asla yürümez
Bunuñ ile bir dipide kalasın
Yüğrük atlar ile yarışmak ister
Yedi günde al (...) ¹⁹⁴ 'Talas' ın

2.Üstüne binersenñ istemez beşik
Asla yoktur sadasında yakışık
Gözleri çapaklı kulağı düşük ¹⁹⁵
Alıp getirmesenn kırdan bulasın

3.Benden başka kimse bilmez huyunu
Aslı merkep yine benzet soyunu
Heman doldur da ver mantı suyunu
İster isen tencereyi yalasın

4.Bunu kim daşırsa istemez silâh
'Ve-lâ-havle' dersenn bulursunñ felâh
Kafasına vurup [da] işleme günâh
Dürt kışına her bir yeri kanasın

¹⁹³ Oğlu Kışıkapa'ın ağzında, fırının altında bakkallık edermiş. Arpa satarmış.

¹⁹⁴ مرین

¹⁹⁵ Gözleri çapaklı kulağı düşük: Bacağı (الفلى) kulaklar düşük

72

5. Her nereye varsa arpada gözü
Tükenmiş dermânı, kalmamış özü
Topuğnan vurursun hiç dutmaz dizi
Yektirdikçe hemân orda gülesin

6. Verdim Haçın'a [da] kurtuldum dilden
Böyle temiz tabiatlı ayrılmaz külden¹⁹⁶
Dedim yahu bunu çıkarma elden
Arasın da bulmaın bundan âlâsın

7. **Hasan**'ım da der ki bir nâ-çârıdı
Daha da bir yandan gayretkârıdı
İki gün de bizde emektârıdı
Hâlâ ben de alamadım hevâsın¹⁹⁷

73

1. Bekçi yazılmağa kararı verdik
Parola bâbında ne dedik dedik
Arkadaş çıkılıp çalınsa düdük
Toparla kendini yüğürt¹⁹⁸ bekçiler

2. Bekçi başı bize verir bir divan
Divana muntazırık her zaman
Fener için omuzuında merdiman¹⁹⁹
Gâhî götür, gâhî sürüt bekçiler

3. Yazılan geliyor, söyleyip başa
Sıdkınan çalış emeğin geçmesin boşa
Hel bir dâğneyin vurup da bir daşa
Başına toplanır yüz it bekçiler

4. Bekçinin işidir mahalle gezme
Muhtarlar isterler kürek ile çizme
/.../
Sanasın satmışlar çivit bekçiler

5. /.../

/.../

Uçları demirli elinde değnek
Kalmadı çıkırıktâ sükût bekçiler

74

1311'de bir cumartesi günü alaturka saat sekizde Kayseri'de Ermeniler [Hükümet-i]
Aliyye'ye kıyâm eylemiş:

1. Bir cumartesi saat sekizde²⁰⁰
Dâdın, kaçtı halâvetin bu mudur?
Rüver atıp Paşa vuruldu deyi
Dubaracı garâmetin bu mudur?

2. Bostan içinde gördün mü kanı?
Çoklarının açık kaldı dükkânı
Halep malı, kutnu, çuka, meydâni
Cömertlikte sahâvetin bu mudur?

¹⁹⁶ Vezin bozuk (hızl.)

¹⁹⁷ hâlâ: daha

¹⁹⁸ yüğürt: koşturmakta [demektir].

¹⁹⁹ fener : kandil

²⁰⁰ Bir cumartesi saat sekizde: Bir cumartesi günü saat sekizde

75

3.Nerde kaldı askeriñiz **Fedâî**
Eğri orak düşürüyor cüdâyı
Daha kaçır işittikçe sadâyı
Şirketiñde kefâletiñ bu mudur?

5.Çarçabucak vardı çaldı kapuyı
Öleceğın bildi sezdi tapayı²⁰¹
Getirincek ‘vayda’ yınan ‘balta’yı²⁰²
‘Zerzecek’te cesâretiñ bu mudur?

4.O kaçıyor durma sen var arkadan
Gerisine bakamıyor korkudan
Bir (i)lahana kökü küçük kafadan
Deli Mehmet hoş âdetiñ bu mudur?

6.Kendi göñlünüzce bayrak açtınız
Hep Anadolu’ya pislik saçtınız
Tabak iti gibi de kılı sıçtınız
Rumûzuñda alâmetiñ bu mudur?

77

1308 senesi Kânûnunda Ermeniler tarafından Hükümet-i Aliyye’nin Kayseri’de bir
yafta yapıştirılması üzerine yirmi üç araba elebaşı Ermeni Ankara’ya sevk olunmuş.

1.Duyduñuz mu Ermeni’niñ işini
‘Derevek’te despot vermiş divanı
Karüz verip ehaliyi kandırmış
Pek akıllı bellemişler ruhbânı

3.Arsin demiş birin koymayın, kesin
El altın iş görüñ, yel gibi esiñ²⁰³
Bayram namazında camii basın
Vuruñ gümânlıyı virmeñ imânı

5.Kimi çavuş olmuş, kimi oñbaşı
‘Ohannes’ de ‘Mardirus’uñ sırdaşı
‘Kazeres’ bölükte yekten biñbaşı
Emr eylemiş çevirelim her yanı

7.Duyan bilir, bu Arab’ıñ âdeti
Üç buçuk endaze onuñ kâmeti
Karnı acıkırsa bir köpek eti
Ufacıklarını da eder büryanı

2.Bir haber göndermiş ‘Beregesi’ye
Duyurmuş ‘Everek’ ahâlisine
Gelip danışmışlar Talaslı ‘Arsin’e
Demiş bu işleriñ geldi zamânı

4.‘Arminek’ bu işte birinci kaptan
Deñsiz eşek gibi su içmez ‘hakat’tan²⁰⁴
‘Rumidikin’ keferesi çanaktan
Hazırlamış bal yemezi, havanı

6.Uyuz ne zannettiñ Âl-i Osman’ı
Hindistan’a teklif etse selâmı
Araplar içinde Habeş, Suudi
Arz eylese idi Arabistan’ı

8.Dua ediñ o Araplar gelmesin
Çok yalvarıñ pâdişâhım salmasın
Sizde olan küflü malı görmesin
Ham ikenden bozarlar ha bostânı

78

1.Sene 1300 tekmi 13’t²⁰⁵
Hangi düvel parmaklamış Yunan’ı
Cûşa gelip birden hüçüm eylemiş
Düşünmemiş nasıl olur nihânî

2.Edhem Paşa’m der ki ulan Moralı
Aslıñ balıkçıdır neñi sormalı
Girit’imi basañ kahpe analı
Seni vurmak lâzım oldu şer’ânî

²⁰¹ tapa: yani, tabîî.

²⁰² baltayı: sopayı

²⁰³ altın: atın (hızl.)

²⁰⁴ hakat: yalak // Vezin bozuk (hızl.)

3.Yunan der ki Edhem Paşa ey dostum
Biliñ inadımı Urum'dur aslım
Çatalca semtinden yoluñ kestim
Bilmediñ mi yañlış yıktıñ kervânı

4.Edhem Paşa der ki bu kimiñ yurdu
Saña bu toprağı sultânım verdi
Başıña topladıñ hep iti, kurdu
Agop, Kirkor, Madirus'u, Miran'ı

81

ÂBİD

Âbid, Kayserili'dir. Vaktinin çoğunu gezmekle ve gittiği memleketlerin halk şairleriyle meydan olarak tekerlemeler yapmakla geçirmiş, en çok 'koşma' ve 'semâî' ile göze çarpmış bir şairdir. Büyük Harp'ten biraz evvel ölmüştür. Bu divanı alınmıştır.

Halk Şairleri, sahife: 23.

Dîvân

1.Başla baştan sâkiyâ, sahbâyı doldur, suñ meze!
Geçme câm-ı üftâdeyi, teklîf buyurma içmeze!

2.Bir kadehle mest-i hâl olmaz ise erbâb-ı aşk,
Kâse-i câmı mükerrer kap yetiştir yetmeze!

3.'Fî-sebîlillâh' deyip dağıt hemân ser-pâyeden,
Dest-i mîzânda dürüst tut, verme çok götürmeze!

4.Tan itsem gam değil zâhid bize ferdâ günü,
Lâ-kayd mihr ü muhabbet meclisinden silmeze!

5.'Âbidâ' kim istemez sâz u sefâ ihyâ demi
Cân fedâ olsun, dil-i neşâtımı incitmeze!

82

MUHARREM USTA²⁰⁶

Akçakayalızâde Esad Bey'in rivâyetine nazaran:

Kayseri'nin Selaldı Mahallesi'nden /.../ oğludur. /.../ tevellütlüdür. Ümmîdir. Çok uzun boylu, iri vücutlu, güzel davudî sesli bir zatmış. Sanatı dülgerlik olmakla beraber inşaat işi bulamadığı zamanlarda 'nalıncılık' yaptığı için 'Nalıncı Muharrem Usta' diye tanınmıştır.

²⁰⁵ Vezin bozuk (hızlı.)

²⁰⁶ Oğlu Mehmet, mahalle bekçiliği yapmakta imiş.

Eli işiyle meşgul iken dili de şiir söylemiş. Müteaddit koşmaları, destanları varmış. Meyveler üzerine söylediği destanı da çok güzelmiş. Zincirli destan söylemekte de mâhirmiş. Mahlası hatıra gelmiyor.

Esad Bey'in 15.1.1946'da hatırlayışına göre Muharrem Usta'nın mahlası 'Vahdetî'dir. Muharrem Usta, Umûmî Harp'ten önce vefat etmiştir.

83

1.Öldürene sürüdürler köpeği
Bu bir darb-ı mesel söylenir elbet
Elbet Osmanlı'da sahip-kırân çok
Kaldı çoluk çocuk hep boynu buruk

2./.../

/.../

Biz ettik, biz bulduk mâhânemiz yok
Hele şükür cüz'î oldu sahâmet

3.Sakâmet çok oldu mecrûhlar yatır
Ne ülfet, muhabbet, ne kaldı hâtır
Ellerinde kazma sapı, kör satır
Bundan kurtulanlar gayrı selâmet

4.Selâmet olanlar bir yere doldu
Yavaş yavaş kardaş kardaşı buldu
Dedi aman ahbâb bize ne oldu
Ne olsun başımıza koydu kıyâmet

86

ÇÖLLO

Pınarbaşı'nın nahiyesinin 1300, 1301 ve 1302 senelerinde Kömarmut köyünde -rivâyete nazaran- Çöllo Oğulları'ndan /.../ Avşar eşkıyasından Çöllo ve arkadaşları 'Küçük Hasan' , 'Gâvur İmam' , 'Culuk İbrahim' ve 'Küçük Arap' şekâvetle Kayseri ve mıntıklarından başka, bu işi Yozgat, Ankara, Konya, Adana, Halep taraflarını dolaşır ve hatta şekâvet dâiresini 'Reisü'l Ayn'a kadar genişleterek gelip geçtiği mıntikalarda herkesi titretmeye başlamış.

1301'de bir mayıs ayında avanesiyle Kayseri tarafına gelerek Talas yolunu kesmiş; Talas halkından yoldan gelip geçenleri soymuş; Talas'ın Çardak Başı'nda çamaşır yıkayan kızların başlarında saçlarına takılmış altın görerek altınları saçlarıyla beraber kesip almışlar.

Çöllo ile avanesinin azgınlığı muvacehesinde hükümet büsbütün lâkayt kalmamış; Maraş, Sivas, Antep, Konya, Ankara, Halep, Elbistan taraflarından 400 kadar süvârî, zâbit, jandarma gelmiş; takibe başlanmış, bu takip esnasında Kayseri'nin Kal'a

Mahallesi'nde 'Ali' adlı bir jandarma Çöllo tarafından bacağından vurulmuş ve ertesi Cumartesi gün /.../

Çöllo, Pınarbaşı kazasının merkez mıntıkasında 'Kadılı'²⁰⁷ köyündeki Avşarlardandır. Ala Beğ Oğullarındandır. Asıl adı İsmail'dir. Tahminen 1273 tevellütlüdür. Küçük yaşta babası ve bir vakit sonra anası ölmüş; kendisi yetim kalarak akrabasından 'Toklar' nahiyesinin 'Melek Viran' köyünde Halil Paşa Oğlu Seyfali Ağa'nın yanına götürülmüş; orada uzun müddet hizmetkâr vazifesinde kalmıştı. Kendisi bu hizmetkârlığı esnasında bir gün aynı köy halkından birinin bir koyununu çalmış; sonra bu hırsızlığını Ağa duyunca kendisine kuvvetlice dayak atarak kapısından kovmuş. İsmail, Seyfali Ağa'nın yanından kovulunca birkaç sene şurada burada dolaşmağa ve ara sıra bazı kimselerin hizmetlerinde bulunsa da bazen de hırsızlıkla vakit geçirmeye başlamış. Nihayet birkaç arkadaş da peydâ ederek tam manasıyla şekâvete sülûk etmiş; öteden beri de yol kesmeğe ve gelip geçen zengin gördüklerini soymağa başlamıştır.

87

Çöllo, Kayseri havalisinde bulunduğu sıralarda eğleşen tüccardan Gürünlü Oğlu 'Hacı Bey' namıyla marûf çok zengin bir Rum'un Kayseri'den çok fazla para alıp Talas'a gitmekte olduğunu duymuş /.../

Çöllo, bir taraftan zenginleri ve yabancı Rum ve Ermeni ağniyasını soyarak diğer taraftan aldığı basmaların, kumaşların tamamını, paraların mühim bir kısmını fukaraya dağıtırmış. Köylerde, yaylalarda evlerine ve çadırlarına misafir olduğu kimselere de bol bol nakdî yardımlarda bulunurmuş. Alış veriş esnasında da çok semahat gösterir; bazen birin birine on, bazen de yüz dahi daha fazla verirmiş. Bir gün kendisi atının üzerinde bulunduğu halde Kayseri'nin Talas cihetinde 'Musa Ağa' çeşmesi semtinde bulunan bir fırının önünde durmuş; fırıncıdan o zaman on paraya satılan ekmeklerden bir ekmek istemiş; fırıncı ekmeği uzatmış, Çöllo da fırıncıya bir metelik vermiş. Fırıncı itizâr ederek "Bende üstü yok." diye lirayı geri vermek istemiş; Çöllo ise "Buna Çöllo meteliği derler." diyerek parasını almadan oradan uzaklaşmıştır.

²⁰⁷ Kadılı: Kerim Uşağı [İfadenin üzeri çizilmiştir.] // Kadılı: Kaza merkezine üç saat mesafede.

Çöllo, Anadolu, Halep mıntıkasında yaşanamayacağını anlayınca ‘Reisü’l Ayn’ tarafındaki ‘Çeçen’lerin yanlarına giderek, oralarda istifa edermiş. Kendisinin ‘Çeçen’lerden de avanesi varmıştı.

Çöllo, rivayete nazaran, henüz teşhîr etmeden alelâde bir suçtan dolayı yakayı ele vererek Sivas hapishanesine düşmüş; o zaman pinti bir vaziyette imiş; hapishanede azılı adamlara hürmet edermiş. Nihayet bir gün bu azılı mahpuslar hapishane duvarını delerek kaçmışlar. Bunlar meyanında Çöllo da varmış. Bunlar kırdı kaçarlarken bir koyun köpeği beş altı köpeğin hücumları vâki olmuş. Çöllo bu esnada hücumla marûz kalan köpeğin olduğu yere direnerek muhâcim köpeklerle karşı durduğu ve onların hücumlarını def ettiğini görmüş. “Ulan bu köpek kadar da mı olamadın?” diye marûz kaldığı hücumlara karşı müdâfaa vaziyeti alarak hepsini de savmağa alışmıştır.

Çöllo: Avşarlar beyninde ‘kahraman’, ‘yiğit’ demektir.

90

[KARÂRÎ]

1. Aşiret elinden kendisi Avşar
Oldu şu âlemin tuğyânı Çöllo
Ahali, jandarma peşine düşer
Vermediñ kimseye meydanı Çöllo

2. Böyle yiğit gelmemiş Âdem’den beri
Sağ omuzda martin, belde hançeri
Beş bin evli Talas, koca Kayseri
Orta yere diktiñ nişânı Çöllo²⁰⁸

3. Avidik deresinde kavga kuruldu²⁰⁹
Ahâli cem olup anda derildi
İçlerinden bir candarma vuruldu
Seyreyle sen akan al kanı Çöllo²¹⁰

4. Kızlar altın takmaz oldu saçına²¹¹
İsmiñ duyuruldu Çin ü Maçin’e²¹²
Gazeteler gitti Moskof içine²¹³
Tuttu şanıñ Firengistan’ı Çöllo²¹⁴

5. İlikli her bağı terkiye astıñ
Gâvur kızlarının saçını kestiñ
‘Küçük Hasan’ınan Yozgat’ı bastıñ
Gene arz ediyon kavkayı Çöllo

6. Kuzu bir yayladan suyunu iç
Yapılan köprüleriñ üstünden geç
Arşın etmiş martini çuhayı ölçer
Altınıñ, çuhaniñ harmanı Çöllo²¹⁵

²⁰⁸ Dörtlüğün çeşitlemesi, yanına şu şekilde yazılmıştır (hızl.): Sağa derim sağa be hey serseri/ Deveniñ kîni de arınıñ seri/ Üç bin evli Talas, koca Kayseri: Orta yere diktiñ nişânı Çöllo

²⁰⁹ Avidik deresine kavga kuruldu: Kayseri kurbunda bir cenk kuruldu [İfadenin üzeri çizilmiştir.] // Vezin bozuk (hızl.)

²¹⁰ Seyreyle sen akan al kanı Çöllo: Görenler seyretti al kanı Çöllo [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

²¹¹ Kızlar altın takmaz oldu saçına: Tavlusun kızları altın takmaz oldu saçına

²¹² İsmiñ duyuruldu Çin ü Maçin’e: Gazeteler gitti Çin ü Maçin’e

²¹³ Gazeteler gitti Moskof içine: Hristiyan tapmaz oldu haçına

²¹⁴ Tuttu şanıñ Firengistân’ı Çöllo: Bu şanı duydu Firengistan Çöllo: Titirettiñ Firengistan’ı Çöllo

91

7.İsmi duyanlar gelsin yanına²¹⁶
İlikten, damardan çeksın kanına
Cübbem eski deyenler gelsin yanına²¹⁷
Altının, çuhanın harmanı Çöllo

9.Sabahtan kalktın da yolda ayıldın
Postayı vurmakta gayet yaşıldın
Dokuz bin lirayı nakdimiş aldın
Kaldı mı noksanın arslanı Çöllo

11.Namın duyanlar kara giydiler
Nan ü nimetini yavan yediler
Bazıları saña Ali dediler²²²
Sen misin Tanrı'nın arslanı Çöllo

13.Avıdik deresinde gavgı kurulur
Martini, dürbünü her yeri görür
Varlıdan alır da yoksula verir
Sen eşkıya değil mal ganî Çöllo

8.Yüzün yok gezen deryada karada
Bu kadar ahali koyduñ darda
Avıdik deresinde kaldın muhasarada²¹⁸
Yine yardın, çıktın her yanı Çöllo

10.Erciyes Dağı'nı kantar mı tartar²¹⁹
Tartarım diyenin belâsı artar
Vakt iken teslim ol yakanı kurtar²²⁰
Sonunda beklersin zindanı Çöllo²²¹

12.Avıdik deresinde gavgı kuruldu
Dört paşanın da azıllığı verildi
Kal'alı Ali Efendi orda vuruldu²²³
Boynu buruk kaldı çocukları Çöllo²²⁴

14.Evinde durursa iyi olur herkes²²⁵
Çok yerde kapandı her yerde merkez²²⁶
Tek Göz'de vurduñ üç tane Çerkez²²⁷
Tavuk mu zannettin insanı Çöllo

92

15.Martin dürbün ile nişana vurduñ
Er oğlu erlerin belini kırdın
/.../
/.../

16.Asker sevk olursa işin köt'olur
Bilirsin askerlik şaha kul olur
Altın adın sonra sarı pul olur
O kadar uzatma ayrıñ Çöllo

17.‘Elif’i okuyan fehmi eder ‘be’yi
Önde durursan olursun iyi
Bu türkü bir yiğit türesin deyi
Karârî Baba'nın destanı Çöllo²²⁸

²¹⁵ Dörtlüğün çeşitlenmesi, yanına şu şekilde yazılmıştır (hızl.): Kanat takmış gibi kır atı uçar/ Şâhlar yegin köprüyü yel gibi geçer/ Martini arşın etmiş çuhayı biçer/ Sen hırsız değilsin mülûkânı Çöllo

²¹⁶ yanına: başına [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

²¹⁷ Vezin bozuk (hızl.)

²¹⁸ Vezin bozuk (hızl.)

²¹⁹ Erciyes Dağı'nı kantar mı tartar: Erciyes'i tartmaya olur mu kantar [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

²²⁰ yakanı: yakayı

²²¹ Sonunda beklersin zindanı Çöllo: Girersen zindanı arslanı Çöllo [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

²²² bazıları: çokları da

²²³ Vezin bozuk (hızl.)

²²⁴ Vezin bozuk (hızl.)

²²⁵ Evinde durursa iyi olur herkes: Kapıda durursa da taşıma herkesi // Vezin bozuk (hızl.)

²²⁶ Çok yerde kapandı her yerde merkez: Senin için kapandı bunca merkez

²²⁷ Tekgöz'de vurduñ üç tane Çerkez : Tahta köprüde vurduñ üç Çerkez // Vezin bozuk (hızl.)

²²⁸ Dörtlüğün çeşitlenmesi, şu şekilde yanına yazılmıştır (hızl.): Saña derim saña Âşık Karârî/ Çalıp çağırmadan ne bulduñ kârı/ Kimselere yoktur deme haberi/ Çiğnetti bizim de bostânı Çöllo

94

KARÂRÎ

Kayseri'nin Tabaklar Önü Mahallesi'nden /.../ oğullarından /.../'ın oğludur. Asıl adı /.../'dır. Ümmîdir. /.../ senesinde doğmuştur. Tabaklar Önü'ndeki dükkânında berberlik yapmaktadır.

96

KAYSERİ-MOLULU MEHMET REVÂÎ**(1805-1883)**

1.Fânî dünyâ benzer bir oyuncağa
Kimi sola gider, kimisi sağa
Emek sarf eylerseñ bir ulu dağa
Bağ-ı cennet gibi gülistân olur

2.Aslımız ademdir, geldik âleme
İnsanın her biri düşübdür game
Doğru söz söylerseñ sen bir âdeme
Ya vurur öldürür ya düşmân olur

3.**Revâî** çağırır her dem pîrine
İnsan hasret olmuş biri birine
Haram karıştırır helâl kârına
Bilmez ki bu dünya âhir fân' olur

1.Hasbihâlim gören âşık-ı şeydâ
Saldı kendin bir girdâba sevdiğim
Gün be gün çağırır âh u vâveylâ
Yaldı geldi bir girdâba sevdiğim²²⁹

2.Lüzum gören aşk kitâbın ezberler
Feth olur dillerde perdeler derler
Döker dehânından türlü cevherler
Kâdir olur her (...) ²³⁰ sevdiğim

3.Kâmet-i mevzûnuñ Tûbâ misâli
Kandırır âşıkı penbe leyyin la'li²³¹
Sende bulduk kemâl ehl-i kemâli
Ma'nâ verir çâr kitâba sevdiğim

4.Hâlîme rahm eyle ey kerîm gülzâr
Belâdan saklasın evvel perverd-gâr
Revâî âh ü zâr-bâr leyl ü nehâr
Eyler oldu tûr-ı harâbe sevdiğim²³²

97

1.Gel berü gel berü ey ehl-i dünyâ
Bundan sanja vefâ nedir bilîñ mi?
Boş yere ömrünü harc etme hebâ
Soñ deminde hayâ nedir bilîñ mi?

2.Dünyâ bir kimseye bâkî kalmadı
Süleyman'lar muradını almadı
Nice erler bir kenârın bulmadı
Bu ilimden hoca nedir bilîñ mi?

3.Hakîkat râhında olan âşıklar
İlm ü irfâniyet bulan âşıklar
Gönüllerden dersin alan âşıklar
Anlardaki senâ nedir bilîñ mi?

4.Göz açıp yummağa ruhsatın bunda
Her cem'-i eşyâyı fark eyle anda
Gâfil olma Besmele'niñ altında
Ey **Revâî** bu bâ nedir bilîñ mi?

²²⁹ Bu dizenin başında '?' işareti bulunmaktadır. (hzl.)

²³⁰ میرابا

²³¹ Vezin bozuk (hzl.)

²³² Bu mısraın altı çizilmiştir. (hzl.) // Vezin bozuk (hzl.)

98

1.Mübtelâ olmuşum seb'a'l-mesân'a
Tevfîkimiz refîk olur mu bilmem
Ben mâil olmadım zevk-i cihâna
Tarîkimiz hakîk olur mu bilmem

3.Tevekkül bâbında açsam gözümü
Tarîk-i Mevlâ'ya tutsam yüzümü
Tevhîd ile gusl eylesem özümü
Nâtıkımız lâayık olur mu bilmem

2.Erenlerin meclisine varaydım
Kadem-i pâkine yüzler süreydim
Gözüm açıp dost cemâlin göreydim
Taklîdimiz tahkîk olur mu bilmem

3.Bu gönül çekmekte aşk ü sevdâyı
Ahd ü peymân kande olan vefâyı
Gafletten uyandım **Âşık Revâî**
Tamirimiz âşık olur mu bilmem

99

1.Gönül seni aldar bu fânî dünyâ
Mevlâ cürmümüzü eyleye muâf
Dünyâyâ aldanma aklıñ var ise
İncünün mekânı olubdur sadef

3.Fî-sebîlillâh sen himmet edersen
Ger gün sây etmeye gayret edersen
Yed-i hakîkatten rüyet edersen
Elbette rüyetin fark eder etrâf

2.İlm ü irfân oku gel çekme kaygu
Cümle bedenlere şifâdır uyku
Kaçan ki sadeftendür olur incü
Anıñ hoş kadrini bilipdir sarrâf

4.**Revâî**'yim yitme bellerden aştım?
Mekteb-i irfânda hâlîme düştüm
Ben bu hâlî bir mürşîde tanıştım
Dedi mantık oku, yâhud ilm-i kâf

100

1.Ey gönül bî-hûde zahmeti çekme
Gizli derdin bir irfâna sorulur
Kâse-i vafında peymâne dökme
Aşk hâleti hânedâna sorulur

3.Kader-i gülden bülbül rüyet görür
Pervane şebistân-ı şemden bilir
Geçme ol mâye-i aşktan denilir
Aşka düşen bir insâna sorulur

2.Kerbelâ-yı aşka eyle seferi
Sâye-i zâtında alsın haberi
Sen de hâsıl bildir ise cevheri
(...) ²³³ bir o gevher dâne sorulur

4.**Revâî** mihneti sanma cefâdır
Derd ü mihnet ehl-i aşka safâdır
Soyumuzda bildik Vehbî Hoca'dır
İnanmazsañ gülistâna sorulur

101

Koşma

1.Bir güzel seyr ettim hengâm elinde
Boyu selvi başı dal (...) ²³⁴ fesli
Şehd ü şekker ezmiş tûtî dilinde
Uyardı gönlümü şâh levant sesli

2.Güzeller şâhıdır Yusuf-ı Kenân
Hem mürüvvet-kânı cân içre cânân
Cân tesellüm etmez âfet-i devrân
Belki hûbluk dâd-ı Hak'tan meresli ²³⁵

²³³ دانتی

²³⁴ فینو

²³⁵ meresli: miraslı

3.Ol şûhuñ şem'ine olmuşum âşık
 Derdim derûnumda dermânım hâzık
 Dertli dilim anıñ hükmüne lâyıık
 Olmasıñ bir kimse **Revâî** misli

102

Revâî, Molu köyünde bir gün hasır dokurken Seyrânî Molu'ya gelmiş, Revâî'yi bulmuş. Revâî kendisini hoşladıktan sonra Seyrânî şunu söylemiş:

Âteş gemisini îcâd edenler
 Yelken açıp yel kadrini ne bilsin
 Molu karyesinde hasır dokuyan
 Revâî de tel kadrini ne bilsin

Seyrânî bunu söylediği sırada Revâî'nin yanında oğlu 'İsmail' de varmış.

Revâî de Seyrânî'ye:

Góg dana gógde dana
 Ayakları gógde
 Kafası gógde dana

muammâsını söyleyerek “Sen bunu bilersen ben hiçbir şey bilmemiş olurum.” demiş. Seyrânî çok düşünmüş. Nihâyet o sırada gök renkli mevrû bir tarlada gök renkli bir ‘dana’nın otlamakta olduğunu görmüş: “Başa söylediğin bu muydu?” diye tarladaki danayı göstererek muammâyı halletmiş.

103

BEKİR SIDKI SAYAR

(1888-1937)

Kayseri'nin Deliklitaş Mahallesi'nden Tâceddîn Oğullarından Hafız Mustafa Efendi'nin mahdumu olup, 1304 senesinde doğmuştur.

İptidâî ve rüşdî tahsilini ikmalden sonra 1320 senesinde nüfus tahriri esnasında Ankara'da otelcilik yapan dayısı Şevki Efendi'nin yanında kalarak Çubukâbâd kazası tahrir işlerinde muvakkat kâtiplik yapmış, sonra İncesu kazası nüfusu kâtibi olmuş, 1325 senesinde terfien Kayseri nüfusu baş kâtipliğine tayin olmuş, 1330 senesinde

mutasarrıf Mithat Bey'e kendisinin kurra muayenesinde istediğini kurtarıp istemediğini asker yaptığından mahkeme-i aliyyenin vâki tesvilât-ı tesîrini yapmış; bir gün mutasarrıf Mithat Bey bir hoca için nüfus dairesinde bir istidâ yazmakta olduğunu da görünce azl ile hakkında ayrıca tahkikat yaptırmış; nüfus dairelerinin birkaçında bazı mahallerinde bulunan hâk ve silinti masrafı tesîrini şahsına yükleterek tevkîf olunmuş; yedi buçuk yıl kürek cezasına mahkûm olmuş; fakat temyîzen hâk ve silintinin kendisi tarafından yapılmadığı anlaşıldığından muhakemenin iadeten rüyetinde beraatına karar verilmiş; hapisshaneden kurtulmuştur.

Beraatı maarifin yeni teşekkülâtına tesadüf ettiğinden 1331 senesinde maarif ikinci kâtibi olmuş; 1333 senesi nihâiyyesine doğru ref'iyyen maarif baş katibi tayin olmuştur. 1930 senesinde hatm-i maâşla maarif vekâleti tedrisat memurluğuna tayin eylemiş; 13 Kânûn-i Evvel 1937'de de mide kanserinden vefâtı vukû bulmuştur. Kayseri'nin maarif teşkilâtında iyi hizmeti görülmüş, bu hizmeti sebebiyle vekâlette taltif edilmişti.

Tab'ı mizaha meyyâldir. Neşri güzeldir. Manzum eş'ârı ekseri latîfe kabîlinde yazılmış şeylerdir, fakat her biri zarif nükteleri, mazmunları barındırır.

Bekir Sıdkı'nın büyük pederi -babasının babası- Mahmut Efendi Kayseri'nin halk şairlerindendir. Cöngü ve mecmuası, hâlen Bekir Sıdkı'nın kızı Ankara'da ilk mektep öğretmenlerinden bayan Akife ve Zarife'de kalmıştır. Bekir Sıdkı'nın üçüncü kızı da hukuk tahsilini bitirmek üzeredir.

104

1.Zâde Hoca bu mevkiin imâmı²³⁶
Halâç-zâde ele almış zimâmı²³⁷
Zekiye'miz çekmiş udu, kemânı²³⁸
İşte böyle bir mevkidir Hacılar

2.Eñ güzel evleri üç kemer toldur²³⁹
Kapıları yoktur, her taraf yoldur
Böyle bir mevki ki akrebi boldur
İşte böyle bir mevkidir Hacılar

²³⁶ Zâde Hoca, nahiye anbar memuru Şükrü Efendi'nin babası Kendirizâde Mehmet Efendi'nin mahdumudur.

²³⁷ Matbaa Müdürü Mahmut Bey.

²³⁸ Zekiye Hanım, Mimar Sinan (Kurşunlu) Mektebi baş muallimidir. Zevci de Fâik Bey namında bir muallimdir. Her ikisi de İstanbullu ve mûsikî âşinâsıdır. Lâkin bulundukları muhitte yaşayan zevâtan bir kısmı bunların alenen çalıp çağırmaalarına aleyhtardırlar.

²³⁹ tol: taştan yapılmış kemer.

3.Fatma Bacı duacılar reisi²⁴⁰
 Ali Osman da serserinin birisi²⁴¹
 Şöyle böyle biraz farklı gerisi
 İşte böyle bir mevkidir Hacılar

4.Makarna pişirse suyu saklanır²⁴²
 On gün biriktirip bir gün paklanır
 Dest-i Hizbullâh'tan mübareklenir²⁴³
 İşte böyle bir mevkidir Hacılar

5.Nuh Efendi ağaç altı aranır²⁴⁴
 Yumar gözü uykusuna yaranır
 Kara sakal kumlar ile taranır
 İşte böyle bir mevkidir Hacılar

105

[Bekir Sıdkı'nın]:

Doğum tarihi: 1304 Kayseri

Menşei: Kayseri İdadisi sınıf 3

Memuriyete intisabı:30 Eylül 1323

Maarif İdaresi ikinci kâtipliği: 7 Nisan 1332

Maarif İdaresi baş kâtipliği: 1338

106

RÜŞDÎ

Kayserili olduğu söylenen bu şair, 19'uncu asrın ikinci yarısında yaşamıştır. Sesi güzel ve makamları iyi bilirmiş. Şu:

1.Esme ey bâd-ı sabâ, bir dahi cânân iline
 Beste-zülfün dağıtıp düşme rakîbin diline
 Şimdi yüz vermez o şûh ah seher-gâh yeline

Alıp ol şâneyi, mikrasını berber eline
 Ah nasıl kıydı o şûhun perçeminiñ bir teline?

²⁴⁰ Fatma bacı, Zekiye Hanım'ın oturduğu evin saçı yaşlıca, fakat muhitinde her şeye karışan bir kadındır.

²⁴¹ Ali Osman, Fatma bacının oğludur. Mektepte bevvâblık işi ile uğraşan ve aklına geleni yapan bir şahıstır.

²⁴² Hacılar, akarsuyu bulunmayan ve kışın sarnıçlara doldurulan kar suyu ile geçinilmek mecbûriyetinde olan bir yerdir.

²⁴³ Hizbullâh, Adem Bekirzâde namıyla maruf ise de daha ziyade Çenbeli Oğlu Mehmet Hizbi Efendidir. Pederinin adı Osman Efendidir. Hocadır. Ulûm-i şer'îyeden başka (ضوصا) ile de iştigâl ve bazı (اوانى) üzerine tılsım vesâire yapan bir zâttır.

²⁴⁴ Nuh Efendi, Raşit Efendi kütüphânesi memurlarındandır. Matbaa Müdürü Mahmut Bey'in kayın biraderidir. Kaygısız bir zattır.

2.Bir teline Hind ü Maçin, Bağdad ü Basra'ya değer
Bir teli Çin ü Bedahşâna bedel bir bilseñ eğer
Kör ola dîdelerin, görmeyesin nûrdan eser

Alıp ol şâneyi, mikrasını berber eline
Ah nasıl kıydı o şûhuñ perçeminiñ bir teline?

parçanın Rüşdî'nin olduğı söylenirse de sonunda mahlâsı olmadığından biraz şüphelidir.

Rüşdî, gezici bir şairdi. Hacca da gitmişti. 1883 senesinde Trabzon'da bulunmuş, sipahi pazarındaki kahvede Trabzon şairlerinden Yusuf Ziyâ Efendi ile birlikte otururken irticâlen:

Hûblarla gezer sevdiğim ikrârına fâik

Her vechile layık!

diye başlayan güzel bir müstezat söylemiştir. **Halk Şairleri** sahife: 27.

107

1.Gözümüz dîdâr-ı pâkiye nâzır
Gönlümüz huzûr-ı Rahmânındadır
Kemâl-i kudretiñ her şeyde zâhir
Görenler vâdî-i hayrândadır

2.Gören görür amma göremez a' mâ
Varlığıñ birliğe daldır hüveydâ
Senden eyler ilticâyı temennâ
Cânımız eltâf u ihsânındadır

3.**Rüşdî** böyle ettim ikrârı ü îmân
İnandım bi'llâhi bî-şek bî-gümân
Mekânıñ yok hâşâ değilsin mihmân
Halk-ı âlem seniñ mihmânındadır

Koşma

1.Hak deyip hak bilin tarîk-i aşkı
Tutup meyl-i mâsivâdan geçtiler
'El-fakr ü fahri'den olup müstağnî
Gayrı kâr ü iştirâdan geçtiler

2.Sen de geç âkilseñ kuru da'vâdan
Tutagör bir mekân kûy-ı fenâdan
Kaldır şirk-i muhabbeti aradan
Hakk'ı seven bu dünyâdan geçtiler

3.**Rüşdiyyâ** merd olan er oğlu erler
Bildiler bu âlem değil mu'teber
Nice mülûkânlar sâhib-i efser
Saltanat-ı zıll-ı sâdan geçtiler²⁴⁵

²⁴⁵ 'sâdan' ifadesinin altı çizilmiştir (hzl.)

108

1.Zîr-i festen perde perde dökülmüş
Yine çıkmış âşikâre perçemin
Gül destesi yanağından sökülmiş
Çek bir yaña ey meh-pâre perçemin

3.Bir katre ter düşse imhâya yeter
Nice biñ kazzâza sırmaya yeter
Hazne-i âleme sermâye yeter
Rüşdî gibi biñ zer-kâre perçemin

2.Gâhi nâr-ı hicâbından terlenir
Gâhi gümüşlenir, gâhi zerlenir
Gâhi siyâhlanır, gâhi morlanır
Niçin durmaz bir karâra perçemin

1.Hakk'ın kendi nûru sırr-ı hikmetle
Bir kandili dudağından astılar
Âdem duydu bunu bir mu'cizâtla
Bu lezzeti damağından astılar

3.Evliyâ, enbiyâ zer-ger **Rüşdîyâ**
Hak sırrın fâş edip eyleme riyâ
İki ebrû, iki kâkül ejdehâ
Perde gibi bukağından astılar

2.Bir kez nazar eyle şems ile mâha
Ziyâsı hükm etti çâr etirâfa
Âyine-i devrânı ol kûh-ı Kaf'a
Sağın koyup solağından astılar

1.Gözümüz dîdâr-ı pâkiye nâzır
Gönlümüz huzûr-ı Rahmânındadır
Kemâl-i kudretiñ her şeyde zâhir
Görenler vâdî-i hayrânındadır

3.**Rüşdî** böyle ettim ikrârı ü îmân
İnandım bi'llâhi bî-şek bî-gümân
Mekânıñ yok hâşâ değilsin mihmân
Halk-ı âlem seniñ mihmânındadır

2.Gören görür amma göremez a'mâ
Varlığıñ birliğe daldır hüveydâ
Senden eyler ilticâyı temennâ
Cânımız eltâf u ihsânındadır

109

[ÂŞIK VELİ]

Anber Ağa'dan: 14.10.1941

Âşık Veli, Avşar'dır. 19'uncu asrın ortalarında '1250-1255' senelerinde ber-hayatmış. Fakat hüviyeti hakkında daha ziyade malûmat yoktur. Hangi tarihte nerede öldüğü de meçhuldür.

Âşık Veli'nin bir türküsü:

1. Bir 'elm' attım tekerlendi
Taň yerleri sakarlandı
Her öptükçe şekerlendi
Aman geç doğ, daň yıldızı

2. Harlar, arap atlar harlar
Çıkmiş daň yerleri parlar
Yâr koynuna giren terler
Aman geç doğ, daň yıldızı

3. Daň yıldızı karşımızda
Sevdası var başımızda
Uzak dâgel komşumuzda
Aman geç doğ, daň yıldızı

4. **Âşık Veli**'m hiç yañılmaz
Daň yıldızı aman bilmez
Yâr koynuna giren ölmez
Aman geç doğ, daň yıldızı

110

ÂŞIK OMAR

Avşar aşiretindendir. İkinci Sultan Mahmut zamanında yaşamış, İbrahim Paşa'nın Memâlik-i Osmaniye'ye tecavüzüne şahit olmuş; Sultan Mecid zamanında da yetişmiştir. Vefatı da Sultan Mecid zamanında vukû bulmuştur.

Zamanında böyle türkülere²⁴⁶ alâka gösteren Avşarlar'ın ağızlarında yek-diğerine intikal suretiyle 4-5 türküsü kalmıştır.

Halil Kâhya, Âşık Omar'ın Kozan Oğlu Sarı Ali Bey'in âşığı olduğunu söylüyor. 112'inci sahifedeki türkü de Halil Kâhya'nın bu sözünü te'bîd ediyor.

1. Devr ettim de şu dünyayı dolaştım
Meğer dünya bir acayip şarımış
Ben dünyayı Âl-Osman'ın sanırdım
Meğer dünya dört sultanlık yerimiş

2. Okuduğun dutmaz oldu âlimler
Kitap kalktı, yine arttı zulümler
Terlemeden mal kazanan zâlimler
Solumadan can vermesi zorumuş

3. **Omar**'ım da der ki dinleñ cemâ't
Benim sözüm dinleyene nasihat
Besmelesiz kazanılmış piç evlât
O da atasından ziyânkârımış²⁴⁷

111

1. Yürü bire Bulgar dağı
Senden yüce dağ olma mı?
Seni yaylayan güzeliñ
Al yanağı yal olma mı?

2. Bulgar dağı çatal, çutal
Arasında güller biter
Birin sevdim baña yeter
İki seven del'olma mı?

²⁴⁶ Bu ifadeden önce gelen 'Avşar' kelimesinin üzeri çizilmiştir. (hzl.)

²⁴⁷ Bu türkü, vişne renkli defterin 111'inci sahifesinde Dadal Âşık Musa'nın olmak üzere mukayyettir.

3.Yürü bire koca hanlar
Hani bende yatan canlar
Sevip sevip ayrılanlar
Yanıp bağı kül olma mı?

4.**Omar**'ım söylüyor pere
Kim al geyer kimi kara
Benden selâm eylen yare
Ağ üstüne al olma mı?

1.Yürü bire kepir çalı²⁴⁸
Dostum göçtü yurdu kaldı
Sevdiğimden tez ayrıldım
Yüreğimde derdi kaldı

2.Seniñ ahdimanın bende
Benim arzumanım sende
Şu görünen karşı dağda
Ağyâr göçtü yurdu kaldı

3.Tüğdü gönül kuşu tüğdü
Hatır yıktı, gönül ağdı
Bir ayrılık yeli dâğdı
Ağyâr boynun büktü kaldı

4.**Omar**'ım çekerdi yası
Çöktü fırkat çıkar sesi
Dost elinde bâde tası
Pencereden sundu kaldı²⁴⁹

112

1.Kible tarafından esen rüzigâr²⁵⁰
Erimiş dağların karı belirsiz
Hani saña konan ağca kuğular
Selvili bahçenin gülü belirsiz

2.Denk ederci deveyinen pireyi
Bahşış verir atlasınan harayı²⁵¹
Han âlimiñ al tavanlı sarayı²⁵²
Yandı kül oldu da yeri belirsiz

3.Mutfağında ballı böreği pişen²⁵³
İnatlaşp vezirlerden at koşan
Sultan Mahmut'tan da fermanlı düşen
Kurtaran Ali'nin zoru belirsiz

4.Der **Omar**'ım ben haddimi bilirim
El kavuşur divanıña dururum
Kızıl altın harçlığını veririm
Âşığın harrı keri belirsiz²⁵⁴

Hâmiş:

Anber Ağa'dan dinleyip yazdığım bu türkü, Halil Kâhya'nın rivayetine nazaran hükümetçe Sarı Ali Bey'in tedibi maksadıyla üzerine kuvvet sevk olunmuş; konağı yakılmış. Âşık Omar, türküsünü bu münasebetle söylemiştir.

114

ÂŞIK KEMALÎ – HACI BEBEK

Sarız nahiyesinin merkezi olan 'Köyyeri' halkındandır. Avşar aşiretinden Kekeç kabilesinden Kör Ömer Oğullarından Veli bin Hüseyin'in mahdûmudur. 1271

²⁴⁸ [Bu türkü] Karacaoğlan'ın ilk tab'ının 130'uncu sahifesinde mevcuttur.

²⁴⁹ pencereden: pencerede

²⁵⁰ kible: Kâbe

²⁵¹ atlasınan harayı: atlas ile hareyi

²⁵² han: hani (hızl.).

²⁵³ mutfağında: sofrasında [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

²⁵⁴ keri: kârı

tevellütlüdür. Ölümü 1934'tür. Köyünde köy hocasından biraz okuduktan ve yaşı bülûğa yaklaştıktan sonra tahsil için dedesi tarafından Maraş'a gönderilmiştir.²⁵⁵ Kış mevsimlerini medresede geçirerek Arabî'den 'Ezhar'a kadar ders görmüştür. Yirmi beş yaşına doğru tahsilden vaz geçerek koyun ticaretine başlamıştır. 1307 veya 1308'de bir mart ayında kendisi Çukurova'da yoz davar ticareti ile iştigal ederken Köy Yeri'nde nişanlısı bulunan bir çobanının: "Ben burada durmayacağım. Sarız'a gideceğim." demesi üzerine kendisine nasihat etmişse de çobanı fikrinden vaz geçirememiş. Nihayet çobana: "Nişanlın için gitmek istiyorsan seni şimdi ona ulaştıracağım." diyerek şu türküyü söylemiştir:

1.İki durna kalktı Has'ın çölünden²⁵⁶
Acep uğrar m'ola bizim sılaya
Cehan coşkun geçemezsin geçitten
Geçin gemiyi de konuñ kalaya²⁵⁷

2. Kal'adan kalkınca uğruñ bir yazı
Kaldır cigali de kurun avazı
Bucak'a varınca bir eyleñ sözü
Çağrıñ da dua edin uluya

3.Bucak'tan kalkınca 'Kırk Su'yun içi
Doğrult kılavuzu çek eyle göçü
Bógün suval eyleñ April'in kaçı
Korkarım 'Kiraz'da uğrañ toluya

4.Kiraz'dan kalkınca dikince aynın
'Góg Su'ya inerken semahan dönün
'Haçın'dan geçerken sıkılır canın
Yuğsek uçun uğramayın belâya

115

5.'Haçın'dan 'Çatak'tan 'Obruk'un yolu
Uğradıñsa geliyor Mağara ili
Yazın coşkun akar ırmağın seli
Sele giden uzak konuñ yalıya

6.Mağara'dan kalkınca aş 'İğde Bel'in
Orda görürsün 'Yalak'ın çölün
Karşında seyr eyle 'Binboğa' salın
Açılmış sünbülü benzer güle ya.

7.**Kemalî**'m gene söylüyor sözü
Al, yeşil açılmış 'Sarız'ın özü
Ağlamış sevdiğim kan olmuş gözü
İlkbaharda ulaştırdım hele ya

Kemalî, Çukurova'nın Kadirli kazasının Höyük köyüne 'tosun' almağa gitmiş. Orada Avşar beylerinden Veli Bey'in oğlu Boz İbrahim Bey'in kızını görmüş. Kıza taaşşuk etmiş. Şunu söylemiş:

²⁵⁵ Babası Veli, Hacı Bebek dört yaşında iken vefat etmiştir. Dedesi çok muammer olmuş, /.../'de ölmüştür.

²⁵⁶ kalktı: kaldırırdım

²⁵⁷ kalaya: kal'aya

1. Hey ağalar ben yoluma giderken
Göğâl gözlüm gölde yüzer nazınan
Yeşil ördek av olur mu kargaya
Seni avladayım keskin bazınan

2. Kaşları kare de, kirpikler çakır
İndim bahçesine bülbüller şakır
Oturmuş ağ eller ‘zili’ler dokur
Edayınan, cilveyinen, nazınan

3. Doyulmuyor cilvesine, nazına
Sürmeler çekmiş ala gözüne
Mâşâllah deñ Bey oğlunun kızına
Nazar dâğır öldürürler gözünen

4. **Kemalî**’m der ki coştun mu gene
Aşkın ateşi de kâr etti cana
Bal dudaktan emsem ben kana kana
Beyaz gerden al yanakta yüzünen

Kemalî, Çağşak köyünde bir Kürt’ün kızına kendi köyünden bir Kürt taarruz etmiş; namusunu lekelemek istemiş. Kürt, korkusundan: “O Çağşak bana cehennem oldu. Ben burada durmam.” demiş. Orada kalmamak için damını mülkünü Kemalî’ye satmış. Başka yere taşınmış; iki sene sonra Kemalî, Kürt’ü geri getirerek hasımlarını da susturmuş. Mülkünü de iade etmiş. Ancak Kürt’ün parası ile iki sürü koyun almış. Aldığı iki sürü koyunu bir kuruş fazlasına Halepli’ye satarak ona vermiş. Satın aldığı koyunları birçok iyilik de yapmış olmasına rağmen kendisine vermeyen Kürd için Kemalî teessüründen şunu söylemiştir:

116

1. Aklıña gelsin de geldiğin zaman
Çok minnet ettiñ de ağladın taman
Gemiye deryalardan çıkmış gümañ
Çekme mi kenara göl bazı bazı!

2. Çağşak cehennemdi, cennet mi oldu
Ettiğin şorlar nerede kaldı
Hama’nın pek nazlı öteñi n’oldu
Kabirne deysin sel bazı bazı

3. Kivrem unuttun mu ettiğin sözü²⁵⁸
Sağ olan bulma mı bu sene yazı
Gene sinjirsen Kürtlere kızı
Ele destan eder dil bazı bazı

4. Der **Kemalî**’m ikrârını göreyim
Yoğumuş namusun ârın nideyim
Geldim ise gene geri gideyim
Yolumuzu bekler el bazı bazı

Karaca Oğlan’ın [Ergun:1927] ilk tab’ında sahife 59-61’da böyle bazı bazı redifli bir türkü vardır. Fakat mevzuu başkadır.

Hacı Bebek – Kemalî 10.08.1934 tarihinde köyünde 79 yaşında olduğu halde vefat etmiştir. Kemalî ‘Köy Yeri’ mezarlığında medfundur.

²⁵⁸ kivre: dostunun çocuğunu kucağına alıp sünnet ettiren adam.

117

1. Gene sıtma geldi coşuyor gönlüm
Sen de geçenleri bilin mi hocam
Ben söyleyim de hep yaz bunları
Kalemi kağıdı alıñ mı hocam

3. Ebu Cehil kasd eyledi Ahmet'e
Türlü hile ile verdi zahmete
(...) ²⁵⁹ indi şol Âdem ata
'Cidde'de Havvâ'yı bilin mi hocam

5. **Kemalî** Yunus'u balık mı yuttu
Eyyub'un tenini kurtlar mı ditti
Yusuf'u kuyuya kardeşi attı
Mısır'a şah oldu bilin mi hocam

2. Hâbil âsi oldu Kâbil'i öldürdü
Nuh gemisini deryalara daldırdı
Nemrud İbrahim'i oda saldırdı
Od onu yakmadı bilin mi hocam

4. Firavun Kıptîleri koğdu Musa'yı
Anıñ için Hak hulk etti asayı
Yahudiler astı derler İsa'yı
Dördüncü semada bilin mi hocam

Kemalî'yi bir gün sıtma tutmuş. Bu sırada köy hocası gelerek saçmalamaya başlamış. Bir taraftan sıtmanın ıstırabını çekerken, diğer taraftan da hocanın saçmalarına tahammül edemeyerek ona yukarda yazılı türküyü söylemiştir.

118

KUL MEHMET

Tahminen 200 sene evvel yaşayan Avşar şairlerindendir. Hayatı hakkında esaslı malûmat yoktur.

1. Annacımdam gelen küçücek gelin
Bir saat karşımda durabiliñ mi
Derdimiñ dermanı Lokman'ı sensin
Kırılma kollarım sarabiliñ mi

3. Atıma binem de gideyim düze
Dost sürme çekmiş de şol ala göze
Bir çift sualım var darılma bize
Elimi boynuña salabiliñ mi

2. Evlerinin uğru yazıdır yazı
Bâğleri koyuptur cerene tazı
Karşımda sallanma kahbeniñ kızı
Ölürsem kanımı verebiliñ mi

4. **Kul Mehmet**'im der de bu işler nâçâr
Ahınan, vahınan günlerim geçer
Ağca deñiz coşmuş köpüğün saçar
Beni şu gurbetten alabiliñ mi

Anber Ağa'nın söylediği bu türkü, **Karaca Oğlan**'ın [Ergun:1927] ilk tab'ının 131-132'inci sahifelerindeki türkünün aynı demektir. Yalnız son kıt'ada fark vardır.

²⁵⁹ سرندييه

119

1.Bildim Urum'dan gelirsin
 Ağlemesen poyraz yeli
 Ağyardan haberin var mı
 Söylesene poyraz yeli

3.Ateş yanıyor ocakta
 Durulmuyor ısıcakta
 'Dikili Taş' Ağrı Bucak'ta²⁶²
 Durun esen poyraz yeli

5.Giderken 'Tumlu'ya uğra
 Sarı çamın dalda ığra
 'Ayas'ın ciğerin doğra
 Keskin esen poyraz yeli

1.Ala gözlü nazlı dilber
 Baktım gördüm dişlerini
 Daramış tel tel eylemiş
 Çiğ ebrişim saçlarını²⁶³

3.Evlerinin uğru kaya
 Kayadan bakarlar aya
 Ağ topukta telli saya
 Döğüp gider peşlerini

120

1.Derya kenarında gezip yürürken
 Elime (...) ²⁶⁴ saz ıras gitti
 Deli gönül bir gelini ararken
 Kader geri döndü kız ıras gitti

3.Şu giden dilber de kimlerin nesi
 Sırtına giydiği sırmanın hası
 Koynuna koyduğu bir çift memesi
 Emerken ağzıma bal ıras gitti

2.Balka poyraz yeli balka²⁶⁰
 İn 'Andırın'ovasını çalka²⁶¹
 Çok ziyanın dâğdı halka
 Sen estikçe poyraz yeli

4.'Anavarza' belli kala
 Hiç gitmez başında belâ
 Ak kuğular konmuş dala
 Döndürürsen poyraz yeli

6.**Mehmet**'im der istemeye
 Daha ne gelir başıma
 Adana'da kardaşıma
 Selâm eyle poyraz yeli

2.Evlerinin uğru kuyu
 Kuyudan alırlar suyu
 Güccek isen daha böyü
 Hesap ettim yaşlarını

4.**Kul Mehmet**'im söyler hele
 Başıma getirdi belâ
 Dost bilsem geleceğ yola
 Ayıtlardım taşlarını

2.Başına dolamış melefe hası²⁶⁵
 Silindi kalmadı kılıcın pası
 Ak göğsün üstü de Bulgar yaylası²⁶⁶
 Ağ 'döşün' döşüme düz ıras gitti

4.**Kul Mehmet**'im gene hazer eyledi
 Ağaçlar yaprağın kazal eyledi
 Seksan şeftaliye pazar eyledi
 Hesâbın yitirdi güz ıras gitti

Bu türkü, **Karaca Oğlan**'ın [Ergun:1927] ilk tab'ının 71'inci sahifesinde mevcuttur.
 Kırmızı defterin 55'inci sahifesinde de Âşık Ali namına mütekayyiddir.

²⁶⁰ balka: es

²⁶¹ Vezin bozuk (hızl.)

²⁶² Vezin bozuk (hızl.)

²⁶³ ebrişim: ibrişim

²⁶⁴ جوراجنه

²⁶⁵ melefe: bir nevi büyük baş örtüsü.

²⁶⁶ Bulgar yaylası: Bulgar dağında.

1.Şu gelen de dostuñ göçü
Tel tel olmuş sümbül saç
Fındık, fıstık badem içi
Çerez olmuş memelerin

3.Bilinmiyor bu ne hâldir
İkna eyle beni kandır
Biri reyhan, biri güldür
Ne hoş kokar memelerin

2.Neylemeli dünya malı
Sağa geydireyim şalı
'Payas'ın da portakalı
Şifâ derler memelerin

4.**Kul Mehmet**'im böyle demiş
Balınan kaymağı yemiş
Biri altın, biri gümüş
Ne bahalı memelerin

121

KAYSERİLİ HİMMETİ (1811-1891)

1.Yine bir şem'e gönül düştü yeni gül-perili
Taramış şâne ile zülfü yüzünde serili
Gezer ol çarşı pazar da ne güzel müşteri
İki kaşın arasındaki beşler ekserili

Soran olursa bu şüh Rûm piçi Kayserili
Giyinir gaşmir palto uzun anterili

3.Demir kapı tarafına açılır dükkânı tenek
İki Kapılı'ya semt olmalıdır çekme emek
Karamancı Çarşısı'na giderken sol kola çek
Nasıl gördü gözlerin **Himmeti** sersem gezerek

Soran olursa bu şüh Rûm piçi Kayserili
Giyinir gaşmir palto uzun anterili

2.Bu şüh ümmet-i İsâ olmalı malı dolu
Yedi kişverde satar malını dellâlî dolu
Dağıtır müşteriye leblerinin balı dolu
İnan ol gedânın her yanı şeftali dolu

Soran olursa bu şüh Rûm piçi Kayserili
Giyinir gaşmir palto uzun anterili

1.Evvel kudret nûru kandilde iken
Şefaati Mustafa'ya verdiler²⁶⁷
Rûhlar ta karınca şeklinde iken
Şeriatî ulemâyâ verdiler²⁶⁸

3.Ne esrâr var gör kim hükm-i Çalab'da²⁷⁰
Âlimler tefsirin gördü kitapta²⁷¹
Yüz yigirmi dört bin nebî türâbda
Semâvâtî Mesîhâ'ya verdiler

2.Hudâ 'kün' emrinde, kaf ile nunda
Bunu bilmek gerek çerh-i gerdûnda²⁶⁹
Zülfikâr elinde, Düldül altında
Cesâreti Murtazâ'ya verdiler

4.**Himmeti** nûş etti aşk ırmağında
Peygamberler taht-ı arşın sağında
'Şakku'l-kamer' nûru bir parmağında
Mu'cizâtî enbiyâyâ verdiler²⁷²

²⁶⁷ Verdiler kelimesi yerine diğer bir nüshada 'verdi Hak' yazılıdır.

²⁶⁸ Şeriatî Ali'ye verdiler: Şer'in emrin Ali'ye verdiler

²⁶⁹ Gerek, yerine diğer bir mecmûada 'hüner' yazılıdır.

²⁷⁰ hükm-i Çalab'da: hikmet-i Çalab'dan

²⁷¹ tefsirin gördü: tafsilin görüp

²⁷² Koşmanın üzerinde 'ikinci olarak mukayyeddîr' ifadesi vardır. (hızl.)

1. Ben gönlümü bir cânâna bend ettim
Haşre kadar ismim sormamasına
Yemin ettim, kasem ettim, and ettim
Nâ-merd çeşmesinden kanmamasına

2. Sorarlarsa bizi muhabbetliyiz
Derd ü gamdan yana kasâvetliyiz
Nahnü Kasemnâ'da kontratliyiz
Başımıza devlet konmamasına

3. **Himmetî** dâimâ zikr et Mevlâ'yı
Arasında fark et nokta-i bâyı
Kasemnâ levhine verdim imzâyı
Ahd-i Mîsâk'tan dönmemesine

1. Evvelâ nûr kandilde durunca
Serde hikmet rüzigâra eş geldi
Ervâhlar secdeye hazır olunca
Onlara hitâb bezm-i elest[ten] geldi

2. Şecer-i hatadan Havvâ yolunca
Garâzil mekrinde kâr oldu gonca
Âdem çık cennetten emri alınca
Çerh-i devrân başımıza ters geldi

3. Evvelâ nûr kandilinde duruldum
Çar anâsır balçığında yoğruldu
Rûh girdi kafese kalkıp doğruldum
Hidâyet Âdem deyü (bir) nefes geldi

4. Hâbil şehidlerin sancağın vurdu
Kâbil da'vâsında ocak söndürdüm
Himmetî sûr düdüğünden üfürdüm²⁷³
Âşık deyü kulağıma ses geldi

122

1. Mahdûmunu cehâletten kurtarır²⁷⁴
Âlim olsa bir kişinin pederi²⁷⁵
Âlimin aklı her mahale varır²⁷⁶
Âlimler fehm eder şebbi, şükürü²⁷⁷

2. İlim ihsân etsin Mevlâ her ferde²⁷⁸
Her kimin bölünse dersi ilerde
Makûl-ı Mevlâ'dır medreselerde²⁷⁹
Âlimler bî-hûde dökmezler teri²⁸⁰

3. Âlimler hakkında çok inâyet var
İnanmaz iseñ sor hakkında âyet var²⁸¹
Cühelâ hakkında çok rivâyet var
Nice kimselere dokunur şeri

4. Ledünnî'den ma'nâ verirler ancak²⁸²
Himmetî dünyanın sonu arancak²⁸³
Gâziler sonunda halk etti Hallâk²⁸⁴
(...) ²⁸⁵ Ali Rumu Kayseri

²⁷³ üfürdüm: evvel üfürdüm

²⁷⁴ cehâletten: delâletten

²⁷⁵ Âlim olsa bir kişinin pederi: Bir âdemin âlim olsa pederi

²⁷⁶ Âlimin aklı her mahale varır: Âlimin aklı her bir mahale erer

²⁷⁷ Âlimler fehm eder şebbi, şükürü: Câhiller ne bilsin sabr u şükürü

²⁷⁸ İlim ihsân etsin Mevlâ her ferde: Dirâyet gösterir çok akıllarda

²⁷⁹ Makûl-ı Mevlâ'dır medreselerde: Matlûb-ı rızâdır medreselerde

²⁸⁰ Âlimler bî-hûde dökmezler teri: Âlimler boş yere dökmezler teri

²⁸¹ Vezin bozuk (hızl.)

²⁸² Ledünnî'den ma'nâ: Ledünnî ma'nâyı

²⁸³ sonu: zevki

²⁸⁴ Gâziler sonunda halk etti Hallâk: Gâziler safında halk etti mutlak

²⁸⁵ بقر

1.Evvel kudret nûru kandilde iken²⁸⁶
Şefaati Mustafa'ya verdiler
Rûhlar ta karınca şeklinde iken
Şeriati ulemâyâ verdiler

3. Ne esrâr var gör kim hükm-i Çalab'da
Âlimler tafsilin görüp kitabda
Yüz yigirmi dört biñ nebî türâbda
Semâvâtı Mesîhâ'ya verdiler

1.Görebilir Avanos'un yolunu
Desti, bardak kırığından bellidir
Öñünde ırmağı çağlayıp akar
Gemiciniñ sırığından bellidir

3.**Himmetî** vasf etti böyle bir yeri
Ehibbâ yoluna fedâdır seri
Eski âdem çoktur hep yenîçeri
Başlarının sarığından bellidir

123

1.Bir yol görsem deyü arzû çekersen
Durmazsın ikrâra iki dinli yâr
Ter dökersem kaşın, gözüñ eğersen
Ne bu eğri bakış deve kinli yâr

3.**Himmetî** der, seni sâdık sanarım
Bunca yıldır ateşine yanarım
Biñ güzel içinde görsem tanırım
Yosma kıyafetli, al miltanlı yâr

1.Aradım dehr içre misl ü menediñ²⁸⁷
Gelmiş değil bu cihâna sevdiğim
Cennetten mi çıktın hûrîdir kendin
Doğurmamış hiçbir ana sevdiğim

3.Bakma **Himmetî**'ye nasıl cân isen
Hâlîme rahm eyle mihribân isen
Sakladım ismiñi ârifân isen
Añla rumûzumdan ma'nâ sevdiğim

2. Hudâ 'kûn' emrinde, kaf ile nunda
Bunu bilmek gerek çerh-i gerdûnda
Zülfikâr elinde, Düldül altında
Cesâreti Murtazâ'ya verdiler

4. **Himmetî** nûş etti aşk ırmağından
Peygamberler taht-ı arşın sağında
'Şakku'l-kamer' nûru bir parmağında
Mu'cizâtı enbiyâya verdiler

2.Zelve şehri yakın anıñ karşısı
Yenî kaza oldu yoktur çarşısı
Metin olur gâyet üzüm turşusu
Bağlarının kuruğundan bellidir

2.Bir taze fidandır, on ikisini
İnadına kavî, muhkemdir dini
Değil Tarsus, Adana'yı, Mersin'i
Nice cânlar yaktın pek elvânlı yâr

2.Vasf ettiğim ra'nâ, nesl-i melektir
Bulunmaz menendi, cevherle denktir
Ne gelmiş cihâna, ne gelecektir
Lâ-nazîrsin akl-ı dâna sevdiğim

²⁸⁶ Kalaçzâde Mahmut Cemâl Bey'in mecmuasından yazıldı.

²⁸⁷ içre: içinde

1.Niçin kimin yapıp, kimin yıkarsın
Çar köşede üç yüz altmış hâneñ var
Malım yoktur deyü kaygu çekersin
Mücevher madeni kırk kâr-hâneñ var

3.Yanaşma iblise îmân kaptırın
Râh-ı Hak'tan kendi kendin saptırın
Boynuma takmağa zincir yaptırın
Anlaşıldı gizli tımâr-hâneñ var

1.Mekânımı eyledin Bağlar Başı'n
Çık Alem dağına seyrâna bülbül
Beşiktaş tarafı yandı ateşe
Namın gitti Firengistân'a bülbül

3.**Himmetî** dünyadan almadı gamı
Ebsem olup çekseñ başa ihrâmı
Mâliyye altında taktı encâmı
Hasret kemendini gerdâna bülbül

1.Eleşt bezminde nûr-ı ervâhlar²⁸⁸
Baş kesti alaya uğradı, geçti
Ol vakitte güşâd olur der-gâhlar
Nur-ı Mustafa'ya uğradı geçti

3.**Himmetî** destin bûs etti pîrlerin
Doldurdu kalbine mücevherlerin
Nice alâmetlerin, peygamberlerin
Meyyiti musallâya uğradı gitti²⁸⁹

2.Dermân olur derler merd olan merde
Dermân olmaz, sırrın açma nâ-merde
Kaydolmuş defterde, Rûm u Kayser'de
Yokla, benim gibi kaç dîvâneñ var

2.Gizli, derûnumda neler var neler?
Ârif olan bu ma'nâyı inceler
Yaz gelince güşâd olur gonceler
Verme esrârını nâ-dâna bülbül

2.Teni devadır her nâ-mizâca
Melek secde kıldı serinde taca
Resûlullâh hurûc etti mi'râca
Taht-ı Mesîhâ'ya uğradı gitti

124

Şâzî den:

1.Sağa diyom sağa Çengelci başı
Ne çok düştün Kılıçlı'nın dengine
Vuruşun mermisi daşa geçiyor
Kim dayanır Cin Yusuf'un cengine

2.Aslaninan çakal kıyas mı olur?
Boz kurduñ nasibi her yerden gelir
Merd olan hayfını elinen alır²⁹⁰
Fend erişmez Cin Yusuf'un fendine²⁹¹

²⁸⁸ Vezin eksik (hızl.)

²⁸⁹ Vezin bozuk (hızl.)

²⁹⁰ elinen: el ile

²⁹¹ Cin Yusuf, Recep Oğulları'ndan İbrahim Bey ahfadındandır. Bunlara, İbrahim Bey'in oğluna 'Koca Topuz' lakabı verildiği için 'Topuzlar' da denilmektedir.

3.Kazın derneğine şahan dalıyor
Atdığını babam sarpa çalıyor
Çeleğ çarkacası şevik dönüyor²⁹²
Bahılmıyor Cin Yusuf'un rengine

4.Şâzî'm de der ki yiğitler merdi
Üngüt köprüsüne kavgayı kurdu²⁹³
Ağlaştı diyor ki Kılıçlı gördü
Hayla düştün Cin Yusuf'un andına²⁹⁴

Avşarlar'ın mevsim icâbı olarak Çukurova'daki yurtlarında kışladıkları sırada aşiret üzerinde en ziyâde nüfuzu hâiz bulunan 'Recep Oğlu' ailesine mensup 'Arap Hasan' torunlarından Osman Bey eceli ile vefat ediyor.

Aşiret hâricî ve dahilî mühim işleri halletmek üzere daima böyle haysiyet, şeref ve nüfûz sahibi bir başa muhtaç olduğu için, Osman Bey ölünce yerine beylerden hangisinin yapılması lâzım geleceği düşünülüyor. Fakat beyliğe erken tâlip bulunmasından, ikisinin de hayli taraftârları olmasından dolayı ihtilâf baş gösterir. Aşiret ağalarından Halli Oğlu Anber Ağa: “ ‘Koca Topuz’un oğlu ‘Kara Recep’i bey edelim.” diyor. Halli Oğlu İbrahim Ağa da diyor ki: “Osman Bey’in oğlu Çerkez Bey’i bey edelim.” Halli Oğulları, Avşar’ın en kalabalık ve çok kahraman oymağı olduğundan her iki ağanın da hayli taraftarı bulunduğundan ihtilâf çok büyüyerek hemen de taraflar yek-diğerine saldıracak hâle geliyor.

125

Sinirleri bu ağalarınki kadar gergin olmayan ve daha makul düşünen diğer ağalardan bir kaçını araya giriyor. Bunlar tarafından yek-diğerine rakip beylere ve ağalara “Boşa kan dökülmesin. Beylik işini Halep meslahına bırakalım. Onun istediği bey olsun.” diye bir teklif yapılıyor. Bu teklif iki taraf olan beyler ve ağalarca muvâfık da görülüyor. Her iki taraftan sekiz on kişilik birer kâfile hâlinde Halep yolu tutuluyor.

Lâkin Halli Oğlu İbrahim Ağa'nın iltizâm ettiği Çerkez Bey, Halep'e yönelmezden önce maksadına ermek için Maraş derebeyi Çengelci Paşa namı ile maruf Bayazıd Oğlu'ndan, Halep mıntıkasında nüfûzu bulunan Reyhanlı aşiretinin reisi Mursal Oğlu Ahmet Bey'e bir tercih mektubu alıyor.

²⁹² şevik: çevik // çeleğ: yiğit // arkaca, çarkacı: zahir, arkacı

²⁹³ Bu köprü, Maraş'a iki saat mesafede Ceyhan nehri üzerindedir.

²⁹⁴ hayla: nasıl.

Kâfilelerin ‘Halep’e muvâsalatlarında bu mektubun tesiri görülüyor. Kara Bey’e: “Bu defa sen geri dur da Çerkez Bey bey olsun.” teklifinde bulunuyor. Kara Bey, bu teklifi kabul etmiyor. Sert lisanla mukabelede bulunuyor.

Meselenin kan dökmeden yatıştırılamayacağı anlaşılınca çok harîs ve aynı zamanda tok sözlü olan Kara Bey Halep’te idam edilerek Avşar beyliği ‘Çerkez Bey’e veriliyor.

Çerkez Bey, aşiret beyliği kendisine verildiği ve aynı zamanda rakibinin vücudu ortadan kalktığı için çok memnun ve mesrûr bir halde yurduna dönüyor.

Çerkez’e aşiret beyliği verildiği aşiret arasında duyuluyor. Bu haberi alan Kara Bey’in amcası ‘Cinni Kır’ namıyla maruf ihtiyar zat: “Çerkez’i kim bey tanırsa onun kellesini cıdanın ucuna taharım.” diyor.

Cinni Kır’ın bu tarzda muhalefeti derhal aşiret arasında şâyî oluyor. Gönüllerinde Çerkez’e karşı hürmet ve muhabbet hissi yaşatanlar bile bu hislerini ezhârın kendilerine zarar vereceğini anladıklarından ona yaklaşımadıkları için Çerkez, nüfûz iktisap ediyor. Salgı alamıyor. Keyfiyeti: “Cinni Kır bana salgı toplatmıyor. Kuvvet gönder. Yardımda bulunsunlar.” diye Yozgat’taki Çapan Oğlu’ndan istiâne ediyor. Çapan Oğlu, Sert Mahmut adlı Deli Paşa kumandasında elli atlı gönderiyor.

Bu atlılar Pınarbaşı’nın o sırada ‘Sedâbat (Sadâbâd)’ diye tanınan mıntıkasındaki Çerkez Bey’in çadırına ulaşıyor. Çerkez Bey de: “Çapan Oğlu’nun atlısı geldi.” diye etrafa ilân ediyor.

Bunun üzerine Çerkez’in taraftarlarından 150 kadar da Avşar atlısı birikiyor. Bu kuvvetler bir araya gelince Çerkez ‘Cinni Kır’a taraftar obalardan adamlar getirerek “Salgıyı verin, bahak!” diyor. Kuvvet karşısında zayıf hisseden bu zavallılardan “Sabaha kadar müsaade edin de vererek.” cevabını alıyor.

Cevabı veren oymak atlıları tarafından ise vaziyet gece gizlice başka mıntıkada bulunan ‘Cinni Kır’a anlatılıyor. Cinni Kır da Cin Yusuf namıyla maruf oğluna: “Oğlum Yusuf kâkülünü kekilini oğlunu yanına al da git. Şu evleri göçür, yanıma getir.” diyor.

1. Meded sende kaldı hey ganî vezîr
Himmet ediñ gidek illerimize
İstemem Mısır'a sultan etseler
Nice can muntazır yollarımıza

2. Düşünmekten aklım, fikrim zay oldu²⁹⁵
Büküldü kâmetim kaddim yay oldu
Sıladan çıkalı on dört ay oldu
Efendim vâkıftır hâllerimize

3. Bu **Şâzî**'yi şâd eylesen yahş' olur
Her emeğin karşılığı, bahş' olur
Bizim iliñ ceylanları vahş' olur
Yâd avcılar girmiş illerimize

126

ŞÂZÎ

Âşık Zârif'in amcazâdesidir. Aynı devirde yaşamış, hatta Âşık Zârif ile beraber Maraşlı Süleyman Paşa'nın maiyetinde bulunmuştur. Şâzî, hâlen Pınarbaşı'nın Kızıl Dere köyünde akrabası mevcut Avşarlardandır.

1. Efendim seferde telli durnalar²⁹⁶
Kalender Paşa'mı siz alıñ, geliñ
Moskof seferinden Urum ilinde
Uğratmañ belâya tiz alıñ gelin

2. Çıksın Sultan Mahmut seyrâna çıksın
Sığasın arkasın arslana baksın
Halatlar geydiresin, çelenler soksun²⁹⁷
Durmayıñ divanda söz alıñ gelin

3. Davetçi gönderir şol Çapanzâde
Muhabbetin seven candan ziyâde
Silinsin, süprülsün döşensin oda
Zayıftır bedeni uz alıñ gelin²⁹⁸

4. Mürsel Oğlu'm karşı çıkar elinen²⁹⁹
Yolları döşenmiş Acem şalınan
Odasına davet eder yolunan
Küheylan atları yüz alıñ gelin

5. **Şâzî**'m der ki leyl ü nehar işim zar
Efendisiz yalan dünya başa dar
El, aşiret, Beğ Süleyman intizar
Uğratmañ Tomusa güz alıñ gelin³⁰⁰

Bunu Avşar'ın Deliler kabilesinden Kızıl Dere köyünde Mahmut-ı Sâni devrinde yaşayan Âşık Şâzî söylemiştir.

127

Süleyman Paşa bir gün müstesna güzelliğini ve daha birçok meziyetlerini duyduğu Konya'da Molla Hünkâr Oğlu'ndan kızını almak istemiş ve bu işin başarılmasına

²⁹⁵ zay, zâyi manasındadır.

²⁹⁶ Bu koşmanın hemen yanında '129'uncu sahifeye dikkât!' ifadesi bulunmaktadır. (hzl.)

²⁹⁷ çelenler: çelenkler // halat: hilat

²⁹⁸ uz: yavaşı itina ile demek.

²⁹⁹ Mürsel: Mursal

³⁰⁰ Tomus: Temmuz

Şâzî'yi memur etmiştir. Şâzî, Konya'ya gidince evvelâ kendisini -maksadını hissen bildirmeksizin- yalnız âşık olarak tanıtmış; dergâha girerek Molla Hünkâra Oğlu'na da tanıştırılmış. Çalmış, söylemiş. Nihayet kendisini haremde de dinlemek isteyenler zuhûr etmiş. Hülâsa hareme de dâhil olmuş. Haremde velinimetini için almak arzusunda bulunduğu kızın da mevcudiyetini anlayınca şu türküyü söylemeye başlıyor:

1.Paşa sarayında bir şâh-ı hûbân
Çıkıp sallanmağa boy münâsiptir
Kaplama kılıcı ta baştan başa
Zelleşen tüfeğe dal münâsiptir

2.Sekiz yüz liraya ağamın atı
Biñ beş yüz liraya resmi pusatı
Var beş yüz kölesi eder hizmeti
Filfilli filcana al münâsiptir

3.Kalata basması, atlas firengi
Süt mavi şalvarı boncuk irengi
İner ağ topuğa eyliyor cengi
Kaplama kılıca bel münâsiptir

4.Ağamın elinde kirmeni bıçak³⁰¹
Koluna dürülmüş gümüşten kolçak
Var beş yüz kölesi ona azacak
Biñ beli akmalı kul münâsiptir

5.Şâzî'm de şorunda yalan söylemez³⁰²
Bir can için kula minnet eylemez
On iki sefere çıkar idare bilemez³⁰³
Ağır mencilise dil münâsiptir

Âşık Şâzî bu türküyü bitirince kız âşığa hitaben: “Bana övdüğün Kel Süleyman mı? Bana onu hiç övme. Ben onu biliyom. Biz ona gelsin diye övdük, amma ben ona varmam.” diyor.

Şâzî bakıyor ki kızı ikna imkanı yok. Bir iş başaramadan Maraş'a geliyor. Süleyman Paşa'nın yanında büyük bir mencilis varmış. Oraya takılıyor. Süleyman Paşa Şâzî'ye hitâben: “Vardım ki sevdiğim uykudan kalkmış.” diyor. Şâzî de:

128

1.Vardım ki sevdiğim uykudan kalkmış
Ağ ellere elvan kınalar yakmış
Taramış zülfünü gerdana dökmüş
Dedim gelir misin söyledi yok yok

2.Dedin elinde nedir dedi ki sazım
Dedim koluındaki nedir dedi bazım
Dedim gelin misin dedi ki kızım
Dedim gelir misin söyledi yok yok

3.Dedim Konya nedir dedi ki ilim
Dedim kumru nedir dedi ki dilim
Dedim Bey Oğlu neñ dedi ki kulum
Dedim gelir misin dedi ki yok yok

4.Dedim kalem nedir dedi ki kaşım
Dedim inci nedir dedi ki dişim
Dedim Bey Oğlu neñ dedi ki kardaşım
Dedim gelir misin söyledi yok yok

³⁰¹ kirmen: bir nevi bıçak.

³⁰² şor: laf // şorcu: lafçı, hatip

³⁰³ Vezin bozuk (hızlı.)

5.Şâzî'm de söylüyor şorun áğrisin³⁰⁴
 Ömründe sevemez işiñ áğrisin
 Dedim soñ sözünü söyle doğrusun
 Dedim gelir misin dedi ki yok yok³⁰⁵

Süleyman Paşa'nın babası Kalender Paşa devletin has veziri imiş. Padişah Rum ilinde muharebeye iştirakini istemiş. Kalender Paşa da gitmiş. Rum ilinde kavga ederken Maraş'da bulunan genç oğlu Süleyman Bey babasını arzulamış. O esnada Şâzî Süleyman Bey'e gelerek "Bey Oğlu, bu gün benim ihtiyacım var. Bana biraz bahşiş ver." diyor. Süleyman Paşa da: "Be Şâzî, efendimi arzuladım. Şimdi efendimi türkü ile yanıma getirirsen sana çok bahşiş veririm." diyor. Bunun üzerine Şâzî şu türküyü söylüyor:

(128)

1.Efendim seferde telli durnalar³⁰⁶
 Kalender Paşa'mı siz alıñ, geliñ
 Moskof seferinden Urum ilinde
 Uğratmañ belâya tiz alıñ, gelin

2.Çıksın Sultan Mahmut seyrâna çıksın
 Sığasın arkasın arslana baksın
 Halatlar geydirdin, çelenler soksun³⁰⁷
 Durmayıñ divânda söz alıñ, gelin

3.Davetçi gönderir şol Çapanzâde
 Muhabbetin seven candan ziyâde
 Silinsin, süprülsün döşensin oda
 Zayıftır bedeni uz alıñ, gelin³⁰⁸

4.Mürsel oğlum kaşı çıkar elinen³⁰⁹
 Yolları döşenmiş Acem şalınan
 Odasına davet eyler yolunan
 Küheylan atları yüz alıñ, gelin

5.Şâzî'm der ki leyl ü nehâr işim zar
 Efendisiz yalan dünya başa dar
 İl, aşiret, Beğ Süleyman intizar
 Uğratmañ Tomus'a güz alıñ gelin

Bunun üzerine Süleyman, Şâzî'ye umduğundan bol bahşiş vermiştir.

Bir kıza âşık olan Şâzî, çok şiddetli olan aşkını şu türkü ile ifade etmiştir:

1.Bir Leylâ'nın Mecnûn'uyum ağalar
 Aşk elinden ciğerciğim dağlıdır
 Ne gündüzüm gündüz ne gecem gece
 Mecnûn göñlüm bir Leylâ'ya bağlıdır

2.Âşıklar hûblardan alma mı bacı
 Engeliñ aşları zehirden acı³¹⁰
 Dostum ağ eline almış kılıcı
 Çarha vurmuş benim için zağlıdır

³⁰⁴ áğrisin: doğrusun [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

³⁰⁵ dedi: söyledi [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

³⁰⁶ Bu koşmanın hemen yanında '126'ıncı sahifeye dikkât!' ifadesi bulunmaktadır. (hzl.)

³⁰⁷ halat: hilat

³⁰⁸ uz: yavaş, itidal ile

³⁰⁹ Mürsel: Mursal

³¹⁰ aş: pilav

3.Konuşalım sohbet edek yolunan
Aklım aldı şu karşımda salınan
Eliñ yârî yeşil geymiş alınan
Benim yarım sade geymiş ağılıdır³¹¹

4.Gemilerden gemilere atıldım
Bilmedim behamı ucuz satıldım³¹²
Bir güğercin simalıya tutuldum
Al velesi boğum boğum bağılıdır³¹³

5.Şâzî'm der ki dost köyünde dururum
Gelenden geçenden haber alırım
Ben yârimi kokusundan bilirim
Misk ü anber zülüfleri yağılıdır

Karaca Oğlan'ın [Ergun:1927] 45'inci sahifesinde hemen de aynen mevcuttur. Kul Fakîr Molla Hüseyin de bunu intihâl etmiştir. Turuncu defterde [FB 588a].

130

HABİP KARAARSLAN

Türkmen. Bünyan kazasının Akkışla nahiyesinin 'Gömürgen' köyünden Mehmet Oğullarından 1296 tevellütlü Hafız Ali Hoca'nın oğludur. 1336 senesinde o köyde doğmuştur. Babası okur-yazar ve hafız-ı Kur'ân olduğu için 'Habip Karaarslan' da küçük yaşta eski harflerle 'elif-ba' ve sonra 'amme' ve 'tebâreke' gibi cüzler okumuş, hülâsa Kur'ân'ı babasından tekmiil etmiş /.../ köydeki üç sınıflı resmî mektepte tahsil görmüş ve on beşinde şahâdetnâme almış, fakat nihayetinde ziyâa uğratmıştır. Babasının, dokuz çocuğu vardır. Kendisinden başka sekiz çocuğun da dördü kız, dördü oğlandır. Kendisinden büyük ikisi de kızdır. Öteki çocukların hepsi de bir anadan doğmuştur.

Habip Karaarslan mektepten çıktıktan sonra davar çobanlığı yapmıştır. Köyün mektebinde okuduğu zaman kendisinden daha yaşlı arkadaşı bulunan Onbaşı Oğlu Hasan asker olup Gedikli Küçük Zâbit Mektebi'nde okumuş; sonra jandarma baş çavuş olmuş. İzmir'in Seferhisarı'ndan kendisine mektup gelmiş. Habip Karaarslan bu mektuba cevap yazmış. Lâkin Hasan Çavuş'un kendisi kadar mesud olmadığı halde işgalatını temin etmiş olmasından dolayı ona gıpta etmiş, cevabında manzum bir parça varmış. Manzume şu imiş:

³¹¹ ağ: ak

³¹² beha: baha

³¹³ al vele: ipekten ve ibrişimden dokunmuş bir nevi baş örtüsü.

131

1.Dokuz yıl oldu da şu sen gideli
Gelmeyip de orda kal Hasan Çavuş
Hille-i vatanı sen terk edeli
Olmadın kimseye kul Hasan Çavuş

3.Ayağın kalkmıyor siyah çizmeden
Kurtulduğun sen bu dağlarda gezmeden
Topkapı'dan Seferihisar'a azmeden³¹⁷
Seni de kurtaran dil Hasan Çavuş

5.Babañ ile ablañ gitti, gelmedi³¹⁹
Bu da saña biraz iyi olmadı
Kardaşın borcunu verdi kalmadı
Onuñ da kıymetin bil Hasan Çavuş

7.Doyamıyor ağzındaki diliñi
Göremiyor ne âlemde hâliñi
Bir kardeşim diye bekler yoluñu
Kayrı memlekete gel Hasan Çavuş

2.Sen çavuş olduñ da cümle asker başısın³¹⁴
Küçük subay işyârların eşisin³¹⁵
Çalış sen vatana yurduñ ıssın
Vardın Seferhisar'a gül Hasan Çavuş³¹⁶

4.Bunda da geliyor bizlere sıra
İzmir'in şehrinde yâriñi ara³¹⁸
Eşin bulduñ da sen gelmeñ bura
Gezdiğın memleket il Hasan Çavuş

132

6.Kardeşin hastalandı evde yatıyor
Hasretin yüreğine dertler katıyor
Sürülü koyunuñ burda yatıyor³²⁰
İzmir'in şehrinde 'bel' Hasan Çavuş³²¹

8.Senin hasretin de bizi neyledi
Yakup babañı da büryan eyledi
Bunu saña arkadaşın '**Habip**' söyledi³²²
Buradan nameyi al Hasan Çavuş

Bu mektubu Hasan Çavuş'a gönderdikten sekiz on gün sonra tarladan harman sapı çekerken dar yolda sap yüklü kağrı kendi üzerine devrilmiş; altında kalmış. Öleceği sırada iki kişi gelip kurtarmış. Bunun üzerine de şunu söylemiş:

133

1.Yüce dağ başında bir lamlı kardır³²³
Benim çektiğim de âh ile zârdır
Dar yoluñ başı da gayetle zordur
Susuz insanlara, kağrı çekene

2.Teker kayıp gider pek harıl harıl
'Pur' ve 'bider' ekene sen fazla darıl³²⁴
Dar yoluñ altında sıkça sarıl
Soğuk su olmalı orda çökene

³¹⁴ Vezin bozuk (hızl.)

³¹⁵ işyârların: ایشیارلرک

³¹⁶ Vezin bozuk (hızl.)

³¹⁷ Vezin bozuk (hızl.)

³¹⁸ Orada evlendiği için yâr.

³¹⁹ Yani vefat ettiğinden beri imanı ihyâ ediyor.

³²⁰ Koyunu filan yokmuş amma onuñ koltuğunu kabartmak için söylenilmiş.

³²¹ bel: yani gez, dolaş.

³²² Vezin bozuk (hızl.)

³²³ lamlı: bölük

³²⁴ pur: taşlık, toprağı verimsiz bir dağın adıdır. // bider: tohum denektir. // Vezin bozuk (hızl.)

3.Öküz ayağına bastı, ağsadı
Kağnısı devrilip çokça susadı
Harmanı dar yola döktü yasadı
Kimseler bakmıyor ora dökene³²⁵

4.Der **Habip Karaarslan** beni bağrıttı³²⁶
Üstüme devrilip belimi ağrıttı³²⁷
Bunu Ortaköylü gelip doğruttu
‘Yetişin dayılar, öldüm!’ derkene!

Bu hadiseden ve yukarıda türkülerini yaktıktan sonra elli iki parça daha yazmıştır.

134

Türkülerden dokuz parçasını ‘Atatürk’ için yazmıştır.

136

ÂŞIK HALİL

Avşar aşiretindendir. Aşiretle beraber kışın Çukurova, Rakka taraflarında ve yazın Pınarbaşı’nda yaşamıştır. 100 sene kadar muammer olarak, tahminen 250 sene evvel vefat etmiştir.

1.‘Rakka Çölü’nden de gelen durnalar
Şu ‘Rakka’nın gonca gülü soldu mu?
Aşiretler kol kol oldu, çekildi
Öldü derler ‘Cerid Bekir’ öldü mü?

2.Üstümüze çöktü bir kara bulut
Öldü ‘Cingöz Oğlu’ kırıldı kilit
Şol ‘Veled Oğlu’ da ‘Beğ Oğlu Halit’
Alayları bölge bölge böldü mü?

3.Şol ‘Veled Oğlu’ da yârenler duzu
‘Beğ Oğlu Halit’ de yiğitler bazı³²⁸
Başı al valeli Gündeşli kızı
Yitirdi eşini melil kaldı mı?

4.Hani Gündeşli kızı sürdüğü sefa
Hükmümüz geçerdi şol Kaf’tan Kaf’a
‘İrecep Oğlu’ da ‘Hacı Mustafa’
Kolu bağlı cellâtlara vurdu mu?

5.Der **Halil**’im ayrı düştüm ilimden
Kimse bilmez bir kimsenin hâinden
Sanacağın bir müfsidin elinden
‘Veled Oğlu’ Şeyhislâm’a vardı mı?

Avşarlar Tarihçesi’nin [FB 582] 39’uncu sahifesine dikkat.

137

1.Çıktım yücesine seyrân eyledim
Ovada göğeren ekin mi ola?
İstedi gönlü de içtim doluyu
Ötüşen kuşlar da sökün mü ola?

2.Bir kâmil bulsam da hâlim ağlesem
Bir öğüt verse de gönlüm eylesem³²⁹
Dilime gelenden kelâm söylesem
İrenler yanında yekûn mu ola?

³²⁵ ora dökene: oraya dökene demek imiş.

³²⁶ Vezin bozuk (hızlı.)

³²⁷ Vezin bozuk (hızlı.)

³²⁸ beğ: bağ

³²⁹ öğüt: öğüt

3. Bir kâmil bulsam da hâlim bilecek
 Bir öğüt verse de yüzüm gülecek
 Deliye öğüt de ker mi kalacak³³⁰
 Benim taşıdığım akıl mı ola?

4. **Âşık Halil** der ki tükendi naklim
 Tükendi sermayem, kalmadı saklım
 Kısaldı dermanım, kıtaldı 'aklım
 Yohsa vadelerim yakın mı ola?

1. Dıgneyin ağalar mâni söyleyim
 Erenler hatıra bir şey gelmesin³³¹
 Koğcular dıgneyip gıybet edenler
 Boşa abdest alıp namaz kılmasın

2. Ben bilirim benden hicâp ederler
 Doğru yolu koyup âgri giderler
 Malı olmayana "Deli bu!" derler
 İsterim bildiğin âlem bilmesin

3. Gög yüzünde yıldız olsa ay olsa
 Ararlar, bulurlar aslı soy olsa³³²
 Sayarlar hâtırın malı çoğ olsa
 İsterse kıl kadar akli olmasın

4. **Âşık Hall'im** der ki belim büküldü³³³
 Gözümün gevheri yere döküldü
 Kudurettten bize üç ev yapıldı
 İkisi dolup biri boş kalmasın

138

KUL MAHMUT

Avşar'dır. Hangi aileden olduğu, ne zaman nerede doğup büyüdüğü malûm değildir.

Kul Mahmut'un hâlen Avşarlar arasında söylenmekte olan bir türküsü vardır. Bu türkünün de en az 70-80 yıl evvele aidiyetini söyleyenler bulunmakla beraber daha çok eski olduğunu iddiâ edenler de vardır. Ezcümle Anber Ağa: "Gençliğimde bu türküyü bilen, yaşları yüzü bulan adamlarla konuştum. Kul Mahmut'un kim olduğu sorulduğu zaman onlar tanımadıklarını söylerlerdi. Kul Mahmut, herhalde daha evvel yaşamıştır." diyor. 18'inci asırda yetişmiş ve o asrın sonlarında ber-hayat bulunmuş olması ihtimâlini ileri sürüyor. Anber Ağa'nın hafızası çok kuvvetlidir. Avşar âşıklarının husûsiyetlerini öğrenmek husûsundaki merâkı kendisini yakından tanıyanlarca malûmdur. Binaenaleyh Kul Mahmut'un 18'inci asırda doğmuş ve yaşamış olması hakkındaki iddiâyı kabul etmek doğru olur.

Kul Mahmut'un ilinden, ocağından ayrı düşmek acısı ile yanık yüreğinden kopan hazin nağmeleri sol sahifeye aksettirilmiştir:

³³⁰ ker: kâr

³³¹ erenler: malûmatlı ve mârifetli kimseler demektir.

³³² soy: asil demektir.

³³³ Âşık Hall'im: Âşık Halil'im

139

1. Gene coştı deñil göñül
Seni kimler áğler şimdi
Sarı sünbül, mor menevşe
Geydi bizim dağlar şimdi

2. Dolu dolu bâğde içtim³³⁴
Niçin gurbet ile düştüm?
Gurbet ilde çok áğleştım
Nazlım yolum dâğner şimdi³³⁵

3. Kış gününe güller bitmez
Dallarında bülbül ötmez
Cân arzular, elim yetmez
Göñül sila ister şimdi³³⁶

4. Güz gününe at bağlanmaz³³⁷
Yaz gününe av avlanmaz³³⁸
İl kızı evde áğlenmez
Harap oldu bağlar şimdi

5. **Kul Mahmut**'um cana yetti
Gurbet ilde işim bitti
Ölenler(i) beni unuttu
Sağlar yolum bekler şimdi

Bu türkü **Karaca Oğlan**'ın [Ergun:1927] ilk tab'ının 65'inci sahifesindeki türküyeye nazire sayılır.

140

ÂŞIK MURTAZA³³⁹

/.../ asır Avşar şairlerindendir. Pınarbaşı'nın Avşar Potuklu köyünde torunları vardır.

(141)

FAKÎR

Fakîr, Şarkışla'nın 'Akkışla' köyünden Türkmen'dir. Bir kıza vurgunmuş. 70-80 yıl önce ber-hayatmış. O zamanlarda söylenilmiş:

1. Yekin durnam, yekin 'Antep elinden'³⁴⁰
Eşlerin de âh çekiyor zârından
'Kapıçam'ı, 'Bozağaç'ı belinden³⁴¹
Sen de düşüp böyle kalma yalnız

2. Sen göğâl durnasıñ bunu böyle etme
Eşin, dostuñ ateşe atma
Pazarcık suyunda sen mekân tutma
Temmuz çöker yaman olur hâliniz³⁴²

³³⁴ bağde: bâde

³³⁵ dâğner: bekler demektir.

³³⁶ sila: sıla

³³⁷ gününe: gününde

³³⁸ gününe: gününde

³³⁹ Bu malûmat o köylü Ali Oğlu Osman Kara Yörük'ten alınmıştır.

³⁴⁰ Antep: Ayıntap

³⁴¹ belinden: başından [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

³⁴² Temmuz çöker yamân olur hâliniz: Boynu buruk hiç söylemez diliniz [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

3. Ben bir g  g durnanın üstüne vardım
G  r  n  cek ne yaman hayran kaldım
Mek  n  n nerede bir suâl sordum
Boynu buruk hiç söylemez dili  niz

4. Geç Kömür üzerinden,    ri gider yolunuz³⁴³
'Yalak'tan, 'Sarız'dan doğru yolunuz
Akkışla'da Hacılar'a   n  n  z
Arzuhali uğrun versin eli  niz³⁴⁴

5. Der **Fakîr**'im işte bu d  nya  n böyle
  u yalan dünyayı sen fikir eyle
Yayla  nız burada g  zelleri  niz nere?³⁴⁵
Soldu m'ola başınızda alı  nız

142

   IK OSMAN

Av  sar'dır. Karaca Oğlan'ın muasırı olarak tanınmıştır.³⁴⁶ Anber Ağa, bu türküyü 20 yaşında iken 80 yaşındaki Kara   brahim adlı bir Av  sar    ıktan dinlemiştir. Kara   brahim çok güzel saz   alarmı  . Pek çok t  rk   bilirmı  . Anber Ağa da bildiği türkülerin çoğunu Kara   brahim'den öğrenmiştir. Yalnız Kara   brahim'in pek çok türküsünü öğrenememiştir.

143

Söbeçimenli Halil Kâhya'nın söylediğine göre yazılmıştır:

1. Aşşağıdan garbi yeli esiyor
Gâvur Dağı'nı   da ba   dumanlı
Gönül a  k atına binmiş coşuyor
Hey ağalar c  n  nlu  un zaman mı

2. Aşşağıdan sehil evi geliyor
Kötüler de ko   yiğide gülüyor
Kit  bı   dediği günler geliyor
Yohsa devir döndü   hir zaman mı

3. Aşşağıdan sehil evi gelince³⁴⁷
Sarıp da g  l benizim solunca³⁴⁸
Malım aralıkta talan olunca
Hayıf Osmanlılar size aman mı³⁴⁹

4. Köpük dutmaz Akdeniz'in kenarı
Burda olur ko   yi  idi   hüneri
Altı Arap atlı, yanı k  leli
  im(di)den son  ra Osmanlı'ya aman mı

5. **Osman**'ım da der ki kendi hâlinde
At dördünde, yiğit on beş yaşında
Alışkan   akma  ınan dağlar başında
Azrâil'den kayrısına aman mı³⁵⁰

6. Der **Mehmet**'im kendi hâlinde
Kusur komazdı ya kendi içinde
Alışkan   akma  ınan dağlar başında
Azrâil'den kayrısına aman mı³⁵¹

³⁴³ Vezin bozuk (hız.) //    ri:   ri

³⁴⁴ uğrun: gizli

³⁴⁵ Vezin bozuk (hız.)

³⁴⁶ Dulkadiroğulları zamanında yaşamıştır. [Bu ifadenin üzeri   izilmı  tır.]

³⁴⁷ sehil evi: ablak sığın [  fadenin üzeri   izilmı  tır.]

³⁴⁸ benizim: irengim

³⁴⁹ hayıf: hayın

³⁵⁰ kayrısına: gayrısına

³⁵¹ kayrı: başka, gayrı demektir.

Halil Kâhya, bu türkünün Dadal Oğlu Musa'nın biraderi veye babası Âşık Mehmet'e ait olduğu iddiâsındadır. Anber Ağa ise, Âşık Osman'ın olduğunu ısrarla söylüyor. 25.5.1941.

Dikkât! **Anadolu İsyânları** sahife 48-49.

145

[MURTAZA]

Murtaza, Pınarbaşı'nın Büyük Karamanlı Köyünde Dallı Oğulları'ndan Mehmet'in oğludur. 1281 tevellütlüdür. Ümmîdir. 25 Kânun-ı Evvel 1332'de köyünde vefat etmiştir. Orta boylu sarışın, etine dolgun, kır sakallı, hoş sohbet, meclis-ârâ bir adammış. Yalnız aşağıdaki türküsü öğrenilebilmiştir.

1.Ağca Deniz'in kenarında yûğsek tutarsın³⁵²
Ben bilirim sen silaya katarsın
Göle konmuş, garip garip ötersin
Derin mi, yuka mı gölünüz ankıt³⁵³

2.Beni gördün cigaliği düzersin
Çıtırından bile hile sezersin
Ne deyi böyle yalnız gezersin
Eşinden m(i)'ayrıldın boz kulağ ankıt

3.Ankıt yumurtada yavru bellersin
Sesi kanarya zilifiği yaslarsın
Göle konmuş kanadını ıslarsın
Derin mi, yuka mı gölünüz ankıt

4.Yûrâğil Çölünden emendiğin geldiğin³⁵⁴
Yürüdün, yollara, bellere kondun
Bahara ne kaldı deyi sual sordun
Dillerin bir kelâm söylesin ankıt

5.Der **Murtaza**'m gelir geçersin
Her gölden bir su içersin
Vakit gelir yüksek uçarsın
Daha yolların kar yatıyor ankıt

Murtaza, Avşar'dır. 'Hallı Uşağı'ndandır. Tahminen yüz sene kadar önce yaşamıştır. **Karaca Oğlan**'ın [Ergun:1927] 37'inci sahifesinde biraz buna benzeyen bir 'ördek' türküsü vardır.

146

ÂŞIK SÜLEYMAN

Buna ait türkü 148'inci sahifededir.³⁵⁵

³⁵² Vezin bozuk (hızlı.)

³⁵³ ankıt: bir nevi yabani ördektir. Başı yeşil, kanatları siyah, akşam saatlerinde rengi kırmızıya meyyâl sarıdır. Daima çift yaşar, çift uçar. Çift gezer. Avcılar bunlara eşsiz bırakmamak için tüfenk atmazlar.

³⁵⁴ Yûrâğil: Çukurova

147

ÂŞIK SÜLEYMAN

Âşık Süleyman, Avşar'dır. Dadal Oğlu Musa zamanında yaşamıştır. Tahminen 1230 tevellütlüdür.³⁵⁶ Avşar, 1268 sene-i rûmiyyesinde Bozok'tan dönüp Pınarbaşı semtinde yerleştikten sonra kendisinin yerleştiği 'Karamanlı' köyünde 1270-1275 tarihlerinde ölmüştür.

Âşık Süleyman'dan:

1.Yürü bire Çiçek Dağı
Bizden aşar yolun senin
Yazın, güzün belli değil
Lâle, sümbül belin senin

2.Lâle, sümbül, [bir] hoş kokar
Yüksâğıne duman çöker
Garbi dâğır, karın söker
Coşkun akar selin senin

3.Âşıklar öğdügün öger
Lâle, sümbül boynun âğır
Yazın yazın kar mı yağar
Güzün yağar toluğ senin

4.**Süleyman**'ım söyler nâ-çâr
Vaktin gelir ilin göçer
Güzelin suyundan içer
Ayık gezmez kulun senin

148

[ÂŞIK SÜLEYMAN]

Eski Âşık Süleyman'dan:

1.Gene kırcılandı dağların başı³⁵⁷
Yitirdim ördeği, gölden ayrıldım
Âlem sele gitti çeşmim yaşımdan
Bir durna bakışlı yârdan ayrıldım

2.Bir zaman uyusam yârın dizine
Uyandıkça baksam ala gözüne
Şeker şerbet katmış datlı sözüne
Balınan yoğrulmuş dilden ayrıldım

3./.../
/.../
/.../
Güzeli çok ben bir ilden ayrıldım

4.**Süleyman**'ım sazı eline aldı³⁵⁸
İlbeğ Oğlu aklımda talan saldı
Şol gurbet illerde nazlı yâr kaldı
Görpe köşşek gözlü yârdan ayrıldım³⁵⁹

149

Osmaniye'nin Alhanlı köyünden ve Tecirli aşiretinden Sarı Hasan Oğlu Hacı Kara Kâhya için tahminen 1900'da kızı tarafından söylenilmiş ağıt:

³⁵⁵ Avşar şairlerindendir. İlbeğ Oğlu zamanında yaşamıştır. [Bu ifâdenin üzeri çizilmiştir.]

³⁵⁶ İrtihali yüz sene vardır. [Bu ifadenin üzeri çizilmiştir.]

³⁵⁷ kırcı: ebem bulguru

³⁵⁸ Süleyman'ım: Sefil Süleyman'ım

³⁵⁹ görpe köşşek: yeni doğan deve yavrusu.

1.Kalk sunam Gâvur Dağı'na
Karış Tecirli cığına³⁶⁰
Kaymakamlar beha biçmiş
Kır atın beñzer 'sığına'

3.Beytullâh'ın kara donu
Göynür içindeki cânı
Düşelik almaya geldim
Hani babam evi, hani

5.Sabahınan ilin göçer
Körpeleri geri kaçır
'Kozan' yolu da sarı diyorlar
Teyzem oğlu Tülü uçır

7.Beytullâh'ın kar'örtüsü
Zavraklı Tülü'nün sesi³⁶⁵
Zabtiyeler almış anam
Ağ terlik, gülgülü fesi

150

Atatürk için ağıt³⁶⁶

1.Selânik'te babam yurdum
İçerimde benim derdim
Şu sevgili vatan için
Sıdk u candan emek verdim

3.Sakarya'yı cephe tuttum
Şu Yunan'a hücum ettim
Eski kaput, kuru na'lın
Topların altında yattım

5.Sarıkişla'ya bakarım
Öze dönderin yönümü
Bu yıl başa şen geliyor
On beşinci yıl dönümü

2.Gögde yıldız pakla, pakla³⁶¹
Kır atınan dönmüş takla
Eşim cehil, ben yâğnikim³⁶²
Sakla Kadir Mevlâ'm, sakla!

4.Sabahınan erden biner
Varır Köseler'e iner
İstedığı Havva kızın
Başında çıra mı yanar³⁶³

6.Bir ok attım 'Ağcasaz'a
Vardı dâğdi m'ola size
Aşşağıya gider, gelir
Mâger vurgunumuş kıza³⁶⁴

2.Yunan'ın eski inadı
Zârını bende sınıadı³⁶⁷
'Uşak'ta hücum kaktım
Yıkıldım dizim kanadı

4.Neçe emekler sarf ettim
Antalya'nın ovasına
Alt'ayda görmedim³⁶⁸
Hataylar'ın davasına

³⁶⁰ cığ: toplu ve süratli hareket eden kâfile.

³⁶¹ göğ: gök

³⁶² cehil: câhil, genç // yâğnik: fakir

³⁶³ çıra: ateş, ılık

³⁶⁴ mâger: meğer

³⁶⁵ zavraklı: tesirli, şiddetli

³⁶⁶ Pınarbaşı'nın Toklar nahiyesi kadınlarından biri tarafından söylenilmiştir. Anber Ağa'dan dinledim.

³⁶⁷ zârını: haddini

³⁶⁸ alt'ayda: altı ayda

151

Meşrutiyet'in ilânı çevrelerinde:

Çukurova'da 'Tek Daşak' lakabıyla maruf bir adamın Kiraz adlı güzel kızına çok tâlipler çıkmış; Tek Daşak bunların hiç birine Kiraz'ı vermemiş. Halbûki Kiraz tâliplerden birini severmiş. Babasının, onunla evlenmesine muvâfakat etmemesinden dolayı babasını, balta ile uyurken kafasına vurup öldürmüş. Bu hâdiseyi öğrenen Avşar kadınlarından biri şu ağıtı söylemiştir:

1.Karalı yağlık alıyom
Ben annıma bağlamaya
Kız babayı öldürür mü
Arlanıyom ağlamaya

2.Çukurova'nın yılanı
Ahar dolanı dolanı
Ağ çarşafıta yerin yazdım³⁶⁹
Yatsın beleni beleni

3.Kara yağlık tahıcıyın
Ben efeyi geyiciyim
Kınamañ konşular beni
Ben odayı yahıcıyın

4.Şurda bir kaçag tuttular³⁷⁰
Yeñi zindana attılar
Suçum yoh Ehmet Efendi'm³⁷¹
Muska çalgını ettiler³⁷²

5.Dağlarda yayılır geyik
Al'Ağam'ın gözü büyük
Teneşire çıkartmışlar
Kiraz'ım ellemeñ deyik

152

Matbaa Müdürü Mahmut Bey'in rivayetine göre:

Kayseri'nin Kalpaklı Oğlu -şimdiki Hunat- mahallesinde Harputlu Oğulları'ndan ve Nakşî şeyhlerinden olup 1296 senesinde vefat eden Hacı Ömer Efendi'nin vefatından birkaç sene evvel Ömer Bey Hicaz'da bulunduğu bir sırada Kayseri'de 'Deli Derviş' diye meşhûr zat Hacı Ömer Efendi'nin evine gelerek, refikasına: "Hoca Efendi helva istiyor." demiş. Hocanın hanımı da Derviş'in canı helva istediğinden böyle söylediğini zannederek kendisini memnun etmek maksadıyla helva yapmış ve bir sahan içine koyup vermiş.

³⁶⁹ yer: yatak

³⁷⁰ kaçag: kâtil kız

³⁷¹ Ehmet Efendi: köy imâmı

³⁷² muska çalgını: büyülenmiş demektir.

Aradan birkaç gün geçtikten sonra hanım, dervişten sahanı istetmiş. Derviş de: "Gelir, gelir." diye mukâbelede bulunmuş. Hanım, Derviş'in sahanı satıp, parasını başka husûsâtına sarf etmesi ihtimâlini düşünerek sahanı aramaktan vaz geçmiş. Lâkin iki ay sonra zevcesinin Hicaz'dan avdetinde sahanın zevcesine ait çantadan çıktığını görünce: "Bu sahanı Deli Derviş alıp götürdü idi. Sana nasıl ulaştı?" diye sormaktan kendisini alamamış. Lâkin buna karşı aldığı cevâp: "Sus, sus. Sen ona karışma!" olmuştur.

Şeyh Hacı Ömer Efendi'nin halifelerinden ve Kürtler Mahallesi'nden Hacı Abdurrahman Ağazâdeler'den biri gençliğinde bir şahsa kızmış. Mahmut Ağa'sı için evinde hiç kimse bulunmadığı sırada 'fahriye' okumaya başlamış. Hacı Bekir Efendi 'fahriye'sine devam ederken evin kapısının şiddetle çaldığını duymuş. Okumaktan vaz geçmek istememiş. Ama kapının tekrar-be-tekrar pek fazla çalınmasına karşı bizzarûre kalkmış. Kapıya doğru yönelmiş. O sırada Deli Derviş kapıdan ayrılmak, evin önünden geçen sokağın ilerisine doğru giderken görmüş. Derviş'in bu muzırlığından canı sıkılmış olmakla beraber odasına dönüp yine fahriyesine başlamış.

153

Biraz sonra kapının daha şiddetle çalındığını duymuş. Yine kalkmış, kapıya doğru yönelmiş. Derviş bu defa kapıdan ayrılmış, aynı sokaktan ilerlemekte görmüş. Fakat Derviş başını arkasına çevirerek ve kendisine: "Okursun, e...Okursun, e..." deyip savuşup gitmiş. Bekir Efendi de Derviş'in hâle vâkıf olduğunu ve kendisini men' maksadıyla geldiğini anlayarak fahriyeden vaz geçmiş.

156

ALİ CELÂLETTİN EFENDİ

Ali Celâlettin Efendi, Evrekli'dir. Mısırlızâde şöhretiyle tanınmıştır. Mısırlızâde denmesine sebepse, babası Hacı İbrahim Ağa'nın senede bir iki defa otuz katırla mısır ticareti yaptığından kinayedir. Esâs şecerde Emir Oğulları diye muharrerdir. Mumâileyh İbrâhim Ağa Mahallesi'ndendir. Gençliğinde Develi'de biraz medrese tahsili görmüştür. Bir aralık İstanbul'da bulunan Develili Oğlu Kâsım Paşa'nın yanına

gitmiştir. Orada 'Seyrânî' ile beraber bir yıl su yolculuğu vazifesi yapmış;³⁷³ daha sonra Develili Oğlu Kâsım Paşa 'Zor'a mutasarrıf olarak gideceği sırada kendisinin husûsî kitâbet vazifesi ile Paşa ile beraber gitmiştir.

Daha sonra sıra ile 'Seb'a', 'Sincar' ve 'Reisü'l-Ayn' nahiyelerinde naiplikte bulunmuş ve nihayet 'Rakka' kadılığına terfî olmuştur.

Ali Celâlettin Efendi, bir aralık zevcesinin rahatsızlığına binâen Develi'ye dönmüştür. Develi'de dört sene mustantıklık ve şer'îye baş kâtipliği gibi vazîfelerde bulunup yine kadı olmuştur. Bu defa kadılığı Konya'nın 'Hadim' kazasındadır. Önce kadılıklar iki sene müddetle olduğundan müddeti hitamında Develi'ye gelmiş ve eskisi gibi mustantık olmuştur.

Bir müddet sonra da Erbaa kazası kadısı tayin olmuştur. Erbaa'da müddetini ikmâl edince tekrar Develi'ye gelerek iki sene mustantıklıktan sonra 'Gevaş' kazasına kadı olmuştur. Burada kadı iken Gevaş kaymakamının kâtilini bulmasına mükâfâten bir derece terfî görerek Bursa rüûssına nâil olmuş; memûriyeti de bir sene uzatılmıştır.

157

Oradan Ankara'nın Bâlâ kazasına nakl olunmuş; oğlunun vefatı hasebiyle bir müddet sonra Develi'ye dönmüştür.

Bu defa da Develi'de iki sene mustantıklık yaparak 1905'de İşkodra'nın (...) ³⁷⁴ kazasına kadı tayin olmuştur.

Üç bucuk sene sonra Beyrut vilâyetinin Taberiye kazası kadısı olmuş; oradan da 1908 şubatında 606 kuruş maaşla tekâüd edilerek memleketine dönmüştür. Vefatı 1911'de Develi'de oluyor.

³⁷³ Dipnot düşülmüş, fakat açıklama yapılmamıştır. (hzl.)

³⁷⁴ الشمعزاريمة

Merhumun şahsına mahsûs bazı garâbetleri ve husûsiyetleri mevcûttur. Ezcümle Develi havalisinde biniciliği meşhurdur. Misâfirperver, nargileye düşkün hatta yolda arabada giderken içecek kadar münhenik ve sırf nargile hizmeti başarmak için yanında bir adam bulundurduğu söylenilmektedir.

Zekâ ve hafıza bakımından ayaklı kütüphane denecek derecede kuvvetli olduğu rivâyet olmaktadır. Tarîkâtı Nakşî'dir. Halûk ve mütevazı bir zatmış. Aynı zamanda ibâdeti sever; misâfirsiz sofraya oturduğu zaman muazzep olurmuş.

Oğullarından biri halen elli beş yaşlarında kadar olup yirmi yıldan beri cenûbî Amerika'da 'Bounes Aries'dedir. Yakında döneceği söylenmektedir. Torunları Develi'dedir.

Ali Celâlettin Efendi'nin Divan'ı torunları nezdindedir. Bunlardan biri nüfus memurluğundan mütekait olup Mehmet Mısırlı adıyla tanınmıştır. Diğer ikisi de Amerika'daki oğlunun çocukları olup biri Develi orta mektebi yarıdirektörü İbrahim Öztürk'tür. Diğer öğretmen Sakıp Öztürk'tür.

Ali Celâlettin Efendi'nin şiirlerine gelince: Ele geçen Divan'ın metrûkât-ı kalemiyesinin onda biri değildir. Ancak büyük bir kısmı ziyâa uğramıştır. Zâyi olanların bir kısmı bilhassa hiciv vâdisinde olup saray ve saltanatı tazyîfen yazıldığı için saklanamamıştır.

160

Ağıt³⁷⁵

1.Anşa'm gibi bir biçimde
Var mı 'Kaman'ın içinde³⁷⁶
Havlıda koyun sağıyor
Altın parlıyor saçında

2.Sabahlayın bir kuş öttü
Sesini sesime kattı
Ellehalem irden göçtü
'Mihli'de bir tütün tüttü³⁷⁷

³⁷⁵ Bu ağıt, Melekviran köyünde Abdi Oğullarından Hasan kızı olan 'Kaman' köyünden Süleyman Oğlu Halil'e kocaya verilmişken dördüncü defa hamli esnasında ölen ve muhitinde müstesnâ güzelliği ile anılan Ayişe'nin 1318 senesinde genç yaşında ölümü üzerine anası /.../ tarafından yazılmıştır. Bana da Anşa'nın öldüğü diye ağıt söylendiği zaman tesâdüfen aynı köyde bulunup Avşar beylerinden Hacı Bey tarafından yazdırılmıştır. Pınarbaşı, 10.11.1938.

³⁷⁶ Kaman: Pınarbaşı'nın Toklar nahiyesinde bir köyün adı.

³⁷⁷ mihli: tütün tablası

3.Sırtında da Harpıt topu³⁷⁸
 Oğlu bir de, kızı iki
 Anşa'm sofı döktürücü
 İmeç azer kapı kapı³⁷⁹

4.'Duran' geldi 'mafa'yınan'³⁸⁰
 Anşa'm kendi safayınan
 Ben de bir gelin yitirdim
 Keyham altın efeyinen³⁸¹

5.Duran gitti iz üstüne
 Yine bastım köz üstüne
 Anşam'dan bir selâm geldi
 Başımınan yüz üstüne³⁸²

161

Ağıt³⁸³

1.Kapıya dikerler bayrak
 Tüfenk öter seyrek seyrek
 Geben'e okuntu savdım³⁸⁴
 Armahanım kanlı göynek³⁸⁵

2.Kannı göynek, kannı göynek
 Yumaz seni kurudurum
 Ali Bey'im gelenecek
 Boğçalarda çürüdürüm

3.Nenni 'Boyraz' oğlum, nenni
 'Dede' yatar ala kanlı
 Ağ 'Boyraz'ım şöyle böyle
 'Dede' oğlum delikanlı

4.Eşkilerin de deresi³⁸⁶
 Hayli çekiyor arası
 Habar saldım da gelmemiş
 Nişanlısı kör olası

5.Evimizin uğru ekin³⁸⁷
 Yekin 'Dede' oğlum yekin
 Ağlamaya arlanıyom
 Düşmanların evi yakın

162

Kozan'ın 'Tılan' köyünde Ramazan Oğulları'ndan Tek Taşak Ali Ağa namıyla maruf bir şahsı, kendisinin vermek istediği adamı beğenmeyen ve ısrarı üzerine münfâil olan kızı 'Kiraz' Hanım tarafından kama ile öldürülür. Kiraz, oradan kaçarak Pınarbaşı'nın Avşar beylerine ilticâ ediyor. Bunlar tarafından da hükümete teslim edilerek on beş sene

³⁷⁸ Sırtında da Harpıt topu: Sırtında Harpıt kumaşı

³⁷⁹ imeç: imeci

³⁸⁰ mafa: mahfe, sedye // Duran: Anşa'nın erkek kardeşidir. Kayseri'de hastalanarak köye sedye ile getirilmiş; bu hastalıktan da kurtulmuştu.

³⁸¹ efe: kadınların fes üstüne yedi yazma sararak üzerine de iki üç değirmi tülbent örttükleri ve böylece başlarına geçirdikleri kavuğun adıdır. // kıyham: Avşar kadınlarının sûret-i mahsûsâda altından hilâl şeklinde yaptırarak 'küpşe'nin (küpşe: كويشه) altına taktıkları halbattandır (halbât: حلبات).

³⁸² Hasta kızın kendisini istediği haberi.

³⁸³ Avşar aşiretinden /.../ köyünde yaşayan /.../ oğullarından /.../'ın iki oğlu varmış Birinin adı 'Dede', diğerrinin 'Boyraz'mış. Büyük olan 'Dede'yi evlendirmek teşebbüsünde bulunup nişanlamışlar. Düğünü yapılırken 'Dede'yi düşmanları vurmuş. Bu ağıt bu hâdisce üzerine anası tarafından söylenilmiştir.

³⁸⁴ Geben: Bir köy adı. // okuntu: okuyucu, davetçi

³⁸⁵ armahan: armağan

³⁸⁶ Eskici: Köyün adı.

³⁸⁷ uğru: öni

hapse mahkûm oluyor. Ali Ağa'nın diğer kızı Nazife tarafından da babasının cenazesi üstüne bu ağıt söyleniyor. 'Döndü' Ali Ağa'nın üçüncü kızıdır.

Ağıt

1.Şu görünen bizim dağlar
Arkamda Nazife'm ağlar
İşte düştüm koluza
Kurtarsana büyük bağler³⁸⁸

2.Şaştım Kadir Mevlâ'm şaştım
Hógük ardına savıştım
Evlat babayı vurur mu
Yeñi ben belâya düştüm

3.Çukurova'nın suyları
Akar bulanı bulanı
Şimdi bacım 'Döndü' olsa³⁸⁹
Ağlar dolanı dolanı

4.Kır atıynan kovar geyik
Ağamın gözleri büyük³⁹⁰
Teneşire çıkardınca
'Kiraz'ı ellemeñ deyik³⁹¹

5.Siñiler sehil siñeği³⁹²
Mağdur kaldı ağ konağı
Geri malı şurda kalsın
Mağrışır camız ineği³⁹³

6.Zubun geyer hamayınan³⁹⁴
Tüfenk takar kamayınan
Balık gölüne konardık
Bacım Hanım 'Döne'yinen

163

Yaslıpınar köyünde Kâsım adlı bir Çerkez ölmüş ailesi, efrâdı ağıtçı bir Avşar kadını getirerek ağıt yakmasını istemişler. O da şunları söylemiştir:

1.Ne deyim de ağlayım
Ölü bizim olmayınca
Birer birer tükenir mi
Kırkar kırkar ölmeyince

2.Ağaçtan atına binmiş
Yönünü evine dönmüş
Kundup suyu erişmemiş³⁹⁵
Ölmüş, Kâsım Ağa'm ölmüş

3.Hastalıktan sızılıyor
Eve kağıt yazılıyor
Yürâğinde sızısı var
Kundup suyun arzuluyor

³⁸⁸ bağler: beğler

³⁸⁹ Döndü: Başka bir yere gelin gitmişti. Babasının ölümünde orada bulunamamıştı.

³⁹⁰ Büyük gözlü babasının kanlısı kız ile geyik avına çıktığına işaret.

³⁹¹ Ali Ağa, yaralanınca derhal ölmemiş kızının kendisini o hâle getirmesinden dolayı takip edilmemesini vasiyet etmiş.

³⁹² siñiler: yani vızıldar.

³⁹³ mağrışır: yani bağrışır.

³⁹⁴ zubun: etek entâri. Hama ipinden kumaşından.

³⁹⁵ kundup suyu: ayrıncı haftalarca bekletilerek fazla ekşitilmesi ile husûle gelen bir nevi içki. Çerkezler bunu çok kullanırlarmış.

[SÜMMÂNÎ]

1.Çıktı bir cenaze şerefli şanlı
Kırılmış damarı çadırı kanlı
Muradı gözünde taze nişanlı
Meyyit olmuş ol kurbana yetiştim

3.Arş u yere geldi tozunan duman
Ağlaşır sızlaşır sabi ve sübyan
Saçılın hâfızlar okusun Kur'ân
Hakk'a giden ol kervana yetiştim

5.Deminde iken sazı aldım elime
Tezene değmeden daha teline
/.../
Bir ses geldi bir figana yetiştim

7.Saf geldi ulaştı meclis katına
Duyup işitenler kaldı hanına
Payı uçtu millet kaldı eline
Ne (...) ³⁹⁶ yetiştim

2.Kimler beyân etti bu i'tikâfı
Çıktı bir bekâr kız elinde defî
Onlar da muhabbet tutarlar safî
Hakk'a giden ol kurbana yetiştim

4.Kimler beyân etti bu ihtirâzı
Dediler **Sümmânî** kalk indir sazı
/.../
Dem çekelim bir zamana yetiştim

6.Tekellüm demeye dilim dolaştı
Ayağın eline alan ulaştı
Bize bu musibet nerden bulaştı
Afv et Allâh ne yamandır hâlimiz

8.Çıktı bir cenaze kime danışak
Can evinde damarları yumuşak
Can kafesten gitmiş göğsünde uşak
Hakk'a giden ol kurbana yetiştim

(164)

YUNUS

15'inci asırda yaşayan Avşar âşıklarındadır. Âşık Bekir Ali'nin arkadaşısıdır. Hüviyeti hakkında daha fazla malûmat edinmek mümkün olamamıştır.

1.Aşşadan kaladır 'Hasan Kalası' ³⁹⁷
Alt başından zinet oldu ün oldu ³⁹⁸
Yüreğinden atan döner, döğüşür
Arap atın, koç yiğidin gün' oldu ³⁹⁹

3.Öğleninen ikindinin arası
Aldı beni şu düşmanın peresi ⁴⁰¹
'Kamalak'ın 'karardıç'ın arası ⁴⁰²
İşılaşır al gülgülü kan oldu ⁴⁰³

2.Akşamdan gördüğüm şol kara düşler
Yerine mi gelir kesilen başlar
Gemleyin atımız küçük kardaşlar
Kible tarafından bize gel oldu ⁴⁰⁰

4.Der **Yunus**'um : Babam geldi, döküldü ⁴⁰⁴
Neçe koç yiğidin beli büküldü
Üç yüz atlıyan davaya tıkıldı
Yüzü geldi, iki yüzü yoğ oldu

³⁹⁶ طوروبسر الاقانه

³⁹⁷ Hasan Kalası: Islahiye tarafında. 'Ceyhan kazasının 'Tum' köyü üzerinde küçük bir kale harabesidir.' [Tırnak içerisinde bulunan ifadenin üzeri çizilmiştir.]

³⁹⁸ zinet: düğün // zinet: şenlik, düğün

³⁹⁹ Gün oldu: günü oldu // Bu dörtlüğün altında, '249'uncu sahifeye dikkât!' şeklinde bir ifade bulunmaktadır. (hzl.)

⁴⁰⁰ Kible tarafından bize gel oldu: Bize hünkâr tarafından gel oldu ['Bize hünkâr' ifadesinin üzeri çizilmiştir.] // Bu dörtlükten sonra 'Ne yaman oldu da Avşarlar, Kürdler/ Yürekten mi çıkar bu olan derdler/ Mezada döküldü boynu uzun atlar/ At vermemiz iskânlıktan zor oldu' şeklinde üzeri çizilmiş bir dörtlük bulunmaktadır. (hzl.)

⁴⁰¹ pere: para

⁴⁰² karardıç: kara ardıç. // kamalak: kara ardıcın çok benzeyen bir nevi ardıçtır, fakat kara ardıç.

⁴⁰³ gülgülü yahut güm gülüklü

Bu türkü Dulkadir Oğulları ile Mısır kölemenleri arasındaki çarpışmalara aittir. Ayrıca ‘Hasan Paşa’nın ölümü münâsebetiyle onun hakkında söylenilmiş bir türkü daha vardır. 249’uncu sahifede yazılıdır.

SEYİD

Seyid’in karısı “Âleme türkü söylüyoñ. Benim için de bir türkü söyle” demiş. Bir türkü söylemesini kocasından istemiş. O da: “Söyleyim.” demiş. Şunları söylemeğe başlamış:

Şu dağların başı karlı
Dâim gezersin kirli
Köşkerin kütüğü yerli
Ala gözlü bañlı eşim⁴⁰⁵

deyince, karısı kafasına vurup “Benim için söyleyeceğin bu muydu?” hitâbında bulunmuş. Seyid de: “Sen buna lâıyıksın. Lâyık olduğun gibi söyledim.” diyerek sükût etmiş.

1.Sabahtan uğradım ben bir güzele
Her ne dedim ise yoğunan gider
Yanına uydurmuş üç beş menendin
Sandım sadrazam tuğunan gider

2.Yel eser de ışılaşır sırmalar
Siyah zülfün mâh gözüñü dırmalar
Zamanında ‘tülek’ olmuş durnalar⁴⁰⁶
Dizilmiş katarı ‘çığ’ınan gider⁴⁰⁷

3.Murad derler ben murada ermedim
Binip aşk atına meydan almadım
Güzel derler böylesini görmedim
Top zülûf gerdanda bağınan gider

4.Diyor ki **Seyid**’im neyledim size
Çifte beñler hûb yaraşmış mâh yüze
Dedim dilber ben de yoldaşım size
Dedi bizim ile del’olan gider

Karaca Oğlan’ın [Ergun:1927] ilk tab’ının 777’inci sahifesinde aynen mevcûttur.

165

1.Gidip gidip geri dönüp bakınma
Naz götürmez kara bağrım ezgindir
Al yanağa cıgal teller sokunma⁴⁰⁸
Aşk elinden zere gönüm bezgindir⁴⁰⁹

2.Kaşların türâbı beñzer çöyene⁴¹⁰
Hiç misliñ gelmemiş yakın zamana
Gören gâvur niçin gelmez imana
Hurmalanmış ala gözler süzgündür⁴¹¹

⁴⁰⁴ Der Yunus’um : Babam geldi, döküldü: Seyid tor şahanın geldi, döküldü [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁴⁰⁵ bañlı: beñli

⁴⁰⁶ tülek: tecrübe-dîde, umûr-ı âşinâ demektir.

⁴⁰⁷ çığ: seri ve muntazam uçuş.

⁴⁰⁸ cıgal: horozun, ördeğin, turnanın kuyruğundaki parlak tüyler.

⁴⁰⁹ zere: zira

3. Ben seni bilirim zâtı güzelsin
Ceren gibi yâd avcıdan tezersin⁴¹²
Doğru söyle niçin melûl gezersin
Baş bir yanna zülûflerin bozgundur⁴¹³

4. Der **Seyid**'im şurda bir tülü maya
Cemâlin beñzettim gökteki aya
Utanyom hâlîm şudur demeğe
Cânım hasret cemâliñe yüz gündür.⁴¹⁴

Karaca Oğlan'ın da buna yakın türkûleri var. **Karaca Oğlan** [Ergun] 1927 sahife 17, 54, 124.

1. Dost ala gözünü sevdiğim dilber
Sallanıp karşımdan gelmeyeñeydi
Muhabbettir güzelliğın nişanı
Bakıp uğrun uğrun gülmeyeñeydi⁴¹⁵

2. Muhabbettir güzelliğın kinleri
Ben de sevdim seniñ gibi canları
Geyinip kuşanıp türlü donları
Geyinip karşımda durmayañaydı

3. Yüzüne bürünmüş al yeşil perde
Sen uğrattın beni oñulmaz derde
Ben kendi hâlîmde durduğum yerde
Getirip belgüzar vermeyeñeydi⁴¹⁶

4. **Seyid**'im der ki neydi kastın
Sallandın karşımda bağrımı kestin
Güzeli severler darılma dostum
Harcın ise güzel olmayañaydı

Karaca Oğlan'ın [Ergun:1927] ilk tab'ının 59'uncu sahifesinde benzerleri vardır.

166

1. Başı bölük bölük dumanlı dağlar
Gurbete düşenler of çeker, ağler⁴¹⁷
Altı arap atlı şol bizim bağler
Elleri mızraklı elin nic'oluk?⁴¹⁸

2. Yüğeğine çıkınca Sovan ovası
'Arslan Taş' da tor seyfiler yuvası
'Kuru Çay' da 'Tavutlu'nuñ deresi
Akar boz bulanık selin nic'oluk?

3. Kara çadırları yonma direkli
Sofraları çıkar ballı, börekli
Altı arap atlı, gümüş mızraklı
'Ağ Ev'ler tutardık hâlin nic'oluk?

4. Der **Seyid**'im biz de geldik nazınan
Yüğeğinden seyreyledik gözünen
Al yeşil geyerdik gelin kızınan
Ağar meclisinen elin nic'oluk?⁴¹⁹

Abdurrahman'dan:

1. Çıktım yüğeğine seyrân eyledim
Dostunan gezdiğim çöller perişan
Bir başıma olsam gam çekmez idim
Bir ben değil cümle iller perişan⁴²⁰

2. Başı bölük bölük dumanlı dağlar
Hastanın halinden ne bilir sağlar
Bozulmuş siyeci, virane bağlar⁴²¹
Bülbülün konduğu güller perişan

⁴¹⁰ çöyene: çöğene

⁴¹¹ hurmalanmış : hurmaya benzeyen iri güzel gözler

⁴¹² tezersin: yani kaçarsın.

⁴¹³ bir yanna: bir yana

⁴¹⁴ canım hasret: can hasrettir

⁴¹⁵ uğrun uğrun: gizli gizli

⁴¹⁶ belgüzar: bergüzar

⁴¹⁷ ağler: ağlar

⁴¹⁸ nic'oluk: yani nice oldu.

⁴¹⁹ ağar: ağır demektir. Yani kübrâ meclisi demektir.

⁴²⁰ iller: âlem [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

3.Ezel biz de bindik arap ata
Dürlü nimet çekilirdi sumata⁴²²
Terk ettim ilimi çıktım gurbete
Altı arap atlı bāğler perişan

4.**Abdurrahman** der ki olaydı sözüm⁴²³
Ayağıñ altına türabdır yüzüm
Kırılmış perdeler çalmıyor sazım
Sazlar düzen tutmaz teller perişan

167

Moskof

Nizâm /.../ : Aydos

1.İstanbul karıştı kurra seslendi
Moskof baş kaldırdı ladif istendi⁴²⁴
Ağ gelinler kara geydi yaslandı
Yüce dağlar yol görünür gözüme

2.Şol Kızılırmak'ı da gece geçince
Odunluk dağında bir su içince⁴²⁵
Gülene de kılavuzun seçince⁴²⁶
Bizim sila il görünür gözüme⁴²⁷

3.Göletten kalkınca Mandal'ın düzü⁴²⁸
Edirafı dağda uğru bir yazı⁴²⁹
Acep çıktı m'ola şu 'Taf'ın gözü⁴³⁰
'Kuru Çay'da sel görünür gözüme⁴³¹

Âşık Seyid, Moskof baş kaldırdığı ve bu yüzden asker istenildiği sırada Bozok⁴³² mıntıkasında bulunuyor. Çünkü ondan önce Avşar, Bozak'a sürülmüş. Kendisi o tarafta kalmıştı. Asker istenince gizlice Bozok mıntıkasından kaçarak 'Anavarza' Döğër Oğlu'nun yanına gidiyor.

[Bu şiirin] küçük vişne renkli defterin 100'üncü sahifesinde başkası tarafından yazılmışı var.

⁴²¹ siyec : ağıl. Etrafı çift veya parmaklık yahut duvarla çevrilmiş mahal. // siyeci: avlunun veya bahçenin kenarına çekilen duvar veya çift avlağı.

⁴²² sumat: meydan.

⁴²³ Âşık Abdurrahman'ın diğer türküleri hep kendi zevcesi için yazıldığı halde bu türkü başka mevzû hakkında yazılmıştır.

⁴²⁴ ladif: redif'in muharrefi.

⁴²⁵ Odunluk dağı: Bünyan civarında küçük bir dağ. Odunluk beli de derler. 'Gülek' boğazı civarındadır.

⁴²⁶ Gülene de kılavuzun seçince: Kılavuzun Gülene de seçince // Gülene: Bünyan'ın Elbaşı nahiyesi dâhilinde ve Bünyan-Pınarbaşı yolu üzerinde bir muhittir. Orada bu adı taşıyan bir de köy vardır.

⁴²⁷ sila: sila

⁴²⁸ Göletten kalkınca: Geç 'Koca Irmağı' da [İfadenin üzeri çizilmiştir.] // Mandal düzü: 'Taf' köyü ile Pazar Ören arasında düz bir mahallin adı. // Kocarık : Zamantı suyunun adı. [Kelime metinden bağımsız verilmiştir.]

⁴²⁹ edirafı: etrafı [İfadenin üzeri çizilmiştir.] // uğru bir yazı: uğru çöl bir yazı ['çöl'ün üzeri çizilmiştir.] // uğru: ön demektir.

⁴³⁰ çıktı m'ola: aktı m'ola

⁴³¹ 'Taf'ın kürü denilen bir Taf köyünün doğu cihette üst tarafının çok kar ve yağmur yağdığı yıllarda çıkan suyun çıktığı mahaldir. Bu suyun akdığı mahalın adı da 'Kuru Çay'dır.

⁴³² Yozgat'ın üzeri çizilmiştir. (hızl.)

168

[ÂŞIK HASAN]

1.Yüceden görünür Mağara çölü
/.../
/.../
/.../

2.Üç yoldaş içinde sensin bellisi
Kim şeneltti 'Halep' ile 'Kilis'i
Sağa derim, sana! Dinler ulusu
Ol Beyt-i Şerîfi bilin mi meşe

3.Aşağıdan gider ince yolu var
Saydım bin üç yüz elli bir dalı var
Bu dünyanın bin bir türlü hâli var
Siniğden bir haber verin mi meşe

4.Der **Âşık Hasan**'ım erenler gelsin
Dalın göğersin, yaprağın çürüsün
Senin bahşişini Behdizli versin
Verenlere dua eden mi meşe

Âşık Seyid, Beyrut'a giderken yol üzerinde gördüğü büyük bir meşe ağacı için söylemiş:

1.Hizmetçi verdiler çifte ardıcı
Başına yağdı mı boranlı kırıcı
Kabe'ye vardın da oldun mu hacı
Ol Beyt-i Şerîfi bilin mi meşe

2.Senede bir kennem yolum uğradı⁴³³
Yaprağını nasıl hayvan doğradı
Bilemiyom sinin kaç yüze vardı
Siniğden bir haber verin mi meşe

3.Altından savuşur ulu yolun var
Sayamadım kaç bindedir dalın var
[Bu] dünyânın bin bir türlü hâli var
Dünyanın hâliniğden bilin mi meşe

4.Önüğe almışsin koca 'Berid'i'⁴³⁴
Ya neyneyim eski gönül faradı
Hazret-i Nûh'tan evvel kim varıdı
Erenler benim pîrim bilin mi meşe⁴³⁵

5.Der **Seyid**'im burada dursun⁴³⁶
/.../
Bahşişini Behdizli versin⁴³⁷
Bahşişin verene bir duâ kılan mı meşe⁴³⁸

Halil Kâhya, meşe türküsünü Âşık Seyid'indir diyor.

1. 'Yahlisin'den 'Üç Çeşme'ye çıkınca⁴³⁹
Görünüyor 'Kurt Kulağı' bakınca
Top top olup rayihanı kokunca⁴⁴⁰
Koç dağında gül görünür gözüme⁴⁴¹

2.Yüceden bakınca Mağara çölü⁴⁴²
Dolanıp gidiyor Hacı'nın yolu⁴⁴³
Acep orada m'ola Avşar eli⁴⁴⁴
'Koca Kiraz' bel görünür gözüme⁴⁴⁵

⁴³³ bir kennem:bir kere

⁴³⁴ Berid: Beyrut

⁴³⁵ Vezin bozuk (hızl.)

⁴³⁶ Vezin bozuk (hızl.)

⁴³⁷ Vezin bozuk (hızl.)

⁴³⁸ Vezin bozuk (hızl.)

⁴³⁹ Kaman köyünün Toroslar'daki yaylalarının adları. // 'Yahlisin'den: 'Mihli' deresinden

⁴⁴⁰ rayihan: o dağlarda yetişen güzel kokulu çiçek.

⁴⁴¹ Koç dağı: Toroslardadır.

⁴⁴² yüceden: yüksekte // Mağara: Saimbeyli kazasının bir nahiyesinin adıdır.

3. 'Kiraz' ın başında yürüdüğüm zaman⁴⁴⁶
 'Tapan'dan 'Kırk Su'dan dolaşdım heman⁴⁴⁷?
 Bucak'ın kalesi pusunan duman⁴⁴⁸
 'Çukurova' çöl görünür gözüme

4. **Âşık Seyid**'imi de bir fırkat aldı⁴⁴⁹
 Nice koç yiğitler efkâra daldı
 Analar, bacılar ağladı kaldı
 Küçük Osman bil görünür gözüme⁴⁵⁰

169

Âşık Seyid, Pınarbaşı kazâsının 'Pazarviran'⁴⁵¹ nahiyesinin 'Sindel' köyünden 'Cingöz' Oğullarındandır. 1297 Moskof Harp'inde ber-hayatmış. Ondan sonra da hayli muammer olmuştur. Kendisi Avşarlar arasında 'Pemet' lakabıyla anılmış. Oldukça güzel türküleri vardır.

Seyid, 1300'den biraz evvel vefat etmiştir.

Bu malûmat ve destan Pınarbaşı ikinci okul öğretmeni Emin Eravşar Bey'den alınmıştır. 17.10.1938

Bu destan sonradan Avşar beylerinden Hacı Bey'den de dinlenerek fasîh olmuştur. 10.11.1938.

1. Bölücek bölücek görünen dağlar
 Gurbet elde kalan âh çeker ağlar
 Elleri kargılı şol bizim bágler
 Hani dağlar hani deliñ nic'oluk

2. Çadırları vardır yonma direkli
 Sofraları çıkar ballı börekli
 Nice dal boyunlu, gümüş yapraklı
 Altı yekin atlı deliñ nic'oluk

3. Kurt Kulağı yüksek olur havası
 Ay Görmez'de olur tor seyfiler yuvası⁴⁵²
 Sür Aslan Taş'tan [da] Sovan ovası
 Kokar burcu burcu gülün nic'oluk

4. Kabak Tepe Koç Dağının arası
 Sarptır kayaları geyik sırası
 Hatıplıynan Kuru Çay'ın arası
 Akar boz bulanuk seliñ nic'oluk

⁴⁴³ dolanıp: kozanıp [İfadenin üzeri çizilmiştir.] // Hacı: Saimbeyli kazasının eski adıdır. Avşarlar 'Has' diyorlar.

⁴⁴⁴ Aceb orada m'ola Avşar eli: Göksu'yun üzerine/üstüne inmiş Avşar eli [İfadenin üzeri çizilmiştir.] // Göksu: Toroslar'dan akan bir suyun adı olacak?

⁴⁴⁵ Koca Kiraz dediği yer, Toroslar'da 'Kiraz Beli' denilen yerdir. // 'Kiraz', 'Kiraz Beli'dir.

⁴⁴⁶ çıktığım: yürüdüğüm [İfadenin üzeri çizilmiştir.] // Vezin bozuk (hızl.)

⁴⁴⁷ Tapan: köy. // Kırk Su: Hacı civarında birçok menbâdan çıkan ve aktığı dereye mukarrerden geçilen bir suyun adı. Bir dereye çok geçilen bir su olduğu için bu ad verilmiştir.

⁴⁴⁸ Bucak: 'Kozan'ın bir köyüdür. Küçük bir de kalesi vardır.

⁴⁴⁹ Vezin bozuk (hızl.) // fırkat: halk arasında ağlamak manâsında kullanılan 'fırkat'.

⁴⁵⁰ Küçük Osman Ali Şikar oğludur. // Bil: yani (بیل).

⁴⁵¹ Toklar'ın üzeri çizilmiştir.

⁴⁵² Vezin bozuk (hızl.)

5. Der **Seyid**'im biz de geldik nazınan
Yücesinden seyir ettim gözünen
Al yeşil geyerdı gelin, kızınan
Ağ evler tutulan elin nic'oluk

Dadal Oğlu'ndan:

1. Baharın geldiğin neden bileyim
Gül açılmış, yaprakları solgundur
Gece gündüz âh ü feryâd ederim
Benim gönlüm bir yosmaya vurgundur

2. Kudretten karadır yarimin kaşı
İnciye benziyor ağzında dişi
Sallanı sallanı dostu geliş
Süzünerek gelir gözleri yorgundur

3. Yataydım nazlı yârın dizine
Doyup usanmadan şirin sözüne
Daramış zülfünü dökmüş yüzüne
Top zülûfler ablak yüze uygundur

4. **Dadal Oğlu**'m der ki aktan karadan
Aman bize yardım eyle Yaradan
Nasıl ayrılalım şöyle sunadan
Benim gönlüm bir güzele vurgundur.

170

ARSLAN OĞLU

A[r]slan Oğlu, Avşar aşiretindendir. 18'inci asırda doğmuştur. Avşar'ın Bozok'a sürüldüğü 1265 sene-i rûmiyyesinde ber-hayatmış. Tahminen 70 sene yaşamıştır.

Bu destanı o acı hâtırayı ihyâ etmektedir. Vefat tarihi malûm değildir. Ancak kendisi Avşar'ın Bozok'tan dönüşünde Pınarbaşı ile 'Pazarviran' arasındaki köylerden birine yerleşmişti. Orada 1270-1280 tarihleri arasında vefat etmiş olması muhtemeldir.

Destan

-Avşar'ın Bozok'a sürüldüğünde söylenmiştir-

1. Orumana kar yağar da inerdi⁴⁵³
'Anavarza' belli yurdu, konardı
Yeñe yekten biñ atlısı binerdi⁴⁵⁴
Eller ser-firâzı Avşar nic'oldu?

2. Nice yiğitler var cıdası yağlı⁴⁵⁵
Kara çadır tutarlar ağ derim evli⁴⁵⁶
İşkâna sürdüler analı, bāğlı;
Eli tor şahanlı bāğler nic'oldu?

⁴⁵³ inerdi: enerdi // orman: Adana mıntıkasında biraz soğuk olan, kar yağın mahallere verilen isimdir.

⁴⁵⁴ yeñeyekten: Yani birden bire.

⁴⁵⁵ cıda: değnek.

⁴⁵⁶ Derim ev: İnce ve oldukça ala sandıkçı tahtaların bir uçları yere gömülen ve diğer uçları karşısında aynı tarzda yere gömülmüş diğer tahtaların uçlarıyla birleştirilmek suretiyle vücûda getirilen ve toprak üstünde bir nevi ev teşkil ettiğinden üzeri keçe veya halıdan dokunmuş palas tabir edilmiş kilim ile örtülen bir nevi çadır. Derim evine benzer 'al açık' denilen bir nevi çadır daha vardır. Bunlar üç dört metre aralık iki direk dikildikten sonra bu direklerin başlarına ustun denilen bir ağaç uzatılıp üzerlerine

3. Görünüyor Anavarza kal'ası
Eksik olmaz aşiretiñ belâsı
Dilerim Mecid Paşa Hak'tan bulası
Şu sürgüne giden sağlar nic'oldu?

4. Yaylamaya 'Binboğa' ya çıkardı
Katarını tülü maya çekerti⁴⁵⁷
Şöhret için yaldız altın takardı⁴⁵⁸
Boynu uzun tor sunalar nic'oldu?

5. Çukur'un köprüsü Avşar'ın yurdu⁴⁵⁹
Hep sürgüne gitti arslanı kurdu
Aralıkta kalan 'Hacılar' gördü
Tılan'ın bekçisi, Kürtler nic'oldu?

6. Avşar'ın yurduna çadır dutulmaz
Padişah fermanı kimseye kalmaz
Top kara çadırdan evler görünmez
Kapısı daylaklı evler nic'oldu?

Avşar, Bozok'a 1262 senesinde iskân edilmek istenilmiş, bir güz mevsiminde Uzunyayla tarafından oraya sürülmüştür. Bozok'ta dört sene kaldıktan sonra kaçıp yine Uzunyayla yolunu tutmuştur. Bu destan işte o sürgün yılında yazılmıştır.

170'inci sahifeye ilâve:

1. Çerkez Bey'im der ki emendim geldim
Endim Kayseri'ye pek pişmân oldum
Çifte kahaları elimden verdim⁴⁶⁰
Ağzı geçti iş yerini bulur mu⁴⁶¹

2. İsmal Bağ der, hayırlısın dilerim⁴⁶²
Kolañ çeker çil neclime binerim⁴⁶³
Bin kargaña bir tor şahan salarım
Asker padişahın karşı konur mu⁴⁶⁴

3. Sarı Vel'oğlu der bönnükünen aldattıñ bizi⁴⁶⁵
Bozulmaz takdire yazılan yazı
Yarın tüfenk ölse sınasan bizi
Boyras döğneğinde duman durur mu⁴⁶⁶

4. Der **Arslan Oğlu**'m da böyle dediniz
Bal yerine ağları yediniz
Kız gelini aralıkta koduñuz
Mecid Paşa dünya saña kalır mı

1264'te Avşar'ın Bozok'a iskân etmek üzere sürülüşünde söylenmiştir. Mecid Paşa, hükümet tarafından Avşar'ı Bozok'ta iskâna memur edilen zattır; Çapan Oğulları'ndandır.

ikişer metre uzunlukta çubuklar geçirilmek ve üstüne yine palas örtülmek sûretiyle vücûda getirilen çadırıdır. // Vezin bozuk (hızl.)

⁴⁵⁷ maya: damızlık dişi deve. // tülü maya: Avşarlardaki ovaların en iyi (..). // Bu dizenin yanında (?) işareti bulunmaktadır.

⁴⁵⁸ yaldız altın: altın küpe. // yaldız altın: başa ilâştirilerek kulak hizasına takılan altınların istinâdgâhını teşkil eden altından mamûl nesne.

⁴⁵⁹ Çukur: Anavarza civarında 'Sumbas' suyunun üzerindeki taş kemer köprünün bulunduğu muhitin adı.

⁴⁶⁰ kaha: kâhya.

⁴⁶¹ ağzı: vakit.

⁴⁶² İsmal: İsmail // İsmal Bağ der: İsmail Bey'in Oğlu der ki // İsmail Bey, Recep Uşağı'ndan Hacı Mustafa'nın oğlu veya torunudur.

⁴⁶³ necil: bir nevi en iyi cins arap atı, soyu en iyi at.

⁴⁶⁴ asker: esker

⁴⁶⁵ Sarı Vel'oğlu der: Sarı Veli'nin oğlu der ki // Bönnükünen: bönlük ile demek. // [Sarı Veli Oğlu]: Asıl adı Kara Ağadır. Avşar'ın Torun kabilesindendir. (1267'de Bozok'tan Pınarbaşı'na kaçarken mıntıkada bulunmak isteyen Pehlivan Oğlu, Abidin Bey, Kara Ağâ ile Dırnaksız Ahmet öldürülmüştür.) // Vezin bozuk (hızl.)

⁴⁶⁶ döğnek: tesire maruz yer. // döğnek: fazla temas edilen mahal, çok dokunulan yer.

Abidin Bey vurulduktan sonra söylenilen türkü:

1.Kılba tarafından bize gel oldu
Benim imdâdına gelen ağlasın
Kem habarım söyley Avşar kızına
Saçı sünbül telli sunam ağlasın

2.Dokuz boğumlu da karkımın boyu
Düşmanı atlatmak ecdâdım huyu
Havlıda bağlıdır küheylan tayı
Oturakta yavru şahan avlasın

3.Takdir böyle imiş, benim kaderim
Karalar bağlasın benim pederim
Yetim kaldı Paşa'm, Haydarı'm⁴⁶⁷
Ağlarsa da benim ilim ağlasın

4.Taktir böyle imiş, yazılan yazı
Ciğerime kodular korunan közü⁴⁶⁸
Sen sâdıksın da hey emmim kızı⁴⁶⁹
Top top ágriceñi yolan ağlasın

5.Abidin olmazsa maslahat bitmez
Torun'un uşağı başımdan gitmez⁴⁷⁰
Kardaşım kötü de yerimi tutmaz
Abidin'im deyi anam ağlasın

Abidin Bey, Türkmen beylerinden Pehlivan Oğulları'ndandır. Mecid Paşa'nın yanında Delibaşı (Yüzbaşı) olarak bulunmuştur. 1264'te Avşar'ı sürerken Avşar beylerinden Paşa Bey'in kızını dilediği halde talebi reddolmuş. Kız: "Dağın tazısı çöldeki cereni alamaz." demiş. Bozok'ta fazla tesir yaparak amcasının kızı olan eski karısı üzerine bu kızı almış. Hani evvelce şöyle diyordun demiş. Kız da: "Kar çok yağıp da böyle könes avı olacağını kim bilirdi." demiş.

171

1.İlgıt ılgıt bir yel dâğdı Urum'dan
Yatamıyom efkârımdan zârımdan
Bu ayrılık beter oldu ölümünden
Bu sürgüne giden Avşar nic'oluk?⁴⁷¹

2.'Sâğriyecek' yayla, 'Harmancık' yurdu⁴⁷²
'Sarı Çiçek'de [de]çok çadır kurdu
Altı bozkır atlı Avşar'ın kurdu⁴⁷³
Tılan'ın Tırmıl'ın kürdü nic'oluk?⁴⁷⁴

⁴⁶⁷ Paşa ve Haydar oğullarıdır. // Vezin bozuk (hızl.)

⁴⁶⁸ Vezin bozuk (hızl.)

⁴⁶⁹ Vezin bozuk (hızl.)

⁴⁷⁰ Torun uşağı: Torun kabilesi

⁴⁷¹ Bu dizinin çeşitlemesi olarak düşündüğümüz ve üzeri çizilmiş vaziyette olan diğer dördlük (hızl.): Bu işleri bir Mevlâ'm yapar/ Varamam 'Sarı Çiçek' yolların sapa/ Ayakta halhalı, kulakta küpe/ Boynu uzun tor sunalar nic'oluk? (hızl.)

⁴⁷² Sâğriyecek: Sariyecek [İfadenin üzeri çizilmiştir.] // Sâğriyecek: 'Kadılı' köyünün yaylasıdır. Evvelce bu destanı söyleyen âşık da burada yaylanmış. // Harmancık: Anavarza civarında Avşarlar'dan bir kısmının kışladıkları mahaldir.

⁴⁷³ altı: üste mukâbil. // Avşar'ın: Hacılar [İfadenin üzeri çizilmiştir.] // Hacılar: Anavarza civarında halen köy olan bir mevkinin adıdır.

⁴⁷⁴ Tıla ve Tırmıl: Anavarza tarafında birer höyük adıdır. Âşık, Avşar'ın o mevkilere de hâkim olduğunu anlatmak istiyor.

3. Avşar'ı derseñ de asildir aslı⁴⁷⁵
 Âlemi gezseñ de bulunmaz misli
 Top kara belikli áğdır mesli⁴⁷⁶
 Aralıkta kalan kızlar nic'oluk?

4. Der **Arslan Oğlu**'m da yanıyor ördü
 İçerime koydu veremi, derdi
 Avşar'ı derseñ de yiğitlar merdi
 Çahmâğına yiğit Avşar nic'oluk?⁴⁷⁷

Âşık Abdurrahman'ın karısı Ayişe Pınarbaşı'nın Toklar nahiyesinin 'Eymürşâğ' köyünde 'Avşar'dan Mızrakçı Oğlu'nun kızıdır. Kendisi Ceyhan kazasının 'Hürü Oğlu' köyünde tahminen 1320 tarihlerinde doğmuştur.⁴⁷⁸ Büyüdükten yaşı ilerlediği halde uzun müddet evlenmemiş, hatta daha sonra yine Pınarbaşı'nın kazasından 'Emir Uşağı'⁴⁷⁹ köyünden Emir Oğullarından birinin kızına tâlip olmuş. Abdurrahman o tarafta bulunmadığı için kızı "Seni isteyen budur" diye başka bir delikanlı gösterilmiş; babası tarafından kendi muvafakatına bırakılan bu evlenmeyi yakışıklı delikanlıyı görünce kız da kabul etmiş. Nihâyet gelin olarak hâlen 'Hür Uşağı' denilen köye gitmiş; gelin önce gördüğü yakışıklı delikanlı yerine kendisine koca olarak gök gözlü, sarı benizli, kaba kemikli, çirkin bir adam olan Abdurrahman ile karşılaşmış; bittabi Abdurrahman'ı beğenmemiş. Bir geceden sonra eline bir ibrik alarak su doldurmak bahanesiyle çadırdan çıkmış; ibriği çadırın yanına bırakarak gece olunca süratle kendi köyünün yolunu tutmuş. Karısının kaçtığını anlayan Abdurrahman da peşine düşerek hâlen köy olan 'Kokar Kuyu' mevkiinde sorduğu kimselerden gelinin oradan geçtiğini öğrenmiş; teessüründen aşığdaki 'türküyü' düzmüş:

172

[ABDURRAHMAN]

1. Âlemde ben gibi Mecnûn var m'ola
 Şu benim çektiğim âhınan vâhtır
 Kömür gözlüm şimdi yüzün dönderir
 Bilmem beni sınar, bilmem essahtır

2. Mecnûn'um ağlar da Leylâ'm ni'coluk?
 Kara kaşlar kemend oluk eğilik⁴⁸⁰
 Şu bizim işimiz Mevlâ'ya kalık
 Alma yüz üstüne zülfün siyahtır

⁴⁷⁵ Avşar'ı derseñ de asildir aslı: Arslan Oğlu'm gene söylüyor hâli [Diğer dizinin yanında 'Yani hâdisenin mâhiyeti' ibaresi bulunmaktadır.] // Arslan Oğlu'm: Âşık Abdurrahman [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁴⁷⁶ Top kara belikli áğdır mesli: Burnu hırızmalı yalbirdak fesli [İfadenin üzeri çizilmiştir.] // belik: saç örgüsü // erbi: örgüye takılan, ibrişimden veya yünden mamûl şey. [Metinden bağımsız bir kelimedir.] // özne: gerdeğe girecek güveyi. [Metinden bağımsız bir kelimedir.]

⁴⁷⁷ Sayfada bulunan, üzeri çizili vaziyetteki diğer dörtlükler (hzl.): (7) 'Çukur'ın köprüsü Avşar'ın yurdu/ Hep sürgüne gitti arlanı, kurdu/ Aralıkta kalan hacılar gördü/ Tıla'nın bekçisi Kürd'ü nic'oluk, (8) Avaşar'ın yurduna çadır dutulmaz/ Pâdişâh fermanı geriye kalmaz/ Top kara çadırdan evler görülmez/ Kapısı daylaklı (daylak: deve yavrusu) evler nic'oluk?

⁴⁷⁸ 'Rivayete nazaran Anavarza'da doğmuştur.' İbaresinin üzeri çizilmiştir. (hzl.)

⁴⁷⁹ Nüfus kayıtlarına nazaran bu köyün eski adı 'Kirkörsün'dür.

⁴⁸⁰ kemend oluk: kemend olup // eğilik: eğilmiş demektir.

3.Siyahtır saçın da göğsün ne aktır?
Karadır kaşların ne desem haktır
Ol kayka kirpikler sinemde oktur⁴⁸¹
Parlar gümüş gerdan yüzlerin mâhtır

4.**Abdurrahman** der ki içelim bâde
Köt'eşten adama hiç olmaz fayda
Verme sırrını de engele, yâde⁴⁸²
Almayınan doymaz, her dem tamahtır⁴⁸³

'Abdurrahman'ın kayın pederi kızı yine Abdurrahman'a vermiştir. Lâkin kız Abdurrahman'ı sevememiş. Bir süre Abdurrahman'ın evinde kalmıştı. Abdurrahman geçimi için ekseriya başka mahallerde dolaşmıştı. Muradı ise "Ah, şu gelin ocağımın bir adını ansa kurban keserim." diye adakta bulunmuştu.

Abdurrahman, karısının arkasından köye gelince karısı kocası tarafından sevildiğini anlayarak artık kendisi de kocasına bağlanmış; iki kız çocukları olmuş.

Abdurrahman tahminen 1270-1272 tarihlerinde asıl kendi köyü olan Hür Uşağı köyünde ölmüştür. Kızları Bünyan'ın İğdecik köyünde Türkmen Hacı Ömer Oğulları ile evlenmiştir.

173

1.Hûbların serdârı ol şirin şâhım
Niçin âşıkına böyle bakarsın
Sen böyle baktıkça hûn olur bağrım
Ateşine beni her dem yakarsın

2.Vakti gelmeyince ötmez bülbülüm
Yâr elinden sitem çekmez bir gülüm
Ne diyarda bittiñ sarı sünbülüm
Ne hoş rayihan var, ne hoş kokarsın⁴⁸⁴

3.Aşkınan kastettiñ gene bu cana
Yâr elinden yârelerim yan yana
Ol kayka kiprikler dokunur cana
Alma yüze tel ipriyi dökersin⁴⁸⁵

4.**Abdurrahman** der ki hergiz ermesin
Gözün açıp dört köşeyi görmesin
Seni ağlatan ahreteçe gülmesin⁴⁸⁶
Âkıbeti sen kahrımı çekersin

174

1. 'Kızıl Göl', 'Yoğun Oluk', 'Berçin' de yayla⁴⁸⁷
Bu yıllık da böyle hâl; yörü yörü!
Aslı 'Çom Oluk' da belli yurtları:⁴⁸⁸
'Kokar Kuyu', 'Kuru Bel'; yörü, yörü⁴⁸⁹

2.Çık Koca Soğanlı'ya eyle temâşâ
Bak gözümden akan kan ile yaşa
Safahadlık ver şol Arslan Taş'a⁴⁹⁰
Ala destimanım gel; yörü, yörü

⁴⁸¹ kayka: ucu yukarı kıvrılmış demektir.

⁴⁸² engel: araya giren rakîp demektir. // yâde: yâda

⁴⁸³ tamahtır: yani tamâkârdır.

⁴⁸⁴ rayihan var: irayhan var

⁴⁸⁵ alma: elma. // ipri: ebrû.

⁴⁸⁶ Vezin bozuk (hızl.)

3.Çıkıver ‘Aslan Taş’a ‘Soğan Ovası’⁴⁹¹
Yüksek olur ‘Kurt Kulağı’n(ın) havası⁴⁹²
‘Dumanlı’ da tor seyfiler yuvası⁴⁹³
‘Bağ Pınar’a doğru yol; yörü, yörü⁴⁹⁴

5.Hûbların yatağı şol ‘Kabak Tepe’⁴⁹⁹
Varamam sevdiğim yollarım sapa
Ayakta halhalı, kulakta küpe
Zilifi گردانا tel; yörü, yörü!⁵⁰⁰

4.‘Sovanlı’, ‘Koç Dağı’ arası Han’dır⁴⁹⁵
İn ‘Elbiz İni’, ‘Sarı Çiçek’ belli meskendir⁴⁹⁶
Konmuş Barak aşireti kendi yeksandır⁴⁹⁷
Ağ elleri deste gül; yörü, yörü⁴⁹⁸

6.Birem birem gezdim, dağların başın;
Nasıl medh eyleyim kayasın, taşın;⁵⁰¹
Âşık Abdurrahman yitirmiş eşin;
Arada eşini bul; yörü, yörü!⁵⁰²

175

Abdurrahman, kayın pederini çadırına gelerek bu türküyü söylemeğe başlamış.[174’teki türküyü] Kızın babası evvela Abdurrahman’ın kim olduğunu anlamayarak türküyü dinlerken son parçada Abdurrahman adı geçince karşısındakinin damadı olduğunu anlamış. Ona acımış; kızı beğenmeyerek derhal huzûrundan kovmuştur. Sonrada kızı beğendiği başka bir şahsa kocaya vermiştir.

⁴⁸⁷ Kızıl Göl: Toroslar’da Toklar nahiyesinin Nurdana köyünün üstündeki Kızıl dağın cenûbundaki bir göl. // Yoğun Oluk: Toroslar’da Güzelce köyünün yaylasıdır. // Berçin: ‘Tatar’ ve ‘Melekviran’ köyünün yaylalarıdır. // Vezin bozuk (hızl.)

⁴⁸⁸ Çom Oluk: Toroslar’da ‘Kokar Kuyu’ nâhiyesi ‘Arslan Taş’ köyünün yaylasıdır. Çok havadar, güzel bir yerdir. çom: yuvarlak demektir.

⁴⁸⁹ ‘Kokar Kuyu’, ‘Kuru Bel’: ‘Kokar Kuyu’, ‘Ak Su’, ‘Bel’ [İfade şekillerinin üzeri çizilmiştir.] // Kuru Bel: Toroslar’da ‘Kokar Kuyu’ köyünün Saim Beyli kazasını Mağara nahiyesine gidilirken geçilen geçit mahallidir.

⁴⁹⁰ Vezin bozuk (hızl.)

⁴⁹¹ Çıkıver ‘Aslan Taş’a: Oradan kalkınca [İfadenin üzeri çizilmiştir.] // soğan: sovan // [Aslan Taş:] Bu ‘Aslan Taş’ Eymür Uşağı ve Karamuklu köylerinin yaylasıdır. Kayseri Müzesi’ndeki arslan heykeli bu köyde bulunmuştur. // Soğan Ovası: ‘Han’ ve ‘Şabanlı’ köylerinin arasında Soğanlı dağının dibinde ve Kurt Kulağı beyninde bir düzlük. // Vezin bozuk (hızl.)

⁴⁹² Kurt Kulağı: Toroslar’da ‘Han’ köyünün yaylası.

⁴⁹³ Dumanlı: Toroslar’da ‘Şabanlı’ köyünün yaylası. // seyfi: atmacanın benzeri daha büyük bir kuş. // tor: acemi, küçük; yani toy.

⁴⁹⁴ Bağ Pınar: Toroslar’dadır. Gül Tepe köyünün yaylasıdır.

⁴⁹⁵ ‘Sovanlı’, ‘Koç Dağı’ arası handır: Çıkıver ‘Aslan Taş’a ‘Soğan Ovası’[İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁴⁹⁶ Vezin bozuk (hızl.)

⁴⁹⁷ Konmuş Barak aşireti kendi yeksandır: Ara yerine de ‘Baraklı’ kondur [İfadenin üzeri çizilmiştir.] // Baraklı: Seyyâr aşiretlerden biri, Avşar olması pek mümkün. // Vezin bozuk (hızl.)

⁴⁹⁸ Bu dörtlük 175. Sayfada bulunmaktadır. Tarafımızdan bu sayfaya dâhil edilmiştir. (hızl.)

⁴⁹⁹ Kabak Tepe: Sarız’ın nahiyesinin bir Çerkez köyü.

⁵⁰⁰ zilif: zülûf.

⁵⁰¹ Vezin bozuk (hızl.)

⁵⁰² Bu koşmanın yanında üzeri çizilmiş vaziyette şu ibareler bulunmaktadır (hızl.): Âşık Abdurrahman, Eymür Uşağı köyünde iken ve yaşı altmışa yaklaşmışken başka bir köyde bulunan ve tahminen ‘Hallı Uşağı’ köyünde oturan bir kızı genç bir delikânlı namına seni bu adama verecekler diye ‘Eymür Uşağı’ semtine gelin getiriyorlar. Kız çadırdan kendisine önce gösterilen delikânlı, körpeceğiz umarken karşısında ihtiyâr bir adam görünce çadırdan elinde ibrikle çıkarak, ibriğide oralarda bir yere bırakarak kaçmış. Abdurrahman da bu hâdisenin tesiri ile şu türküyü söylemiş.

Lâkin Abdurrahman her vesile ile aşkını terennüm etmiş; Avşarlar arasında sayılı âşıklardan olmuştur.

1.Dıgneyin ağalar ben de söyleyim
Bülbülün figâmı gonca gülünen
Bir fukara bir zenginiñ yanında
Onuñ geçincesi müşkül halınan⁵⁰³

2.Sağa diyom sağa, Mustafa Ağa
Birce birce konuşalım yolunan
Kemliğim varısa yüzüme söyle
Niçin beni zem edersin elinen

3.Kardaştan kardaşa kemlik mi olur
Arslanıñ yatağı ıssız mı kalır
Âdil Bâğ'ın aşireti çoğ olur⁵⁰⁴
Kaba ağacıñ gürlemesi dalınan⁵⁰⁵

4.Sırrıñı verme de avrada, yâda
Nasibini veren şol Bârî Hudâ
Başın için olsun yaptır bir oda
Viraneyle adam olmañ gelinen

5.Sırrıñı vereme de avrada, dost
Adam olan alır bundan bir hısdâ⁵⁰⁶
Acevit olursañ çıkarsın üstü⁵⁰⁷
Zamâneneñ geçinmesi şerinen⁵⁰⁸

6.Der **Abdurrahman** kaynadı yürek
Bir zaman ağladık, bir zaman gülek
Şindi muhabbetli on kardaş gerek⁵⁰⁹
Konsak geçsek bâğlık sürsek elinen

176

1.Ötme turaç ötme eşin var senin⁵¹⁰
Şahan salıp avlanacak yer değil
Var[ıp] baktım ağyar göçmüş yurdundan
Vatan tutup âğlenecek yer değil

2.Güzel senin ak saraylı yurduñ var
Divitiñ var, kalemiñ var, ördün var
Güzel senin dürlü dürlü derdiñ var
Hoşça sallan karşıñdaki tor değil

3.Bir düğme diktirem göğsün ağısa
Etirafı lâle, sünbül, bağısa
Eğer güzel bende göğnüñ yoğusa
Benim işim minnet ile zâr değil

4.**Abdurrahman** der ki gezek yurdları
Söyleyelim başa gelen derdleri
Sevmez idim senin gibi serdleri
Âh, neyneyim akıl başta yâr değil

1.Gördüm dostum değiştirmiş özünü
Çeşmim yaşı revan oldu lem leme⁵¹¹
Hak nasip etse de alsak o kızı
Sürsek dem üstüne demi dem deme

2.Hâlimi arz etsem sultâna, şâha
Sîm ü zer gerdende zülfü siyâha
Misâl olmuş al yanaklar al mâha⁵¹²
Ala gözler saat olmuş cem ceme⁵¹³

⁵⁰³ hâlnan: hâl ile.

⁵⁰⁴ bâğ: bey.

⁵⁰⁵ Bu dizeye 'yitirdiği eşini' şeklinde bir dipnot düşülmüştür. (hzl.)

⁵⁰⁶ hısdâ: hisse (hzl.)

⁵⁰⁷ acevit: yiğit.

⁵⁰⁸ şer: şerlik.

⁵⁰⁹ şindi: şimdi

⁵¹⁰ eşin: işin [İfadenin üzeri çizilmiştir.] // turaç: bir nevi keklik.

⁵¹¹ lem leme: sinem sineme, yani baş başa hafif hafif akıyor demektir.

⁵¹² Dipnot düşülmüş, fakat açıklama yapılmamıştır. (hzl.)

⁵¹³ cem ceme: can cana, yani /.../

3.Sizde güzel görsem gönlüm şâd olur
O dost bir belgüzâr verse ya n'olur?
Leylâ benim olacağın kim bilir
Her kişinin bir derdi var kim kime

4.**Abdurrahman** bu cevabın aslı ne?
Asıl hükm eylemiş kendi nefesine
Herkesi verseler misli misline
Eyiler eyiye olsa kem keme

177

1.Kaşı ile gözü ediyor cengi
Böyle bir güzel de koç yiğit dengi
Bağçede çiçekte yoktur irengi
Lâleden kırmızı gülden ziyâde

2.Bir kuşak kuşanmış saçağı dizde
Arzumanım kaldı şöyle bir kızda
Beş yüzü gerdanında, beş yüzü yüzde
Sayılmaz benlerin bin den ziyâde

3.Dört kitâbın başı Kur'ân ve Tevrât
Muradlar içinde atınan avrat
Şehirler içinde Haleple Bağdat
Mısır'dan, Beyrut'tan, Şam'dan ziyâde

4.**Abdurrahman** der de senem tezele⁵¹⁴
Gönül bir şahindir konmaz kazele
Çirkin başa kurban ben de güzele
Can canı severse maldan ziyâde

Karaca Oğlan'ın [Ergun:1927] ilk tab'ının 123'üncü sahifesinde böyle 'ziyâde' redifli bir türkü vardır.

1.Her sabah her sabah gelir, geçersin;
Bize nispet için kız kara gözlüm
Diliñ kalem olmuş, lebiñ mürekkebe
Ağ, beyaz üstüne yaz kara gözlüm

2.Gene bulandı da yüzü havanın
Yâğsâğında şahan döner yuvanın
Domurcuk memede yosma sevenin
Yüreği pareli kız kara gözlüm

3.Her sabah her sabah gelir, geçersin
Bize nispet için gôğsün açarsın
Bir gün olur çığnağma düşersin
Can cefa götürmez kız kara gözlüm

4.**Abdurrahman** der ki eğer tuğusa
Başı yeşil, kanatçığı ağısa
Eğer başa vereceğin buyusa
Vallâha billâha az kara gözlüm

178

1.Benden selâm eyleñ nazlı dostuma
Yaz bahar ayında güzünen bile
Vakti gelmeyende sôkûn de gitmez
Karışak gidelim kazınan bile

2.Avşar Osman Bâğ'nen gezdim bir zaman
'Gôğ Ali Oğlu' sende kalmasın gümen⁵¹⁵
'Ağçal Oğlu' zâtı ahhâbın taman⁵¹⁶
Ağır hilkat sözünen bile⁵¹⁷

3.'Ağçal Oğlu'm der de sağa gidelim
Paş'Oğlu'm da ikrârını görelim
'Kiraz'a çıkınca seyir edelim
Çok yerler görünür gözünen bile

4.'Kiraz'ın başından irce yekiniñ
'Gün Burnu'na 'Kanlı Göz'e dökülün
Uğrunda Samur var ondan sakının
Hâk-i pâyiñe var yüzünen bile

⁵¹⁴ tezele: tazele.

⁵¹⁵ 'Gôğ Ali Oğlu': Kadirli'de Farsak aşireti ağalarındandır.

⁵¹⁶ 'Ağçal Oğlu': Haçın, Kars, Kozan arasında 'Tapan' mıntıkasında yaşayan Farsak ağalarındandır.

⁵¹⁷ Vezin bozuk (hızl.)

5. Haçın kazasına uğra da savış
‘Obruk Bel’lerinde olur boranınan kış⁵¹⁸
‘Mağara’da Bekir Ağa’ya kavış
Garip göynün ağler sazınan bile

7. **Âşık Abdurrahman** maşallah bize
Hepiniz de dâhil oluñ bu söze
Eğer Hürü Oğlu küsmezse bize
Binelim menzile bazınan bile

(179)

1. Leylâ bir ok attıñ vurdıñ bedene
Saçıldı al kanım tenim üstüne
Leyl ü nehar âh ü zârıñ çekerim
Sanki bülbül gül handânıñ üstüne

3. ‘Seyfi’den mi aldıñ şol ala gözü
Cana kâr ediyor ol şirin sözü
Ceren gibi hoş uzatmış boğazı
Ebrû reyhan sîm gerdanıñ üstüne

1. Nesini söyleyim bire ağalar
Serime bir sevda geldi gâziler
Esti seher yeli söküldü yaram
Eli göçmüş ıssız kalmış yazılar

3. Ata dede yollarına gitti mi
Yurda konup evceğizin tuttu mu
Ufak bágler muradına yetti mi
Dahi göynüm Şahin Bey’i arzular

5. **Abdurrahman** ar namuşuk çekince
Kaya Pınar kılbasına akınca⁵²²
Sarız Yalak Ördeklik’e çıkınca
Ağ derim evleri de düzeler⁵²³

6. ‘Katran Gediği’nden góğnüm çekinir
‘Teke Suyu’ kılbasına akınır⁵¹⁹
‘Soğanlı’ garbi saña serbest dokunur⁵²⁰
Karı erir çağlar buzunan bile

2. Ağalar müşküle uğradı hâlim
Bir firkât geldi de söyledi dilim
Sabahıñ seh[e]rinde uğradı yolum
Seyrângâhta hûb-sultânıñ üstüne

4. Güzeli vasf etmek bizim kisbimiz
Secide harf eder bizim cismimiz⁵²¹
Ayın, be, dal, ra okunur ismimiz
Ha, mim hükm ediyor Nu’nun üstüne

2. Haber alıñ Cerid eli göçtü mü
Çığ vurdu da Cahan suyun geçti mi
Ara yata_Andırın’a düştü mü
Eşi kalmış mayalarıñ bozular

4. ‘Halbır’dan ‘Sınak’tan Geben elleri
Güzelleri geyerdi ya alları
Soğuk olur ‘Meyremçil’iñ belleri
Eser poyraz çam dalları sızılar

⁵¹⁸ Vezin bozuk (hızl.)

⁵¹⁹ kılba: kiblesine

⁵²⁰ Vezin bozuk (hızl.)

⁵²¹ secide: sencide, yani seçme seçme, tane tane harf demektir.

⁵²² kılba: kible.

⁵²³ Vezin bozuk (hızl.)

180

HASAN AĞA

Sarız nahiyesinin Deştiye köyünden Torun Oymağı ağalarından Terkeşli Oğulları'ndan Mehmet Ağa'nın oğludur. 1257 tevellütlüdür. O mıntukanın maruf simalarındadır. Kendisi okuyup, yazmak bilmediği hâlde Torun nahiyesi denilen, 14 köyden ibaret mıntıkada⁵²⁴, nahiyede on seneden fazla fahrî müdürlük yapmıştır. O esnada, rütbe-i râbiye mazhar olmuştur. Resmen nikâhlı dört karısından başka nikâhsız olarak aldığı kadınları varmış. Bunlar yanında Kürt kızı olan dilberi çok sevmiştir. 11 Kânûn-ı Evvel 1322'de⁵²⁵ köyünde vefat etmiştir. Orta boylu, etine dolgun, buğday renkli, kısa ak sakallı, hoş sohbet, savruk bir zâtmiş. Manzumelerinde 'Kader' mahlası kullanırmış.

Hasan Ağa'nın sıra ile ecdâdları: Mehmet Ağa (Hasan Ağa'nın babası), Kekeç Hasan, Hamed Ağa.

1. Bir yıldır döşekte eyledim zârı
Nihayet Talas'ta kıldım karârı
Kusurumuñ afvı Cenâb-ı Bârî
Sıdkımı bağladım ulu Yezdâna

2. Talas'ta tabipler geldi yanıma
Elinde hançeri, kıydı canıma
Ol zaman sığındım Hak-Sübânıma
Kıyma Ya Rab ocağında bir dâne

3. Uyandım yürekten ala kan çağlar
İlim, aşiretim karalar bağlar
Azıttı derdim, a'zâlar kan ağlar
Figânım erişti arş-ı Rahmân'a

4. Sağlığım uğrunda varımdan geçtim
İlâç diye nice zehirler içtim⁵²⁶
Emlâk, arazimden bütün vaz geçtim
Sağlıkta râzıyım bir kuru nâna

5. Sinem sert yaralı gurbette kaldım
Nihâyet perişan hâneme geldim
Hamd olsun yurdumu selâmet buldum
Söyler ser-encâm-ı hâlim sığmaz destâna⁵²⁷

6. Der **Kader**'im dedim eyledim beyân
Şimdi sağlığıma eyledim gümân
Dayanmaz zarıma kevn ile mekân
Sıdkımı bağladım ulu rahmâna⁵²⁸

⁵²⁴ Torun aşireti bakan yurtlar: Yedi Oluk, Kıskaçlı, Deştiye, Karapınar, Şarlak, Çavdar, Damızlık, Gerdek Mağara, Ağ Oluk, Söbeçimen, Potuklu, Oruç Oğlu, Yere Geçen. Kürt köyleri: Güllü Bucak, Boz Höyük, Küçük Örtülü, Büyük Örtülü.

⁵²⁵ 1314-1335 senelerinde ifadesinin üzeri çizilmiştir. (hzl.)

⁵²⁶ nice: neçe

⁵²⁷ Vezin bozuk (hzl.)

⁵²⁸ Bu koşmanın yanında 'Bağçeleri gonçe güllü/ Ağaları gâyet yollu/ Güzelleri dudu dilli/ Ben Talas'ı böyle gördüm' şeklinde bağımsız bir dörtlük bulunmaktadır. Bu dörtlüğün yanında (?) işareti bulunmaktadır. (hzl.)

181

1. 'Ters Akan', 'Göğdeli', 'Hal'ı;⁵²⁹
Biz gezerdik bir zamanda!
Gözü iskipli bazınan⁵³⁰
Av ederdik bir zamanda

3. Hoş olur ördeğin gölü⁵³²
Başında kepezi, teli
Has bağçede gonca gülü
Kokulardık bir zamanda

5. Hoş olur ördeğin gölü
Başında 'kepez'i, teli;⁵³⁴
Bir dalda iki bülbülü⁵³⁵
Öttürürdük bir zamanda⁵³⁶

2. Burdan gider dostun yolu
Şirin söyler tatlı dili⁵³¹
O dalda sarı bülbülü
Aldırırdık bir zamanda

4. Ördeği gölden uçurduk
Doldurduk bağde içirdik⁵³³
Nice devirler geçirdik
Dem sürerdik bir zamanda

6. Der **Kader**'im saña n'oldu?
Aşkın deryasına daldı
Göynüme tereğim geldi⁵³⁷
Sabr edelim bir zamanda

Hâmiş:

Üç kadınla nikâhlı bulunan Hasan Ağa'ya bir gün nahiye müdürlüğü zamanında Lek obasından bir Kürt, İnce Ali namında birinin kızını kaçırarak, kızı nikâhla almak üzere müracaat etmiş. Lâkin Hasan Ağa, kızı görünce kendisi alâkalanmış. Kız da Hasan Ağa'yı beğenmiş. Nihâyet kaçırın erkeği kovarak kızı yanında alıkoymuş. Hasan Ağa'nın o zaman Sarız nahiyesinin bağlı bulunduğu 'Sivas'a gittiği bir zamanda kızın babası ve akrabası Sarız'a gelerek kızı almışlar. Eski kadınlar da bundan memnun kalmışlar. Hasan Ağa, vak'ayı duymuş. Hemen beş arkadaşıyla atlara binerek Sivas'tan ayrılmışlar. Hasan Ağa Sivas'a 5-6 kilometre mesâfedeki 'Eğri Köprü'ye gelince arkadaşlarına: "Şimdi durna olsak da Lek obasına uçsak, hemen kızı alsak, savışsak." demiş. Bunun arkasından kendilerini 'durna' ederek şu türküyü söylüyor:

⁵²⁹ Ters Akan: Ağ Dere [İfadenin üzeri çizilmiştir.] // Ağ Dere: Sarız nahiyesi köylerindendir. Deştiye'nin mezrâsıdır. // Göğdeli: Toroslar tevâbinden bir dağın adı. Ağ Dere'nin üstündedir. // Hal: Göğdeli'ye bitişik yayladır. Hal, esasen bir sath-ı mâil demektir.

⁵³⁰ bazınan: kuşunan [İfadenin üzeri çizilmiştir.] // iskipli: ispir denilen avcı doğanın kafasına takılan ve onun her tarafa saldırmaya bir dereceye kadar mâni olan maske gibi bir şey.

⁵³¹ şirin söyler: şükür eder [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁵³² hoş: burda [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁵³³ bağde: bâde

⁵³⁴ kepez: kabarık perçem.

⁵³⁵ Bir dalda iki bülbülü: Dalda sarı bülbülü

⁵³⁶ Bu dördlüğün üzeri çizilmiştir. (hzl.)

⁵³⁷ göynüme: gönlüme // terek: ferahlık; terehhüm: haber.

1.Sivas ellerinden yûgsek dutunca⁵³⁸
‘Kardeşli’ gediğini aşın durnalar⁵³⁹
‘Ulaş’ köyün ‘Mantar Özü’n geçince
Koca Tonus doğru gidiş durnalar

3.Sultan Beli’nden de ‘Gôğdeli’ dağı
Süzülün ‘Sarız’a çok olur eyi
Gitmeş ‘Gôğsun’a da Yalak’ın sağ
İğde Beli’ş aşın gidiş durnalar

5.Kiraz’dan kalkınca ‘Tabak’ yakını
‘Gün Burnu’na da ‘Kırk Su’ya dökünün
Gitmeş ‘Elek Sırt’a sağa yekini
‘Sıra Elif’te sâkin oluş durnalar⁵⁴⁰

7.Der **Kader**’im bitti m’ola nergizi
Tez gelir oranı baharı, yazı
Anavarza Kal’ası Cehan’ın gözü
O yeşili ‘cığ’a katış durnalar⁵⁴¹

2.‘Tonus’tan kalkınca ‘Konak’ın özü
Geçek ırmağı da çoğ olur bazı
Savuş ‘Boran’ı da ‘Han’ın boğazı
‘Sultan Beli’ serin yayla durnalar

4.İğde Beli’nden de Mağara eli
Aşınca ‘Obruk’u ‘Haçın’ın yolu
Kum Bükü, ‘Gôğsun’ da, ‘Kiraz’ın beli
Etrafını seyir ediş durnalar

6.Sıra Elif’ten de Ağlı Boğaz’ı
Açın cıgalı de kurun avazı
Görünür Çukurova mekânı yazı
Saçılın göllere konsuş durnalar

182

Hasan Ağa, Sivas’tan gelirken bu türküyü söyleyerek 27 saat mesâfede bulunan köyüne arkadaşlarını yolda bırakarak altındaki al atı ile bir günde geliyor. Fakat akşam üzeri evinin yakınında Sal deresinde kar fırtınasına tutuluyor. O zaman da şu türküyü söylüyor:

1.Bir boranda ayrı düştüm yoldaştan
Zanneyletim hayal gibi düşümüş
Şükrettim de şu gönlümü avuttum
Fikrettim ki yalan dünya boşumuş

3.Yoldaşı sensin de sür yolu doğru⁵⁴²
Kendi ‘saklavi’ de şol cinsin belli
Aşılmaz dağların başı boranlı
Eser poyraz dipi boran kışımış

2.Boşumuş gönlünde sürdüğün demler
Karın alınca aşılmaz beller
Çağırır Mevlâ’ya sıkılan kullar
Bu günlerden geçen günler boşumuş

4.Der **Kader**’im biz de burdan gidelim
Hızır bize yoldaş olsun edelim
Bir zaman da bu ikrârı güdelim
Bu gönlünde bir acayip işimiş

O civarda ‘Kara Pınar’ köyünde bulunan amcazâdesi Mehmet Ağa, Hasan Ağa’yı uzaktan görüp kendi evine götürmek istiyor. Ama kızın gittiğini öğrendiği ve Mehmet Ağa’nın kızın götürülmesine karşı muhâlefette bulunmadığını anladığı için reddediyor.

⁵³⁸ dutunca: kalkınca [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁵³⁹ Vezin bozuk (hızl.)

⁵⁴⁰ Vezin bozuk (hızl.)

⁵⁴¹ o yeşil demekle, kaçan kızı yeşil başlı ördeğe teşbih ediyor.

⁵⁴² atına hitâben [söylüyor.]

Bununla beraber mesâfe yakın olduğundan fırtınadan postunu kurtarıyor. Lâkin evine gelince diğer kadınlarına çok hakâret ediyor.

Üç ay sonra kız Çörek Dere’li Süleyman Oğlu Bekir ile Hasan Ağa’ya mektup gönderiyor. Mart ayında Hasan Ağa, Bekir’den kızın mektubunu alıyor. Bunu alınca da şu türküyü söylüyor:

1.Uzak yollardan da bize gel oldu
Arttı derdim yarelerim yeniler
Ver mektubu dört harfinen okuyum
İçerlerden yüreklerim iniler

2.Kılba tarafından doğma mı nûrlar
Dizilmiş gerdana şol çifte beşler
Sılada sevdiğim âh çeker ağlar
İşidiñ derdimi siz de ağalar

3.Kılba tarafından da yağma mı kırıcı
Kaşları kalem de dişleri inci
İçerime girdi yeni bir sancı
Eliminen içtim ben ağıları

4.Der **Kader**’im söyler yollarım uzak
Geyelim hırhayı seyahat gezek
Getiriñ kalemi mektûplar yazak
Mart ayında gelme mi ya kuğular⁵⁴³

Hasan Ağa Bekir ile kıza selâm ve “Yazın Everek, Haçın, Pınarbaşı arasındaki İmam Kulu yaylasına çıkınca, ben altı atlı ile varır, kendisini alır, gelirim.” diye mektup gönderiyor. Yazın da kız köyünün yaylasına geliyor. Hasan Ağa, beş altı atlı alarak, bu yanında Avşar beylerinden Hacı Bey Oğlu Battal Bey ile Halil Ağa’nın oğlu ma-beraber bulunduruyor. Mehmet Bey ise yiğit; fakat katil, şakî. Bunlar Köseler köyüne varınca kıza bir adamla gizlice haber gönderiyorlar. Kız da akşam güneş batınca o civarda bir yer göstererek bekleyeceğini söylüyor. Ayakçı bu haberi Hasan Ağa’ya ulaştırıyor. Bunlar ise kızın salâbetini anlayınca doğru kızın babasını çadırına gidiyor. Kızın babası bunlara ikram olmak üzere bir davar kesiyor. Halbuki kızın eski nişanlısı da orada bulunuyor. Ve silaha sarılarak Hasan Ağa [ve] arkadaşlarının üzerine geliyor. Bu sebepten kızı bırakıp, kaçmak mecburiyetinde kalıyorlar. Kızın nişanlısı da taraftarları ile beraber kızı zorla alıyor. Hasan Ağa ise kaçarken şu türküyü söylüyor. Hasan Ağa’nın muaşakası bu türkü ile biliniyor.

1.Kerem et dilber de gidek deyince⁵⁴⁴
Gözlerinden yaş yerine kan gitti
Boynun ágúp melûl mahzûn bakınca⁵⁴⁵
Sanasın ki cesedimden can gitti

2.Sir yeşilsin niçin çaldın karayı
Felek bilir yürekteki yarayı
Yaz mektûbu çok uzatma arayı
İkrâr birdir muhabbetiñ tan yetti

⁵⁴³ Bu koşmanın üzerine ‘kırmızı defter sahife 138’ şeklinde not düşülmüştür. (hzl.)

⁵⁴⁴ gidek: áglen [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁵⁴⁵ boynun ágúp: dönüp bize [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

3.Sir yeşilsin niçin böyle gezersin
Gören âşıkların bağırın ezersin
Telli durnam gibi cigal düzersin
Senin eşin bizim elden bir gitti

4.Der **Kader**'im gönlümü ettiñ viran
Şu benim işime ne desin gören
Yeñile kaçırdım bir ağca ceren
Akşam oldu üstümüzden nûr gitti⁵⁴⁶

184

Talas'tan köye dönüşünde Halil Kâhya'nın ve arkadaşlarının görüp anlattıkları güzel bir kız için söylenilmiştir:⁵⁴⁷

1.Habar aldım yalan yoktur
Ak gerdanda beñler çoktur
Seni gören ölüm haktır
Selvi boylu semen⁵⁴⁸

2.Kaşların çoğân áğrisi
Zannettim ceren yavrusu
Gógál durnanın birisi
Sırma ebri telin gördüm⁵⁴⁹

3.Gözü ala, kaşı kara
Dilber sen eşini ara
Şu göllerde dala dala
Yeşil başlı gövel gördüm

4.Kalem kaşın, inci dişin
Bulunmaz âlemde eşin
On üç on dördünde yaşın
Şol cennette huri gördüm

5.Der **Kader**'im burdan geçek
Görenlerden sordum gerçek
Mor menevşe sarı çiçek
Üce dağda sünbül gördüm

Talas'tan avdetinde Köy Yeri'nde gördüğü ve tezevvüç etmek istediği bir kız için söylediği türküdür ki bundan sonra başka türkü söylememiştir:

1.Bî-çâre hâlimden haberdar oldu
Ol zaman gül beñzi sarardı soldu
Âh edip gözleri kan ile doldu
Dedi dermân bende gitme Lokman'a

2.Destiñi uzattı elimden tuttu
O aşkın ataşı cana kâr etti
Evvelki hâlimi hikâyet etti
Hâneysi usûletle etti mahana⁵⁵⁰

3.Bre ağalar göñül geldi gümâna
Yolumuz uğradı kaşı kemana
Yaralı derdime dermân ararken
Çıktı birisin nazınan durdu selâma⁵⁵¹

4.Der **Kader**'im ben sığındım murada
Severseñ Mevlâ'yı gitme inada
Bilir misin ataş yanar sinede
Seni beni yaradan da bir dâne

⁵⁴⁶ Bu koşmanın üzeri çizilmiştir. Fakat konusu yönüyle Hasan Ağa'nın kaçarken söylediği koşma olması muhtemeldir. (hzl.)

⁵⁴⁷ Fahri Bilge, bu sayfanın sağ üst köşesine '(7) Bire ağalar ben yoluma giderken/ Yeşil gördüm derdini çekmem var (kırmızı defter sahife 136)' şeklindeki notuyla Hasn Ağa'ya ait 7. koşmanın bu defterde olduğuna dikkât çekiyor. (hzl.)

⁵⁴⁸ semen: yasemen. // Vezin bozuk (hzl.)

⁵⁴⁹ ebri: yumuşak.

⁵⁵⁰ Vezin bozuk (hzl.)

⁵⁵¹ Kafiye yapısı itibariyle ilk dörtlük olması muhtemeldir. (hzl.) // Vezin bozuk (hzl.)

185

1.Kerem et dilber de gide[k] deyince
Ala gözden yaş yerine kan gitti
Boynun ágúp melûl mahzûn bakınca
Zanneyledim içerimden can gitti

3.Hâlis dil-ber isen çeşme karayı⁵⁵³
Çekebilir yürekteki yarayı
Gönder mektûp çoğ uzatma arayı
Seniñ eşiñ bizim elden bir gitti

5.Eydür **Kader**'im gövel dilince
Haf çekiyor gül irengiñ solunca
Açılır gönüller seni görünce
Ağşam oldu üstümüzden gün gitti

1.Sen yaşılıñ niçin öyle baharsıñ
Meram etsen düz dutañ mı sıraya⁵⁵⁴
Çırpınıp uçuñca bógún buradan
Arzettiñ mi kayrı gidek sılaya⁵⁵⁵

3.Yeñi selâm geldi duramaz kayrı
Çok yolumu gözler ol çifte beñli
Gariptir kendisi gövel misâli
Gönder beni destindeki lâleye

Talas'a gideceği sırada söylemiştir:

1.Durna gelir katar katar
Yaylanıñ sünbülü biter
Bunu da biliñ mi canım
Aşiret burnuma tüter

3.Gel derdli yanımda otur
Söyleyip ágsiğın yetir
Ben bilmem yayla çiçeğın
Git de o çiçekten getir

5.Çatal neclim bağlanırdı⁵⁵⁷
Yalı koruk bağlanırdı⁵⁵⁸
Onu da biliñ mi canım
Neçe vezir ağlatırdı

2.Sen yaşılıñ, niçin öyle bakarsıñ⁵⁵²
Ala gözden kanlı yaşlar dökersiñ
Aşk elinden hasiretlik çekersiñ
Bógún bizim yollarımız zor gitti

4.Seversen Mevlâ'yı sen öyle durma
Kaşlarıñ kemân da, gözleriñ hurma
Asla sırrıñı sen yâd ele verme
İkrâr birdir muhabbetiñ tam gitti

2.Sabrınan bulur da kullar eyyi
Dilinen içerler zehri ağıyı
Münafıklar eritirler kayayı
Gel bakındı yürekteki yaraya

4.Eydür **Kader**'im geçen gün yalan
Salınır karşımda nazınan gülen
Yeñile tez verdim bir ağca ceren
Kaldır kayrı göğsündeki turaya⁵⁵⁶

2.Köpüklü atım bağlayın
Silgin göğnümü ağleyin
Uğrun uğrun çok ağlayın
Gel hele canım gel hele!

4.Çağrıñ koca ağa gelsin
Şu derdime ortak bulsun
Hep derilmiş emmilerim
Yarama melhemler sarsın

6.Ortalığa çadır tutturdum⁵⁵⁹
Ağır sofralar endirdim
Sıvalı konak tutturdum
Sahaplarıñ kim olacak

⁵⁵² yaşıl: yani yeşil başlı ördek (hızl.)

⁵⁵³ çeşme: çözme.

⁵⁵⁴ meram: maram

⁵⁵⁵ arzettiñ mi: arz ettiñ mi (hızl.)

⁵⁵⁶ 183. sayfadaki koşmanın çeşitlemesi olması muhtemeldir. (hızl.)

7.Kara çadırdan orta direk
Bende komadıñ da yürek
Ağ konağım bekâr kalmış
Mor perçemli oğlan gerek

8.Ağ konakta çifte baca
Varamadım hâlim nice
Silkinir ata binerdim
Şimdi oldum küküm koca⁵⁶⁰

9.Bacım kağnyınan gelmiş
Duydum da oña ağladım
Biñboğa'nın hâlis karı
Gógnúm onunla ağledim

10.Irmak suyunu geçti mi
Yeğenlerim ağlaştı mı
Ahıyor altı aydır kanım⁵⁶¹
Al at aklıma düştü mü

11.Kumaş, pırtım çekilirdi
Ağ konağa dökülürdü
Onu da biliñ mi cânım
Âlem benden sahınırdı

186

HÂLİT BEY

Avşarlar'ın 'Torun' kabilesi rüesasından /.../ oğlu olan Hâlit Bey, yaz mevsimini tevâbiiyle birlikte Pınarbaşı'nda çadırında geçiren Avşar beylerindendir. Doğum tarihi malûm değilse de 13'üncü hicrî asrının nısf-ı evvelinde doğmuştur. Hâlit Bey, çocukluğunu ve gençliğini babasının himayesinde ve aşiretin içinde kışın Çukurova'da ve yazın yaylalarda geçirmiştir. O sıralarda 'Pınarbaşı' ve 'Uzunyayla' tarafları Avşarlar'ın çok kaldıkları yayları imiş.⁵⁶²

Pınarbaşı'nın 10 kilometre kadar mesafede 'Hâlit Bey Öreni' namını taşıyan bir Çerkes köyü vardır ki bu hâlen Hâlit Bey'in hâtırasını ihyâ etmektedir.

Hâlit Bey'in 13'üncü asrın ikinci yarısının sonlarına doğru 1280-1289'de öldüğü tahmin edilmektedir. Hâlit Bey'in evlâd ve ahfâdı Diyarbekir tarafında yerleşip kalmıştır. Lâkin

⁵⁵⁷ Bu ve bunu takip eden dörtlükler 184. sayfaya yazılmıştır. (hzl.)

⁵⁵⁸ yalı: yala

⁵⁵⁹ Vezin bozuk (hzl.)

⁵⁶⁰ küküm: kötürüm demektir.

⁵⁶¹ Vezin bozuk (hzl.)

⁵⁶² Bu sayfada üzeri çizilmiş bir hâlde bulunan diğer satırlar şunlardır (hzl.): 'Avşar'ın topraklarına Çerkes iskân edilmiş değildir. Fakat hükümetçe buralara Çerkeslerin iskân emri verilip de Avşarların en mühim yaylalardan mahrum kalacaklarını anlayınca Çerkeslere misilleme karşı koymuşlar; Çerkesler de hazır bulundukları için iki taraf birbirlerini kırmağa başlamışlar. Çerkesler çarpışmalar devam ederken Uzunyayla'ya iskân edilmişlerse de Avşarların müteaddid baskınlarından bîzâr kaldıklarından bir taraftan kendilerini müdâfaada bulunmakla beraber bir taraftan da hükümete baş vurmuşlardır. Hükümet, Avşarları zayıf düşürmek için en nâfiz olan beylerini bu mıntıkadan başka yerlere sürgün etmek mecbûriyetinde kalmış; beylerden Hâlit Bey de bu sebepten Diyarbekir'e tayin edilmiştir.

Pınarbaşı kazasındaki Avşar beyleri arasında Diyarbekir havalisinde amcazâdelerinin bulunduğunu henüz unutmamıştır.

Avşarlar'ın bir kısmı tahminen 1250 tarihlerinde Urfa'nın 'Kamışlı' semtine sürülmüştür. Bu sürgünde Hâlit Bey de beraber bulunmuştur. Bir müddet sonra Hâlit Bey oradan eski yurduna dönmüştür.

Yusuf Fakı'ya göre 1262'de⁵⁶³ bütün Avşarlar'ın 'Mecid' Paşa⁵⁶⁴ tarafından Bozok'a sürülmüş; fakat oralarda âsâyîşi bozarak ve Pehlivan Oğlu Abidin Bey'i vurarak 1267'de geri gelinmiştir.

1272'de Abdurrahman Paşa tarafından daha şiddetli hareket edilerek Avşarlar yine Diyarbekir'e⁵⁶⁵ sürgün edilmiştir.⁵⁶⁶ Hâlit Bey de bu meyanda Diyarbekir'e nakl edilmiştir.⁵⁶⁷

187

Hâlit Bey, Avşar tükenmedikçe Çerkesleri Uzunyayla'ya yerleştirmeyeceğini söylediği halde kendisinin bazı vasiyetinden sonra Çerkeslerin Uzunyayla'da tamamen yerleştirildiklerini duyunca teessüründen şunu söylemiştir:

1. Yürü bire Pınarbaşı
Acep karıñ kaktı m'ola?
Boynu uzun tor sunalar⁵⁶⁸
Çığırından çıktı m'ola?

2. Tez gelir 'Kaynar'ın yazı⁵⁶⁹
Hoş akar 'Munzur'un gözü⁵⁷⁰
Koca Irmak dutar buzu⁵⁷¹
Garbi değdi söktü m'ola?⁵⁷²

3. Geri gitmek benim derdim
Yüreğimden çıkar ördüm⁵⁷³
Koyak koyak belli yurdum⁵⁷⁴
Lâle, sünbül bitti m'ola?

4. Oturmuş düşman gülüşür
Arada muzu belişir⁵⁷⁵
Hâlit el için çalışır
Acep Avşar battı m'ola?

⁵⁶³ '1264' tarihinin üzeri çizilmiştir. (hzl.)

⁵⁶⁴ 'Hâfız Paşa'nın üzeri çizilmiştir. (hzl.)

⁵⁶⁵ 'Bozok'un üzeri çizilmiştir. (hzl.)

⁵⁶⁶ 'Orada ikişer, üçer hane olarak bütün köylere dağıtılmışlar.' cümlesinin üzeri çizilmiştir. (hzl.)

⁵⁶⁷ Defterin sağ üst köşesinde 'Vişne renkli küçük defterinin 164'üncü sahifesine dikkat!' şeklinde bir ifade vardır. (hzl.)

⁵⁶⁸ tor sunalar: ablak sığın // tor sunalar demekle Avşar'ın genç, tecrübesiz güzellerini kasd ediyor.

⁵⁶⁹ 'Kaynar': Pınarbaşı'nın şark-ı şimâlinde bir mıntıkanın adıdır. Hâlen nahiye merkezidir.

⁵⁷⁰ Munzur: Kaynar'ın şark-ı şimâlinde hâlen 'Hınzır' adı verilmiş dağ. 'göz': bu dağdan çıkarak akan su

⁵⁷¹ Koca Irmak: Adana'ya akan 'Zamantı Suyu'dur.

⁵⁷² garbi: garb-ı cenûbtan esen ve karları, buzları eriterek ilkbahar'da tabiata hayat veren 'kaba yel'dir.

Bu türkü, Çerkeslerin iskânı münâsebetiyle söylenilmiş değildir. Herhalde Diyarbekir'e sürgün münasebetiyle söylenilmiştir.

Recep Oğullarından olan diğer Hâlit bey, kendisi Urfa tarafına (...) tahminen on sene sonra 'Boz Doğan' aşireti reisi -kendisinin kayın pederi- Abdi Bey tarafından Pazarviran nahiyesi civarında 'Toybuk' köyü kenarındaki çarpışmada katledilmiştir.

188

KUL MUSTAFA

Avşar gençlerinden olan Mustafa, tahminen 200 sene evvel yaşamıştır. Mustafa, Kırıkhan semtinde yaylada Reyhanlı beylerinden birinin hizmetinde bulunurken beyin yetişmiş kızına tâlipler çıkıyor. Kız bu tâlipleri istemiyor. Fakat, daha önceden görüp sevdiği yine Reyhanlı beylerinden o tarafta yaşayan birinin oğluna gönül veriyor.

189

1.Kalktı Bey Dağı'ndan sökün eyledi
Arap atlar koç yiğidi boyladı
Kadir Mevlâ'm bize netti, neyledi
Mihnetinen kazandığım ir gitti⁵⁷⁶

2.Kırıkhan'dan yükletmişler göçünü
Sünbül inen donatmışlar saçını⁵⁷⁷
Yâd illerde çekip gider göçünü
Bizim ilden bir domuncuk gül gitti

3.Sarılalım bekleyelim virânı
Avcılarıñ sıyırıyor kenârı
Saña diyom saña bâğler çenârı
Sağ bôğründen selvi boylu yâr gitti

4.'Güher'iñ elinden batıyor yasa⁵⁷⁸
Tellice durnam da gidiyor Has'a
Tutup koyamadım altın kafese
Ellenmeden nâzlı yârim toy gitti

5.Kul **Mustafa**'m der ki yıkıldı ören
Sırça saray göñlüm sen olduñ viran
Yeñile tez verdik bir ağca ceren⁵⁷⁹
Seniñ eşiñ bizim ilden bir gitti

⁵⁷³ örd: Avşarlarca ateşe verilmiş addır.

⁵⁷⁴ koyak: dağın düzlük yerine verilen addır. Yaylalarda ve dağlar arasında bulunan böyle düzlük yerler Avşarlarca makbûl konak mahalleridir.

⁵⁷⁵ muzı: münâfık. // belişmek: çabuk çabuk yürüyüp dolanmak.

⁵⁷⁶ mihnetinen: mihnet ile

⁵⁷⁷ inen: ile

⁵⁷⁸ yasa: yeise

⁵⁷⁹ yenile tez verdin: şimdi kaçırdın

190

ÂŞIK İSMAİL

Avşar'ın meşhur Cingöz Oğlu kabilesindendir. Bu kabile hâlen Pınarbaşı'nın kazasından Pazarviran nahiyesinin 'Sindel' ve 'Cingözlü' köyünde yaşamaktadırlar. Lâkin Âşık İsmail tahminen 200 sene evvel yaşamıştır. Şu hâlde kendisinin 17'inci asrın ikinci nısfında doğup, 18'inci asrın birinci nısfında ölmüş olmasını kabul etmek lâzım gelir. Böyle olduğuna göre İsmail'in aşağıda yazılı dört türküsü 18'inci asrın evvelinde söylenmiş olsa gerektir.

Alemdarzâde Osman Efendi'nin rivâyeti:

İsmail, /.../ köyünden /.../Oğullarından /.../'nın kızı 'Hüsnüye' ile evlenmiştir. Bununla /.../ yıl beraber yaşamışlardır.

İsmail'in Hüsnüye'den 'Şems' adlı bir kızı doğmuştur. Kızın tevellüdü tahminen 1922 tevellütlüdür. Bu kız, İsmail'in /.../ tarihinde ölmüştür. Babasının vefatı üzerine vâlidesi Hüsnüye 'Kaman' köyünde Vezir Ağa adlı halen 90'luk bir ihtiyarla evlenmiştir.

Şems, anası, Vezir Ağa ile evlendikten sonra sekiz yaşında iken Kayserili Alemdarzâde Osman Efendi, bunu evlatlık almış; adı yenilenerek Şerife olmuştur.

Sümerbank Fabrikası'nda çalışan Dursun adlı bir genç ile evlendirilmiştir. Tarihi: 2 Şubat 1949

191

1. Aşkının ağyârın bağına girdim
İpağımız karıştı ya tellere!⁵⁸⁰
Kırmızı gül, goncasına karışmış;⁵⁸¹
Onun için bülbül konar dallara!

2. Koç yiğitler birbirini payalar;⁵⁸²
Katarında bozulaşır mayalar;⁵⁸³
Çan çalınır sade verir kayalar;⁵⁸⁴
Şöfretinden şirin düşer bellere!⁵⁸⁵

⁵⁸⁰ İpağımız: ipeğimiz

⁵⁸¹ Kırmızı gül, goncasına karışmış: Kırmızı gül irengini alınca

⁵⁸² payeler: yani yükseltir.

⁵⁸³ bozulaşır: bağırsır.

⁵⁸⁴ sade: sada

3.Kırmızı gül, yeşill' olur, all' olur⁵⁸⁶
Dilleriñiz şekerl' olur, ball' olur⁵⁸⁷
Bahariñ geldiği neden bell' olur?⁵⁸⁸
Duman çöker nûr bağlanır göllere!

4.Âşık İsmail der ne gelir elden?
Gayret kuşağını kuşanak belden,
Bizim nasibimiz şol Yüreğil'den⁵⁸⁹
Düşeydim ben boz atanan çöllere!⁵⁹⁰

192

1.Dost elâ gözünü sevdiğim dilber
Gene sultan m'olduñ iliñ üstüne
Gördüm cemâliñi âglendim kaldım
Divanıña durdum yoluñ üstüne

2.Uykudan mı kalkmış bilmezim kendi
Siyah mı, sırma mı ağ göğsün bendi
Söyledi dilleriñ şeker menendi
Diliñ kaymak çalar balıñ üstüne

3.Yaslanmış duruyor beyaz kar gibi
Uzatmış boynunu servi dal gibi
Cennet-i a'lâ'da hûriler gibi
Yeşiller mi geydiñ alıñ üstüne

4.Doldu m'ola şu dostumuñ eñleri⁵⁹¹
Acep neye varır işiñ sonları
Al yanak üstünde sıra beñleri
Sandım kan damlamış karıñ üstüne

5.İsmail'im der ki ne gam, ne keder
Vermezsen zekâtı güzellik gider⁵⁹²
Kız seniñ bakışıñ ben'abdal eder
Hırkalar geydirir şalıñ üstüne

Karaca Oğlan'ın [Ergun:1927] ilk tab'ının 75'inci sahifesinde buna çok benzeyen bir türkü mevcuttur.

193

1.Has bağçeye garip bülbul dadanmış
Korudur ha, nazlı dilber korudur⁵⁹³
Seniñ derdiñ yüreğimiñ yağıñı⁵⁹⁴
Eridir ha nazlı dilber eridir⁵⁹⁵

2.Arap at üstünde kaplan postumuz
İkrârından döndü m'ola dostumuz?
Bir gün kara toprak örter üstümüz
Çürüdür, ha nazlı dilber çürüdür

3.Yüksek olur arap atıñ kaltağı
Issız kalmaz koç yiğidiñ yatağı
Varır bir kötüye dâğır eteği
Geri dur ha nazlı dilber geri dur

4.İsmail'im der ki yiyip içmedim
Güzellerinen de konup göçmedim
Çok güzel sevdim de senden geçmedim
Beri dur, ha nazlı dilber beri dur

⁵⁸⁵ şöfretinen: şöhretinen // şirin: güzellik.

⁵⁸⁶ all'olur: allı olur

⁵⁸⁷ ball'olur: ballı olur

⁵⁸⁸ bell'olur: belli olur

⁵⁸⁹ Bizim nasibimiz şol Yüreğil'den:Suyumuz, toprağımız şol Ereğál'den // Ereğál: yani Ermeği'den // Yüreğil: Adana ovası. Melemenci aşiretinin bulunduğu mahal. Adana ile Maraş arası.

⁵⁹⁰ Düşeydim ben boz atanan çöllere: Boz atanan düşe miydi çöllere!

⁵⁹¹ doldu mu: yani etlendi mi // eñleri: kol, dirsek, diz vesâire gibi oynak mahaller.

⁵⁹² vermezsen: verirsən

⁵⁹³ korudur: kurutmak.

⁵⁹⁴ derdiñ: aşkıñ // Seniñ derdiñ yüreğimiñ yağıñı: Varıp bir kötüye dâğır eteğiñ [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁵⁹⁵ Eridir, ha nazlı dil-ber eridir: Geri dur, ha nazlı dil-ber, geri dur [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

194

1.Çalıştım bir gül yetirdim
Ne goncasın derebildim
Bir güzeliñ sevdası var
Ne başımda[n] ırabildim⁵⁹⁶

3.Altına döşemiş halı
Lebi süttten, ağdı dili⁵⁹⁷
Usul boy da ince beli
Ne bir gece sarabildim

2.Ben gittim dostu görmeğe
Arada engel kırmağa
Dosta sırrımı vermeğe
Ne tenhada bulabildim

4.**İsmail**'im yâr yetirdim⁵⁹⁸
Sevdamdan aklım bitirdim
Ne sevdim ele getirdim
Ne terkinı verebildim

195

1.Yürü bire yürü Antep illeri⁵⁹⁹
Seniñ şenliğin de yazınan gelir
Yiğidiñ sevdiği güzel olursa
Sallanı sallanı nazınan gelir

3.Evlerinin uğru şol kara daşlı
Belâdan yiğidiñ gözleri yaşlı
Gölleri buladan üç yeşil başlı⁶⁰²
Yeşil de karışmış kazınan gelir⁶⁰³

2.Evlerinin uğru sazınan bükük⁶⁰⁰
Yiğidiñ kolunu bağlayan yokluk
Sen seni sarpa çekme kınalı keklik⁶⁰¹
Bâğ oğlu üstüne bazınan gelir

4.Der **Âşık İsmail** yolundan kalma
Her yüze güleni dost olur sanma
Ecelden korkup da sen geri dönme
Yiğidiñ annına yazılan gelir

196

ÜÇGÖZ OĞLU

Avşar[dır.] Tahminen 100 yıl önce yaşamıştır. Bana bu türkü[yü] söyleyen Pınarbaşı'nın Melikviran köyünden Halil Oğlu Ali Cingöz, kendisine bunu öğreten ve 1930 yılında vefat eden dayısı Köse Ali'nin: "Üçgöz Oğlu'nun türküsünü bile[ne başka]

⁵⁹⁶ ırmak: uzaklaştırmak.

⁵⁹⁷ ağdı: aktı.

⁵⁹⁸ yetirmek: yitirmek.

⁵⁹⁹ Bu parçayı Sadeddin Nüzhet Bey'in 'Türk Şairleri-Karaca Oğlan' adlı eserinin Konya'da 1927'de basılmış nüshasının 129 ve 131'inci sahifelerinde hemen de bunun aynı denilecek bir şekilde mevcuttur. A.Ârifi. // Bu parçayı 'Dadal Oğlu'nun bilenler var. Türk Şairleri sahife 1117. // Bana Anber Ağa başka şekilde 'Türk Şairleri'ndekine yakın şekilde 'Kul Mehmet'in olmak üzere anlattı. [Bu ifadenin üzeri çizilmiştir.]

⁶⁰⁰ bük: orman.

⁶⁰¹ Vezin bozuk (hızl.)

⁶⁰² yeşil baş: erkek ördek

⁶⁰³ yeşil: ördeğin muhaffifidir.

öğüt istemez.” dediğini ve dayısından edindiği malûmata göre Üçgöz Oğlu’nun yüz yıl kadar önce yaşamış olduğunu söyledi.⁶⁰⁴

Sadeddin Nüzhet Bey’in ‘**Karaca Oğlan**’ adlı eserinin 36’ıncı sahifesinde Üçgöz Oğlu’nun adı geçen ve sol sahifedeki gibi maiyetini (...) ⁶⁰⁵ eden bir türkü mevcûttur. Herhalde bu da Üçgöz Oğlu’nun olacaktır.

İşte aynen naklediyorum:

1.Üç Güzel Oğlu der şöyle bir yiğit
Söylediği sözü yola getirir
Yiğit olan sırrın kimseye demez
Kötü kalbindekin dile getirir

2.Yalnız git yoldaş olma yüz süze
Selâm verme erkânsıza yolsuza
Komşu olma namussuza, arsız
Âkıbet üstüne hile getirir

3.Dilberin koynuna girsem görmese
Bir dilbere öğüt versem almasa
Bir yiğit kendi miktarın bilmese
Âkıbet başına belâ getirir

4.‘**Karaca Oğlan**’ der (ki) her sözüm hakır
Yiğit olamayanın yalanı çoktur
Cehennem yerinde hiç ateş yoktur
Herkes ateşini bile götürür

197

1.Yiğit kadim olsa sırrın üstüne
O da erer muradına, kaskına
Deme yârânına, o der dostuna
Bir ağızdan çıkan biye yayılır

2.Sır sırdan içeri sırra doyulmaz
Altın terâziye karşı koyulmaz
Pusat vermekinen yiğit soyulmaz⁶⁰⁶
Sırrını yâd ele veren soyulur

3.Sır sırdan içeri kadimdir zâti
Sırrını saklamak yiğit âdeti⁶⁰⁷
Cahallar ne bilsin sırda kıymeti
Sırınan altına karşı koyulur⁶⁰⁸

4.Üçgöz Oğlu’m der ki sır yüzün suyu⁶⁰⁹
Bir kişi sırrını demese iyi
Ahmak da öğünür şöyl’ettim deyi
Coşar menciliste boşa yayılır

‘**Tanrı Dağ**’ **Mecmuası**’nın 10’uncu nüshasının 14’üncü sahifesinden:

1.Dinlen ağalar ben bir mani söyleyin⁶¹⁰
Kullar muhanata muhtâç olmasın
Benim sözüm alanlara öğüttür
Yârenler hatrına bir şey gelmesin

2.Sır sırdan ötede sırra doyulmaz
Sır altın terâzi karşı durulmaz
At, pusat vermâğlen adam soyulmaz
Sırrını yâd ile veren soyulur

⁶⁰⁴ Anber Ağa sol sahifedeki türkünün 300 sene evvele ait olduğu mütalâasındadır. ‘Üçgöz Oğlu’nun da ‘Cingöz Oğlu’ olacağını, fakat türkünün Cingöz Oğlu’ndan çok daha önceye aidiyetinde ısrar ediyor. [Bu ifadelerin üzeri çizilmiştir.]

⁶⁰⁵ احدا

⁶⁰⁶ pusat: at, pusat [‘at’ın üzeri çizilmiştir.]

⁶⁰⁷ yiğit: yiğitiñ [‘?’in üzeri çizilmiştir.]

⁶⁰⁸ sırınan altına: sırınan altına terazi [‘terazi’nin üzeri çizilmiştir.]

⁶⁰⁹ Üçgöz Oğlu’m: Cingöz Oğlu’m [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁶¹⁰ söyleyin: söyleyim

3.Sır sırdan öteden sırçanın mûyu
 Bir yiğit sırrını vermese çok olur iyi⁶¹¹
 Öğünür menciliste şöyl'ettim deyi
 Coşar menciliste boşa yayılır

198

ÂŞIK İBİŞ

Pınarbaşı'nın Pazarviran nahiyesinin Han köyünde İbiş Oğullarından Hasan'ın oğludur. 1276 tevellütlüdür. 60 yaşında olduğu hâlde 1336 senesinde⁶¹² vefat etmiştir. Asıl adı İbrahim'dir. Bir oğlu -Hasan- vardır.

İbiş, bir müddet Çukurova'da kaldıktan sonra yaylaya hareket edip yayladan evlerin 'Gözle'ye göçtüklerini görmüş. Bu hâlden müteessir [olarak] yaylaya şunları söylemiştir:

1.Ağşam oldu ışıkların yanmıyor⁶¹³
 Güzellerin su yoluna inmiyor⁶¹⁴
 Her koyaktan bir sadalar dönmüyor⁶¹⁵
 İlin göçmüş melûl dağlar

3.Üce üce dağlar aştım
 Bilmediğim suylar içtim⁶¹⁷
 Neçe memleketler dolaştım
 Kısmet olan gelir dağlar

5.Kartal Pınarı'nın yönü boyraza⁶¹⁸
 'Dumanlı'da farız avcılar gezer⁶¹⁹
 Karışmaz mı sarı sünbül nergize⁶²⁰
 Adalısın üçe dağlar⁶²¹

2.Yetiştir baharı yazı
 Serin tohanır boyrazı
 Ağrişir gelini, kızı⁶¹⁶
 Safalısın yüce dağlar

4.Koca Kar'ın suyu akar
 Sarı sünbül ne hoş kokar
 Güzeller seyrâna çıkar
 Sefalısın üçe dağlar

6.İrbehem'im on beşinde
 Düzülü fişek dōşünde
 Erenler gezer başında
 Duvalısın üçe dağlar⁶²²

⁶¹¹ Bir yiğit sırrını vermese çok olur iyi: Bir yiğit sır vermese çoğ olur iyi // Vezin bozuk (hzl.)

⁶¹² Tahminen 1333 senesinde [Bu ifadenin üzeri çizilmiştir.]

⁶¹³ Vezin bozuk (hzl.)

⁶¹⁴ Vezin bozuk (hzl.)

⁶¹⁵ sada: sadâ. // Vezin bozuk (hzl.)

⁶¹⁶ ağrişir: ip eğirmek.

⁶¹⁷ suylar: sular

⁶¹⁸ Vezin bozuk (hzl.)

⁶¹⁹ Vezin bozuk (hzl.)

⁶²⁰ Vezin bozuk (hzl.)

⁶²¹ adalısın: edâlısın

⁶²² duva: dua.

200

KUL MUSTAFA

Avşar [dır]. Babası Reyhanlı aşiretinden, anası Avşar'dır. Avşar beylerinin Mağara'dan göçleri gelirken yolda bir kız görüyor. Babasına: "Bu kızı alıver." diyor. Babası da ağırdan alıyor. Kendisi kızın yazın yayladığı 'Pazarviran' semtinin Çörmüşek mevkiine geliyor. Kızı iyice taharri etmek için kızın erkek kardeşine çoban duruyor.

Kışa yakın oradan Çukurova'ya kışlağa inince yine beraber bulunuyor. Tekrar ertesi yaz yaylaya gelirken Mağara'nın Gümülek dağının dibine Avşar beyleri konuyor. Kız ile Mustafa orada cemaatten ayrılarak ormandan odun tedârik ettikleri sırada kız arkasına şelek alıyor. Yükünü alırken Mustafa bir kaldır diyor. Mustafa kızın ardındaki yükünü kaldırırken kızı öpüyor. Kız : "Bu nedir?" diyor. Mustafa da :“ 'Kara kuş' daldı da başımı korkudan başımı eğdimdi, ağzım yüzüne geldi.” diyor. Kız: "Mustafa, bu kuş dalması değil." diyor. Böyle konuşarak cemaatin yanına dönüyor. Fakat Mustafa kızın sırrı ifşâ etmesinden korkarak ağalarının yanından ayrılmak üzere bir çift tosun istiyor. Ağası Mustafa'ya ecrine mukâbil tosun veriyor. Tosunu o civara bağlıyor. Mustafa bir türkû çağır da öyle git diyorlar. Mustafa da bu türküyü söylüyor:

201

1.Mağara'dan geldi geçti bir güzel⁶²³
Perişan gönlümü çoşturdum gene
Böyle güzel doğuramaz her ana
Âh ettikçe kara bağrım daş olur

3.Sakın dostum kendin verme hataya
Her dem yalvarırım Bârî Hudâ'ya
Bir daha varma Gümülek dereye⁶²⁴
Oralarda çok alıcı kuş olur⁶²⁵

5.Yanılman sevdiğim (...) ⁶²⁶ inin
Çevriliñ ırmağın üstüne konuñ
Âlem güzel olsa güzellik seniñ
Korkarım geri kötüye eş olur

2.Derdimi yüklettim beş on deveye
Perişan gönlümü verdim hevaya
Meydana çeksek de tutsak bahaya
Seksan bin altına ancak baş olur

4.Sabahtan göçünce 'Teke'den çıkın
Geyiñ al valeyı sen teller sokun
Öñünde Soğanlı kendini sakın
Eser yeller suyu kötü kış olur

6.**Kul Mustafa** aştı gitti dağları
Çörmüşek'te oturan Avşar beğleri⁶²⁷
Size amanat olsun orman evleri⁶²⁸
Ağlatmayın ala gözler yaş olur

⁶²³ güzel: yana

⁶²⁴ Bir daha varma Gümülek dereye: Meydana çekerek tutsak behaya [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁶²⁵ oralarda: seksan [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁶²⁶ ارشی قدن

⁶²⁷ Vezin bozuk (hızl.)

Bu türküyü dinleyen kızın biraderi Mustafa'nın hemşîresine alâkasını anlamış. Anasına kızla tenhâ bir yerde bırakıp, bırakmadığını sormuş. Anası ormana gittiklerini söylemiş. Kızın biraderi, Mustafa'nın âmâlini çoktan öğrenmiştir. Derhal kızı kendisine vermişler. Tosunu da boğazlayarak ateşte yemişler. Mustafa, evlendikten sonra Avşarlar arasında kalmış. Mustafa, tahminimize göre bu türküyü Sultân Selim-i Salis zamanında söylemiştir. İlki 18'inci asrın ikinci nısfında yaşamıştır.

KUL MUSTAFA⁶²⁹

1. Dinleyinci bir suâlcik sorayım⁶³⁰
İman selâmeti nereden gelir
Doğrult sıdkını da yalvar Allah'a
Dile dileğini mutlaka verir

2. Bu sözlerim size öğüt olursa
Kadir Mevlâ'm muradımı verirse
Kendi kötü, kalbin fesâd olursa⁶³¹
Keser kısmatını elinden alır

3. Hakk'ın emrettiği beş vakit namaz
Yavlar Hod Allah'a yazıda komaz
Ehl-i kemâl olan yalan söylemez
Yalan söyleyen musmunder ölür

4. **Kul Mustafa** der ki n'oldu sözüm
Düzen tutmaz bozuldu sazım
Ürüyamda gördüm ağladı gözüm
Kabire girince suvalci gelir

Bu 'Kul Mustafa' Avşar olsa gerektir. Belkide terceme-i hâli yazılan da asrından başka zamanda yaşamıştır.

202

1. Çıktım yücesine seyrân eyledim⁶³²
Mor menevşe dutmuş salın Binboğa⁶³³
Derde derman derler senin otunu
Felek de söylese dilin Binboğa

2. Bir koyağın var da kırk pınarın akar⁶³⁴
Peşine güzeller seyrâna çıkar
Sarı sümbülün, geyik göbeğin kokar⁶³⁵
Bâglere belgüzar verin Binboğa⁶³⁶

⁶²⁸ Vezin bozuk (hızlı.)

⁶²⁹ Diğer Kul Mustafa

⁶³⁰ dinleyinci: dinleyin manasında

⁶³¹ kendi: kendim kalbin: kalbim ['m'nin üzeri çizilmiştir.]

⁶³² Bu mısra, Karaca Oğlan'ın birkaç türküsünün matlânı teşkil etmiştir. Eski harflerle matbû **Karaca Oğlan**, Sadeddin Nüzhet, sahife 61-62. A.Ârifî. // yörep: dağın yarından yukarısındaki meyilli kıyı (Kayseri'de buna mukâbil verep kelimesi vardır: verev manâsında) [Bu bilgi, parçadan bağımsızdır.]

⁶³³ Mor menevşe dutmuş salın Binboğa: Türlü çiçek tutmuş salın Binboğa // Mor menevşe dutmuş salın : Aşkım saña düştü gönlüm [İfadenin üzeri çizilmiştir.] // sal: dağın yüksekliğine nazaran yarından aşağıdaki meyilli yeri.

⁶³⁴ koyak: dağların, yaylaların çukur mahallerine verilen isim.

⁶³⁵ Sarı sümbülün, geyik göbeğin kokar: Geyik göbeğin, sarı sümbülün kokar // geyik göbeği: Binboğa'ya yakın ve halk arasında, tebâbette kullanılan gâyet güzel kokulu bir çiçek

⁶³⁶ bâglere: dostlara // belgüzar: bergüzar

3. 'Binboğa' da 'Koç Dağı' na âh eder⁶³⁷
 Hümâ geyiklerin hotaya gider⁶³⁸
 Saña çok âşıklar hoş-amed eder
 Evliyâ hacı peşin Binboğa⁶³⁹

4. **Kul Mustafa**'m gene söylüyor hengi⁶⁴⁰
 Bozulmaz yeşiliñ, alı irengi
 Çok vezirler gördüm bulunmaz dengi
 Yüksekter merteben, iliñ Binboğa⁶⁴¹

Küçük kırmızı defterin 122'inci sahifesinde biraz farklı olarak mukayyedir. Bir kıt'a da fazladır.

203

Kul Mustafa rivâyete nazaran Bursa'ya gitmiş, orada evlenmiş, bu münâsebetten orada şu türküyü söylemiştir:

1. Uzak yollardan da emendim geldim
 Aradım vatanı Bursa'da buldum
 Güzeli çoğumuş âğlendim kaldım
 Altın şemedânı yanar Bursa'nın

2. Yavru şahin sarp kayada oturur
 Gelene, gidene sohbet yetirir
 Cennet-i A'lâ'dan çiçek getirir
 Eli burcu burcu kokar Bursa'nın

3. Yavru şahin sarp kayada, salakta⁶⁴²
 Altın küpe mengüş döğer kulakta
 Yerde huride de, gökte melekte
 Yedi beñli güzeli var Bursa'nın

4. Bahanede **Kul Mustafa** bahane
 Mail oldum kız göğdeniñ ağına
 Arkasın vermiş de Keşiş Dağına
 Ağustos'ta karı erir Bursa'nın

204

ÂŞIK HÜSSÜYÜN

Avşar[dır]. 19'uncu asrın son nısfında yaşayan Avşar şairlerindendir. Kimin oğlu olduğu nerede yaşadığı tespit edilememiştir.⁶⁴³

1. Sabahın seher vaktinde
 Bâğler oturur tahtında
 Uykunun şirin vaktinde
 Sadâ verir kuşun Berit⁶⁴⁴

2. Koyağında sular akar⁶⁴⁵
 Hümâ geyiklerin bakar
 Baytaran, sünbülün kokar⁶⁴⁶
 Ne hoş yayla başın Berit

⁶³⁷ Koç Dağı: Pınarbaşı'nın önünde[dir].

⁶³⁸ hota: tepetaklak.

⁶³⁹ Vezin bozuk (hızl.)

⁶⁴⁰ hengi: öğüdü.

⁶⁴¹ iliñ: eliñ

⁶⁴² salak: semt.

⁶⁴³ Sarız mıntıkasında olması pek muhtemel görünmektedir. [Bu ifadenin üzeri çizilmiştir.]

⁶⁴⁴ Berit: 'Binboğa'nın cenûb-i şarkisinde ve Göksun'un şimâl-i şarkisinde münferit ve oldukça yüksek bir dağın adıdır.

⁶⁴⁵ koyak: dere.

⁶⁴⁶ Baytaran: Berit dağında, şekli ağıâr ile papatyaya müşâbih, rengi çok açık mâî ot.

3. Mor keklik öter başından
Kimseler bilmez yaşından
Ufacık bığden amanlı
Biñboğa'dır eşin Berit

5. **Hüseyin**'im gene söyle
Çık başına seyrân eyle
'Berçin'e çık yayla yayla
Seyrângâhtır başın senin

4. Koyağın cefayır taşlı
Gördüm dostum gözü yaşlı
Ağ mendilli, sırma saçlı
Kız istiyor başın Berit

1. Eski yurdu gördüm gógnúm bulandı
Serimi sevdaya salan ağlama
Kalktı gönül dost kapısın dolandı
Zılgını yüzüne boran ağlama

3. Bedir aylar gecesinde doğarsın
Doğar doğar góg yüzüne ağarsın
Korharım arada engel seversin
Yüzü güleç, kalbi karam ağlama

2. Gene dumannandı dağların başı
Durmayıp ahıyo gözümün yaşı
Hind'in, Yemen'in elvan kumaşı
Geyinip karşımda duran ağlama

4. **Hüssüyün**'üm der de neyledi netti?
Sahladı sırrın da Yemen'e gitti
Ne yaman ilimiz darlığa yetti
Gel eski halimden bilen ağlama

205

ÂŞIK ALİ PAŞA (ÖKSÜZ OĞLAN)

Terceme-i hâli: Tahminen 250 sene evvel yaşayan Avşar âşıklarındandır. Terceme-i hâli 216'ıncı sahifede yazılıdır. Bunu Anber Ağa başka türlü anlatmaktadır.

1. Sabahtan uğradım bir bel kırana⁶⁴⁷
Sıtma verir mâh cemâliñ görene
Kâkül müdür, sürme midir, bilmem ne⁶⁴⁸
Hoş bakışlım alnındaki kara ne

3. Sırtına geyinmiş süt mavi 'saya'⁶⁵²
Cemâliñ benzettim gökteki aya
Katardan ayrılmış bir tülü maya⁶⁵³
Eşi yok ki ilden ile arana

2. Muskalar takın da dâğmesin nazar⁶⁴⁹
Sıdkınan bakanın irengin bozar
Âgdirmiş kaşların gözlerin süzer⁶⁵⁰
Yavrunun bakışı benzer cerene⁶⁵¹

4. **Âşık Ali**'m der ki yürekte derdim⁶⁵⁴
Sallandı karşımda cemâliñ gördüm
Korlana korlana yanıyor ördüm⁶⁵⁵
Kız ne dersin senin için ölene⁶⁵⁶

⁶⁴⁷ Yani öyle bir güzel ki görenin beli kırılır demekmiş.

⁶⁴⁸ kâkül müdür, sürme midir: siyah mıdır, sırma mıdır // sürme: kaşa sürülen rastık.

⁶⁴⁹ Muskalar takın da dâğmesin nazar: Yazdırın muskasın dâğmesin nazar ['yazdırın' ve '-sın' üzeri çizilmiştir.]

⁶⁵⁰ Âgdirmiş kaşların gözlerin Süzer: Dedim ağca ceren çölde ne gezer [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁶⁵¹ yavrunun: gelinin

⁶⁵² saya: Avşar kadınlarının eski zamanlarda topuklarına kadar uzunlukta giydikleri çuha cübbe.

⁶⁵³ tülü: tavis; tülü erkek ve dişi develerin çiftleşmesinden doğana derler. Çok makbûldür.

⁶⁵⁴ Âşık Ali: Âşık Hüseyin [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁶⁵⁵ örd: ateş, içeri, derün.

⁶⁵⁶ Kız ne dersin senin için ölene: Ateş verir kendi deyi ölene

206

EMİR ALİ

Avşar şairlerdendir. Hayatı ve yaşadığı devir hakkında esaslı malûmat edinilememiştir. 18'inci asrın son veya 19'uncu asrın ilk nısfında yaşamış olması muhtemeldir.

Bu âşîğın zamanımıza sevgilisinin Şam'a sürgün olarak gönderilmesi üzerine söylediği -sol sahifede yazılı- bir türküsü intikâl edebilmiştir. Bu türkü evvela başından iki mısra eksik olarak İzzet Ulvi Bey'in Eylül 1339 tarihli ve 2 numaralı '**Türk Yurdu**' mecmuasında münderiç "Halk Şairleri ve Millî Hâdiseler" başlıklı makalesi meyânında intişâr etmiştir. Ben bu türküyü Pınarbaşı'nın Toklar nahiyesinin Melikviran köyünde Âşık Ali'den dinleyerek yazdım. Yalnız Âşık Ali'nin söylediği dört kıt'adan ibârettir. İzzet Ulvi Bey tarafından neşredilenin şöyle bir kıt'ası var:

"Şu görünen dağ da dostumun dağı
Donları bitmiş de sünbülü mavi
Daha on üç on dört sarmanın çağı⁶⁵⁷
Ak kız bu yaylalar saña uygundur"

matlarından sonra gelen bu kıt'a ile mecmuanın aynı oluyor.

Anber Ağa, Avşarlar arasında Emir Ali adlı tanıdığı bir şair⁶⁵⁸ olduğunu⁶⁵⁹ söylemekte ise de şimdiye kadar mütenaessir Karaca Oğlan türküleri arasında böyle bir türkü bulunamadığına göre 'Emir Ali' tarafından söylendiği ve bu adla da bir Avşar şairinin mevcudiyeti subût bulmaktadır.

207

1. Baharın geldiği neden bellidir.
Gül açılmış yaprakları düzgündür
Sevdiceğim zülüfleri dışarı
Şimdi gönlüm bir Leylâ'ya vurgundur

2. Dostumun yolları kayalı, taşlı
Bakamam gerdana gözlerim yaşlı
'Top top âgriceli' şol yüce başlı⁶⁶⁰
Kömür gözlüm Şam iline sürgündür

⁶⁵⁷ sarmanın; sevmenin

⁶⁵⁸ yaşamış [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁶⁵⁹ Bu türkünün Karaca Oğlan'a ait olduğunu [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁶⁶⁰ top top âgriceli: Avşar kadınlarının efelerinin bir tarafına ucunu sokup kaşlarının üstüne doğru sarkıttıkları altın veya gümüşten mamûl ve kaş üstüne gelen simli mercan veya akik püsküllü ziynet altın.

3.Evvel mamûr idi ettiler viran
Vurduñ gahr okunu, sinemde yarañ
Yeñile tez verdiñ bir ağca ceren⁶⁶¹
Dágmeñ yatsın kömür gözlüm yorgundur

4.**Emir Ali**'m geydireyim donuñu
Dosta doğru döndüreyim yönüñü
Ahretecek sürsem gitsem demiñi
Biñ yaşasam hesap etsem bir gündür⁶⁶²

Karaca Oğlan'ın buna benzer türküsü Sadeddin Nüzhet Bey'in '**Karaca Oğlan**' adlı eserinin 125-126'ıncı sahifelerindedir. Aynı eserin 56'ıncı sahifelerinde daha çok benzeyeni vardır.

Anber Ağa, bu türkünün 'Kul Hasan'a ait olduğunu söylüyor. Fakat Sadeddin Nüzhet Bey'in eski harfle matbû '**Karaca Oğlan**' adlı eserinin 171'inci sahifelerindeki türkü buna benziyor. A.Ârifî.

208

ÂŞIK ALİ

Türkmenlerden Cerid aşiretinin en eski âşıklarından. Anadolu Selçuklu Devleti'nin inkişâfından sonra yaşamıştır.

209

1.Aşağıdan sehil evi geldi mi
Cerid geldi eski yurda döndü mü
Altı arap atlı eli cidalı
Çalkandı da Ala Bel'e kondu mu⁶⁶³

2.Biz de çekerdik evvel ezelden
Deli gönül vaz gelmiyor güzelden
Arabınan düşmanıdık ezelden
Barıştıktan soğra döğüş oldu mu⁶⁶⁴

3.Kolda götürürler yavru bazları
Ötüşüyor ördeğinen kazları
Al yeşil geyinmiş Türkmen kızları
Sehillediñ mah yüzleriñ soldu mu⁶⁶⁵

4.Merdlere de **Âşık Ali**'m merdlere
Del'gönül gene uğradıñ derdlere
Ala karlı mol sünbüllü yurdlara
Seleser Cerid'i geldi kondu mu

210

BEY OĞLU (ÇERKEZ BEY)

Bey Oğlu⁶⁶⁶, Avşar beylerindendir. Asıl adı 'Şevki'dir. Aşiret ve diğer halk beyninde 'Çerkez Bey' diye marûf Avşar beylerindendir. Avşar aşiretinden beylik Çerkez Bey'in

⁶⁶¹ Yeñile tez verdiñ bir ağca: Sehilesin bu araya [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁶⁶² hesap etsem: alayı da

⁶⁶³ çalkandı da: çalhandı da // Ala Bel: Urfa civarındadır.

⁶⁶⁴ soğra: sonra (hızl.).

⁶⁶⁵ sehillemek: güz mevsiminin gelmesi. (hızl.)

mensup olduğu aileye intikâl etmektedir.⁶⁶⁷ Başka bey ailesi yoktur. Yalnız ikinci derecede nüfûzu hâiz bir de ‘Ağa’ âilesi vardır. Bunlar da ‘Halli Oğlu’ şöhretiyle anılmaktadır.

Çerkez Bey, Osman Bey’in oğludur. Osman Bey’in babasının adı Ali Bey’dir. Ali Bey de Koca Mustafa Bey’in oğludur. Mustafa Bey’in babası ‘Arap Hasan’ adıyla tanınmıştır.⁶⁶⁸ Hatta bu münâsebetle kabilesi Arap Hasan Uşağı’ diye şöhret bulmuştur. Çerkez Bey, uzak hısımlarından ve yine Avşar’ın tanınmış simalarından⁶⁶⁹ /.../’nın güzelliği aşiret içinde ünlenen ‘Dudu’ adlı kızı ile izdivâç etmiştir. Çerkez Bey, Dudu’ya karşı kalbî temâyülünü ilk defa şu türküsü ile ifade etmiştir:⁶⁷⁰

ŞEVKÎ

Avşar’dır. Reyhanlı aşiretindendir. 18’inci asrın son nısfında yaşadığı tahmin edilmekte ise de hayatı hakkında daha fazla şey bilinmektedir. Zamanımıza yalnız sol sahifedeki türküsü ağızdan ağıza geçmek sûretiyle intikâl etmiştir. Herhalde zamanın hatırı sayılır âşıklarından olduğu anlaşılmaktadır.

211

1. Diğneyiñ medhini ben de söyleyim⁶⁷¹
Âşığa nispetle yürüyüşlünüñ⁶⁷²
Can fedâ ederim dostun yoluna⁶⁷³
Biñ dürlü nazınan salınışlınıñ

2. Güvercin topuklu, sarı mesliniñ
Kadife şalvarlı, tüy libaslıniñ
Elleri kınalı kumru sesliniñ
Zilifi gerdana darayışlınıñ

3. Çiçekli zubun da, basma firengi⁶⁷⁴
Kırmızı yanaklı, elmas irengi⁶⁷⁵
Saçları topukla eyliyor cengi
Bir hümâ bakışlı, on dört yaşlınıñ

4. Bunu söyleyen de Şevkî’niñ dili
Hezaran çubuğuna beñziyor beli⁶⁷⁶
Âb-ı Kevser olmuş lebinin balı
Titirer dilleri hilâl kaşlınıñ⁶⁷⁷

⁶⁶⁶ Çerkez Bey’in üzeri çizilmiştir. (hızl.)

⁶⁶⁷ Esasen Avşar’ın beyliği yalnız Çerkez Beğ’in ecdâdından intikâlen gelmektedir. [Bu ifadenin üzeri çizilmiştir.]

⁶⁶⁸ anılmıştır. [Bu ifadenin üzeri çizilmiştir.]

⁶⁶⁹ ailelerinden [Bu ifadenin üzeri çizilmiştir.]

⁶⁷⁰ İfade edilen türkü yazılmamıştır. (hızl.)

⁶⁷¹ Dinleyiñ medhini ben de söyleyim: Dinleyiñ bir güzel medhin edeyim [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁶⁷² âşığa: yiğide [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁶⁷³ dostun yoluna: böyle güzele [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁶⁷⁴ çiçekli zubun da: entari geyinmiş [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁶⁷⁵ elmas rengi olsa gereken

⁶⁷⁶ Vezin bozuk (hızl.)

Bu türkü, pek az farkla Sadeddin Nüzhet Bey'in 'Karaca Oğlan' adlı eserinin 73-74'üncü sahifelerinde mevcuttur.

212

ÂŞIK ALİ PAŞA (ÖKSÜZ OĞLAN)

1.Yürü bire Gümüleğ'in ovası⁶⁷⁸
Hani sağa konup göçen leylekler
Görem miydi o dostumun boyunu
Göremesem budur deyî helaklar⁶⁷⁹

2.Suya gider su çenberi bürünür
Koyvermiş indarı yerde sürünür⁶⁸⁰
Nerden baksam benim dostum görünür
Siyah zülfün mah yüzüne kalaklar⁶⁸¹

3.Senden başka yâr sevmedim vallaha⁶⁸²
Getir and içeyim Kelâmu'llâha
El kaldırıñ, divanına duruñ makamullâha⁶⁸³
Hak katında kabul olsun dilekler

4.İki durna gördüm, gölde baz gördüm
Gine yenilendi şol eski derdim
Âşık Ali'm der ki avlağım, yurdum⁶⁸⁴
Batal olmuş av ettiğim salaklar⁶⁸⁵

213

1.Annacımda gelen Molla
Söyle kelâmı kelâmı
Eğer dosta varırısañ
Eyle selâmı selâmı

2.İstanbul başıma zindan
Gözlerim görmüyor kardan
Billâhi usandım candan
Görsem sılâmı sılâmı

3.Ağ eller kına yakmış
Zülüfû gerdana dökmüş
Ala göze sürme çekmiş
Kaşlar kalemi kalemi

4.İstanbul 'payı' durulmaz⁶⁸⁶
Kasavet serden ırılmaz⁶⁸⁷
Bacım gözüme görünmez
İlle anamı anamı

5.Ali Paşa'm der varamam⁶⁸⁸
Dünya muradın alamam⁶⁸⁹
Eşe'm gibi bir yâr bulamam⁶⁹⁰
Gezsem âlemi âlemi

⁶⁷⁷ Bu dörtlüğün üzeri çizilmiş şekildeki çeşitlemesi şu şekildedir (hızl.): Der Bey Oğlum: Şevki hoştur güzeliñ huyu/ Hezaran cıbığa benziyor belî/ Âb-ı Kevser olmuş lebinin balı/ Peynirdir dilleri inci dişlinin // Terceme-i hâl, 252'inci sahifededir.

⁶⁷⁸ Koşmanın başında üzeri çizilmiş vaziyette 'İlbeğ Oğlu'nun bir türküsü' ifadesi bulunmaktadır. (hızl.)

⁶⁷⁹ helaklar: helekler // Bu dörtlüğün üzeri çizilmiş şekildeki çeşitlemesi şu şekildedir (hızl.): İki durna gördüm gölde gölette/ Altın küpe mengiş döğör kulakta/ Sen benim olsandı dünya felekte/ Dolansa boynuna ağca bilekler

⁶⁸⁰ indar: baş örtüsü.

⁶⁸¹ kalak: dalga. // kalaklamak: okşamak. // Bu dörtlüğün üzeri çizilmiş şekildeki çeşitlemesi şu şekildedir (hızl.): Benim dostum beni görür yerinir/ Çemberinin ucu yerde sürünür/ Ak gerdânında çifte benler görünür/ Siyah zülfün mâh yüzüne kalaklar

⁶⁸² Senden başka yâr sevmedim vallahi: Senden selâm söyleñ Keremullâha [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁶⁸³ Vezin bozuk (hızl.)

⁶⁸⁴ Âşık Ali'm: İlbeğ Oğlu'm [İfadenin üzeri çizilmiştir.] // avlağım: gezeğim

⁶⁸⁵ batal: battal demektir.

⁶⁸⁶ payı: nedimin.

⁶⁸⁷ ırılmaz: ayrılmaz (hızl.)

⁶⁸⁸ varamam: varmadım: varılmaz

[Hâmiş:]

Ali Paşa bunu Molla'ya söyledikten beş on gün sonra hapishaneden kurtuluyor. Lâkin bu esnada ağa tarafından kıza Ali'nin öldüğü söylenerek kızın ister istemez kendisine meyl getirilmesi yolu bulunur. Hatta kızın daha memnun olması için büyük bir düğün hazırlığı yapılıyor. O taraflarda herkes ağanın düğününe davet olunuyor. Ali, hapishaneden kurtulup Mucur Özü'ne gelince bu hale şâhit oluyor. Teessüründen kendisini kaybedecek hale geliyor. Fakat muvâzenesiz hareket ettiği taktirde neticenin fena olacağını düşünerek aklını başına topluyor. Tebdil-i kıyâfetle sazını omuzuna alarak ortaya çıkıyor. İlk rast geldiği adamlar kendisine: “Aşık, iyi rast geldin. Bizim ağanın düğünü var. Sana iyi bahşış verir.” diyerek akşam kendi evlerine götürüyorlar. Orada düğünün mâhiyetini soruyor: “Maraş ilinden bir delikanlı ile bir kız kaçıp, geldi. Oğlanı katil katil diye ağa tefrik edip İstanbul'a gönderttiği için şimdi onu öldü diyorlar. Ağa kızı alıyor.” cevabını alıyor. Ali, bunun üzerine kızın gönlü var mı? diye soruyor. Bunlar da: “Kızın gönlü yok. O zavallı, emmim oğlu, öksüzüm. Bir daha elime geçer m'ola?” diye bir yumup kırk döküyor.⁶⁹¹ cevabı ile karşılaşılıyor. Bu cevabı alınca içini çekerek ve ahvâlini muhâfaza ederek, hep beraber kalkıp düğün evine gidiyorlar.

214

O akşam 'Ali' düğün evinde kızı görmek ve kendisini tanıtmak fırsatını bulamıyor. Sabahleyin civarda 'Boz Gedik' diye anılan bir mevki varmış. Kendisini misâfir edenler oraya gidip otururken kız da oralarda gezinirlermiş. İleride bulunan gelin olacak kızı işâretle göstermişler. Bu esnada Ali sazını eline alarak şu türküyü söylüyor:

1.Kalktı havalandı perişan gönül
Bir zulmet çöktü bizim illere⁶⁹²
Cemâliñ beñzettim tavsı mayaya
Ne firkatli kelâm geldi dillere

2.Bir nedir, beş nedir bilmez bazısı
Arttı derdim yaralarım sızısı
Sağa emânet olsun 'Malla' yazısı⁶⁹³
Ağca ceren sökün etti çöllere

⁶⁸⁹ Dünya murâdın alamam: Her n'olduğunu bilmedim: Her n'olacağı bilinmez

⁶⁹⁰ Eşe: Ayşe. // bulamam: bulmadım: bulunmaz

⁶⁹¹ Bir yumup kırk dökmek: Avşarlar arasında, gözünü bir defa yumuncaya kadar kırk damla yaş dökmek, yani çok ağlamak demektir.

⁶⁹² zulmet: dert

⁶⁹³ Avşarlar arasında 'malla' geniş ova manasında söylenmekte ise de ayrıca 'Malla' denilen bir ova da varmış.

3.Olanca kuvvetim yoluna attım
Var olan âlemi ummana döktüm
İmanım ‘Boz Gedik’ başına çıktım
Seyir ettim dost gezdiği yollara

4.Öksüz Oğlan avlağında avında
Yedi düşman gıybetinde kovunda
Ağlatmañ sevdiğim Urum köyünde
Dolaşırsañ has bağçede güllere

‘Ali, sevgilisi tarafından gıyabında kendisine ‘öksüzüm’ denildiğini duyduktan sonra söylediği bu ilk şiir ile bundan sonraki türkülerinde seve seve bu mahlûsı kullanmaya başlamıştır.’

Akşam olunca Ali (Öksüz Oğlan) bir akşam evvelki gibi kendisini misâfir eden arkadaşları ile yine düğün evine gidiyor. Orada oturunca türkü filan söylüyor. Kız ise o gün âşığın sazını ve türküsünü duymuş olacak ki pek neşesiz bulunuyor. Kıza diyorlar ki: “Ne duruyorsun. Bir il ağasına varıyon. Senin evvelki nişanlın bir öksüz oğlan. Yürü kalk, odaya âşık gelmiş, saz çalıyor; güzel çağırıyorlar. Sen de var, türküsünü dinle de gamın, kasavetin dağılsın.” diyorlar. Kız da kendisine arkadaş olan birkaç kız ve gelin ile âşığın bulunduğu çadıra doğru gidiyor. Kızın geldiğini gören âşık ise sevgilisi gelince şu türküyü söylüyor: Türkü 217’inci sahifede.

Kız bu türküyü işitince sevgilisinin geldiğini iyiden iyiye anlıyor. Biraz işaret gösteriyor. Fakat büsbütün renk vermiyor. Uyku zamanı gelince orada âşığa yatak hazırlanıyor. Kız âşığın yatağını görüyor. Gece kaçıp âşığın yanına geliyor. Yek-diğerine sarılıyorlar. Nihâyet mevcûd vaziyette kalmaktan kaçmayı daha daha muvâfık bularak düğüne gelenlerin atlarından iki at beğenerek beraber cenûba kaçıyorlar. (Araya diğer 218-219’uncu sahifelerdeki türküler de sokulacaktır. Tamam.)

215

[İLBEĞ OĞLU]

Avşarlar’dan:

İlbeğ Oğlu’nun türküsü:

1.Sabahınan göçen kervan
Göçer yolu yarılanır
Bir kötüye düşen güzel
Ölmez beñzi sarılanır⁶⁹⁴

2.Yaz gelince çiçek biter
Vağti gelir orda biter⁶⁹⁵
Engel araya bir şor atar⁶⁹⁶
Biten işler gerilenir

⁶⁹⁴ Bu dörtlüğün üzeri çizilmiş şekildeki çeşitlemesi şu şekildedir (hızl.): Sabahınan giden kevrân: kervan/ Gider yolu yarılanır/ Bir kötüye düşen güzel/ Ölmez, beñzi sarılanır

⁶⁹⁵ vağti: vakti

3.Hocamızın adı Kazel
Dili okur, eli yazar
Koç yiğide düşen güzel
Çiçek balar korulanır

5.Cefayir pula satılmaz
Çöllerde ceren tutulmaz
Her yerde cilve satılmaz
Engel duyar gerilenir

7.**Kul Fakîr**'im söyler nâ-çâr
Âşıkın kalbini açar
Ben vardıkça kendi kaçır
Ayak ayak gerilenir

Âşık Halil⁷⁰¹, den:

4.Okunuyor ferman gibi
Dertlilere derman gibi
Gönlül bir değirmen gibi
Ufak döner, irilenir

6.Hele güzeliñ kasdı ne?
Kınalar yakmış destine
Yatırsam dizim üstüne
Uyur amma oğşalanır⁶⁹⁷

8.Söyle **İlbeğ Oğlu** söyle⁶⁹⁸
Dünyanın âhiri böyle⁶⁹⁹
İli göçmüş ıssız yayla⁷⁰⁰
Duman çöker perelenir

[ÂŞIK HALİL]

1.Iraktan baktım bir kuyu
Hak yaratmış uzun boyu
Varırsa kötüye iyi
Eşin nasıl, Türkmen kızı?

3.Yol üstünde ulu çınar
Her gelen gölgeye konar
Seni gören böyle yanar
Derdiñ yiğın Türkmen kızı

2.Elinde de zemzem taşı
Bilmem yanındaki nesi
Garip gelir [onun] sesi
Bülbül müydün Türkmen kızı?

4.Avşar **Halil** verdi zatı
Nerey'sürse gider atı
Vermişler iyiye kötü
Eşin nasıl Türkmen kızı

216

ÖKSÜZ ALİ

9'uncu asr-ı hicrînin sonlarında Maraş ilinde veya Çukurova'da oturan Avşar aşiretinin eşrâfından çok zengin bir zatın oğlu olup, babasının sağlığında 'Ali Paşa' diye anılan ve servet, itibara düşkün vaziyette bulunan amcasının kızı ile 'beşik kertmesi' nişanı yapılan bu âşığın babası ölünce, kendisinin çocukluğundan istifade ederek nişanlısının babası bütün servetini benimsemiş; evlenme zamanları gelince de kızı nişanlısına vermekten imtinâ etmiştir. Kız ise nişanlısına tutkun olduğundan ondan ayrılmayı istememiş. Ve bilâkis kendisini aşiret arasından kaçmaya teşvik etmiştir. İki nişanlı oradan beraber kaçarak Kırşehir civarında 'Mucur Özü' denilen yere gelmişler. Orada

⁶⁹⁶ Vezin bozuk (hızl.) // engel: müzevir. // şor: söz, laf.

⁶⁹⁷ oğşalanır: sallanmak demektir.

⁶⁹⁸ İlbeğ Oğlu, meşhurdur. Uzun bozlağı da vardır.

⁶⁹⁹ Dünyanın âhiri böyle: Zamanenin hâli böyle

⁷⁰⁰ ili: yani sakinleri.

⁷⁰¹ Avşar Halil, son asırda yaşayan âşıklardandır. Hakikî hüviyeti öğrenilememiştir.

bir ağanın evine sığınmışlar. Lâkin kızın güzelliğini gören ağa ona tutulmuş. Nişanlısı orada iken alamayacağını anlayınca o sırada asâletini muhâfaza için oraya gelen müfreze Ali'nin kanlı katil olduğunu söylemiş. Buna göre evrak hazırlanmış. Ali, müfreze tarafından tutulup, İstanbul'a götürülmüş. Bu defa kızı te'dib etmek isteyen ağa, kız tarafından "Emmimin oğlundan başka erkeğe varmam." diyerek evlenmemiş. Oğlan İstanbul'da mahpus iken kızın bulunduğu yerden 'Molla' adlı biri İstanbul'a gitmiş. Hapishaneden (...) olan 'Ali' Mucur'dan tanıdığı Molla'yı görerek şu türküyü söylemiş: 'Türkü 213'üncü sahifede.'

Daha ziyâde Öksüz Ali namıyla malûmdur.⁷⁰² Avşar aşiretindendir.

Babasının bir erkek kardeşi varmış. Kendileri evlendikten sonra aralarında çocukları olunca kızlarının erkeği olanlarla evlendirilmesini kararlaştırmışlar. Birinin Ali adlı oğlu olmuş. Ali küçükken babası ölmüş. Anası da başka kocaya gitmiş. Ali malı ile amcasının yanına alınmış. Amcasının bir kızı doğmuştu. Babası ve amcasının arasında geçen sözler unutulmamış. Ali ile kız büyüdükları zaman yek-diğeriyle evlendirilecekleri kendilerine duyurulmuş. Lâkin Ali, öksüz olduğu için bu vaade pek de güvenmemiş. Çünkü çok güzel olan bu kıza, başkası tarafından tâlip çıktıkça babasının, anasının da başkalarına vermeğe düşündüklerini anlamış. Kız ise küçük yaşından kendisine yapılan tekliflerin tesiri ile Ali'ye candan sormuş. Başkalarına vermek istediklerini sezince temelli "Ne duruyorsun? Sen de hiç erkeklik yok mu? Beni başkasına verecekler. Buradan kaçalım." demiş. Bu sözü duyan Ali de ayağa kalkmış. Beraber kaçmışlar. '205'inci sahifede bir deyişi var.'

Avşar'ın Bozok'a sürüldüğü sırada cereyân etmiştir. Şu halde Öksüz Ali bir asır önce yaşamıştır.

Avşarlar'ın Bozok'tan kaçışında Döne ile beraber gelip, Pınarbaşı kazasında yerleşmiştir. Fakat sağ evlat ve ahfâdından neler olduğu malûm değil.

⁷⁰² Maraş tarafından olması mümkündür. [Bu ifadenin üzeri çizilmiştir.]

217

Sonra Öksüz Ali, Kırşehir'e Paşa'nın konağı civarına giderek aşağıdaki türküyü çok yanık sesle söylemeğe başlamış. O sırada ise kızın Paşa'nın oğluna verilmesi kararlaştırılmış. Düğün olurmuş. O gece de nişan olacaktı. Paşa'nın konağında âşığın yanık türküsünü dinlemişler. Bununla alâkadar olmuşlar. Bu meyanda kız da dinlemiş. Türkü söyleyişinden Ali olduğunu anlamış.

Kadınlar ise âşığa nasıl türkü söyletmek istiyorlarmış. Gelin ilk defa söze karışarak, “Âşığın açlığını, tokluğunu sormuşlar mı?” deyince Paşa'nın hanımı âşığa karnını doyurmak teklifinde bulunuyor. Odada Öksüz Ali ile hanımdan ve ‘Döndü’den başka kimse kalmıyor. Kız o sırada pencerede tarağını yere düşürüyor. Paşanın hanımını vaziyetten haberdar ederek tarağının alınması isteğinde bulunuyor. Hanım tarağı almaya gidince Ali ile gece kaçmak kararı veriyorlar. Gece kaçıyorlar, kurtuluyorlar.

1.Góg ala gözleriñ sevdiğim dilber⁷⁰³
Sen göñlüñü kime sunduñ evvela
Kırpıkleriñ cân almaya kasd eder⁷⁰⁴
Kömür gözlüm uçlarını egele

2.Leylâ'nın bekçisi Mecnûn ben oldum
Gark oldu gemim de deryada kaldım
Selâm söyleñ nazlı yâra ben geldim
Ağlamasın kına yaksın ağ ele

3.Sizde ne derlerdi güzel sevene
Zülûfleri beñzer gümüş çövene⁷⁰⁵
Balabanı yaralatmış doğana⁷⁰⁶
Ahret ahret bu yaralar sağale⁷⁰⁷

4.Huri mi, melek mi ağ yâriñ soyu
Pınara varmadan doldurur suyu
Saña diyom saña hey kabadayı⁷⁰⁸
Şu sallanan acep seniñ neñ ola

5.Zırını yetmiş de bozdan soyanıñ⁷⁰⁹
Sahabı değılsin sen bu mayanıñ
Bak ağzıña tavus kuşu seveniñ
Şahin gerek pençe dakıp av ala⁷¹⁰

6.Öksüz Oğlan hata var mı sözüñde⁷¹¹
Çifte beñler sıcıraşır yüzünde⁷¹²
Sultan Kırşehri'nde Mucur Özü'nde
Yitirdim buldum bir gözü gógála⁷¹³

⁷⁰³ dilber: Döndü: kadın adı [İfadenin üzeri çizilmiştir.] // góg: gök

⁷⁰⁴ almaya: almağa

⁷⁰⁵ çöven: çöğen: nebât: arsada, yaylalarda biter.

⁷⁰⁶ balaban: güvercin yavrusu.

⁷⁰⁷ Ahret ahret bu yaralar sağale: Yavaş yavaş bu yaralar sağale // ahret ahret: yavaş yavaş // sağale: iyileşe.

⁷⁰⁸ Âşık bu mısraı söylerken de kemâl-i neşe ve azimden kıza bakan ağaya teveccüh ediyor.

⁷⁰⁹ zırını: zârını // boz: boz, kutlu doğan. // soya: pençe. Yani boz doğanın pençesini yedin mi?

⁷¹⁰ Şahin gezek pençe dakıp av ala: Yağar yağmur, püsen düşer cigala // püsen: çok ince yağın yağmur. // cigal: tavus ve ördek gibi hayvanların kanatlarındaki güzel ve parlak renkli tüy.

⁷¹¹ Oğlan: Ali'm [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁷¹² Çifte beñler sıcıraşır yüzünde: Siyah zülfüñ tel tel olmuş yüzünde [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁷¹³ Yitirdim buldum bir gözü gógála: Gördüm kör yapalak indi gógála [İfadenin üzeri çizilmiştir.] // Kör Yapalak: Doğan'ın en adı nevi. Yani alâlâde, bayağı bir adam. Çok güzel kadın. // gógál: yeşil, en makbul yabanî ördek

218

1. Bir yanıma baktım ‘Malya’nın düzü
Bir yanıma baktım Kırşehir özü⁷¹⁴
Sefil Öksüz’ün de ammisî kızı⁷¹⁵
Kömür gözlüm yeni düştü dillere

3. Vücudum şehrini ateşe yaktım
Coşkun sular gibi çağladım, aktım
Amelim ‘Boz Gedik’ başına çıktım
Seyreyledim dost gittiğin yollara

2. Göreydim emmimin kızın ölmeden
Arkasında mavi delme solmadan⁷¹⁶
Bir bezirgan almış gitmiş görmeden
Kömür gözlüm vessek gitmiş ellere⁷¹⁷

4. **Öksüz Ali**’m avlağında, avında
Gidi düşman, gıybetimde kovumda⁷¹⁸
Kömür gözlüm durmaz müşir evinde
Karıştırdın has bağçede güllere

Öksüz Ali, amcasının kızına tutulmuş, onu çadırından alarak kaçırmıştı. Kırşehir taraflarında ikisi beraber aç susuz kalmışlar. Ali yiyecek tedârik etmek maksadıyla kızı yola yakın bir yazıda bırakıp gitmiş. O sırada bir bezirgan gelmiş. Kalkacağı sırada kızı görüp almış.

O civarında paşası ise oğlu için güzel bir kız aratıyormuş. Bunun da amcasının kızı çok güzelmiş. Kızı alıp paşaya götürmüştü.

Ali gelip sevdiğini orada bulamayınca o civarda çift süren bir köylüye sormuş. Çiftçi evvela ‘mâ-beâref’ yani bilmiyorum diye cevap vermiş. Bundan müteessir olan Öksüz Ali şunu söylemiş:

Paşanın güzel bir kız arattığını, sevgilisinin de paşanın konağına götürülmesi ihtimâlini anlamış. Artık yanıp yakılarak bu türküyü söylemiş:

219

1. Uçtu gönül kuşu burda yaylamaz⁷¹⁹
İnip aşkın deryasını boylamaz
Mabaraftır çiftçi baña söylemez
Söyle çiftçi kardeş haber ver baña

2. Üç gün oldu ben ıkalı evimden
Sen ágleme beni uzun yolumdan
Mabaraftır çiftçi bilmez dilimden
Söyle çiftçi kardeş haber ver baña

⁷¹⁴ Kırşehir: Kırseher

⁷¹⁵ ammisî: emmisi

⁷¹⁶ delme: Avşarlar’ın eski zamanlarda kullandıkları bir nevi kadın mantosu (mavi çuhadan).

⁷¹⁷ vessek: esir demek.

⁷¹⁸ gidi: piç. // kov: düşmanlık

⁷¹⁹ burda: yerde

3.Çiftçi kardeş keyfçeğizin yetti mi
Eğriceğin biderlerin bitti mi⁷²⁰
Kömür gözlüm bu yollardan gitti mi
Söyle çiftçi kardeş haber ver başa

4.Söylüyom söylüyom işitmez sözü
Büsbütün sürmüştü ovayı, düzü
Sefil Öksüz'ün de emmisi kızı
Söyle çiftçi kardeş haber ver başa

Çiftçi nihâyet Öksüz Ali'ye acıyarak kızın /.../

220

[YAZICI OĞLU]

1.Bir selâm geldi de nazlı Senem'den⁷²¹
Deli gönül şâd olmaya başladı
Akmaz iken kör pınarın ayağı⁷²²
Su geldi de çağlamaya başladı⁷²³

2.Senem'in geydiği ipekli sarı
Ölmeden yüzünü göreydim bâri
Yıkık değirmanın bozuk çark evi⁷²⁴
Suyu geldi çağlamaya başladı?⁷²⁵

3.Aşkın cezvesi [de] yürekte kaynar
Ermeni dillerin şekerler çiğner
Senem'in hayali karşımda oynar⁷²⁶
Aramızda söz almağa başladı⁷²⁷

4.Hele bakın şu feleğin işine
Neler gelmiş sevdiğimin başına⁷²⁸
Senem değdi yetmiş seksan yaşına
Bizimki de yüz olmaya başladı

5.Şu görünen Binboğa'nın dağları
Aşılamaz kırcı boran belleri⁷²⁹
'Yazıcı Oğlu', 'Şerefli'nin beğleri
Koca 'Tanır' yaz olmaya başladı⁷³⁰

Yazıcı Oğlu, Avşar'ın Reyhanlı aşiretindendir. Elbistan'dan -Pınarbaşı'na bağlı 'Sarız' nahiyesine civar olan- 'Tanır' köyündendir. Tahminen 1150 senesinde doğmuştur. Şerefli ailesine mensup olduğu anlaşılmaktadır. Reyhanlı aşireti de Tanır yaylalarına yaylamak üzere gelirler. Birkaç ay kalırlarmış Yazıcı Oğlu'nun gençliğinde bu aşiret arasında 'Senem' adlı bir kız varmış. Yek-diğerini görüp uzaktan uzağa seven Yazıcı Oğlu ile Senem'in aradan uzun yıllar geçtiği halde evlenmeleri mümkün olamamıştır; fakat rivayete nazaran Yazıcı Oğlu'nun Senem'e karşı olan aşkıdan gözleri kör

⁷²⁰ bider: tohum.

⁷²¹ Senem'den: yârimden [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁷²² ayağı: suları [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁷²³ su geldi de: suyu geldi

⁷²⁴ çark evi: çarkları [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁷²⁵ 'ç' işareti, Fahri Bilge'nin tereddütünü göstermektedir. (hızl.)

⁷²⁶ Senem'in hayali karşımda oynar: Cûş etti de gönül meydanda oynar [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁷²⁷ Aramızda söz almağa başladı: Tatlı tatlı söylemeğe başladı [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁷²⁸ Neler gelmiş sevdiğimin başına: Neler geldi sevdiğimin başına: Ölümünden ferman geldi başıma [Diğer ifadelerin üzeri çizilmiştir.]

⁷²⁹ kırcı boran belleri: bellerinin yolları [İfadenin üzeri çizilmiştir.] // kırcı: dolunun küçüğü, karın serti.

⁷³⁰ yaz: şaz

olmuştur. Kadının yaşı da hayli ilerlemiş. Gönül bu ya, Yazıcı Oğlu Senem'den Senem de Yazıcı Oğlu'ndan bir türlü geçememiş. Bununla beraber ikisi de başkalarıyla evlenmişler. Fakat ihtiyarlamışlar. Bir gün Tanır halkından biri Reyhanlı aşiretinden olduğu mahallere çalışmaya gitmiş. Tesadüfen Senem'in çadırında misâfir kalmış; Senem, misafirine nereli olduğunu sormuş; misafir de, cevaben; 'Tanır' köyünden olduğunu söylemiş. Senem, Yazıcı Oğlu'nu sormuş. Misafir de: "Köylümüzdür; bilirim." demiş. Hâlini sormuş. "Gözleri kapandı. İhtiyarladı. Yerinden kalkamıyor; oturuyor." demiş. Senem de bu sözü duyunca teessüründen ağlayarak, misafirine: "Yazıcı Oğlu'na Reyhanlı aşiretinden Senem denen kadının evinde yattım. Seni çok sordu. Sana selâmı var. Ben de kendisi gibiyim. Sen böyle o beni bilir." demiş. Tanırlı yazın köyüne dönünce Yazıcı Oğlu'na söylemiş. Yazıcı Oğlu da bu haberi alınca ihtiyarlıktan cûşa hurûşa gelmiş, bu türküyü söylemiş.

Sarız nahiyesinin /.../ köyün de /.../ Senem adlı bir kadına alâka peydâ etmiş. Burdaki türküyü onun için söylüyor.

Yazıcı Oğlu'nun asıl adı malûm değildir. Eğer Tanır köy değilse, kendisinin nâm-ı müsteârı olması mümkündür.

Yazıcı Oğlu, herhalde 1210-1215 senelerinde ber-hayatmış

221

DERDİ ÇOK

Develi'nin 'Tomarza' nahiyesinden[dir.] Derdi Çok, Elbistan'ın Tılavşın⁷³¹ köyünden Lutfi Hoca'nın nam-ı müsteârıdır. Lutfi Hoca, medrese tahsili görmüştür. Köylerde imamlık yapmak sûretiyle geçinir. Bir taraftan da zirâatle iştigâl edermiş.

Lutfi Hoca, Elbistan'ın Kızılca adlı mahallesinde 1278'de doğmuştur. Köy imamlığı ile geçinen Hacı Tafıl'ın oğludur. 1908 senesinde tahminen 65-70 yaşlarında bulunduğu halde 'Tanır' köyünde vefat etmiştir.

⁷³¹ 'Tıravşın' şeklinde de yazılmıştır. (hzl.)

Muhitindeki halk şairlerinin az çok tesiri altında kalan Lutfi Hoca, bir köyden bir kıza gönül verniş; lâkin hissiyâtını kıza açtığı halde kendisini evlenmeğe iknâ edememiş. Bu esnada kız başkasına kocaya verilmiş. Lutfi Hoca da bu vaziyetten çok müteessür olmuş; teessürünü ‘Derdi Çok’ nam-ı müstearıyla şu mısralarla ifade etmiştir:

1.Çirkin kaderim deftere
Yazım; neyneyim, neyneyim?⁷³²
Çok yalvardım ben o yâre
Sözüm tutmadı neyneyim?

2.Deli olsam eller kınar
Gönül pervaz olup döner⁷³³
Gece gündüz durmaz yanar
Özüm, neyneyim neyneyim?

3.Bağçesinde gül bitmiyor
Dalında bülbül ötmüyor
Ellaham kırık tutmuyor⁷³⁴
Dizim, neyneyim neyneyim?

4.**Derdi Çok**’um el uğruna⁷³⁵
Ben ölürüm dost yoluna
Mezarımı yâr köyüne
Kazım, neyneyim neyneyim?

224

ÂŞIK HAMZA

Aslen Avşar’dır. Keçeli Uşağı kabilesindendir. Bu kabilenin torunları hâlen Saimbeyli (Haçın) kazasının ‘Mağara’ köyündendir. 18’inci asrın ikinci yarısında yaşamıştır.⁷³⁶

Âşık Hamza’nın bulunduğu⁷³⁷ ‘Mağara’dan Avşar göçleri geçerken âşığın gözü bu göç içinde çok güzel ve çok ziynetli bir geline ilişmiş. Ona taaşşuk etmiş; köyde her neyi varsa çiftini çubuğunu bırakarak göçün arkasına düşmüş; göç gittikçe o gitmiş.

Gittiği ve geçtiği yerleri türküsünde zikrederek son mahalle kadar türküsünü söyleyerek varmış.

Gelin vaziyeti sezmiş; kendisinin, erkek yedi kayını, beş kardeşi olduğu ve alâkası duyulursa eşinin ölümü ile pençeleşeceğini anlatmış. Köye dönmeleri öncesinde, lâkin Hamza uğrunda her şeyden vaz geçtiğini, hatta ölümü gözüne aldığını ve geri dönmeyeceğini söylemiş. Gelin, Hamza’nın bu harâretli aşkını anlayınca kendisi de ona

⁷³² neyneyim: neyleyim

⁷³³ olup: olmuş [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁷³⁴ Ellaham, ‘Allahü a’lem’in muharrefidir.

⁷³⁵ Metinde ‘Derdi Coğ’um’ şeklindedir. (hzl.)

⁷³⁶ Bu kelimeden sonra gelen ‘Doğup, büyüdüğü ve öldüğü yıllar malûm değildir.’ ibaresinin üzeri çizilmiştir. (hzl.)

⁷³⁷ Bu kelimeden sonra gelen ‘Köyü olan’ ifadesinin üzeri çizilmiştir. (hzl.)

gönül vererek, yüzünü karalayıp tarif ettiği yerde beklemesini söylemiş. Hamza da yüzünü karalayıp gösterilmiş yere gitmiş; gelini beklemiş; lâkin gelin gelince ona karşı beklediği hareketi gösterememiş. Gelin hâline acıyarak bir avuç altın verip, Hamza'yı oradan kovmuş. Bir daha semtine uğradığı taktirde öldürüleceğini söylemiş. Âşık Hamza da ölünceye kadar gelinin aşkıyla yanıp, tutuşmuş. Bu hâdise 170-180 sene evvel vukû bulmuştur.⁷³⁸

225

1. Allı durnam 'Mağara'dan yekindi⁷³⁹
Kalıncıya Mağara'nın çölleri⁷⁴⁰
Ablak kuğum silasını terk etti⁷⁴¹
Ayıtlansın Obruk başı yolları⁷⁴²

2. 'Obruk'tan 'Çatak'tan Haçın'a uğra⁷⁴³
'Kum Bükü' konalga telleriğ ığra⁷⁴⁴
'Göksu'yuñ köprüsün geçti bir durna
'Al vardı'ya sultan 'Kiraz' belleri⁷⁴⁵

3. 'Kiraz'dan kalkınca 'Tapan'a konuñ⁷⁴⁶
'Kırk Su'yuñ başında bir zaman dönüñ⁷⁴⁷
'Devec'alañı'na çevriliñ, konuñ
Çevrili, çevrili konar illeri⁷⁴⁸

4. Deveci Alanı'ndan ircek yekiniñ⁷⁴⁹
'İlk Hayret'ten 'Bağlama'ya dökülün⁷⁵⁰
'Bucak'ta da 'Gün Delen'den sakınıñ⁷⁵¹
Avcıları farız gezer gölleri⁷⁵²

226

5. 'Ağ Köprü' de güzelleriñ çerağı⁷⁵³
Âşık olan yakın eder ırağı⁷⁵⁴
Sultan Anavarza hûblar durağı
Coşkun akar deli çayıñ selleri

6. Anavarza'dan irce göçelim⁷⁵⁵
'Savırn'dan, 'Sumbas'tan bir su içelim⁷⁵⁶
'Gün Burnu'na kanlı Cehan geçelim⁷⁵⁷
'Altı Göz'e doğru gider yolları

⁷³⁸ 254'te bir Hamza daha var. 100-150 yıl önceye ait.

⁷³⁹ 'Mağara'dan yekindi: Arz eylemiş sehil deyip gidiyor: Sehil deyip gidiyor [Son ifade şeklinin üzeri çizilmiştir.] // yekindi: kalktı.

⁷⁴⁰ Kalıncıya Mağara'nın çölleri: Var kalıncı Mağara'nın çölleri: Ayrılgıñ şerbetinden içiyor [İfadenin üzeri çizilmiştir.] // var kalıncı: sağlıcakla kal demektir.

⁷⁴¹ Ablak kuğum silasını terk etti: Ağbaz kuğum terk eylemiş vatani: Baş kaldırmış sehil diyor gidiyor [Son ifade şeklinin üzeri çizilmiştir.]

⁷⁴² Ayıtlansın Obruk başı yolları: Var kalıncı:kalınca Mağara'nın elleri [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁷⁴³ 'Obruk' ve 'Çatak', Mağara'dan Haçın'a giderken güzergâhtır. Fazla meyilli ve sarp mevki adları.

⁷⁴⁴ Kum Bükü: Haçın'dan bir saat ileride bir köy. // konalga: konacak yer // ığra: sallar

⁷⁴⁵ al vardı: al geliyor demek.

⁷⁴⁶ Taban: Kiraz belinin ilerinde büyük 150 haneli bir köy.

⁷⁴⁷ bir zaman: ters samah [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁷⁴⁸ Çevrili, çevrili konar illeri: Çevrilsin, çevrilsin konsun illeri

⁷⁴⁹ ircek: erkenden. // yekin: kalk // Vezin bozuk (hızl.)

⁷⁵⁰ İlk Hayret: Yolda bir mevki. // Bağlama: Vaktiyle eşkıya yatağı olan, dar yan geçitlerle çevrilmiş sarp ve dar bir yer.

⁷⁵¹ Gün Delen: Bucak'ta tehlikeli, cabbâr bir şahsın tebaası.

⁷⁵² Avcıları farız gezer gölleri: Farız avcı gezer gölleri: Avcılar derin gezer gölleri

⁷⁵³ çerağ: çıra.

⁷⁵⁴ Âşık olan yakın eder ırağı: Dost elinden yaralıdır yüreği

⁷⁵⁵ Anavarza: Sultan Anavarza ['Sultan'ın üzeri çizilmiştir.]

⁷⁵⁶ içelim: seçelim

⁷⁵⁷ Cehan: Ceyhan.

7.Çayırılı'ya kondu m'ola eseli⁷⁵⁸
 'İmran Pınarı'nda yurdları belli
 Eller kınalı da gözler sürmeli⁷⁵⁹
 Âşık Hamza'm anlar m'ola dilleri⁷⁶⁰

(228)

ÂŞIK AHMET

1.Sabahtan uğradım Kürt'ün göçüne
 Göçün bir dereniň çekmiş içine
 İbrişim dolamış sümbül saçına
 Ağca ceren m'oldun Kürt'ün güzeli

2.Kürt'ün gelini de ekmek yapıyor
 Beyaz kollarını da tahta kapıyor⁷⁶¹
 Beni görünce de yoldan sapıyor
 Ağca ceren m'oldun Kürt'ün güzeli

3.Ayağına giymiş koncu, kısarak⁷⁶²
 Sallañ, gez sevdiğim yüzün yumarak
 Anası tülü de, kızı 'beserek'⁷⁶³
 Tülü maya m'oldun Kürt'ün güzeli

4.Ayağına giymiş kırmızı çorap
 Gittiğin yollara olayım türap
 Şahadan mı içtin bir dolu şarap
 Sallanarak gelir Kürt'ün güzeli

5.Bunu söyleyen de Âşık Ahmet'tir
 Bu sözlerim helbet yüreğine derttir.
 Seni seven ise Kızılbaş Kürt'tür
 Yazık olmuş saña Kürt'ün güzeli

229

Âşık Ahmet, Sarız nahiyesindeki Avşarlar'dandır. Umûmî Harp esnasında asker kaçağı olarak o mıntıkada kalmış. Bir Kürt'ün yanında durmak istemiş. Lâkin o sırada Kürt evinde güzel bir gelin varmış. Kocası ise geline yakışmayacak derecede çirkin, beceriksizmiş. Gelinin ondan pek de memnun olmadığını hisseden Âşık Ahmet, geline sağ sahifedeki türküyü söylemiştir.

Âşık Ahmet'in doğum tarihi belli değilse de Umûmî Harp esnasında asker kaçağı olmasına bakılarak o sıralarda otuz yaşlarında bulunduğu tahmin edilebilir. Ne vakit öldüğü belli değilse de hâlen ber-hayat olmadığı muhakkaktır.

Hulâsa Âşık Ahmet, 19'uncu asrın ikinci nısfının son yarısında doğmuş, Avşar aşireti içinde 30-40 yıl kadar /.../

⁷⁵⁸ Çayırılı: Çayır Ağzı.

⁷⁵⁹ Eller kınalı da gözler sürmeli: Ağ elleri boğum boğum kınalı [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁷⁶⁰ Âşık Hamza'm anlar m'ola dilleri: Seyid Hamza'm der de ağlar dilleri

⁷⁶¹ Yani hamur açarken ellerini tahtanın incittiğini söylemek istiyor.

⁷⁶² konc: yemeni.

⁷⁶³ tülü: en makbûl deve demek. // beserek: tülüden doğan, dişi güzel yavrulara verilen isim.

232

KUL HAYDAR

‘Sarız’ nahiyesinin ‘Çörekdere’ köyündendir. Aslen Boğazlıyanlı olan⁷⁶⁴ Âşık Halil Oğulları’ndan Halil’in oğludur. 1286 senesinde doğmuştur. Adı ‘Haydar’dır. Önce köyünün imamından okumuş; sonra Kayseri’de medrese tahsili görerek icâzet almış; köyüne döndükten sonra medrese yaparak kendi medresesinde talebesine ders okutmağa başlamıştır. Umûmî Harp yıllarında ‘1332’de vefat etmiştir.

Kendisi manzumelerinde ‘Kul Haydar’ mahlasını kullanırmış. Gayet hoş sohbet ve istediği zaman irticâlen manzum söz söylemeğe kadir bir zatmış. Halk kendisinin adeta kerametine kailmiş. Bir gün ‘Yalak’ köyüne gidip ‘Kart Osman’ namında ihtiyar bir zatın evine misâfir olmuş. Ziyaretlerini kısa ve her birini birer sûretle etmiş. Mevsim bahara yakınmış. O hacının hayvanlarına yedirmekte olduğu samanı pek azalmış. Hatırına Hoca’ya dua ettirerek samanı çoğaltmak gelmiş. Hoca’ya: “Hoca Efendi, bizim hazın tükeniyor. Şuna bir dua et de tükenmesin.”; Hoca da: “Peki, bir ışık yak da samanın yanına varalım. Samanı görelim.” demiş. Osman Ağa, bir ışık yakmış; hoca ile beraber samanlığa gitmişler. Hoca, kış devam ettiği ve baharında az bulunduğu için, “Osman Ağa, hâlis dua ile olmaz. Biraz da kevene zorlat.” demiş. Bunu bir dua olarak telâkki eden Osman Ağa, ertesi sabah eline kazma alarak dağa keven kesmeğe gitmiş; hava müsâit oldukça dağdan, bayırdan kesip getirdiği kevenleri de hayvanlarına yedirmek sûretiyle baharı bulmuş.

233

Nihâyet, bir gün Hoca, evinin civarındaki tarlasında diken keserken Azmi Bekir’in yanına giderek **Azmi Bekir’e**:⁷⁶⁵

Azmi Bekir, Hoca’ya hitâben:

1.Memnun oldum şu işiñe
Şükreyle kendi başıña
Tevâzuuñ firâşına
Tevâzudan zarar olmaz demiş.

2.Gerek memnun gerek sürûr
Gönlümü eylediñ ma’mûr⁷⁶⁶
Şu binâyı yapan âmir⁷⁶⁷
Her binâda hüner olmaz demiş. **Haydar Hoca:**

⁷⁶⁴ Bu ibareden sonra gelen ‘Aslen Kırşehirli’dir.’ ibaresinin üzeri çizilmiştir. (hzl.)

⁷⁶⁵ Bu ibarenin öncesinde üzeri çizilmiş vaziyette bulunan diğer ibareler (hzl.): Hocanın güzel bir kızı varmış. Aynı köyden kudretli bir halk şairi olan Azmi Bekir, bu kıza gönül vermiş. Lâkin bu alâkasını bir türlü hocaya açamamış.

⁷⁶⁶ gönlümü eylediñ: gönlüm şem’in [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

- 3.Sular gibi akar iseñ
Dört yanına bakar iseñ
Gönül şem'in yakar iseñ
Tenevvürde fener olmaz deyince, **Azmi Bekir:**
- 4.Sular gibi çağlarısın
Yürekleri dağlarısın
O deryayı boylarısın
Evinde şor kenâr olmaz. **Haydar Hoca:**
- 5.Eğer âşık iseñ yâra
Gel aldanma sen ağyâra
Düş İbrahim gibi nâra
O gülşende yanar olmaz **Azmi Bekir:**
- 6.Ne hikmettir sular çağlar
Lisân-ı hâl ile ağlar
Musa görür yanar dağlar
Her cebelde yanar olmaz. **Haydar Hoca:**
- 7.Bakmasın 'hı'nın hâline
Ne gelir söyler diline
Çalışak Mennân yoluna
İhsânına karar olmaz **Azmi Bekir:**
- 8.Böyle muzbâr 'ba'nın işi⁷⁶⁸
İşidir mi 'hı'nın gûşu
Bu bendeki can kuşu
Her dem burda karar olmaz

235

Yalak köyünde Bekir Oğlu Molla Mehmet, Fahrî Müdür Esef Oğlu Mehmet Ağa'nın kızlarından birini kendisine alıvermek üzere 'Kul Haydar'dan ricada bulunuyor. 'Kul Haydar' da kefil olmadığı için Mehmet Ağa'nın kızının kendisine verilmesi imkânı olmadığını anlatıyor. Amma Molla Mehmet ısrarda bulunuyor. Bunun üzerine Haydar Hoca şunu söylüyor:

- 1.Kadir Mevlâ'm meyve vermez söğüde
Aklı olmayan çok oturur öğüde⁷⁶⁹
Bazı yerlerde kötü derler yiğide
Yiğitler de neynesin dayı olmayınca⁷⁷⁰
- 2.Azgın hey ağalar havalar azgın
Şahanın avına iner mi kuzgun
Tarlası ayrı da bideri bozgun
Dayılar neynesin soy olmayınca
- 3.Amana gel deli gönül amana⁷⁷¹
Vakit âhir böyle oldu zamane
Cevâhiri denk etmişler samana
Yük dengini bulmaz tay olmayınca⁷⁷²
- 4.Garip bülbül her bağçede şakımaz
Sehere vurup taş yüzüne okumaz⁷⁷³
Hâlis üste çürük iplik dokuyor
Uygun endazede şoy olmayınca⁷⁷⁴
- 5.**Kul Haydar'**ım der ki herkes gülemez;⁷⁷⁵
Kimi bilir hâlin, kimi bilemez;
Kurtçul köpek her adamı dalamaz⁷⁷⁶
Zorbaya karışıp hay olmayınca⁷⁷⁷

⁷⁶⁷ yapan âmir: eden ta'mir [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁷⁶⁸ muzbâr: harap.

⁷⁶⁹ Vezin bozuk (hızl.)

⁷⁷⁰ dayı: dayı, yani arka. // Vezin bozuk (hızl.)

⁷⁷¹ amana: mahana da [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁷⁷² tay: hayvana yüklenen denk, dengin eşi demektir.

⁷⁷³ taş: taş // Vezin bozuk (hızl.)

⁷⁷⁴ şoy: [...]

⁷⁷⁵ herkes gülemez: kimse ağnamaz

⁷⁷⁶ kurtçul: kurt köpeği demektir.

236

ÂŞIK HALİL

Sarız'ın 'Yalak' köyünden Celil Oğulları'ndan Celil'in⁷⁷⁸ oğludur. 1301 tevellütlüdür.⁷⁷⁹ Çocukluğunda köyündeki imamdan, sonra da 'Aziziye:Pınarbaşı'da 'Mehmet Ali Medresesi'nde, daha sonra da Kayseri'de Harputluzâde Kâzım Efendi'nin medresesinde ders görmüştür.

Harp'in ilânından birkaç sene evvel -1321-1322 senelerinde- Aziziye'de Arazi Tahrir Komisyonu'nda bulunmuş, bu vazife hitâm bulunca köyüne gelerek zirâatla iştigâl etmiştir.

Kendisi köyüne döndükten sonra tahminen 1325-1326 senelerinde babası ölmüş. Evvelce babasının o muhite nazar-ı dikkati celbeden serveti günden güne eksilerek hayvânâtı hastalıktan ölerak -nihâyet kendisi muztarr vaziyettedir- Halil, Umûmî Harp'te asker olarak Kafkas Cephesi'nde bulunmuştur. Mütârekeyi müteâkip köyüne avdet eylemiştir.

Halil, arazi tahrir vazifesi ile Uzunyayla'da dolaştığı sıralarda, bu mıntıkada 'Kaynar' nahiyesinin Demirci Ören köyünden Çerkez Hacı Musa Bey'in kızı 'Fadime' ile evlenmiştir. Kendisi Umûmî Harp'e iştirâk etmezden evvel bir kızı, bir de 'Mustafa' adlı oğlu sonra da diğer bir kızı doğmuştur. Mustafa 1937'de asker olarak Adana'da bulunmuştur. Rüşdü 1938'de askerdir.

Halil, mütârekeyi müteâkip köyüne döndüğü zaman öküz vesâire, vesâiti namına da bir şeyi kalmamıştır. Bu vaziyetten çok müteessir olan ve türlü türlü itiyâçlar içinde kıvranan Halil, köyünde en ziyâde evvelce uzun müddet nahiyenin köy müdürlüğünde bulunan Esef Oğlu Mehmet Ağa'nın oğlu Hasan Ağa ile bunun mahdûmu olup 1315 tevellüdü bulunan Alişir Ağa'dan hayli muâvenet görmüş; Kuvâ-yi Milliye'ye iştirâk ederek beraber çalıştığı Alişir Ağa'ya 1337 yazında Binboğa yaylasında misafir olarak

⁷⁷⁷ zorba: sürü demektir.

⁷⁷⁸ 'Osman'ın' ifadesinin üzeri çizilmiştir. (hzl.)

⁷⁷⁹ 'Tahminen 1296' ifadesinin üzeri çizilmiştir. (hzl.)

nihâyet hissiyâtını ruhundan kopan manzumelerle ifade etmeye başlamış; Alishir Ağa'ya medhini şu mısralarla ifade etmiştir:

237

1.Yaz gelince 'Bıñboğa'ya çıkmañ mı?
Güz gelince enginine inmeñ mi?
Boynu uzun küfeylana binmeñ mi?⁷⁸⁰
'Boz' yakışmaz şerefiñe, şanıña⁷⁸¹

2.'Esef' Oğlu şöhretiñiz, şanıñız
Şu âleme şüyû buldu ünüñüz
Ta ezelden culaz olur donuñuz
Samur kürkler yakışma mı donuña

3.Seniñ odaların yonma direkli
Tor şahan bakışlı, arslan yürekli
Seniñ sofran çıkar ballı, börekli
Onun için kimse kıymaz cânıña⁷⁸²

4.Seniñ odaların misk gibi kokar
Sevdiğine inci, mercanlar takar
Seniñ boz ekmeğın sel gibi akar
Diyecek yok nimetiñe, nânıña

5.Kuvâ[-yi] Millîye'ye çok hizmet ettiñ
Düşman tabyalara bombalar attıñ⁷⁸³
Halil bu yiğidi ne çok medh etti[ñ]
Diyecek yok kuvvetiñe, kanıña

Cerid aşiretinden İmirze Oğlu Mehmet Bey'in oğlu Hacı Ali Bey, Umûmî Harp'ten önce 'Tecirli' aşiretinin meskûn bulunduğu Osmaniye'ye bağlı ve kaza merkezinin 10 kilometre kadar garbî şimâlindeki Araplı köyünde bir kız görüp taaşşuk etmiş. Bu kızla da evlenmek istemiş. Halil Efendi ise görüp çok beğendiği bir kız için aşağıdaki türküyü söylemiştir.

Hacı Ali Bey, izdivaç etmek istediği kızı Halil Efendi'nin de beğendiğini duyunca, Halil Efendi'ye: "Oğlum, kızda gözün varsa senin olsun. Benim talihim böyle. At alsam ona göz koyarlar. Urba alsam ona göz koyarlar. Ben ne istesem ona göz dikerler. İstemem oğlum istemem. Gözün varsa seniñ olsun." diyerek şu türküyü söylemiştir:

1.Bir can mâhiyette nazara geldim
Arefe Anşa'nıñ cemâlin gördüm
Bir ahbap buldum da yaşını sordum
Dedi on üç, on dört yaşı dilberiñ!

2.Yahışır mı Araplı'nıñ iline
Çarha vurur hem sağına soluna
Bir deste gülünü almış eline
Acep muvâfık mı eşi dilberiñ!

⁷⁸⁰ küfeylan: küheylan. // Afşarlar küheylana, 'küfeylan' diyorlar. Bu kelimeyi de iyi cins Arap atına tahsis ediyorlar.

⁷⁸¹ Boz: Avşarlar beyinde alelâde ata verilen isimdir.

⁷⁸² Umûmî Harp'in ilânına kadar Avşarlar arasında ve yanı sıra Sarız mıntıkasında ehemmiyetsiz vesilelerle adam öldürmek ahvâl-i âdiyeden sayıldığı halde o mıntıkanın hanedânından sayılan Esef Oğulları'na saygı devam etmiş; kabilelerine hata gelmemiştir.

⁷⁸³ Alishir Ağa, hakikatte Mücâdele-i Millîye'nin başladığında o zamanki Sarız nahiyesi müdürü Çerkez 'Koç Nuri' Bey'den aldığı direktiflerle harekete geçerek 'Haçın' Ermenilerine çok satır atmıştır.

3.Gün gibi yanıyor alma yanağı⁷⁸⁴
Yahışma mı padişahın konağı
Kendisi tavsî de sağar ineği
Acep ince m'ola dışı dilberin!

4.**Halil**'im Halil'e olsa şu mahbûp
Gayet yaraşıklı kendisi mahcûp
Kaldırıp perçemin nikâbın açıp
Ber-selâmet olsun başı dilberin!

238

Halil'in babasından kalan arazisi kardeşleri arasında taksim edilince, esasen kendisine var diyecek kadar yer kalmamıştı. Bu sebepten 'Yalak'ta yine zarûret içinde yaşıyor. Kışın Adana tarafına -Ceyhan'da kendi akrabasından bazılarının yerleştikleri 'Şekeriye' köyüne- giderdi. O taraflarda bulunduğu sırada 'Ceyhan'ın o zamanki kâim-makâmı 'Ata' Bey'le tanışıyor. Ata Bey, hoş sohbet ve de nüktegû olan Halil'in resmî müracaatı üzerine kendisine 'Şekeriye' köyünden yüz elli dönüm arazi tahsis ediliyor.

Halil, oraya yerleştikten sonra bir gün kendisini davet ediyor. Kâim-makâm'da gün tayin ederek birkaç gün sonra geleceğini söylüyor. Filhakika tayin gününde kâim-makâm otomobiliyle o köye geliyor, fakat Halil'in mâlî kudret itibâriyle çok zayıf olduğunu bildiği için onun ottan yapılmış 'huğ' denilen evinin önünden geçip Girit muhâcirlerinden Necip Ağa'nın evine gidiyor. Halil, bundan müteessir olarak, derhal Ata Bey'in arkasından olduğu yere gidip Ata Bey'e irticâlen şunları söylüyor:

1.Bir kuş kalktı öte öte
İslileri tuta tuta
Safa geldin beyim Ata
Beyim hoş geldin hoş geldin

2.Kuzgun şahana inemez
Bülbül dikene konamaz
Yerinde kimse duramaz
Beyim hoş geldin hoş geldin

3.Kazamızı sen bir gülü
Bize öğrettiğin doğru yolu
Safa geldin oğul balı
Beyim hoş geldin hoş geldin

4.Cumhuriyet bendesiyim
Halk Fırkası a'zâsıyım
Ben bir Türk'ün yavrusuyum
Halil Turgut'a hoş geldin

Âşık Halil, 1932 senesinde Ceyhan kazasında arazi edindiği köyde ölmüştür.

⁷⁸⁴ yanıyor: parlıyor [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

239

Âşık Ali'den:

1.Câhid ettim de emek kıldım gâziler⁷⁸⁵
Kelle göze habar ağnadamadım⁷⁸⁶
Yaz gelince ağaç güler, ot güler
Câhid ettim daşları güldüremedim⁷⁸⁷

3.Öğüne kılavuz etmiş fakıya⁷⁸⁹
Almış kitabını okur okuyu
Bir yol oğluyunan yetmiş ikiye
İkisin bir kaba sığdıramadım

1.Bir güzel sufatta yaratmış Hudâ'm⁷⁹²
Cumadan evvel Pazar Fadime'm⁷⁹³
Destisine koymuş oğul balını
Sıgamış kolların ezer Fadime'm

3.Coşkun sular gibi çağlayıp akma
Elvan çiçekleri başına sokma
Ben göreyin deyi seyrâna çıkma
Korkarım ki nazar değer Fadime'm

1.Yârdan ayrılması yamandır yaman
Çekerim ayrılık seni bir zaman
Çırpını çırpını yunduğun zaman
Göğ berdili gülü olsam Döndü'nün⁷⁹⁵

3.Döndü'mün saçları nazedir naze⁷⁹⁶
Sürmeler mi çektiñ yâr ala göze
Yayladan inerken gel uğra bize
Ugradığı yolu olsam Döndü'nün

2.Cerrâh neynesin de yürekteki yaraya⁷⁸⁸
Kadir Mevlâ'm sen yandır ya çıraya
Evvelden düşman da yüzü karaya
Geçirdim fırsatı öldüremedim

4. Öğüne kılavuz etmiş âdemi⁷⁹⁰
İnmiş yer yüzüne yahmış kaddimi
Ali'm de neynesin şöyle cıdamı⁷⁹¹
Kalbiniñ pasını sildiremedim

2.Dertliler de dermân arar gezerler
Oturup kâtipler ismin yazarlar
Top top olmuş hala[y] çeken güzeller⁷⁹⁴
Karışsa onları bozar Fadime'm

4.Ali'm der ki bizim iliñ hacısı
Yürekten mi çıkar yâriñ acısı
Söyleñ ağlamanın küçük bacısı
Sağ olursa gelir gezer Fadime'm

2.Yârdan ayrılması acıdır acı
Çekerim gurbetlik bulunmaz ucu
Döndü'm köyünüzde bir gül ağacı
Sallandıkça dalı olsam Döndü'nün

4.Bakma mısıñ şu Ali'niñ hâline⁷⁹⁷
Döndü'm gider döne döne yoluna⁷⁹⁸
Çıkarıp göñlümü versem eline⁷⁹⁹
Harcadıkça eli olsam Döndü'nün

⁷⁸⁵ Vezin bozuk (hızl.)

⁷⁸⁶ habar: haber // agnadamadım: anlatamadım

⁷⁸⁷ Vezin bozuk (hızl.)

⁷⁸⁸ Vezin bozuk (hızl.)

⁷⁸⁹ öğüne: öñüne

⁷⁹⁰ öğüne: öñüne

⁷⁹¹ cıdamı: miskin aşka tutulanı.

⁷⁹² sufatta: sıfatta

⁷⁹³ Vezin bozuk (hızl.)

⁷⁹⁴ hala[y] çekmek: yek-diğerinin ellerinden tutup...

⁷⁹⁵ berdi: su kenarında yetişen saz, ot, çayır.

⁷⁹⁶ naze: ince ve güzel.

⁷⁹⁷ hâline: fendine [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁷⁹⁸ döne döne yoluna: tımâr eder kendine [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁷⁹⁹ Çıkarıp göñlümü versem eline: Üç yüz lira versem yâriñ kendine [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

240

ÂŞIK ALİ

Pınarbaşı'nın 'Toklar' nahiyesinin Melikviran köyünde Ali Cingöz Oğulları'ndan 'Türk Aliler'den' Halil'in oğludur. 1318 senesinde doğmuştur. 1342 senesinde asker olarak, askerliğini şark vilâyetinde yapmıştır. Önceden okuyup, yazmak bilmediği gibi askerde de öğrenememiştir. Fakat 'Karaca Oğlan, Seyrânî, Dadal Oğlu, Cingöz Oğlu' gibi âşıkların türkülerini öğrenip, makamlarıyla söylerken kendi gönlünde de bir aşk duymuş; bunun tesiri altında kalarak ümmî olduğu halde kendisi de türkü söylemeye başlamış. Lâkin bir taraftan maişet ve çoluk çocuk, ailesi belini büküğü için diğer âşıklar kadar çok türkü söyleyememiştir.

Âşık Ali'nin bir anadan doğmuş -dördü oğlan, üçü kız olarak- yedi çocuğu vardır. Son zamanlarda 40 gün kadar evvel ikiz doğan çocukları da bulunmaktadır.

Pınarbaşı'nda üç gün görüşmemizde kendisinden başka âşıkların da çok türkülerini duyup yazdım.⁸⁰⁰ Seyrânî'nin şiirlerini çok âlâ bilen bu 'Ali'dir.

Ali, uzun boylu, zayıfça, esmer simalı, mâî gözlü, siyâh saçlı, kumral ve uzunca bıyıklı, keskin nazarlı. Pınarbaşı, 15-16.11.1938.

1.Gül yüzlü sultanım nemden incindin
Araya su katan elden sultanım
Dâimâ eksiklik kuldan mı olur
Kulda noksan olur kalma sultanım

2.Kadim kuluñ işi noksan işlemek
Âdettir fidanı kesip aşılama⁸⁰¹
Bir muret de yüz bin kan bağışlamak⁸⁰²
Enesne'den doğru yoldur sultanım⁸⁰³

3.Dost dostu bir pula satar mı böyle
Sayrısına meyil katar mı böyle
Günahlısıñ deyi atar mı böyle
Kuldur noksan olur kalma sultanım

4.**Ali**'m der ki ahvâlimi bilenler
Deli olur düş sevdaña yelenler
Ganî olur derler sultan olanlar
Kulda noksan olur kalma sultanım

⁸⁰⁰ Bu ibareden sonra üzeri çizilmiş vaziyette bulunan diğer ibare: Âşık Ali, Avşar şairlerinden başka 'Karaca Oğlan' ve 'Dadal Oğlu' gibi eski halk şairlerinin de birçok şiirlerini hafızasında saklamakta olduğunu söylemektedir. (hızl.)

⁸⁰¹ Vezin bozuk (hızl.)

⁸⁰² murette: murâdda

⁸⁰³ Enesne'den: Elest'ten

241

1. Baharın geldiğin neden bileyim
Açılmış bağçemin gülü güzeldir
Beni alıyor da Fatma'nın derdi
Sallansaı örgüyün dalı güzeldir⁸⁰⁴

3. 'Elif'imi sorarsaı nazlıdır nazlı⁸⁰⁵
'Fadime'ye derseı góg ala gözlü⁸⁰⁶
Okunmuş Döndü'm de bülbül avazlı
'Zalha'nın saçının teli güzeldir⁸⁰⁷

2. 'İrahma' pınardan suyu doldurur
Anşa güzelliğın Hakk'a bildirir
'Senem'in bakışını seni öldürür
Sarmaya Şerif'in beli güzeldir.

4. **Âşık Ali**'m der ki bunu ögmeli
Güzellerin divanına durmalı
Hak'tan verilmiş de 'sultan' sürmeli
Herkeşin sevdiği yâri güzeldir.

Karaca Oğlan'ın [Ergun: 1927] ilk tab'mın 121'inci sahifesindeki 'güzel' redifli manzumeyi hatırlatıyor.

-Elif-

1. Şirinsin sevdiğim baldan şirinsin
Ben saıa yanarım niçin serinsin
Aç göğsünü memelerin görünsün
Sedef düğmeleri çöz Elif Elif⁸⁰⁸

3. Dermansızım dutmaz oldu dizlerim
Yâd ellerde yâr sırrını gizlerim
Öleneçe yâr yoluı gözlerim
Gönder selâmını tez Elif Elif

2. O nedir sevdiğim koynunda saklı
Yâri güzel olan dünyada haklı
Eğer ki sevdiğim varısa aklıı
Beni de deftere yaz Elif Elif

4. **Ali** der ki 'Binboğa'nın karısıı
Seni met etmeyen diller çürüsün
Ya bir melek cennetteki hurisiı
Bu güzellik saıa az Elif Elif

-Senem-

1. Yüz bin er içinde görsem tanıım
Seçer de vaz geçmen billâh yâr senden
Ben adudan hayıfımı alırım
Biçer de vaz gelmen billâh yâr senden

3. Abdal ettiı benim gibi fakiri
Dost yoluıa öleceğim âhiri
Senem gibi yedi yıllık zehiri
İçer de vaz gelmem billâh yâr senden

2. Dost yoluıa âgılanır ölürüm
Sen benim olursaı ben de seniı olurum⁸⁰⁹
Serim sağıkana vaz mı gelirim
Verir de vaz gelmem billâh yâr senden

4. **Âşık Ali**'m bu dünyayı terk ettim
Ar namus göynâğın boynuma taktım
Cânımı yoluı için koydum, gittim⁸¹⁰
Ölür de vaz geçmem billâh yâr senden

⁸⁰⁴ örgü dalı: Avşarlar'da uzun saçları daha ziyâde uzun göstermek için yün veya ibrişimden yapılıp saçlara rabt edilen örgüdür.

⁸⁰⁵ Vezin bozuk (hızlı.)

⁸⁰⁶ Fadime: Fatma [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁸⁰⁷ Zalha, Zeliha'nın muharrefidir.

⁸⁰⁸ sedef: sadef.

⁸⁰⁹ Vezin bozuk (hızlı.)

⁸¹⁰ Cânımı yoluı için koydum, gittim: Bir cânım var yoluıa fedâ ettim [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

AZMÎ BEKİR

‘Sarız’ nahiyesinin ‘Çörekdere: Hacı Veliler’ köyünden Hacı Veli Oğulları diye tanınmış bir ailedendir. Babasının adı Kara Mehmet’tir.⁸¹¹ Asıl adı Bekir’dir. 1285 tevellütlüdür. 1936 senesinde vefat etmiştir. Küçüklüğünde köy imamından biraz okuduktan sonra Kayseri’ye medreseye gitmiş; Eski Saray Medresesi’nde Yörük oğlu Müderris Hacı Mustafa Efendi’den yıllarca mahalledeki medresede ders görmüştür. Bu zamanda Tuhfe-i Vehbî de okumuştur.

Bekir Hoca orta boylu, beyzî simalı, iri gözlü, seyrek sarı sakallı, kalender-meşrep bir zatmış. Arabî’den başka iyi Fârisî de öğrenmiştir.

Azmi Bekir ilkbaharda bir düş görmüş. Düşünde susamış. Pınara eğilip içeceği zaman yüksekte dağdan bir ses gelmiş. Ses o kadar tatlı gelmiş ki şiddetli harâretine rağmen suya ağzını yanaştırmaksızın başını kaldırıp ses gelen dağa doğru koşmuş. Bir şey bulamamış. Bu rüya üç defa tekrar etmiş. Üçüncüde ses gelen tarafa gitmeyerek sudan içmiş. Uyanınca kendisinde şiir yazmak ihtiyâcı hissetmiş. Kalem eline almış, şunu yazmış:

1. Gene hayran bu canım
Bir Hudâ’nın aşkına
Ne hikmettir bilinmez
Yanar Hudâ aşkına

2. Yanar Hudâ aşkına
Hem cennetin köşküne
Köşende ne murad olur
O da onun aşkına

3. ‘Aman’ İsm-i Muntazam
Âşıkânım her zaman
Geri koyma alamam
Ahmet Bey’in aşkına

4. Dilemem bunu gayrı
Olamam dostumdan ayrı⁸¹²
Bülbülden aldım zârı
Gonca gülün aşkına

5. Hudâ’m ver başa nusret
Âlimler dolu ibret
Merâmımdır bir murad
O da dîdâr aşkına

6. **Azmiyâ** gamın îrâd
Derdinle (...) arat
/.../
Yanar yârın aşkına

⁸¹¹ ‘Hacı Veli’nin oğludur.’ ibaresinin üzeri çizilmiştir. (hzl.)

⁸¹² Olamam dostumdan ayrı: Kalamam dostumdan ayrı [İfadenin üzeri çizilmiştir.] // Vezin bozuk (hzl.)

Azmi Bekir 1315 veya 1316 'da Kayseri'nin Akça Kaya köyünde Hacı Süleyman namındaki bir Nakşî şeyhine intisap etmiş; tarikatla alâkalanmıştır. Başka tarikata intisabı yoktur. 20 Mart 1339'da vefat etmiştir.

Azmi Bekir'in vefatından sonra iki büyük defter dolusu olan eş'ârı yobaz hocalardan birinin: "Bunları saklamak günahdır." diye ailesine menfî telkinde bulunması yüzünden ateşe atılarak yakılmıştır.

Halk arasında yayılıp, hatırlanan şiirlerinin bir bölümü (...) öğrenilmiştir.

Azmi Bekir, bahar gelip sular bulandığı zaman coşarmış. Yani tabiatın bütün güzellikleri muvacehesinde aşkı galeyâna gelirmiş. En güzel eserlerini o mevsimde yazarmış.

Anber Ağa'nın rivâyetine göre Azmi Bekir yazdığı şiirleri (...) ⁸¹³ mecmuasında. Bir türküsünü Avşar arasında abdal tabir edilen çingenelerden birinin ağzında duymuş, bundan müteessür olarak bizzat yaşamıştır.

243

Azmi Bekir bir gün sabahleyin erkenden üç saat mesafede bulunan ve Sarız nahiyesi merkezi olan 'Köy Yeri'ne gidiyor. Köy Yeri'ne gidip 'Dudu' adlı çok güzel bir kadının evinin önünden geçerken Dudu da kapısına çıkmış, etrafa bakarken Azmi Bekir'in gözüne ilişiyor. Muvazenesini kaybediyor. Ayağı taşa takılarak düşüyor. Fakat Dudu bütün (...) sarstığı için yalnız yattığı yerden doğrularak ve düştüğü zaman yanına gelen Dudu'ya teveccüh ederek ona şunları söylüyor:

1.Sabahınan bir ay doğdu
Cüml'âleme seyrân Dudu⁸¹⁴
Âşık-ı sâdık olanı
Ciğerciği büryân Dudu

2.Gine göynüm n'oldu saña?
Hiç mi rahat vermen başa
Al yanakta çifte beşe
Bugün oldum hayrân Dudu

⁸¹³ حادب

⁸¹⁴ Dudu: Avşar aşiretinin maruf simalarından Türkmen Oğulları'ndan Mustafa Ağa'nın kızının kızı olup Köy Yeri'nde Mustuk Oğlu İsmail'in zevcesi iken Umûmî Harp esnasında zevcinin askerde ölümünden biraz sonra 1333'de vefat etmiştir. Kendisini yakından tanıyan ve 1321'de gören Avşar beylerinden 52 yaşındaki Hacı Bey müddet-i hayatında Dudu gibi güzel görmediğini içini çekerek anlatmaktadır. Buğday

3.Kalk göynüm halfete gidek⁸¹⁵
 Şu hûbları seyrân edek
 Beyaz gerdan, sükker dudak
 Her dertlere dermân Dudu

4.Şafak gibi açılırsın⁸¹⁶
 Güneş gibi seçilirsin
 Bâde ile içilirsin
 Her geçtikçe devrân Dudu

5.**Azmi Bekir**'in kelâmı
 Bütün mest etti âlemi⁸¹⁷
 Kaşların kudret kalemi
 Kipriklerin fermân Dudu

244

Azmi Bekir, aşağıdaki manzumeyi validesi tarafından akrabasından Sarız nahiyesinin merkezi olan 'Köy Yeri' eşrafından Ali Oğlu Muculu Hacı Mustafa'nın 1323'te vefatı münâsebetiyle söylemiştir:

1.Ey göñül gafletten uyan
 Akıt kanları, kanları!
 Buña gelen bütün gitti⁸¹⁸
 N'oldu canları, canları!

2.Hâme-i kudretten yazıldı
 Bedenden canlar üzüldü
 Cihan halkı hep bozuldu
 Döndü yönleri, yönleri!

3.Şarâb-ı aşk ile mestem
 Sanma dünya ile dostam
 Kanı Süleyman ile Rüstem
 N'ettin onları, onları!

4.Zevk ile sefasın süren⁸¹⁹
 Türlü türlü lezzet gören
 Tacın, tahtın ettin viran
 Bunca hanları, hanları!⁸²⁰

5.Bülbülün aşkı coşunca
 Kaynar ciğeri bişince
 Gülünden ayrı düşünce
 Artar ünleri, ünleri!

6.Coşkun su gibi çağlattın⁸²¹
 Aşk verdin sinem dağlattın
 Gene **Azmi**'yi ağlattın
 Geçti günleri, günleri!

1.Aşkile aldım hâmeyi
 Aç yolumu ey Hudâ
 Aşk-ı zatın hürmet için
 Etmeye aşkından cüdâ

2.Gâib elinden yazılan
 Nâmeyi aldım bugün
 Hem okudum hem dinledim
 Hem işittim bir sedâ⁸²²

benizli, ince belli, geniş kalçalı, uzun koyu kumral saçlı, uzun boylu mütenâsip bir kadınmış. //

cümlaleme: cümle âleme

⁸¹⁵ halfete: halvete

⁸¹⁶ gibi: kimi [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁸¹⁷ bütün mest etti: devrân etme mi [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁸¹⁸ buña: eski [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁸¹⁹ zevk ile : dünyanın [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁸²⁰ Bunca hanları, hanları : Nettin bunları, bunları [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁸²¹ coşkun: akar [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

3.Şükür 'küntü kenz'i buldum
Aşk ile hikmete daldım
Bir ulu divana geldim
Hizmetim ittim edâ⁸²³

5.Arayan dostunu bulur
Kâmil olan anı bilir
Ekl eyle şurubdan n'olur
Seni aşkın yeter gıdâ

7.Gaflet perdesini yırtıp
Bir divan edeyim tertip
Bu zâhir gözünü örtüp
Batından tuta mı nidâ

244/1

1.Ey göñül gafletten uyan
Akıttıñ kanları kanları⁸²⁵
Evvel gelen bütün gitti
Nice oldu canları canları⁸²⁶

3.Hâme-i kudretten yazıldı
Bedenden canlar üzüldü
Cihan halkı hep bozuldu
Döndü yönleri yönleri

5.Akan sular gibi çağlattıñ⁸²⁸
Aşk verdiñ sinem dağlattıñ
Gene **Azmi**'yi ağlattıñ
Geçti günleri günleri

244/2

1.Semânîñ nücûmu cemâlîñ şevki
Ziyâ verir şu âlemi gezerek
Kaşlarıñ resmi besmele (...)⁸²⁹
Ben okuyum ma'nâsını vererek

4.Bu derdiñe dermân arat
Buña bunda nedir murad
Bir divan ideyim irad
Okusun bay ile gedâ

6.Zuhûr etse eser gözden
O da dahi olur bizden
Büyük mürşid aşk-ı Yezdân
O mürşidiñ yolu hüda

8.Bu **Azmi**'niñ işi kusur
Hudâ cümlemizi basîr
Ben bildim ki sensîñ nasîr
Cânımı eyledim fedâ⁸²⁴

2.Şarâb-ı aşk ile mestem
Sanma dünya ile dostam
Kanı Süleyman ile Rüstem
N'ettiñ onları onları

4.Şu dünyanın sefasın süren⁸²⁷
Türlü türlü lezzet gören
Tacın, tahtın ettiñ vîrân
N'ettiñ hanları hanları

2.Sîm ebrûlarıñ kudretten süzülmüş
Tel tel olmuş siyah ebrû düzülmüş
Nahnü Kasemnâ'da gece yazılmış
Hâme-i kudret noktasın düzerek

⁸²² Vezin bozuk (hızl.)

⁸²³ Vezin bozuk (hızl.)

⁸²⁴ Bu sayfadan sonra gelen metinlere de, ek olduğundan dolayı, sayfa numarası olarak '244' verilmiştir. (hızl.)

⁸²⁵ Vezin bozuk (hızl.)

⁸²⁶ Vezin bozuk (hızl.)

⁸²⁷ Vezin bozuk (hızl.)

⁸²⁸ Vezin bozuk (hızl.)

⁸²⁹ وقفى

3.Gâhî gurûb eder gâhîce zâhir
Cism-i ma'nâsı ezelden tâhir
Nasr ü hakîkimiz ol ganî fâhir
Âl-i ervâhını Hüseyn büzererek

5.**Azmi** der kevâkib kankı diyâra
(...)
Hâlimi arz ettim gayrı ağyâra
Ahbâb için (biz) insek kabrim kazarık

244/3

1.Ey şu âlemi yaradan Mevlâ⁸³⁰
Gene bir yel esti serime doğru
İncil,Tevrat, Zebur, Kur'ân, hakk'îçün
Şu beni gönderiñ yârime doğru

3.Şikâyet edeyim ganî kerîme
Dağlar, taşlar dayanmıyor zârıma
Aşkîñ hançerini vurduñ serime
Bir melhem sarmadıñ yarama doğru

244/4

1.Seher vakti bir ay doğmuş
Cüml'âleme seyrân Dudu
Âşık-ı sâdık olanıñ
Ciğerciği büryan Dudu

3.Güneş gibi açılmışsıñ
Şafak gibi seçilmişsıñ
Bâde gibi içilmişsıñ
Her dertlere derman Dudu

5.**Azmiyâ** bâtınıñ kelâmı⁸³²
Hayran eder hep âlemi
Kaşlarıñ kudret kalemi
Kiprikleriñ ferman Dudu

244/5

1.Ey âlemleriñ tebâhî
Beni yoktan var ettiñ mi?
Gecelerim [bir] yıl geçer
Gündüzümü zâr ettiñ mi?

4.Gâhî gurûb eder gâhîce nihân
Hacılar cevherini kılssa dehân
Ervâh-ı âlem ü hallâk-ı cihân
Emir kılssa seni başa yazarık

2.Aşk ateşi devran eder yürekte
Âh neyleyim bir yârim var ırakta
Gönlüm sende amma kalbim firakta
Uçan kuşlar döner zârıma doğru

4.Şu gönlümün çirasını yakmadıñ
Arz eyleyip fitilini dakmadıñ
Arzuhal sundum da dönüp bakmadıñ
Azmi gidersiñ şimdi Kırım'a doğru⁸³¹

2.Benim göñnüm n'oldu saña
Hiç mi rahat virmeñ başa
Al yanakta çifte beşe
Bugün oldum hayran Dudu

4.Kalk gönlüm halvete gidek
O hûbları seyrân idek
Beyaz gerdan sükker dudak
Her dertlere derman Dudu

⁸³⁰ Vezin bozuk (hızl.)

⁸³¹ Vezin bozuk (hızl.)

⁸³² Vezin bozuk (hızl.)

3.Yine gönlüm (...) ⁸³³
Gâh acıdır gâh datlandı
Derd verdiğ derde katlandı
Dermanını arattın mı?

4.Gönlümün şişesin kıldın
Gayrı yüreğimde durdu
Ellerin muradın verdiğ
Beni ondan dâr ettin mi?

244/6

5.Ben gönlümü yıkamadım
Terk eyleyip atamadım
Koğdum koğdum tepemedim
Onu tîrden yıratmış mı?

6.Azmi'nin dergâhın yönü
Arşa çıktı yine ünü
Niçin söylüyor sırrını
/.../

Çörekdere köyünden Hacı Veli Oğulları'ndan Kara Mehmet oğlu Azmi Bekir 1281
tevellütlü olup 1332 senesinde köyünde vefat etmiş.

20 yaşlarında iken bir sene Kayseri'nin Eski Saray Medresesi'nde Emsile[den] Binâ'ya
kadar ders okumuş. Vefatı zamanına kadar zirâat ve dağ hayatı ile vakit geçirmiş.
Kendisinden sonraya üç oğul evlâdı terk etmiş. Bunlar bu gibi şeylerden anlamıyorlar.

245

Azmi Bekir, kendi köyünde Deli Hürü'nün oğlu Molla Mehmet'in kızı Şerife'ye
taaşşuk etmiş, ilk şiiri olan aşağıdaki parçayı onun için yazmıştır:

1.Seherde divana dursun
Semânın uçan kuşları
Kâfiri Müslüman eder
Şefre'nin hilâl kaşları

2.Seherde şems ile doğar
Top zilifler gerdan döğer
Belh'e, Buhara'ya değer
Şefre'nin kara saçları

3.Aşka düşen kaynar coşar
Işk elinden ciğer pişer
Bir ken saran yüz bin yaşar
Seçesin güzel başları

4.Gine **Azmi** devrân etti
Şu âlemi hayrân etti
Bu gözlerim seyrân etti
Gene durmuyor yaşları

Daha sonra yine Şerife için yazdığı:

1.Oturmuş güzeller sohbet ederken
Dalga geldi yine gönül bulandı
Kaldırdı çenberin birisi yüzden
Şavkı düştü yine didem sulandı

2.Havalandı gönül ne yûğsek uçtu
Mahbûbun görünce kaynadı, coştı
Merhamet sahibi çenberin açtı
Sıçıradı canım, tenim âğlendi

⁸³³ مرقئندی

3. Her âdem bilir mi aşkîñ hâlinden
Bülbül vaz geçer mi gonca gülünden
Şeker şerbet ezdi datlı dilinden
Geçti dilber şu yolları dolandı

4. Gönül âglencesi mahbûbun genci
Cefayı çok ider dilberîñ dinci
Usuldur boyları, dişleri inci⁸³⁴
Abdal oldu gene gönül dilendi

5. Söyler **Azmi Bekir** kimse bilemez
Her güzel de vasfa lââyık olamaz
Buña yalan dünya derler giden gelmez⁸³⁵
Hep gidenler bu toprağa belendi

246

1. Âlemi yaradan hey ganî Mevlâ'm
Gene bir yel esti serime doğru
İncil, Kur'ân, Zebur, Tevrat hakk' için
Şu beni gönderiñ yârime doğru

2. Bir âhım kaldı da benim felekte
Bir yârim var ah neyneyim ırakta
Göynüm sende amma kalbim firâkta⁸³⁶
Uçan kuşlar döner zârıma doğru

3. Erenler izini yerde izlemez
Engel gelip aralığî düzlemez
Zamane güzeli hatır gözlemez
Ben de yüz dutarım pirime doğru

4. Mü'mine eziyet haram olma mı?
Kuluñ intikâmı Mevlâ'm alma mı?
Yârin ulu mahşer günü gelme mi?
Şikâyet ederim kerîme doğru

5. Şikâyet ederim ganî kerîme
Dağlar taşlar dayanmıyor zârıma
Aşkîñ hançerini vurduñ serime
Bir merhem sarmadıñ yarama doğru

6. Şu gönlümün çırasını yakmadıñ
Arz eyleyip fitilini dakmadıñ
Arzuhal sundum da dönüp bakmadıñ
Şimdi azm idersiñ Kırım'a doğru

7. **Azmi**'nin gönlünde hiç olmaz durak
Yollarıñ bekçisi o şems-i çırak
Hem cennet isterim hem yeşil burak
Şu beni gönderiñ hurime doğru

247

1320 veya 1321 senesinde Sarız nahiyesi müdürünün [Hükümet-i] Aliyye'ye vâki şikâyet üzerine nahiyyeye 'Zeki' adlı ilim ve irfan sahibi bir müfettiş gelmiş. Müfettiş tahkikat esnasında aşiretten bir âşık istemiş. Müfettişe 'âşık' diye 'Azmi Bekir'i getirmişler. Azmi Bekir'e müfettiş kalem kâğıt vererek bana karşı bir şey söyle demiş. Azmi Bekir de kenardaki manzumeyi yazmış:

⁸³⁴ Usul: Münâsîp demektir.

⁸³⁵ Vezin bozuk (hızlı.)

⁸³⁶ göynüm: gönlüm

1.Hakikatiñ zincirini
Sen boynuña dakar mısıñ?
Yürekten eyleyip âhı
Âsumânı yakar mısıñ?

3.Bahr oldukça simaya⁸³⁷
Sütun eyler ol semâya
Vakıf isen bu imaya
Sen doldurur döker misin?

5.**Azmi**'nin çoktur günâhı
Afv it sen âlemler penâhı
Yürekte aşk ile âhı
Leyl ü nehâr çeker mısıñ?

1.Büyüklerde atâ olur
Küçüklerde kadem hâki
Bu **Azmi**'de hatâ olur
Islâh eyle baba ne ki!

3.Sâkiyâ meyliğı doldur
Rûy-ı siyâhımı güldür
Yeter gayrı hitâm buldur
Cümle işler tamâm oldu

5.Âşıkların söyler dili
Kıldan ince Sırat yolu
Zülfikâr sahibi Ali
Etlerimiz çaman oldu

7.**Azmi**'niñ dergâh yönü⁸³⁸
Âsumâna çıktı ünü
Niçin söyledirsın beni
Alâmetler tamâm oldu

1.Ey can bir gün olduñ türâb
Günde geysen harîr, diba
Bu varlığını talan olur
Bunda kalır Kaf'tan Kaf'a

3.Kimi gider kimi gelir
Ârif olan ibret alır
Ya sanma seni kim bilir
Hem aldıandı Âdem Baba

2.Tarîkatde benim irfân
Şeriat âlemi bir han
Seni katre kılsa Gufrân
Ol ummana akar mısıñ?

4.Bilir mısıñ bu esrârı?
Görür müsün ol etvârı
Yürekte aşkın envârı
Gönül şem'in yakar mısıñ?

2.Seferberlik oldu icâd
Bunu görmemişti emcâd
Ne zaman buluruz necâd
Vakit âhir zaman oldu

4.Bilinmiyor ki esrârı
Bulunmuyor ki etvârı
Beni yaktı aşkın nârı
Elif kaddim kemân oldu

6.Bilinmiyor bu ne hâldir
Hâlimi dostuma bildir
Vakittir Mehdi'ni kaldır
Her tarafta emân oldu

2.Buñ gelen bütün gitti
Niçin bilmezsin sen anı
Anlar bizde yektâ idi
Kanma ecdad ile âba

4.Gidenler geri gelmedi
Kalanlar anı bilmedi
Aña da bâkî kalmadı
Kani Yusuf gibi zîbâ

⁸³⁷ Vezin bozuk (hızl.)

⁸³⁸ Vezin bozuk (hızl.)

5.Bu günün şems ile mâhı
Muhammed'dir cihan şâhı
Dem-a-dem **Azmi**'nin âhı
Seherde duyulur hûbâ

1.Hoş alemde ber-hayatım
Niçin lââyık-ı mihnetim
İnsan-ı kâmil sıfâtım
Dilde söylensin mevzûnum

3.Bu kevnin san'-ı Gufrân
Ana hayrân cümle irfân
Senin aklın saña bürhân
Dahi yediñde bestûnum

5.**Azmi**'nin pinhâni haller
O hâle vâsıta diller
Senin için açık yollar
Okunsun dürr-i meknûnum

2.Fikir insanı oldukça
Akl-ı kâmil buldukça
Hikmet- i Hakk'a daldıkça
Artıyor âh u efzûnum

4.Nice yüz bin meşekkat var
/.../
/.../
Düşürme yolda paytonum

248

ÂŞIK ALİ

15'inci asırda yaşayan Avşar şairlerindendir. Dulkadir Oğulları'nın maruf adamından 'Hasan Paşa'nın yeğenidir. Hasan Paşa da Avşar iken Dulkadir Oğulları cemaatinde bulunmuştur. Bu türkü Dulkadir Oğulları zamanında Halep'in Mısır idaresine geçtiği zaman söylenilmiştir.⁸³⁹ Âşık Ali (Beliş Ali), Âşık Yunus'un arkadaşıdır.

1.Yükü tuttum da la'l ü mercândan⁸⁴⁰
Şam-ı Şerîf derler şardan gelirim
İstedi gönül de içtim doluyu
Emmili, dayılı elden gelirim

3.Yanıma gelsinler şu haldan bilen
Hâlimi bilerek hatırım soran
Yüce dağ başında bir bölük ceren
Aşırdım izini avdan gelirim

5.Adımı sorarsan **Ali**'dir Ali
Üç gün usluyusan beş gün de deli
Yüce dağların boz bulanık seli
İlgıt ılgıt akan selden gelirim

2.Deve gelir buhurunan, lökünen
Yiğit olur kılıcınan, tucunan⁸⁴¹
Boğazı muskalı gôğ kır atınan
Ordusu bozulmuş bâğden gelirim

4.Neçe küheylanlar kapıda bağlı
Düşmana karşı da kılıçlar zağlı
Aslımı sorarsan 'Türemez Oğlu'
Türemez denilen bâğden gelirim

⁸³⁹ Bu ibareden sonra üzeri çizilmiş vaziyette bulunan diğer ibare (hızl.): Halep'in 200 sene kadar önce Osmanlı idaresinde hâriç kaldığı zamanda yaşamıştır.

⁸⁴⁰ Vezin bozuk (hızl.)

⁸⁴¹ kılıcınan, tucunan: tüfekinen, topunan [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

Karaca Oğlan'ın [Ergun:1927] 75'inci sahifesindeki türkûye benzer yerleri çoktur. Fakat bu daha eskidir.

[ÂŞIK ALİ]

Avşar'dır. 18'inci asırda yaşamıştır. Hakiki hüviyeti malûm değildir. Kırmızı küçük defterin 40'ıncı sahifesinde terceme-i hâli var.

1.İrili ufaklı dağlar
Óğúnürseñ var sen óğún
Çölde Kütünlü'nüñ beğen⁸⁴²
Çözek derdiñ kırıñ bógún

2.Sağa diyom bire ana
Göynágim boyandı kana
Elli atlı Âl-Osman'a⁸⁴³
Dav diledim durdum bógún

3.Dutalım yoluñ sağını
Alalım Kozan dağını
Çölde 'Sırkıntı' bágini⁸⁴⁴
Dor atınan kovdum bógún⁸⁴⁵

4.Merden Âşık Ali'm merden⁸⁴⁶
Neçe işler geçti serden
İstanbul'dan Üsküdar'dan
Gemilere girdim bógún

Dikkat! **Tarihçe** [FB 582]: Osmanlı idaresine geçiş.

249

HASAN PAŞA

1.Kaktı Türemezli sökün eyledi
Bir ataş atıldı büyük çöllere
Mızraklar kol kol oldu dikildi
Bir emir verildi bizim ellere

2.Aklım olsa ben 'Halep'e gitmezdim
Halep'in Türk'üne zabın almazdım⁸⁴⁷
Bir başıma olsam ben kayırmazdım
Hayıf oldu gerideki báglere

3.Yağnış, hata söylemezdim dilimden
Kılıç, kalkan savrılırdı kolumdan
Ağ Dağ Madeni'nden Bozok elinden
Kandan çeşme ahıdırdım dağlara

4.Der '**Hasan Paşa**'m da Halep'e gitme
Halep'e ettiğini 'Antep'e etme
Gúccük Abaza'ya kaçtı dedirtme
Ben kaçarsam kahıç kalır sağlara⁸⁴⁸

Hasan Paşa, Halep civarında yaşayan Türkmenlerden olup, öteden beri Avşar aşireti rüesâsındandır. Dulkadirliyle Kölemenler beynindeki mücâdelelerde dâimâ ön safta bulunarak müthiş mücâdeleler göstermiş; 'Türemez Oğlu' kuvvetleri ile arasındaki en son çarpışmada birçok kişiyi vurup yere serdikten sonra kendisi de maktûl düşmüştür.

⁸⁴² Kütün: Saimbeyli kazasında bir 'belde'nin adı.

⁸⁴³ elli atlı: elli atlı iken

⁸⁴⁴ Sırkıntı: Çukurova'da 'Kara Hacı' denilen aşiretin diğer adı.

⁸⁴⁵ dor atınan: doru atınan

⁸⁴⁶ merden: yiğitsin demektir.

⁸⁴⁷ zabın: zubun.

⁸⁴⁸ kahıç: başa kakma âdeti.

Hasan Paşa'nın Yunus adlı âşığı varmış. Hasan Paşa kahraman adammış. Kölemenlerden iki yüz ellisini öldürmüştür.

Bu türkü onun lisânından söylenilmiştir. Aynı hâdise için yine o devrin halk şairlerinden Kul Yunus da şu türküyü söylemiştir: Türkü 164'üncü sahifededir.

Tarihçe [FB 582]: Dulkadirîliler zamanı 164'üncü sahifeye dikkat.

250

ÂŞIK ALİ (KUL ŞEYH ALİ)

Anber Ağa'nın rivayetine nazaran iki yüz elli sene evvel yaşamıştır. Beğdili şairlerindendir. Beğdili aşireti meşhurdur. Âşık Ali'nin 20 parçaya yakın türküsü vardır.

1. Bir dağa yüce deseler
Yol başından aşar derler
Şoru kâmil koç yiğidiñ⁸⁴⁹
Laf ağzında biter derler

2. Akıl verirler saycıya⁸⁵⁰
Dil öğretirler acıya
Kişi eştiği kuyuya
Döner kendi düşer derler

3. Kahveyi dosta kavurduñ
Dumanı göğe savurduñ
Üste yatkara şâgirdiñ⁸⁵¹
El ayağı şaşar derler

4. **Âşık Ali**'m söyler iyce
Dostu aklına gelince
Ağca deniz köpürünce
Dalga gelir çoşar derler

Kul Şeyh Ali'den:

1. Avşar eli Horasan'dan sökünce
Şan veriyor güzelleri nazınan
Silkinip bāğleri ata binince
Kimi şahan, kimi ispir bazınan

2. Çatal çarhacısı ardından biner
Arap at üstünde cıdalar yanar
Davayı görünce damarı oynar
Çok düşmana karşı koyar azınan

3. Neçe koç yiğitler kargı götürür
Ağ evinen kara çadır tutulur
Samur kürklü koca bāğler oturur
Konuşurlar muhabbetli sözünen

4. **Kul Şeyh Ali** der ki belim bükülür
Gözümün güheri yere dökülür
Tülü katar mayaları çekilir
İlkbaharda yaylasına yazınan

⁸⁴⁹ şor: söz. // yatkara: (ياتقاره)

⁸⁵⁰ saycı: söz götüren.

⁸⁵¹ şâgirdiñ: şâkirtler.

1.Doksan biñ evinen Horasan'dan sökünce⁸⁵²
 Yalan dünya benim derdiñ Báğdili
 Kadı Oğluyunan Yusuf Bey'im gelince⁸⁵³
 Şimdi ırağa da sürgün Báğdili

2.Dıgneyiñ ağalar Báğdili'niñ metini⁸⁵⁴
 Vessek gitti gün görmedi hatını⁸⁵⁵
 Bu davanıñ aslı (bir) galyan tütünü
 Hay[ı]f Mamalı'yı vurduñ Báğdilli

3.Görünüyor Báğdili'niñ yurdları
 Issız kalmış uluşuyor kurdı⁸⁵⁶
 Aldı beni 'Mamalı'nıñ derdleri
 Neçe kara günler gördüñ Báğdili

4.Neçe yiğitleriñ var da yüzü heybetli⁸⁵⁷
 Koca 'Feriz' gibi dilleri datlı⁸⁵⁸
 Yanı kılınçlı da altı arap atlı⁸⁵⁹
 Neçe çeleñ yiğit verdiñ Báğdili⁸⁶⁰

5.**Kul Şeyh Ali**'m der de yolu bulunmaz
 Devlete karşı horsa konulmaz⁸⁶¹
 Ordu Âl-Osman'ıñ karşı durulmaz
 Geliñ bu bir candan geçiñ Báğdili

251

[ARSLAN PAŞA OĞLU]

Arslan Paşa Oğlu, tahminen Selim-i Sâlis zamanında Çukurova'da yaşamış derebeylerindendir. Tarsuslu Kelin Oğlu'ndan zulüm görmüşken, Avşar Osman Bey'in himâyesine mazhar olmuş. Yine beyliğini kazanmıştır. Hatta hakkında daha vâzih malûmat yoktur.

Not: Kelin Oğlu Tarsuslu eşrâfındandır. Silifke mıntıkasında başına bir kısım nefer toplayarak, o mıntıkayı ve Adana taraflarını titretmiş, beylerini mağlûp etmiş ve idareyi tamamen eline geçirmiş. Yedi sekiz ay hükmetmiş. Nihayet Avşar Osman Bey'in kumandasında Cerid ve Avşar'dan mürekkep 2000 atlı ile üzerine hücum ederek bunları öldürmüş. Anber Ağa'dan.

⁸⁵² doksan: seksan // Vezin bozuk (hızl.)

⁸⁵³ Kadı Oğluyunan Yusuf Bey'im: Hasan Paşa'm Kadı Oğluyunan [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁸⁵⁴ metini: medhini // Vezin bozuk (hızl.)

⁸⁵⁵ vessek: yol. // hatını: hatunu

⁸⁵⁶ uluşuyor: sızılıyor [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁸⁵⁷ Vezin bozuk (hızl.)

⁸⁵⁸ feriz: firuz

⁸⁵⁹ Vezin bozuk (hızl.)

⁸⁶⁰ çeleñ: güzel, yakışıklı, kahraman, battâl, çabuk.

⁸⁶¹ horsa: karşı. // Vezin bozuk (hızl.)

1. Aşağıdan Yusuf Bey'im geliyor⁸⁶²
 Düşmenine karşı duran mert olur
 Şahan kocasa da vermez avını
 Tâ evvelden kurt eniği kurt olur

2. Konmayınca şen olur mu ovalar⁸⁶³
 Vermeyince savulur mu kadalır⁸⁶⁴
 Havas güves yaptırdığım odalar⁸⁶⁵
 Korkarım ki düşman konar yurt olur

3. Arap atlar oynuyor ovada
 Fitiller işliyor azgın yarada
 Başa derler ne gezersin arada
 Kötü sözler yüreğime dert olur

4. Çıkaydım şu köşküme üstüne
 El edeyim kamerime, müşküme
 Bineydim çil neclimin üstüne⁸⁶⁶
 Gösterirdin şaşa savaş nerd' olur⁸⁶⁷

5. Arslan Paşa Oğlu'm şol kara dağlar⁸⁶⁸
 Koç yiğit gavgasın görenler ağlar⁸⁶⁹
 Öldüğüm kayırmazdım ağalar, bágler⁸⁷⁰
 İmanınan giden şehit mert olur⁸⁷¹

Bu türküyü Halil Kâhya ve Yusuf Fakı Dadal Oğlu'nun olduğu iddiasındalar. Türkü, Yusuf Beyle İmirze Oğlu Hasan Bey arasındaki mücâdele dolayısıyla söylenmiştir. **Tarihçe** [FB 582]: 74,75.

252

ÂŞIK ZARİF

Avşar. Kışın Çukurova'da yaşayan, yazın da Pınarbaşı taraflarında yaşayan Avşar şairlerindendir. Bunun evlâdı, ahfâdı Pınarbaşı'nın merkez mıntıkasında Kızıldere köyünde yerleşmiştir. Zarif; Abdurrahman Oğulları ailesindendir. Zarif, Maraşlı Kalender Paşa'nın oğlu 'Süleyman Paşa'nın himâye ettiği ve maiyetinde bulundurduğu âşıklardandır. Sultan Mecid devrine yetişmiştir. Vefat tarihi sarahaten belli değildir.

Süleyman Paşa evvelden teehhül bulunduğu halde tekrar teehhül arzusu göstermiş. Hanımı ise Paşa'nın tekrar teehhülünü istemediğinden Âşık Zarif'e "Paşa'yı yeniden evlenmekten vaz geçirmenin bir yolu yok mu?" Zarif de hanıma paşanın görmediği bilmediği urba yaptırmasını ve yanına halayık alarak hamama gitmesini ve hamamdan

⁸⁶² Yusuf Bey, Gâvur Dağı'ndan Fettah Oğlu'dur.

⁸⁶³ Konmayınca şen olur mu ovalar: Küheylanım yerim yerim yererler [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁸⁶⁴ Vermeyince savulur mu kazalar: Alırlar malımı talan ederler [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁸⁶⁵ havas güves: heves ve arzu ile demektir.

⁸⁶⁶ necil: cins at.

⁸⁶⁷ Bu dörtlüğün çeşitlenmesi sayılabilecek üzeri çizili diğer dörtlük (hızl.): Bineydim kır atımın üstüne/ Alaydım kılıcımı destime/ Üç atlı gelse eğer üstüme/ Gösterirdim size merdlik nerd' olur

⁸⁶⁸ Arslan Paşa Oğlu'm şol kara dağlar: Dadal Oğlu'm der ki şol kara dağlar: Ali der ki gezerim ben nice dağlar [Diğer ifadenin üzeri çizilmiştir.]

⁸⁶⁹ Koç yiğit gavgasın görenler ağlar: Hastanın hâlinde ne bilsin sağlar [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁸⁷⁰ öldüğüm kayırmazdım: size diyom size [İfadenin üzeri çizilmiştir.] // Vezin bozuk (hızl.)

⁸⁷¹ İmanınan giden şehit mert olur: Kavgayınan ölen yiğit mert olur [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

çıkınca urbayı giyip paşanın önünden geçmesini ve böyle yaptığı taktirde paşanın yeniden evlenmekten vaz geçeceğini söylemiş. Hanım da Zarif'in istediğini yaparak hatta paşanın Zarif ile beraber oturduğu sırada üstünde çok kıymetli ve sırmalı elbiseler bulunduğu halde manidar bir şekilde paşaya bakarak geçmiş. Paşa Zarif'e bu kim diye sormuş. Zarif ise şu türkü ile mukâbele etmiş:

1. Ben saña ne ettim hey kanlı zâlim
Siyah zülfün mâh yüzüne 'mûy' dedi
Zâlim bir ok attıñ deldiñ sinemi
Ne ağrıttı ne incitti 'oy' dedi

2. Lâhurî şalının saçağı belde
Menendi bulunmaz dâğme bir ilde⁸⁷²
Ne servide, ne semende, ne dalda
Hiç görmedim böyle uzun boy dedi

3. Sırtına geyinmiş kırmızı endârı⁸⁷³
Güller gibi kokar şol akan teri
Ne huri, ne melek, ne kible peri
Hiç görmedim böyle asil soy dedi

4. **Âşık Zarif**'im de der ki sen seni deşir⁸⁷⁴
Peri bir don geymiş eylemiş beşir
Ne al, ne kırmızı, na dahi yeşil
Ne düğün, ne bayram, ne bu toy dedi⁸⁷⁵

Süleyman Paşa, medh edilenin kendi hanımı olduğunu anlamış. "Zarif üstüne bereket. Bize saydığın bizim matah mıydı?" demiş. Hanımından cüdâ, müstesnâ güzelliği hasebiyle o zaman evlenmek fikrinden vaz geçmiş.

253

1. Kardeş kardeşi etmez oldu hıyânet⁸⁷⁶
Öğdügün istemez bazı muhannet
Mevlâ'm kötülere vermesin mühlet
O Mevlâ'm döndürür surın yiğidiñ⁸⁷⁷

2. Yiğit bir at alsa özü olmasa
Üstüne binince keder gelmese
Sâğarınca kıv edince koğduğunu salmasa⁸⁷⁸
Yiğit at kurtarır serin yiğidiñ⁸⁷⁹

3. Azgın yüzün göstertmeye erine
Cümle âlem şu kendine yerine
/.../
Ben böyle isterim yârin yiğidiñ

4. **Zarif**'im öylesi bulunmaz elde⁸⁸⁰
Arama, bulunmaz, her biri bir yerde⁸⁸¹
Zaman insanının gözü de malda
Severler elinde varın yiğidiñ

Anber Ağa, bunu Karaca Oğlan'a ait diyor:

⁸⁷² dâğme: değme

⁸⁷³ endâr: /.../

⁸⁷⁴ Vezin bozuk (hzl.)

⁸⁷⁵ toy: düğün.

⁸⁷⁶ Vezin bozuk (hzl.)

⁸⁷⁷ sur: tâlih.

⁸⁷⁸ sâğarınca: seğince // Vezin bozuk (hzl.)

⁸⁷⁹ yiğit: kutlu, güzel.

⁸⁸⁰ Zarif'im: Zarif'in [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁸⁸¹ Vezin bozuk (hzl.)

1.Dedim dilber didelerin kan olmuş
Dedi çok ağladım sel yarasıdır
Dedim beyaz gerden /.../
Dedi zülfüm değdi tel yarasıdır

2.Dedim dilber saña yazılsın kanım
Dedi niçin benim beyim sultanım
Dedim yaralanmış ince miyânın
Dedi kendiñ sardıñ kol yarasıdır

3.Dedim bu **Zarif**'im aklını aldın
Dedi nazlı yârim bir ismi olduñ
Dedim dilber niçin sarardıñ solduñ
Dedi hep çektiğim dil yarasıdır

254

ÂŞIK HAMZA

Avşar. 1-2 asır önce yaşadığı tahmin edilmektedir. Hakkında fazla malûmat bulunuyor değildir. 224'te bir sayfa daha var. 426-28 numaralı kısmın kâide kısmına aktarıldı.⁸⁸²

255

1.Ben yârimi güllerinen beslerim
Uyusun dizimde dos nenni nenni⁸⁸³
Nûr-ı tecelliye baktım, sınağım
Kendi tecelliye küs nenni nenni

2.Bilmiyorum, nazlı yâriñ kasdı ne?
Selâm verip selâm almaz dostuna
Toz olayım yollarının üstüne
Yâr gelip geçtikçe bas nenni nenni

3.Şu dünyaya geldim etmedim seyran
Bir murad alıp da sürmedim devran
Ellere ver hışmın hem düğün bayram
Bize de göründü yas nenni nenni

4.Âşık **Hamza**'m der ki kalmışam nâ-çâr
Bir kapı örtmeden bir daha açar
Bu bir kara gündür tez gelir geçer
Ağlama sevdiğim hüs nenni nenni⁸⁸⁴

1.Urlu acayip dağıdı⁸⁸⁵
Dört yanı mor sünbüllü bağıdı⁸⁸⁶
Ufak báglerden bágidi
Varamadım Urlu dağa

2.Işkın fidanlar yetirir
Yoksuluñ işin bitirir
Çıplacık bulsa geydirir
Cömerd olmuş Urlu dağa

3.İma geyiğini vurdum⁸⁸⁷
Başında safanı sürdüm
Yönümü yokuşa döndüm
Varamadım Urlu dağa

4.Der ki **Hamza**'m yetişinde
Avcılar gezer peşinde
Çok yattım kalktım başında
Helâl eyle Urlu dağa

⁸⁸² Bu ibare M.Âdil Özder'e aittir. (hızl.)

⁸⁸³ dos: dost, yani sevgili.

⁸⁸⁴ hüs: sesini kes, sus demektir.

⁸⁸⁵ Urlu: Uğrulu [İfadenin üzeri çizilmiştir.] // Urlu acayip dağıdı: Urlu dağ da ne acayip dağıdı [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁸⁸⁶ Vezin bozuk (hızl.)

⁸⁸⁷ ima geyik: dik boynuzlu geyik.

256

ÂŞIK FÂZIL

Terceme-i hâli: Avşar'dır. 16'ıncı asırda yaşamıştır. Yani -Anber Ağa'ya göre- Yavuz Sultan Selim zamanında yaşamıştır.

Avşar'ın iskânından evvel yaşayan şairlerdendir. Kimlerden olduğu malûm değildir. Herhalde bir asır önceye aittir. 'Dadal Oğlu olması da muhtemeldir.'

Kul Fâzıl'dan:

1.Beş yüz atım olsa beş yüzü doru
Etbağlarım binse eylese harı⁸⁸⁸
Beş yüz yañazınan beş yüz de kır
Beş yüz de yedeğin al iste göynüm⁸⁸⁹

3.Bir aşçım olsa da doldursa kazı
Türlü nimetinen güldürse bizi
Öğlen áya dolması ağşam kuzu⁸⁹⁰
Sabaha kaymakla bal ister göynüm

2.Yana istiyor da şu göñül bizden
Hiç vaz geçmiyor da gelinden, kızıdan
Biñ beş yüz altınım gelse fayızdan
Dünyada tükenmez mal ister göynüm

4.Âşık Veli'm der ki sen Hakk'a yalvar⁸⁹¹
Seyret dünyayı da yakın zamanlar
Bir altın sahatnan bir çuha şalvar⁸⁹²
Bir de 'lefîri'den şal ister göynüm⁸⁹³

Karaca Oğlan'ın [Ergun:1927] ilk tab'ının 41'inci sahifesinde hemen aynen mevcûttur.

Kul Fâzıl'dan:

1.Kadir Mevlâ'm senden bir dileğim var
Oynat beni gelininen, kızınan
Çıksam Biñboğa'ya yayla yaylasam
İçsem suyun namlı namlı buzunan⁸⁹⁴

3.Şu âlem içinde ağarsa yüzüm
Menciliste geri kalmasa sözüm
Altmış oğlum olsa, altmış da kızım
Düğün kursam çalgıyınan, sazınan

2.Dosta doğru gider yollarım olsa
Bülbül gibi şakır dillerim olsa
Kayık oynatacak göllerim olsa
İçi dolsa ördeğinen, kazınan

4.Sáğsen biñ şeherden haracım verilse⁸⁹⁵
Tóğsan biñ şeherde hükmüm yürüse⁸⁹⁶
Gün görmedik yere tahtım kurulsa
Safa sürsem hem kışınan, yazınan

⁸⁸⁸ etbağ: etva' (hızl.) // har: seğırtmek.

⁸⁸⁹ göynüm: göñlüm

⁸⁹⁰ aya dolması: kaburga tarafı.

⁸⁹¹ 'Âşık Veli'm' ifadesinin altı ve üstü çizilerek, yanına (?) işareti koyulmuştur. (hızl.)

⁸⁹² sahatnan: sahanla

⁸⁹³ lefîri: lâhurî (hızl.).

⁸⁹⁴ namlı namlı: parça parça

⁸⁹⁵ sáğsen: seksan // Vezin bozuk (hızl.)

⁸⁹⁶ tóğsan: doksan

5.Yúgságinde yavru şahan beslensin
Yeter kayrı **Âşık Fâzıl** uslansın
On beş tavlalarda atım beslensin
Yılıklarım sabun çeksin duzunan

Bu türkü **Karaca Oğlan**'ın [Ergun: 1927] ilk kitabında da yazılıdır. Sahife: 99-100.

Kul Fâzıl'dan:

1.Kadir Mevlâ'm senden bir dileğim var
Kaldırsañ dalgamı yel verseñ baña
Ağır devletinen mamur ilinen
Dostunan yiyecek mal verseñ baña

2.Sürülerim top top olsa yayılsa
Katarlarım kol kol olsa dağılsa
Yedi yerde davulbazım döğölse
On biñ atlıyınan yol verseñ baña

3.Padişahın beş tuğunu götürüm
İzin verse düşmanını batırım
Mansıp verse koca mala oturum
Yumuşuna yúğrük dil verseñ baña

4.**Kul Fâzıl**'ım der de gönüm silada
Yüz biñ topum atılmış yüz de kulada
Yarın mahşer günü cennet-i a'lâda⁸⁹⁷
Hak bir yapışacak dal verseñ baña

Bu türkü de Sadeddin Nüzhet Bey'in '**Karaca Oğlan**' eserinde mevcuttur. Sahife: 98-99.

257

Fâzıl'dan:

1.Kadir Mevlâ'm bir dileğim var şaňa⁸⁹⁸
İstediğimi de sen verseñ baña
Benim istediğim bir katar maya
Katarlansa kömür gözlüm il gibi

2.Hasan Paşa gibi şahanım olsa
Günde on kes ağça tayınım olsa
Beş on sürücek de koyunum olsa
Aksa derelerden sürü sel gibi

3.Kırk kırsırağım olsa kulunlu, taylı⁸⁹⁹
Otuz çiftim dönse yârinden ayrı
Kırk halayığım olsa şalvarlı, şallı
Kölelerim hep çalışsa kul gibi

4.Netmeli de **Âşık Fâzıl** netmeli⁹⁰⁰
Her sözünü direm direm düşmeli
Merese kalacak malı netmeli
Üç beş oğlum olsa selvi dal gibi

1.Sabahın seherinde bîçâre bülbül;⁹⁰¹
Öter, bir yanını güle getirir;
Yiğit olan söylemeğe ar eder;⁹⁰²
Kötü kalbindekin dile getirir!

2.Sabahtan uğradım yüzü nursuza;
Selâm verme; namussuza, arsız
Komşu olma; münafığa, hırsıza
Dolanır, evine hile getirir!

⁸⁹⁷ Vezin bozuk (hızl.)

⁸⁹⁸ Kadir Mevlâ'm bir dileğim var şaňa: Kadir Mevlâ'm senden bir dileğim var ['senden'in üzeri çizilmiştir.]

⁸⁹⁹ kulun: yeni doğmuş, bir yaşını bulmuş at yavrusu. // tay: yaşını bulmuş at dölü.

⁹⁰⁰ Fâzıl: Veli [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

3. Bir körün gözüne giren de görmez;
Akılsıza öğüt verse de almaz;
Bir kötü dilim var, irahat durmaz;⁹⁰³
Âkıbet başıma belâ getirir!⁹⁰⁴

4. **Âşık Fâzıl** der⁹⁰⁵ ki aman, ne fayda;
Derdi olmayan bülbül öter mi dalda?⁹⁰⁶
Çok keramet var da şu tatlı dilde;
Uzaktan gideni yola getirir!

[ÂŞIK MUSA]

1. Bülbülün figânı şol gonca güle
Bülbüller figânı güle getirir
Yiğit olan yiğit vermez sırrını
Kötüler sırrını dile getirir

2. Yoldaş olma yolun bilmez yolsuza
Konşu olma edepsiz, arsız
Teslim olma olur olmaz hırsıza
Âkıbet herhangi hile getirir

3. **Âşık Musa**’m der de müşkülüm hâlde
Aşk olmayan bülbül öter mi dalda
Çok keramet var da şu datlı dilde
Dağdan gidenleri yola getirir

Bu ‘getirir’ redifli türkü ‘**Karaca Oğlan**’ [Ergun:1927] kitabının ilk tab’ının 76’ıncı sahifesinde hemen aynen mevcuttur.

258

ÂŞIK OSMAN

Avşar aşiretinden Cingöz Oğulları’ndandır. Avşar’ın Mecid Paşa tarafından 1264’te Bozok’a sürüldüğü zaman, sürgünler arasında bulunmuş, o sırada Kozan Oğlu hükümete karşı isyankâr vaziyette imiş.

Seyid Osman, Avşar’ın gördüğü zulümden bahs ile Kozan Oğlu’nu teşcî’ ve Hükümet-i Aliye’yi tahrik kasdıyla aşağıdaki türküyü söylemiştir.

Seyid Osman’ın doğum mahalli ve tarihi ile nerede, hangi tarihte öldüğü malûm değildir. Ancak evlâdı, ahfâdı Pınarbaşı kazasının Pazarviran nahiyesinin ‘Sindel’ köyünde yerleşmiştir. Bunlar arasında da müteaddid şairler yetişmiştir.

⁹⁰¹ bîçâre: hey öten [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁹⁰² Yiğit olan söylemeğe ar eder: Bir yiğit var söylemeğe ar eder [‘bir’ ve ‘var’ın üzeri çizilmiştir.]

⁹⁰³ irahat: hâlinde

⁹⁰⁴ âkıbet başıma: kötü dil başlara

⁹⁰⁵ Fâzıl: Musa [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁹⁰⁶ Vezin bozuk (hızlı.)

Halil Kâhya'dan:

1. Avşar báglerinde bir güzel gördüm
Haçın arasından çekmiş göçünü⁹⁰⁷
Ağ eller kınalı gözler sürmeli
Sırmayınan karıştırmış saçını

3. Anber koka zilifiyiñ burcundan
İstemezem altunundan, tucundan
Derdine yandığım senin uçundan
Üç beş sene bekleyim mi Haçın'ı

5. Der **Osman**'ım aşk otuna yandı dâğalsiñ⁹¹⁰
Pevrana pek nâra döndü dâğalsiñ⁹¹¹
Lokman kâr eylese kendi dâğalsin
O bilir derdimiñ her ilâcını

(259)

Aldı Kozan Oğlu:⁹¹²

1. Yozgat tarafından çıktı bir Paşa
Avşarınan Kürd'ü yakıtı ataşa
Çadircı emeğiñ gitmesin boşa⁹¹³
Verdiğın nişanı al Mecid Paşa⁹¹⁴

Aldı Mecid Paşa:

3. Askeri çekerim dağıñ başına
Seni de yakarım Hakk'ıñ ördüne
Çift koşar da eğerim yurduña
Hasmını tanı da gel Kozan Oğlu

[Aldı Kozan Oğlu:]

5. Avşar gibi var mı saña sorarım
Kavkayı görünce kalmaz kararım⁹¹⁷
Alnıma dayanacak aslan ararım⁹¹⁸
Beri gel, hasmını gör Mecid Paşa

2. Biriniñ elinde kandilli şişe
Biriniñ elinde bir top menevşe
Biriniñ geveni beñzer gümüşe⁹⁰⁸
Sabahıñ seherinde dilleşir gider⁹⁰⁸

4. Kaşları kalemdir, dişleri inci
Koynuna koymuş da hayva, turuncu
Yosmalar içinde kendi birinci
Ben alırım güzelleriñ paçını⁹⁰⁹

Aldı Kozan Oğlu:

2. Ben Kozan Oğlu'yum okur yazarım
Dünya kurulalı serbes gezerim
Seniñ gibi çok ordular bozarım⁹¹⁵
Beri gel, hasmını gör Mecid Paşa⁹¹⁶

Aldı Kozan Oğlu:

4. Üç paşa üstüme eyleseñ tayin
Bu aslan kimseye aldırılmaz payın
Avşar ili olmuş bir sürü koyun
Onu da bil öğün sen Mecid Paşa

Aldı Kozan Oğlu:

6. Ben Kozan Oğlu'yum sırta kaçaram
Ağzımdan yüzümden köpük saçarım
Bir varırsam biñ daneñi biçerim
Beri gel, hasmını gör Mecid Paşa

⁹⁰⁷ Haçın: Kozan [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁹⁰⁸ Bu kıt'anın başka bir türküden alındığı anlaşılıyor.

⁹⁰⁹ paç: bac.

⁹¹⁰ 'Dâğalsiñ'in anlamı burada 'denilsin' şeklinde düşünülmelidir. (hızl.) // Vezin bozuk (hızl.)

⁹¹¹ pevrana: pervâne

⁹¹² Kozan Oğlu: Mecid Paşa [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁹¹³ Çadircı emeğiñ gitmesin boşa: Döğüşüñ döğüşüñ çıkamañ başa

⁹¹⁴ Mecid Paşa: Kozan Oğlu Paşa [İfadenin üzeri çizilmiştir.] // Verdiğın nişanı al Mecid Paşa: Sen de göñlüñ ile gel Kozan Oğlu

⁹¹⁵ Seniñ gibi çok ordular bozarım: Bir varayım hepiñizi bozarım

⁹¹⁶ Mecid Paşa, Çapan Oğlu'dur.

⁹¹⁷ kavkayı: gavgayı

⁹¹⁸ alnıma dayanacak: karşımda duracak

Aldı Mecid Paşa:

7.Sen bir boz ağaçsın, ben çini balta
Döğüşün döğüşün sen giden alta
Boğazına takarım demirden olta
Sen de gönlün ile gel Kozan Oğlu

8.Der **Seyid Osman**'ım bulunmaz ara
Aslan vuruşmayınca açılmaz yara
Köpüklü kan ile dolmasın dere
Seni de üleşe kal Kozan Oğlu

Bu destanın dört kıt'ası **Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası**'nın 4'üncü sayısının 12'inci sahifesinde yazılıdır. 'Mâî kalemle oradaki şekil buraya da -farkı gösterilerek- derc ettirilmiştir'

260

Cingöz Oğlu Seyid'in, Avşar Koca Nallı aşiretinden Arık Mahmut'un oğlu Kara İsmail'i Abdurrahman Paşa askerlerinin katletmesi üzerine söylediği türkü:

1.Boynun ağdı Binboğa'nın sünbülü
Vaktinde yaylaya çekilir ili
Gün gibi parladi meşleyin teli⁹¹⁹
Bire ağalar Kara İsmail öldü mü?⁹²⁰

2.Battal'ı dersen de gayet de güzel
Söylemen Tavud'a irişir nazar⁹²¹
İsmail adamı kurşuna dizer
Osmanlılar fırsatınan vurdu mu?

3.Umucuya verir atınan deve
Heç boyun vermez de ağaya ,bâge⁹²²
Sıdkınan gavga etmiş İsmail Ağa⁹²³
Şu dereler al kanınan aktı mı?

4.Galat, kusur bulunmazdı donunda⁹²⁴
Bezirgenler işler idi hanında
Emmi, dayı bulunmamış yanında
Yadırg(ı) eller kefinini sardı mı?

5.Silkinip binişin elleri kuşlu
Neçe arslanlar var yanı yoldaşlı⁹²⁵
Altı Arap atlı yanları hışlı
Arık Ali, Avşar Koca duydu mu?

6.Der **Seyid**'im dünya fenadır, fena
Zâlim nasıl kıydıñ böyle bir cana
Arzuhal gönderiñ ulu sultana
Mukukçu göndermiş Avşar kaldı mı?⁹²⁶

262

Cingöz Oğlu'na: "Her kuşun türküsü var da 'kaz'ın türküsü yok. Bunu beğenmemişler mi? Yoksa kafiyeye mi getirememişler." demişler. Bunun üzerine Cingöz Oğlu bu türküyü söylemiş:

⁹¹⁹ meşlek: meşlah

⁹²⁰ Vezin bozuk (hızl.)

⁹²¹ Tavud: Davud.

⁹²² heç: hiç

⁹²³ Vezin bozuk (hızl.)

⁹²⁴ donunda: elbisesinde

⁹²⁵ neçe: nice

⁹²⁶ mukukçu: tahkikatçı.

1.Sıkmañ canıñızı ağalar, bágler
Baharın ayı da bazınan gelir
Cümle kuşların da sökün zamanı
Ak kuğum karışmış kazınan gelir

2.Nice bágler vardır yanı tazılı
Kolları bağı da şahan bazılı⁹²⁷
Góg ala koyunlu, körpe kuzulu
Karışmış ‘sáğmal’ın yozunan gelir

3.Saňa deyom saňa arılık, peklik
Yiğidi kötüye düşüren yokluk
Kendini sarpa çek kınalı keklik
Bág oğlu üstüne bazınan gelir⁹²⁸

4.Korkarım ‘Gógsu’yun köprüsü bağı
Yârimin elinden ciğerim dağı
Avşar’da varkine Bayazıd Oğlu
Cümle bágler oña sözünen gelir

5.**Cingöz Oğlu**’m der ki beri gel beri⁹²⁹
Ağustos’ta erir dağların karı
Gayat güzel olsa yiğidin yârı⁹³⁰
Ölse sevdiğine nazınan gelir

Cingöz Oğlu; Avşar’ın âşık olarak tanınmış ve çok âşık yetiştirmiş bir kabilesindendir. Asıl adı malûm değildir doğduğu ve öldüğü tarihler meçhuldür. Yalnız Cin Oğlu, Âşık Seyid’in babası veya dedesi olduğu tahmin edilmektedir. Bu itibarla 18’inci asırda yaşadığı muhakkak demektir. Kendisi kuvvetli bir şairdir.

263

DADAL

1.Bizden selâm eylen Ayıntap iline
Nâmeler yolladık Anadolu’ya
Bizden nişan kalsın Emirze Ali’ye
Koç yiğide kanlı göynek, dondur bu⁹³¹

2.Neye varır ahvâlimiz, hâlimiz
Şebekeye uğrattılar yolumuz⁹³²
Kötü düşmen yeyip gider malımız
Sıjirirse şekerinen, baldır bu⁹³³

3.Gene bey efendim sen ettiñ nâzı
Fermanlı kaleminen çakdılar bizi⁹³⁴
On iki vezir de bir etmiş sözü
Eski kitiretler bize kindir bu⁹³⁵

4.Padişah fermanı kıraatli olur⁹³⁶
Fermanlı olanlar durmadan ölür
Geçer kara günler böyle mi olur
Dağılmañ yoldaşlar ündür bize bu

⁹²⁷ bazılı: bazalı

⁹²⁸ bág oğlu: beğ oğlu

⁹²⁹ Cingöz Oğlu’ m: Dadal Oğlu

⁹³⁰ gayat: gayet

⁹³¹ Bu dörtlüğün çeşitlemesi sayılabilecek, üzeri çizilmiş diğer dörtlük (hzl.): Biz de nettiydik Antep iline/ Nâmeler göndermiş Anadolu’ya/ Bizden nakkâş kalsın Emirzalı’ya:Emirze Oğlu/ Koç yiğide kanlı göynek dondur bu

⁹³² şebeke: kötülük.

⁹³³ sıjirmek: hazm etmek.

⁹³⁴ Vezin bozuk (hzl.)

⁹³⁵ kitiret: adâvet, kötülük. // Bu dörtlüğün çeşitlemesi sayılabilecek, üzeri çizilmiş diğer dörtlük (hzl.): ‘Hâfız’ Paşa efendimiz eyliyor nazı/ Fermanlı kalemler çaldılar bizi/ On iki vezir de bir idi sözü/ Eski kitiretler bize kindir bu

⁹³⁶ Vezin bozuk (hzl.)

5. Der **Dadal Oğlu**'m bu dâvi ne dâvi⁹³⁷
 Gölde güvel ördek şahanın avı⁹³⁸
 Ne kadar medh etsem Avşar'ın bāği⁹³⁹
 Yenmez mızırağı yaman ildir bu

Tarihçe [FB 582]: Sahife 57.

264

1. Albustan çölüne bir aslan geldi
 Eceli ağzına alıyor Çerkez⁹⁴⁰
 Endirdi 'Cerid'i, düşürdü çöle⁹⁴¹
 Yol ver 'Has Evi'de varıyor Çerkez⁹⁴²

2. Yitirmiş 'Tecirli' arar 'Cerid'i
 Cerid sizde yok mu firenk barıdı
 Unuttuñ mu Kulaç Kollu Halıd'ı⁹⁴³
 Geçen hayflarını alıyor Çerkez

3. Dayısı 'Torun', babası İbrahim Beğ Oğlu⁹⁴⁴
 Yalman mızrak taşır, ucları tuğlu⁹⁴⁵
 Babalım boynuna Murad Beğ Halli Oğlu⁹⁴⁶
 İki başın hükmün veriyor Çerkez

4. **Dadal Oğlu**'m der ki hileye gitme⁹⁴⁷
 Gördün gözünü sen inkâr etme
 Baban Koç Topuz'u da sakın unutma⁹⁴⁸
 Eliñ boşaldıkça veriyor Çerkez

Bu hâdise Avşarlar'ın iskânından önce, fakat Bozok'a sürüldükten sonradır. Çünkü Avşarlar Bozok tarafındaki köylere dağıldıktan ve bu hayat günlerini çok sıktıktan başka, Bozok'un sert havasına alışamadıklarından Çerkez Bey İstanbul'a gidip, kaçtıkları zaman tekrar geri gönderilecekleri vaadini almıştır.

Avşar Şairleri'nin 91'inci sahifesine dikkat.

⁹³⁷ Der Dadal Oğlu'm bu dâvi ne dâvi: Dadalı'm da der ki dâvî bu dâvi // dâvi: da'vâ // bu dâvi ne dâvi: Yani bu dava ne dava demek.

⁹³⁸ güvel: yani yeşil. // ördek: durna

⁹³⁹ bāği: beği

⁹⁴⁰ Çerkez: Avşar'ın ikinci derecede beğlerinden 'Topuz' ailesindendir.

⁹⁴¹ endirdi: indirdi

⁹⁴² Cerid, Has Evli, Tecirli; Avşar'ın hasmı olan ve o zamanlarda Hassa ve Cebel-i Bereket havâlisinde kışlayarak yaylalarda ekseriya Avşarlar ile çarpışan Türkmen aşiretleri.

⁹⁴³ Kulaç Kollu Halid Bey, Pazarviran nahiyesi merkezinin mezarlığında medfûndur. Eniştesi, Bozdoğan aşireti reisi Kerim Oğlu Bekir Bey ile aşiret kavgaları esnasında evvela atını vurmuşlar, sonra da kendisini öldürmüşlerdir.

⁹⁴⁴ 'Çerkez'in reisi. Avşar'ın Torun kabilesindendir. Babası da İbrahim Beğ Oğlu'dur. // İbrahim: İbrahim // Vezin bozuk (hızl.)

⁹⁴⁵ yalman: şimşek, yaylalarda ışıldar.

⁹⁴⁶ babalım: vebâlim // 'Murad' Avşar'ın üçüncü derecede rüesâsındandır. Halli Oğlu kabilesine mensuptur. Aşık buna 'Çerkez'in beğendiği kahramanlığı' nasıldır? demek istiyor. // Vezin bozuk (hızl.)

⁹⁴⁷ Dadal Oğlu'm: Dadalı'm [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁹⁴⁸ Topuz, Çerkez'in babasının adıdır. // Vezin bozuk (hızl.)

265

1. Bir yiğit yiğittir ata binince
O yiğidin devleti de gür gerek
Alıp mızrağını gavgaya varınca⁹⁴⁹
Vurun benim koç aslanım der gerek

3. İki derler şu dünyanın kapısı
Geldi geçti güzellerin hepsi
Geçen günler yiğidin ömür dörpüsü
Yiğit gözde hor 2 batman gürz gerek

1. Göñülden göñüle yol gider derler
Onu sürmeğe de bir hoş can gerek
Doğru söyle yiğit işin yürüsün
Hilaz oñmaz derler yiğit bön gerek⁹⁵¹

3. Buña kılıç derler aralar açar
Püskürür meydanda çok kanlar saçar
Bazan kötüler de öğünür geçer
Yiğit batman döğer göze hün gerek⁹⁵³

2. Kocadın ey felek belin büküldü⁹⁵⁰
Gözümün güheri yere döküldü
Yalnız daş divar olmazmış yıkıldı
Koç yiğide emmi, dayı yan gerek

4. **Dadal**’ım da söyler kimse áğnamaz
Katır kısır gezer, asla kunnamaz
Her hocanın söylediği diğnenmez
Ya neyneyim sofı kalbe din gerek

2. Yüksek kayalar da şahan avlamaz
Kısır katırlarda kulun kunlamaz
Bazı hocalarda çalgı dinlemez
Ya neyneyim sofı kalbe din gerek⁹⁵²

4. **Dadal Oğlu**’m der ki belim büküldü
Gözümün güheri yere döküldü
Yalnız daş divar olmazmış yıkıldı
Koç yiğide emmi, dayı yan gerek

266

1. Kara Taş’ı dersen bir düzgün ova⁹⁵⁴
Kılınıcı yavuz İsmail Ağa⁹⁵⁵
Çekmiş bayrağını gidiyor dağa
Çekip çekip dallarını ágiyor

3. İbiş Ağa’yı dersen yiğidin bendi
Acayip orduya koydu yalgını
İnanın ağalar ‘ziganiş’ kendi⁹⁵⁶
Bakıp bakıp gölgesini koğuyor

5. Nisbetnen mi geldiñ Pehlivân Oğlu
Sanasın ‘Hasan’ın kolları bağı
‘Reyhanlı Oğlu’nuñ cidası zağı
Silkip silkip kargısını sağıyor

2. Hasan Ağa’yı dersen dolusun içre
Nağrasın duyanlar akşamdan kaçır
Girgin deve gibi köpüğün saçır
Sanasın havadan yağmur yağıyor

4. Aman hey ağalar amanın aman
Yüce dağ başını bürüdü duman
‘Salman’ boyraz olmuş savurur saman⁹⁵⁷
Dayanılmaz zorlu zorlu dágiyor

6. **Dadal Oğlu** der ki geydim karayı
Koç yiğit olanla açtın arayı
Canık ovası mı sandın burayı
Top top etmiş seyfileleri koğuyor

⁹⁴⁹ Vezin bozuk (hızl.)

⁹⁵⁰ Kocadın ey felek: Dadal Oğlu’ m der ki [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁹⁵¹ hilaz: hain, hilekâr.

⁹⁵² Ya neyneyim sofı kalbe: Ne hocam kuru ağaçta [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁹⁵³ Batman döğer: Ağır umûr.

⁹⁵⁴ Kara Taş: Ceyhan ile Akdeniz arasındaki bir ovadır.

⁹⁵⁵ Vezin bozuk (hızl.)

⁹⁵⁶ ziganiş: doğan aslındandır. İki üç yaşlı doğana ispir derler. Beş altı yaşını bulana ziganiş derler. Ziganiş, avlayacak bir şeyi bulamayınca kendi gölgesini koğarak gözleri kararmış bir vaziyette gölgesine hücum ederek parçalanırmış.

⁹⁵⁷ boyraz: poyraz

İsmail Ağa, Hasan Ağa, İbiş Ağa, Salman:Süleyman Ağa Reyhanlı aşireti ağalarındandır. Kahraman adamlardır. Pehlivan Oğlu Avşar değildir. Avşarlarla boy ölçüşmek istemiş mağlûp olmuştur.

1.Mağara çölünde kavka kuruldu⁹⁵⁸
Öttü tüfek davlumbazlar vuruldu
Duydu Bozoklu'nun beli kırıldı
Etten kala oldu mu canı báglerin⁹⁵⁹

2.Paşa Beğ'in oğlu Deli Osman Ali⁹⁶⁰
Mehmet Ağa'm hepisinden zarbalı⁹⁶¹
Nöbet saña geldi Koca Seyfi Ali⁹⁶²
Kandan göynek oldu donu báglerin

3.Halil Ağa'm her attığın düşürdü
Cadı Oğlu'nun tebdilişi şaşırdı⁹⁶³
Veli Bey de Gümülek'ten aşırıldı
Eğil bire Gümülek'in dağları

4.Deli Hacı ile Göğ Hamed geldi
Hiç aman vermedi hepsin kırdı
Bunlara dayanmaz beş böyle ordu
Kanlı göynek oldu donu báglerin

5.**Dadal'**ım da der ki sen binler yaşa
Cadı Oğlu'n düşürmüşler şol Aslan Taş'a⁹⁶⁴
Yaralının öñü indi Maraş'a
Mecid Paşa'm çekiversin tuğları⁹⁶⁵

Avşar Tarihçe'sinde [FB 582] bu bahse temas edilecektir.

267

1.Esti boyraz yeli, bulandı hava
Zatından ünlüsün sen Çukurova
Kır atına bin, gel, hey Bekir Ağa
Aşiretin döğüş etti duyduñ mu?

2.Hey ağalar işimiz varıyor güce⁹⁶⁶
Atı yavuz olan çıkıyor uca⁹⁶⁷
Çukurova da bindi kılıç kılıca
Kanlı leşe kartal indi duyduñ mu?

3.Hayfını alır m'ola sağları
Mızıraklar deldi, geçti dağları
Kavak boylu, Recepli'niñ bágleri⁹⁶⁸
Döğüşü döğüşü öldü duyduñ mu?

4.Parladı kılıçlar çok indi başa
Neçe kuzgun indi kanlı ileşe
Üç boy beyi ile bir Muhtar Paşa
Çark uğrunda döğüş etti duyduñ mu?

⁹⁵⁸ 'Mağara': Saimbeyli kazasının bir nahiyesidir.

⁹⁵⁹ Etten kala oldu mu canı báglerin: İstanbul'a indi ünü báglerin [İfadenin üzeri çizilmiştir.] // kala: kal'a // báglerin: beğlerin

⁹⁶⁰ Vezin bozuk (hzl.)

⁹⁶¹ hepisinden: ise zâtı [İfadenin üzeri çizilmiştir.] // zarbalı: zorbalı

⁹⁶² Vezin bozuk (hzl.)

⁹⁶³ Cadı Oğlu'nun tebdilişi şaşırdı: Mağaralı 'soyuntu'sun deşirdi // tebdil: tedbir. // Vezin bozuk (hzl.)

⁹⁶⁴ Vezin bozuk (hzl.)

⁹⁶⁵ Mecid Paşa'm çekiversin tuğları: Mecid Paşa'm geri çeksin tuğları

⁹⁶⁶ işimiz varıyor güce: işimiz ne yaman varıyor güce ['ne yaman'ın üzeri çizilmiştir.]

⁹⁶⁷ çıkıyor uca: dürtüp çıkıyor uca ['dürtüp'ün üzeri çizilmiştir.]

⁹⁶⁸ Avşarlar'ın meşhur beğlerinden 'Recep Oğlu' ahfâdıdır.

5.**Dadal Oğlu** söyler sözün merdini
Yavru şahan ıssız koymaz yurdunu
Biz de verdik beş kardeşin dördünü
Bu işimiz böyle oldu duyduñ mu?

Tarihçe [FB 582]: Sahife 61-71.

268

ÂŞIK MEDİNE

Pınarbaşı'nın 'Payaslı' köyünden Avşar'dan Ali Oğulları'ndan Mehmet Ali'nin kızıdır. 1290 senesinde doğmuştur. /.../ yaşında Pınarbaşı'nın 'Tahtalı' köyünden Fakı:Fakıye nam-ı diğeri Kadir Ali Oğulları'ndan Halil ile evlenmiştir. Kocasıyla 15-20 yıl beraber yaşadıktan sonra Umûmî Harp esnasında Halil, asker olarak harbe gitmiş; hayatına ve memâtına dâir hiçbir haber alamamıştır. O zamandan beri yalnız yaşamaktadır. Kocasından dördü kız dördü erkek olmak üzere sekiz çocuğu varken beşi Umûmî seferberlikten evvel, üçü de seferberliği takip eden yıllarda ölmüştür. Soyundan kimseler kalmamıştır. Türkü söylemeğe ilk defa seferberlikte başlamıştır. Yeni soyadı: Çadır.

[Âşık Medine'ye] seni kocaya verelim mi deyince:

İşim yok
Dişim yok
Bir öğünmüş
Başım yok

diye mukabelede bulundu.

1.Bir koyun geldi aşılı⁹⁶⁹
'Haral'da çürür beşili⁹⁷⁰
Eller dedi inanmadım
Kırallar kesmiş başını

2.İbrahim'im, Ali'yinen
Konuşurdu valiyyinen
Altı oğlan az iken⁹⁷¹
Kaldım bir tek Veli'yinen

269

3.Bayezıd dersem Gürün'den
Ben de uluyum derdinden
'Seki'de yettim ardından
"Ağlamada dön git" diyor

4.Aziziye'ye vardım
Urbaları biçiliyor⁹⁷²
Küçük adam oğlu musun
Siziñ kahven içiliyor

⁹⁶⁹ aşılı: kırmızı boyalı.

⁹⁷⁰ haral: harar, çuval.

⁹⁷¹ Oğlanın ikisi de kaynından yetim imiş.

5. Ana ağlar, bacı ağlar
Al gelinler kara bağlar⁹⁷³
Hep kapandı büyük evler
Karı kaldı kocayınan⁹⁷⁴

6. Deste oğlunun kekili
Başı küçükken takılı
N'ola askere gideydi
Belinde çanta takılı

7. İte ekmek ata ata
Kayseri'ye saldırm kağrı
Aman Allah yârim ile
İki dene kapım bağlı

270

1. 'Meses'im elime aldım⁹⁷⁵
'Gâh' dedim tarlaya vardım
Öküz huysuz koşamadım
Avadanlıkları kırdım

2. Çiftim kırılırsa⁹⁷⁶
Bayram Emmim'e varırım
On beşliyi koyuversen
Devlet kadanı alırım⁹⁷⁷

3. Çift döktürdüm döşeğini
Başa verin kuşağını
Benim analığım batsın⁹⁷⁸
Büyütmedim uşağını

4. Kadanı alayım 'Safiye'⁹⁷⁹
Oğlum katlanmaz cefâya
Gelinlik obada kalmış
Gidek getirek safaya

5. Benim oğlum iki idi
Senin deden fakı idi⁹⁸⁰
Alma yaradanım alma
Bir yığitten korkuyordu

271

100 lira parasını çalmışlar. Evinde sekiz renk tenceresi varmış. Onu otuz kuruş mukâbilinde kira vererek Pınarbaşı'na gelmiş. Mahkemesi 18.1.1939'da yapılacaktı.

Parasını çalana:

1. İlaha aham kalmaya
Eskere gide gelmeye
Paramı alan Deli Hasan
Bir yakan iki olmaya

2. Kuş dünesin düneğine
Ağı aksın yemeğine
Kapım açmış Deli Hasan
El uzatmış emeğine

⁹⁷² urba: asker donları.

⁹⁷³ al: ağ [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

⁹⁷⁴ koca: ihtiyar.

⁹⁷⁵ meses: değnek.

⁹⁷⁶ Vezin bozuk. (hızl.)

⁹⁷⁷ kada: kaza.

⁹⁷⁸ Yani, çocuklarıma analık yapamadım.

⁹⁷⁹ Oğlu Mustafa'yı nişanlamıştı. Nişanının /.../ // Vezin bozuk. (hızl.)

⁹⁸⁰ Yani fakıye, okur-yazar, âlim.

3.Kadañı alayım ‘Durdu’⁹⁸¹
Yağlı kurşun beni vurdu
Geliniñ ele kalası
Deli Hasan param aldı

4.Şu kızı nasıl ediyim⁹⁸²
Hem üşüyo, hem de hasta
Gümüş para ettim idi
Diktim idi deste deste

272

ABDÜNNÂFİ EFENDİ

Develi’nin Hopculu Mahallesi’nden /.../ oğlu Şakir Efendi’nin oğludur. Tahminen 1261-1262’de Develi’de doğmuş; küçüklüğünde mahalle mektebinde okumuş; bulûğ devresinde Halasiye Medresesi’ne girmiş; bu medresede tekmi-i kısmî ederek Ebilzâde İsmail Efendi’den 1312’de icâzet almıştır.

Abdünnâfi Efendi, medreseden mezun olduktan sonra ekser evkâtını köy imamlığı ile geçirmiştir.

Kendisinin dört defa evlendiği halde çocuğu olmamıştır. Esasen fazla teehhül de çocuk babası olmak ümidiyle vukû bulmuştur. Birisi Toybuk köyünden imiş. İkinci defasında Develi’nin ‘İncesu’, üçüncüsü ‘Fıraktın’ köyünden Ali Oğullarından birinin kızı Ayişe Hanım imiş. Dördüncüsü olarak Ayişe Hanım’ın üstüne Kayseri’den evlenmiş ise de bunu bir müddet sonra boşanmıştır. Mamafih kendisi Ayişe Hanım’ın Develi’de bulunduğu sırada Kayseri’de dördüncüsü Zekiye’nin evinde iken 1332 veya 1333’de vefat etmiştir.

Abdünnâfi Efendi, icazet aldıktan sonra ‘Bor’da meşhur ‘Kuddûsî’ hülefâsından ve Kadirî meşâyihinden bir zata intisap ederek ehl-i tarîk olmuştur.

Abdünnâfi Efendi sevk-i tabiatla şiirle alâkalanmış; isimsiz vaziyette manzumeler yazmıştır. Mamafih tabiatının inkişâfında ‘Kuddûsî’ Divanı’ndan çok çok okuduğu bazı parçaların müeesser olması pek muhtemeldir.

Abdünnâfi Efendi, tahminen 1315 senesinde Hicaz’a da gidip gelmiştir.

⁹⁸¹ Durdu: Sefer Ali Ağa’nın gelinidir. Ağdını ona söylemiştir. Parası olduğunu o da biliyormuş.

⁹⁸² Kız, kızının yetim kızı imiş.

273

Orta boylu, buğday benizli, vefatı esnasında ak uzun sakallı, beyaz sarıklı, hoş sohbet, şûh-meşrep bir zatmış.

274

GEDÂYÎ

Kayserili'dir. Epeyce zaman saz elinde memleketler gezmiştir. Gedâyî, halk şairlerinin hemen hep yolunda yazmış ve söylemiş, oldukça ismi önde sayılan halk şairleri arasına girmiştir. 19'uncu asrın sonunda ölmüştür. İki koşması alınmıştır.

275

Koşma

1.İnsâfa gel tabip açma yaramı
Bir değil, beş değil, yara yüz yerde
Eflâkten sağ değil, Lokman bulunmaz
Sağalmaz derdlerim yara yüz yerde

2.Derûnumdan çıkmaz yârîñ hayâlî
Gözümün önünden gitmez cemâli
Yüz sürdüm yerlere sular misâli
Vurup garip başım yara yüz yerde

3.**Gedâyî** sevdiğîñ o çeşm-i şehlâ
Etti beni böyle âleme rüsvâ
Yüz sürüp pâyna eyledim recâ
El göğsünde şîvekâra yüz yerde

Koşma

1.Çekilmez ateşi düzehten şedîd
Fîrâkı, hasreti, nârı gurbetîñ
Lütfu, mürüvveti olmuş nâ-bedîd
Kalmamış bir vefâ-dârı gurbetîñ

2.Kimseler etmesin gurbeti arzu
Ne tükenmez hasret, ne gavgadır bu?
Ben nâr-ı fîrâka yandıkça girü
Yere batsın kesb ü kârı gurbetîñ

3.Sılanıñ sevgisi dâğ-ı canda⁹⁸³
Gönül melûl, mahzûn, dîdeler kanda
Ben burda ağlarım, dostlar vatanda
Bitmez oldu âh u zârı gurbetîñ

4.**Gedâyî** bilmezem nice edeyim
Varıp vatanıma ârâm edeyim
Evvel bahar gelsin, çıkıp gideyim
Görmeyim yüzünü bâri gurbetîñ

Halk Şairleri, Sahife: 186-187. [Sadeddin Nüzhet Ergun]

⁹⁸³ Vezin bozuk (hızl.)

277

[FAKİRİ]

Mahcûbî'nin oğlu **Mardiruş**'un manzumelerinden:

ATATÜRK

1.Şu fânî dünyada sevgili Ata
Seniñ mâh cemâliñ bir şems görünür
Makâmıñ kıymetli bir arslan yatağ
Vicdân-ı Kanûnî bir şâh görünür

2.Bir güneş çadmıştı dünyaya beyân
Devri be devri durmayıp sayan
Kanûn u erkândan olursa dermân
Cumhûr-ı Ata'dan fermân görünür

3.**Fakîr**'im cihanda ata ver eli
Dört külek evlâd var bahtı karalı
On dördünde bir oğlum var yaralı
Sevgili Ata'sı Lokman görünür

278

[ÂŞIK SEYİD]

1.Gene karıştı da yüzü havanın
Alaman bayrağı açıldı derler
Polonya, Belçika elaman etti
Ataşı dünyaya saçıldı derler

2.Makedonya hattını yardı da geçti
Uçak teyyareler ataşlar açtı
İngiliz, Fıransız hep yalın kaçtı
Paris'in şehrinde geçildi derler

3.Hollandaynan Norveç o da bilmedi
Gel etti İngiliz'e imdat gelmedi⁹⁸⁴
Dövuştü kırıldı hâli kalmadı
Al kanı yazık saçıldı derler

4.Doğrular böyleydi sen buña inan
Defniñe hazır ol varıyor Yunan
İlk günü hücûmda bencildi taman
Ağ Deniz üstüne uçuldu derler

5.Girilankaynan Macar (da) oldu kardaş
Romanyayınan Bulgar bunlar yoldaş
Alaman bir oldu caydılar baş baş
Urus'un üstüne seçildi derler

6.Atıldı toplar da gavga kuruldu
Ödleri silah muzıkalarla vuruldu⁹⁸⁵
İçti Kızıl Ordu yere serildi
Neçe paşa kanı içtiler derler

7.**Âşık Seyid**'im der doğruyu söyle
Noksanı yoktur olduğı böyle
Karışma geriden sen sabır eyle
Uruslara kefen biçildi derler

⁹⁸⁴ Vezin bozuk (hızl.)

⁹⁸⁵ Vezin bozuk (hızl.)

279

[RÛZÎ]

1. Tefekkür eyledim ümmü'l-Kur'ân'ı
Rümûz-ı Besmele bir 'ba' da kaldı
Topraktan yarattı Hak ins ü canı
Kimi 'la' da kimi 'illa'da kaldı

2. 'La' diyen küfr ile mevsûftur hâlâ
İllâ mü'minlere oldu reh-nümâ
Kâbe Kavseyni'den geçti Mustafâ
Mesîhâ dördüncü semâda kaldı

3. **Rûzîyâ** Mi'râcla olan muammer
Mefhar-ı mevcûdât mu'ciz-i dâver
Sebât üzre girip İdris Peygamber
Çıkmadan cennet-i a'lâda kaldı

280

1. Evvel kudret nûru kandilde iken
Şefaati Mustafa'ya verdiler⁹⁸⁶
Rûhlar ta karınca şeklinde iken
Şeriati ulemâyâ verdiler⁹⁸⁷

2. Hudâ 'kün' emrinde, 'kaf' ile 'nun'da
Bunu bilmek gerek çerh-i gerdûnda⁹⁸⁸
Zülfekâr elinde, Dûldül altında
Cesâreti Murtazâ'ya verdiler

3. Ne esrâr var gör kim hükm-i Çalab'da⁹⁸⁹
Âlimler tefsirin gördü kitapta⁹⁹⁰
Yüz yigirmi dört biñ nebi türâbda
Semâvâtı Mesîhâ'ya verdiler

4. **Rûzîyâ** nûş etti aşk ırmağında
Peygamberler taht-ı arşın sağında
'Şakku'l-kamer' nûru bir parmağında
Mu'cizâtı enbiyâyâ verdiler⁹⁹¹

280/1

1. Baña bir Tañrı selâmı o ham ebrû vermez
Yoluna cânımı versem de cefâ-cû vermez

2. Verir ağyâra meyil meclis-i meyde zâlim
Beni gördükte gazûb-âne durur rû vermez

3. Hûn-i eşkimle yetiştirdim o servi kaddi
Ne acâyib ki elinden bir içim su vermez

4. Böyle endişe-i hâtır ile geçer evkâtım
Geceler subha kadar gözlerim uyku vermez

5. **Rûzî** aşk ehli cefâ ile safâ kesb eyler
Bu devâyı saña Lokman u Aristo vermez

⁹⁸⁶ Verdiler kelimesi yerine diğer bir nüshada 'verdi Hak' yazılıdır.

⁹⁸⁷ Şeriati Ali'ye verdiler: Şer'iñ emrin Ali'ye verdiler

⁹⁸⁸ Gerek, yerine diğer bir mecmûada 'hüner' yazılıdır.

⁹⁸⁹ Hükm-i Çalab'da: hikmet-i Çalab'dan

⁹⁹⁰ tefsirin güirdü: tafsilin görüp

⁹⁹¹ Koşmanın üzerinde 'ikinci olarak mukayyeddîr' ifadesi vardır. (hızl.)

281

1.Hasbihâlim gören âşık-ı şeydâ
Saldı kendin bir girdâba sevdiğim
Gün be gün çağırır âh-ı vâveylâ
Yaldı geldi bir girdâba sevdiğim⁹⁹²

3.Kâmet-i mevzûnuñ Tûbâ misâli
Kandırır âşıkı penbe leyn la'li
Sende bulduk kemâl ehl-i kemâli
Ma'nâ verir çâr kitâba sevdiğim

2.Lüzûm gören aşk kitâbın ezberler
Feth olur dillerde perdeler derler
Döker dehânından türlü cevherler
Kâdir olur her (...) ⁹⁹³ sevdiğim

4.Hâlîme rahm eyle ey kerim gülzâr
Belâdan saklasın evvel perverd-gâr
Revâî âh ü zâr-bâr leyl ü nehâr
Eyler oldu tûr harâba sevdiğim

282

FİGÂNÎ

Elbistan'ın 'Aktıl' köyünün 'Kokmuş Kuyu' mahallesinden Alhas aşiretinden Kamer:Kanberzâde Ali Efendi'dir. Tahminen 1308 tevellütlüdür. Tahsili rüşdî derecesini geçememiştir. Biraz da Arabî ve Fârisî öğrenmiştir. Fakat fitrî olan tabiat-ı şiiriyesi yüksektir. Çok şiir yazmıştır. Hâlen de yazmaktadır. Kalender-meşrep bir zattır. Bizzat yünden eğirip dokunduğu kumaştan elbise yaparak geçinmektedir.

'Harîrî', 'Hâkî' mahlâslarıyla da çok şiir yazmıştır. İlk şiirini babası -Kalender Efzâ ile- çok seviştiği halde alamadığı bir kızın başkasına gelin gönderilmesi üzerine yazmıştır. [Kız giderken] gelin kıyafetine girerek bir tarafa çekilmiş. Kendisi bu sırada evli bulunuyormuş. Ondan sonra üç sene hiç söylemeyerek, dilsiz gibi yaşamıştır. Vakti⁹⁹⁴ dahi şiir yazmakla geçirmiştir.

283

1.Ferhat düşü için kesti kayayı
Anıñ muhabbeti Şirin'e düştü
Kays Mecnûn oldu buldu Leylâ'yı
Âkıbet dağların kırına düştü

3.Helâl, kaşın gördü zevâle yetti
Anber sarayını saçın mahv etti
İnci dişin vasf-ı deryâya gitti
Kesâdlık deñizin derine düştü

2.Zülfî kemendine olmuşum ber-dâr
Düşüm ateşine yakmaz beni nâr
(...) ⁹⁹⁵ mîsl-i câbirü'l-nasâr
O da şâh-ı aşka fûrûza düştü

4.Canânıma verdim ben dil ü cânı
Âşık olur ma'sukunuñ kirmânî
Esrârın ma'denî, dostuñ dehânı
Velâyet ehliniñ şîrine düştü

⁹⁹² Bu dizenin başında '?' işareti bulunmaktadır. (hzl.)

⁹⁹³ میرابا

⁹⁹⁴ Bu kelimeden önce gelene 'Bu üç sene zarfında da ifadesinin üzeri çizilmiştir. (hzl.)

⁹⁹⁵ محجبیم

5. Bu asırda çoklar haktan şaşıldılır
Hakkı koyup haksızlığa üşüdülür⁹⁹⁶
Âdem düşürmeğe kuyu eşidilir
Herkes de eştiği kuyuya düştü

6. Aştan taşra bakma **Figânî** fakîr
Dünyâyı hep tutmuş eshâb-ı (...)⁹⁹⁷
Tevekkül ol Hakk'a kılma bir tedbîr
Bu gayret Allah'ın şîrine düştü

289

[GARİP MOLLA]

Ben bu türküyü 20.11.1940'da Pınarbaşı'nın Viranşehir nahiyesinin Uzunyayla'daki yegâne Türkmen köyü olan 'Kaya Altı' köyünden Halil İbrahim Yörük'ten dinleyip, yazdım:

1. Uğradım 'Bozok'a 'Sultan Akdağ'ın
Ala karlı, çamlı bellerin gördüm
Cennetin misâli terahhum olmuş⁹⁹⁸
Al kırmızı gonca güllerin gördüm

2. Ne güzel ötüşür dağların kuşu
Hiçbir işe benzemez Mevlâ'nın işi⁹⁹⁹
'Göğdeli', 'Bozhöyük' güzel 'Aktaş'ı
Gider çarşı çarşı yolların gördüm

3. 'Kara Ziyaret'te mumların yanar
'Nalband'ın başında durnalar döner
'Üçoluk' suyundan içenler kanar
Akar boz bulanık sellerin gördüm

4. Evvel 'Göğdeli'de oynardı kayık
Meleşir boz koyun, bağrışır geyik
Yayla dedikleri şol 'Kocahöyük'
Bâglere ilayık yerlerin gördüm

5. 'Sarı Bâğ Alanı' bâğler konağı
'Torbalama' yavru şahan düneği
İndim seyrettim Sultan 'Kanağ'ı¹⁰⁰⁰
'Kanak'ta selvinin dalların gördüm

6. Açılmış çiçekler konuyor ordu
Artıyor bülbülün figânı, derdi
Ne hoşça yurdumuş 'Danlışık Yurdu'
Anca güzel konmuş yerlerin gördüm

7. Eydür '**Garip Molla**'m öğdü sevdayı
Bîñ iki yüz derler tarih seneyi
'Kaplanlı', 'Emir Beğ', 'Terzili Köy'ü¹⁰⁰¹
Oynar gövel ördek göllerin gördüm

290

SİDKÎ

Hacı Bektaş Hoca postnişinlerinden Çelebi Ahmet Cemaledin Efendi'nin himâye ettiği bir âşıktır. Kendisi Adana Yenicesi'ndendir. Asıl ismi Zeynel Abidin'dir. Tahminen

⁹⁹⁶ üşüdülür: üşüşülür (hızl.)

⁹⁹⁷ برر

⁹⁹⁸ terahhum: merhamet

⁹⁹⁹ Vezin bozuk (hızl.)

¹⁰⁰⁰ kanağ: kanak

¹⁰⁰¹ Akdağ Madeni kazası dâhilindeki köy isimleridir.

1303 tevellütlüdür. Asker olarak evvelâ Yemen'e gönderilmiş, Umûmî Harp'te Suriye'de Cemal Paşa ordusunda bulunmuştur.

Not: Bu şair Tarsuslu'dur. 1863-1928 yılları arasında yaşamıştır. Hacı Bektaş'ta Çelebi Cemaleddin Efendi'nin serkâtibi idi.

Bu husûstaki doğrulama kaynaklarıyla teyit kastında '426-45' yazılmıştır. M. Âdil Özder.

291

1.Bir nev-civân gördüm Hacı Bektaş'ta
Emsâli 'Mısır'da, 'Toy'da bulunmaz
Halep ile Bağdat hem altın taşta
İran'da, Tiflis'te 'Hoy'da bulunmaz

2.Biñ sarraf biñ milyon verse her biri
Anlar bir teline olmaz müşteri
Selânik, İstanbul, koca Kayseri
Tokat, Konya, Aksaray'da bulunmaz

3.Kur'ân'da vasf eder anı Zü'l-celâl
Dedi İnna'llâhe beytü'l helâl
Ol cihanda nuru Muhammed misâl
Güneşte, yıldızda, ayda bulunmaz

4.Sülâle-i tâhir keremler kânı
Ben neçe sevmeyim böyle sultanı
Remz ile Rıdvan'ı gösterdim anı
Anın misli cennet-i a'lâda bulunmaz¹⁰⁰²

5. **Sıdkî**(yâ) erenler serveri midir bu
Şâhen-şâh bakışlı Haydar mıdır bu
Merace'l-bahreyniñ gevheri midir bu¹⁰⁰³
Her denizde her (bir) habâbda bulunmaz

292

FİRÂKÎ

Kayseri'nin 'Germir' köyündendir. Asıl adı Mehmet'tir. Babası Hoca Edhem Efendi'dir.

Köy mektebinde okumuş, yazıyı öğrenmiş. Büyüyünce nakkaşlık da öğrenerek İstanbul'a icra-yı sanata gitmiş; orada meydan şuarasının toplanarak icra-yı ahenk ettikleri kahvehanelerde böyle saz ve söz erbâbı ile görüşmüş. Kendisi de merak edip şiir söylemeğe başlamış. Hayli koşma vesâire düzmüştür. Bunları mecmuada topladığı 1335-1336 senelerinde ilk mektep müfettişliği yapan baş muallim Ahmet Halil Bey'e söylemiş; hatta aşağıda mütekayyid koşmaları yazdırmıştı. Sonra vefat etmiştir.

¹⁰⁰² Vezin bozuk (hızl.)

¹⁰⁰³ Vezin bozuk (hızl.)

293

1.Elvedâlar olsun ey nûr-ı dîdem
Kal başına gayrı yan dolan ağla
Açtığı yaralar iy'olmaz nidem
Var kimiñ yarasın bağlarsañ bağla!

2.Bir vefa yok imiş sen bî-vefada
Hayâlinde bestir görsem rüyâda
Bensiz harâm olsun içtiğî bade
Kan dök gözleriñden sel gibi çağla!

3.Gayrı naz eyleme ey mâh-ı bedrim
'**Firâkî**' sâdıktı bilmediñ kadrîm¹⁰⁰⁴
Her gezdiğî yerde âh edip derdim:
Sen de bencileyin ciğeriñ dağla!

1.Harâb oldu vatanımız, ilimiz
Karalar bağlayıp karanlıktayız
Yanıp yıkılmaktan yoktur korkumuz
Âbâdı neyleriz viranlıktayız

2.Bu etvârı görüp helâl eyleme
Geçmiş günlerimiz hayâl eyleme
Şimdilik yerimiz suâl eyleme
Bazı gün ahırda, samanlıktayız

3. '**Firâkî**' yâr ile hem-dem olmadık
Nâ-şâddır gönlümüz hurrem olmadık¹⁰⁰⁵
Çok ibretler gördük âdem olmadık
Halli hâlimizce şeytanlıktayız¹⁰⁰⁶

1.Gel gönül vatani terk-i yâd eyleme
Zirâ bitmez bostan, bağı gurbetiñ¹⁰⁰⁷
Ben giderim deyû sakın ad etme
Gam doludur solu sağ gurbetiñ

2.Niceler gurbette payımâl olmuş
Niceleriñ gözü kan ile dolmuş¹⁰⁰⁸
Niceleri gonca gülden ayrılmış
Bülbül olmuş öter zağı gurbetiñ

3. '**Firâkî**' gurbetiñ her gecesinde
Selâmız okunur kalp hecesinde
Bastığı taş olur neticesinde
Eski hasır hoş yatağı gurbetiñ

¹⁰⁰⁴ Firâkî mahlasının yanına "Firâkî"nin yazısı ile mahlası 'Çenârî' şeklinde bir ibare yazılmıştır. (hızl.)

¹⁰⁰⁵ nâ-şâddır: nâşade

¹⁰⁰⁶ İstanbul'da vukûa gelen büyük bir yangın yüzünden halk hanlara yerleştirilmiş. Bu sırada orada bulunan Firâkî de zemin katta samanlığa, ahıra benzeyen râtup bir mahale yerleştirildiğinde bu koşmayı yazmıştır.

¹⁰⁰⁷ bitmez: yoktur

¹⁰⁰⁸ gözü: çeşmi

295

Koşma¹⁰⁰⁹

1.Gönülde dolanır sevgiyle minnet
Düşlere görünür, yâre görünmez
Her kime dedimse hâlimi elbet
Dedi gül dikenini yâre görünmez

2.Başa olmaz rahat ezelden nasip
Diyâr-ı gurbette kalmışım garip
Başın için benden el çek tabip
Benim derdime de çâre görünmez

3.Yaralarım görünmez olsa eğer
Belki bulunurdu derdime meder¹⁰¹⁰
‘Fîrâkî’ çeker deme derdimiş meğer
Sızılar bağı da yâre görünmez

298

MÜCRİMÎ

Maraş’ın ‘Pazarcık’ kazasından Hurşid Ağa’nın köyündendir. Asıl adı Mustafa’dır. Tahminen 1315 tevellütlüdür. Ümmîdir. Sol kolu çolak olduğu için ‘Mücrimî’ mahlası denmektedir. Halen ber-hayattır.

299

1.Tabipsen sorma derdimi
Benim derdim dermânsızdır
Al vurup açma yarımı¹⁰¹¹
Yaralarım merhemsizdir.

2.Yâr elinden yaralarım
Yakar sinemi dağlarım
Âh çekip kanlar ağlarım
Didelerim nemsizdir.¹⁰¹²

3.Zikrim fikrim dilde yârim
Lâle, sümbül, gülde yârim
Kafeste bülbüldür yârim
Uçar gezer kanatsızdır

4.Safa yârim, cefa yârim
Dâimâ müdâfaa yârim
Uğrarsın bir gün afva yârim¹⁰¹³
Yâri olan günâhsızdır.

5.Ver yâra, verme yâra
Yaramaz işim müdâra
Sen dosta kılma dübârâ
Sanma ki dost habersizdir.

6.Küpü yok boyacı yârim
Taşsız değirmenci yârim
Körüksüz kalaycı yârim
Sanma ki dost san’atsızdır

¹⁰⁰⁹ Bu koşma, 1937’de Kayseri Halk Evi’nin yaya köy gezileri serisinden ikincisini teşkil eden ‘Germir’ broşürünün 19’uncu sahifesinde şairin muhtasar terceme-i hâli ile beraber görülmüştür. Fakat terceme-i hâlde Fîrâkî’nin vefat tarihi 1935 gösterilmektedir. Broşürde şairin adının Mehmet Edhem olduğu yazılıdır. Babasının adı yazılı değildir. Sahife: 20. A. Ârifî.

¹⁰¹⁰ meder: medâr.

¹⁰¹¹ al: el (hızl.).

¹⁰¹² Vezin bozuk (hızl.)

¹⁰¹³ Vezin bozuk (hızl.)

7.Yâra yâr deyip inleme
Yâr derdini belleme
Sırrını ağyâra söyleme
Ağyâr denen ayarsızdır

8.**Mücrimî**'yim arzum yâre
Kahrım yâre, nazım yâre
Her ne dersem sözüm yâre
Yârim dînsiz, imansızdır

1.Güzel ile yoldaş olmak
Yola gitmesi hoş olur
İkrâr verip ikrâr almak
Pazar etmesi hoş olur

2.Hakikat hâl konuşması
Birbiriyle danışması
Ayrılıp da kavışması
Muhabbet etmesi hoş olur

3.Yoldaşın hile etmezsen
Doğru yolundan sapmazsan
Ağyâra meyl katmazsan
Sağ yâr tutması hoş olur

4.Sağ yâr olan kula beşzer
Kovadaki bala beşzer
Taze açmış güle beşzer
Elde rayhası hoş olur

5.**Mücrimî** yârim gül gibi
Süzülmüş beyaz bal gibi
Dertli dertli bülbül gibi
Gülde ötmesi hoş olur

300

Karaca Oğlan'dan:

1.Enip de gezersin 'Niğde'yi 'Bor'u'¹⁰¹⁴
Acaba ağ donnum görünür m'ola
Güzeller yatağı 'Tokat', Engürü
Arasam sevdiğim bulunur m'ola?

2.Şeyhlerin ulusu Bektâş Veli
Konya'da görelim Molla Hünkâr'ı
'Karaman', 'Zilifke' İçel'den beri
Arasam sevdiğim bulunur m'ola?

3.Büyük bâğler oturuyor hayırda
Gemileri dolanıyor yesirde
Şam'da, Trablus'ta, Koca Mısır'da
Arasam sevdiğim bulunur m'ola?

4.Hacılardan sorsam Kâbe yolunu
'Hama'dan, 'Humus'tan Arap çölünü
Kuzistan'dan, Kudüs'ten Yemen ilini
Arasam sevdiğim bulunur m'ola?

5.Fakiri **Karaca Oğlan** fakiri
Yas bağladı 'Adana'yı 'Tekir'i'¹⁰¹⁵
Otuz iki sancak Diyarbekir'i
Arasam sevdiğim bulunur m'ola?

Sadeddin Nüzhet Bey'in '**Karaca Oğlan**' kitabının 60-61'inci sahifelerinde daha mufassal olarak yazılıdır.

¹⁰¹⁴ enip de gezersin: enem gidem

¹⁰¹⁵ Tekir: Gülek boğazında bir belin adıdır.

302

AVŞAR ŞAİRLERİ

Muallim Kâzım Bey'in Buldukları: İlbeğ Oğlu¹⁰¹⁶, Şâzî, Âşık Halil, Âşık Seyid, Âşık Osman, Âşık Ali, Âşık Kemalî, Âşık Musa, Abdurrahman, Azmi Bekir, Kul Haydar, Yazıcı Oğlu, Kul Emir

Benim Bulduklarım: [s.]

Âşık İsmail	190	Pınarbaşı'nın 'Sindel' köyünden Cingöz Oğullarındandır.
Âşık Seyid(Pepet-Cingöz Oğlu)	165	Pazarvıran nahiyesinin 'Sindel' köyündendir. Cingöz Oğullarındandır.
Üçgöz Oğlu	196	
Âşık Abdurrahman	170	Pınarbaşı'nın 'Toklar' nahiyesinin 'Eymür Uşağı' köyündendir.
Âşık Halil	236	Pınarbaşı'nın 'Sarız' nahiyesinin 'Yalak' köyündendir.
Azmi Bekir	242	Pınarbaşı'nın 'Sarız' nahiyesinin 'Çörek Dere' köyündendir.
Haydar Hoca(Kul Haydar)	230	Pınarbaşı'nın 'Sarız' nahiyesinin 'Çörek Dere' köyündendir.
Âşık Murtaza 'Avşar'	145	
Battal Hoca		Pınarbaşı'nın 'Toklar' nahiyesinin 'Eymür Uşağı' köyünden Top Kara Oğulları'ndandır
Öksüz Ali	216	Avşar aşiretindendir.Avşar'ın Bozok'tan döndüğünde Pınarbaşı tarafında yaşamıştır.
Âşık Hüssüyün	204	
Emir Ali	206	
Âşık Osman	142	'Pazarvıran' nahiyesinin 'Sindel' ¹⁰¹⁷ köyündendir. Pemet'in oğludur.
Kul Mustafa	200	Avşar

¹⁰¹⁶ Maraşlıdır. Adı Ahmet Bey'dir.

¹⁰¹⁷ Bu kelimenin üzeri çizilmiştir. (hzl.)

Âşık İbiş		Pazarvıran' nahiyesinin 'Han' köyündendir.
Âşık Hazma	254	
Âşık Yusuf	178	'Sarız' nahiyesinin 'Mollahüseyinler' köyündendir.
Âşık Ali(Alevî, Türk)	240	'Toklar' nahiyesinin Melikvıran köyündendir. Ali, Cingöz Oğulları'ndandır.
Âşık Ali	250	'Sarız' nahiyesinin merkezi olan 'Köy Yeri'nde Kör Ömer Oğulları'ndandır. Henüz çok gençtir.
Hasan Ağa	180	'Sarız' nahiyesinin 'Deştiye' köyünden Terkeşli Oğullarındandır.
Hâlit Bey	186	Avşar beylerindendir.
Hacı Bebek	114	'Sarız' nahiyesinin merkezi olan 'Köy Yeri'nden Kör Ömer Oğulları'ndandır. Âşık Ali'nin dedesidir.
Küçük Osman?		Pazarvıran nahiyesinin 'Hörküdçik' köyündendir.
Çerkez Bey	210	
İbrahim Bey		
Âşık Musa		'Sarız' nahiyesinin 'Torun' köyündendir.
Âşık Süleyman'Avşar'	147	Dadal Oğlu muasıdır.
Âşık Veysel		Pazarvıran nahiyesinin 'Cin Ahmet' köyünde 'Ardahan' muhâcirlerindendir. Mehmet Oğlu'dur. Soyadı 'Türk'tür. 1319 doğumludur. Babası 1297'de bu köyde iskân edilmiştir. Veysel'in türkûleri yazılmak üzere 18.11.1938'de bu köyün muhtarı Ahmet Özdoğan'a bırakılmıştır.
Âşık Mehmet 'Avşar'		
Âşık Medine	268	Pınarbaşı merkez mıntıkasının 'Bahçecik' köyündendir. Halen ber-hayattır.
Âşık Ahmet	227	

Avşar halk şairleri ve şiirleri hakkında ‘Köy Yeri’nde Hacı Mustafa Oğlu Anber Ağa’da çok malûmat vardır. Anber Ağa, hâlen Adana’dadır. ‘Şazi’, Dadal Oğlu muasırdır. Yek-diğeriyle müşâhadesi vardır.

306

[Benim Bildiklerim:]

Abdünnâfi Efendi		Develili’dir.
Ali Celâlettin Efendi	156	Yalnız terceme-i hâli [var.] Develili’dir.
Azmi Osman Bey		İncesu’da muallimdir.
Güllü		Toklar nahiyesinin Zelfin köyünden.
Ağ (Ak) Meryem		Toklar nahiyesinin Eymür Uşağı köyünden. On beş yıl önce vefat etmiştir.
Âşık Fâtıma		Toklar nahiyesinin Eymür Uşağı köyünden.
Mücrimî	298	Maraş’ın ‘Pazarcık’ kazası dâhilinde bir köydendir. Ber-hayattır.
Sümmânî	163	
Âşık Ali Figânî	262	Elbistan kazasının ‘Kokmuş Kuyu’ köyünden Kanber Oğulları’ndandır. Kördür.
Yazıcı Oğlu	220	Elbistan’ın ‘Tanır’ köyünden Şerefli Oğulları’ndandır.
Derdi Çok	221	Elbistan’ın ‘Tılavşın’ köyündendir.
Âşık Hamza	224	Saimbeyli kazasının ‘Mağara’ köyündendir.
Âşık Ali (Öksüz Ali)	216	Maraş tarafından olması muhtemeldir.
Üçgöz Oğlu	196	
Kul Mustafa	200	Kozanlı
Emir Ali	206	
Âşık Hüssüyün	204	Avşar
Âşık Veli	256	
Beğ Oğlu	215	
Gedâyî (Ermeni)	274	

308

Âbid	81	
Fâik-Hüseyin Bey		Akça Kayalı-zâde Fethullâh Efendi Feyzizâdelerden şair Hilmi Efendi'nin oğludur.
Fethî		Fethullâh Efendi Feyzizâdelerden şair Hilmi Efendi'nin oğludur.
Firâkî	292	Germirli'dir. Asıl adı Mehmet'tir. Edhem Efendi'nin oğludur.
Karârî	94	Tabaklar Önü Mahallesi'nden /.../ Oğullarından /.../'ın oğludur.
Mazlûmî (Hacı Osman)		Tabaklar Önü Mahallesi'nden Sumatlı Oğulları'ndandır.
Hüdâyî (Abdurrahman)		Taşhan köyünden Celâl Oğulları'ndandır.
Hâdî		
Himmetî	120	

KAYSERİ HALK ŞAİRLERİ

İbrahim Hakkı	Konukboğan Mahallesi'nden Mirab Oğulları'ndandır. Kırşehir'de vergi memurluğunda bulunmuştur.
Bekir Sıdkı	Tos Mahallesi'nden Talaslı Oğulları'ndan Hâfız Mustafa Efendi'nin oğludur. Maarif Baş Kâtipliği'nde bulunmuştur.
Servetî-Mehmet Efendi	/.../ Mahallesi'nden Tevfik Efendizâdedir.
Ceyşî	(...) Gavrem-zâde Mahallesi'nden Değirmenci Oğulları'ndan Yüzbaşı Hacı Ahmet Efendi. Yağmacı-zâde Yusuf Efendi'nin kayın pederidir. Medine'de basılmış /.../ adlı manzum bir eseri var.
Hacı Ahmet Baba	
Habip Karaaslan	Bünyan'ın Gömürgen köyünde sâkin Türkmenlerdendir. Gençtir. Ber-hayattır. Eski Matbaa Müdürü Mahmut Bey, eserlerini, manzumelerini, terceme-i hâlini temin etmektedir.
Hasan Baba	
Hüznî	Alaca Mescit Mahallesi'nden Demirci Oğulları'ndandır. Adı İbrahim'dir. Kanun çalarmış.
Rüşdî	Hacı Kılıç Mahallesi'nden Macı Müezzin Oğulları'ndan /.../'ın oğludur.
Rûzî	
Revâî	Molu köyünden /.../ Oğulları'ndan /.../'ın oğludur.
Zevâlî (Âşık Süleyman)	Kıranardı köyündendir. 1930 yılında göçmüştür.
Zühdî (Hasan Efendi)	Hallac Oğlu Mahallesi'nden Hallac Oğulları'ndan Bekir Lutfi Efendi'nin 1277'de doğan ilk mahdumu olup, meşhur Hoca Âtîf Efendi'nin talebesindendir. Meşâhir-ün-ileyhten icazet almıştır. İcazet aldıktan sonra 1310-1314 senelerinde de hukuk tahsili görmüştür. Birçok bölgede adliye memurluğunda bulunmuş, en sonra İstanbul'dan Hukuk azalığından 1926 senesinde tekaüd olmuş. 25 Eylül 1938'de Kayseri'de irtihâl etmiştir. Eski Matbaa Müdürü Mahmut Cemal Bey'in biraderidir.

311

[HÜZNÎ]

Hüznî'nin taşlama[sı]:

Tarlada biter pıtırak
 Yazıda biçerle orak
 Babası Maraşlı anası kısrak
 Eşeğin sıpası Âşık Rûzîyâ

1302-1303 tarihlerinde Vâhit Bey'in evinde Üstâd Ahmet Remzi Dede, Rûzî ve Hüznî'nin bir arada bulundukları ve saz çaldıkları sırada dinlemişlerdir.

[HARBÎ]

Harbî'den:

1.Teskin etmiş seni, gör, bunca âlem
 Murglar içinde şeydâsın bülbül
 Namına hayrandır a'lâ vü ednâ
 Can bağışlar muhrik sadasın bülbül

2.Bülbül sen de gördün mü gülü?¹⁰¹⁸
 Bilir misin o günkü külü¹⁰¹⁹
 Mevlâ'nın lutfunda buldum o yolu
 /.../

25 Ocak 1948['de] Mehmet Usta'dan yazdım.

312[a]

ÜRGÜP ŞAİRLERİ

İbrahim-Koca İbrahim /.../
Cebrî /.../
Hayâtî /.../
Hüsnî /.../
Hakkı /.../
Sâmî /.../
Fethî /.../
Fazlı /.../
Kasdî /.../
Mahfî /.../
Sühânî /.../
Nuri /.../

¹⁰¹⁸ Vezin bozuk (hızl.)

¹⁰¹⁹ Vezin bozuk (hızl.)

[312b]

Erdi	/.../
Lutfî	/.../
Nefsî	Ahmet Bey; Kaymakamlık yapmıştır.

[313]¹⁰²⁰

Ahmet Nazif Efendi:

İncesu mal Müdürlüğü'ne tayin edilerek 7.7.1930 tarihinde vazifeye başladığı ve 11.12.1930 tarihinde burada vefat etmiş olduğu İncesu Mal Müdürlüğü'nde 20.10.1940 günlü ve 740 sayılı yazısında bildirilmiştir.

[314]

Lala Paşa Mahallesi'nden Kâtipzâde Nazif Efendi Bin Râşid Efendi. Anası: Kadıncık.
4 Teşrin-i Sâni 1276.

Nüfusta kayıt tarih-i vefatı: 30 Kanun-ı Evvel 1325.

Hakiki ölüm tarihi: 11 Kanun-u Evvel 1330.

İncesu Mal Müdürlüğü.

[315]

Cingöz Oğulları'ndan Hasan Oğlu Bayazıd 297.

Cingöz Oğulları'ndan Ali Oğlu Seyid 260

Seyid Karısı Mediş 285

Seyid kızı Şemşi 313

Anber Ağa, Âşık Seyid'in 1235 tevellüdü olduğu Bayazıd Oğlu Süleyman Paşa'nın maiyetinde bulunduğu kânidir. Hakikaten bunu teyid [eden] türküler de mevcuttur.

Benim kanaatime göre mesele tetkike muhtaçtır. Yukarıda doğum tarihi nüfus kaydından iktibasen yazılı Seyid belki de Âşık Seyid'in torunudur. Çok muhtemel ki bu da âşıktır.

¹⁰²⁰ 312. sayfadan sonraki bu kısım defterde dağınık vaziyettedir. Bundan sonraki sayfalar Prof. Dr. İsmail Gökem tarafından numaralandırılmıştır.

[316]

[ÂŞIK BATTAL]

Toklar nahiyesinin Emir Uşağı köyünden **Âşık Battal**'ın Harp-i Umûmî içinde mezkûr nahiye müdürü Kara Müdür'e ve azalarına zem olarak söylediği türkû:

1.Beğler saklı tutar işi
Asker Ağa vurur taşı
Koca Hâmiş zorba başı
Öter tuti kumru gibi

2.İsmail Hoca yazıyor
Hacı Ahmet Efendi pek kızıyor¹⁰²¹
Kırbıyık hile düzüyor
Yağı saklan dedi gibi

3.Kırbıyık yılanın başı
Zeki evinin yoldaşı
Hacı Onbaşı bilir işi¹⁰²²
İneğin yola kodu gibi¹⁰²³

4.Sanki dine döndü
Hacı muharrem da yandı
Müdür Kara Yurd'a kondu
Elin yüzün yudu gibi

5.İliş satmış yuva almış
Talaş düşmüş güve yemiş
Meğer müdür 'yeñi' imiş
Yağı yedi kedi gibi

6.**Battal Hoca** söyler haklı
Yünle kıl nerede saklı
Bu işlerin sonu boklu
Yersin yılan südü gibi

Toklar nahiyesinin Ak İn (Cingöz) köyünden **Âşık Seyid**'in:

1.Vardım bölük bölük görünür dağlar
Gurbet elde of çeker ağlar¹⁰²⁴
Elleri kargılı şol bizim beğler
Altı yiğit arap atlı ilin nic'oluk¹⁰²⁵

2.Yüksek olur Kurtkulak'ın havası
Hataplı'dan Kuruçay'ın deresi
Soğanlı'dan Koç Dağı'nın arası
Akar boz bulanık selin nic'oluk

3.Kara çadırların yonma direkli
Sofraları çıkar ballı börekli
Yetme dal boyunlu gümüş silahlı
Bögrü akıncı bıçaklı delin nic'oluk¹⁰²⁶

4.Der **Seyid**'im de vardık nazınan¹⁰²⁷
Seyrederim yükseğinden gözünen
Al yeşil geyerdik, gelin kızınan
Ağ evler tutturmuş ilin nic'oluk

¹⁰²¹ Vezin bozuk (hızl.)

¹⁰²² Vezin bozuk (hızl.)

¹⁰²³ Vezin bozuk (hızl.)

¹⁰²⁴ Vezin bozuk (hızl.)

¹⁰²⁵ Vezin bozuk (hızl.)

¹⁰²⁶ Vezin bozuk (hızl.)

¹⁰²⁷ Vezin bozuk (hızl.)

[317]

AZMÎ BEKİR

1.Efendim hâlimi edeyin beyân
Nan diyü ağlıyor sabî ile sübyân¹⁰²⁸
Gönül süfresin yutuyor gümân¹⁰²⁹
Eğer bunda dutmaz iseñ elimden

2.Adl-i adâletin beñzer güneşe
Aña muntazırdır etrâf [u] köşe
Tûl-i ömürlerle señ binler yaşa
/.../

3.Şân-ı aliyânız eylemen atâ
Zü'l-celâl bahş etsin sizi millete
Eğer bunda uğramazsam himmete
Azmi' m gark olmakta kendi seylimden

1.Ehl-i tedkîk ne bilir ancak rumûzumda işârâtı
Münezzehdir her eşyâdan bâkîdir cümleden zâtı

2.Şerîki yok refîki yok Hâlik-i kevn-i mekân ol
Anıñ izz ü celâliyle dahi makâm-ı lâhûtî¹⁰³⁰

3.Kâinâtı yaradan ol hâkim-i lemyezel kim anıñ vahdetir mebde-i feyz-i ezel
Sâni'-i kevn-i mekân ol san'atı var ne güzel o bir mülâkâ

4. /.../
Alâdır anıñ çü kadr-i hidâyâtı

[318]

1.Câhiliñ biñi olmadan olsam âlimiñ bir kılı
Zîrâ yüz biñ câhile değer âlimiñ bir kılı

2.Ehl-i ilme hizmet etmek ile olursuñ kesb-i ma'rifet
Câhile yâr olmağıla nâr olursuñ âkıbet

3.Ehl ile söylesin kelâmı ehl olan âr eylemez
Câhile yüz biñ kelâmı söylersiñ kâr eylemez

4.Câhiliñ âlim katında sözünüñ mikdârı yok
Kendi merkep geydiği çul başınıñ pulâdı yok

5.Âlimiñ her bir sözü la'l-i mercân incidir
Câhiliñ her bir sözü âkıbet hâl içindir

6.Sa'i-i mesâ ile erilir mesâ ile
Seyr-i fezâ ile erilmez fezâ ile

¹⁰²⁸ Vezin bozuk (hzl.)

¹⁰²⁹ Vezin bozuk (hzl.)

¹⁰³⁰ azze vü: izz ü (hzl.)

1.Öyle bir âh eyledim ki âh elimden âh çeker
Yaktı âhım âhımı âhım anı için âh çeker

2.Kelâmın fahhâr olur sırr-ı sükûtu olsun hep
Kemâl ehli kemâlâtı sükût ile buldular hep

3.Kemâl ehli kemâlatın bulur her yerde yerin
Kemâlin yok ise yoktur her yerde yerin

4.Kapına bir gedâ gelse efendiye uyur derler
Kapıda dindâr olsa içeriye buyur derler

[319]

1. /.../
/.../
/.../
Ancak dua gelir benim dilimden

2.Paşam ayaklar bağıyor başa¹⁰³¹
Mert olsun efendim soyun hâşâ
Fukara babası diyü Muammer Paşa¹⁰³²
Dâimâ söylüyor sağ [u] solumdan

3.Milletten gelir dâimâ nidâ¹⁰³³
Sağlıkla duacı bâi ile gedâ
Can olsun efendim yolunda fedâ
Bülbül olsam vaz geçmezdim gülümden

4.Şeref-i zatınız düşkünleri kaldırmak¹⁰³⁴
Ağlayan bî-çârenin yüzün güldürmek¹⁰³⁵
Âşığa lâzım hâlin bildirmek¹⁰³⁶
/.../

5.Gayrı bu miskin kuluñuz arz eder himmet¹⁰³⁷
Efendim var iken ya kime minnet
Makâmımız olsun Firdevs [ü] cennet
Heman arz eyleyim bunu meylimden

6.Efendim vasfını söylüyor dehân
Senden razı olsun ol fahr-i cihân
Dahi yardım etsin ricâl-i bürhân
Yüce himmet ersin Musa Kâsım'dan

[320]

1./.../ kurak kemdir bu bazârı
Göremez a'lâsın mahlûkatın âdî nazarı
Bu bedendeki can kuşu bir günde eder gedâ
O bir hükm-i ezeldir anı çoktur dürr-i âyâtı

2.Anı vasfından âcizdir lisân kitâb dahi kalem
Yok iken hem var eyledi yarattı kürre-i âlem
Yarattı hem Habîb'i aña vahiy kıldı selâm
Sevgili Habîb'im diyü aña verdi şerîatı

3.Gerek kuluñ efendiye ola dâim ri'âyâtı
Tarîk-i nef bendinin bize uğradı serâyâtı
Pîrimiz Sıddık-ı A'zam biz tarız Zü'lcelâl'i
Azherü min'eş-şemstir ulunuñ kerâmâtı

4.**Azmiyâ** yanıldım bildim her yanılan nev-i beşer
Dinledim Hak kelâmını okur ahadi aşer¹⁰³⁸
Öyledir âdet ezelden çok söyleyen çok şaşar
Anıñ renz-i îmâsından muhtasar kıldım hikâyâtı

¹⁰³¹ Vezin bozuk (hızl.)

¹⁰³² Vezin bozuk (hızl.)

¹⁰³³ Vezin bozuk (hızl.)

¹⁰³⁴ Vezin bozuk (hızl.)

¹⁰³⁵ Vezin bozuk (hızl.)

¹⁰³⁶ Vezin bozuk (hızl.)

¹⁰³⁷ Vezin bozuk (hızl.)

¹⁰³⁸ aşer: öşr (hızl.)

[321]

- 1.Hâsılı aldım hâmeyi aç yolumu ey Hudâ
Aşk-ı zâtın hürmet için etme aşkıñdan cüdâ
- 2.Gâib ilinden yazılan nâmeyi aldım bugün
Hem okudum hem dinledim hem işittim bir sadâ
- 3.Şükür gene kenzi buldum aşkla hikmete daldım
Bir ulu dîvâna geldim hizmetçi ettim edâ
- 4.Gel derdiñe dermân arad bu ki bundan nedir murâd
Bir dîvânda edeyim îrâd okusun bâý ile gedâ
- 5.Arayan dostunu bulur kâmil olan ânı bilir
Eksile şerbetin ne olur seniñ aşkıñ yeter gadâ
- 6.Zuhûr etse eğer gözden evde dahi bulur rızık
Büyük mürşid aşk-ı Yezdân o mürşidiñ yolu ihdâ
- 7.Bir dîvân edeyim tertîb gaflet perdesin yırtıp
Bu zâhir gözünü örtüp bâtından duydum nidâ
- 8.Bu **Azmi**'nin işi kusur Hudâ cümlemize basîr
Ben bildim ki sensin nasîr cânımı eyledim fedâ

[322]

- 1.Görmekte şekl-i mekkâr ol artırır elemi
Ben dedim büyük mekkâr her dem yüze güle mi
- 2.Teskînim eden sâmiyi çok çok mu çeker kâfî
Ya bu derdiñ âmânı her bir Lokmân belamı
- 3.Öyle cesîm-i zarifân temsilde tuğyân
Dediler nefis-i su'bân gönül şehrin alâmı
- 4.Öyle bir zâlim kadar hükm eder Kaf'tan Kaf'a
Aña her kim uydu ise görmedi serm ü vefâ
- 5.Sad-hezâr mekrile günde kılmakta cefâ
Öyle câdû-yı bî-mekkârdır hayrân kılar âlemi
- 6.Hakîkatten söyleyen bu ummânı boylayandır
Katresin nûş eyleyen yakar yine zâlimi
- 7.Cân ettiñ bedâne ilhâk birin kıldın cânâ mülhak
Ben seni severim el-hak sen böyle çektiñ kalemi

8.Adûsun kıldın helâk buyurduñ şânına Levlâk
Anı getirdi bir melek gönderen sensin selâmı

9.Âşıkı kılan bîmâr gördüm anı bî-şümâr
Bu **Azmi**'den kim umar böyle râid kelâmı

Güfte-i Azmi

1.Sevgili hünkârın dindâr veziri
Arzuhâl yazmışım kendi hâlimden
Yaktı bu canımı nâr-ı zilletin
Anın için alakoydu yolumdan

2.Adl-i adâletin gün gibi zâhir
/.../ tâhir
/.../
/.../

[323]

Bismillahirrahmanirrahim

(Elif) Allâh'ın habîbi ey Muhammed Mustafa
(Be) Bizimçün sen şefî' ol gel kıyâmet günleri
(Te) Ta'âlâlâh yarattı kaf [u] nundan âlemi
(Se) Senâ vü hamd ü şükürüm dilde Sübhân o meded
(Cim) Cihâna gelmemiştir sencileyin bir güzel
(Ha) Hicâbın perdesini Hak özünden eti çâk
(Hı) Hayâlîne düşeli bu vücûdum oldu hâk
(Dal) Devâsız derde düştüm derde dermân o meded
(Zel)Zünûbuñ katı çoktur unutturma bu bizi
(Ra) Rahîmsin zü'l-kerîmsin sen dile cümlemizi
(Ze) Zarı zârı ağlatma kimse kayrımız bizi
(Sin) Sultânım âb-ı çeşmim sel kıyâmet günleri
(Şin) Şefâat diledim Hak'tan bu zaîf ümmet için
(Sad) Sığındık ol Hudâ'ya afv diler suçlu suçun
(Dad) (...) ¹⁰³⁹ yükletmiştir ecel göçün
(Tı) Tabîbsin derde düştüm derde dermân o meded
(Zı) Ziyâ verir âleme senin mâh ebrûların
(Ayın) Âbı âbı çeşmim sil kıyâmet günleri
(Gayın) Gaflet içre kaldık dest-gîr ol ol bizlere
(Fe) Ferâh fermânını al kıyâmet günleri
(Kaf) Karârım sabrımız şemsile
(Kef) Kerîmsin zü'l-kerîmsin sen dile cümlemizi
(Lam) Livâu'l-hamd'i göster görmeyenler mahrûm gider
(Mim) Melâmet içre kaldık dest-gîr ol bizlere
(Nun) Nefes nefes çağrışır cümle halk mahşer günü
(Vav) Varıp dergâha çıkar âh ile vâhın ünü
(He) Helâk eyler efendim kimi kemterin ire
(Lam) Lâyık mı Ahmet çeşm-i giryânım meded
(Ye) Yarattı arşı kürsü afv eder suçlu suçun

Sancağ-ı şerîfe dibine al kıyamet günleri
 Cümlemizi yoldaş eyle cennet ehliyle bile
 Fâilât fâilât fâilât hüccetimizde halkımıza yazılan buradan bir âh

1.Dostuñ bakçasına girdim
 Tomurcuk güllerin derdim
 El göğüste selâm verdim
 Alır nazlanı nazlanı

2.Bak şu dilberin nazına
 Sürmeler çekmiş gözüne
 İki elin tutmuş yüzüne
 Güler nazlanı nazlanı

3.Soyunsam girsem koynuna
 Hiç ölüm gelmez cânıma
 Ak kolların boynuma
 Dolar nazlanı nazlanı

4.Benim sürmelim Ferdane
 Güzeller içinde bir dane
 Siyah zülfün ak gerdana
 Döker nazlanı nazlanı

Kimi zevke gider atlas ziba giyecek
 Kimi mendil bulamaz göz yaşını silecek

Güfte-i Bekir Ağa

1.Uyan gafletten ey gönül kime kimden olur vefâ
 Kimin kimden haberi var kime kimden gelir cefâ

2.Yürekten eyle gel âhı o yaksın şems ile mâhı
 Eğer bulmaz iseñ râhı gezdirme boş yere kafa

3.Anın aşk-ı melâlinden dahi izz ü celâlinden hem
 İçmişim zülâlin den doldurdu gönlüme safâ

4.Onuñ ile olur tâhir icâd eden ganî kâhir
 Senceldi batın zâhir cânımı eyledim ifâ

5.Denî cinn-i burak¹⁰⁴⁰ nâgâh olasıñ **Azmiyâ** âgâh
 Aşkıñ şarabından ey şah içerseñ buluş şifâ

1.Hakîkatin zincirini sen boynuğa takarsın
 Yürekten eyleyip âhı olmayanı yakarsın

2.Tarikatta neçe irfân şerîat âleme bürhân
 Katre kılsa seni Gufrân ol ummâna akar mısın

3.Bilir misin bu esrârı görür müsün ol etvârı
 /.../ nûru gönül şem'in yakar mısın

¹⁰⁴⁰ cinn-i burak: (جن بوراق)

4./.../ yak sûtûn eyler ol semâya
Vâkîf ol bu îmâyâ sen doldurur döker misin

5. **Azmi'**niñ çoktur günâhı afv et (...)
Yürekten sıdk ile âhı leyl ü nehâr çeker misin

[324]

1.Sen dokunma bâd-ı sabâ benim başa sârım var
Hem ibrette hem mihnette hem gayrette sârım var

2.Bülbüle dilinden efgân virmiş (...) zü'l-celâl
Benim gönlümde nihânî hezârân âh ü zârım var

3.Ömr-i sermâyen elinden geçip kalmaktadır devri
Anıñ meyl-i hevâsından demâdem artıyor cevri

4.Bütün hârî şükâfe olsa sönmezem dünyâyâ gayrı
Yan'çün seveyim anı benim nâmus u ârım var

5.Sâkiyâ doldur meyden hep içerim ben dökmezem
Mest-i müdâmî gezerim göñül şem'in yakmazam

6.Bütün cihân mahbûb olsa dönüp yüzüne bakmazam
Yan'çün bakayım aña göñlüm içinde yârım var

7.Âşkıñ arzı dildârâ vâsıl olur vara vara
Âlem hevâsın sîm ü zerre benim aşkımdan kârım var

8.**Azmi'**yim gezmezem ayık, her derdimden aşkım fâyık
Başa mihnetinden lâyük benim bir olupdur varım

1.Bedrü'l-âyetle sâlikiz seniñ eş'ârıñ ey Câmî
Ne dilcedir aceb bilirsin Arap câmi Acem câmi

2.Kazâ gelmez kula Hak yazmayınca
Belâ vermez Hudâ kıl azmayınca

3.Tâli'im yok şu cihânda her işim bozgun düşer
Bülbüle kuzgun duzağı pençeme kuzgun düşer

4.Felek dünyâ umûrunçün ciddî kıldı bizi şimdi
Selâmlar yârana dostâ ıraktan merhâbâ şimdi

5.Sakın terk-i edebden kûy-ı mahbûb-u Hudâ'dır bu
Nazargâh-ı ilâhîdir makâm-ı Mustafâ'dır bu

6.Ne denl  var ise maks d ana arz ideg r bu dem
Kim oldur ziynet-i âlem cenâb-ı m cteb dır bu

7.Olubdur âleme rahmet dahi haml ne ser- e me
At -k rdur s h -k rdur resûl-i Kibriyâ'dır bu

8.Olubdur dest-i kibrimiz yarın dîvânda b z de
(...) led nn den hem gel emr za şifâdır bu

10.Niy za devr dönmek anda huzûr yine ol sult n 
Diyesi  ya Hablu'llâh ki pek ho ca nid dır bu

11.Mir' t edip  erhile girenler bu dergâha
Metâ-ı (...) bu ser-gâh-ı enbiy dır bu

12.Beyt-i (...) zevkini üstüne eyler  u felek
Kimini g  e-i vahdette kor  h iderek (...)

13. Kimse bilmez akraban  akrabaya itt   n
Akrep etmez akraban  akrabaya itt   n

[325]

1.Ey  e m-i  h  ka ı kemân ammâ g k eks 
 skender-i deh kıymet-i   r-kantar ipeks 

2.N z eyleyerek yanıma geldikte efendim
C n sevdi seni sen dahi bir nesl-i meleks 

3.D r olma güzel   ık-ı b -  relerden
G zletme bizi h neye erken geleceks 

4. ft deleri  meclisine gelmemek olmaz
Ey rakk s-ı dil d ima d n-ı  erh-i feleks 

5.Rahm eyle n'olur h lime gel ka ı kem nım
Sen kande gün **Himmetî** kaygu  ekeceks 

1.Z limi  zulmünden yıkıldı cih n¹⁰⁴¹
Hak habîbi Mustafa da yetişir
  r tarafı aldı adı-yı d  m n
  h alem 'l-murtaz  da yetişir

2.Niçin d   nmedi  Hakk'  d v n 
Niçin kesti    h evlâdı kervânı
Da'v  etsin Yezîd kavminden h in
  h Hüseyin Kerbelâ'da yetişir

¹⁰⁴¹ Vezin bozuk (h l.)

3.Kabûl et **Himmetî** Hak nefesini
 Bir gün boş bırakır rûh kafesini
 Zâhirden bâtından ledün dersini
 Tefsîr edene Ali de yetişir

[326]

- 1.Hoşlandı cânım gayetle Eğri Bucak'tan
 On beş gün evvel üzümü yetiştirdi sıcaktan
- 2.Rezzâkî bulut, hem kara burcu ile dermed
 Gösterdi ezel salkımı olmuş olacaktan
- 3.Her kimde ki var geçmişinin cânına değsin
 Bir kâse su versin bize karlı kuyucaktan
- 4.Sürü yetenin kapusu yok olsa dayanmaz
 Bir kıtmîr kelb pehlemezi kaptı ocaktan
- 5.Nasîbi anı yedi ise afiyet olsun
 Korkarım anı bir gün asarlar o bucaktan
- 6.Bir bağ ki aña girmez ise tırtıl-zâde
 Sıkıntı çeken kahveye kuru bağcaktan
- 7.Hırkaya başın çekmek ile başa çıkılmaz
 Bezmiye ayak **Himmetî** batgın alacaktan

[327]

- 1.Gönül bir âfet-i devrâna düştü Yusuf-ı sâni
 Yaratmış ahsen-i sûretle hesnâ lutf-ı Yezdânî
- 2.Düşürdü cismine lerze görenler mâh-ı tâbânı
 Dehânından döker dır, lebleri sükkâr şadırvânı
- 3.Ta'accüb eyledi Eskişehir'de seyreden anı
 Dediler Bâreke'llâh, görmedik biz böyle hûbânı
- 4.Şeb-i yeldâ gibi pervâne eder serdeki sîm saçlar
 Kurup ser dağının tahtında hayme-gâhını kaşlar
- 5.Mushaf-ı hüsnüne kudretle urmuş resim nakkâşlar
 Kütahya, Bursa, İzmir, Manisa, Aydın yanmağa başlar
- 6.Tutuştı Kayseri, Yozgatla, Konya, Ankara neyitti
 Tele urdu İtalya, Bağdad, Basra, Şam işitti

7.Dağıstan çınkalandı, Horasan, Hind, Yemen neyitti
Alıp İngiltere tasvîrini Çin-Maçin'e gitti

8.Bu mir'ât-ı mücellâ **Himmetî** kalbini saf etti
Rızâ tahsîl edip şûh beyt-i Mollâ'yı tavâf etti

9.(...) çok müctehidler ihtilâf etti
Rumûzum biñ yüz altı heft harf üç nokta sarf etti

[328]

1.Âşık iseñ ziynetine aldanma
Bu dünyâ bir vîrân-kâna bedeldir
Nûş et aşkıñ meyin cândan usanma
Yek katresi çâr ummana bedeldir

2.Bâbına sahip ol kâmil ustanıñ
Hikmetine akıl ermez Mevlâ'nıñ
Aşkıñ meyin nûş eyleyen gedânıñ
Yek kelâmı imtihâna bedeldir

3.Sefînem gark oldu aşk girdâbında
Biñ ma'na tarh olur bir cevâbında
Himmetî teslîmdir rehâ bâbında
Zebh ederseñ biñ kurbâna bedeldir

[329]

TUFAN DOĞAN

Pınarbaşı kazasının, Pazarören nahiyesine bağlı 'Sıradan' köyündendir. Bu köy tamamen Avşar'dır. Duygularında ve heyecanlarında samimi bir talebe olarak kendisini göstermiştir. İçli, duygulu şiirleri vardır. Son zamanlarda köyden bir kıza tutulmuştur. Evlenmeye niyet etmişse de yapılan ikazlardan sonra bu işi şimdilik durdurulmuştur. Okumasına devam eder, daha ilk şiirlerinde dile düştüğü için "Ne oldum" deyip, olmazsa âtîde ümitli bir şair olarak kendini umûmî efkâra tanıtabilir. Bu çocuk tahminen 19 yaşındadır. Pazarören Köy Enstitüsü'nün 4-A grubundandır.

ALİ DÜNDAR

Bünyan'ın Akkışla köyündendir. 18 yaşlarındadır. Pazarören Köy Enstitüsü'nün 4-A grubundandır. Çok okuyan, az yazan bir talebedir. Kuvvetli şiirleri de vardır. Şiir sahasında iyi bir istidâd olarak görülmekle beraber, fikir sahasında daha çok gelişeceği kanâatindeyim. Bu köy Türkmen köyüdür.

[330]

[AZİZ]

Avşar'ın Bozok'ta bulunduğu sırada Avşarlar da kışlak iklimiyle imtizâç edememek yüzünden mustarip yaşayan ve Pehlivan Oğlu'nun katli hadisesinin de İstanbul'a

şekâvet şeklinde aksedilmesi hasebiyle fena zan altında kalan bu aşiretin hakikî vaziyetinin tetkiki için İstanbul'dan Yozgat'a bir paşa gönderilmiş. Avşarların Bozok'tan ayrılmak istemelerinde fena maksatları olmadığını ve Pehlivan Oğlu'nun katlinin devlete isyan mahiyetinde bulunmadığını anlayan paşa etrafındaki Avşarlara güler yüz göstermeye başlamış. Biraz da Avşarların husûsiyetlerini anlamış. İçlerinden güzel ve manidâr türküler söyleyenlerin mevcudiyetine de ıtlâ-ı kesb edince bir türkû söylenilmesini istemiş. Evvelce paşaya tanıtılan Avşar'ın Torun aşiretinden Derviş Ali Oğlu Kara Ağa'nın emmisi oğlu Aziz'in de iyi türkû söylediği haber verilince paşa, Aziz (Veli Oğlu lakabıyla tanınmıştır) söyle bakalım diyor. Aziz de bunu söylüyor:

1.Aslım Torun soyu kendim ağadan
Ayrı düştüm aşiretten bāğimden
Pınarbaşı'ndaki beş yüz evinden
Bele durup kavran alanlardanım¹⁰⁴²

2.Çekerim çileyi tükendi boğün¹⁰⁴³
Alırım mı dersin şol Kozan dağın
Biz bir boz kurduduk 'boz oklu' koyun
Ürkütüp sürüsün yiyenlerdenim

3.Yavru şahan Urumlarda kışlamaz
Allâh istemezse devlet boşlamaz
Üfürdüğüm ocak hiç su istemez
Üfürüp ocak söndürenlerdenim

4.Binem idi kır atımın üstüne
Çekem idi dal kılıcı destime
Muhanat varmadım düşman üstüne¹⁰⁴⁴
Hazır ol vaktine diyenlerdenim¹⁰⁴⁵

5.Der ki **Kul Aziz**'im böyle olunmaz
Gavganın üstüne kayan varılmaz¹⁰⁴⁶
Gavga kızışınca geri dönülmez
Meydanda kardaşa kıyanlardanım

Aziz, bu türküyü söylediği zaman 25-30 yaşlarında imiş. Pınarbaşı'nın 'Deştiye' köyünde 1282'de iskân edilmiş ve 1286'da bu köyde ölmüştür.

[331]

Avşarların mühim bir kısmı yapılan tazyike mukavemet edememiş. Avşarlar Bozok'a sürüldükten sonra Mecid Paşa, Kozan Oğlu ile etbâını dahi yine Bozok tarafına sürmek teşebbüsünde bulunmuş ise de Kozan Oğlu, bulunduğu mahallin kolaylıkla geçilir yerlerden olmamasına güvenerek Mecid Paşa'ya karşı durmuş; bu münasebetle

¹⁰⁴² kavran: kervan.

¹⁰⁴³ boğün: bugün

¹⁰⁴⁴ muhanat: muhannet

¹⁰⁴⁵ Bu dörtlükten sonra üzeri çizilmiş vaziyette bulunan diğer dörtlük (hızl.): Çekerim çileyi tükendi yalan/ Osmanlı fendine inanıp kalan/ Devlet emredip de Türk atım alan/ Atı verip yayan yürüyenlerdenim

¹⁰⁴⁶ kayan: yayan

Avşarlar'dan Cingöz Oğlu Âşık Osman “Sen bizi sürdün; ama Kozan Oğlu'na bir şey yapamadın.” meâlinde olmak üzere şu türküyü söylemiştir: (Yeşil defter, sahife: 259)
(Bu türkünün birkaç parçası eksik ise de bunları bilen yoktur.)

[332]

1264 yılındaki Bozok sürgünü münasebetiyle söylenilmiş bir türküdür:

1.Güz gelince Çukurova'ya inerci¹⁰⁴⁷
Anavarza belli yurda konardı
Ha deyince beş yüz atlı binerci
Bir sürgüne giden Avşar nic'oluk?

2.Enginli, yüksekli, ufak meşeli
Sarı sümbül, mor menevşe döşeli
Hayli yıldır 'Kaya Bel'den aşalı¹⁰⁴⁸
Çukur'uñ kilidi Avşar nic'oluk?

3.Kimi samır geyer, kimi binişli;
Haleb hançerli de, cevâhir taşlı;
Kaplan gümüşlü de sünger kılıçlı;
Kılıcına yiğit bágler nic'oluk?

4.Ramazan Oğlu'yum kendi elimde
Gümüş hançer dahınırım belimde
Adana şehrinde cellat uğrunda
Şu beni kurtaran Avşar nic'oluk?

[333]

29 Eylül 1948'de Çarşamba günü Avşar Anber Ağa'dan alınan türkü:

1.Dıgneyin ağalar ben de söyleyim
Arşı, çarşı gider yolun var dağlar
Kamalıklı, kar'ardıçlı sekiler¹⁰⁴⁹
Servili, bahçeli gülün var dağlar

2.Ahır Dağdan gördüm Maraş Bâğini¹⁰⁵⁰
'Engizek' derler [de] elin çoğunu¹⁰⁵¹
Koca 'Saraycık'tan 'Konur Dağı'nı¹⁰⁵²
'Berut'ta baytârân koluñ var dağlar¹⁰⁵³

3.Binboğa'yı dersin dağların bâğı
Görünür Soğanlı, hani 'Koç Dağı'?
Ala Dağ, Bahır Dağ, 'Bolkar'ın Dağı¹⁰⁵⁴
'Erciyes' var piriñ, hem uluñ dağlar¹⁰⁵⁵

4.Vahitında çehilir Akdağ'ın eli
'Sızır'dan da aşar şol Örne Yol'u
Saña diyom, saña, koca Gógdeli
Koca Torun derler ilin var dağlar

5.Der **Dadal'**ım bunu böyle deyeli
Üç yüz altmış altı dağı sayalı
Burnu hırızmalı katar mayalı
Kol kol olmuş elin geliyor dağlar

¹⁰⁴⁷ Vezin bozuk (hızl.)

¹⁰⁴⁸ Dipnot düşülmüş; fakat açıklama yapılamamıştır. (hızl.)

¹⁰⁴⁹ Kar'ardıçlı: Karaardıçlı

¹⁰⁵⁰ Ahır dağı: Maraş'ın önünde.

¹⁰⁵¹ Engizek: Maraş'ın 20 kilometre kadar kuzeyindeki bir dağ.

¹⁰⁵² koca: beğli [İfadenin üzeri çizilmiştir.] // Saraycık: Maraş'ın kuzeybatısında. // Konur dağı: Maraş'ın batısında.

¹⁰⁵³ Berut: Maraş'ın kuzeyinde.

¹⁰⁵⁴ bahır: bakır.

¹⁰⁵⁵ var piriñ, hem uluñ: uluñuz, piriñiz [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

[334]

Kayseri Yüksek Valiliği

1.Dolanıp da geldim senin yanına
Beni arayup da birini bulmaz
Gömürgen'den beri geldim şanıña
O ıssız dağlarda hiç adam kalmaz

3.Biz de adam olup al bayrak diksek
Yurdunda düşmanın başına çöksek
Kayseri valisi hepsinden yüksek
Bu da düşmanın birinden yılmaz

2.Geldim yanınıza ben de kalırım
Himmetinizle çaresini bulurum
Okula girersem adam olurum
Okul okumıyan hiç adam olmaz

4.**Habip Karaarslan** geldim buraya
Emrinizle gedeyim Ankara'ya
Beni göndermeyin geri oraya
Köylerde yaşıyan hiçbir şey bilmez

Bünyan Kaymakamı

1.Hep beraber oldu ağa da bey de
Şairin hâlini biri sormadı
Mütegallibelik kalmadı köyde
Kâzım Atakul da bizi yormadı

3.Bünyan kazasına bu emir eyler
Emrinden çıkmıyor bütün hep köyler
Fakir fukaraya çok güzel söyler
Atakul da bir fakırı kırmadı

5.**Habip Karaarslan** okula girsün
Yüksek okullarda bu tahsil görsün
Allah Atakul'a çok ömür versün
Böyle kaymakamı Bünyan görmedi

2.Koyun gelir kuzu ile buluşur
Yüreğimde ateş gibi alışır
Kaymakam Bey fakir için çalışır
Sami Bey de çok çalışkan durmadı

4.Issız yaylalarda koyun güdüyor
Kaymakam Bey de rica ediyor
Şimdi çıkmış Ankara'ya gidiyor
Kendi garip hiçbir yere varmadı

Bünyan'ın Gömürgen köyünden Türkmen'in halk şairlerinden Ali oğlu Habip Karaarslan.

70-80 sene evvel Uzunyayla'dan buralara devlet vaktinde iskân edilmiş Avşarlardan on, on iki kişi geri dönerlerken Türkmen beylerinden Pehlivan Oğlu Abidin Bey peşlerine düşüyor. Bunlar yapma, etme derlerken Abidin Bey:

1.Beri hay oldu da Malya'dan beri
Benim 'hay beri'me gelen ağlasın
Zâlim Avşar karşımıza düzülmüş
Yaylım ateşine yanan ağlasın

2.On iki boğumdur kargımın boyu
Düşmâna at kakmak aslımın soyu
Arslan Abidin'im vuruldu deyü
Anam Abidin'im desün ağlasın

3.Eski konup göçtüğünüz Malya'nın özü¹⁰⁵⁶
 Nice Tülek Hasan belledi bizi
 Eski emektârım emmimin kızı¹⁰⁵⁷
 Top top eğricesin yolan ağlasın

4.Ben de beğenmedim tuttuğum işimi
 İl yoluna telef ettim başımı
 Sılaya gönderin kanlı leşimi
 Al kanlar içinde gören ağlasın

Aşiret için (...) alırlarmış.Askere gitmezlermiş. O beyin maiyetine (...) çekermiş.
 Vergilerine 'bodur' derlermiş. (...)

- 1.Aza Kuzu Güdenli Oğlu.
- 2.Hacı Mirza Oğlu (Kırşehir köylüğü)
- 3.Muallaktır Oğlu (Kırşehir'de)
- 4.Tülek Oğlu (Kırşehir'de)
- 5.Kara Kubuşu Oğlu (Keskin)
- 6.Cabiret Oğlu (?)
- Ali Boran Oğlu (Kırşehir'de)

12 adet hepsi Emir dağından Uzunyayla'nın Pir dağına kadar hükmederlermiş. 24 oymak Pehlivan Oğlu aşiretinin oymaklarıymış. Adedi müsâvî olmamak şartıyla bu itibarlı oymaklardanmış. Mamalı aşirettir. Bin dökümlü Mamalı çadırlardan (...). Bunların orada köy beyleri varmış. Viğer Oğlu Mecid Bey'in Gülebi köyünde Güleb Oğlu.

¹⁰⁵⁶ Vezin bozuk (hızlı.)

¹⁰⁵⁷ emektâr: karısı

[335]

Nüfustan doğum ve ölüm tarihleriyle köyleri, şöhretleri, babalarının adları ve -bilinenler için- yeni soyadları öğrenilecekler:

Damızlık	Kaytancı
Ak Oluk	Âşık Kara Hacı Ali'nin Oğlu
Köy Yeri	Hacı Bebek
Deştiye	Terkeşli Oğlu Hasan Ağa
Çörek Dere	Azmi Bekir
Çörek Dere	Haydar Hoca
Day Oluk	Molla Hasan
Yalak	Halil-Celil Oğlu
Köy Yeri	Ali Bekir-Kör Ömer Oğlu
Karamanlı	Murtaza-Dallı Oğlu
Tahtalı	Medine-Fakı Oğlu- (...) Halil kızı
Han	İbiş İbrahim-Hasan Oğulları'ndan Hasan'ın oğlu
Kara Pınar	Şükrü-Müslüm'ün oğlu
Demirciler	Fatıma-Halli Oğulları'ndan- Demirciler'den Musa Çavuş'un atası Haydar(290) Molla Musa(291) Fakı atası ki şu Musa'nın atası ise Ok Sülman Oğlu (260) Molla Musa'nın atası ise adı Fatıma doğumu 270'dir.

[336]

[**Hacı Bebek**] - Köy Yeri 3 Kör Ömer Oğulları'ndan; Veli; İmam Hacı Bebek; Kör Ömer 1271 (10.08.1934).

/.../ 28 Kul Feyzî; Hüseyin; Ali Hâlib Kul Feyzî 1383 Sağ.

[Murtaza-Dallı Oğlu] - Büyük Karamanlı 23 Dallı; Mehmet; Murtaza Dallı 1281 (15 Kânûn-ı Evvel 1332).

[Kara Hüssük] - Ak Oluk 1 Hüssük; Musa; Kara Hüssük 256.

[Kaytancı] - Damızlık 44 Koyuncu; Köçek Mehmet; Kaytancı Halil Koyuncu 1292 (10 Şubat 1938).

[Terkeşli Oğlu Hasan Ağa] - Deştiye 1 Terkeşli; Mehmet; Hasan Ağa Terkeşli 257 (11 Kânûn-ı Evvel 1332 ölümü).

[Molla Hüseyin] - Day Oluk 10 Osman Fakı; Köçek Mehmet; Osman Şemsi 297. Buna halk arasında Molla Hüseyin denmektedir.

[Halil-Celil Oğlu] - Yalak 84 Halil; Halil; Halil Öz 1201.

[Medine] - Tahtalı 9 Kadir Ali; Halil karısı Mehmet Ali kızı Medine Çadır 290 Doğum yeri: Payaslı.

[Şükrü] - Toklar-Karapınar 6; Emir; Ebâ Müslüm Oğlu Şükrü Şahbaz 325.

[Haydar Hoca] - Çörekdere 46 Âşık Halil; Halil; Haydar Yüce 276 Boğazlıyanlı (5 Şubat 332).

[Azmi Bekir] - Çörekdere 57 Hacı Veli; Kara Mehmet; Bekir Yılmaz 285 (20.3.339). Oğulları Ahmet (313), Mustafa (318), Eyyub (323), Kara Mehmet (228).

[İbiş İbrahim] - Han 37 İbiş; Hasan; İbiş İlhan 276 oğlu Mükremin (313), Hasan (320), Müslüm (334).

[337]

[SÂNÎ EFENDİ]

Efkereli Hacı Seyid Ağazade Lutfi-zâde Efendi Oğlu Sâni Efendi 1283 tarihinde Efkeri'de doğmuş ve 1935 yılının ikinci Teşrin ayının 25'inci Pazartesi günü alafranga saat yedide kalp hastalığından ansızın vefat etmiştir. İlk tahsilini Gesili merhûm Hacı Abdurrahman Efendi'den okumuş ve medrese tahsilini de Kızıklı Hacı Kâsım Efendi'den Farisî ve Arabî hocalarından okumuştur. Öldüğü güne kadar da bütün zamanı[nı] ilim uğrunda sarf etmiş, 68 yaşında öldüğüne göre 65 sene ilmini ileri götürmekle uğraşmıştır. Bir seferinde: “50 yıl tahsil-i ilme çalışıp verdim emek” dediğinden ölüm tarihine kadar ilimle uğraştığı anlaşılmaktadır. Arap lisanından fazla Fârisî lisanına ehemmiyet verdiği de ve Fârisî lisanını kendi lisanından daha fazla bildiği şiirlerinde meydana çıkmıştır. Kendisi asil bir aileye mensup olduğu gibi Kayseri eşrafından Sebzeci Râşit Ağa kızı ilk defa Hayriye Hanım ile evlenmiş. İki oğlu ile üç kızı doğmuş. Büyük oğlu Ahmet 1317 doğumlu olup, 1340 Şeyh Sait İsyanı'nda askerliğini ihyâ ederken Harput Askerî Hastanesi'nde vefat etmiştir ve küçük oğlu Seyid 1322 doğumlu [olup] şimdi¹⁰⁵⁸ Kayseri Fabrikası boyahanesinde kâtip olarak çalışmaktadır. Büyük kızı 929 senesinde evli iken 3 çocuk bırakarak vefat etmiştir. Diğer 2 kızı evli ve ber-hayattır. Birinci karısı Hayriye 328 senesinde koleradan vefat etmiş ailesine çok bağlılığını kendisi öldüğü güne kadar onu unutmadığı hâlden anlaşıldığı gibi bazı şiirlerinde de ölen karısına çılgınca yandığı anlaşılmaktadır. 2'inci defa olarak 329 senesinde Bünyan eşrafından Derviş Ağa-zâde Edhem Ağa kızı Ayşe Hanım ile tehhül etmiş ve bu karısından bir oğlu ve 2 kızı doğmuştur. Oğlu Harettin 1331 doğumlu olup Bor topçu taburunda askerliğini yapmakta, tabur yazıcısı olarak istihdâm edilmektedir. Kızının büyüğü evli ve küçüğü bekârdır.

İlk zamanlarda müderrislik yapmış ve uzun müddet ki nahiyesinin müteaddid camilerinde vazife etmiştir. 1323 senesinde Bünyan Mekteb-i İdadîsi baş muallimliğine tayin edilmiş ve 24 sene bilâ-nehârla çalışıp birçok talebeler yetiştirmiş hatta talebelerinden zamanımıza büyük liselerde mevcut o muallimlerini ziyaretimizde, çok sevdikleri hocalarını ziyaret edip duasını aldıkları yapılan tahkikaten anlaşılmıştır.

¹⁰⁵⁸ Bundan sonraki kısım 338. sayfada bulunmaktadır. (hzl.)

[339]

[CİN YUSUF]

Cin Yusuf'un babasının emri üzerine Kekilli Oğlu'nu yanına alarak obalara gidiyor; evleri kendi mıntıkalarına göçürüyor. Bu evlerin göçürülmekte olduğunu duyan Çerkez Bey, Sert Mahmut'dan göçlerin geri çevrilmesini istiyor. Sert Mahmut da derhal 'harp dümbüldeği' çaldırarak atlarına binen adamlarını Çerkez Bey ile kendisi başlarında bulundukları halde göç kabilelerinin arkasına sevk ediyor. Cin Yusuf, arkadan Sert Mahmut'un gelmekte olduğunu anlayınca hemen atının başını geri çevirip, Sert Mahmut'a yaklaşınca onun atını vuruyor. Sert Mahmut yedekten at istiyor. Derhal gelen ata binerken adamlardan biri: "Binme, bunda da seni vurur" diyor. Sert Mahmut, karşısındaki şahsın hakikaten kendisi için tehlikeli bir kahraman olduğunu anlayarak ata bindiği halde Cin Yusuf'un üzerine gidemiyor. Bu esnada ak, uzun sakallı 'Cinni Kır' da hadise mahalline yetişerek kükreyen atın üzerinden "Bâğ isterim" diye bağırıyor. Maksadın kendisini yok etmek olduğunu anlayan Çerkez Bey, geriye kaçıyor. Cinni Kır ise arkalarından at sürüp¹⁰⁵⁹ Çerkez Bey'in adamlarından birini 'mayın' atarak öldürüyor. Bu hâli de görünce umûmiyetle kaçmaya başlayan Çerkez Bey'in ve Sert Mahmut'un adamlarından oralarda hiç kimse kalmıyor.

Sert Mahmut, Çerkez Bey'in aşiret üzerinde hiç nüfûzu olmadığı, onun tesiri ile salgı alınamayacağını anlayınca adamlarını yanına alarak 'Cinni Kır'a rehâlet ediyor. 'Cinni Kır' da "Mademki atım vurulmuş, terkine bir çift kilim bağlarım da 'Cinni Kır salgıyı verdi' diyerekten ahaliden de rehâlediyse verecekleri al, savış!" diyor. Sert Mahmut da Cinni Kır'ın söylediği gibi yaparak Yozgat'a dönüyor. Lâkin beri taraftan Çerkez Bey, Çapan Oğlu'nun adamı Sert Mahmut'un gelişinden bir fayda hâsıl olmayınca Bayazıd Oğlu'na "Cinni Kır, bizi kötiledi. İmdâd göndersin." diye haber yolluyor. Bayazıd Oğlu bu haberi alınca kendisinin himâye ettiği Çerkez Bey'in düşmanı Cin Yusuf'un vücudunun ortadan kaldırılması için nüfûzu altındaki Maraş altında sakin 'Kılıçlı aşireti'nden Kürt Nebo kumandasında 150 atlı gönderiyor.

¹⁰⁵⁹ Bundan sonraki kısım 340. sayfada bulunmaktadır. (hzl.)

[341]

Gelen atlılar tarafından Cin Yusuf ele geçirilemeyince bir sürü sığırı sürülüyor. Sığırların götürülmekte olduğunu gören Cin Yusuf'un adamlarından 3 atlı, gördüklerinin üzerine saldırıyorlarsa da bunlardan biri, Kürtlerden birinin kurşunu ile ölüyor. Üç kişinin 150 kişilik kuvvet üzerine saldıracak derecedeki kahramanlığı yakından gören Nebo, sığırı götürmek için ağır davranmanın kendilerine pahalıya mal olacağını anlayarak sürmeye başladıkları sığırları bırakıp süratle geri dönüyor.

Akşama evine gelen Cin Yusuf hadiseyi öğrenince, adamlarından yanına âcilen on beş-yirmi kişi alıp Kürtlerin arkasına düşüyor. Kürtler çok seri gittikleri için Cin Yusuf bunlara Maraş'ın garbındaki Üngüt köprüsünde arkadan yetişiyor. Yoldaşlarıyla beraber Kürtlerin üzerlerine derhal ateşe başlıyor. Mukabele ateş eden Kürtlerden 20-25 kişi vurulup ölünce diğerlerinin maneviyâtı sarsılıyor. Hepsisi de Maraş'a kaçıyor. Cin Yusuf da atlarını alarak yoldaşları ile beraber geri dönüyor.

[342]

Bayazıd Oğlu bu haberi alınca çok hiddetleniyor. Nebo'yu takdir ediyor.

O sırada Maraş'ta bulunan ve Bayazıd Oğlu'nun Nebo'yu, Cin Yusuf gibi bir kahramanın vücudunu ortadan kaldırmaya memur ettiğini yersiz gören Avşar âşıklarından 'Şâzî' şu türküyü söylüyor: "Saňa diyom saňa Çengelci Paşa"¹⁰⁶⁰

[343]

YAŞAR ŞÂDÎ BEY

Asıl adı İsmail olan Yaşar Şâdî Bey, 16 Eylül 1888'de İstanbul'da doğmuştur. Babası, Talas nahiyesinin Kçüköy Mahallesi'nden Ak Mehmet-zâde Oğulları'ndan Osman Ağa'nın oğlu, Kabadayı namıyla maruf Mustafa Ağa'dır.

Yaşar Bey, Fâtih ibtidâî ve rüşdî mektebinden ve daha sonra Mercan İdâdisi'nden mezun olduktan sonra İstanbul Hukuk Mektebi'ne kaydolmuştur. Bir yıl kadar Rüşûmat

¹⁰⁶⁰ Bu koşma 124. sayfada bulunmaktadır. (hzl.)

(Gümrük) Emâneti Muhasebe Kalemi'nde çalışmıştır. 1909'da müsabaka imtihanını kazanarak Şirket-i Hayriye idaresine geçmiştir.

Şirketçe Hukuk Mektebi'ne devamına müsaade edilmediğinden bu mektepteki kaydı da terk etmiştir. Yüksek tahsile devamdan vaz geçmiştir. Şirkette Enspektör Başkâtipliği'ne yükselmiştir.

Arada bir buçuk yıl Ticâret-i Bahriye Kaptan mektebinde; üç ay da İbtidâî Hâriç Medresesi'nde Türkçe okutmuştur.

Baş kâtipliği esnasında baş gösteren hastalık neticesinde 14 Zi'l-ka'de 1341'de (29 Haziran 1339/1923) tarihinde pek genç denecek çağda ölmüştür.

[344]

[OSMAN AZMÎ BEY]

Gözsoysal soyadlı emekli baş öğretmen **Osman Azmi Bey**'in bir beyiti:

Eder her hâlde rahât kim cihânın cümle âlâmı
Geline gitmeyi bilmez misâfir hâne-i dilden

Sanma ol sürh-ı sehermiş mihr-i felektür görünen
Her seher hûn-ı Hüseyin ile güneş kan ağlar

San İsmâil durur çeşmin yatubdur hançer altında
San İbrâhim durur zülfün ki olmuş gülistân-ı âteş

[HÂŞİM VELİ]

Hâşim Veli Bey'den:

Her bağçeden gül deren Hâşim Veli derler baña
/.../

Hür olam dersen bütün bağları kes
Nice bir akçeye eylersen heves

Ağardıkça sakal artar kara gözlülere meylim
Benim pîr olası gönlüm kocadıkça civân ister

[345]

[SIDKÎ-İ ENGAKÎ]

1. Ârif-i sahn-ı çemenzâr-ı hadîs ü tefsîr
Keyf-i Yahyâ'dan açar bahsi molla sünbül
2. 'Yuhricul hayye minel meyyiti' tefsîrine bak
Bildirir kendi usûluyle ne ma'nâ sünbül
3. 'Entebet seb'a senâbile' okuruz âyette
Habbe-i hâl-i nigârı eder îmâ sünbül
4. Koklayan seyirde sünbül demiş İbn-i Sîrin
Mûy-ı dil-berle mu'abber ola rüyâ sünbül
5. Anla bu sırrı ki her kim dese kâkül kâkül
Bir çiçek ismi muhâl olmaya illâ sünbül

Sıdkî-i Engâkî

[CİNGÖZ OĞLU SEYİD OSMAN]

Sindal

Cingöz Oğulları'ndan Ali oğlu Seyid 1260

Cingöz Oğulları'ndan Osman oğlu Osman 1310

Bayazid Oğlu Süleyman Paşa zamanında yaşayan Âşık Seyid, yukarıda künyesi yazılı Seyid'in dedesidir. Tahminen 18. asrın sonlarında veya 19. asrın evâilinde doğmuştur.

[346]

[OSMAN ERAVŞAR]

1. Sakarya'nın çöllerine
Düşman geldi yerlerine
Haykırıyor büyük Gazi
Askerine yönlerine

3. Türk kadını çarık geydi
Kağnılarla mermi çekti
Ata bindi hücûm etti
Avrupa da hayret etti

2. Çalvışlar'da harp oluyor
Çatalçeşme kan ağlıyor
Taşlısirt'ta Türk ordusu
Hârikâlar gösteriyor

4. Akdeniz'de hedef oldu
Büyük Gâzi ünün aldı
Hasret çeken aziz vatan
Yunanlara mezâr oldu

5.Büyük Gâzi sebât etti
Fevzi İsmet yemin etti
Ordumuzun cümlesine
Avrupa’da hayret etti

7.İnkılâbı güzel yaptı
Afosları denize döktü
Eskişehir Kütahya’yı
Ordusuña merkez yaptı

9.Ankara’yı merkez yaptı
Temelini sağlam kurdu
Sayıllar da seçim yaptı
Büyük Gâzi reis oldu

11.Demir ağırla bağlandı
Güzel vatan ma‘mûr oldu
Eysin adamı yerin buldu¹⁰⁶¹
Hâinlere yer kalmadı

13.Ulu millet yâr oldu
Varlığıyla yerler aldı
Düşmanları denize döktü
İngilizler hayret etti

15.Hatay bizim öz Türk yurdu
Ulu Önder bizim dedi
Bu varlığı büyük azmi
Hatay’a cumhuriyet kurdu

17.Sen ölmediğin cismin öldü
Tarihinde de yerin kaldı¹⁰⁶³
Bu toprağın her yerinde
Unutulmaz eser kaldı

19.Güzelceli **Eravşar**’a
Kısa kesti sözlerini
Şeyh SaîT isyânında
Zâbit idi yaralandı

6.Sakarya’nın kıyısında
Türk ordusu zafer aldı
Büyük millet şanlı ordu
Düşmanlardan talan aldı

8.Büyük Ata kılıç açtı
Vatana da nûrlar saçtı
Göz görmedik işler açtı
Ulu Önder ünün aldı

10.Nutuklarla irşâd etti
Harp yolları dümdüz etti
Ankara’da işler yaptı
Avrupa da hayret etti

12.Sarpa sarpa yolları¹⁰⁶²
Türk ulusu dümdüz etti
Atatürk’ün kanunları
Güzel güzel çığır açtı

14.Fabrikaları açtırdı
Top tüfenkler yaptırdı
Düşmanına Türk kurşunları
Bombaları yağdırdı

16.Ulu millet şanlı ordu
Şanı şana yol veriyor
Sıkı sarıl vatanına
Yabancılar göz diyor

18.Büyük millet rûhum senin
Özüm senin sözüm senin
Varlığına îmân etti
Türk gençliği Türklük senin

Pınarbaşı’nın Toklar nahiyesinden Güzelce köyünün köy kâtibi İsmâil Oğlu Osman
Eravşar¹⁰⁶⁴ 6.12.1938.

¹⁰⁶¹ Vezin bozuk (hızl.)

¹⁰⁶² sarpa: kayalar

¹⁰⁶³ Vezin bozuk (hızl.)

¹⁰⁶⁴ ‘Eravşar’ ifadesinin altı çizilerek ‘boy’ yazılmıştır. (hızl.)

[347]

KADÎRÎ

Molu köyünden Hasan Ağa-zâde, askerî kâimkâmı'nın, İsmail Bey'in oğludur. Asıl adı Kadir'dir. Tahminen 1275 tevellütlüdür. Köyündeki medresede Erkiletli Hacı Ali Efendi'den biraz sarf okumuştur. Başkaca esaslı tahsil gördüğü yoktur. Yalnız şair 'Revâî' izine ekseriya beraber bulunması hasebiyle onun tesiri altında kalmış; kendisi de şiir yazmaya başlamıştır.

Askerliğini sıhhiye bölümünde çalışmış. Sonra bir müddet köyünde serbest yaşamış, arazi ve emlâkinin îrâdı ile geçinmiş; daha sonra da aşî memuru olmuştur.

Zonguldak'ta aşî memuru iken Harb-i Umûmî esnasında orada vefat etmiştir. Oğlu Sâmi Konya'da ticaretle iştigâl etmektedir. Başka çocuğu yoktur.

Kadîrî şekil itibarıyla uzun boylu, kuru sîmâlı, yakışıklı, gür bıyıklı, esmer tenli, çeneli[konuşkan] bir zatmış.

[348]

1. Baña zulmü çoktur zâlim feleğin
Âşiyânım yıkıp vîrân eyledi
Gâhî sarpa çeker gâhî engine
Baña dehr-i dûnu nîrân eyledi

2. Esir edip terk etti hûb vatanı
Didelerim giryân akıttılar kanı
Aldı elimden şöreti şânı
Hayli demdir birden hayrân eyledi

3. **Kadîrî** olsañ sen baña kâil
Allâh eder seni murada nâil
Biñ bir ismiñ vardır birisi Celîl
Nûr-ı enver birden hayrân eyledi

1. Her kim olsa gurbet elde hâsîrân
Aynına görünür taht-gâh-ı vatan
Gezip her bilâdı eylese devrân
Duramaz göñülden mihr ü mâh vatan

2. Aşk atına süvâr olduk gezeriz
Şeh-i berid zannetme er oğlu eriz¹⁰⁶⁵
Erbâb-ı inkârdan bizler emîniz
Bülbül bile arzû eder âh vatan

3. Kimisi **Kadîrî**'yi rindân sanır
Kimisi aşk ile merdâne sanır
Kimisi soyunmuş üryâne sanır
Her demde çağırır izz ü câh vatan

¹⁰⁶⁵ Vezin bozuk (hızl.)

[349]

1. Aşka gulâm olduk ayık olmayız
Böylece gezdirebilir tecellî bizi
Her vakit ağlarız bir dem gülmeyiz
Kimse yoktur etsin teselli bizi

2. Ehl-i kemâl isen edegör sabır
El-rızk-ı ilâhî değil mi gafûr
Zikr ü fikriñ olsun yarabbî şükür
Hicrânda bırakmaz temelli bizi

[350]

3. Bu bâzâr-ı aşka dür-dâneler var
Neçe dervişânlar, rindâneler var
Pinhâna gizlenmiş merdâneler var
El-hükmüli'llâhü tevellâ bizi

4. **Kadîrî** der kaderim nâdân ne bilir
Hiç nâdân bilmez merdâne bilir
Sûret-i zâhirde dîvâne bilir
Tîr-i müjgân etsin amelli bizi

1. Kim diñler şiirimi derd-i dilden
Terk-i vatan oldum yazıktır baña
Tecellî böyledir ne gelir elden
Gird-kâr-ı tabîb hani kadîr baña

2. Garîbim gedâyım hiç kimsem yoktur
Bizleri bu hâle koymuştur takdîr
Arzuhâlîm şâha eyleme tekrîr
Sîne pâre pâre eziktir baña

3. **Kadîrî** lâübâl gösterir serseri¹⁰⁶⁶
Mest olmuşlar ayık olmaz hâl-i bekrî
Diliñden dür etme oku ezberi
Çokları bağılıdır çeziktir baña

[351]

[YAŞAR ŞÂDÎ BEY]

Ali Emiri Efendi merhûm, **Osmanlı Tarihi ve Edebiyatı Mecmuası**'nın 28 Şubat 1335 yazılı ve 12 numaralı nüshasının 230'uncu sahifesinde münderiç Âgâh Semerkandî'nin:

Zerre deñlü derd bulmak güç devâdan çok ne var
Sen seni işkeste göster mumyâdan çok ne var

matlalı gazeline, Ali Emiri'nin Çeri Çelebi tarafından yazılmış tahmisi Muhiddin Bey'in ve Ali Emiri Efendi'nin tahmisi ile 29 Mart tarihli 13 numaralı 251-252 sahifelerdeki nazirelerinden sonra şair Şâdî Bey'in yazdığı naziredir:

¹⁰⁶⁶ Vezin bozuk (hızl.)

1.Âlem-i fânîde yâr-ı bî-vefâdan çok ne var
Bî-vefâ erbâb-ı hüsne mübtelâdan çok ne var

2.Meclis-i câm- ceme bîgânedir bîgânelik
Ehl-i aşka bezm-i meyde âşinâdan çok ne var

3.Önce istikbâl-i esbâb-ı isâbetdir hüner
Yoksa şîvegâh-ı âlemde du‘âdan çok ne var

4.Görmemiş bir ân-ı rahat ârif-i sâhib-nazar
Şahs-ı kûteh-bîn için zevk u sefâdan çok ne var

5.Sen azîz ol bezmiğe çok kimse bünyâmîn olur
Tâcdâr-ı Mısr’a ihvân-ı vefâdan çok ne var

6.Muktezâ-yı bahta tevîk-i ameldir ma’rifet
Yoksa bî-berg ü nevâ ehl-i zekâdan çok ne var

7.Gonca-i ikbâlîni açmazsa dest-i rûzgâr
Sen Süleymân olsañ ey **Şâdi** belâdan çok ne var

30 Nisan 1335 tarihli 14 numaralı **Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası**’nın 274’üncü sahifesinde[dir.]

[352]

17 Mayıs 1948’de Osman Bey’den intikâlen dinledim:

Karakimseli-zâde Hacı Mehmet Efendi’nin vefatına Recep Efendi’nin tarihi: /.../

Recep Efendi, Kızıkapı pazar yeri civarında evi ve küçük çeşmede başka tarihi vardır:

Bedilli Ali Hâdim’in tarihidir. (...) olur.

Bağrı Açık Kürt Ağa için de ‘Bağrı Açık’ diye tarih düşürmüştür.

[REŞİT ÂKİF PAŞA]

Reşit Âkif Paşa’nın Melik Gâzi hakkındaki medhiyesi:

Var mıdır bilmem beşerde böyle berk-endâz-ı feyz
Gökten inmiş hâke konmuş bu Melik Gâzi gibi

Ben rû-mâlim derinde Vâlî-i Sîvâsî iken
Ey Reşit ol zât-ı pâk mahrem-i Râzî gibi

Reşit Âkif Paşa'nın gazeli matlaı:

Şeş cihet feyz et ki hep ma'mûr olur
Yek durur da ömre kim mağrûr olur

[ÇİVİCİ OĞLU GÂLİP]

Sağ kulağından tabancayı sıkarak intihâr edeceği sırada Çivici Oğlu Gâlip'in yazdığı kıt'a:

Gurbette ecel dâmeni tutsa eğer âh
Kardeşlerimi, vâlidemi eylemeñ âgâh
Tabutumu bir cây-ı musallaya kosunlar
Belki vatana rûhumu îsâl eder Allâh

[EŞREF]

Eşref, Gördes'e gitmiş, şahısları hem kısa hem küs görünmüş:

Ahâlisi hem kısadır, hem küs
Sad-hezârân lâ'net olsun Gördes demiştir.

[353]

27 numaralı **Tarih ve Edebiyat Mecmuası**'nın 734-736'ıncı sahifelerinde Reşit Âkif Paşa'nın 'başka başkadır' redifli gazelinin **Yaşar Şâdî Bey** tarafından tahmisi vardır.

Yaşar Şâdî Bey'in **Osmanlı Tarih ve Edebiyatı Mecmuası**'nın 30 Haziran 1336 tarihli ve 28 numaralı nüshasının 702'inci sahifesindeki gazeli:

- 1.Fıtratın virmededir neşve-i bîdâdı saña
Nasıl ifhâm edeyim hâlet-i feryâdı saña
- 2.Gerçi yâd itmiyorum ben çekilen kahrı fakat
Gün gelüp bâ'is-i âlâm olacak yâdı saña
- 3.Dilde bir şem'a-i aşk eylemiş icâd Hudâ
Sevdiğim düşmüş onun hıdmet-i ikâdı saña
- 4.Beni hiç itme ferâmûş hâfede hoş tutuvir
Bergüzâr eylediğim hâtır-ı nâ-şâdı saña

5.Böyledir cilve-i Hak aşkı başa bahş itmiş
Beni dil-haste iden cilve-i mu'tâdı saña

6.Olsa da bâd-ı hevâ kısmet-i gevher bilinür
Atma vakf eylediğim kalbü'l müzâdı saña

7.Sen de key-baht-ı Emîr-âneyle bak geh **Şâdî**
Muktedâ itdi Emîrî gibi üstâdı saña

1.Efkere Darsıyak anlar ne millet
Nize'niñ Ertengi_çeker mi gayret
Bürüngüz'ü dutmuş şân ile şöhrat
Anlardadır mahbûblarıñ a'lâsı

2.Değse Ağırnas'ı pek pesdür hile
Üsgöbü'yü geçün Bürüngüz Anlar'da bile¹⁰⁶⁷
Sarımsaklı'nıñ vasfı mümkün mü dile¹⁰⁶⁸
Gergeme'niñ de vardır bir (...)

3.Muncusun bir hoşdur varanlar göre
Isbıdın pek azgındur geçecek yere
Bir de Cırlavuk Dimiz'i bile
Bunlardadır eşinaniñ seknâsı

4.Gömeçli müslümân imâmı sevmez
Barsamalı câmiye gelmez¹⁰⁶⁹
Belen köyler şenliğe gelmez
Kara Kaya'dır anlarıñ yaylası

1.Kız (...) hörgüçlü bir karış tüylü
Zır zır anırır Hak'tan bulası
Talas'a köy deñmez beñzer şehire
Lâkin derûnunda çoktur kıssâsı

2.Kumarlı Çırkalan belden özümüz
Germirli yârin döndük yüzümüz
Tavlusun köy yoktur sözümüz
/.../

3.Cümleden kesiddir cennet misâli
Âb u havası hûb hem kadar âlî
Ahâli bilir erkânı yolu¹⁰⁷⁰
Yazıcıdır cümlesiniñ ednâsı

4.Karavele, Salur ateşler yağar
Her dem başında tezekten tahr
Sivrisinekleri göklere ağar
Acemi sanma ki dutar sıtması

[354]

[AHMET NAZİF EFENDİ]

(1) Kayserili Dellakzâde Şair Râşid Efendi mahdûmu Ahmet Nazif Efendi

(2) Bin iki yüz yetmiş altı senesi Ramazanı'nın onunda Kayseri'de tevellüt etmişim.

(3) Mebâdî-i (...) ve ulûm-i ibtidâî mahalle mektebinde tahsil ve Kayseri Mekteb-i Rüşdiyesi'nden şehâdetnâme nişan idüp medreseye devam ettim. Türkçe tekellüm ve kitâbet idebilirim. İntihâbnâmem ve matbû' te'lifâtım yoktur. (Kayseri'ye âit bir târih-i

¹⁰⁶⁷ Vezin bozuk (hızl.)

¹⁰⁶⁸ Vezin bozuk (hızl.)

¹⁰⁶⁹ Vezin bozuk (hızl.)

¹⁰⁷⁰ Vezin bozuk (hızl.)

husûsî ile Kayseri meşâhîrinin terceme-i hâlini tesvîd etmiş isem de henüz tab' olunmadı.)

(4) 1296 sene-i hicriyesi Cemâziye'l-âhîrinin on yedisine tesâdüf eden '21 Mayıs 95' tarihinde yirmi yaşında bulunduğum halde Kayseri Ticâret Mahkemesi Kalemi'ne mülâzemeten devam ettim. Sene-i merkûmenin birine müsâdif '4 Haziran 95' tarihinde âidât-ı muîne-i şehriyye ile mukavelât muharrirliği refâkatine ve 1299 senesi Cemâziye'l-ûlânın on üçüne tesâdüf eden '21 Mart 98' tarihinde terfien âidât-ı muîne ile Kayseri mukavelât muharrirliğine ta'yîn kıldım. Sene-i merkûmenin Cemâziye'l-âhîrinin yirmi sekizine tesâdüf eden '3 Mayıs 98' tarihinde şehîr beş yüz yetmiş kuruş maaşla Ticaret Mahkemesi Baş Katipliği'ne nakl-i memûriyet idüp 1307 senesi Şaban'ın yirmi dördüne müsâdif 2 Nisan 306 tarihinde üç yüz kırk kuruş maaşla Meclis-i İdâre-i Livâ Baş Kitâbeti'ne naklen bi't-ta'yîn 26 Şubat 312 tarihinde rütbe-i râbia ile taltîf olundum. 1327 senesi Ramazanı'nın on ikisine tesâdüf eden 8 Mayıs 325 tarihinden 23 Mayıs 325 tarihine kadar (...) maaşla Aziziye kaymakamlığı vekâletinde 7 Mayıs 325 tarihinden 8 Şubat 325 tarihine kadar da Sivas vilâyetinin Hosna kazâsı kaymakamlığı vekâletinde bulundum. 1328 senesi Haziranı'nın yirmi dördüne tesâdüf eden 20 Şubat 325 tarihinde şehîr sekiz yüz kuruş maaşla Sivas vilâyeti'nin Bünyan kazâsı Mal Müdürlüğü'ne bi't-ta'yîn.

[355]

1329 senesi Rebû'l-âhîrinin yirmisine müsâdif '8 Mart 327' tarihinde istifâ eyledim. 1330 senesi Muharrem'in birine tesâdüf eden '12 Kânûn-ı Evvel 327' tarihinde dört yüz kuruş maaşla Kayseri'ye A'dâd Mektebi'nin kâtib ve hatt muallimliğine bi't-ta'yînü'l-yevm istihdâm edilmekteyim. Ma'rûzât-ı âcizânemin evrâk-ı müsbite sûretleri merbûttur.

(5) Meclis-i İdâre Kitabeti'ne kadar terfian ve naklen tahvil-i me'mûrîn idüp oradan istifâen çekildim. Aziziye ve Hosna kaymakamlıkları vekâletinde asîlen ta'yîn ve vürûduna mebnî kefi yed eyledim. Bünyan kazası Mal Müdürlüğü'nden istifâ ettim. Berâet-i rahş-ı hizmet yedimde olup sûretleri rapt edilmiştir. El-hakk şimdiye kadar taht-ı mahkemeye alınmadığım gibi bir cürm-i kanûnî ile de mahkûm olmadım Terceme-i hâl-i âcizânem bundan ibârettir.

7 Şubat 327 Maarif Nezâreti'ne götürülsün.

Bir nüshası daha yazıldı. 7 Mart 328 tarihinde Kayseri muhasebeciliği vasıtasıyla Sivas defterdârlığına ve oradan Mâliye Nezâret-i celîlesine irsâl kılındı.

İncesu kazâsı Mal Müdürü iken hastalanıp Kayseri'ye gelerek irtihâli 11 Kânûn-ı Evvel 1330.

[356]

Halimeyi samanlıkta bastılar
Şalvarını gül dalına astılar

Avcı avın ben olayım vur beni İki geyik türküsü. Feyzi-zâde Osman Bey söylüyor.

Ali'm Ali'm gül Ali'm
Gül diyene gel Ali'm
Gül diyene gelmezsen
Bir şeftali ver Ali'm

[Bu türküler] Kayseri türküleri diye mahsusen kaydolunmadılar.

Peşkir çektim cerekten
Bir ok çektim yürekten

Hâlim yaman yâr yâr (nakarat)

A. ÂRİFÎ [FAHRÎ BİLGE]

Yz. FB 564

Kayseri 1938-1941

(Millî Kütüphane İbni Sina Yazmaları Nu: Yz. FB 564)

1

[İÇİNDEKİLER]

- 10 İbrahim Hakkı Efendi Manzumeleri
 40 Zevâlî
 50 Himmetî (Yeşil defterin [FB 426] 121-122'inci sahifelerinde dört nefesi vardır.)
 70 Mahcûbî
 90 Nâmî (Gürünlü'dür.)
 96 Büryânî
 100 İlbendi
 110 Dadal Oğlu
 170 Anber Ağa
 10

İBRAHİM HAKKI

Kayseri'nin Konukboğan Mahallesi'nden Miraboğulları'ndan /.../'ın oğludur. /.../'de Kayseri'de ölmüştür.

13

1.Muhtâcım lütfuğa Sübhâne'l-bâkî
 Koyma günâhımı mîzâna Yâ Rab
 Geçerken bildirme bana Sırat'ı
 Bırakma işimi sûzâna Yâ Rab

3.Bir katre meniden kıldık bir cevher
 Evkât-ı hamsede seni zikr eyler
 İkrârım ervâhta Allâhu ekber
 Okudum gelmeden cihâna Yâ Rab

5.Makâm-ı İbrahim Halîlü'r-rahmân
 İsmâil'i sana getirdi kurbân
 Can fedâ olmadan arş-ı Rahmân'dan
 Gönderdin koç koyun ihsâna Yâ Rab

7.Evlâdım ıyâlim benden usandı
 Aktı gözüm yaşı kana boyandı
 Sefâletim artık câna dayandı
 Düşürme işimi figâna Yâ Rab

9.Gûşe-i vahdette boyun bükerim

2. Kemâlim indinde bir katre meni
 Pâk eyle günâhtan, eyle keremi
 Bağışla habîbî Ahmed'e beni
 Uğratma yolumu mîzâna Yâ Rab

4.Cennet'ten gönderdin Âdem Atamız
 Var ise afv eyle bizim hatâmız
 Bizden hoşnut olsun Havvâ Anamız
 Fermendimiz verme Şeytâna Yâ Rab

6.Hamdımı şükrümü zikr eder dilim
 Basmıyor ayağım bend olmuş belim
 Bir içim su için uzanmaz elim
 Yetiştir imdâdı bu câna Yâ Rab

8.Hudâ derdi verir sevdiği kula
 Çok cefâlar çekti nebîler bile
 Âyet nâzil oldu Cennet sabr ile
 Cilvesin bildirir arslana Yâ Rab

10.Tabipler bulamaz derdime dermân

Dâimâ havf eder senden korkarım
Yüz on aydır yatar çille çekerim
Çıkmadım bir saat seyrâna Yâ Rab

14

11.İbtidâ ervâhta eyledim îmân
Cennetin, cemâlin isterim her an
İhsân et ecrime çok hûrî gılmân
Bi-hürmet-i Kur'ân şükârâna Yâ Rab

13.Kabul et duamı ey Kân-ı Kerem
Hidâyet bâbını senden isterem
Şefaât eylesin Resûl-i Ekrem
Gönder **İbrahim**'i cinâne Yâ Rab¹⁰⁷¹

15.Yazılmış alnıma rahm-ı mâderden
Kurtulmadım bu dünyadan kederden
Çeşmim yaşı geçer oldu mermerden
İstersen al götür kurbâna Yâ-Rab

17.Sâye-i devlette bir memur idim
Devleti, milleti çok sever idim
Tekâüd kıldılar taze gül idim
Uğradım yaramaz lisâna Yâ-Rab

19.Nâmıma verildi emlâk memuru
İkamet merkezim livâ Kırşehir
Me'vâ-yı kadîmim geldim Kayseri
Çok şükür yetiştim vatana Yâ-Rab

14

Kayseri Destanı

1.Âb u havâsını hûb kıldı Hudâ
Söylenir şöret ü şânı Kayseri
Kırklar nazargâhı, gâzî şühedâ
Menbâ'-ı evliyâ kânı Kayseri

3.İmâmı, emîri, sultânı mevcûd
Silsile-i şehîd bürhânı mevcûd
Çok pîrler, erenler her yanı mevcûd
Gizli gizli var sultânı Kayseri

Kader böyle imiş göğsümde yorgan
Basarsa ayağım keseyim kurbân
Muhtaç etme beni Lokmân'a Yâ Rab

12.Afv et günâhımı ilâhım benim
Hâtem-i enbiyâ penâhım benim
Her belâdan sakla cenâhım benim
/.../ Yâ Rab

14.Bütün akrabalar gelmez oldular
Göz yaşımı silen silmez oldular
Sağlığında bilen bilmez oldular
Bırakma işimi ihvâna Yâ Rab

16.Esirim firaşta kaldım perişan
Kırkına varmadan oldum nâ-tüvân
Ağardı sakalım, göründü nişân
Genç iken sarıldım yorgana Yâ-Rab

18.Var idi hükmümde seksan bin nüfûs
Tadilât eylerdim hem gice gündüz
Eyyâm-ı cümlede eylerdim cülûs
Sadâkat eylerdim her yana Yâ-Rab

20.Nahnü kasemnâ'da benim kaderim
Kader böyle imiş kime ne derim
Dâim pâdişâha dua ederim
Bırakmadı beni meydana Yâ-Rab

2.Feyz-i enbiyâdan olurlar fahhâl
Pençe-i Hayder'dir a'dâya kattâl
Sülâle-i resûl Şehîd-i Battâl
Gâzîlerin pehlivânı Kayseri

4.Her seher açılır hâcet kapısı
Hikmet-i Hudâ'nın kudret yapısı
Bâb-ı rızâ için bekler hepsi
Asiyâ'nın âbidânı Kayseri

¹⁰⁷¹ Bu dörtlükten sonrakiler zeylidir. 14. dörtlüğün başında 'zeyl' ibaresi bulunmaktadır. (hzl.)

5.Burc-ı evliyâdır derûn-ı hisâr
Hesâbı bilinmez gâzî şehîd var
Din bâbında zâhir olur Zülfekâr
Hak yolunda döken kanı Kayseri

6.Zükûr ü inâsı tanır harâmı
Ehl-i Kur'ân olur cümle imâmı
Ulemâsı misl-i kudret hümâmı
Fenn ü ilmiñ kahramanı Kayseri

15

7.Çok nimetiñ yedim helâl et vatan
Yevmü'l-kıyâm çeşmiñ görmesin giryân
Cümlemiz belâdan saklamış Sübhân
Gönüllerin şem'a-dânı Kayseri

8.İbrahim eyliyor dîdâr davasın
Hidâyet bâbının tuttu halkasın
Boyun bükür, bekler Hakk'ın rızasın
Hamd Yezdân'a eyler fânî Kayseri

16

Karacaviran Destanı¹⁰⁷²

1.Kar suyuna havasına vuruldum
Bâd-ı sabâ gibi es Karac'ören
Yoluñ tımarhâne kârdan dûr oldum
Dedirdiñ şehre pes Karac'ören

2.Kayseri'den çıktım Oluk'a vardım¹⁰⁷³
Yedi yokuş saydım ummana daldım
Yoruldu hayvanım yollarda kaldım
Çağırsa duyulmaz ses Karac'ören

3.Böyle bir mevkîe gelmez budala
Başka mana verip darılma başa
Encâm-ı bağcılık kâr olur sanma
Aldırmaz başına fes Karac'ören¹⁰⁷⁴

4.Înâsı, kilâbı sürer safâyı
Dâimâ zükûru çeker cefâyı
Kör topal merkepli bâı u gedâyı
Bend etmiş kendine dost Karac'ören

5.Ecdâdımız yurdu geldik ne ise
Yüz kuruşa satsañ almaz bir kimse
Yırtıcı hayvandan olur vesvese
Sehâb-ı müşteriñ pus Karac'ören

6.Görmedim bir bülbül öter bağında
Mahsûlü erişmez bekler bağında¹⁰⁷⁵
Alacayı yolduk ilk güz ayında¹⁰⁷⁶
Kaldır ayağıñı bas Karac'ören

7.Mihricanda soğuk olur derece¹⁰⁷⁷
Sular kaymak bağlar her gün, her gece
Yorgan başımızda olduk eğlence
Bizden ümidiñi kes Karac'ören

8.Kar yağmazsa su bulamañ içmeğe¹⁰⁷⁸
Ester ister yüce dağı aşmağa
Güz gelmeden çoğu başlar kaçmağa
Bir günün içinde fos Karac'ören

¹⁰⁷² Karacaören, Erciyes eteğinde 'Hacılar' nahiyesi ile 'Hisarcık' köyü arasında bağlık, bağçelik bir mevkidir. Meyvelerinden 'ballica' kirazı ve armudu meşhurdur. Kayseri'ye 2-2.5 saat mesafededir.

¹⁰⁷³ Oluk, Karacaören yolunda, yedi muhtelif yokuşun başında akarsuyu olan bir mevkinin adıdır. Bu mevkiden Karacaören'e olan mesafe takriben bir saattir.

¹⁰⁷⁴ Kayseri'deki iş adamlarından hiçbiri sayfiyelere gidip gelmekten memnun değillerdir. Lâkin kadîm bir âdete itbâ suretiyle sırf çoluk çocuk hatırı için birçok zahmet, külfet ve masraf ihtiyârıyla gidip gelmektedirler.

¹⁰⁷⁵ Karacaören'in intikâli 1500 metreden yakındır. Şimâlde açık olduğundan havası serindir. Mahsulü geç yetişir.

¹⁰⁷⁶ Alaca, koruk halinde yeşil iken kemâle gelmezden evvel bağdaki siyâh üzümlerin yavaş yavaş beklemeğe başlaması hâlidir. İlk güz ayı, Eylül'dür. Başka mahallerde bu ay bağ bozumuna yakın bir mevsim demidir.

¹⁰⁷⁷ Mihrican, Ağustosun nısf-ı âhirindedir.

¹⁰⁷⁸ Karacaören, akarsuyu olmayan bir mevkidir. Burada, kışın kuyulara, derelere dolan karın yazın erimesiyle husûle gelen sudan istifâde edilerek yaşanmaktadır

9.Nahnü kasemnâ'da benim kaderim
Koyup gidenlere dua ederim
Mahsulü olmazsa odun çekerim¹⁰⁷⁹
Armudu biterse has Karac'ören

11.Cebel-i Erciyes çağırsañ yakın
Erenler civârı âdâbıñ takın
Latîfe söyledim darılma sakın
Helâl et hakkıñı sus Karac'ören

18

1.Meyletmiş dünyaya mürd olmam sanır
Bu dünyadan başka daha nesi var
Bir elnen yapılmış puttan utanır
Hakk'ıñ resûlüne mehanesi var¹⁰⁸⁰

3.Bey' ü şirâsında söyler yalanı
Âyeti inkâr etmiş yoktur îmânı
Kâfirlikte şöhret bulmuş Nasrânî
Yunmaz cenâbetiñ ne faydası var

19

Koşma

1.Cîfe-i dünyaya meyleden kimse
Bulamaz âhretiñ selâmetini
Düşünüp aklını zây'eden kimse
Essah bâkî sanır velâyetini

3.Îmân ile kabre gireyim dersēñ
Varınca suâli vereyim dersēñ
Hûrîyi, gılmânı göreyim dersēñ
Helâl ye dünyanıñ nebâtatını

20

1.Nûr-ı halk-ı nebî sun'-ı ilâhî ne güzeldir
Pervâne döner şems-i felek sanma nihândır
Dü-cihân âşık olur nûr-ı Muhammed ağlar
Hûn dîdeleriñ katresi ummana bedeldir

10.Havasını alsam bitmez sîm ü zer
Şifâsı pek çoktur sıtmayı keser
Temmuzu çıkaran arslana döner
Koymaz vücûduñda pas Karac'ören

12.**İbrahim** söyledi olmasın günâh
Ecdâdından kaldı oña nüzhet-gâh
Asiya'da var mı böyle seyrân-gâh
Nâmı Süreyyâ'ya as Karac'ören

2.Düşünmez ahreti tapınır puta
Görmedim cingânda böyle kerata
Söylesem utanmaz, pis kötü kelbe
Cehennem kütüğü nişânesi var

4.Mü'min gölgesini çiğner hıyânet
Hak emretti müşriklere necâset
İbrahim hâneçe eyleme da'vet
Kararmış kalbinde put-hânesi var¹⁰⁸¹

2.Gel bırakma Hakk'ıñ ismini dilden
Uyup da şeytâna hiç çıkma yoldan
Yaradan geçer mi havf eden kuldân
Görür Habîb'iniñ şefaatin

4.Bî-çâre **İbrahim**'iñ nutkunu tutmayan¹⁰⁸²
Âlim meclisine gelip gitmeyen
Salât-ı hamseye devam etmeyen
Takınır Azrâil kıyâfetini

¹⁰⁷⁹ odun çekerim: hatır-ı kerem

¹⁰⁸⁰ mehane: bahane demektir.

¹⁰⁸¹ Kayseri'nin Konukboğân Mahallesi'nde Şair İbrahim Hakkı Efendi'nin komşusu Ermeni milletinden şekerci kısa boylu, şişmanca /.../ için yazılmış bir hicviyyedir.

¹⁰⁸² Vezin bozuk (hzl.)

21

1.Habîb'îñ halk etti hallâk-ı âlem¹⁰⁸³
Nûrundan hûb kıldı semâvâtını¹⁰⁸⁴
Cennetten gönderdi dünyaya âdem
Kaldırdı dünyanın zulümâtını

3.Cümle ehl-i îmân oldu müheyyâ
Çok nimet halk etti Cenâb-ı Mevlâ
Cümlesin Ahmed'e eyledi hebâ¹⁰⁸⁹
Bildirdi cihâna kemâlâtını

2.Tâhir oldu nûr-ı Ahmed nümâyân¹⁰⁸⁵
İbrahimî millet emretti Sübhân¹⁰⁸⁶
Cebrâil gönderdi Ahmed'e Kur'ân¹⁰⁸⁷
Gönderdi âleme mucizâtını¹⁰⁸⁸

4.Hasedinden şeytân âdeme a'dâ
Ol sebepten verir insana igvâ¹⁰⁹⁰
Yüzünden ağladı Âdemle Havvâ¹⁰⁹¹
Üç yüz yılda buldu selâmâtını

22

5.Hakk'ıñ hikmetini dâimâ fikr et
Verdiği nimete sıdk ile şükr et
Evkât-ı hamsede birliğin zikr et
Azrâil almadan emânâtını¹⁰⁹²

7.Afv et İbrahim'îñ günâhın Sübhân
Huzûr-ı mahşerde eyleme nâdân
Şefaât eylesin ol şems-i cihân
Kara kılma Yâ Rab cemâlâtını¹⁰⁹⁴

6.Gâfil olma Hakk'a zikr eyle müdâm
Oku Habîbî'ne salât u selâm
Şefî'ü'l-müznibîn şehîdü'l-hitâm
Hak nasîp eylesin şefaâtını¹⁰⁹³

8.Îmân ile kabre varmak istersen¹⁰⁹⁵
Cennetü'l-me'vâya girmek istersen¹⁰⁹⁶
İbrahim cennete gireyim dersên¹⁰⁹⁷
Helâl ye dünyanın mahsûlâtını

23

1.Aldanıp kasabıñ sözünü tutma
Ganemler içinde bekârına bak
Parayı götürüp sokağa atma
Lahmi kestirdiğin zekerine bak

2.Ağzını kohudur yeme soğanı¹⁰⁹⁸
Batnını sıktıkça çıkar tumanı
Izkara kebâbı aselî tanı
Asel alır iken (...) ¹⁰⁹⁹ bak

¹⁰⁸³ Habîb'îñ hulk etti: Hulk etti hâmeyi ['hâmeyi' kelimesinin üzeri çizilmiştir.]

¹⁰⁸⁴ nûrundan: Habîb'îñ nûrundan // hûb: mezîd

¹⁰⁸⁵ Tâhir oldu nûr-ı Ahmed nümâyân: Habîb'îñ nûrunu kıldı nümâyân

¹⁰⁸⁶ emretti: diledi

¹⁰⁸⁷ Cebrâil gönderdi Ahmed'e Kur'ân: Muhammed'e nâzil eyledi Kur'ân

¹⁰⁸⁸ gönderdi: gösterdi

¹⁰⁸⁹ Ahmed'e: Habîb'e

¹⁰⁹⁰ Fahri Bilge 1. ve 2. dizelerin diğer nüshada "Kibr eyledi iblîs insâna a'dâ: İbtidâ yedirip cennette hata" şeklinde olduğunu işaret etmektedir.

¹⁰⁹¹ Ademle Havvâ: Hazret-i Havvâ

¹⁰⁹² Dörtlüğün çeşitlemesi şu şekildedir (hızl.): Hakk'ıñ hikmetini bilmek isteyen/ Eflâkiñ temelini görmek isteyen/ Maşrıktan magribe varmak isteyen/ Bulamaz kimseler nihâyetini

¹⁰⁹³ Dörtlüğün çeşitlemesi şu şekildedir (hızl.): Ümmet iseñ eyle hizmeti tamam/ Oku Mehmed'e salât u selâm/ Şefî'ü'l-müznibîn seyyidü'l-huddâm/ Dü-cihânda iste şefaâtını

¹⁰⁹⁴ Dörtlüğün çeşitlenmesi şu şekildedir (hızl.): Kur'ân-ı mübînin ma'nâsın fikr et/ Mü'min yaratıldığı hâliñe şükr et/ Evkât-ı hamsede sübhâna zikr et/ Azrâil almadan emânâtını

¹⁰⁹⁵ varmak istersen: gireyim dersên

¹⁰⁹⁶ Cennetü'l-me'vâya girmek istersen: Hûr ile gılmanı göreyim dersên

¹⁰⁹⁷ İbrahim cennete gireyim dersên: Hakk'ıñ cemâlini görmek istersen

¹⁰⁹⁸ ağzını kohudur: kabayı sabayı

¹⁰⁹⁹ تکرينه

3.Eliñle gör işiñ verme amanı
Lâzım olur bir gün gelir zamanı
Helâlinden sarar iseñ nisvânı
Duhterler içinde bâkirine bak

24

1.İstersem hizmete helâlim seni
Helâl et hakkıñı gel yavaş yavaş
Kader böyle imiş pîr etti beni
Baktıkça yüzüñe gül yavaş yavaş

3.Bir gün olur ulu dîvân kurulur
Kırk biñ sene ayak üzre durulur
İbtidâ erleriñ hakkı sorulur
Edâ et hizmeti kıl yavaş yavaş

5.Rahîme Eyyûb'a döndü pervâne
Maişet bâbında çıktı her yana
Ben de sabr edeyim ulu Sübhân'a
Belki sultan olur kul yavaş yavaş

7.Mevlâ'yı severseñ incitme beni
Takarım boynuma bir gün kefeni
Sancağ-ı resûlün altında beni
Bir dertlim var deyü bul yavaş yavaş

9.Durmayıp cûş eyler dîdem peykârı
İbrahim ecrine ister dîdârı
Gice gündüz dertlileriñ efkârı
Zikr eyle Sübhân'ı dil yavaş yavaş

27

1.Kırk yaşına varmış küçüğüm sanır
Bırakmış işini meydâna Hamdi¹¹⁰⁰
Mirâta bakarsa belki utanır
Keçesini atmış ummana Hamdi

3.Tevbe et günâha Hakk'ı zikr eyle
Bu ne hâldir deyü tefekkür eyle
Bir daha kanâat eyle ehliñe
Sarıl koca avrat Şükrân'a Hamdi

4.**İbrahim**'iñ nutkun dinleyen ihvân
Tabî'î eylese dâimâ aslan
Çekil Beytullâh'a köşeye yaslan
Evkât-ı hamsede zikirine bak

2.Acepleme beni ey saçı Leylâ
Bir katre meniden halk etti Mevlâ
Ecriñe verilsin cennetü'l-me'vâ
Götür ırmağından al yavaş yavaş

4.Hedm etme gönlümü eyle ziyâret
Hak'tan ne gelirse sen bil adâlet
Bir içim su için âhîr ibâdet
Yazılır deftere hâl yavaş yavaş

6.Hâlime vâkıftır Sübhân'ım benim
Âmentü bi'llâhi îmânım benim
Yüz aydır döşekte inceldi tenim
Yakañdan tutarsam bil yavaş yavaş

8.Sultan Süleyman'a kalmadı dünya
Fırsat elde ele sakın aldanma
Bükülmeden gerdân Hakk'a bel bağla
Ta varır Sırat'a yol yavaş yavaş

2.Evlenmedi kurtulmadık sözünden
Hovardalar şeyhi olmuş özünden
Amı kesik bir avradıñ yüzünden
Götürmüş postunu zindâna Hamdi

4.**İbrahim** söyledi darılma sakın
Artık kendine gelip edebiñ takın
Nerde vereceksiñ fâhişeye hakkıñ
Nasıl varacaksın Sübhân'a Hamdi

¹¹⁰⁰ Bu Hamdi, şairin mahdûmunun kayınpederidir. Şöhreti Cigeroğlu'dur. Kendisi aile sahibi olduğu, refikası ber-hayat bulunduğu halde 'Amı Kesik' namıyla meşhur bir fâhişeye alâka peyda ederek bu yüzden hapishaneye bile girmiş.

28

Koşma

1.Çıkırgımın dayanamam suyuna
Cümle âlem meftûn olur sesine
Davet olur güzeller meclisine
Çalgılar içinde kemâna benzer

2.Daim düşkünlerin gönlünü eğler
Her bir mısradâ hesâbını söyler
Nice dul hatunlar dualar eyler
Açılmış pençesi şahana benzer¹¹⁰¹

29

3. Avrupa'da var mı bunun emsâli
Cümlesi dest-gâhta bulunur mâlî
Kolundan tutarsa kaldırır mânî
Gâyet hûb sesli nisvâna benzer

4.Çıkırgımın tarihi var taşında
Akşamacak döner kendi işine
Mecidiye keser hafta başında
On yedi yaşında civâna benzer

5.Edevâtı bütün selvi dalından
Bir fistân diktirdim firenk malından
Harçlığım kalmasa bilir hâlimden
Bedestân içinde dükkâna benzer

31

Hicviye¹¹⁰²

1.Bazı adamlar var sofuluk satar
Demeyin yalnız şeytâna haksız
Mazlûm koyun gibi gözüne bakar
Uzadır elini her yana haksız

2.Sigara dönderir ind'el-figârı
Alışmış yemeğe dükkân icârı
Haklılar içinde haksız Nasrânî
Yine el kaldırır Sübhân'a haksız

32

3.Kalmayınca nâmûs aramaz ârı
Gönlüne getirmez ganî settârı
Boynunu koparsın Hak zülfekârı
Ziyânı değmeden insâna haksız

4.Hakk'ın huzûrunda elin kaldırır
Sofuluk gösterir nâsı kandırır
Fermendin bulursa kana saldırır
Çıkarmaz boynunu meydâna haksız

5.Hicveder âlemi bulur bahane
Kalmamış lehçesi dönmüş yuvana
Beğenir kendini zorlu dîvâne
Zincirsiz, kösteksiz dîvâne haksız

¹¹⁰¹ şahân: şahin.

¹¹⁰² Şair İbrahim Hakkı Efendi'nin hemşîresi ile müşterek dükkânın kirasından

33

Koşma¹¹⁰³

1.Karışmañ hikmete demen bir iş var
Sanmayın yol vermez giryâna yağmur
Rahmet deryasında belki cünbüş var
Bereket indirdi her yana yağmur

2.El kadar bir bulut gelse havaya
Matramaz gözünü diker semâya
Encâmı ucuzluk büyük sermâyeye
Çok kâfir getirdi îmâna yağmur

3.Harmancılar suda kaldı ağladı
Kıraç bağda çok pınarlar kaydadı
Mü'min olan Hakk'a gönül bağladı
Biz de şükr edelim Sübhân'a yağmur

4.Kurumaz mahsûller sergide kaldı
Yakacaksınız bağcı ekmeksiz oldu
Kırk ikindi bu yıl Temmuz'a geldi
Bülbüller kondurdu bostâna yağmur

41

ZEVÂLÎ

Kayseri'nin Talas nahiyesinin Kırnardı köyünden /.../ Oğullarından /.../'ın oğludur.
1271'de o köyde doğmuştur.

Asıl adı /.../'dır. 1271+584=1855.

42

1.Yedi yaşında dillenir¹¹⁰⁴
Sekizinde fes başında püsküllenir¹¹⁰⁵
Dokuzunda gülün bir katı açılır¹¹⁰⁶
Et[i]râfı püsküllenir

2.Onunda gülleri yeter
Müşterinin işi biter
Yavru kumru gibi öter
Dil ağzında bülbüllenir

3.On birinde mahbûb bakar
Bakışı bağrımı yakar
Yeni ay buluttan çıkar
Gününe gün güzellenir

4.On ikide gözüñ mestine¹¹⁰⁷
Her bakmada can almak kaskına¹¹⁰⁸
Deste kâkül[ün] üstüne
Hilâl kaşlar kemerlenir

5.On üçünde çağlar, durulur¹¹⁰⁹
Kaşları cenge kurulur
Hüsnünü gören vurulur
Hem sevdikçe dilberlenir¹¹¹⁰

6.On beşinde kahrelenir
Gül memeler sahirelenir
Siyah benler mührelenir
Kırmızı yanaklar güllenir¹¹¹¹

¹¹⁰³ Karacaören'deki bağına fazla yağmur yağarak akıntısından mustarip olması üzerine söylemiştir.

¹¹⁰⁴ Yedi yaşında dillenir: Bakın ağalar kız işine

¹¹⁰⁵ Vezin bozuk (hızl.)

¹¹⁰⁶ Vezin bozuk (hızl.)

¹¹⁰⁷ Vezin bozuk (hızl.)

¹¹⁰⁸ Vezin bozuk (hızl.)

¹¹⁰⁹ Vezin bozuk (hızl.)

¹¹¹⁰ Metinde 6. dördlük boş bırakılmıştır. On dördüncü yaş ile ilgili bir dördlük yazılmamıştır. (hızl.)

¹¹¹¹ Vezin bozuk (hızl.)

43

7.On altıda taze kaymak
Olmaz sevmek ile doymak
Kırmızı gül gibi yanak
Hem öptükçe şekerlenir

9.On sekizde kaydeli yürür
Na'lınıñ ökçesin sürür
Gelinlerden süsü görür
Hem içerden cevherlenir¹¹¹²

11.Yiğirmiye geçer sinni
Fes âğimni püskül simni¹¹¹³
Bulunmaz böyle kesimni¹¹¹⁴
Tay at gibi eğerlenir

44

13.Yaşı varmış yigirmi iki¹¹¹⁷
Bir batman memeniñ teki
Gerdânına bağlar çeki
/.../

15.Yim sekizde kırışır yüzler¹¹²⁰
Kör topaldan düñür gözler
Bu sözüme koca kızlar
Pek ziyâde kederlenir

55

1.Şâd olayım dersen ey dil-i nâ-şâd
Fârig ol cihânıñ zerâfetinden
Meclis-i dünyada kalmadı bir tad¹¹²¹
Sefer kılmak yeğdir ikâmetinden

8.On yedide saçın sallar
Cemâli ay gibi parlar
Yazmasını çeşit bağlar
İnce yaşmak siperlenir

10.On dokuzda sırrı gizler
Sevdiğini arar izler
Filcan gibi elâ gözler
Devirdikçe tekerlenir

12.Yim birinde özü yonar¹¹¹⁵
Kankı dala uça konar
Uğrun uğrun yârin arar¹¹¹⁶
Hem içerden kederlenir

14.Yim yedide ahmak gibi¹¹¹⁸
Hem sararır yaprak gibi
Tava gelmiş toprak gibi
Her ne ekseñ tiz çillenir¹¹¹⁹

45

16.Der **Zevâlf**'m kötü(sünü) alma
Soñ soñunda derde kalma
Çabucağın ölür sanma
Kötü sen(in)len temellenir

[HİMMETİ]

1

2.Bu pendimi dinle ey nûr-ı dîdem
Bu sözü ârifler demişti akdem
Kendi şerefini bilmeyen âdem
Ne bilir gayrının şerâfetini

¹¹¹² cevher: cevâhir

¹¹¹³ âğimni: eğimli // simni: simli

¹¹¹⁴ kesimni: kesimli; gösterişli

¹¹¹⁵ yim birinde: yigirmi birinde

¹¹¹⁶ uğrun uğrun: gizli gizli

¹¹¹⁷ Vezin bozuk (hızl.)

¹¹¹⁸ yim yedide: yigirmi yedide

¹¹¹⁹ tiz: tez

¹¹²⁰ Vezin bozuk (hızl.)

3.İhlâs ile Hakk'ı bulanlar nerde
Himmetî uğrattıñ aşk ile derde
 Eğer kâbiliyet yoğısa serde
 Ne fayda şeyhiñiñ kerâmetinden

Rûzî ve Himmetî bir gün beraber bir Avşar beyine uğramışlar; Fuzûlî'den, Bâkî'den gazeller okumuşlar; lâkin beye beğendirememişler. Bey çobanını getirtirmiş. Çoban:

Karsağıma, kursağıma
 Ayran doldur kursağıma

kafiyelerinde türküler söylemiş. Beyin böyle şeyleri takdir ettiğini anlayan Himmetî de 2 ve 3 numaralarla gösterilen türkülerini söylemiş. İkisi de bu kabilden tekerlemeler söylemişler. Bey bunlara oradan ayrılıp giderlerken beş lira bahşış vermiş.

2

1.Geriden geriye çok naz eyleme
 Yanyom derdiñe başa söyleme
 Uçkuru çözmeğe çok naz eyleme
 Billâhi şalvarı yırttırıcaksın

2.Duysalar ahabâplar konuştuğumuz
 Oturup halları danıştığımız
 İkimiz tenhâda buluştüğümüz
 Beni bir belâyâ çattırıcaksın

3.**Himmetî** geziyor kendi hâlinde
 Defterler temessük, senet elinde
 İnan ki gözüm yok dünya malında
 Olanca malları sattırıcaksın

56

3

1.Rabb'im kısmet ettiñse E-lestü bi-
 rabbüküm'de¹¹²²
 Şöyle bir göğüsü î mânlısından
 Pek zaîf olmasın çekilmez cevri
 Bir güçlü kuvvetli dermanlısından

2.Kendi olsun on üç on dört yaşında
 Sevdâ-yı muhabbet eser başında
 Deli dîvâne olur gezer dağlar başında¹¹²³
 Her kim ayrılrsa nişânlılarından

3.Nedir bu sendeki bu ahu gözler
 Bu edâ ile bu şirin sözler¹¹²⁴
 Hasret sevdasına düşünce kızlar
 Gösterir saçını yağırnisından

4.**Himmetî** sevdâsı serinden esti
 Vefasız dilberden ümidin kesti
 Lâhurî şal entâri (bir) Çerkez küstü
 Dal fesin püskülü ilvânlısından

¹¹²¹ tad: dad

¹¹²² Vezin bozuk (hızl.)

¹¹²³ Vezin bozuk (hızl.)

¹¹²⁴ Vezin bozuk (hızl.)

70

MAHCÛBÎ BABA¹¹²⁵

Kayseri'nin 'Süleyman' Mahallesi'nde yerleşen ve Ermeni adı 'Erhans'¹¹²⁶ olan 'Mahcûbî', aslen Tiflislidir. 1848 tevellütlüdür. Ümmîdir. Musikideki istidâdını anlayan eski halk şairlerinden biri tarafından çırak olarak alınmış; Bektâşî tarikatına mensup olan üstâdı yanında hayli zaman bulunmuş; bu esnada kendisi de Bektâşî olmuş; hülâsa bir müddet sonra, adı sanı belli âşıklar arasında kendisini göstermeğe başlamıştır. Anadolu ve Rumeli ilinde muhtelif şehir ve kazaları gezdiği gibi Tiflis'e bile gitmiştir.

Her nevi saz çalmaya muktedir bulunan 'Mahcûbî'nin keman çalmaktaki mahâreti emsâli arasında çok yüksek görülüyordu. Gür sesi ile çok güzel nefesler söylerdi.

Tahminen 1923 senesinde hastalanarak 65 yaşında iken Kayseri'de ölmüştür.

Mahcûbî'nin Hazret-i İsmail Aleyhisselâm için de yazdığı çok güzel bir naatı varmış. Ona ait naatı okurken de ağlarmış. Mahcûbî, Fuzûlî'nin bütün eş'ârını hafızasına nakşetmişti.

71

1.Sen şerîat rehberi fahr-i cihân-ı enbiyâ
Çün buyurdu zâtına mahbûb cenâb-ı Kibriyâ

2.Bahş-ı Hak'tır şahsına Lev-lâke lev-lâk ey Habîb
Ol sebep nakş oldu kim şems ü kamer arş ü semâ

3.On sekiz biş âleme Mevlâ seni kıldı delîl
Lutfuğa muhtâçtır ol mîr ü livâ, şâh ü gedâ

4.Mu'cizâtıñ seyredüp âlem ta'accüp eyledi
Ser-fürû kıldı felek, şakkü'l-kamer etti senâ

¹¹²⁵ Mahcûbî, Serkiz Zeki ve Harbî gibi Ermeni şairleri hakkında **Türk Yurdu Mecmuası**'nın 3'üncü cildinin 210. sahifesinde malûmat vardır.

¹¹²⁶ Saadettin Nüzhet Bey, 'Türk Edebiyatı Tesiri Altında Kalan Ermeni Şairleri' başlıklı makalesinde Mahcûbî'nin asıl adının -İzzet Ulvi Bey'in yazdığına istinaden- 'Kirkor' olduğunu ileri sürmektedir. '**Millî Mecmua** numara 119. Sahife 68-69. İstanbul / İkinci tab'ı 1930.'

5.Kimse bulmaz kim der-i Mevlâ'yı sensizken hemân
Heşt cennet miftâhı seniñ cemâli ve'd-duhâ

6.Baş açık yalın ayaktır sâlikân-ı bî-şümâr
Râhıña âşıklarınñ bîñ canını eyler fedâ

7.Sen şerâat-i ma'nâ, abdın ise mücrimdir âh
Kıl şefâat yâ nebî **Mahcûbî'**ye yevmü'l-cezâ

Nasihat-âmiz Bir Koşması¹¹²⁷

1.Beylik çeşmelerden asla su içme
Atalardan kalma söz bu, senetli
Tut bu nasihatim görürsen geçme
Baktın ki bir kapı iki çenetli

2.Göğüs, gerdân açık yok hiç yabuknı¹¹²⁸
Avrupa perçemli beyaz topuklu
Bütün başa geçti heytol kabuklu
Kıt bulunur içlerinde senetli

3.Âşık olan aşk yolunu kapamaz
Doğru yılan eğri yola sapamaz
Bir Hudâ'dan gayrı kimse yapamaz
Mahcûbî'niñ kırık gönlü kenetli

73

[SÂMÎ]

1.Hamamı bastılar yok mu vebalı
Galfaya verdiler ırzı, ıyâlî
Ne ayakta don var, ne başta şalı
Zâlimler soydular hayli nisvânı

2.Nedir ey **Sâmî** ettiğin işler
Ne Allah râzıdır, ne de peygamber¹¹²⁹
Kesmiş sabni çocuk memesin emer¹¹²⁹
Eyvâh nev-civânınñ akıttı kanı

90

NÂMÎ (1867-1892)

Gürünlü ve asıl adı Agop olan ve tahminen 1867 senesinde doğan Nâmî'nin Kayseri ile fazla münâsebeti yoksa da Tokat tarafından gelen âşıkların 1891 senesinde sumak otu hakkında astıkları muammâyı hall ile indirerek herkesin hayretini mansıp etmiş, takdirini kazanmıştır.

91

Koşma

1.Ey keremler kânı Cenâb-ı Bârî
Umar senden eyn ü ân-ı merdullâh

2.Bizi şâd etmedi bu rûz-ı felek
Hep havaya gitti çektiğim emek

¹¹²⁷ Fahri Bilge tarafından bu kelimenin altı çizilmiştir. (hzl.)

¹¹²⁸ Fahri Bilge tarafından bu kelimenin altı çizilmiştir. (hzl.)

¹¹²⁹ sabni: sabi

Ağlayı ağlayı kesildi kayrı
Gözlerimden yaşla kan-ı merdullâh
3.Âlem-i fânîye olur mu inan?
Kimine matemdir kimine bayrâm
Ahvâl-i sâlâmât gibi ne bed-nâm
Bize kalmış ‘**Nâmî**’ şân-ı merdullâh

Sabrın sonu selâmettir diyerek
Öldün gitti çıktı cân-ı merdullâh

92

1.Ey Habîb’im kim bu gün dü-kâinâtın serveri
Kim bu kâinâtın serveri vey mâ-seri
Kâinatın serveri vey mâ-seri sad-ekberi
Serveri vey ma-seri sad-ekberi mâ-(...) ¹¹³⁰

97

[BÜRYÂNÎ]

1.Soyundu libâsın dedi ‘Büryânî’
Yedi iklim, çar köşeyi, her yanı
Âşıklığın kılı bitti **Büryânî**
Başına bir çâre bul yavaş yavaş

100

İLBENDİ

Avşar’ın Halloğlu kabilesindendir. Asıl adı belli değildir. Doğum ve ölüm tarihleri de meçhuldür. Yalnız 19’uncu asrın birinci yarısında doğduğu, ikinci yarısında vefat etmiş olduğu muhakkaktır. Bu güne intikal eden eserleri 3-4 parça türküden ibarettir. Anber Ağa’dan, 14 Mayıs 1940.

101

İlbendi, Avşarın 1264’te ¹¹³¹ Bozok’a sürüldüğü zaman hâl-i perişanını görerek bunu söylemiştir:

1.İlgıt ılgıt bir yel dâğdı Urum’dan
Gördüm perişandır hâli Avşar’ın
Gam, kasafet kakmaz oldu serimden
Gurbet ele döndü yolu Avşar’ın

2.Padişaktan ferman geldi nideyim
Yolumuza iskân düştü gideyim
Yaşıl yaylaları kime terkeyim
Kapandı yaylası yolu Avşar’ın

3.Gene harap kaldı Çukurovalar
Şahan kaktı ıssız kaldı yuvalar
Anber Ağa’m çeker tülü mayalar ¹¹³²
Bozuldu katarı, ili Avşar’ın

4.Avşar dedikleri bir bölük oba
Çáğarın bágleri eylesin töbe
Al kabut yerine boz beden haba ¹¹³³
Geyinsin gezsin de eli Avşar’ın

¹¹³⁰ غابری

¹¹³¹ Yusuf Fakı babasından 1262 olduğunu söylüyor.

102

5.İlbendi'm de der ki bu iş güç oldu
Osmanlı elinden altunumuz tuç oldu¹¹³⁴
Gözü kanlı şahbazlarım nic'oldu¹¹³⁵
Ermedi çakmağa eli Avşar'ın

103

Bayazıd Oğlu Süleyman Paşa için söylenmiştir:

1.Mektup benden selâm söyle vatana
Ah çekip ağlasın illerim benim
Yazgı böyle imiş takdir Hudâ'nın
İncitmeñ civelek beğlerim benim

2.Müşkül oldu bu seferden gelmemiz
On iki mansıptan mîrî almamız
Gurbet Malatya'da kaldı türbemiz
Çoğudu vatanda ağlarım benim

3.Lokman Hekim gelse yoktur ilacım
İlim, aşiretim çeksınler acım
Şerife Hanım ile Hurşide Bacı'm¹¹³⁶
Yas tutup karalar bağlarım benim

4.Sultan Mahmut'tan kılıç aldığım¹¹³⁷
İbrahim Paşa'ya karşı durduğum
Anadolu, çok safasın sürdüğüm
Lâleli sünbüllü dağlarım benim¹¹³⁸

5.İlbendi'm çağırır boz atlı Hızır¹¹³⁹
Süleyman devlette çok nazlı vezir
Kalender Bey'im de gayrette mâhir
Kenân'ım çeksın de tuğlarım benim¹¹⁴⁰

106

[DADAL OĞLU]

Anber Ağa'dan, 8 Haziran 1941.

1247'de Mısırlı İbrahim Paşa'ya karşı devlet tarafından bütün derebeylerinin Bayazıd Oğlu Süleyman Paşa idaresinde müdâfaa vaziyeti aldıkları sırada 'Payas' mıntıkasını

¹¹³² Anber Ağa, Avşar'ın 'Halloğlu' kabilesinden Hacı Ali'nin oğludur. 1197'de doğmuş, 1296'da ölmüştür.

¹¹³³ Kabut, Halep meşlahı biçimindeki kırmızı çuhadan ön tarafları dik, ağızları sırmalı olarak asgarî 50 altın lira kadar para sarfıyla yaptırılan ve aşirette beylik alâmeti olmak üzere giyilen şeydir. Buna 'havrana' da derler. // boz beden: boz renkli demek, yani 'âbâ'.

¹¹³⁴ tuç: tunç. // Vezin bozuk (hızl.)

¹¹³⁵ nic'oldu: nice oldu

¹¹³⁶ Hanım: Hatun // Şerife Hatun, Süleyman Paşa'nın nedimesidir. (Târîh-i Osmânî Encümeni Mecmuası, Cilt 5, Sayfa 696, Şerife Hanım.)

¹¹³⁷ Sultan Mahmut'tan kılıç aldığım: Şol Sultan Mahmut'a arka verdiğim

¹¹³⁸ lâleli sünbüllü: yaylalı sahrâlı

¹¹³⁹ Hızır Aleyhisselâm

¹¹⁴⁰ Dörtlüğün üzeri çizilmiş dizeleri şu şekildedir (hızl.): Paşaoğlu'm çağırır boz atlı Hızır/ Nazlıdır devlette Süleyman vezir/ Kalender Bey'im de gurbette mâhir/ Kenân Bey'im çeksın tuğlarım benim

tutmakla mükellef olan Çapan Oğlu ve Ağcakoyunlu aşiretinden Cadı Oğlu, mukâvemet gösteremediklerinden müdâfaa hattı bozulmuş; Cadı Oğlu ve Çapan Oğlu da Pınarbaşı'na doğru kaçarlarlarken Mağara Çölü'nde Avşar evlerini (çadırlarını) görmüşler. Çadırlara beş altı atlı 'çalkama/ayran' istemeğe gitmiş. Bunlardan biri ayran veren kıza şor¹¹⁴¹ atmış. Mesele kızın taraftarı Avşar erkekleri tarafından duyulmuş ve derhal kavga başlamış. Çapan Oğlu ile Cadı Oğlu'nun 2-3 yüz kişiden ibaret avanesinden 100-150 kişi ölmüş, sağ kalanlar kaçmışlar. Bu bozgunu duyan Dadal Oğlu iki türkü söylemiş. İbrahim Paşa'nın önündeki bozguna ait türkü bu sahifededir. Diğeri de **Tarihçe**'nin [FB 582] 106'ıncı yaprağındadır.

1. Aşşağıdan böyle beri hay oldu
Bağlandı yollar da kaçılmaz oldu
Öttü tühek al kanlar ahıttı
Boyandı suylar da içilmez oldu

2. Cadı Oğlu geliyor bahın ilvana¹¹⁴²
Uğrun da bágler var, sen seni sına
Şindi tühek öter bahın dumana¹¹⁴³
Avşar Osmanlı'dan seçilmez oldu

3. Cad'Oğlu sınandı çıkıldı boşa
Avşar'ın atlısı sen binler yaşa
Bahılamaz bunca kannı ileşe
Kırıldı kanatlar uçulmaz oldu

4. **Dadal Oğlu**'m der ki mertlik böyl' olur
Düşmanın üstüne mert olan varır
Ufacık yazılar kanınan durur
Ölümlere kefin biçilmez oldu

107

1. Saç bağı da topuğunu döğen yâr
Nasıl getireyim seni ele ben
Ben bir şahan olsam sen bir balaban
Daksam çığnağıma düşsem çöle ben

2. Gider gider geri dönnüm izime¹¹⁴⁴
Sürmeler çekilmiş ala gözüne
Seni avladırım keskin bazıma
Onun uçun kıvranıma çöle ben

3. Dosta doğru gider benim katarım
Matahımı alanlara satarım
Bülbül olur has bahçada öterim
Nasıl konmam yeñ açılmış güle ben¹¹⁴⁵

4. Yükümü de çekdim çayır, çimene
Benden selâm eylen kaşı kemene¹¹⁴⁶
Sevdim ise ben yârimi kime ne ?
N'ettim idi şu koğlaşan ele ben

5. Gemilerden gemilere atıldım
Bilmedim bahamı ucuz satıldım
Kız senin de cemâliñe dutuldum
Kul olayım ağzındaki dile ben

6. **Dadal Oğlu**'m söyler kendi metinden¹¹⁴⁷
Çok güzel sevdi de aslı zatından
Uğru sülempetli góg kır atınan¹¹⁴⁸
Düşem idi ol dostunan yola ben

¹¹⁴¹ şor: laf, söz.

¹¹⁴² ilvan: kibir ve mürüvvet gösterir etvâr.

¹¹⁴³ şindi: şimdi.

¹¹⁴⁴ dönnüm: döndüm: dönerim: döneceğim demektir.

¹¹⁴⁵ yeñ: yeñi

¹¹⁴⁶ kemen: kemân

¹¹⁴⁷ metinden: medhinden.

¹¹⁴⁸ sülempetli: atın döşüne takılan kayış. Bu kayışlar bazen çok müzeyyen ve gayet süslü olur.

108

[KUL AHMET]

Bu da Kayaaltılı İbrahim Yörük'ten dinlenilmiştir:

1.Yağmış karların da ağıdır yazılar
Karip olan silasını arzular
Eser poyraz çam dalları sızılar
Kışın azgın olur yüzü dağların

2.Yüce dağ başında çalınır kaval
Mevlâ'm din-İslâm'a vermesin zeval
Aşşağı yeniyinen verilir sival
Garbîynen çekilir buzu dağların¹¹⁴⁹

3.Karların yağmış da ardıç boyunca
Kamalayın dallarını áğince¹¹⁵⁰
Elin gelüp çevrinerek konunca
Çekilmez ilvanı, nazı dağların

4.Yanıyor ataşım, tütünüm tüter
Bir salım geldi de ölümden beter¹¹⁵¹
Toplanmış kuğusu, seyfisi öter
Ötüşür ördeği, kazı dağların

5.Aşşağıdan garbî yeliñ dágince
Lâle bitip sünbül boynun áğince
Yaz gelip de beş ayların doğunca
Çekilir sağmalı, yozu dağların

6.**Kul Ahmet**'im der ki eski yurtları¹¹⁵²
Ne söyleyem başa gelen dertleri
Gönül sevme şu dünyada dertleri
Ne yaman üşüdür buzu dağların

Anber Ağa'nın kanâatine göre: Kul Ahmet, Avşar'dır. Tahminen 150 yıl önce yaşamıştır.

109

[ÂŞIK MUSA]

Pınarbaşı, 20.11.1940.

Bu da Dadal Oğlu Âşık Musa'nın olmak üzere Kayaaltı köylü Âşık İbrahim'den dinlenildi:

1.Dıgneñ ağalar (bir) nasihat edeyim
Nere gitse kul kaderin görecek
Ceset olup musallaya varınca
Orda senden komşu hakkın soracak

2.Örterler üstünü türap olunca
Çezerler kefini kabre girince
İmam el bağlayıp talkın verince
Herkes gelip ceset orda kalacak

3.Sen dalmışın bir uluca fikire
Şu dünyada oturduñ mu zikire

4.Mahşer günü rüsvay olma âleme
Kirâmen Kâtibîn yazar kaleme

¹¹⁴⁹ çekilir: sökölür

¹¹⁵⁰ kamalay: kamalak

¹¹⁵¹ salım: hastalık

¹¹⁵² Ben bu türküyü yazarken Halil Kâhya da beraberdi. Halil Kâhya, bu türkünün Dadal Oğlu'na ait olduğunu iddia etmektedir.

Cevap veremezsen Münkir Nekir'e
Orda saña topuzunan vuracak
5.Âşık Musa'm der ki Sırat yolları
Doğru yola giden Hakk'ın kulları
Malûm saña Müslüman'ın halları
İman'olan cennetine girecek

Ne cennete girer, ne cehenneme
Zina olan Arasat'ta kalacak

110

DADAL OĞLU

16.10.1940, Pınarbaşı.

Halil Kâhya, Dadal Oğlu diye tanınmış dört şair olduğu iddiasındadır. Bunlardan birinin Âşık Veli olması tabîîdir. Bu da en genç ölenidir.

En büyükleri Kul Yusuf'tur. Kendisinin dedesi zamanında (150 sene evvel) çok ihtiyarmış. Bunu dedesi İbiş Efendi'den duymuştur. Şöyle birkaç beyit kalmıştır; eksikleri Anber Ağa tarafından tamamlanmıştır.

Genç bir âşık, Kul Yusuf'u şöyle istihfâf ediyor:

Genç Âşık:

1.Aşşâğadan beri geldim
Kaz buldum da boynun yoldum
Otuz âşık sazın aldım
Sen bir daha Yusuf Emmi

Genç Âşık da:

3.Acem ellerinden beri geldiğin
Neçe vezir divanına durduğun
Altmış iki âşık sazın aldığın
Getir isbâtını hey Yusuf Emmi

Genç Âşık da:

5.Atının dizleri nâzik¹¹⁵⁵
Arpalığı silik, öñü de bozuk
Sıkıştırırmam koca pedere yazık
Haddini tanı da dur Yusuf Emmi¹¹⁵⁶

Kul Yusuf da:

2.Acem ellerinden beri gelmişim
Neçe vezir divanına durmuşum
Altmış iki âşık sazın almışım
Vakt'iken sazını ver sarı kuzum

[Kul Yusuf da:]

4.Benim atım Arabistan'dan¹¹⁵³
Aladağ'ı atlatırım
Seniñ gibi çiğ taylar[ı]¹¹⁵⁴
Kova kova çatlatırım

Kul Yusuf:

7.Yedi yaşında kır atım
Âşık ağlatmak sanatım
Gittikçe artar firkatım
Sazını ver sarı kuzum

¹¹⁵³ Vezin bozuk (hızl.)

¹¹⁵⁴ çiğ: yani acemi

¹¹⁵⁵ Vezin bozuk (hızl.)

111

Genç Âşık da:

8.Hele Yusuf Emmi'nin işine¹¹⁵⁷
 Sazını almış döşüne
 Aç ağzını bak dişine
 Yüce dağın yaşı m'olur¹¹⁵⁸

Genç Âşık:

10.Saşa diyom Yusuf Emmi
 Ben söylerim gamlı gamlı
 Çatal ata bineş yemli
 Al sazımı Yusuf Emmi

Kul Yusuf:

9.Beri gel seni göreyim
 Sazını elden alayım
 Âşık olduğun bileyim
 Ver sazını sarı kuzum

diyerek Kul Yusuf'un üstünlüğünü kabul ederken de eğilir.

1.Yedi iklim çar köşeyi dolansam
 Nere gitsem her memleket birimiş
 Alayının serfinâzı Âl-Osman¹¹⁵⁹
 Yalan dünya dört sultanlık yerimiş

2.Hakk'ın kelâmını okur âlimler
 Kalktı şeriat da çöktü zulümler
 Terlemeden mal kazanan zâlimler
 Solumadan can vermesi zorumuş

3.Arap atlı koç yiğitler nic'oldu
 Çöktü zulüm geçinmesi güç oldu
 Büyüklü küçüklü insan piç oldu
 Mamur sanma yalan dünya çürümüş

4.İstanbul'da yeşil sancak tapusu
 Evliyâ makâmı Şam'da hepisi
 Aşiret yatağı Bağdat kapısı
 Koca Mısır koç yiğide şarımış

5.**Musa**'m söyler derûnundan nasihat
 Söz sohbet etmeş de dıgnen cemaat
 Besmelesiz kazanılmış piç evlat
 Dağıtır âlemi ziyankârımış

[Yukarıdaki türkû] 20.11.1940'da Pınarbaşı'nın Uzunyayla-Viranşehir nahiyesi Kayaaltı Türkmenlerinden Abdullah oğlu Halil İbrahim'den dinlenilmiştir. Bekir soyadı 'Yürük'tür. Bu türkû Dadal Oğlu Âşık Musa'nındır.

Bu türkû yeşil defterin [FB 426] 110'uncu sahifesinde Âşık Omar'ın olmak üzere kısmen yazılıdır.

¹¹⁵⁶ dur: tur // Bu dörtlüğün üzeri çizilmiş diğer çeşitlemesi şu şekildedir (hızl.): Ben bilirim Arabistan atını/ Dep kemiği âşik olur çok yürür/ Ağzına vururlar bir almadık gemi/ Sonunda harın olur hey Yusuf Emmi

¹¹⁵⁷ Vezin bozuk (hızl.)

¹¹⁵⁸ yaşı m'olur: yaşı mı olur // Bu dörtlüğün üzeri çizilmiş diğer çeşitlenmesi şu şekildedir (hızl.): Dinlen ağalar Kul Yusuf'un işini/ Sen kaldır da ben bakayım dişine/ Koca Erciyes kaç yaşında/ Onu da biliş mi hey Yusuf Emmi // Yüce dağın yaşı m'olur demiş. Güya Koca Yusuf'u mağlûp ederek susturmuş. [Bu ifadelerin üzeri çizilmiştir.]

¹¹⁵⁹ serfinâz: ser-efrâz (hızl.).

112

ÂŞIK DADAL OĞLU MUSA

Babası ‘Cerid’ aşiretinden, hâlen ‘Altıgözbekirli’ Köyü’nden Dadal Oğlu’dur. Anası Avşar aşiretinden Hacı Mustafa Oğulları’ndan¹¹⁶⁰ birinin kızıdır. Kendi adı Musa’dır. Tahminen 18’inci asırda¹¹⁶¹ doğmuştur.

Pek genç iken türkü söylemeğe başlamış; zekâsı ve kabiliyeti muhitinde duyulunca derebeylerinden himaye görmüş; onların yanlarında bulunmuş; belli başlı hâdiseler için birçok destanlar, türküler düzmüştür.

Kendisi, evvela Cerid’den evlendiği halde sonra Avşarlardan ‘Hacı Mustafa Uşağı’ndan bir kızla evlenmiştir.

Tahminen hicrî 1223 senesinde ölmüştür. Kış -o zamanki aşiret hayatı icâbı olarak- Çukurova’da, yazı da ‘Uzunyayla’ ve Hınzırlı dağı doruklarında geçirmiştir.

Türkülerinde, destanlarında pek ziyade ‘Musa’ adını kullanır, çok kere de¹¹⁶² ‘Dadal’ımdır.

Musa’nın oğlu da âşıktır. Tahminen hicrî 1195 tarihlerinde doğmuştur. Bunun adı ‘Veli’dir. Bu da babası gibi zamanın derebeylerinin, aşiret ağalarının himayelerine mazhar olmuştur.

Veli, iki defa evlenmiştir. Evvela Cerid aşiretinden evlenmiştir. Onun üzerine bir de Avşar’dan anasının akrabasından bir kızla evlenmiştir. 1263 tarihinde vefat etmiştir.

Dadal Oğlu’nun 1285 yılına kadar sağ olduğunu sananlar da vardır.¹¹⁶³

¹¹⁶⁰ Recep Oğlu Hacı Mustafa Bey bilindiğinden 1095’te ber-hayat bulunduğu muhakkak.

¹¹⁶¹ ikinci yarısında [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

¹¹⁶² çok kere de: bazen de çok hususî olan

¹¹⁶³ Bu ifadenin üzeri çizilmiştir. (hzl.)

113

Musa'nın gençliğinde aşiret göçleri arasında gezerken görüp gönül verdiği bir kız için söylediği ilk türküsü:

1. Aşk olmayınca da bağde içilmez¹¹⁶⁴
İçip içip nazlı yârdan geçilmez
Açılır çiçekler göğnüm açılmaz
Ne dâğniyon dört yanını tor gibi gibi¹¹⁶⁵

2. Mâil oldum mor beligâ cığala
Ebrimlerin ak gerdana dağıla
Kayhadır kirpikler, gözler göğ ala
Bir melek siması var gibi gibi

3. Yolcuym ağleme beni yolumdan
Hata gelmez âşıkların dilinden
Çekti cılbırını aldı elimden
Gitme nazlı dostum der gibi gibi

4. **Musa**'m dört kitabın dilinden yazar
Arada engeller bağrımı ezer
Ala göz üstünde kaş oynar gezer
Parlıyor yanaklar kar gibi gibi

Delikar Oğlu, Kilis mıntıkasında yaşayan Kürd beylerinden aşî ekmeği bol şebâh-ı kahraman bir zatmış. 180-200 sene önce yaşamıştır. Bir meseleden dolayı hükümete isyân etmiş. Kilis'i de almış. Bunun üzerine, gelen kuvvet karşısında mağlûp olmuş, öldürülmüş. Türkü bunun üzerine söylenilmiştir:

1. Gene baş kaldırdı Kürd'ün ulusu
Korkudan yatmıyor 'Halep' valisi
Kılıç zoruyunan aldı Kilis'i
Kilis [de] benim der Delikar Oğlu

2. Ocağında ağır kahve kaynayan
Havlısında tor küheylan oynayan
Beş tuğlu veziri adam sanmayan
Elin seni ister Delikar Oğlu

3. Kara çadır tutar ortası sallı
Ağır menciliste sohbeti belli
Bir aslan döşlü de beserek kollu
Elin seni ister Delikar Oğlu

4. **Âşık Musa**'m der de eliyin şanı¹¹⁶⁶
Ağır mencilisin sohbeti hani
Büyük gavgalarda söylenir namı
Elin seni ister Delikar Oğlu

114

1. Yürü bire yürü Has'ın çölleri
Çöktü dumanın da sorulmaz kayrı
Kılıç kalkan birbirine giriyor
Bu yaraya merhem sarılmaz kayrı

2. Padişah fermanı sorulmaz oldu
Şor ayağa düştü bilinmez oldu
Bu işlerin öñü alınmaz oldu
Bozuldu güller de derilmez kayrı

3. Bozuldu aşiret elini yokla
Muzurlar arada kendini sakla

4. Der **Dadal**'ım da söyler kendi fendinden
Kuşa bir ok dâğmış kendi telinden

¹¹⁶⁴ bağde: bâde

¹¹⁶⁵ Vezin bozuk (hızl.)

¹¹⁶⁶ eliyin, yani iliyin

Aman bág efendim dizgini topla
Bu sevda başlardan ayrılmaz kayrı

Sağ ol bág efendim kendi kendiñden
Puñar gözden bulandı durulmaz kayrı¹¹⁶⁷

Hâmiş:

Cerid aşireti beylerinden Osman Bey, aşiretinden Patlı Oğlu’nu davetime geç geldi diye öldürmüş. Aşiret ileri gelenleri Osman Bey’in bu zulmünden çok müteessir olarak Osman Bey’in biraderinin oğlu Güccúkhabalı Mehmet Bey’in başına toplanmış. Bizi bu adamın elinden kurtar diye yalvarmışlar. Mehmet Bey’in de aşiret reisliğinde gözü varmış. Cevaben: “Siz bana tâbi olursanız, ben bunu hemen öldürürüm.” demiş. Onlar da kendisinden ayrılmayacaklarına söz vermişler. Vaziyetten haberdar olan ‘Dadal Oğlu’, “Ben, Osman Bey’in çok tuzunu, ekmeğini yedim. Kendisini alayındaki tasavvurlardan haberdar edeyim de başının çaresine baksın.” diye yukarıdaki türküyü söylemiş. Daha ilk kıt’ayı söyleyince maksadı anlayan Osman Bey: “Dadalı korkma. Bende padişah fermanı var.” demiş. Bundan sonra Dadalı diğer kıt’aları söylemişse de Osman Bey aldırmamış. Nihayet o gece yeğeni tarafından öldürülmüştür.

115¹¹⁶⁸

1.Ün etsem de gelir de çitten, çemenden
Ağustos ayında kir Mursal Oğlu¹¹⁶⁹
İçti doluyu da yeñemedim Avşar’ı¹¹⁷⁰
Soyayı iriden vur Mursal Oğlu¹¹⁷¹

2.İmirza Oğlu’m der ki Kacarhöyük’ten
gelip durmam var¹¹⁷²
Daban verip hepiñizi kırmam var¹¹⁷³
266’ñızı bir kağnyı vurmam var¹¹⁷⁴
Ala kanlı leşñizi çekmem var¹¹⁷⁴

3. Mursal Oğlu’m der ki ağalı, bágli
Biñ atlım geliyor mızrağı tuğlu¹¹⁷⁵
Saña diyom saña ey İmirza Oğlu
Debik vurup himlerin sökmem var¹¹⁷⁶

4.Mursal Oğlu’m gel sen etme inadı
Zamanında dedeñ dedemi sınadı
Benim koğduğumuñ kalkmaz kolu
kanadı¹¹⁷⁷
Çeleñlerin, peleklerin çekmem var¹¹⁷⁸

¹¹⁶⁷ Vezin bozuk (hızl.)

¹¹⁶⁸ Sayfanın kenarında “**Tarihçe** [FB 582]’nin 95’inci sahifesidir.” şeklinde bir ifade vardır.

¹¹⁶⁹ Mursal Oğlu, (...) büyük pederi. // kir: kükre demektir. // Mursal Oğlu: Reyhanlı aşiretini reisidir. Adı Ahmet’tir. // kir: kükre demektir.

¹¹⁷⁰ Aşk dolusu olduğu gibi, bu da mertlik dolusu demek oluyor. // Vezin bozuk (hızl.)

¹¹⁷¹ soya: pençe.

¹¹⁷² Vezin bozuk (hızl.) // Kacarhöyük: Albustan’ın 10-12 kilometre garbındaki bir mevkidir.

¹¹⁷³ hepiñizi: cümleñizi

¹¹⁷⁴ Bu dörtlükte ve takip eden dörtlüklerinde son dizelerinin sonunda “dedi” ifadesi bulunmaktadır, fakat üzeri çizilmiştir. (hızl.)

¹¹⁷⁵ Biñ atlım geliyor mızrağı tuğlu: Biñ atlım geliyor yalman mızrağın uçları tuğlu

¹¹⁷⁶ depik: tekme. // him: temel.

5.İmirza Oğlu'm sen söyleme bu aprak sözü¹¹⁷⁹
Eski Reyhanlı mı sanıyon bizi
Yarın ayırt eder Albustan düzü
Gôğ atlıyı o meydana dökmem var

6.Karalar'ım var da hep farız atlı¹¹⁸⁰
'Kıv'a yetti hep Tecirli, Ceridli
İngiliz tüfenkli firenk barutlu¹¹⁸¹
Ateşim üstüne saçıp saçmam var

116

7.Mursal Oğlu'm der ki beni ágleme yolumdan¹¹⁸²
Hep kırarım bir şey gelmez elinden¹¹⁸³
Koğar aşırırım Saraycık'ın belinden
'Andırın'a ala kanlı dökmem var¹¹⁸⁴

8.Dadal Oğlu'm der ki ileri yönlü
Koyveriñ davaya varsıñ hep Delikanlı¹¹⁸⁵
Biri Has Evi de biri Reyhanlı¹¹⁸⁶
İkisiñ birden maşkıña bakmam var¹¹⁸⁷

Hâmiş:

Avşar'ın Reyhanlı kabilesinden olan Mursal Oğlu ile Cerid, Tecirli, Karalar¹¹⁸⁸ (Avşarlardan ayrılma), Bozdoğan aşiretlerinin arası açılmış; son dördü birleşerek yalnız Avşarlarla kalan Mursal Oğlu üzerine saldırmışlar. Lâkin Avşar'ın çok kahramanâne savletlerine karşı duramayan birleşik kuvvetler bozularak kaçmışlar; sonra da yekdiğerine darılarak birbirlerinin aleyhinde bulunmağa başlamışlar. Dadal Oğlu'nun da bulunduğu bir mecliste kendisine: "Sen bu işten ne anladın?" denilince Dadal Oğlu cevaben bu türküyü söylemiştir.

Vak'a İkinci Sultan Mahmut'un tahtına yeni çıktığı yıllarda cereyan etmiştir. O sırada 'Cerid' Bey'i İmirza Oğlu Hasan Bey, 'Tecirli' reisi Koca Kâhya Oğlu İsa Kâhya, 'Karalar'ın' reisi Bektaş Oğlu, 'Bozdoğan'ın' reisi Kerim Oğlu Abdi Bey imiş. **Tarihçe** [FB 582]: 92-93.

117

¹¹⁷⁷ Vezin bozuk (hızl.)

¹¹⁷⁸ çelen: kuşun kanadının ucundaki uzun ve kuvvetli tüy, pelek.

¹¹⁷⁹ aprak: fazla söz. // Vezin bozuk (hızl.)

¹¹⁸⁰ farız: eke. // Karalar: Türkmenlerin bir kabilesi.

¹¹⁸¹ tüfenkli: tüfenkde

¹¹⁸² Vezin bozuk (hızl.)

¹¹⁸³ hep: her vakt

¹¹⁸⁴ 'Andırın'a ala kanlı dökmem var: Ala kanlı 'Andırın'a dökmem var

¹¹⁸⁵ Vezin bozuk (hızl.)

¹¹⁸⁶ Has Evi: Cerid'in yerleştiği yer. Fakat buradan yalnız 'Cerid' tard eylemiştir.

¹¹⁸⁷ maşk: meşk, yani meşkine bakarım.

¹¹⁸⁸ Kara Avşar bunlar olacaktır.

1.Şol Çukurova'da benidim deyen¹¹⁸⁹
Çekilip geliyor ününü duyan¹¹⁹⁰
Beş arap atınan, beş yavru şahhan
Avlar saña lââyık Küçük Al'Oğlu

2.Arap at üstünde cıda atanlar¹¹⁹¹
Ejderhayı ağzıyınan tutanlar¹¹⁹²
Soyunup meydanda savaş edenler
Bâğler saña lââyık Küçük Al'Oğlu

3.En küçük kardaşın yerini dutsun¹¹⁹³
Oğlun Musduk Bâğ de hizmetin etsin¹¹⁹⁴
Mustafa Paşa da bekmezin satsın¹¹⁹⁵
Tuğlar saña lââyık Küçük Al'Oğlu

4.**Dadal Oğlu** eyleyelim niyazı¹¹⁹⁶
Ağ üstüne yazarlar kara yazı
Kara gün kafadarın Kar Beyaz'ı¹¹⁹⁷
Dağlar saña lââyık Küçük Al'Oğlu

Hâmiş:

Mısırlı İbrahim Paşa'nın 1247'de Memâlik-i Osmaniye'ye tecâvüzünde hükümetçe memleketteki derebeylerine Mısırlılarla çete harbi yapılması emri verilmesi üzerine kumandanı Hâfız Paşa'nın çeteleri muayenesi esnasında diğer çeteler beğenildiği hâlde 'Küçük Ali Oğlu'nun Hüseyin adlı bayraktarını beğenmemiş olmasına rağmen Hüseyin'in birkaç gün sonra Arap tecâvüzünde İbrahim Paşa ordusu bayraktarını vurup askerini sarması hasebiyle Hâfız Paşa'nın anması ile Küçük Ali Oğlu'na üç tuğlu paşalık mertebesi verilmesi münâsebetiyle söylenmiştir. Küçük Ali Oğlu, Payas derebeyidir. Türkmen'dir. Asıl adı 'Halil?'dir.

118

Kozan Oğlu Sarı Ali Bey, hükümet isyankâr bir vaziyette imiş. Hükümet tarafından Tarsuslu -halk arasında 'Dayının Oğlu' diye anılan- Mehmet Ağa bizzat Kozan mıntıkasında ve civârında ıslahata memur imiş. Sarı Ali Bey, devlete muti derebeylerinden olan Dayının Oğlu'nu istihfâfa başlamış.

Vaziyetin neye müncerr olacağını Dadal'dan soranlara Dadal, sol sahifedeki türkû ile cevap vermiş.

¹¹⁸⁹ Çukurova'da benidim: Çukurova'da da ben

¹¹⁹⁰ çekilip: yanıña

¹¹⁹¹ cıda: ucunda bir arşın kadar mahalline demir geçirilmiş, mızraktan biraz kısa 3-4 metre uzunlukta bir nevi sırık.

¹¹⁹² Ejderhayı ağzıyınan tutanlar: Eliyinen ejderhayı tutanlar

¹¹⁹³ dutsun: tutsun

¹¹⁹⁴ Musduk Bâğ de hizmetin etsin: Musduk Paşa cıdanı atsın

¹¹⁹⁵ Mustafa Paşa: 'Belenli' Mustafa Paşa

¹¹⁹⁶ Dadal Oğlu: Der Dadal'ım

¹¹⁹⁷ Payas'ın üzerinde Gâvur Dağı'nda bir yaylanın ismi.

Bu vak'a tahminen 1245 tarihlerinde cereyan etmiştir.

119

Dayının Oğlu:

1.Sağa diyom sağa be Kozan oğlu
Sefer edip bir üstüne kalkmam var
Bu seneyi her seneye beşzetme
Ahaliyi bir nizama çekmem var

Dayının Oğlu:

3. Dayının Oğlu der (ki) bu mudur kiniñ
Yularsız arslanıñ erkeği benim
Hiç emniyetin yok dönerse yönüm¹¹⁹⁹
Pençe vurup kemâlini sökmem var¹²⁰⁰

[Dayının Oğlu:]

5.Dayın'Oğlu der ki ben de kalkarım
Seğmenlerimi üstüne çekerim
Kozan Dağı'n hep ateşe yakarım
Bir niyetim 'Sis'e kadar çıkmam var

7.Dadal Oğlu'm der ki çıkılmaz başa¹²⁰⁴
Şindi kartal iner kanlı ileşe¹²⁰⁵
İki aslan çıkmış büyük savaşa
Komañ babam deyî size bakmam var

Tarihçe [FB 582] sahife: 65-66.

120

Musa'nın türkülerinden:

Çukurova'da 'Kars'ın 'Araklı, nam-ı diğeri: 'Kara Omarlı' köyünde hâlen ahfâdı mevcut Gôğ Ali Oğlu Mahmut Bey'in debdebe ü dârâtı muvacehesinde söylenilmiştir:

Kozanoğlu:

2.Buğa Kozan Oğlu derler edemen ünü
Adım Sarı Ali Bey biliñ mi beni
Adam evranıyım yutarım seni¹¹⁹⁸
Her sene sen gibi biñin yutmam var

[Kozan Oğlu:]

4.Samurlarım var bakamazsın yüzüne¹²⁰¹
Kimse söz koyamaz Kozan sözüne
Alaynan konarım 'Tılan Özü'ne¹²⁰²
Ala kanlı Adana'ya dökmem var

[Kozan Oğlu:]

6.Derebeğlerinde menendim yoktur
Soruñ bilenlere şecerem çoktur
Sıyrılan kılıcım çalan cellattır
Ala kanlı ileşinî takmam var¹²⁰³

¹¹⁹⁸ evran: ejderha, en büyük yılan.

¹¹⁹⁹ emniyet: ehemmiyetin mukabili.

¹²⁰⁰ kemâl: çehre, yüz demektir.

¹²⁰¹ Vezin bozuk (hızl.) // samurlarım: 'samur' adlı evlâtlarım var demek oluyor.

¹²⁰² Tılan Özü: Anavarza Kal'ası'nın 7-8 kilometre garbında höyüğü ile meşhur bir yer.

¹²⁰³ takmam: sermem

¹²⁰⁴ Dadal Oğlu'm: Dadal'ım da

¹²⁰⁵ şindi: şimdi

1. Gene baş kaldırdı şol Çukurova
Kimi alkış eder kimisi duva¹²⁰⁶
Şahanımıñ benliğine yetmez (bir) deve¹²⁰⁷
Kalmadı muradım der Góg Al'Oğlu

2. Kuş kemiğinden saraylar yaptırdım
Şahanıma gógde durna kaptırdım
Gógdeki kartala çağlar taktırdım
Kalmadı muradım der Góg Al'Oğlu

3. Neçe kuşlarımı dumanda buldum¹²⁰⁸
Melemenci, Sırkıntı'ya atımı saldı¹²⁰⁹
Cerid'in, Avşar'ın güzeliñ aldım
Kalmadı muradım der Góg Al'Oğlu

4. **Dadal'**ım da der ki samurdan kürküm
Odadan odaya çağrılır türküm
Beş tuğlu vezirden yoğdı korhum
Kalmadı muradım der Góg Al'Oğlu

121

1. Saña diyom saña şol Dede Dağı¹²¹⁰
Göçtü m'ola şu Cerid'in illeri
İmirz'oğlu zati belli konalga¹²¹¹
Göçün deyi dedi m'ola dilleri

2. Arık Yazısı'nın nergizleri bitti mi¹²¹²
Garip garip durnaları öttü mü
Cerid ili saña çadır duttu mu
Çalhan bire Yarsufat'ın gölleri¹²¹³

3. Hûblar áglencesi 'Mercin'in suyu
Güzelin ágleği Cehan'ın kıyı¹²¹⁴
Gitti de gelmedi bir deli deyi
Alat alat dâğner m'ola yolları¹²¹⁵

4. **Dadal'**ım da der ki boşandı bendim¹²¹⁶
İçmişim doluyu zerhoştur kendim
Ne kadar áglensem bir gün giderim
Yahın eyle uzahdâğı yolları

Hâmiş:

'Dadal'ın iki karısı varmış. Biri Cerid, biri Avşar. Bir karısından diğlerinin yanına gideceği zaman üç aydan üç aya ruhsat alarak gidermiş. 'Cerid' karısından üç aylık ruhsat alarak Avşar iline gelince hastalanarak gecikmiş; 'Cerid'in yaylaya göçüm zamanı gelmiş. Bundan telaşa düşen ve üzdüğü karısını gidip getiremediğinden teessür duyan Dadal, bu türküyü söylemiş.

122

Karalar, Bozdoğan, Tecirli, Cerid; Kerim Oğlu ile Avşar'ın dövüştüğü zaman Kerim Oğlu taraftarı olan 'Bozdoğan'ın, 'Karalar'ın kaçışı, Tecirli'nin yan çizışı.

¹²⁰⁶ duva: dua

¹²⁰⁷ benlik: et yiyen kuşlara küçük küçük kesilerek verilen et lokması.

¹²⁰⁸ duman: sis demektir.

¹²⁰⁹ Vezin bozuk (hızl.)

¹²¹⁰ Dede Dağı: Ceyhan'ın 8-10 kilometre garb-ı cenûbundadır.

¹²¹¹ konalga: konup, göçen demektir.

¹²¹² Vezin bozuk (hızl.) // nergiz: nergis

¹²¹³ Yarsufat: Ceyhan mekinin eski adı. Ceyhan esasen sulak, göllü bir mahaldir. // çalhan: çalkan.

¹²¹⁴ ágleği: eğleği

¹²¹⁵ alat alat: çabuk çabuk. // dâğnemek: gözetmek. // dâğnedi m'ola: gözetir mi?

¹²¹⁶ bendim: bağım demek.

1.Yücesinden arslanlarım haykırır¹²¹⁷
Kerim Oğlu, neye varır halınız ?
Yobazlığın sonu olmaz bellidir¹²¹⁸
Neye böyle hata söyler diliniz ?

2.Kars'ın yazısında tüfenkler öttü
Boz ala dumanlar ovayı tuttu¹²¹⁹
'Karalar' kendini Cehan'a attı
Düzen tutmaz, bozgun öter teliğiniz

3.Bozdoğan bozuldu Cehan'ı geçti
Tecirli korkudan tırığa düştü¹²²⁰
Göçün öñü vardı Doruk'a çeşti¹²²¹
Deniz kıyı vatanınız, iliniz

4.Der **Dadal**'ım dediceğim olmadı
Atlı peren birbirini bulmadı
Cerid saña burada yurt kalmadı
Geç Arabistan'a Amuk yolunuz

123

1.Kozan Oğlu dedim geldim
Saña diyom avradını
Emeni emeni buldum
Avradını, avradını!

2. Böyle bildim dayısını
Ben söylerim eyisini
Kölesini seyisini
Etbâsının avradını¹²²²

3.Geldiğin yolun kıyısı
Görmedim böyle deyusu
Kâhyasınla boy bâğisi
Hepisinin avradını

4.**Dadal Oğlu** böyle dediğin
Balıynan kaymağı yediğin
Ne söyledin, ne dinledin
Görenlerin avradını

Âşık Dadal Oğlu, öteden beri iltifâtını gördüğü Kozan Oğlu Ahmet Paşa'nın babasını ziyarete gelirken Kozan Oğlu, âşığı at üstünde görüp kendisine gelmekte olduğunu anlamış. Âşığa latife olmak üzere adamlarına: “Şu gelenin atının başına varmañ. Kendisi ile alâkadar olmañ. Kızdırak da söyledek. Bakalım, ne der.” demiş.

Dadal Oğlu, konağın önüne gelip de hiç kimsenin kendisine yaklaşmadığını görünce bu türküyü söyleyip savuşmuş. Lâkin Kozan Oğlu, arkasından adam gönderip yoldan çevirterek âşığın gönlünü almış.

125

Cerid beylerinden Ceyhan ve Osmaniye arasında yaşayan İmirza Oğlu Hasan Bey ile Gâvur Dağı'nda Fettahlı aşireti beyi Fettah Oğlu Yusuf Bey arasındaki münakaşa münâsebetiyle:

[ÂŞIK VELİ]

¹²¹⁷ Arslana benzetilen Avşarlar'dır.

¹²¹⁸ yobaz: haddini bilmeyen.

¹²¹⁹ Boz ala: bazı mahallere parça parça sis çöktüğü ve arada sissiz yer olduğu zaman söylenilen isim.

¹²²⁰ tırık: orman gibi büyük ağaçlı olmayan yerlerde yaprakları küçük çalılarının yetiştiği yer. Yani fundalık.

¹²²¹ Doruk: Cehan kazasının cenûp mıntıkasında bir köy adı. // çeşti, çekti: hayvanlar üzerindeki yükü çözüp yere koymak.

¹²²² etbâsının: etbâ'ının.

1.Hasan Bey der tefi silâh belimde¹²²³
Topladım dizgini -babam- elimde
Hep etbâ'ım bir olursa yanımda
Bor köyünü ateşe yakmam var dedi¹²²⁴

3.Hasan Bey der bende atın taylağı
Halep'in yazısı üzenği oynadı
İlk akşam çekince kara bayrağı
Yusuf Bey konağına dikmem var dedi

5.Issız kalmış Fettahlı'nın dağları
Dikin dutmaz kalan bunun çağları¹²²⁷
Âşık Veli'm çakıştırır bağleri
İkisini maşkına bakmam var dedi

127

1.Ev kalmamış Binboğa'ya çıkacak
İp kalmamış salıngaca takacak¹²²⁸
Avşar mı kaldı ki başa kakacak
Arkasından büyür, gelir sağları

3.Neçe essahlara yalan kattınız
Bezinizi kumaş diye sattınız
Türlü türlü hileleri yaptınız
Niçin göğe batırdınız ağırları¹²³⁰

2.Yusuf Bey der babam dönmem sözümden
Atım oynadırım Hârûn düzünden¹²²⁵
Eski yediğin getirirsem gözünden¹²²⁶
Şahan olup yüksek dönmem var dedi

4.Yusuf Bey der bakın şunun kaskına
El ederim yârânıma, dostuma
Bir niyyetim Hasan Bey'in üstüne
Sarayı yerine arpa ekmem var dedi

2.Ey Memici Oğlu söyleme bunu
Benim derdin 'Lorşun', Tanır hani
ya 'Hunu'¹²²⁹
Unuttun mu sandın geçenki günü
Yalman külâh geyinirdi bağleri

4.**Dadal**'ım da der ki doğruyu sever
Her vakit koyağa mazı mı yağar
Adamın arslanı Avşar'dan doğar
Gene dutar al çapılı evleri¹²³¹

Hâmiş:

Cerid aşiretinden Memici Oğlu, tahminen 1180 yıllarında Avşar'ın bir bozgunluğundan sonra Avşar'ın battığını ve tekrar dirilmesine imkân kalmadığını söylemiş. Bunu duyan Avşarlar çok müteessir olmuş. Dadal Oğlu da Avşarlar'ın kahramanlığını bildiği için bu türküyü söylemiş. **Tarihçe** [FB 582] sahife: 52-53.

¹²²³ tefi: bütün, hep.

¹²²⁴ Bor: Gâvur Dağı'ndaki köylerden birinin adı.

¹²²⁵ Hârûn düzü: Osmaniye'nin 20 kilometre kadirîk şimalinde bir mahal.

¹²²⁶ Vezin bozuk (hızl.)

¹²²⁷ dikin: dikim

¹²²⁸ salıngaca: salıncağa

¹²²⁹ Vezin bozuk (hızl.)

¹²³⁰ göğe: gök

¹²³¹ Yaylalarda 'derim evi' denilen keçeden yapılmış seyyar meskenlerin kapısının üzerine boncuklarla süslenerek dikilen al keçeye 'çapı' derler.

129

Dadal Oğlu Veli, Avşar karısı ile konup göçtükleri yerlere ait hâtıralarını yaşatmak için bu türküyü söylemiştir:

1.Deli gönül kaynayıp da coşunca
Yanar yürek yârdan ayrı düşünce
Ağyârınan ‘Örmeyol’dan aşınca¹²³²
Hiç gitmiyor ‘Hınzırlı’nın dumanı¹²³³

2.Kaldır oğlan çenberiği, valanı¹²³⁴
Açılmadan soldurdular lâleği
Güzeller esmeri ‘Kavakören’i¹²³⁵
Ne hoş bitmiş ‘Çukuryurd’uñ çimeni¹²³⁶

3.Doyulmuyor cilvesine, nazına
Sürmeler çekilmiş ala gözüne
Uyma sevdiğim eliñ sözüne
‘Yasdıpınar’ sende kaldı amanı¹²³⁷

4.Huri mi melek mi ağ yârın soyu
Selvide kavakta bulunmaz boyu¹²³⁸
Boz bulanık akar ‘Ters Akan’ suyu¹²³⁹
Ağ yârınan bize ettiler gümanı¹²⁴⁰

5.**Dadal Oğlu**’m ben de böyle söylerim
Derdim yeğın içerimden ağlarım
Varın yaylalara ben inanırım
‘Hassa’ sende gördüm kaşı kemanı¹²⁴¹

131

1.Halep’iñ, Antep’iñ yolun keserim
Meram etsem Albustan’ı basarım
Yozgat kapısında kılınç asarım
Vuruñ arslanlarım diyor Yapalak

2. Gógyüzünde yavru şahan bazıdı
İl içinde İrahanlı düzüdü¹²⁴²
Albustanlı boynu yoluk kazıdı
Vuruñ şahanlarım diyor Yapalak

3.Ordu geldi annacıma düzüldü
Hak’tan alınımıza kara yazıldı
Tekbıyık ölünce ordu bozuldu
Vuruñ arslanlarım diyor Yapalak

4.Der **Dadal**’ım sen söyleme hılayı¹²⁴³
Albustanlı yeni buldu belâyı
Ağalar tikene sındırdı köleyi
Vuruñ şahanlarım diyor Yapalak

Reyhanlı aşireti ile Albustan ağalarının dövüşleri münâsebetiyle söylenilmiştir. Bu dövüşte Reyhanlı aşireti Yapalak adlı bir kahramanın şecaati sayesinde muzaffer

¹²³² Örmeyol: Hınzırlı dağının şark-i şimali yamacında çok eski devirlerden yapılmış kaldırımlı yol.

¹²³³ Hınzırlı dağı: Bünyan’ın Akkışla nahiyesi ile Pınarbaşı arasındadır.

¹²³⁴ valâ: ipekten mamûl kadınlara ve kızlara mahsûs baş örtüsü.

¹²³⁵ Kavakören: Pınarbaşı’nın ‘Örmeyol’a’ bir buçuk saat mesafede Hınzırlı dağı dibinde bir köy.

¹²³⁶ Çukuryurd: Pınarbaşı’nın ‘Örmeyol’a’ iki buçuk saat mesafede Hınzırlı dağı dibinde bir köy.

¹²³⁷ Yasdıpınar: Pınarbaşı’nın ‘Örmeyol’a’ üç buçuk saat mesafede Hınzırlı dağı dibinde bir köy.

¹²³⁸ selvide: servide

¹²³⁹ Ters Akan: Uzunyayla’da Hınzırlı dağının cenûbunda Çörümşek nahiyesinin ortasında bir çay.

¹²⁴⁰ güman: şüphe.

¹²⁴¹ Hassa: Pazarviran nahiyesinde Avşar beylerinden bazılarının sonradan birleştikleri mahal.

¹²⁴² İrahanlı: Reyhanlı

¹²⁴³ hılayı: hileyi

olmuştur. Yapalak bu zaferi ile Albustanlıları titretmiş; Antep ve Halep yollarını onlara kapatmak tehdidinde bulunmuştur.

Vak'a 180 sene kadar evvel cereyân etmiştir.

1. Atlar yayılır da allı, dorulu
Yel kovar mayalar ufakl'irili
Haydar Bey'in aslı Pehlivan Oğlu¹²⁴⁴
Aşiretten Haydar Bağ'im gelir Góğdeli¹²⁴⁵

2. On direktan çadır dutar karalı
Güzellerin var da ağı sarılı
Çarhacısı biner ufakl'irili
Haymana'dan ilin gelir Góğdeli¹²⁴⁶

3. Çiçeklerin top top olmuş yazınan
Sığınının oynayıyor nazınan¹²⁴⁷
Âşıkların var da çifte sazınan¹²⁴⁸
Üsküdar'dan telin gelir Góğdeli¹²⁴⁹

4. Yúğsek yúğsek konalgana varılır
Ağ evinen kara çadır kurulur
Koca samur kürklü bágler derilir
Koc'Amuk'tan yolun gelir Góğdeli¹²⁵⁰

5. **Dadal'**ım da der ki sen seni tanı¹²⁵¹
Arap atlı koç yigitlerin hanı ?
Avşar'ı dersen de yaylanın şanı
Her dereden selin gelir Góğdeli

Hâmiş:

Evvelce noksan yazılmış olan bu türkü, Anber Ağa'dan 21 Temmuz 1942'de tekrar dinlenerek tamamlandı. A. Ârifi.

133

Dadalı, çoluğu çocuğu ile yaylamak maksadıyla geldiği Yozgat'ın şarkındaki 'Sultan Akdağ'a geldiği zaman söylemiştir:

1. Aşağıdan beri geldim
Şu yanıña Ağdağ seniñ
Nazlı yâri aldım geldim
Şu ününü Ağdağ seniñ

2. Ağdağ hiç mi gitmez gamım
Acem'de söylenir namın
Her derede yüz bin çamın
Şehit düşer Ağdağ seniñ

3. 'Sırlıklı'dan 'Sıradaş'tan
Kevenin görünmez göçten

4. Sırlıklı'nın çattan yüzü
Yalan mı âşığın sözü

¹²⁴⁴ Haydar Bey'in aslı Pehlivan Oğlu: Arkası aşiretten bágimdir Pehlivan Oğlu

¹²⁴⁵ Aşiretten Haydar Bağ'im gelir Góğdeli: Aşiretten gelen gelir Góğdeli

¹²⁴⁶ Haymana'dan ilin gelir Góğdeli: Ağca sığın sökün etti Góğdeli

¹²⁴⁷ sığınının: sığınların

¹²⁴⁸ Âşıkların var da çifte sazınan: Al önnüklü: önlüklü mor belikli kızınan [Bu dizinin üzeri çizilmiştir.]

¹²⁴⁹ Üsküdar'dan telin: Katar katar mayan

¹²⁵⁰ Koc'Amuk: Koca Amik.

¹²⁵¹ sen seni: kendini

Ágri Kıyı'dan Dolambaç'tan¹²⁵²
İlin gelir Ağdağ senin

Şifâ akar 'Ayan Özü'
İçenlere Ağdağ senin

5.Der **Dadal**'ım söyler ezel
Kevranlar yükünü çazer
Al óğnüklü kızlar gezer
Sallanarak Ağdağ senin

134

1.Neçe dolu dolu bağdeler içtim
Kalkan kılıç Tuna sellerin geçtim
Gençliğimi kocalığa deniştirm
Yaşılmışım pazarımdan dönerim¹²⁵³

135

1.At kulağın ezer, gözünü süzer
Gúgal ördek gibi göllerde yüzer
Çırpıştırınca ağca ceren gibi tozar¹²⁵⁴
Atın kara'skini dizden sel gerek¹²⁵⁵

2.Ablak sığın gibi ardını ata¹²⁵⁶
Hüma geyik gibi burnunu yite¹²⁵⁷
Hey ağalar benim bindiğim ata
Uygun yoldaşınan uzak yol gerek

3.Tımarın eliñnen et de arsinma
Yemini çifte dak onu kersinme
Yiğit bu sözümü sen de zorsunma¹²⁵⁸
Hodul avrat, ağır devlet, mal gerek¹²⁵⁹

4.Efendim sözümün doğrusu böyle
Eksiği varısa sen tamam eyle¹²⁶⁰
Bu atımın beş ayına bir yayla
Sıra pınarlı góg çimenli il gerek¹²⁶¹

5.**Dadal Oğlu**'m âşıkların denizi
İyi kötü bilme mi sanıyoñ bizi¹²⁶²
Canım sevmez ebeşinen yağızı¹²⁶³
Yiğidin atı hümayi öveyik kırı koygun al gerek¹²⁶⁴

137

¹²⁵² eğri: eğri

¹²⁵³ Tek dörtlük hâlinde bulunmaktadır. (hzl.)

¹²⁵⁴ Vezin bozuk. (hzl.)

¹²⁵⁵ kara'skini: kara eşkini

¹²⁵⁶ Enişe varınca eşsesin ata [Üzeri çizilmiştir.]

¹²⁵⁷ hüma: ima // burnunu: kafasın

¹²⁵⁸ Ağam bir söz deyim onu zorsunma [Üzeri çizilmiştir.]

¹²⁵⁹ Ağır devlet hodul avrat mamûr il gerek [Üzeri çizilmiştir.]

¹²⁶⁰ söyle [Üzeri çizilmiştir.]

¹²⁶¹ Sıra sökürlü al çimenli [Üzeri çizilmiştir.]

¹²⁶² Vezin bozuk (hz) // İyi kötü fark etme mi belliyon bizi [Üzeri çizilmiştir.]

¹²⁶³ ebeş: sarıya meyyâl kula.

¹²⁶⁴ Vezin bozuk. (hzl.)

1.Gâvur Dağı'na da bir duman durdu
Kırcılı, boranlı der yeter kayrı
Hâliñi arz eyle sadırazama¹²⁶⁵
Sor Sultan Mahmut'a der yeter kayrı

2.Sarı Hasan Oğlu sarpa çekti göçü¹²⁶⁶
Seçildi kaldı da yiğitler koçu
Tecirli gavga eder ırzınıñ uçu¹²⁶⁷
Çağırışır Araplar der yeter kayrı

3.İmirz'Oğlu'm babam gider savaşa
Al at hükmediyor gôğdeki kuşa
Áğer duyarısa İrbehim Paşa
Amanıñ 'Cerid'im der yeter kayrı

4.**Dadal'**ım da söylüyor kendi
Avşar'ıñ kılıcı Halep'e indi
Arap karşıdağın(ı) Cad'Oğlu sandı
Amanıñ Avşar'ım der yeter kayrı

Mısırlı İbrahim Paşa ordusu, Osmanlı Devleti hesâbına müdafaada bulunan Ağcakoyunlu aşiretinden Cadı Oğlu'nu ve Çapan Oğlu'nu mağlûp ettikten ve İbrahim Paşa'nın askeri Tonus'u tuttuktan sonra Avşar, Cerid, Tecirli aşiretlerinin 15.000 süvari ile Payas'tan Gâvur Dağı'na kadar hatt-ı ricatini keserek arkadan gelenlerini ve geri dönenlerini kırdıkları zaman Dadal Oğlu bu türküyü söylemiştir.

138

Anber Ağa'nın 22.7.1942'de rivâyetine göre:

Dadal Oğlu, Kars-Kadirli'nin Eşkiler/Ekşiler köyünde fakr u zarûret hâlinde, kendi hâlinde yaşayan Göde Ali namında bir şahsın vefatında o köyde bulunmuş. Göde Ali'nin karısı güya ağıt söylüyormuş. Lâkin ağıtı beceremediğini biliyormuş. Dadal Oğlu'nu öteden beri âşık olarak tanıdığı için Göde Ali hakkında kendisinin de bir şey söylemesini rica etmiş. Dadal Oğlu, bunun üzerine:

Malatya'ya gider yolu

Parlıyor atınıñ nalı

Ayakta çuka şavları

Buña Ali Ağa derler

demiş.

Bundan memnun kalan Göde Ali'nin avradı: "Sahalına kurban olayım, Dadal Oğlu! Böyle değil miydi? Allahı'ñı severseñ doğru söyle!" deyince de Dadal Oğlu: "Mademki Allah'ın adını karıştırdıñ. Doğrusunu da söyleyim." der.

¹²⁶⁵ Dizenin yanında (1248'de) ifâdesi bulunmaktadır.

¹²⁶⁶ Vezin bozuk. (hızl.)

¹²⁶⁷ uçu: için

Gelir alt baştan oturur
 Lokması batman götürür
 Oturduğu sofrayı batırır
 Buña Göde Ali derler

mukabelesinde bulunarak evvelce söylediğini dinleyenleri, en sonra hakikaten Göde Ali'nin hâline uygun /.../ demekle güldürmüş.

Göde Ali'nin karısı Dadal Oğlu'ndan daha güzel sözler beklerken son söylediğinden müteessir olmuş.

139

[ÂŞIK KADİR]

Dadal Oğlu'na meydan okuyan Âşık Kadir'den:

1. Bir bölücek durna kalktı 'Ayas'tan¹²⁶⁸
 Yükün tutmuş 'Midilli'den, 'Payas'tan¹²⁶⁹
 Uğruña yâd avcı geliyor Has'tan¹²⁷⁰
 Unutma Cerid'in alını durnam

2. Cehan'a varınca ağlen azıcak
 Cığ vurup da kılavuzun düzüncek
 Ardın 'Hemite'de uğruñ 'Üzücek'¹²⁷⁰
 Çevril 'Andırın'ın gölünü durnam

3. Uğruñda Bayazıd Oğlu kaçır hileye
 Datlı dil döker de salmaz sılaya
 Konmañ 'Kozlu'ya, konuñ 'Akkala'ya¹²⁷¹
 Cınkıl Oğlu duzak kurar alınan durnam¹²⁷²

4. Halbır'ı Sınak'ı yaylanın şanı¹²⁷³
 Çık 'Meyremşir'e de kendini tanı
 Ağır ziynetinen iniñ 'Çinçin'i'
 Çevriliñ 'Góğsün'ın ilini durnam

141

5. Góğsün dediğın góğal yazılar
 Garip durnam Kaz Ovası'n arzular
 Garbi dágmiş kamalayın sızılar¹²⁷⁴
 Sıyırt Bınboğa'nın salını durnam¹²⁷⁵

6. 'Törbüzek'e varınca kuruñ âvâzı
 Geç 'Sakaldutan'dan 'Yalay'ın düzü¹²⁷⁶
 Sabahın seherinde geçin 'Sarız'ı
 Aş, git 'Yedi Oluy'ın belini durnam¹²⁷⁷

¹²⁶⁸ Ayas: Adana ile Payas arasındaki sahilde bir nahiyedir.

¹²⁶⁹ Yâd avcıñ geliyor 'Karalar' Has'tan [Üzeri çizilmiştir.]

¹²⁷⁰ Hemite kalesi [Üzeri çizilmiştir.]

¹²⁷¹ Kozlu: mezarlıktır. Andırın'ın şark-ı cenûbundadır.

¹²⁷² Vezin bozuk (hızl.)

¹²⁷³ Halbır'ı Sınak: Andırın'ın doğu şimalindeki yaylada bir mevki adıdır.

¹²⁷⁴ kamalayın: kamalağın

¹²⁷⁵ sal: etek demektir.

¹²⁷⁶ Yalay: Yalak.

¹²⁷⁷ Yedi Oluy: Yedi Oluk // Vezin bozuk (hızl.)

7.Koca ‘Şirvan’ seniñ karıñ kakma mı
Ablak sığınların dönüp bakma mı
Kızılırmak kıvrım kıvrım akma mı
Geç git şu ‘Ağdağ’ın yolunu durnam

8.Üç durna uçurdum güzün sonunda
Garip kulavuzu düşmüş öğüne
Kadir sesleniyor ‘Bozok Dağı’nda¹²⁷⁸
Dav diler Dadal’ın dölünü durnam¹²⁷⁹

142

[ALİ BEY]

1.Bir ucu burda da, bir ucu şurda
Yetmiyor koş kolañ göbeği yerde
Ağcakoyunlu’da şu küçük ilde
Dindahar Oğlu’nda bir maya gördüm¹²⁸⁰

2.Güzel havıt basıp kelek bağlasam¹²⁸¹
Çifte ziller dahsam dünder eylesem¹²⁸²
Çevirsem başıma öğür eylesem¹²⁸³
Dindahar Oğlu’nda bir maya gördüm

3.‘Ağlı Boğazı’nda sütlüğe girdi¹²⁸⁴
‘Doğuzcu Boynu’nda ‘Tiril’i kırdı¹²⁸⁵
Eli kırılalı bir kesek vurdu
Dindahar Oğlu’nda bir maya gördüm

4.Seteni ayırık da inciği uzun
Yaylamış yaylasın iniyor güzün
Dâğır fındık altunuynan biñ beş yüzün¹²⁸⁶
Dindahar Oğlu’nda bir maya gördüm

143

5.Der **Ali Bâğ**’im de söylüyor gene¹²⁸⁷
On biñ istese de lânet dönene
Dutuştı yürâğım gürlüyor yana
Dindahar Oğlu’nda bir maya gördüm

Ağcakoyunlu aşireti beylerinden Ali Bey, aynı aşiret ağalarından Dindahar Oğlu’nun güzel bir kızını görmüş. Onu beğendiğini ve sevdiğini mayaya teşbih sûretiyle yukarıdaki türkü ile ifade etmiş. Lâkin kız, “seteni ayırık da inciği uzun” demesinden müteessir olmuş. Ali Bey’e, “Bunu demeseydin saña varırdım. Madem ki böyle dedin varmam.” demiş.

Ali Bey, 17’inci asırda yaşamış ve bu türküyü o zaman söylemiştir. Kendisi Karaca Oğlan soyundandır.

¹²⁷⁸ Kadir: Âşık Kadir [Âşık ifadesi çizilmiş]

¹²⁷⁹ dav: meydan okumak

¹²⁸⁰ Dindahar Oğlu’nda bir maya gördüm/ Bizim Emmiler’de zor maya gördüm [Bütün dörtlüklerin son dizesinde, bu iki dize beraber yazılmıştır.]

¹²⁸¹ kelek: kâkül demektir.

¹²⁸² dünder: demdar

¹²⁸³ öğür: yoldaş.

¹²⁸⁴ sütlük: başka şekil, tavır demektir.

¹²⁸⁵ tiril: ip; develeri yek-diğerine bağlayıp, katar hâline getiren ‘yular’.

¹²⁸⁶ Vezin bozuk (hızl.)

¹²⁸⁷ Bu dörtlüğün baş tarafında “Arada bir kıt’a daha olacak. Anber Ağa bunu tahattur edemedi.” ifadesi bulunmaktadır. (hızl.)

Anber Ağa, bu türküyü 9 yaşında iken emmisinin oğlu Ruşen'den öğrenmiştir.

145

1. 'Karalar' hoş dedi 'Barı'ya düştü¹²⁸⁸
 'Misis'in köprüsü 'Mehenk'i aştı
 'Sırkıntı' Karahacılı Ağcakoyunlu hep yalın
 kaçtı¹²⁸⁹
 Hani (ya) kabak asan 'Kodaz Ali'ñiz

2. Avşar'ın uyluğu tutmuyor atta
 Tecirli kaçtı gitti firkatte
 'Cerid'in 'Hopur'u çıktı 'Yarsuvat'ta¹²⁹⁰
 Boz kartala pay oldu ya ölünüz

3. Bozdoğan gavgaya varmadan kaçtı
 Reyhanlı'nın bāğı 'Halep'e düştü
 Bayazıd Oğlu duydu buña pek şişti¹²⁹¹
 Hani ya beriye gelmiyor biriñiz

4. Der **Dadal**'ım davaları bitmedi
 Aşiretler birbirini dutmadı
 Güccük Ali Oğlu sarpa çekildi fark etmedi¹²⁹²
 Döğüşüyor elde olan varıñız

160

CAFER TAN

Aslen Dersim'in merkezi olan 'Hozat'a' bağlı 'Karacaköy'den Kango Oğullarından İsmail oğludur. 1307'de Karacaköy'de doğmuştur.

Ümmî denilecek kadar tahsilsiz bulunan İsmail, Dersim halkının hükümete karşı iyi fikir beslemediğini anladığı için 1323/1907 senesinde Dersim'den çoluğunu, çocuğunu alarak Pınarbaşı'nın Sarız nahiyesine 'İncemağara' köyüne hicret etmiş; bu köyde yerleşmiştir.

Cafer Tan, Dersim'de iken 1321 ve 1322 senelerinde 'Hozat' mekteb-i ibtidâîsine devam etmiş ise de muallimleri Elazığlı Hacı Mustafa Efendi'den mükerreren dayak yemesine rağmen bu iki sene zarfında iki kelime bile öğrenememiştir. Fakat Sarız'a hicret ettikten sonra evvelce de Harbiye'de okuyarak zâbit çıkmış olan büyük biraderleri Ahmet Râmî ve Ali Niyâzi Beylerin Dersim'den getirdikleri kitaplarını karıştırmak sûretiyle ve sarf-ı sa'î zatisi ile okuyup yazmak öğrenmiştir.

¹²⁸⁸ hoş: aman. // Barı: Anavarza'nın garb yanındaki bir mevki adı.

¹²⁸⁹ Yalın: yalın ayak // Vezin bozuk (hızl.)

¹²⁹⁰ Vezin bozuk (hızl.)

¹²⁹¹ Vezin bozuk (hızl.)

¹²⁹² Güccük Ali Oğlu, Musduk Paşa'nın babasıdır. // Vezin bozuk (hızl.)

161

1330 senesinde umûmî seferberliğin ilânı üzerine asker olmuş, bir müddet nakliye kıtasında hizmet görmüş, 1932 senesinde Hozat'ta jandarma kayıt olunarak 1339 senesi Temmuz'una kadar da muhtelif mahallerde jandarmalık yapmıştır.

1928 senesinde türkî kabilinde manzume yazmak sûretiyle edebiyatla alâkalanmıştır. İlk defa yazdığı şudur:

1.Yârîm için ölüyorum
Herkes ne der ise desin
Sararak soluyorum
Herkes ne der ise desin

2.Yâr aldı hevâ hevesim
Çıkarmaz oldum ben sesim
Çürüttüm cismim kafesim
Herkes ne der ise desin

3.Yüzleri seb'a'l-mesândır
Dişleri dürr ü mercandır
Muhabbeti tende candır
Herkes ne der ise desin

4.Rezâlet tacın örmüşüm
Ben de ahdıma durmuşum
Cemâlini hak bilmişim
Herkes ne der ise desin

5.Yâr için ben pür-sevdayım
Kallaş u rind ü rüsvâyım
Cemâline âşüfteyim
Herkes ne der ise desin

6.Yâr için yanıyor cânım
Gice gündüz ben giryânım
Aktı gözlerimden kanım
Herkes ne der ise desin

7.Yeter **Cafer** figân etme
Nâdânlar izine gitme
Yârîñ nazın çok incitme
Herkes ne der ise desin

162

Bunu müteâkip muhtelif vesilelerle müteaddid manzumeler yazmıştır. Ez-cümle 'Bizim ulumuzdur 'İsmet İbn-i Ömer' nakaratlı bir manzumesi vardır.

(166)

HALİL KÂHYA

Pınarbaşı'nın 'Sarız' nahiyesinin 'Söbeçimen' köyündendir. Arap Oğulları'ndan İnce Mehmet'in oğlu, İbiş Efendi'nin mahdûmudur. 1281 senesinde Gürün'ün 'Tekirrasma' köyünde doğmuştur. Babası İbiş Efendi Kilis'te okumuş, fakı olarak tanınmıştır. Lâkin Abdurrahman Paşa'nın 1276'da Avşar'ı te'dîb için Uzunyayla'ya gelerek Torun aşiretini Diyarbakır'a sürdüğü zaman İbiş Efendi sürgün olmaktan kurtulamamıştır.

Fakat yolda Hekimhan'ına varınca bir yolun bularak Hekimhan'ından Gürün'e dönmeğe muvaffak olmuş. Bir sene sonra sürgünlerden bir kısmı dağdan dağa perişan bir sûrette kaçarak yine eski yurtlarına yaklaşmışlar, yalnız Gürün'den daha beri geçememişlerdir. Orada eski refikaları vefat ettiğinden 1278'de tekrar evlenmiş. Diyarbakır sürgünlerinden kaçarak dağdan dağa gelenlerle beraber teehhülünü müteâkip 'Tekirrasma' köyüne yerleşmiş. İbiş Efendi 1284'te ise Avşar'ın iskânı kat'îleşince ailesini Söbeçimen köyüne nakletmiştir.

167

Babasından ve diğeri köy imamından pek az okumuş ise de sonradan okumayı unutmuş, yazmayı esasen hiç öğrenememiştir.

Türkülere delikanlılığında merak etmiş. Hafızası pek kuvvetli olduğundan herhangi bir şahıstan bir defa dinlediği türküyü aynen söylemeğe başlarmıştı.

Yüzlerce türkü ve yüzlerce ağıt öğrenmişti. Kendisinin güzel türküler bildiğini ve söylediğini görüp, anlayan ve esasen müteaddid güzel türküler söylemeğe muktedir bulunan Sarız'ın Torun mıntıkasının fahrî nahiye müdürü Terkeşli Oğlu Hasan Ağa'nın himayesine mazhar olmuştu.¹²⁹³ O zamanlarda Hasan Ağa, Halil Kâhya'yı hiç yanından bırakmazmıştı. Hasan Ağa, herhangi bir sebeple bir türkü düzünce bunu da derhal Halil Kâhya söylemeğe başlarmış; Hasan Ağa'nın türküleri de muhite bu sûretle yayılmıştı. Halil Kâhya, Hasan Ağa'nın zamanında kendi köyüne 'Söbeçimen'e muhtar olmuş; daha sonra Sarız nahiyesinde resmî aylıklı nahiye teşkil edildikten sonra nahiye meclisi azalığında bulunmuştu.

168

Halil Kâhya, 1305'de daha önce biraderi asker olduğu için (...) ¹²⁹⁴ özünden askere alınarak, Diyarbakır, Mardin, Nusaybin, Cizre taraflarında askerlik yapmış; 1307'de Erzincan'da tezkere almıştır. Daha sonra muhafız olarak Malatya'da üç ay tâlim

¹²⁹³ Sarız mıntıkasına Avşarlar'ın iskânı esnasında öteden beri bu mıntıkada bulunan 'Esef Oğlu'nun idaresindeki 'Kocanallı' aşiretinden başka, 'Terkeşli Oğlu' idaresinde 'Torun'. Türkmen Ali Oğlu Mustafa Ağa'nın idaresinde 'Salmanlı' aşiretleri ve ayrıca 'Binboğa' etekleri tarafına '.../ Bektaş Ağa'nın idaresinde 'Kürtler' yerleştirilmişti.

¹²⁹⁴ افزاد

görmüştür. 1211’de de bir ay kadar Sivas’tan silâh ve cephane celbine memûr olmuştur. Başka askerlik yapmamıştır. Halil Kâhya 1303’de evlenmiş, bu 1307’de vefat etmiş. Aynı sene içinde tekrar evlenmiştir. Birincisinden bir kız, ikincisinden üç kız dört oğlu doğmuştur. 1336’da vefat eden ikincisi ber-hayat iken 1329’da Kuşçu köyünden bir daha evlenmiştir. Bundan da iki oğlu doğmuştur. Fakat doğan çocukların hepsi de ber-hayat iken 1329’da Kuşçu köyünden bir daha evlenmiştir. Bundan da iki oğlu doğmuştur. Fakat doğan çocukların hepsi de ber-hayat değildir. Halil Kâhya’nın hâlen 1331 ve 1333 tevellütlü Ahmet ve Ali adlı iki oğlu, kocada iki kızı vardır.

Halil Kâhya, beyzî simalı, esmer benizli, mavi gözlü, davudî güzel sesli, hoş sohbet nekre ve hatta mukallid bir şahıstır. Halen senenin yetmiş beş artmakta olmasına rağmen dinç sayılır. Yalnız 1325 tevellütlü ve müteehhil olup askerliğini yaparak köyüne geldikten sonra 1335 senesinde genç karısını dul ve iki küçük kızını yetim bırakarak vefat eden büyük mahdûmu Abdullah’ın ölümü, Halil Kâhya’nın neşesini azaltmış, bir taraftan da maişet darlığı biraz belini bükmiştir.

Kendisinin bizzat söylediği türküsü ve ağıtı yoktur. Halil Kâhya, en çok Terkeşli Oğlu Hasan Ağa’dan türkü öğrenmiştir. Kendi köyünde meşhur Dadal Oğlu Veli’nin hemşiresi Fatış adlı karının oğlunun oğlu Mehmet’ten de hayli türkü bellemiştir.

170

ANBER EROĞLU

Pınarbaşı’na tâbi Sarız nahiyesinin merkezi olan ‘Köyyeri’nden Kör Ali Oğullarından Hacı Mustafa’nın oğludur.¹²⁹⁵ Göbek adı Ömer’dir. Halk arasında ‘Anber’ diye tanınmıştır. 1300 senesi Eylül’ü içinde ‘Köyyeri’ne’ iki kilometre mesafedeki ‘İncedere’ köyünde doğmuştur. Hacı Mustafa 1282 senesinde Avşar’ın iskânında bu köye yerleşmişti. 1301 senesinde nahiye merkezi olan Köyyeri’ne nakl-i mekân etmiştir. Bununla beraber İncedere’deki arazisini elden çıkarmamıştır.

¹²⁹⁵ Bu aile, Avşar’ın Kekeç kabilesindendir. Hacı Mustafa’nın babasının adı Ali, onun babasının adı Halil, onun babasının adı Ömer, onun babasının adı Hacı Mehmet, onun babasının adı da Ali’dir. Bu Ali’nin bir gözü sakat olduğu için aile Kör Ali Oğulları diye tanınmıştır.

Anber Ağa, yedi yaşında iken Köyü'nde sıbyan mektebinde Kara Halilzâde Mustafa Efendi namındaki köy imamında okumağa başlamış; sekiz yaşında iken Kur'ân'ı hatmetmiştir. Mustafa Efendi, Anber Ağa'yı Kur'ân'ı hatmettikten sonra yazmaya, Türkçe münşeât okumağa başlatarak 1311 senesinde de Arapça 'Emsile' okutmuştur. Anber Ağa, 1312 senesinde Kayseri'ye gelerek, Kurşunlu Câmi civarındaki medreselerden Hüseyin Efendi dairesinde müderris Hacı Abdullah Efendizâde Ahmed Efendi'nin talebesinden tekrar Emsile, 1313'te Binâ, 1314'te Maksud, bir taraftan olgun talebeden Hasan Efendi'den 'Subha-ı Sıbyan' okumuş; 1315'te Müderris Ahmet Efendi'nin vefatı hasebiyle biraderi Abdurrahman Efendi'den Avamil, 1316'da Ezhar ve 1317'de Abdurrahman Efendi'nin vefatı hasebiyle Hisarcıklı Kel Hacı (...) Efendi'den yine Ezhar okuyarak, 1318'de Ezhar'ı ikmâl muvaffak olmuştur.

171

Anber Ağa, 1319'da Hacı /.../ Efendi'den 'Ezhar' okumuş, 1320 ve 1321'de babasının hastalığı hasebiyle medreseye gelememiş; 19 Temmuz 1322'de pederi vefat etmiş; aile gâilesi kendi üzerine yüklenmiş; bu yüzden tahsile devam imkânı bulamamıştır.

Nizâmî askerlik hizmetini evvela talebe kaydının devamı, sonra da kurada 'tertib-i sâni' isabeti hasebiyle istisna eylemiştir. 1328 Yunan muharebesinde cami imamı olduğundan alınmamıştır.

1326'da evlenmiştir. 1327'de bir kızı Cennet, 1330 Mayıs ibtidâsında da bir oğlu 'Hacı Mustafa' doğmuştur. (Bunlardan başka daha sonra 1339'da doğan Mehmet, 1333 Mustafa, 1335 Hacıbey Bâg, 1339 Abdullah adlı oğulları ve üç kızı vardır. 1328 Cennet, 1332 Sultan, 1335 Âyişe, 1927 Selver 1941 Habip) 1929'da refikasının vefatı vuku bulmuş, 1930'da tekrar evlenmiştir. Bu tarihten sonra doğan çocukları sonraki refikasındandır.

Umûmî Harp'te Sivas'ta bir sene askerlik yapmış; mütebakî üç seneyi inşaat-ı askeriye işlerine bakmak sûretiyle memleketinde 'Pınarbaşı'nda geçirmiştir. Millî Mücadele'de câmi imamı sıfatıyla askerlik hizmetinden geri bırakılmıştır.

172

Anber Ağa'ya babasının da türküsü olup, olmadığını sordum. Anber Ağa, babasına ait olarak yalnız yeğeni Musa –yani babasının hemşiresinin genç yaşında ölen oğlu- için söylediği şu ağıtı öğrendiğini söyledi:

1.Sarız'da bayrak kaldırmış
Bire yeğen deli misiñ ?
Binboğa'nın sünbülü de
Pazarcık'ın gülü müsün¹²⁹⁶ ?

2.Kıçında kınalı edığı¹²⁹⁷
Yeğen aşıyor gediği
Ciğerime kâr ediyor
Sen git, ben varırım dediği¹²⁹⁸

3.Bizim yaylalar meşeli
Dibinde kazal döşeli
Babayın gözü kör olmuş¹²⁹⁹
Deve güdüyor eşeli¹³⁰⁰

4.Mezara vardım mezara
Yeğen bakmadı yüzüme
Ne diyecen sefil bacım
Apanağ öğsüz kızına¹³⁰¹

5.Altında da derviş alı¹³⁰²
Yeğen devreh tutmuş yolu¹³⁰³
İçerime ataş düştü
Veyli yeğenciğim veyli¹³⁰⁴

173

Anber Ağa'nın tahsili pek mahdûd ise de hafıza kuvveti hayrete şâyândır. Her duyduğunu aynen söyleyebilmekte, tekrarlayabilmektedir. Hele aşiret hayatına ait tarihî hâdiseleri, ikinci ve üçüncü derecede ehemmiyeti hâiz vekâyî o esnada berabermiş gibi hatırlayarak anlatmaktadır.

Avşar aşireti tarafından hemen her vak'a için kendi tabirlerince bir türkü söylenmiştir; ölüm vekâyî için de ağıtlar yakılmıştır. İçlerinden 300-500 senelik olanı da vardır. Anber Ağa, bu türkülerden beş yüz kadarını hatırlayabilmekte, yüze yakın da ağıtı hafızasında saklamaktadır.

¹²⁹⁶ Hacı Mustafa Ağa, hemşiresini Pazarcık ovasında Reyhanlı aşiretinden birine vermişti. Meskenleri orada imişti.

¹²⁹⁷ Vezin bozuk (hızl.) // Kınalı edik demek, kırmızı çizme demektir.

¹²⁹⁸ Vezin bozuk (hızl.) // Hacı Mustafa Ağa, tosun satmak üzere Sivas'a giderken yeğeni kendisine : "Dayı sen git. Ben arkadan gelirim." demiş. Fakat hastalandığı için seyahate iştirak edemeyerek dayısı yokken ölmüştür.

¹²⁹⁹ babayın: babanın

¹³⁰⁰ Eşeli, Avşar lisanında Âyişe demektir. Eşeli, Hacı Mustafa'nın hemşiresidir.

¹³⁰¹ öğsüz: öksüz. // Apan, Avşar lisanında Abdullah demektir. Musa, onun kızına nişanlı imişti.

¹³⁰² Derviş alı, al renkli at demektir.

¹³⁰³ Devreh, yanlış demektir.

¹³⁰⁴ Veyli, vah vah, eyvah demektir.

Anber Ağa'nın asıl zabt edilecek bir meziyeti de –dilindeki rekâkete rağmen- her türkû veya ağıta ait hâdiseyi de aynı zamanda etraflı bir tarzda vermesi, seri şekilde izâh etmesidir.

Anber Ağa'nın muhtelif Türkmen aşiretlerinin her birinin müteaddit menkıbelerine vâkıf olup, birçok hâdiseleri, o hâdiseler için o zamanda yaşayan âşıkların söyledikleri türkûleri de tekrarlamak sûretiyle daha ziyade canlandırmaktadır.

174

Anber Ağa'nın, 15 yaşında iken saçına ak düşmüş, halen saç sakalı bembeyaz bir haldedir.

Anber Ağa, folklor için canlı bir hazinedir. Benim kendisi ile temaslarım pek kısa olduğu için istifadem mahdûd sayılır.

Avşarlar'da 14-15 yaşında erkek evladı olanın vakti hali müsait bulunduğu halde çocuk için iki yaşlı bir tay almak şarttır. Yetişmiş oğlu olup da ona tay almayan bir ağa bir yere giderken: “Oğluna tay almaya mı gidiyon?” derlerdi. Bu vazifeyi yapmayan zengin babaya aşiret arasında iyi nazarla bakmazlardı.

Anber Ağa, dinlediği şorculardan İncemağaralı ‘Avşar’ Kara Beşir Oğlu İbrahim'den, Maraşlı Bayazıd Oğlu, Kozan Oğlu gibi derebeylerine hizmet etmiş, meşhur Çot Oğlu, Cerid aşiretinden Ceyhan kazasının kenarında Sünbülhöyük köyünden Hürü oğlu Mustafa ve biraderi Halil İbrahim, Köyyeri'nde babasının amcazâdesi Kör Ömer Oğlu Hacı Bebek namıyla marûf ‘Âşık Kemalî’den çok istifade ettiğini söyledi.

Darb-ı meseller:

1. Yağmuru yel azdırır, veliyi/insanı el azdırır.
2. Düşmana yurd vermeden hayret vermeli
3. At, yağız atın bereketçesine¹³⁰⁵

¹³⁰⁵ Âşık ile kumar oynarken yağız ata binerek çapul basıp getireceği eşya kast edilerek söylenilmiş bir sözdür.

175

Anber Ağa'dan, bildiklerini kimlerden öğrendiğini sordum. Cevaben: Çoğunu babamdan öğrendim. Babam zengin idi. Beni meclisinde bulundururdu. Misâfirimiz eksik olmazdı. Nerede şorcu varsa getirirler, söyletirler, dinlerlerdi.

Eski ağaların odalarında bir şorcu, bir türkücü bir de hoca bulunmak âdetti. Bunun biri noksan kalsa onu ağa saymazlardı.

Ben babamdan başka dinlediğim şorculardan, türkücülerden de istifade ettim. Ben 12 boy aşireti gezdim. Onların akıllıları, şorcuları, türkücüleri ile görüştüm. Nerede makbûl adam varsa onlarla konuştum. Görüşüklerimden de hizmet gördüm; çok şeyler öğrendim. Görüştüğüm aşiretleri sayıyorum:

(176)

Halil Kâhya ile Yusuf Fakı'nın anlatışlarına göre Avşar kabilelerinin her birinin Pınarbaşı'ndaki yurtları:

1. Torun oymağı, 'Terkeşli Oğlu'nun ve kısmen 'Sarı Veli Oğlu'nun idaresinde (Pınarbaşı)
2. Tözgün, Hassa, Osmancıoğlu, Kısaşcı, Develi, Tavutlu kabileleri, yine Recep Oğlu'ndan Hacı Mustafa Oğulları idaresinde Uzunyayla tarafından (Çörümşek)
3. Kocanallı oymağı, Esef Oğlu idaresinde (Sarız'da)

177

Aşiret İsimleri:	Mıntıkaları:
Avşar	/.../
Cerid	Ceyhan kazasının şark mıntıkasıdır.
Reyhanlı	Amik üstünde ve kısmen Maraş altındadır.
Tecirli	Cebel-i Bereket/Osmaniye havalisindedir.
Karalar	Yüreğil üstünde ve Tarsus civarındadır
Bozdoğan	Kars-Kadirli'nin cenûbunda , Ceyhanla Kars arasında kısmen de Ayas tarafında Ayasla sahil beyinde meskûndur.
Ağcakoyunlu	Andırın üstünde genişçe bir haldedir. Bozok havalisinde daha bazı mahallerde de vardır.
Karahacılı	Kozan'ın cenûb mıntıkasıdır.
Mamalı- Mamahanlı	Anber Ağa, Bozok mıntıkasında olduğu kanâatindedir.
Karsantı	Toroslar'daki Aladağ'ın şark-i cenûbu eteklerindedir.
Melemenci	Kara İsalı mıntıkasıdır.
Farsak	Kozan mıntıkasıdır. Haçın, Feke, Kars taraflarındadır.
Sırkıntı	Kozan'ın garb mıntıkasıdır.
Kırıntılı	Kars-Kadirli'nin garb-ı cenubundadır.
Lek	Kozan'ın cenubundadır.
Hâcılar	Kozan'ın şark-i cenubundadır.
Kılıçlı	Maraş'ın cenubundadır.
Çelikanlı	İslahiye'nin ve Maraş'ın cenubundadır.
Delikanlı ¹³⁰⁶	İslahiye'nin ve Maraş'ın cenubundadır.
Ali Bey Oğlu	Osmaniye'nin şark mıntıkasıdır.
Güccük Ali Oğlu	Payas mıntıkasıdır.
Kaypak Oğlu ¹³⁰⁷	Osmaniye'nin şark-ı şimâlidir.

¹³⁰⁶ Kırıntılı, Lek, Hacılar, Kılıçlı, Celikanlı, Delikanlı (Kürt aşiretler)

¹³⁰⁷ Ali Bey Oğlu, Güccük Ali Oğlu, Kaypak Oğlu (Türkmen aşiretler)

Bu mıntıkada bir asırda 19 derebeyi hükmetmiş. Bunlardan birincisi; Bayazıd Oğlu, ikincisi; Çapan Oğlu, üçüncüsü; Kozan Oğlu, dördüncüsü; Avşar Bey'i Recep Oğlu, beşincisi; Mursal Oğlu, altıncısı; Güccük Ali Oğlu, yedincisi; İmirza Oğlu, sekizincisi; Cadı Oğlu, dokuzuncusu; Pehlivan Oğlu, onuncusu; Menemenci Oğlu, on birincisi; Rişfan Oğlu, on ikincisi; Tarsus derebeyi Kelin Oğlu, on üçüncüsü; Góg Ali Oğlu, on dördüncüsü; Fettah Oğlu, on beşincisi; Zeytun Oğlu Osman Ağa, on altıncısı; Arslan Paşa Oğlu, on yedincisi; Çaplı İmam Bey, on sekizincisi; Sırkıntı Oğlu, on dokuzuncusu; Karsantı Oğlu'dur.

Anber Ağa, Çukurova'da halen 1.000 kadar Avşar evi olduğunu söylüyor.

178

Avşarlar'da Ayların Adları¹³⁰⁸

Avşarlar'ın sürgün târihleri:

1102'den evvel Rakka'ya

Yüreğil'e, Adana mıntıkasında Melemenci/Menemenci aşireti reisi Hasan Paşa Oğlu'nun yardımı ile.

[179a]¹³⁰⁹

[ÂŞIK ALİ]

Everekli Çakır Oğlu Ali (...) ¹³¹⁰ Havaoğlu Ömer

1.Sabahtan uğradım dostuñ köyüne
Añalar başıma derilsin deyü
Herkes sevdiğini almış yanına
Şeftali pazarı kurulsun deyü

2.Odasına vardım alışkan sazlar
Ötüşür ördeği çağrışır kazlar
Geyinmiş kuşanmış gelinler kızlar
Şol bizim davamız görülsün deyü

[179b]

3.Eğer işte kara kaşın eğmesin
Hak'tan olmaz her güzeli sevmesin
Çezivirmiş ak göğsüyün düğmesin
Şol beyaz memeler görünsün deyü

4.Âşık Ali'm der ki çöktüm oturdum
Sağ kolumda şahin bazlar götürdüm
Gidip İstanbul'dan ahbar getirdim
Herkesin sevdiği verilsin deyü

¹³⁰⁸ Sadece bu başlık yazılmıştır. (hızl.)

¹³⁰⁹ Bu sayfalar tarafımdan numaralandırılmıştır. (hızl.)

¹³¹⁰ مریونندن

A. ÂRİFÎ [FAHRÎ BİLGE]

Yz. FB 588a

Kayseri 1938-1939

(Millî Kütüphane İbni Sina Yazmaları Nu: Yz. FB 588a)

1

KUL FAKÎR - MOLLA HÜSEYİN

Sarız nahiyesinin Dayoluk köyünden Avşarın ‘Dabanlı’ Oğlu kabilesinden Osman Fakı oğlundan İsmail’in mahdumu Küçük Mehmet’in oğludur. 1297 senesinde Dayoluk köyünde doğmuştur. Atasının babası ‘Osman Fakı’ tarafından kendisine ‘Osmanlı Hüseyin’ adı verilmiştir. Fakat nüfus kütüğüne yanlışlıkla ‘Osman’ diye kaydolunmuştur.

Çocukluğunda köyünde köy imamından Elif-cüzünden başlayarak Kur’ân’ı hatmetmiş, sonra da Arapça ‘Bina’ya kadar ders görmüştür. 1315 senesinde Kayseri’ye giderek 10 yıl Beysaray dairesi Kâzım Efendi’nin medresesinde Molla Kâzım Efendi’den Arabî tahsil etmiş, Hacı Kâsım Efendi’den ‘Mültekâ’ okumuştur. 1325 senesinde Arapça İsa Guci’den askerî imtihan heyeti muvacehesinde imtihan vererek mütekayyid görünmüş, askerlikten korunmuştur.

Umûmî Harp’te asker olmuş, Erzurum cephesinde sağ elinden yaralanmış, şahâdet parmağı ile orta parmağı sakat kalmıştır.

Hüseyin Efendi, evvela 1316’da Altı Söğüt köyünden dayısının kızı ile, 1329 senesinde Yalak köyünde iken zevcesi vefat eden Sâimbeyli’nin Ker köyünden Abdurrahman kızı Elif ile, 1339 senesinde ‘Kadirli’nin Dere Mahallesi’nde Mahtioğlu kızı Fâtıma ile evlenmiştir. İlk zevcesinden üç erkek, bir kız; ikincisinden dört erkek, üç kız çocuğu vardır. Üçüncüsünden de bir çocuk beklemektedir.

17-18 yaşlarında kalbî temayül[ü olan] Hasan Efendi’nin kızı için türkü söylemeye başlamıştır.

Türkülerinin başkaları tarafından anlaşılmaması için nâm-ı müsteâr olarak Kul Fakîr mahlasını almıştır.

Asıl mesleği ziraatçılıktır. Kış mevsimlerinde sermayedarlardan bazılarının aldıkları koyunlara sermayesine ortak olmak suretiyle ticaret yaptığı da vâkidir. Her sene bu ticareti yapmaktadır. Esasen bu hassasiyetle öğrenmiştir.

2

Kendisi bekâr iken ‘Zalha’ kız -teyzesinin kızı- için söylediği türkü:

1.İsmini sorarsan Zalha
Başıma getirdim belâ
Gôgâl ördek konar göle
Siması onlara beşzer

2.Mevlâ’m emri ile alsam
Dünyada murada ersem
Şemşi gözlerimi görsem¹³¹¹
Ağlar Zalha Zalha deyi

3.Amanın içimden yandım
Genç yaşımda ben kül oldum
Vallahî dilimden oldum
Söyler Zalha Zalha deyi

4.Simasına baksan melek
Kırk fikir eylemiş felek
Başımdaki iki kulak
Dîgnâr Zalha Zalha deyi

5.**Kul Fakîr**’im hâbdan geçer
Aşkın şerbetini içer
Ahbaplar kefinim biçer
Ölür Zalha Zalha deyi

3

Molla Hüseyin, 1933 senesinde Çukurova’nın Kozan kazasının Hacılar köyünde Hacer Kız adlı on beş günlük iken kocasından ayrılmış¹³¹² bir kıza taaşşuk etmiş; bu kıza almak istemiş; araya adam koymuş; işte bu sırada:

1.Bir Leylâ’nın Mecnûnu’yum ağalar
Aşk elinden ciğerciğim dağlıdır
Ne gündüzüm gündüz ne gecem gece
Benim gönlüm bir Leylâ’ya bağlıdır

2.Gemilerden gemilere atıldım¹³¹³
Mecnûn oldum ben aklımı yitirdim
Bir güğercin simalıya dutuldum¹³¹⁴
Al valesi boğum boğum bağlıdır

3.Ağ elleri kınalanmış alınan
Aldı beni nazlı nazlı salınan
Elin dostu yeşil giyer alınan
Benim dostum sade geymiş ağlıdır¹³¹⁵

4.Âşıklar hûblardan alma mı pacın¹³¹⁶
Ayrılık şerbeti zehirden acı
Dostumun elinde aşkın kılıcı
Çarka çalmış benim için zağlıdır

¹³¹¹ Şemşi, Zalha’nın en samimi arkadaşı ve diğer teyzezâdesi bir kızdır.

¹³¹² Kocasından ayrılmış: dul kalmış [İfadenin üzeri çizilmiştir]

¹³¹³ Vapurla Mısır’a ticaret için davar götürmüştü.

¹³¹⁴ dutuldum: tutuldum

¹³¹⁵ Sade giymiş, esasen ağ-beyaz giymiş demektir.

¹³¹⁶ pacın: pacı / bacı (hızl.).

5.**Fakîr**'im der dost köyünde kalırım
Gelenden geçenden habar alırım
Ben dostumu kokusundan bilirim
Siyah saçı misk ü anber yağlıdır

Bu türkü, **Karaca Oğlan**'ın [Ergun: 1927] ilk tab'ının 45'inci sahifesindeki türkünün aynı demektir.

Yeşil defterde [FB 426] Şâzî namına mukayyedir. Sahife 129.

4

Hüseyin Efendi, 1934 senesinde Dayoluk'ta Çukurova'dan gelenlerden Hacer adlı gelinin başkasına verilmek üzere olduğunu duymuş; bu teessürle de şu türküyü söylemiştir:

1.Yaz gelip de beş ayları doğunca¹³¹⁷
Boz bulanık akar kuru dereler¹³¹⁸
Benden selâm söyleş şol nazlı yâre
Gene acarlandı eski yaralar

2.Bugün giderim de yarın gelirim
İflâh olmam ben bu dertten ölürüm
Kırk güzel içinde olsa bilirim
Güzeller serveri bağlar karalar

3.Deli derler şu dağları delene
Dost zannetme her yüzüne gülene
Kefin mi bulunur gurbett'ölene¹³¹⁹
Yâriñ çevresine beni saralar

4.**Fakîr**'im derkine hazerlerinen
Sarardı gül benzim kazellerinen
Benim bir devam var güzellerinen
Ancak bu davamı mahşer aralar

5

1933 senesinde gelinin yanından ayrılacağı ve atını hazırlayacağı sırada atının gemini Hacer götürmüş. “Hacer! Gideceğim. Ne diyon?” demiş. Hacer de ağlamaya başlamış. Kendisi de ağlayarak teessürünü şu türküsü ile ifade etmiştir:

1.Vahtım geldi gidiciyim
Hacım burda kalıñ kayrı
Vadem yeter ölür isem
Seni kimler alır kayrı

2.Gidersem geri gelemem
Arkam sura bakañ kayrı¹³²⁰
Temmis gelir sıcak çöker¹³²¹
Ataş seni yakar kayrı¹³²²

¹³¹⁷ Marttan temmuz sonuna kadar yaz sayılıyor.

¹³¹⁸ ‘**Karacaoğlan**’ın [Ergun: 1927] ilk tab'ının 30 ve 123'üncü sahifelerindeki türküler hemen de tamamen bunun aynısıdır.

¹³¹⁹ gurbett'ölene: gurbette ölene

¹³²⁰ sura: sıra

3.Eller yaylasına çıkar
Zevk u sefasına bakar
Seni burda Temmis yakar
Sen sararıñ solarıñ kayrı

5.Bu sene buraya geldim
Her derde mübtelâ oldum
Saña dilden ağı verdim
Verem yeter ölüñ kayrı

6

1.Şafak sökmüş dağ yerleri atıyor¹³²³
Aşka gelmiş cümle kuşlar ötüyor
Vakit tamam oldu günler bitiyor
Ahraz olmuş şu dünyayı soran yok

3.Bu dünya böylece harap olacak
Mevlâmın emri de yerin alacak
Cennet cehennem de neyle dolacak
Boşa akıl yorar, zihin veren yok

5.**Fakîr**'im derkine bu iş bize hak
Eyiler azaldı, kötü ondan çok
Kalp gözünü aç da şu dünyaya bak
İnsanlar bî-[namaz] namaz kılan yok

7

1.İçerime attıñ közü
Yanıyorum harıl harıl
Seniñ benden habarıñ yok
Sen gezersin serin serin

3.Adını sorarsan 'Hacı'
Yürâğimden çıkmaz acı
Yaktı beni kül eyledi
Kıvrışık saçlarıñ ucu

5.**Kul Fakîr**'im söyler sözün
Hakk'a teslim etmiş özün
Bizim için ne dediler
Söyleseñe iki gözüm

4.Yûgsek çardağa çıkarsın
Karlı dağlara bakarsın
Ol zaman bir of çekersin
Verem seni dutar kayrı

6.**Fakîr**'im karadır yüzüm
Günahım çok görür gözüm
Sarılarıñ Hacer kızı
Topraklarda çürün kayrı

2.Aşkın şarabını içenler yanmaz
Doğru yolu koyup âgriye gitmez
'Bir' aklından çıkmaz, 'beş'i unutmaz
Haramı, helâli, farzı bilen yok

4.Bu dünya böylece mahv olur gider
Ay yıldız söyünür, güneş de gider
Heman şu arada 'sur' düdüğü öter
Kutup bulup şu zamanı soran yok

2.Başa ne diyorsun Ferit¹³²⁴
Ciğer bişti, oldu tirit
Allah beni şundan farıt
Vefasız güzeller için

4.'Deliş' inâğını sağar¹³²⁵
Kınalı saç yere dâğır
Ben bunun kıymatın bildim
Mısır'ın haznasın dâğır

¹³²¹ temmis: temmuz.

¹³²² ataş: ateş

¹³²³ dağ: tağ

¹³²⁴ Dipnot düşülmüş, fakat açıklama yapılmamıştır. (hızl.)

¹³²⁵ Dipnot düşülmüş, fakat açıklama yapılmamıştır. (hızl.) // Deliş: Zeliş: Zeliha (hızl.)

[7 b]

1.Fukara hakkını ver, sen incitme
Yetim hakkı yersen camiye gitme
Konuya, konşuya hiç küfür etme
Kabirde yatacak saña yer gerek

2.Konşuların hakkı hepinden zordur¹³²⁶
Bunların cümlesi Kur'ân'da vardır
Gice gündüz çalış birisine¹³²⁷
Münkir Nekîr'e cevap¹³²⁸

8

1335 senesinde Ceyhan'ın Vasiye¹³²⁹ köyünden bir gelinin

1.Vasiye'ye konuk m'ola Eseli
Bilirim dostumun yurtları belli
Kim ağlattı benim nazlı dostumu
Ağ elleri boğum boğum kınalı

2.Ağca ele kınaları yakarsın
İskiflice şahan gibi bakarsın
Ben fakiri ataşına yakarsın
Hiç görmedim şu Cehan'a geleli

3.Şu Cehan'da emsâlini görmedim
Bu sevdâyı göğnüm ile bulmadım
Çok ağladım şu dünyada gülmedim¹³³⁰
Daima benim başcağzım belâlı¹³³¹

9

Adana derebeyi Hasan Paşa Oğlu, zamane hocalarının [Hükümet-i] Aliyye'ye şikâyet ve kıyamda bulunmaları hasebiyle hükümetçe 'Halep'e nakletmişti. Pek büyük dârât u debdebesiyle etbâ'ından mahrum kalan derebeyi eski günlerini hatırlayarak şu türküyü söylemiştir:

1.Hasan Paşa Oğlu'yum devlete varan
Şol Çukurova'nın tutasın alan¹³³²
Umucuya at(ı)nan, develer veren
Şimdi kaldık bir köleye yalnız

2.Ne ettiyse bize etti fakılar
Ah deyince kara bağrım takılar
Yürekten mi çıkar böyle yakılar
Şimdi kaldık bir köleye yalnız

3.Ne ettiyse bize fakılar etti
Çoğ etbâ'ım vardı, hep geri gitti
Vezir-menend kardaş gözüme tüttü
Şimdi kaldık bir köleye yalnız

4.Altın iskif daktırırdım kuşuma
Soğuk su koydular bişmiş aşıma
Beş yüz atlı bindirirdim peşime
Şimdi kaldık bir köleye yalnız

¹³²⁶ hepinden: hepsinden

¹³²⁷ Dize eksik bırakılmıştır. (hzl.)

¹³²⁸ Dize eksik bırakılmıştır. (hzl.)

¹³²⁹ Vasiye: Günyazı (hzl.)

¹³³⁰ Çok ağladım şu dünyada gülmedim yahut istediğimin hiç birini almadım

¹³³¹ Son dörtlük yazılmamıştır. (hzl.)

¹³³² tuta: tutu: dutu: bağ: haraç (hzl.)

5.Halep'e varınca dönesim geldi
Hançere düşüp de ölesim geldi
Melemenci kızı göresim geldi
Şimdi kaldık bir köleye yalnız

Hâmiş:

Pınarbaşı'nda 21.11.1940'da Söbeçimenli Avşar Halil Kâhya'dan dinleyerek yazdım.

10

ALİ AFKAR KIRBIYIK

1927 kıran senesinde söylediği bir manzume:

1.Nedir derdin behey Yâ Rab
Beni yere çalmaz mısın?
Kâinatı bütün kırıp
Yalnız sen kalmaz mısın?

2.Ne erkeksiñ, ne de dişi
Yok yanıyınñ yoldaşı
Kimseye danışmañ işi
Sonunda pişman olmaz mısın?¹³³³

3.Haksın, haksız yola gidiyon¹³³⁴
Senden büyük yok onun'çün mü ediyon¹³³⁵
Şu benim [de] ziyanıma ne diyon
Aldığınñ iade kılmaz mısın?

4.Zalim değilsin ne zulmün
Kahhâr iseñ yok mu hükmün
Cümlesi [de] ihâta etmiş ilmin
Adalet dersini [de] bilmez misin?

5.Biz ne dedik namaz ile oruca
Kılıp kılıp saña ediyoruz rica¹³³⁶
Sevmiyorsañ sor meleşin den hazca
Arayıp da bir melek bulmaz mısın?

6.Ne farz lâzım, ne de sünnet
Ne cehennem, ne de cennet
Bir can için etmem minnet
Verdiğinñ almaz mısın?

7.Vereceğin cennet [de] harap olsun
İçireceğin kötü şarap olsun
Kırbıyık da çürüsün türap olsun
Bakalım defterin den silmez misin?

11

1.Sen ilâhîsin ben (bir) kulum
Etme bu kadar baña zulüm¹³³⁷
Bu tarla [da] benim malım
Şahittir köyün hepisi

2.İbo gel(señe) demeden kalmam
Mülkümü elimden alma
Hududu ileri gelme
Huduttur kudret yapısı

¹³³³ Vezin bozuk (hızl.)

¹³³⁴ Vezin bozuk (hızl.)

¹³³⁵ Vezin bozuk (hızl.)

¹³³⁶ Vezin bozuk (hızl.)

¹³³⁷ Vezin bozuk (hızl.)

3.Bu kadar binme dalıma
Merhamet eyle hâlîme
İşte aldım [ben] elime
Yanımda mevcut tapusu

5.Sürenimi sürdüm çölden
Kervanıñ mı soydum belden
Kırbıyık'ı esirge selden¹³³⁸
Bucaktır züğürdün dipisi¹³³⁹

12

1.Oturursun yok mekânıñ
Görmemiş[sin] ferd-i vâhid
Görmediğin(i) ispat eden
Olmaz mı yalancı şahid

3.Elektirik misin, hava mısın¹³⁴⁰
Dilde ezber dua mısın
Göklerde mâsivâ mısın
Ediyor saña dâd(ı) vâhid

5.**Kırbıyık** der ki Lem-yezel
Severim seni ta ezel
Sevimli görünmezse bir güzel¹³⁴³
Bir merese olur nâil

13

1.Hikmetiñe karışılmaz amma¹³⁴⁴
Bazısını yazıyorum
Ettiğine [de] bakarak
Ben canımdan beziyorum

3.Kasaphane oldu âhir
Zengin iken ettiñ fakir
Bu lütfuñe etmem şükür
Camuzları yüzüyorum

4.Ciniñi başa uydurma
Tarlamı sele uydurma
Çocukları aç koydurma
Zordur mihnet[iñ] kapısı

2.İsmiñ mevcut, cismiñ hani
Neredesiñ settâr, ganî
Mahlûkat arıyor seni
Gerek şakî, gerek saîd

4.Korkun kimden çık meydana
Otur murtazı 'haydan'a
Millet arıyor yana yana¹³⁴¹
Hâk-pâyîñe secde etsin ehl-i tevhîd¹³⁴²

2.Rızkıma [sen] olduñ kefil
Niçin ediyorsun (beni) sefil
Yüreciğim efil efil
Rızık diye geziyorum

4.Koymadın camuzun tekini¹³⁴⁵
Tarlada koyduñ ekini
Çocuklar yesin zıkkımın kökünü¹³⁴⁶
Ben mezarım(ı) kazıyorum

¹³³⁸ Vezin bozuk (hzl.)

¹³³⁹ Vezin bozuk (hzl.)

¹³⁴⁰ Vezin bozuk (hzl.)

¹³⁴¹ Vezin bozuk (hzl.)

¹³⁴² Vezin bozuk (hzl.)

¹³⁴³ Vezin bozuk (hzl.)

¹³⁴⁴ Vezin bozuk (hzl.)

¹³⁴⁵ Vezin bozuk (hzl.)

¹³⁴⁶ Vezin bozuk (hzl.)

5.Düşman(ı) bindirdiñ dalıma
Ağılar döktüñ salıma
Merhamet et [sen] hâlîme
İçerimden sızıyorum

6.Halkaya geçirdiñ ineğîñ kıcı¹³⁴⁷
Ne idi dananîñ suçu
Kalmadı koyunla keçi
Ben bu adâvete kızıyorum¹³⁴⁸

7.Köyümüze kıran geldi
Heman **Kırbıyık**'ı buldu
Göster kimiñ (bir) danas'öldü
Bu adalete (ben) kızıyorum

14

24.11.1940'da Halil Kâhya'dan dinlediklerimden:

1.Hamama kurna
Davula zurna
Şahana durna
Ne güzel uymuş

2.Gündüze gece
Karıya koca
Mollaya hoca
Ne güzel uymuş

3.Yannıkı yayan¹³⁴⁹
İnâğı sağan
Yenmeye soğan
Ne güzel uymuş

4.Ekine orak
Sofraya çörek
Kâküle tarak
Ne güzel uymuş

5.Dilbere nazı
Kâğıda yazı
Avcıya tazı
Ne güzel uymuş

6.Dibeğe demir
Kaşları samur
Mangala kömür
Ne güzel uymuş

7.Okurlar dersi
Ayağa messi
Başına fesi
Ne güzel uymuş

¹³⁴⁷ Vezin bozuk (hzl.)

¹³⁴⁸ Vezin bozuk (hzl.)

¹³⁴⁹ yannık: yanlık: yayık (hzl.)

A. ÂRİFÎ [FAHRİ BİLGE]

HALK BİLİM DERLEMELERİ VE BİYOGRAFİLER

Kayseri

(Millî Kütüphane İbni Sina Yazmaları Nu: Yz. FB 430)

11

SÂDÎ

18'inci asır şairlerinden olan, fakat o asra ait şuarâ tezkirlerinde adı anılmayan Sâdî'nin asıl adı Seyyid Mehmet'tir. Kendisi Sivaslı'dır. 1090 /.../ tarihinde doğmuştur.

Elimizde bu şairin mensup olduğu aileyi ve nerede, kimlerden tahsil gördüğünü belirtecek vesika yoktur. Yalnız hususî kütüphanelerde 10 sahifede 1168 beyitten ibaret 'Nasâiyih-i Sâlih' adlı manzum bir eseri vardır.

Bu eserde:

Hudâ'ya hamd ü şükr eyle senâda
Resûlüne halvet eyle duâda

matlâi ile başlayan şair:

Sene yüz elli yedi oldu hâlâ
Ki biñ doksanda târih-i vâlâda

İrüştü seb'a-sitte bu ömrün
(...) ¹³⁵⁰ tövbe idüp ol hayâda

diye doğum tarihini, manzumeyi yazdığı sırada yaşının altmış yediyi bulduğunu sarâhaten gösteriyor.

12

Sâdî -eserindeki üslûp ve ifadeden anlaşıldığına göre- medresede okumuştur. 'Nasâiyih'i arasında:

Ziyâret eyledik Beyt-i Şerîf'i
Dahi sa'y eyledik Merve Safâ'da

ve:

Uyûb-ı nefsiñe Hacı Muhammed
Basîret üzre ol rüşd-i zekâda

diyen bu zatın ‘Hicaz’ seyâhatinde bulunduğu da muhakkaktır. Eserine:

Azîzim Şemsî’niñ pendini oku¹³⁵¹
İrüşdürür seni hayr-ı reşâda

Bu Sâdî-i kemter dervişi Yâ Rab
Civâr et Şemsî’ye dârü’l-bekâda

beyitleri ile nihayet vermiş olması, Halvetî tarikatının Şemsî koluna müntesip bulunduğunda da şüphe bırakmamaktadır. Fakat kendisinde böyle tarikat erbâbından çoğunun mâlik oldukları aşk ve irfandan eser olmadığına sarâhaten:

Ola gör zâhidiniñ zümresinde
İmâm-ı sâlihîne iktidâda

demesinden¹³⁵² daha kuvvetli müeyyide aranılmasına mahal görülmemektedir. Bununla beraber:

Hıyânet eyleme bir şeyle zinhâr
Emn-i sâdık ol va’de-i vefâda

Halîm ol hüsn-i halk eyle kamuya
Eziyet eyleyip olma cefâda

Hemân eyle kamuya afv ü ihsân
Saña kemlik edeni alma yâda

Gelüp insâfa fikreyle dem-a-dem
Müdâvim ol hulûs u inkıyâda

Kimesne kuvvetiyle olma mürûr
Gelür elbette hazır ol sañada

13

Değildür âkıbet ahvâli ma’lûm
Tefekkür eyle dâim ol bekâda

¹³⁵¹ Şemseddin Sivasî, ‘**Pend-i Attâr**’ı tercüme etmişti. Sâdî’nin zikrettiği ‘Pend’ bu tercüme olacaktır.

¹³⁵² muvâcehesinde başka [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

beyitleriyle başkalarına fenalık yapmamalı, iyi ahlâklı olmalı, diğer kimselerin karşılaştıkları musibetten sevinç duymayarak sonunu düşünmeyi tavsiye ediyor. Daha böyle birçok ahlâkî vesâyâda bulunduktan sonra zamanın ahvâlinden de:

Hulûs üzre muhabbet yok kamuda
Sadâkat kalmadı hiç âşinâda

Mülâkî ölse rûya hande eyler
Ki şefkat yok derûn-ı (...)¹³⁵³

Büyük küçük belirsiz oldu şimdi
Sefîh-i şâb u şeyh oldu sabâda

Kelâm-ı Hak nasâyih yoktur asla
Mecâlis-i zemm gıybet iftirâda

Derûnî şefkat ve hem merhamet yok
Muhabbet gözde kaldı merhabâda

diye şikâyetten kendisini alamıyor.

Eldeki manzum ‘Nasâyih’i karşısında Sâdî’nin başka manzum eserler vücuda getirmiş olmasını kabulde tereddüde mahal yoktur. İlerde daha bazı eserlerinin ortaya çıkması, büyük bir ihtimal içindedir.¹³⁵⁴

14

Kara Oğlan ve Karaca Oğlan¹³⁵⁵

15

İstanbul, 5 Eylül 1954 Pazar.

Raif Yelkenci Bey’e ait olup, 17’inci asrın evâilinde tertiplendiği anlaşılan bir mecmuanın da 17’inci yaprağında ve ‘Karaca Oğlan’ adı altında kayıtlı manzume:

¹³⁵³ صدقاده

¹³⁵⁴ Şimdilik bu bahse burada nihayet verilmesi zarurîdir. [İfadenin üzeri çizilmiştir.]

¹³⁵⁵ Bu başlıktan başka malûmat yoktur. (hzl.)

Yaprak 17 A

1.İkide bir üstümüze gelür(sün)¹³⁵⁶
Neñüz olduk serdar bizde neñüz var
Dünya bizim deyü dava kıarsun
Neñüz olduk serdar bizde neñüz var

3.Size verdim elimizün hasını
Gaziler eylesün anıñ yasını
Aldunuz Tebriz'ün güzel pasını
Neñüz olduk serdar bizde neñüz var

5.Çıktı yaylasını beğе yayladı
Vardı pâdişâha bizi kovladı
Yıktı vilâyeti viran eyledi
Neñüz olduk serdar bizde neñüz var

2.Yatur yükleriniz kaldurmaduk a
Gelen ulakları döndürmedük a
Beğünüz paşanız öldürmedik a
Neñüz olduk serdar bizde neñüz var

4.Seniñ tavla tavla atların bağı¹³⁵⁷
Benim hecr oduna yüreğim dağı
Sen Osman Oğlu iseñ ben Şah Oğlu
Neñüz olduk serdar bizde neñüz var

6.Seniñ bu işlerin acep değıl mi
Er üstüne gelmeñ hecâb değıl mi¹³⁵⁸
Dört yanımız Gürcistanlık değıl mi
Neñüz olduk serdar bizde neñüz var

Yaprak 17 B

7.**Karaca Oğlan** eydür süreğ devrânı
Devrimiz geçer ömür gelmez kervânı
Aldunuz Tebriz'i güzel Şirvân'ı
Neñüz olduk serdar bizde neñüz var

Temmet

16

Bu yaprağın diğеr tarafında kayıtlı 'Karaca Oğlan' türküsünün mukayyed bulunduğу mecmuanın müteakip yaprağının (yani 18'inci yaprağın) ilk sahifesinde yazılı diğеr bir türkü:

Türkü

1.Günümüz kara gün oldu
El dilinden el dilinden
Kara bağıım hûn oldu
El dilinden el dilinden

3.Eliñ dilin kesemezim
Kakıyuben küsemezim
Kendi kendim asamazım
El dilinden el dilinden

2.Eliñ dili taaccüb olur¹³⁵⁹
Sevip ayrılmak güç olur
Bilmezim hâlim nic'olur
El dilinden el dilinden

4.Eliñ dilin ben nideyim
Meğеr başım alayım gideyim¹³⁶⁰
Sevdiğim[i] ter[k] edeyim
El dilinden el dilinden

¹³⁵⁶ Fahri Bilge, dizenin eksik olduğunu belirterek, 'sün' eklemek suretiyle bu eksikliği gidermiştir. (hzl.)

¹³⁵⁷ Fahri Bilge, 'seniñ' kelimesinin noktasız yazıldığını, 'aslında noktasız' ifadesi ile belirtiyor. (hzl.)

¹³⁵⁸ hecâb: aynen hecâb, yani hicâb.

¹³⁵⁹ Vezin bozuk (hzl.)

5.Akan suya kan yaş dedim
Sevdiğime karındaş dedim
Hem göz ile hem kaş dedim
El dilinden el dilinden

Bu ‘türkü’nün kimin tarafından söylendiği malûm değildir.

16

Avşarlar’ın Rakka’ya sürüldükleri sırada Dokuz Oğulları’ndan bir aile Kilis kasabasında kalmış; bu aileden mıntıkaca meşhur Hacı Abdullah Efendi yetişmiştir.

Hacı Abdullah Efendi’nin kızının oğulları vardır. Bunlardan Baytar Abdullah Kardan Antalya’da veteriner işlerinde çalışmaktadır. Teyzesinin oğlu -yani yine Hacı Abdullah Efendi’nin diğer kızından torunu- Kadirli kazasında kaymakamdır.

Rivayete nazaran Hacı Abdullah Efendi’nin damatları da yine Dokuz Oğulları ailesine mensuptur.

Anber Ağa bu malûmatı Kadirli’de kaymakamdan ve aynı zamanda teyzezâdesi baytar Abdullah Bey’den dinlemiş. Ben de 15.11.1944 tarihinde Pınarbaşı’nda Anber Ağa’dan yazdım.

17

Avşarlar’ın hükümetçe 1264’te Bozok’a sürülürken Avşar’ın Torun oymağından biri çoluğu çocuğu ile Gürün’ün şark-ı cenûbunda Tokmak köyüne kaçmış. Bu ailenin çocukları Gürün’e yerleşmiştir. Bunlardan Abdullah adlı biri babasının dedesinden duyduğu bu ağıtı, kendisi de babasından öğrenerek Anber Ağa’ya anlatmıştır.

1.Derelerde biter ışıkn
Beñli Kır’ın yeri deşkin
Şu bağıma dâğse idi
Oğlum saña dâğen kurşun

2.Kilime koydum götürdüm
Duvar dibine oturdum
Güccúğum anam dedikçe
Ben de aklımı yitirdim

3.Adana'nın uğru yazı
Yazıyı yayılır yozu
Güccüğü öldü deyince
Dóğdürdüler davulbazı

4.Yazık hey Allah'ım yazık
Vallaha etmedim azık
Bizim için mü halk oldu
Adana'da Demir Kazık

5.Gene ün oldu ün oldu
Yavuz atlıya 'bin' oldu
Altı gôğ kır atlı oğlum
Hayıf alacak gün oldu

6.Dam dama ulaklı derler
İçi de suvaklı derler
Güccüğe gelin getirdim
Al yaşıl duvaklı derler

Bu ağıt, Torun oymağından Güccúk ve kardeşi Mehmet adlı iki kahraman genç Ramazan Oğulları'ndan Dilâver Bey'in maiyetinde iken dahi bunların tüfekleriyle Ramazan Oğlu'nun Tarsuslu Kelin Oğlu'nun tasallutundan kurtulmaları temin edilmişken Güccúk, Ramazan Oğlu'nu zayıf düşürmek için öldürülmüş. Güccúk öldürüldükten sonra kardeşi de Demir Kazık'ta vurulmuştur.

Anber Ağa da bunu 1311'de 111-112 yaşında iken vefat eden dedesi Kör Ömer Oğlu Hüseyin'den dinlemiş. Fakat hepsini hatırlayamamıştı. Sonradan hepsini Abdullah'tan öğrenmiştir.

7. SONUÇ

Çalışmamızda Fahri Bilge'nin 1937-1950 yılları arasında Kayseri'de Ziraat Bankası Şube Müdürü olarak çalıştığı dönemde özellikle Afşarlar arasında yaptığı derlemelerden oluşan defterler Lâtin harflerine aktarılmış ve defterlerdeki çoğunluğu Afşar aşiretine mensup olan Kayseri ve yöresi halk şairleri ile Kayserili divan şairleri tasnif edilerek incelenmiştir.

1926 yılından itibaren sırasıyla Çorum, Kütahya ve Giresun Ziraat Bankası şube müdürlükleri yapan Fahri Bilge, bu yıllarda Türk kültürü ve halk bilimi konularına merak salmış, büyük bir zevk ve liyâkatle vefatına kadar bu çalışmalarını sürdürmüştür. Kayseri'de de bu ilgisi doğrultusunda çalışmalar yapan Fahri Bilge, özellikle Sarız ve Pınarbaşı ilçelerinde yaşayan Afşarlar arasından derlemeler yaparak defterler oluşturmuştur. Defterlerin mülâkat tekniğini kullanarak bizzat kendisinin yaptığı, yörenin ileri gelenlerini devreye sokmak suretiyle yaptırdığı ve yazılı kaynaklardan tespit ederek aktardığı derlemelerden oluştuğunu görmekteyiz.

Defterlerde 98 halk şairi ile 13 divan şairi hakkında derlenmiş bilgiler bulunmaktadır. Fahri Bilge'nin, şairlerin biyografisine ilişkin bilgileri “tezkiye”ye benzeyen bir yaklaşımla derlemiş olması bu bilgilerin değerini daha da artırmaktadır. Ayrıca Kayseri ve yöresinde yetişmiş 64 halk şairi ile 5 divan şairinden ilk defa bahsedilmiş olması da derlemelerin özgünlüğünü ortaya koyan bir diğer önemli özelliktir.

Fahri Bilge'nin derlemeleri yaptığı 1938-1941'li yıllar, Afşarlar arasında söze dayalı aktarımın canlı olduğu, sözlü kültür geleneğinin aktif olarak yaşandığı bir dönemdir. Dolayısıyla, Afşarlara ait bütün bilgilerin sözlü kültür geleneği içerisinde aktarıldığı bir dönemde Fahri Bilge tarafından bu bilgilerin tespit edilmiş olması oldukça önemlidir. Bu sayede bir taraftan yazılı kaynakların bile ulaşamadığı bilgilere ulaşırken, diğer taraftan da topluluğun sözlü tarih belgeleri tespit edilip ortaya konmuştur.

Sözlü tarih anlayışına göre, yazılı tarih kaynakları yönetilenlerin bakış açısını yansıtmaz. Bu açıdan sadece yönetenlerin bakış açısının yer aldığı kaynaklar tarihin aydınlatılabilmesi açısından yetersizdir. Özellikle bütün bilgilerin sözlü olarak

aktarıldığı, henüz yazılı kültür dairesine geçmemiş topluluklarda söz ile örülmüş anlatılar sözlü tarih için vazgeçilmez bir değere sahiptir. Dolayısıyla Fahri Bilge'nin genellikle türkölü hikâyeler etrafında kaydettiğı ve Afşarlar'ın iskân edilmesi olayının topluluğun sözcüleri olarak kabul edebileceğimiz saz şairleri tarafından terennüm edildiğı bu sözel tarih metinleri, geçmişin sesinin geleceğe ulaştırılmasında oldukça değerlidir.

Defterlerde doğu-batı istikametinde Ankara-Elmadağ'dan Suriye'nin Rakka vilâyetine kadar uzanan Türkmen aşiretlerinin yaşadıkları bölgede yetişmiş şairlerin biyografileri ile eserlerinden örnekler bulunmaktadır. Defterde en fazla türkölü hikâyeye metinleri kaydedilmiştir. Bu türkölü hikâyelerin vak'a kısımları Türkmen aşiretlerinin ve özellikle de Afşarların sözlü tarihine ışık tutmaktadır. Bu türkölü hikâyeler dışında ağıt, türköl, menkabe, atasözöl gibi ürünlerin de aktarıldığını görmekteyiz. Fahri Bilge, ürünleri yazıya geçirirken yöresel söylenişleri ile kaydetmeye gayret etmiştir. Bu da bize Fahri Bilge'nin derlemeleri oluştururken metinlere bir halk bilimci titizliğıyle yaklaştığını göstermektedir.

8. ŞİİR DİZİNİ

8.1. AYAKLI ŞİİRLER

- Görünür bir zevâl kemâl ardınca, (Rûzî) – (FB 426: 18)
- Yiğitler de neylesin dayı olmayınca, (Kul Haydar) – (FB 426: 235)
- Av ederdik bir zamanda, (Kader/Hasan Ağa) – (FB 426: 181)
- Etmeye aşkından cüdâ, (Azmi Bekir) – (FB 426: 244)
- Bunda kalır Kaftan Kaf’a, (Azmi Bekir) – (FB 426: 247)
- Varamadım Urlu dağa, (Âşık Hamza) – (FB 426: 255)
- Felek de söylese diliñ Binboğa, (Kul Mustafa) – (FB 426: 202)
- Var kimiñ yarasın bağlarsañ bağla, (Fırakî) – (FB 426: 293)
- Çığırından çıktı m’ola, (Hâlî Bey) – (FB 426: 187)
- Arasam sevdiğim bulunur m’ola, (Karaca Oğlan) – (FB 426: 300)
- Ötüşen kuşlarda sükûn mü ola, (Âşık Halil) – (FB 426:137)
- Zılgını yüzüne boran ağlama, (Âşık Hüseyün) – (FB 426: 204)
- Dostunan yiyecek mal verseñ baña, (Âşık Fazıl) – (FB 426: 256)
- Söyle çiftçi kardeş haber ver baña, (Öksüz Ali) – (FB 426: 219)
- Gird-kâr-ı tabîb hani kadîr baña, (Kadirî) – (FB 426: 350)
- Sıdkımı bağladım ulu Yezdân’a, (Kader/Hasan Ağa) – (FB 426: 180)
- Dedi derman bende gitme Lokman’a , (Kader/Hasan Ağa) – (FB 426: 184)
- Yanar Hudâ aşkına, (Azmi Bekir) – (FB 426: 242)
- Boz yakışmaz şerfiñe şanıña, (Âşık Halil) – (FB 426: 237)
- Nâ-merd çeşmesinden kanmamasına, (Himmetî) – (FB 426: 121)
- Onuñ için bülbül konar dallara, (Âşık İsmail) – (FB 426: 191)
- Verdiğin nişanı al Mecid Paşa, (Cingöz Oğlu Seyid Osman) – (FB 426: 259)
- Geçin gemiyi de konuñ kalaya, (Âşık Kemâlî) – (FB 426: 114)
- Arzettin mi kayrı gidek sılaya, (Kader/Hasan Ağa) – (FB 426: 185)
- Olma gel teslîm ol bâb-ı rızâyâ, (Rûzî) – (FB 426: 56)
- Nice can muntazır yollarımıza, (Şâzî) – (FB 426: 125)
- Bırakma işimi sûzâna Yâ-Rab, (İbrahim Hakkı) – (FB 564: 13)
- Zıkr ü fikrim Kul Hüvallühü Ehad, (Rûzî) – (FB 426: 19)
- Lâleden kırmızı gülden ziyade, (Abdurrahman) – (FB 426: 177)
- Sağalmaz derdlerim yara yüz yerde, (Gedâyî) – (FB 426: 275)

- Kömür gözlüm uçlarını egele, (Öksüz Oğlan/Öksüz Ali)– (FB 426: 218)
- Karışak gidelim kazınan bile, (Abdurrahman) – (FB 426: 178)
- Geçer her saatim âh u vâh ile, (Rûzî) – (FB 426: 10)
- Sürsek dem üstüne demi dem deme, (Abdurrahman) – (FB 426: 176)
- Koç dağında gül görünür gözüme, (Cingöz Oğlu Seyid Osman) – (FB 426: 168)
- Yüce dağlar yol görünür gözüme, (Cingöz Oğlu Seyid Osman) – (FB 426: 167)
- Hoş bakışlım alınıdaki kara ne, (Âşık Ali Paşa) – (FB 426: 205)
- Susuz insanlara, kağrı çekene, (Habip Karaaslan) – (FB 426: 132)
- Kim dayanır Cin Yusuf’u cengine, (Şâzî) – (FB 426: 124)
- Askerine yönlerine, (Osman Eravşar) – (FB 426: 346)
- Sanki bülbül gül handânın üstüne, (Abdurrahman) – (FB 426: 179)
- Divanına durdum yolun üstüne, (Âşık İsmail) – (FB 426: 192)
- Bir emir verildi bizim ellere, (Hasan Paşa) – (FB 426: 249)
- Ne firkatli kelâm geldi dillere, (Âşık Ali Paşa) – (FB 426: 214)
- Kömür gözlüm yeni düştü dillere, (Öksüz Ali) – (FB 426: 218)
- Ol Beyt-i Şerîfî bilin mi meşe, (Âşık Hasan) – (FB 426: 168)
- Ol Beyt-i Şerîfî bilin mi meşe, (Cingöz Oğlu Seyid Osman) – (FB 426: 168)
- İncünün mekânı oluptur sade, (Revâî) – (FB 426: 99)
- Sedef düğmeleri çez Elif Elif, (Âşık Ali) – (FB 426: 241)
- Gözlerimden yaşla kan-ı merdullâh, (Nâmî) – (FB 564: 91)
- Olalım nefsimiz olmasın gümrâh, (Rûzî) – (FB 426: 12)
- Su geldi de çağlamaya başladı, (Yazıcıoğlu) – (FB 426: 220)
- Kâzım Atakul da bizi yormadı, (Habip Karaaslan) – (FB 426: 334)
- Yüreğimde derdi kaldı, (Âşık Omar) – (FB 426: 111)
- Kimi ‘la’da kimi ‘illa’da kaldı, (Rûzî) – (FB 426: 279)
- Kimi ‘la’da kimi ‘illa’da kaldı, (Rûzî) – (FB 426: 9)
- Şavkı düştü yine didem sulandı, (Azmi Bekir) – (FB 426: 245)
- Güzellere cefâ kanun olalı, (Rûzî) – (FB 426: 8)
- Remz-i dakâyıkta mâhir olalı, (Rûzî) – (FB 426: 20)
- Ağ elleri boğum boğum kınalı, (Kul Fakîr) – (FB 588: 8)
- Eyle selâmı selâmı, (Âşık Ali Paşa) – (FB 426: 213)
- Al yanağı yal olma mı, (Âşık Omar) – (FB 426: 111)
- Hey ağalar cünûnluğun zaman mı, (Âşık Mehmet/Âşık Osman) – (FB 426: 143)

- Pek akıllı bellemişler ruhbânı, (?) – (FB 426: 77)
- Avn-i Hakla teshîr eder cihânı, (Rûzî) – (FB 426: 61)
- Alır nazlanı nazlanı, (Azmi Bekir) – (FB 426: 323)
- Hiç gitmiyor Hınzırlı'nın dumanı, (Dadal Oğlu) – (FB 564: 129)
- Zâlimler soydular hayli nisvânı, (Sâmî) – (FB 564: 73)
- Avradını avradını, (Dadal Oğlu) – (FB 564: 123)
- Çiğ ebrîşim saçlarını, (Kul Mehmet) – (FB 426: 119)
- Kaldırdı dünyanın zulemâtını, (İbrahim Hakkı) – (FB 564: 21)
- Atar cehenneme şuarâları, (Rûzî) – (FB 426: 13)
- Arkasından büyür gelir sağları, (Dadal Oğlu) – (FB 564: 127)
- Ayıtlansın Obruk başı yolları, (Aşık Hamza) – (FB 426: 225)
- Nice oldu canları canları, (Azmi Bekir) – (FB 426: 244/1)
- N'oldu canları canları, (Azmi Bekir) – (FB 426: 244)
- Şefre'nin hilâl kaşları, (Azmi Bekir) – (FB 426: 245)
- Sor Sultan Mahmud'a der yeter kayrı, (Dadal Oğlu) – (FB 564: 137)
- Seni kimler alır kayrı, (Kul Fakîr) – (FB 588: 5)
- Bu yaraya merhem sarılmaz kayrı, (Dadal Oğlu) – (FB 564: 114)
- Anlardadır mahbûbların a'lâsı, (?) – (FB 426: 353)
- Lâkin derûnunda çoktur kıssâsı, (?) – (FB 426: 353)
- Çekme mi kenara göl bazı bazı, (Âşık Kemalî) – (FB 426: 116)
- Aman geç doğ dağ yıldızı, (Âşık Veli) – (FB 426: 109)
- Eşîş nasıl Türkmen kızı, (Âşık Halil) – (FB 426: 215)
- Ne dâğniyoñ dört yanını tor gibi gibi, (Âşık Musa) – (FB 564: 113)
- Katarlansa kömür gözlüm il gibi, (Âşık Fazıl) – (FB 426: 257)
- Öter tuti kumru gibi, (Âşık Battal) – (FB 426: 316)
- Bor köyünü ateşe yakmam var dedi, (Âşık Veli) – (FB 564: 125)
- Ne ağrıttı ne incitti oy dedi, (Âşık Zarif) – (FB 426: 252)
- Başa dehr-i dûnu nîrân eyledi, (Kadirî) – (FB 426: 348)
- Geydi bizim dağlar şimdi, (Kul Mahmut) – (FB 426: 139)
- Keçesini atmış ummana Hamdi, (İbrahim Hakkı) – (FB 564: 27)
- Bakıp uğrun uğrun gülmeyen eydi, (Cingöz Oğlu Seyid Osman) – (FB 426: 165)
- İslâh eyle baba ne ki, (Azmi Bekir) – (FB 426: 247)
- Aşiretten Haydar Bâğim gelir Gôğdeli, (Dadal Oğlu) – (FB 564: 131)

- Söyleseñ poyraz yeli, (Kul Mehmet) – (FB 426: 119)
- Ağca ceren m’oldun Kürd’ün güzeli, (Âşık Ahmet) – (FB 426: 228)
- Şimdi ırağa da sürgün Bağdili, (Âşık Ali)/(Kul Şeyh Ali) – (FB 426: 250)
- Uyardı gönlümü şâh levent sesli, (Revâî) – (FB 426: 101)
- Baktıñ ki bir kapı iki çenetli, (Mahcûbî) – (FB 564: 71)
- Sen bir daha Yusuf Emmi, (Kul Yusuf) – (FB 564: 110)
- Kırılса kollarım sarabiliñ mi, (Kul Mehmet) – (FB 426: 118)
- Soñ deminde hayâ nedir biliñ mi, (Revâî) – (FB 426: 97)
- Gündüzümü zâr ettin mi, (Azmi Bekir) – (FB 426: 244/5)
- Yaktıñ hercin ile nâra sen beni, (Rûzî) – (FB 426: 6)
- Yakmaktadır kemân ebrûlar beni, (Rûzî) – (FB 426: 20)
- Ey kâmet-i serv-i müstesnâ seni, (Rûzî) – (FB 426: 17)
- Essah bâkî sanır velâlayetini, (İbrahim Hakkı) – (FB 564: 19)
- Kendi tecelliñe küs nenni nenni, (Âşık Hamza) – (FB 426: 255)
- Göçünñ deyi dedi m’ola dilleri, (Dadal Oğlu) – (FB 564: 121)
- Menba’-ı evliyâ-kânı Kayseri, (İbrahim Hakkı) – (FB 564: 14)
- Şahittir köyünñ hepsi, (Ali Afkar Kırbıyık) – (FB 588: 11)
- Nûr-ı Mustafa’ya uğradı geçti, (Himmetî) – (FB 426: 123)
- Metâ’-ı vaslınıñ bazârı geçti, (Rûzî) – (FB 426: 20)
- Sanasın ki cesedimden can gitti, (Kader/Hasan Ağa) – (FB 426: 183)
- Zanneyledim içrimden can gitti, (Kader/Hasan Ağa) – (FB 426: 185)
- Mihnetinen kazandığım ir gitti, (Kul Mustafa) – (FB 426: 189)
- Kader geri döndü kız ıras gitti, (Kul Mehmet) – (FB 426: 120)
- Kimse yoktur etsin teselli bizi, (Kadirî) – (FB 426: 349)
- Eşeğin sıpası Âşık Rûzî, (Hüznî) – (FB 426: 311)
- Lahmi kestirdiğin zekerine bak, (İbrahim Hakkı) – (FB 564: 23)
- Orda senden komşu hakkın soracak, (Âşık Musa) – (FB 564: 109)
- Vuruñ arslanlarım diyor Yapalak, (Dadal Oğlu) – (FB 564: 131)
- Atın kara’şkini dizden sel gerek, (Dadal Oğlu) – (FB 564: 135)
- Hilaz oñmaz derler yiğit bön gerek, (Dadal Oğlu) – (FB 426: 265)
- Vuruñ benim koç aslanım der gerek, (Dadal Oğlu) – (FB 426: 265)
- Kabirde yatacak saña yer gerek, (Kul Fakîr) – (FB 588: 7b)
- Ben okuyum ma’nâsını vererek, (Azmi Bekir) – (FB 426: 244/2)

- Dedim gelir misin söyledi yok yok, (Şâzî) – (FB 426: 128)
- Ahraz olmuş şu dünyayı soran yok, (Kul Fakîr) – (FB 588: 6)
- Altı yiğit arap atlı ilin nic'oluk, (Cingöz Oğlu Seyid Osman) – (FB 426: 316)
- Bu sürgüne giden Avşar nic'oluk, (Arslan Oğlu) – (FB 426: 171)
- Bir sürgüne giden Avşar nic'oluk, (?) – (FB 426: 332)
- Eller ser-firâzı Avşar nic'oluk, [Arslan Oğlu] – (FB 426: 170)
- Hani dağlar hani delin nic'oluk, (Cingöz Oğlu Seyid Osman) – (FB 426: 169)
- Elleri mızraklı elin nic'oluk, (Cingöz Oğlu Seyid Osman) – (FB 426: 166)
- Kaldı çoluk çocuk hep boynu buruk, (Muharrem Usta) – (FB 426: 83)
- Vatan tutup ağlenecek yer değil, (Abdurrahman) – (FB 426: 176)
- Namın gitti Firengistân'a bülbul, (Himmetî) – (FB 426: 123)
- Can bağışlar muhrik sadasın bülbul, (Harbî) – (FB 426: 311)
- Kalemi kağıdı alın mı hocam, (Âşık Kemalî) – (FB 426: 117)
- Unutma Cerid'in alını durnam, (Âşık Kadir) – (FB 564: 139)
- Sıgamış kolların ezer Fadime'm, (Âşık Ali) – (FB 426: 239)
- Kirpikleri tîr-i kazâ mı bilmem, (Rûzî) – (FB 426: 16)
- Tarîkimiz hakîk olur mu bilmem, (Revâî) – (FB 426: 98)
- Selvi boylu senem, (Kader/Hasan Ağa) – (FB 426: 184)
- Bir durna bakışlı yârdan ayrıldım, (Âşık Süleyman) – (FB 426: 148)
- Bele durup kavran alanlardanım, (Kul Aziz) – (FB 426: 330)
- Kulda noksan olur kalma sultanım, (Âşık Ali) – (FB 426: 240)
- Câhid ettim daşları güldüremedim, (Âşık Ali) – (FB 426: 239)
- Ne başımdan ırabildim, (Âşık İsmail) – (FB 426: 194)
- Yaldı geldi bir girdâba sevdiğim, (Revâî) – (FB 426: 281)
- Yaldı geldi bir girdâba sevdiğim, (Revâî) – (FB 426: 96)
- Doğurmamış hiçbir ana sevdiğim, (Himmetî) – (FB 426: 123)
- İncitmeñ civelek beğlerim benim, (İlbendi) – (FB 564: 103)
- Yaşılmışım pazarımdan dönerim, (?) – (FB 564: 134)
- Emmili dayılı elden gelirim, (Âşık Ali) – (FB 426: 248)
- Ala gözlü banlı eşim, (Cingöz Oğlu Seyid Osman) – (FB 426: 164)
- Meyyit olmuş ol kurbana yetiştim, (Sümmânî) – (FB 426: 163)
- Sözüm tutmadı neyneyim, (Derdi Çok) – (FB 426: 221)
- Dilde söylensin mevzûnum, (Azmi Bekir) – (FB 426: 247)

- Ben canımdan beziyorum, (Ali Afkar Kırbıyık) – (FB 588: 13)
- Dindahar Oğlu'nda bir maya gördüm, (Ali Bey) – (FB 564: 142)
- Al kırmızı gonca güllerin gördüm, (Garip Molla) – (FB 426: 289)
- Ağ beyaz üstüne yaz kara gözlüm, (Abdurrahman) – (FB 426: 177)
- Beş yüz de yedeğin al iste göynüm, (Âşık Veli)/[Âşık Fazıl] – (FB 426: 256)
- Anı için alakoydu yolumdan, (Azmi Bekir) – (FB 426: 322)
- Bir güçlü kuvvetli dermanlısından, (Himmetî) – (FB 564: 56)
- Onun geçincesi müşkül halınan, (Abdurrahman) – (FB 426: 175)
- Seni avladayım keskin bazınan, (Âşık Kemalî) – (FB 426: 115)
- Kimi şahan kimi ispir bazınan, (Âşık Ali/Kul Şeyh Ali) – (FB 426: 250)
- İçsem suyun namlı namlı buzunan, (Âşık Fazıl) – (FB 426: 256)
- Bir ben değil cümle iller perişan, (Abdurrahman) – (FB 426: 166)
- Duramaz gönülden mihr ü mâh vatan, (Kadirî) – (FB 426: 348)
- Daksan çığnağıma düşsem çöle ben, (Dadal Oğlu) – (FB 564: 107)
- Eğer bunda dutmaz iseñ elimden, (Azmi Bekir) – (FB 426: 317)
- Ancak dua gelir benim dilimden, (Azmi Bekir) – (FB 426: 319)
- Biçer de vaz gelmem billâh yâr senden, (Âşık Ali) – (FB 426: 241)
- Sefer kılmak yeğdir ikâmetinden, (Himmetî) – (FB 564: 55)
- Dedirdin şehre pes Karac'ören, (İbrahim Hakkı) – (FB 564: 16)
- Sırmayınan karıştırmış saçın, (Cingöz Oğlu Seyid Osman) – (FB 426: 258)
- Gurbet ele döndü yolu Avşar'ın, (İlbendi) – (FB 564: 101)
- Altın şemedânı yanar Bursa'nın, (Kul Mustafa) – (FB 426: 203)
- Biñ dürlü nazınan salınışlın, (Şevki) – (FB 426: 211)
- Kışın azgın olur yüzü dağların, (Kul Ahmet) – (FB 564: 108)
- Yedi günde al (مرین) Talas'ın, (Hasan Baba) – (FB 426: 71)
- Saçı sünbül telli sunam ağlasın, [Arslan Oğlu] – (FB 426: 170)
- Yaylım ateşine yanan ağlasın, (?) – (FB 426: 334)
- Boşa abdest alıp namaz kılmasın, (Aşık Halil) – (FB 426: 137)
- Billâhi şalvarı yırttıracaksın, (Himmetî) – (FB 564: 55)
- Âsumânı yakar mısın, (Azmi Bekir) – (FB 426: 247)
- Yalnız sen kalmaz mısın, (Ali Afkar Kırbıyık) – (FB 588: 10)
- Ateşine beni her dem yakarsın, (Abdurrahman) – (FB 426: 173)
- O Mevlâ'm döndürür surın yiğidiñ, (Âşık Zarif) – (FB 426: 253)

- Beyim hoş geldiñ hoş geldiñ, (Âşık Halil) – (FB 426: 238)
- Uğratmañ belâya tiz alıñ geliñ, (Şâzî) – (FB 426: 129)
- Uğratmañ belâya tiz alıñ geliñ, (Şâzî) – (FB 426: 126)
- Çek bir yaña ey meh-pâre perçemiñ, (Rüşdî) – (FB 426: 108)
- O bî-vefâ kaşıñ gözüñ perçemiñ, (Rûzî) – (FB 426: 14)
- Şu ünüñü Ağdağ seniñ, (Dadal Oğlu) – (FB 564: 133)
- Lâle sünbül belin seniñ, (Âşık Süleyman) – (FB 426: 147)
- Dedi on üç on dört yaşı dilberiñ, (Âşık Halil) – (FB 426: 237)
- Çerez olmuş memeleriñ, (Kul Mehmet) – (FB 426: 121)
- Etten kala oldumu canı bágleriñ, (Dadal Oğlu) – (FB 426: 266)
- Sen gezersiñ serin serin, (Kul Fakîr) – (FB 588: 7)
- Herkes ne der ise desin, (Cafer Tan) – (FB 564: 161)
- Yârenler hatrına bir şey gelmesin, [Üçgöz Oğlu] – (FB 426: 197)
- Gam doludur solu sağı gurbetiñ, (Fırakî) – (FB 426: 293)
- Kalmamış bir vefâ-dârı gurbetiñ, (Gedâyî) – (FB 426: 275)
- Çözek derdiñ kırdıñ bógün, (Âşık Ali) – (FB 426: 248)
- Göğ berdili gülü olsam Döndü'nün, (Âşık Ali) – (FB 426: 239)
- Vermediñ kimseye meydan Çöllo, (Karârî) – (FB 426: 90)
- Koca Tonus doğru gidiñ durnalar, (Kader/Hasan Ağa) – (FB 426: 181)
- Gene acarlandı eski yaralar, (Kul Fakîr) – (FB 588: 4)
- İliñ göçmüş melûl dağlar, (Âşık İbiş) – (FB 426: 198)
- Servili bahçeli gülün var dağlar, (Dadal Oğlu) – (FB 426: 333)
- İşte böyle bir mevkidir Hacılar, [Bekir Sıdkı Sayar] – (FB 426: 104)
- Bu lâneti damağından astılar, (Rüşdî) – (FB 426: 108)
- Eli göçmüş ıssız kalmış yazılar, (Abdurrahman) – (FB 426: 179)
- Göremesem budur deyi helaklar, (Âşık Ali Paşa) – (FB 426: 212)
- Hakk'ın resûlüne mehânesi var, (İbrahim Hakkı) – (FB 564: 18)
- Ahaliyi bir nizâma çekmem var, (Dadal Oğlu) – (FB 564: 119)
- Mücevher madeni kırk kâr-hâneñ var, (Himmetî) – (FB 426: 123)
- Neñiz olduk serdâr bizde neñiz var, (Karaca Oğlan) – (FB 532: 16)
- Böyle miydi kaşı gözü kara yâr, (Rûzî) – (FB 426: 5)
- Ne bu eğri bakış deve kinli yâr, (Himmetî) – (FB 426: 123)
- Sandım sadrazam tuğunan gider, (Cingöz Oğlu Seyid Osman) – (FB 426: 164)

- Toparla kendini yüğürt bekçiler, (?)– (FB 426: 73)
- Şeriatı ulemâya verdiler, (Rûzî) – (FB 426: 121, 122, 280)
- İçerlerden yüreklerim iniler, (Kader/Hasan Ağa) – (FB 426: 183)
- Gayrı kârı âşikâreden geçtiler, (Rüşdî) – (FB 426: 107)
- Şu dünyadan murat almış desinler, (Hâdî) – (FB 426: 67)
- Ataşı dünyaya saçıldı derler, (Cingöz Oğlu Seyid Osman) – (FB 426: 278)
- Laf ağzında biter derler, (Âşık Ali)/(Kul Şeyh Ali) – (FB 426: 250)
- Sensin sultânı hem hayrî'l-beşer, (Rûzî) – (FB 426: 19)
- Daima böylece adâlet ister, (Rûzî) – (FB 426: 54)
- Aşiret burnuma tüter, (Kader/Hasan Ağa) – (FB 426: 185)
- Çalgılar içinde kemâna beñzer, (İbrahim Hakkı) – (FB 564: 28)
- Siması onlara beñzer, (Kul Fakîr) – (FB 588: 2)
- Görenler vâdî-i hayrândadır, (Rüşdî) – (FB 426: 107/108)
- Benim gönlüm bir Leylâ'ya bağlıdır, (Kul Fakîr) – (FB 588: 3)
- Mecnun gönlüm bir Leylâ'ya bağlıdır, (Şâzî) – (FB 426: 129)
- Dedi zülfüm değdi tel yarasıdır, (Âşık Zarfî) – (FB 426: 253)
- Bilmem beni sınar bilmem (احمد), (Abdurrahman) – (FB 426: 172)
- Bir ağızdan çıkan biñe yayılır, (Üçgöz Oğlu) – (FB 426: 197)
- Ölmez beñzi sarılanır, (İlbeğ Oğlu) – (FB 426: 215)
- Gemiciniñ sırtından bellidir, (Himmetî) – (FB 426: 122)
- Eridir ha nazlı dilber eridir, (Âşık İsmail) – (FB 426: 193)
- Yek katresi çâr ummâna bedeldir, (Himmetî) – (FB 426: 328)
- Sallansañ örgüyün dalı güzeldir, (Âşık Ali) – (FB 426: 241)
- Aşk elinden zere gönlüm bezgindir, (Cingöz Oğlu Seyid Osman) – (FB 426: 165)
- Yaralarım merhemsizdir, (Mücrimî) – (FB 426: 299)
- Ak kuğum karışmış kazınan gelir, (Cingöz Oğlu Seyid Osman) – (FB 426: 262)
- Sallanı sallanı nazınan gelir, (Âşık İsmail) – (FB 426: 195)
- Onlara hitâb bezm-i elest[ten] gelir, (Himmetî) – (FB 426: 121)
- Çille-i felekte âh u vâh bilir, (Rûzî) – (FB 426: 17)
- Et[i]rafı püsküllenir, (Zevâlî) – (FB 564: 42)
- Dile dilediğini mutlaka verir, (Kul Mustafa) – (FB 426: 201)
- Kötü kalbindekin dile getirir, (Karaca Oğlan) – (FB 426: 196)
- Kötüler sırrını dile getirir, (Âşık Musa) – (FB 426: 257)

- Şâh alemü'l-murtazâ da yetişir, (Himmetî) – (FB 426: 325)
- Zelleşen tüfeğe dal münâsiptir, (Şâzî) – (FB 426: 127)
- Çekip çekip dallarını âgiyor, (Dadal Oğlu) – (FB 426: 266)
- Şimdi gönlüm bir Leyla'ya vurgundur, (Emir Ali) – (FB 426: 207)
- Benim gönlüm bir yosmaya vurgundur, (Dadal Oğlu) – (FB 426: 169)
- Dubaracı garâmetiñ bu mudur , (?) – (FB 426: 74)
- Tâ evvelden kurd eniği kurd olur, (Arslan Paşa Oğlu) – (FB 426: 251)
- Bağ-ı cennet gibi gülistân olur, (Revâî) – (FB 426: 96)
- Her saat bu gönlüm perişan olur, (Rûzî) – (FB 426: 14)
- Âh ettikçe kara bağrım daş olur, (Kul Mustafa) – (FB 426: 201)
- Pazar etmesi hoş olur, (Mücrimî) – (FB 426: 299)
- Aşk hâleti hânedâna sorulur, (Revâî) – (FB 426: 100)
- Bereket indirdi her yana yağmur, (İbrahim Hakkı) – (FB 564: 33)
- Ayılmaz haşre dek mestânelenür, (Rûzî) – (FB 426: 15)
- Vicdan-ı Kanûnî bir şâh görünür, (Fakirî) – (FB 426: 277)
- Başıña bir çare bul yavaş yavaş, (Büryânî) – (FB 564: 97)
- Baktıkça yüzüne gül yavaş yavaş, (İbrahim Hakkı) – (FB 564: 24)
- Tevâzûdan zarar olmaz demiş, (Kul Haydar) – (FB 426: 233)
- Yalan dünya dört sultanlık yerimiş, (Âşık Musa) – (FB 564: 111)
- Meğer dünya dört sultanlık yerimiş, (Âşık Omar) – (FB 426: 110)
- Fıkrettim ki yalan dünya boşumuş, (Kader/Hasan Ağa) – (FB 426: 182)
- Olmadıñ kimseye kul Hasan Çavuş, (Habip Karaaslan) – (FB 426: 130)
- Derin mi yuka mı gölünüz ankıt, (Murtaza) – (FB 426: 145)
- Olmaz mı yalancı şahit, (Ali Afkar Kırbyık) – (FB 588: 12)
- Sadâ verir kuşuñ Berit, (Âşık Hüssüyün) – (FB 426: 204)
- Koç yiğide kanlı göynek dondur bu, (Dadal Oğlu) – (FB 426: 263)
- Arap atıñ koç yiğidiñ gün'oldu, (Yunus) – (FB 426: 164)
- Boyandı suylar da içilmez oldu, (Dadal Oğlu) – (FB 564: 106)
- Cigerciği büryan Dudu, (Azmi Bekir) – (FB 426: 243)
- Cigerciği büryan Dudu, (Azmi Bekir) – (FB 426: 244/3)
- Avlar sana lâyıñ Küçük Al'Oğlu, (Dadal Oğlu) – (FB 564: 117)
- Kalmadı muradım der Gök Al'Oğlu, (Dadal Oğlu) – (FB 564: 120)
- Soyayı iriden vur Mursal Oğlu, (Dadal Oğlu) – (FB 564: 115)

- Kilis benim der Delikar Oğlu, (Âşık Musa) – (FB 564: 113)
- Aşiretiñ döğüş etti duyduñ mu, (Dadal Oğlu) – (FB 426: 267)
- Ağzı geçti iş yerini bulur mu, (Arslan Oğlu) – (FB 426: 170)
- Çalkandı da Ala Bel'e konu mu (Âşık Ali) – (FB 426: 209)
- Şu beni gönderiñ yârime doğru, (Azmi Bekir) – (FB 426: 244/3, 246)
- Bire ağalar Kara İsmail öldü mü, (Cingöz Oğlu Seyid Osman) – (FB 426: 260)
- Öldü derler Cerid Bekir öldü mü, (Âşık Halil) – (FB 426: 136)
- Kokar Kuyu Kuru Bel yörü yörü, (Abdurrahman) – (FB 426: 176)
- Âlimler fehm eder şebbi şükürü, (Himmetî) – (FB 426: 122)
- Âkıbet dağlarıñ kırına düştü, (Figânî) – (FB 426: 283)
- Şeftali pazarı kurulsun deyü, (Âşık Ali) – (FB 564: 179)
- O ıssız dağlarda hiç adam kalmaz, (Habip Karaaslan) – (FB 426: 334)
- İran'da Tiflis'te Hoy'da bulunmaz, (Sıdkî) – (FB 426: 291)
- Yol ver Has Evi'de varıyor Çerkez, (Dadal Oğlu) – (FB 426: 264)
- Dedi gül dikenî yâre görünmez, (Fırakî) – (FB 426: 295)
- Her hâl ile vardır ihtiyâcımız, (Rûzî) – (FB 426: 6)
- Sen de düşüp böyle kalma yalnız, (Fakir) – (FB 426: 141)
- Şimdi kaldık bir köleye yalnız, (Hasan Paşa Oğlu) – (FB 588: 9)
- Uzatır elini her yana haksız, (İbrahim Hakkı) – (FB 564: 31)
- Âbâdı neyleriz viranlıktayız, (Fırakî) – (FB 426: 293)
- Mâzî müstakbeliñ icmâliyiz biz, (Rûzî) – (FB 426: 9)
- Hani ya kabak asan Kodaz Ali'ñiz, (Dadal Oğlu) – (FB 564: 145)
- Neye böyle hata söyler diliñiz, (Dadal Oğlu) – (FB 564: 122)
- Kasr-ı dilde mîr-i mîrân biliriz, (Rûzî) – (FB 426: 11)
- Selvili bahçeniñ gülü belirsiz, (Âşık Omar) – (FB 426: 112)
- Sanmañ bizi şer'iñ mugâyiriyiz, (Rûzî) – (FB 426: 11)

8.2. AĞITLAR

- Ayişe'nin ağıdı – (FB 426: 160)
- Hacı Kara Kâhya'nın ağıdı – (FB 426: 149)
- Tek Taşak Ali Ağa'nın ağıdı – (FB 426: 151)
- Çerkez Kâsım'ın ağıdı – (FB 426: 163)

Dede'nin ağıdı – (FB 426: 161)
 Atataürk'ün ağıdı – (FB 426: 150)
 Güccük ve Mehmet'in ağıdı – (FB 582: 17)
 Musa'nın ağıdı – (FB 564: 172)
 Göde Ali'nin ağıdı – (FB 564: 138)
 Tek Taşak Ali Ağa'nın ağıdı – (FB 426: 162)

8.3. DİĞER ŞİİRLER (DİVAN ŞİİRLERİ)

Aşk-ı zâtın hürmet için etme aşkından cüdâ, (Azmi Bekir) – (FB 426: 321)
 Allah'ın habîbi ey Muhammed Mustafa, (Azmi Bekir) – (FB 426: 323)
 Kimin kimden haberi var kime kimden gelir cefâ, (Azmi Bekir) – (FB 426: 323)
 Her bağçeden gül deren Hâşim Veli derler baña, (Hâşim Veli) – (FB 426: 344)
 Nasıl ifhâm edeyim hâlet-i feryâdı saña, (Yaşar Şâdî Bey) – (FB 426: 353)
 Çün buyurdu zâtına mahbûb cenâb-ı Kibriyâ, (Mahcûbî) – (FB 564: 71)
 Gerçi bir âfet-i nigâr izhârı güç izmârı güç, (Rûzî) – (FB 426: 39)
 Nice teskîn olayım olmaya âmâde ümîd, (Rûzî) – (FB 426: 41)
 Her seher hûn-ı Hüseyin ile güneş kan ağlar, (?) – (FB 426: 344)
 Bî-vefâ erbâb-ı hüsne mübtelâdan çok ne var, (Yaşar Şâdî Bey) – (FB 426: 351)
 Hem ibrette hem mihnette hem gayrette sârım var, [Azmi Bekir] – (FB 426: 324)
 Yaktı âhım âhımı âhım anın için âh çeker, [Azmi Bekir] – (FB 426: 318)
 Benim pîr olası gönlüm kocadıkça civân ister, [Hâşim Veli] – (FB 426: 344)
 Âşık-ı dîdâr olan bilmez nedir cennât-ı hûr, (Rûzî) – (FB 426: 43)
 Yek durur da ömre kim mağrûr olur, (Reşit Âkif Paşa) – (FB 426: 352)
 Yoluña cânımı versem de cefâ-cû vermez, (Rûzî) – (FB 426: 280/1)
 Sad-hezârân lâ'net olsun Gördes, (Eşref) – (FB 426: 352)
 Nice bir akçeye eylersen heves, [Hâşim Veli] – (FB 426: 344)
 San İbrâhim durur zülfün ki olmuş gülistân-ı âteş, (?) – (FB 426: 344)
 Değil ta'dâdı mümkün muhtelif cevri ü sitem görmüş, (Rûzî) – (FB 426: 45)
 Kimi mendil bulamaz göz yaşını silecek, [Azmi Bekir] – (FB 426: 323)
 Vâdî-i aşka düşüp haylice ârâm ettik, (Rûzî) – (FB 426: 46)
 Yürekten eyleyip âhı olmayanı yakarsın, [Azmi Bekir] – (FB 426: 323)
 İskender-i deh kıymet-i çâr-kantar ipeksiñ, (Himmetî) – (FB 426: 325)

- Görse kâfirler eder î mân cemâliñ pertevin, (Rûzî) – (FB 426: 31)
- Ehl-i aşka bir azim gavga seniñ kaşın gözün , (Rûzî) – (FB 426: 29)
- Kifâyeciden açar bahsi molla sünbül, (Sıkî-i Engakî) – (FB 426: 344)
- On beş gün evvel üzümü yetişir sıcaktan, (Himmetî) – (FB 426: 326)
- Gelince gitmeyi bilmez misâfir hâne-i dilden, (Osman Azmi Bey) – (FB 426: 344)
- Tahkîk haberin aldık anıñ besmelesinden, (Rûzî) – (FB 426: 47)
- Değil bu Rûm u Kayser Çin ü Maçın heft kişverde, (Rûzî) – (FB 426: 21)
- Ah nasıl kıydı o şûhuñ perçeminiñ bir teline , [Rüşdî] – (FB 426: 106)
- Giderek âteş-i aşkı erişir cân u sere, (Rûzî) – (FB 426: 48)
- Geçme câm-ı üftâdeyi teklîf buyurma içmeze, (Rûzî) – (FB 426: 81)
- Kardeşlerimi vâlidemi eylemeñ âgâh , (Çivici Oğlu Galip) – (FB 426: 352)
- Hasret-i aşkınla yandı cânım Allah aşkına, (Rûzî) – (FB 426: 48)
- (...) yüz bin câhile değer âlimiñ bir kılı, [Azmi Bekir] – (FB 426: 318)
- Bî-hûdeye sen zihniñe verme helecânı, (Rûzî) – (FB 426: 50)
- O bir hükm-i ezeldir anıñ çoktur dürr-i âyâtı, (Rûzî) – (FB 426: 320)
- Münezzehdir her eşyâdan bâkîdir cümleden zâtı, [Azmi Bekir] – (FB 426: 317)
- Gökten inmiş hâke konmuş bu Melik Gâzi gibi, (Reşit Âkif Paşa) – (FB 426: 352)
- Giyinir gaşmir palto uzun anterili, (Himmetî) – (FB 426: 121)
- Ne dilcedir aceb bilirsün Arap câmi Acem câmi, [Azmi Bekir] – (FB 426: 324)
- Ben dedim büyük mekkâr her dem yüze güle mi, (Azmi Bekir) – (FB 426: 322)
- Yaratmış ahsen-i sûretle hesnâ lutf-ı Yezdânî, (Himmetî) – (FB 426: 327)
- Dem-be-dem arzû eylerim hüsn-i bî-hemtâ seni, (Rûzî) – (FB 426: 51)
- Evliyânıñ rehberi âl-i abânıñ serveri, (Rûzî) – (FB 426: 49)
- Serveri vey mâ-seri sad-ekberi mâ- (غیری), [Mahcûbî] – (FB 564: 92)

9. KAYNAKLAR

1. ABRAHAMS, Roger; “Sözlü Tarih Eleştirisi-Bir Folklorcunun Bakış Açısından: Hikâye ve Tarih” (Yayımlanmamış makale).
2. Ahmet Cevdet Paşa; Mârûzât (hızl.Yusuf Halaçoğlu), Çağrı Yayınları, İstanbul 1980.
3. Ahmet Cevdet Paşa; Tezakir (21-39), (yyl: Cavit Baysun), 2. baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1986.
4. Ahmet Nazif; Kayseri Tarihi (Mir’ât-i Kayseriyye), neşreden : Prof. İng. Dr. Mehmet Palamutoğlu, Kayseri İli Özel İdare Müdürlüğü ve Kayseri Belediyesi Birliği Yayını, Kayseri 1987.
5. Ahmet Nazif; Kayseri Meşhurları (Kayseriyye Meşâhiri), Haz.: Prof. Dr. Meserret Diriöz-Haydar Ali Diriöz, Kayseri 1991.
6. AKBAŞ, S. Burhanettin; “Bünyanlı Âşık Mustafa’nın Şiirlerini Derleme Çalışmaları”, Erciyes Dergisi, Cilt 9, Sayı 104, Ağustos 1986a, s.9-12.
7. AKBAŞ, S. Burhanettin; “Bünyanlı Âşık Mustafa’nın Şiirlerini Derleme Çalışmaları 2”, Cilt 9, Sayı 107, Kasım 1986b, s.32-33.
8. AKBAŞ, S. Burhanettin; “Bünyanlı Âşık Mustafa’nın Eksik Şiirleri Üzerine”, Erciyes Dergisi, Cilt 10, Sayı 120, Aralık 1987, s.18-19.
9. AKBAŞ, S. Burhanettin; “Bünyan Folkloru: Bünyan’da Yetişen Halk Şairleri”, Erciyes Dergisi, Cilt 14, Sayı 164, Ağustos 1991a, s.13-14.
10. AKBAŞ, S. Burhanettin; “Bünyan’da Yetişen Halk Şairleri”, Erciyes Dergisi, Cilt 14, Sayı 168, Aralık 1991b, s.28.
11. AKBAŞ, S. Burhanettin; Bünyan ve Yöresi Halk Edebiyatı Folklor ve Etnografyası, Bizim Gençlik Yayınları, Kayseri 1994.
12. AKSOY,Erdal; “Anadolu’da Yaşayan Oğuz Türklerinde Sosyal Farklılaşma: ‘Türkmen’ler ve ‘Yörük’ler” , KÖK Araştırmalar, Osmanlı Özel Sayısı, Ankara 2000, s.105-121.
13. AKÜN, Ömer Faruk; “Divan Edebiyatı”, TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt 9, İstanbul 1994, s.390.
14. ALBAYRAK, Nurettin; Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü, Leyla ile Mecnun Yayıncılık, İstanbul 2004.
15. ALPTEKİN, Ali Berat; Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı, Akçağ Yayınları, Ankara 1997.

16. ARISOY, M. Sunullah; Türk Halk Şiiri Antolojisi, Bilgi Yayınları Ankara 1995.
17. ASLAN, İsmail; “Çukurova’da Şiirleri Bilinip de Hayatı Bilinmeyen Halk Ozanı: Âşık Halil”, Erciyes Dergisi, Cilt 11, Sayı 130 ,Ekim 1988, s.7-9.
18. ASLANOĞLU, İbrahim; Âşık Veli, Hayatı, Kişiliği, Değişleri, 1984.
19. ASSMAN, Jan; Kültürel Bellek, (Çev.: Ayşe Tekin), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2001.
20. ASYA; “Derdi Çok’tan Değişler”, Görüşler Dergisi (Adana Halk Evi Dergisi), Sayı 1-2 ,1937.
21. AŞKUN, Vehbi Cem; “Âşık Süleyman”, Kızılırmak Gazetesi, Nu: 443-445, 1935.
22. AYATA, Şaban; XIX. Yüzyılda Yaşamış Molulu Şair Mustafa Revâî’nin Hayatı ve Şiirleri, Kayseri Yeni Matbaa, Kayseri 1969.
23. AYDEMİR, Orhan Göksel; “Avşar Ağıtları”, Türk Folklor Araştırmaları, Sayı 177, 1964.
24. AYDEMİR, Orhan Göksel; “Dadaloğlu’nun İki Karşılaşması”, Türk Folklor Araştırmaları, Sayı 191 ,1965.
25. BAŞGÖZ, İlhan; “Biyografik Türk Halk Hikâyeleri”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi, 1949.
26. BAŞGÖZ, İlhan; İzahlı Türk Halk Edebiyatı Antolojisi, İstanbul 1956.
27. BAŞGÖZ, İlhan; Karac’oğlu, Pan Yayıncılık, İstanbul 1992.
28. BAYRAK, Mehmet; Eşkıyalık ve Eşkîya Türküleri (İnceleme-Antoloji), Yorum Yayınları, Ankara 1985.
29. BAYRI, Mehmet Halit; Halk Şiiri-XX.Yüzyıl, İstanbul 1957.
30. BAYRI, Mehmet Halit; Halk Şiiri-XIX.Yüzyıl, İstanbul 1959.
31. BAYRI, Mehmet Halit; “Âşık Süleyman”, Türk Folklor Araştırmaları”, Sayı 154, 1962.
32. BIÇAK, Ayhan; “Hafıza ve Tarih”, Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi, Mart 2003, Sayı 3, s.129-150.
33. BİLGE, Fahri; “Kayserililer-Başlangıç”, Erciyes [Kayseri Halkevi Dergisi], Sayı 14-15, Mart 1940, s.418-419.
34. BİLGE, Fahri; “1527 Tarihindeki Bir İsyanı Hatırlatan bir Manzume: Kalender Vak’ası ve Koyun Abdal”, Erciyes [Kayseri Halkevi Dergisi], Sayı 17, Mayıs 1941a, s.503-506.

35. BİLGE, Fahri; “Azmi Bekir’e Ait Bir Şiir”, Erciyes [Kayseri Halkevi Dergisi], Sayı 17, Mayıs 1941b, s.510.
36. BİLGE, Fahri; “Ahmed Remzi Akyürek’in İrtihal Tarihi”, Erciyes [Kayseri Halkevi Dergisi], Nu:25, Şubat 1945.
37. BORATAV, Pertev Naili; “Güney Şairleri”, Ankara Üniversitesi Haftası (Konuşmalar 10.09.1943-19.09.1943) Hatay, Türk Tarih Kurumu, 1945.
38. BORATAV, Pertev Naili; “Âşık Edebiyatı”, Türk Dili Dergisi, Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı, Sayı 207, Ankara 1968, s. 340-357.
39. BORATAV, Pertev Naili; Folklor ve Edebiyat-1, Adam Yayınları, İstanbul 1982.
40. BORATAV, Pertev Naili; 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1988a.
41. BORATAV, Pertev Naili; Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, Adam Yayınları, İstanbul 1988b.
42. BORATAV, Pertev Naili; Halk Edebiyatı Dersleri, Tarih Vakfı Yayınları İstanbul 2000a.
43. BORATAV, Pertev Naili; Halil Vedat Fıratlı; İzahlı Halk Şiiri Antolojisi, Tarih Vakfı Yayınları İstanbul 2000b.
44. CANPOLAT, Mustafa; “Güldalı-Hamzaoğlu”, Türk Dili, Sayı 35, Ankara 1954.
45. CENGİZ, Turhan; “Efsos’ta Halk Şairleri”, Görüşler Dergisi (Adana Halk Evi Dergisi), Sayı 47, 1942.
46. CUNBUR, Müjgân; Başakların Sesi, Poyraz Reklâm Yayınları, Ankara 1968.
47. ÇAVUŞ, Hasan; İlbeyoğlu Hayatı ve Şiirleri, Bozkurt Kitapevi, İstanbul 1944.
48. ÇELİKDEMİR, Murat; “Osmanlı Döneminde Aşiretlerin Rakka’ya İskânı (1690-1840)”, Doktora Tezi, Elazığ, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2001.
49. ÇİFTÇİ, Cemil; Maraşlı Şairler Yazarlar Âlimler, Kitabevi, İstanbul 2000.
50. ÇOBANOĞLU, Özkul; Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş, Akçağ Yayınları, Ankara 1999.
51. DADALOĞLU, Nebi; “Cingözoğlu Seyit Osman”, Türk Folklor Araştırmaları, Sayı 104,108 ,1958.
52. DANACIOĞLU, Esra; Geçmişin İzleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2001.

53. DAVUTLUOĞLU, İbrahim; “Ceritler ve Hürüoğlu Âşık Abdurrahman Ağa”, Erciyes Dergisi, Cilt 4, Sayı 40, Temmuz 1981, s.7-11.
54. DAVUTLUOĞLU, İbrahim; “Güneyde Folklor Araştırmaları: Öksüz Ali ve Hikâyesi”, Erciyes Dergisi, Cilt 4, Sayı 47, Ocak 1982a, s.9-11.
55. DAVUTLUOĞLU, İbrahim; “Güneyde Folklor Araştırmaları: Aptaloğlu Âşık Hüseyin’in Hayatı ve Şiirleri”, Erciyes Dergisi, Cilt 5, Sayı 58, Ekim 1982b, s.25-26.
56. DAVUTLUOĞLU, İbrahim; “Deli Boran’ın Hayat Hikâyesi ve Türküleri”, Erciyes Dergisi, Cilt 5, Sayı 60, Aralık 1982c, s.20-24.
57. DAVUTLUOĞLU, İbrahim; “Güneyde Folklor Araştırması: Kadirli’nin Araplı (Düğünlü) Köyünden Çelebizâde Halil Efendi’nin Hayatı ve Şiirleri”, Erciyes Dergisi, Cilt 7, Sayı 76, Nisan 1984, s.10-11.
58. DENİZ, Rasim; “Âşık Mustafa”, Erciyes Dergisi, Cilt 4, Sayı 45, Kasım 1981a, s.7-8.
59. DENİZ, Rasim; “Sıtkî”, Erciyes Dergisi, Cilt 4, Sayı 46, Aralık 1981b, s.19-20.
60. DENİZ, Rasim; “Kayseri Şairlerinden: Himmetî”, Erciyes Dergisi, Cilt 6, Sayı 72, Aralık 1983a, s.12.
61. DENİZ, Rasim; “Halk Şairi Fakirî”, Erciyes Dergisi, Cilt 6, Sayı 62, Şubat 1983b, s.8-12.
62. DENİZ, Rasim; “Kayserili Halk Şairleri ve Dadaloğlu”, Erciyes Dergisi, Cilt 10, Sayı 115, Temmuz 1987a, s.22-30.
63. DENİZ, Rasim; “Âşık Osman”, Erciyes Dergisi, Cilt 10, Sayı 119, Kasım 1987b, s.32.
64. DENİZ, Rasim; “Cönklerde Yunus Mahlâslı Şiirler ve Yunuslar”, Erciyes Dergisi, Cilt 14, Sayı 163, Temmuz 1991, s.10-12.
65. DENİZ, Rasim; “Molulu Revâî”, Erciyes Dergisi, Cilt 17, Sayı 200, Ağustos 1994, s.44.
66. DENİZ, Rasim; “Âşık Nâmî”, Erciyes Dergisi, Cilt 19, Sayı 225, Eylül 1996, s.21.
67. DEVELİOĞLU, Abdullah; Büyük İnsanlar (3000 Türk İslam Müellifi), Demir Kitabevi, İstanbul 1973.
68. DİLÇİN, Cem; Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1997.

69. DUMONT, Paul; “1865 Tarihinde Güney-Doğu Anadolu’nun Islahı”, (Çev.: Bahattin Yediyıldız), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı 10-11, 1980, s.369-394.
70. DÜZGÜN, Dilaver; “Âşık Edebiyatı”, Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, (Editör: M. Öcal Oğuz), Grafiker Yayıncılık, Ankara 2004, s.169-212.
71. EBERHARD, Wolfram; Güneydoğu Anadolu’dan Âşık Hikâyeleri, (Çeviren: Müfide Kocaoğlu Van Der Hoeven), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2002.
72. ELÇİN, Şükrü; “Âşık Seyid Osman”, Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi-VII/1,2, Ankara 1975.
73. ELÇİN, Şükrü; Halk Edebiyatı Araştırmaları-1, Akçağ Yayınları, Ankara 1997.
74. EMİRMAHMUDOĞLU, A. Saim; A. Oğuz Özavşar; M. Ali Küçükpınar; Derdi Çok ve Şiirleri, Maraş İş Bankası Yayınları, 1946.
75. ERDOĞAN, Kenan; “Şair Eşref, Hayatı ve Eserleri”, Erciyes Dergisi, Cilt 18, Sayı 210, Haziran 1995, s.11-15.
76. ERGENEKON, Etem Yılmaz; “Hatay Halk Şairleri”, Halk Bilgisi Haberleri, Sayı 99, İstanbul 1940.
77. ERGUN, Sadeddin Nüzhet; Halk Şairleri-I, 1927.
78. ERGUN, Sadeddin Nüzhet; Türk Şairleri, 3 Cilt, İstanbul 1936.
79. ERGUN, Sadeddin Nüzhet; Halk Edebiyatı Antolojisi, İstanbul 1938.
80. ERGUN, Sadeddin Nüzhet; “Hamza Oğlu”, Folklor Postası, Sayı 9, İstanbul 1945.
81. ERSOY, Ruhi; “Sözlü Kültür ve Sözlü Tarih İlişkisi Üzerine Bazı Görüşleri”, Millî Folklor, Sayı 61, 2001, s.102-110.
82. ERSOY, Ruhi; “Barak Türkmenlerinin Sözlü ve Yazılı (Resmi) Tarihlerine Mukayeseli Bir Yaklaşım Denemesi”, Millî Folklor, Sayı 65, 2005, s.84-93.
83. ERTÜZÜN, Enver; “Sarımbeş”, Çorumlu Dergisi (Çorum Halk Evi Dergisi), Sayı 48, 1944.
84. FAHRİ, Ferdi; “Kayserili Halk Şairi Hâdî ile Bir Konuşma”, Erciyes [Kayseri Halk Evi Dergisi], Sayı 24, 1945, s.15-16.
85. FB 426: A. Ârifî [Fahri Bilge], [Defter], Kayseri 1938-1941, Millî Kütüphane İbni Sina Yazmaları, Nu.: Yz.FB.426.
86. FB 430: A. Ârifî [Fahri Bilge], [Defter], Halk Bilim Derlemeleri ve Biyografiler, Millî Kütüphane İbni Sina Yazmaları, Nu.: Yz.FB.430.

87. FB 513: A. Ârifî [Fahri Bilge], [Defter], Avşar Âdetleri, Kayseri 1943-1945, Millî Kütüphane İbni Sina Yazmaları, Nu.: Yz.FB.513.
88. FB 564: A. Ârifî [Fahri Bilge], [Defter], Kayseri 1938-1941, Millî Kütüphane İbni Sina Yazmaları, Nu.: Yz.FB.564.
89. FB 582: A. Ârifî [Fahri Bilge], [Defter], Kayseri 1943, Avşar Boyunun Beyanındadır, Millî Kütüphane İbni Sina Yazmaları, Nu.: Yz.FB.582.
90. FB 588a: A. Ârifî [Fahri Bilge], [Defter], Kayseri 1938-1939, Millî Kütüphane İbni Sina Yazmaları, Nu.: Yz.FB.588/1.
91. FINDIKOĞLU, Ziyâeddin Fahrî; “Kayserili Rûzî Hakkında”, Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, Ankara 1928, Nu. 2339.
92. GÖKSOY, Yılmaz; “Gönül Bahçesinden Bir Demet: Hüznî Baba”, Erciyes Dergisi, Cilt 6, Sayı 66, Haziran 1983, s.18.
93. GÖRKEM, İsmail; Halk Hikâyeleri Araştırmaları-Çukurovalı Âşık Mustafa Köse ve Hikâye Repertuarı, Akçağ Yayınları, Ankara 2000.
94. GÖRKEM, İsmail; “Dadaloğlu Fenomeni Bağlamında Türk Saz Şiirinin Sorunları”, Millî Folklor, Sayı 49, 2001a, s.55-64.
95. GÖRKEM, İsmail; “Fahri Bilge ve Kayseri Halk Kültürüne Ait Araştırmaları (Bir Derleme Mecmuasından Hareketle)”, Folklor/Edebiyat, Sayı 27, 2001b, s.55-64.
96. GÖRKEM, İsmail; Türk Edebiyatında Ağıtlar-Çukurova Ağıtları, Akçağ Yayınları, Ankara 2001c.
97. GÖRKEM, İsmail; Yeni Bilgiler Işığında Dadaloğlu ve Şiirleri, Bilge Yayınevi, Ankara 2002.
98. GÖRKEM, İsmail; “Güney Türkmenlerine Ait ‘Yazıcıoğlu ile Senem’ Adlı Türkölü Hikâyesinin Anlam ve Nesne Dünyası”, Türkbilig, Sayı 9, 2005, s.40-66.
99. GÜNDÜZ, Tufan; Anadolu’da Türkmen Aşiretleri, Bilge Yayınları, Ankara 1997.
100. GÜREL, Ziya; “Deli Boran Üstüne Kısa Bilgi, Üç Deyişi” Çorumlu Dergisi (Çorum Halk Evi Dergisi), Sayı 5, 1938.
101. GÜRLEK, Ahmet; Memleketim Develi, Yeni Desen Matbaası, Ankara 1975.
102. GÜVEN, Ahmet Emin; “Kayseri Yakın Tarihinden Kültürel Araştırmalar III- Kayserili Mehmed Emin Efendi (Rûzî), Hür Efe Matbaası, İzmir 1993.

103. GÜVEN, Ahmet Emin; “Kayseri Yöresel Kültürünün Tanıtımında Emeği Geçenlerden: Fahri Bilge”, Erciyes Dergisi, Sayı 257, Mayıs 1999, s.22-23.
104. GÜVEN, Ahmet Emin; Kayseri Yakın Tarihinden Kültürel Araştırmalar VII- Kayseri’de Yazma Mecmualar ve Muhtevalarından Seçmeler, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 2000.
105. GÜVEN, Ahmet Emin; “Kayserili İki Şairimizi Daha Tanıyalım”, Erciyes Dergisi, Sayı 18, Haziran 2004, s.21-23.
106. H. C; “Beyoğlu ve Zarif”ten Koşma”, Eskişehir Halk Evi Dergisi, Sayı 5, 1932.
107. HALAÇOĞLU, Yusuf; “XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi”, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988.
108. HALAÇOĞLU, Yusuf; “Osmanlı Döneminde Türkiye’nin Nüfus Yapısı ve Aşiretler” , Anadolu’da ve Rumeli’de Yörükler ve Türkmenler Sempozyumu Bildirileri, Yayına Hazırlayan: Tufan Gündüz, Yörük Türkmen Vakfı Yayınları, Ankara 2000, s.137-144.
109. HALKIN, Leon E.; Tarih Tenkidinin Unsurları, (Çev.: Bahaeddin Yediyıldız , Türk Tarih Kurumu Basımevi), Ankara 1989.
110. IŞIK, Mahmut; Afşarlar/Tarihi-Yetiştirdiği Şahıslar-Folkloru, Kardeş Matbaası, Ankara 1963.
111. [İNAL] Mahmud Kemal; Son Asır Türk Şairleri, Cilt 1, Dergâh Yayınları, İstanbul 1988a. s.453-457.
112. [İNAL] Mahmud Kemal; Son Asır Türk Şairleri, Cilt 3, Dergâh Yayınları, İstanbul 1988b. s.1753-1756.
113. KÂMİL, Erkan; “Halk Edebiyatımızda: İlbeylioğlu (İlbeylioğlu-Elbaloğlu)”, Erciyes Dergisi, Cilt 3, Sayı 28, Ekim 1980, s.1-4. (bk. KALKAN, Emir).
114. KÂMİL, Erkan; “Halk Ozanları: Afşaroğlu Âşık Mehmet”, Erciyes Dergisi, Cilt 3, Sayı 33 , Şubat 1981a, s.7-10. (bk. KALKAN, Emir).
115. KÂMİL, Erkan; “Halk Edebiyatımızda Afşinli Âşık Yener”, Cilt 3, Sayı 32, Şubat 1981b, s.8-12. (bk. KALKAN, Emir).
116. KÂMİL, Erkan; “Halk Ozanları: Cingözoğlu Seyit Osman”, Erciyes Dergisi, Cilt 3, Sayı 33, 1981c, s.13-17. (bk. KALKAN, Emir).
117. KÂMİL, Erkan; “Halk Şairlerimizden: Âşık Abdurrahman”, Erciyes Dergisi, Cilt 3, Sayı 34, Mart 1981d, s.7-8. (bk. KALKAN, Emir).

118. KALKAN, Emir; “Afşarlar”, Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı 19, Ağustos 1982, s.23-76.
119. KALKAN, Emir; Çağlar Boyunca Kayseri Şairleri, Kayseri İli Özel İdare Müdürlüğü ve Kayseri Belediyesi Birliği Yayınları, Kayseri 1988.
120. KALKAN, Emir; XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Antolojisi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.
121. KARAASLAN, Habip; Der Karaaslan, Ankara Basımevi, Ankara 1945.
122. KARAASLAN, Habip; Kalbimin Sesi, Sümer Basımevi, Kayseri 1946.
123. KARAASLAN, Habip; Yurt Destanı, Ankara 1970.
124. KARAMANLIOĞLU, Ali F.; “Fahri Bilge Kütüphanesi”, Türk Kültürü, Cilt 1, Sayı 8, 1963, s.44-45.
125. KAYA, Doğan; Âşık Edebiyatı Araştırmaları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2000.
126. KISAKÜREK, Abidin Mümtaz; “Derdi Çok”, Şadırvan, Sayı 14, 1949.
127. KOCATÜRK, Vasfi Mahir; Tekke Şiiri Antolojisi, Ankara 1955.
128. KOCATÜRK, Vasfi Mahir; Saz Şairleri Antolojisi, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1963.
129. KORKMAZ, Zeynep; “Eski Osmanlı Kaynaklarının Yayınında Transkripsiyonla İlgili Değerlendirmeler”, Türkoloji Dergisi, Cilt VIII, Ankara 1979, s.67-77.
130. KORTANTAMER, Tunca; “Genç Edebiyat Araştırmacısının Yanlışları”, Türklük Araştırmaları Dergisi, Sayı 7, İstanbul 1993, s.337-365.
131. KÖKSAL, M. Fatih; Kayserili Divan Şairleri, Geçit Yayınevi, Kayseri 1998.
132. KÖPRÜLÜ, M. Fuad; Türk Saz Şairleri Antolojisi III, İstanbul 1940.
133. KÖPRÜLÜ, M. Fuad; Edebiyat Araştırmaları, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999.
134. KÖSEOĞLU, Neşet; “Çorum’da Eski Soyadları”, Çorumlu Dergisi (Çorum Halk Evi Dergisi), Sayı 51, 1944.
135. KUM, Naci; “Âşık Cafer Tan”, Erciyes Dergisi [Kayseri Halk Evi Dergisi], Cilt 3, 1938.
136. KUM, Naci; “Türkmen Barakları”, Türk Etnografya Dergisi, Cilt VI, 1963.
137. KURDOĞLU, Veli; Şair Tabipler, 1967.
138. KUT, Günay; “Metin Tesbitinde Birinci Aşama: Vezin ve Anlam”, İlmî Araştırmalar Dergisi, Sayı 8, İstanbul 1999.

139. KUTLU, Muhtar; “Yaşayan Bir Alt-Kültür Geleneği: Göçer Kültürü” , IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, s.59-66.
140. KUYAT, Münür Numan: Edebî Âbideler, 1. Kısım, 4. Basım, Tecellî Basımevi, İstanbul 1938.
141. LEVEND, Ağâh Sırrı; Türk Edebiyatı Tarihi, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1984.
142. MAKAL, Tahir Kutsi; “Derdi Çok”, Son Havadis Gazetesi, 27.02.1969.
143. METİN, Celâl; “Sözlü Tarih ve Türkiye’deki Gelişimi”, Türk Kültürü Dergisi, Sayı 469, 2002, s.32-42.
144. MİRZAOĞLU, Gülay; Çukurova Bozlağı, Binboğa Yayınları, Ankara 2003.
145. Muharrem Usta; “Nebatat Destanı”, Erciyes [Kayseri Halk Evi Dergisi], Sayı 59-60, 1947.
146. OĞUZ, M. Öcal; “Bektaşîlik Anlatım Ortamında Halk Şiiri”, Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları, Akçağ Yayınları, Ankara 2000a, s.89-97.
147. OĞUZ, M. Öcal; “Folklorda Yeni Yöntemler ve Âşık Edebiyatı”, Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları, Akçağ Yayınları, Ankara 2000b, s.83-89.
148. OĞUZ, M. Öcal; “Halkbilimi Çalışmalarında Eş Metin (Varyant) ve Benzer Metin (Versiyon) Sorunu”, Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları, Akçağ Yayınları, Ankara 2000c, s.23-29.
149. OĞUZ, Öcal; Yozgat’ta Halk Şairliğinin Dünü ve Bugünü, Ankara 1994.
150. OĞUZ, M. Öcal; “Birincil Sözlü Kültür Çağı ve Karac’oğlan Şiiri”, Millî Folklor, Sayı 58, 2003, s.31-39.
151. OKAY, Haşim Nezihi; “Everekli Ali Celâlettin Efendi”, Erciyes [Kayseri Halkevi Dergisi], Cilt 1, Sayı 5, Temmuz 1938a, s.130-134.
152. OKAY, Haşim Nezihi; “Everekli Ali Celâlettin’e ait Gazeller”, Erciyes [Kayseri Halkevi Dergisi], Cilt 1, Sayı 5, Aralık 1938b, s.130-134.
153. OKAY, Orhan; “İflâh Olmaz Kitap Hastaları”, Yedi İklim, Sayı 145, Nisan 2004, s.4-8.
154. ONAY, Ahmet Talat; Çankırı Şairleri, Cilt 1, Çankırı 1931.
155. ONAY, Ahmet Talat; Türk Şiirlerinin Vezni, 1933.
156. ONG, Walter J.; Sözlü ve Yazılı Kültür, Sözüün Teknolojileşmesi, Metis Yayınları, İstanbul 1995.

157. ORHONLU, Cengiz; Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı, Eren Yayıncılık, İstanbul 1987.
158. ÖNDER, Ali Rıza; “Molulu Revâî”nin İki Şiiri”, Erciyes [Kayseri Halk Evi Dergisi], Sayı 42-43, Temmuz-Ağustos 1946, s.9.
159. ÖNDER, Sema; Avşarların Tarihçesi ve Avşar Ağıtları, Laçın Yayınları, Kayseri 2000.
160. ÖZBAŞ, Ömer; İlbeyli Türkmenleri Arasında Folklor Derlemeleri, Gaziantep Halk Evi Yayınları, Gaziantep, 1939.
161. ÖZBAŞ, Ömer; “İlbeyli Türkmenleri Arasında” Gaziantep Gazetesi, 25.05.1941.
162. ÖZBAŞ, Ömer; Gaziantep Dolaylarında Türkmenler ve Baraklar, Cihan Matbaası, Gaziantep 1958.
163. ÖZDAMARLAR, Kadir; “İbrahim Hakkı Eroğlu ve Şeyh Sadi”, Erciyes Dergisi, Cilt 6, Sayı 72, Aralık 1983, s.13-14.
164. ÖZDAMARLAR, Kadir; “Develi ve Yöresinin Folklor, Halk Edebiyatı ve Etnografyası”, Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.
165. ÖZDEMİR, Ahmet Z.; Avşarlar ve Dadaloğlu, Dayanışma Yayınları, Ankara 1985.
166. ÖZDEMİR, Ahmet Z.; Öyküleriyle Halk Şiirleri, Ürün Yayınları, Ankara 1998.
167. ÖZDEMİR, Ahmet Z.; Öyküleriyle Ağıtlar-1, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.
168. ÖZDEMİR, Ahmet Z.; “Avşarlar ve Dadaloğlu”, Folklor/Edebiyat, Sayı 40, 2004, s.105-112.
169. ÖZDER, M. Âdil; “Konya’da İkinci Âşık Bayramı”, Türk Folklor Araştırmaları, Sayı 221, 1967a.
170. ÖZDER, M. Âdil; “Konya İkinci Âşık Bayramı’ndan Notlar”, Türk Folklor Araştırmaları, Sayı 225, 1967b.
171. ÖZDER, M. Âdil; Türk Halk-Saz Şairleri Bibliyografyası, (Basılmamış. Halk Kültürlerini Araştırma Dairesi “Türk Halk Kültürü Arşivi” kütüphanesinde.), Ankara 1969.
172. ÖZTELLİ, Cahit; Uyan Padişahım, Milliyet Yayınları, İstanbul 1976.

173. ÖZTÜRKMEN, Arzu; “Sözlü Tarihın Yerel Tarih Araştırmalarına Katkısı”, Yerel Tarih Dergisi, Sayı 1, 1998, s.368-379.
174. ÖZTÜRKMEN, Arzu; “Sözlü Tarih Yeni Bir Disiplinin Cazibesi”, Toplum ve Bilim Dergisi, Sayı 91, 2001-2002, s.115-121.
175. ÖZTÜRKMEN, Arzu; Geçmişin İzleri, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2001.
176. PAKALIN, Mehmet Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Cilt 1, İstanbul.
177. PARLAK, Mustafa; “Çivicizâde Mehmet Gâlib Efendi”, Erciyes, Cilt 7, Sayı 75, Mart 1984, s.22-26.
178. SAKAOĞLU, Saim; “Ozan, Âşık, Saz Şairi ve Halk Şairi Kavramları Üzerine”, III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Cilt 1, Genel Konular, Ankara 1986, s.247-251.
179. SAKAOĞLU, Saim; “Türk Saz Şiiri”, Türk Dili Dergisi (Halk Şiiri Özel Sayısı), Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989.
180. SALT, Celalettin; “Derdi Çok”, Görüşler Dergisi (Adana Halk Evi Dergisi), Sayı 9, 1938.
181. SATOĞLU, Abdullah; Kayseri Şairleri, Hâkimiyet Matbaası, Kayseri 1962.
182. SATOĞLU, Abdullah; Kayseri Şairleri, As Matbaası, Kayseri 1970.
183. SATOĞLU, Abdullah; Kayseri Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı Yayınlar, Ankara 2002.
184. SAYDAM, Abdullah; “XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Aşiret İskânına dair Gözlemler”, Anadolu’da ve Rumeli’de Yörükler ve Türkmenler Sempozyumu Bildirileri, Yayına Hazırlayan: Tufan Gündüz, Yörük Türkmen Vakfı Yayınları, Ankara 2000, s.217-229.
185. SEVENGİL, Refik Ahmet; Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, İstanbul 1965.
186. SEVENGİL, Refik Ahmet; Çağımız Halk Şairleri, İstanbul 1967.
187. SÜMER, Faruk; Oğuzlar (Türkmenler), Türk Dünyası Araştırmalar Yayını, İstanbul 1999.
188. ŞAHİN, Ali; Güney Anadolu’da Beğdili Türkmenleri ve Baraklar, Doğu Basımevi, Ankara 1962.
189. ŞAHİN, İlhan; “Osmanlı İmparatorluğu’nda Konar-Göçer Aşiretlerin Hukukî Nizamları”, Türk Kültürü, Cilt XX, Sayı 227, s.285-294.

190. TAN, Cafer; “Erciyes”, Erciyes [Kayseri Halk Evi Dergisi], Cilt 1, Sayı 2, Nisan 1938.
191. TEK, Recep; “Türk Halk Şairleri: Azmi, Şâzî, Pervâne (İnceleme-Metin)”, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2004.
192. THOMPSON, Paul; Geçmişin Sesi/Sözlü Tarih, (Çev.: Şehnaz Layıkel), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999.
193. TUNCALP, Enver; “Halk Şairi Molulu Revâî”, Erciyes Dergisi, Cilt 3, Sayı 25, s.14-15.
194. Türk Ansiklopedisi, Tezkire Maddesi, Cilt 31, Millî Eğitim Bakanlığı Basımevi, Ankara 1982, s.161.
195. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Cilt 1, 2, 3, 4, 7, 8, Dergâh Yayınları, İstanbul 1979-1998.
196. UĞUR, Sait; “Güneyyurtta Folklor Derlemeleri”, İçel Dergisi (Mersin Halk Evi Dergisi), Sayı 22-23 ,1939.
197. UĞUR, Sait; “Güneyyurtta Folklor Derlemeleri”, İçel Dergisi (Mersin Halk Evi Dergisi), Sayı 24-25 ,1940.
198. URAZ, Murat; Halk Edebiyatı Şiir ve Dil Örnekleri, İstanbul 1933.
199. URAZ, Murat; Türk Edip ve Şairleri-I, İstanbul 1939-1940.
200. ÜNLER, A. Nadi; “Âşık Hüseyin (I-II), Başpınar (Gaziantep Halkevi Dergisi), Sayı 56-58, 1944.
201. ÜNLÜ, Alemdar; Oğuz Türkmenlerinden Avşarlar, İdris Demirel Samtaş A.Ş. Kültür Yayınları, Kayseri 2001.
202. ÜNVER, İsmail; “Arap Harfli Türkçe Metinlerin Çevirisinde Karşılaşılan Yanlışlar”, Türk Dili, Sayı 483, Mart 1992.
203. ÜNVER, İsmail; “Çeviri Yazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler” Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi, Cilt XI, Sayı 1, Ankara 1993.
204. YALGIN, Ali Rıza; “Deli Boran”, Halk Bilgisi Haberleri, Sayı 3, 1930.
205. YALGIN, Ali Rıza; “Öksüz Ali”, Halk Bilgisi Haberleri, Sayı 63, Kasım 1936, s.65-71.
206. YALGIN, Ali Rıza; “Gaziantep Halk Şairleri”, Halk Bilgisi Haberleri, Sayı 81, 1938.

207. YALGIN, Ali Rıza; “Gaziantep Halk Şairleri-VIII: Mehmet Ali”, Halk Bilgisi Haberleri, Sayı 87, İstanbul 1939a.
208. YALGIN, Ali Rıza; “Gaziantep Şairleri”, Halk Bilgisi Haberleri, Sayı 89-90, 1939b.
209. YALGIN, Ali Rıza; “Gaziantep Şairleri-XVI”, Halk Bilgisi Haberleri, Sayı 88, 1939c.
210. [YALGIN], Ali Rıza; “Bozdoğanlılar Arasında Dadaloğlu”, Tanrıdağı, Sayı 10, Temmuz 1942, s.13-14.
211. YALGIN, Ali Rıza; “Deli Boran”, Ülkü Dergisi, Cilt VIII, Sayı 89-90, 1945.
212. YALGIN, Ali Rıza; Cenup’ta Türkmen Oymakları I, (hızl. Sabahat Emir), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1977a.
213. YALGIN, Ali Rıza; Cenup’ta Türkmen Oymakları II, (hızl. Sabahat Emir), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1977b.
214. YANIK, Mehmet; “Deli Boran”, Türk Folklor Araştırmaları, Sayı 144, 1961.
215. YEDEKÇİOĞLU, Kâzım; “Bünyanlı Harbî”, Erciyes Dergisi, Cilt 1, Sayı 3-4, Mart-Nisan 1978, s.46-49.
216. Yerel Tarihçilik, Kent, Sivil Girişim-Yerel Tarih Grupları Deneyimi (Yerel Tarih Konferansı-Türkiye’de Yerel Tarihçilik ve Sivil Bir Çaba Örneği Olarak Yerel Tarih Grupları, 16-17 Kasım 2001, (Editör: Funda Çelebi), Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2001.
217. YILDIRIM, Dursun; “Sözlü Kültür ve Folklor Kavramları Üzerine Düşünceler”, Türk Bitiği, Akçağ Yayınları, Ankara 1998a, s.37-42.
218. YILDIRIM, Dursun; “Sözlü Gelenek Kültürü”, Türk Bitiği, Akçağ Yayınları, Ankara 1998b, s.81-83.
219. YILDIRIM, Dursun; “Tarih Yazımı ve Sözlü Ortam Kaynakları”, Türk Bitiği, Akçağ Yayınları, Ankara 1998c, s.87-101.
220. YILDIRIM, Dursun; “Türk Folklor Araştırmalarının Problemleri”, Türk Bitiği, Akçağ Yayınları, Ankara 1998d, s.65-75.
221. YILDIRIM, Dursun; “Balkan Üçlemesi ve Tarih”, Türkbilig, Sayı 6, 2003, s.144-160.
222. YILDIRIM, Dursun; “Sözel Tarih Belgesi: Sözel Tarih Metinleri [Kamanlı Mendoğ’un Sözlü Tarihine Bağlı Sözel Belge Üzerine Bir Deneme]”, Türkbilig, Sayı 8, 2004, s.131-154.

- 223.** YILMAZ, Mehmet; Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük), Enderun Kitabevi, İstanbul 1992.
- 224.** YÜCE, Serap; “[Sadeddin Nüzhet] Karaca Oğlan (Çeviriyazı-Mukayese)”, Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 1999.
- 225.** YÜKSEL, Hasan Avni; “Hüznî Baba”, Erciyes Dergisi, Cilt 4, Sayı 40, Temmuz 1981, s.13-14.

9.EKLER

[illegible]

تروم دریا در سال ۲۰۶

قارصونیه بخواسته در دریا
بولک نیما خانه کار در دریا

قیصریه قیصر (دولت) در دریا
بور دلی خدایم بولک قارص

بوم رستم کلیم بولک
انجام باغچایم کار در دریا

انجام کلیم بولک
کوره بولک بولک بولک

احمد رستم بولک
بیرنگی خدایم بولک

۲۰۶ تروم بولک (مقام) بولک بولک
سید رستم بولک (مقام) بولک بولک
۲۰۶ بولک بولک بولک بولک
بولک بولک بولک بولک
۲۰۶ قیصر بولک بولک بولک
کلیه بولک بولک بولک بولک
بولک بولک بولک بولک

(2)

903

کتابخانه مجلس شورای اسلامی (تهران) - آرشیف خطی - فهرست خطی - امیر کبیر - تهران - ۱۳۰۵

ماہنامہ کٹرسم بند
نیم سالی ادب و تہذیب

موسم اور اسے اس میں
نشانہ باد و اس میں

[illegible]

سجائے با صبر سے
راستہ کی اس قوم سے

قوتِ خدا ایمان سے
دشمنِ نرالی راوی سے

توبہ نصوح ہائے مکر
اصابت یقین بخیر

۴۶۲ زکاتین از حصه آری دیشی دکتره نزار و سر به خرد

(5)

دات و فخر

479

دات و فخر دات و فخر دات و فخر دات و فخر
 دات و فخر دات و فخر دات و فخر دات و فخر
 دات و فخر دات و فخر دات و فخر دات و فخر
 دات و فخر دات و فخر دات و فخر دات و فخر

دات و فخر دات و فخر دات و فخر دات و فخر
 دات و فخر دات و فخر دات و فخر دات و فخر

دات و فخر دات و فخر دات و فخر دات و فخر
 دات و فخر دات و فخر دات و فخر دات و فخر

دات و فخر دات و فخر دات و فخر دات و فخر
 دات و فخر دات و فخر دات و فخر دات و فخر

دات و فخر دات و فخر دات و فخر دات و فخر
 دات و فخر دات و فخر دات و فخر دات و فخر

دات و فخر دات و فخر دات و فخر دات و فخر
 دات و فخر دات و فخر دات و فخر دات و فخر

ÖZGEÇMİŞ

Erhan Çapraz, 15 Temmuz 1979'da Kayseri'de doğdu. İlkokulu Gazi Osman Paşa İlkokulu'nda okudu. Ortaokul öğrenimini Sümer Ortaokulu'nda; lise öğrenimini de Sümer Lisesi'nde tamamladı. 1997-2001 yılları arasında Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü'nde öğrenim gördü. 2001'de Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni olarak atanan Erhan Çapraz, 2002'de Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Türk Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Halk Edebiyatı Bilim dalında yüksek lisansa başladı.

Adres:

İstasyon Mah.

Seyrani Cad.

Kader Apt.

Nu: 14/2

38080

Kocasinan/KAYSERİ

Tel: 0 505 2329252

e-posta: erhan_capraz@mynet.com